

Le Nouveau Testament en Fulfuldé

Eastern Fulfulde New Testament

This Bible is copyrighted by Wycliffe Bible Translators (Wycliffe.org) and is printed with permission by the Digital Bible Society (dbs.org) for non-commercial use.

This Bible is available for free download in a variety of digital formats at dbs.org/bibles.

Matta	4
Markus	35
Luka	55
Yahayya	87
Kuude Lilaabe.....	110
Roomankoo'en	137
1 Korontu'en	150
2 Korontu'en	161
Galaatiya'en	169
Efesu'en.....	174
Filipi'en	179
Koloosi'en.....	183
1 Tesaloonika'en.....	187
2 Tesaloonika'en.....	190
1 Timote	192
2 Timote	196
Tiitus	199
Filimon.....	201
Ibraaninkoo'en	202
Yaakuubu	212
1 Biiturus.....	216
2 Biiturus.....	220
1 Yahayya	223
2 Yahayya	227
3 Yahayya	228
Yahuuda	229
Wahayu Yahayya	231

Matta

Tindinoore

Go'oto nder almaajiri'en Yeesu sappo e dido bi'eteedo Matta vinndi nde'e deftere. Deftere ndeen e holla Yeesu woni Almasiihu mo dum wadi alkawal garki muudum nder Alkawal Neebngal. Matta o Yahuuduujjo, o volvii dow ko Yahuudanko'en mboowi, waato Tawreeta e cakketeedi e diina mabbe. O hollii Yeesu woni kisnoowo mo Yahuudu'en e koo moye ndeenti garol muudum. Habaru duum woni Habaru Beldum gam koo moye. Nde'e deftere nde siryaama booddum. Nde fuddirii e habaru lenyol Yeesu. Lenyol ma'ako hollii o hebbinii annabaaku ngu annabo'en mbaadi dow Almasiihu. Deftere ndeen hollii danyeeke ma'ako e no ki woonri teddungal Allah. Kadimaa nde hollii baptisma ma'ako, e no o jarriboraa, e no o wa'ajiniri, e no o ekkitiniri, e no o yamditiniri yimbe. Nde timminirii e hollugo no o torriraa e no o wardaa dow gaafagal gam hakkeeki yimbe fuu. Kadimaa nde hollii o ummitake nder maayde.

Tokkindirki haalaaji

Maamiraabe Yeesu e danyeeke muudum (1.1-2.23)

Wa'aji Yahayya badoowo baptisma e kuude muudum (3.1-12)

Ba'aneeki Yeesu baptisma e jarrabeeki muudum (3.13-4.11)

Kuude Yeesu nder Gaaliili (4.12-18.35)

Gada Gaaliili faa Urusaliima (19.1-20.34)

Asaveere Yeesu sakitiinde (21.1-27.66)

Ummitaaki Yeesu e bannguki muudum (28.1-20)

Maamiraabe Yeesu

(Luka 3.23-38)

- 1** Raa inde maamiraabe Yeesu *Almasiifu, bii
 *Ibraahim bii *Dawda :
² Ibraahim rimi Iciyaaku,
 Iciyaaku rimi *Yaakuubu,
 Yaakuubu rimi Yahuuda e rimdaabe muudum,
³ Yahuuda rimi Faares e Jaara, Tamar woni inna mabbe.
 Faares rimi Hesruuna,
 Hesruuna rimi Aram,
⁴ Aram rimi Aminadabu,
 Aminadabu rimi Naasuna,
 Naasuna rimi Salmuuna,
⁵ Salmuuna rimi Bo'es, Rahab woni inna ma'ako,
 Bo'es rimi Obida, Ruut woni inna ma'ako,
 Obida rimi Jesse,
⁶ Jesse rimi laamiido *Dawda.
 Dawda rimi Suleymaanu, mo o rimdi e koree Uuriyano,
⁷ Suleymaanu rimi Rehobowam,
 Rehobowam rimi Abiya,
 Abiya rimi Aaca,
⁸ Aaca rimi Yehosafat,
 Yehosafat rimi Yoram,
 Yoram rimi Ajaariya,
⁹ Ajaariya rimi Yotam,
 Yotam rimi Ahas,

Ahas rimi Hejekiya,

¹⁰ Hejekiya rimi Manasa,

Manasa rimi Amon,

Amon rimi Yoosiya,

¹¹ Yoosiya rimi Yekooniya e rimdaabe muudum.

Nder wakkaci ma'ajum Isiraa'iila'en konaa njaharaa lesdi Babiila.

¹² Baawo jahareeki mabbe Babiila,

Yekooniya rimi Salaatiyel,

Salaatiyel rimi Jarubabel,

¹³ Jarubabel rimi Abihudu,

Abihudu rimi Eliyaakim,

Eliyaakim rimi Ajoora,

¹⁴ Ajoora rimi Saduku,

Saduku rimi Akim,

Akim rimi Eliyuda,

¹⁵ Eliyuda rimi Eliyaajaru,

Eliyaajaru rimi Mattan,

Mattan rimi Yaakuubu.

¹⁶ Yaakuubu rimi Yusufu, koree Maryaama.

Maryaama kam woni inna Yeesu bi'eteedo Almasiifu.

¹⁷ To noon, gada Ibraahim faa wargo Dawda dum jaamanuujji sappo e nayi, gada Dawda faa wargo nde *Yahuudu'en konaa njaharaa Babiila dum jaamanuujji sappo e nayi, gada jahareeki Yahuudu'en Babiila faa wargo e Almasiifu boo, dum jaamanuujji sappo e nayi.

Danyeeeki Yeesu Almasiifu

(Luka 2.1-7)

¹⁸ Raa no danyeeeki Yeesu *Almasiifu laatorii. Maryaama inna ma'ako no dabbaado Yusufu, ammaa ila Yusufu hewtaay mo, sey dum tawi o caawdo gada e baawde *Ruhu Ceniido. ¹⁹ Yusufu dabbudo mo no neddo kulo Allah, mo gikku mboodngu. Gam ma'ajum o nyumii seedgo e Maryaama nder suudeefi, gam o yidaa semtingo dum. ²⁰ Emo nder nyumooji diin, sey malaa'ikaajo Jawmiraawo wari to ma'ako nder koydol, vi'i mo :

— Aan Yusufu taan Dawda, ta'a hul hoovaago Maryaama, gam binngel ngel o saawi ivii gada e baawde Ruhu Ceniido. ²¹ O danyey biddo gorko, a tokaney mo Yeesu, † gam kanko hisnata yimbe ma'ako gada e hakkeji mu''en.

²² Dum fuu dum wadii gam dum hebbina ko Allah volvi gada e honnduko annabiijo biido :

²³ Surbaajo mo anndaa gorko no hebey reedu, o danya biddo gorko.

O tokanee Imaanuwel. ††

Ma'ana innde ndeen woni : Allah e wondi e meeden.

²⁴ Nde Yusufu fini gada doyingol, o wadii noon no malaa'ikaajo Jawmiraawo vi'i mo. O hooyi Maryaama laatii koree ma'ako, ²⁵ ammaa o hawtaay e ma'ako faa o danyi biyiiko gorko. Yusufu tokani mo Yeesu.

Anndube koode ngarii yi'igo Yeesu

2 Yeesu danyaama si'ire Baytilaama nder lesdi *Yahuudiya jaamanu laamu *Hiruudus. Baawo danyeeeki ma'ako, sey wobbe anndube koode ngari *Urusaliima gada fu'unaange. ² Nde be ngari, be yami be mbi'i :

— Toye binngel danyaangel laatotoongel laamiido *Yahuudu'en woni ? Min ngi'ii hoodere ma'agel vanngii gada fu'una, min ngarii gam min cujjidana ngel.

³ Nde laamiido Hiruudus nani habaru duum o waanake korey, kanko e yimbe Urusaliima fuu. ⁴ Sey o noddi *mawbe aardii'be diina e *moodi'bbe Tawreeta fuu, o yami be toye *Almasiifu rimetee. ⁵ Be toontii mo, be mbi'i :

— Si'ire Baytilaama nder lesdi Yahuudiya. Gam raa ko annabiijo vinndi, o vi'i :

⁶ Aan Baytilaama, nder lesdi Yahuudiya, wanaa aan buri famdugo nder ci'e Yahuuda sam, gam gada nder maada dum danyata goddo laamiido, aardotoodo yimbe am *Isiraa'iila'en kama no gaynaako aardortoo baali muudum. ‡

⁷ Sey Hiruudus noddii anndube koode been nder suudeefi, o yami be deydey dume wakkaci hoodere ndeen vanngi. ⁸ Ndeen o lili be Baytilaama, o vi'i be :

— Njahee, njillee e hakkiilo to binngel ngeel woni. To on ngi'ii ngel, ngaree anndinee yam, gam miin boo mi yaha mi sujjidana ngel.

† Ma'ana innde Yeesu woni kisnoowo. †† Ecaaya 7.14. ‡ Miika 5.1

⁹ Nde be nani ko laamiido vi'i, be ndilli. Hoodere nde be ngi'inoo gada fu'unaange ndeen, nde aardii be faa nde wari to binngel woni, nde dari. ¹⁰ Besdugo yi'igo hoodere ndeen velii be korey. ¹¹ Nde be natti nder wuro, be ngi'ii binngel ngeel e inna ma'agel Maryaama. Be ndicci, be cujjidani ngel, be pi'bti boorooji mabbe, be kokki ngel jiinaariya e urdi mbelndi e dacce de luubngol belngol bi'eteede *miir. ¹² Allah holli be nder koydol to' be mbittu to Hiruudus. Gam ma'ajum be tokki laawol feere, be kooti lesdi mabbe.

Yusufu e Maryaama paayrii lesdi Misira

¹³ Baawo dillol anndube koode been, sey malaa'ikaajo Jawmiraawo wari to Yusufu nder koydol, vi'i mo :

— Umma hooy binngel e inna ma'agel paayron lesdi *Misira. Njoodoodon toon faa nde mbi'eymaami ngar-ton, gam *Hiruudus no yilloto wargo binngel ngeel.

¹⁴ Yusufu boo ummii caka jemma, hooyi binngel ngeel e inna ma'agel faayri Misira. ¹⁵ Be njoodii toon faa Hiruudus maayi, gam dum hebbina ko Allah volvi gada e honnduko annabiijo biido :

Gada Misira noddoyimi biyam. ‡†

Bareeki bikkon ngoron

¹⁶ Nde *Hiruudus annditi anndube koode pijirii dum, o huunyi korey. O vi'i bikkon ngoron ngonkon Baytilaama e takkol muudum fuu mbaree, gada keccon faa yahago kon duubi didi, deydey e bannguki hoodere ko anndube koode been ngeccinoo mo. ¹⁷ Kanjum hebbini ko annabi Yereimiya vi'inoo nde o vi'i :

¹⁸ Yaayaare nanaama nder si'ire Raama, dum boji e yokayeeji jurminiidi :

Rahiila ‡† voyata bikkon muudum.

O jabaay de''ineego gam kon cooyti. ‡††

Bittoyki Yusufu lesdi Isiraa'iila

¹⁹ Baawo maayde *Hiruudus, malaa'ikaajo Jawmiraawo vannganii Yusufu nder koydol toon lesdi *Misira, ²⁰ o vi'i mo :

— Umma hooy binngel e inna ma'agel co''odaa lesdi *Isiraa'iila, gam been yillotonoo'be wargo ngel maayii.

²¹ Sey Yusufu ummii hooyi binngel e inna ma'agel hooti lesdi Isiraa'iila. ²² Ammaa nde o nani Arkilayus ronii laamu baaba muudum Hiruudus dow lesdi *Yahuudiya, o hulii yottoyaago lesdi ndiin. Baawo o hebii vagginoore Allah nder koydol, o yahii lesdi *Gaalili, ²³ o joodii si'ire vi'eteende Najaratu. Noon dum hebbiniri ko annabo'en mbi'inoo, nde be mbi'i : « O noddirte Najaratunkeejo. »

Wa'aji Yahayya badoowo baptisma

(Markus 1.1-8 ; Luka 3.1-18 ; Yahayya 1.19-28)

3 Nder balde deen, goddo bi'eteedo *Yahayya badoowo *baptisma vanngii nder ladde *Yahuudiya, emo wada ka wooyya, emo vi'a :

†† Hooseya 11.1 ‡†† Rahiila dum koree Yaakuubu, mo yimbe Isiraa'iila ndaari inna mu''en. ‡††† Yereimiya 31.15

2 — Tuubee, gam *laamu Allah badake !

3 Kanko woni mo annabi *Ecaaya volvunoo dow muudum, o vi'i :

— Goddo e wada ka wooyya nder ladde, e vi'a :
Mo'inee datal gam Jawmiraawo,
poortee laawol gam garol ma'ako ! †

4 Yahayya e bornii kolte leebe geeloodi, emo taadii taadorde laral. Nyaamdu ma'ako woni babbatti e njuumri ladde. 5 Yimbe ivoyi *Urusaliima e lesdi Yahuudiya e jaaje piliide maayo Urdun fuu ngari to ma'ako. 6 Be mbanngini hakkeji mabbe di be mbadi fuu, Yahayya boo wadani be *baptisma nder maayo Urdun.

7 Nde Yahayya yi'i *Fariisa'en e *Saduuki'en duudbe e ngara gam mbadanee baptisma, sey o vi'i be :

— Onon bibbe bo'ole ! Moye vi'i on paayon huunyere wareynde ? 8 Kuwee kuude kolleyde on tuubii. 9 To' on tammoo on kisey halkere gam on taaniraabe *Ibraahim. Emi vi'a on : Allah e waawi waylitgo de'e kaaye laatina de bibbe Ibraahim ! 10 Ila jo'oni jammberere aagaama gam fe'ugo ledde gada e dadi ma'aje. Lekki ki rimataa bikkon mboodkon fuu, ki fe'ete ki ferree nder yiite.

11 Miin, emi wa'arana on baptisma e ndiyam gam holugo on tuubii. Ammaa gareydo baawo am burii yam baawde. Mi fotay fibtugo koo boggi pade ma'ako. Kanko o wa'araneey on baptisma e *Ruhu Ceniido e yiite. 12 Emo jogii jaartirdum e junngo ma'ako, gam o sennda gawri e nyaande. O hawrita gawri nder beembal ma'ako, ammaa o wulda nyaande ndeen e yiite nge nyifataa.

Yeesu wadanaama baptisma

(Markus 1.9-11 ; Luka 3.21-22)

13 E wakkaci duum Yeesu ivi lesdi *Gaalili wari maayo Urdun to *Yahayya, gam Yahayya wadana mo *baptisma. 14 Ammaa Yahayya jabaay, vi'i mo :

— Miin haani mbadanaa baptisma, ee noye ngardataa to am ?

15 Yeesu toontii mo, vi'i :

— Jab dum laatoo noon jo'oni, gam noon haani mba'aren ko Allah yidi.

Ndeen Yahayya jabi. 16 Nde Yeesu wadanaa baptisma, o vurti ndiyam tan, sey dow omtii o yi'i *Ruhu Allah e jippoyoo nder nanndi foondu e wara dow ma'ako. 17 Sey dum nani voliinde ivoynde gada dow e vi'a :

— O'o woni Biyam gidaado, emi nana beldum ma'ako.

Ceydaan jarrabake Yeesu

(Markus 1.12-13 ; Luka 4.1-13)

4 Baawo ma'ajum, sey *Ruhu Ceniido yahari Yeesu nder ladde, gam *Ceydaan jarraboo mo. 2 Yeesu wadi balde arba'iin (40), emo suumii jemma e nyalawma. Sey veelo nanngi mo. 3 Ndeen Jarrabotoodo wari vi'i mo :

— To a *Biddo Allah kam, vi' de'e kaaye laatoo nyaamdu.

4 Yeesu toontii mo vi'i :

— Dum vinndaama : « Naa e nyaamdu tan neddo foofrata, ammaa gada e koo ndeye voliinde ivoynde to Allah. » †

5 Ndeen Ceydaan yahari mo si'ire *Urusaliima seniinde, darni mo dow hoore *Wuro Seniingo, 6 vi'i mo :

— To a Biddo Allah kam, diw gada do'o faa lesdi, gam dum vinndaama : « Allah no vi'ey malaa'ika'en muudum tabbo ma, gam to' kosngal maada fii haayre. » ‡

7 Yeesu vi'i mo :

— Deftere boo besdii vi'igo : « Ta'a godo Allah Jawmiraawo maada. » ‡

8 Kadimaa Ceydaan yahari mo dow vaamnde townde korey, holli mo laamuuji duuniyaaru fuu e darajja ma'aji, 9 vi'i mo :

— Dum fuu mi hokkete dum, kul a diccake, a sujji-danii yam.

10 Ndeen Yeesu vi'i mo :

— Sottu do'o, aan Ceydaan ! Gam dum vinndaama : « Allah Jawmiraawo maada tan cujjidantaa, kanko tan haani njagganodaa. » ‡

11 Wakkaci ma'ajum Ceydaan woori mo, ndeen malaa'ika'en ngari to ma'ako kuwani mo.

Yeesu fuddii kuude muudum nder lesdi Gaalili

(Markus 1.14-15 ; Luka 4.14-15)

12 Nde Yeesu nani Yahayya omndaama nder kaso, o vitti lesdi *Gaalili. 13 O woori si'ire Najaratu, o yahi o joodii si'ire Kafarnahum wonnde fonngo maayo Gaalili nder senndere lesdi Jaabulon e Naftalim, 14 gam dum hebbina voliinde nde Allah volvi gada e honduko annabi *Ecaaya biido :

15 « Onon lesde Jaabulon e Naftalim

lesde gonde dow laawol jahoowol maayo manngo, hiirna maayo Urdun, Gaalili, lesdi *yimbe be laataaki Yahuudu'en :

16 Joodiibe nder nibre

ngi'ii jayngol manngol.

Joodiibe nder lesdi maayde nibbundi,

jayngol yannanii be. » ‡

17 Gada wakkaci ma'ajum, Yeesu fuddi wa'ajingo e vi'a :

— Tuubee, gam *laamu Allah badake.

Yeesu noddii nanngoobe liyyi nayo

(Markus 1.16-20 ; Luka 5.1-11)

18 Yeesu e tokkiti regorde maayo *Gaalili, sey o yi'i worbe dido rimdaabe, Simon noddirteedo Biiturus e minyum Anndaraawus. Ebe pera nanngirdum mabbe nder maayo, gam be nanngoobe liyyi. 19 Yeesu vi'i be :

— Tokkee yam, mi wada on waddeybe yimbe to am.

20 Doon e doon be ngoori nanngirdum liyyi mabbe, be tokki mo. 21 Kadimaa o yahi yeeso, o tawi wobbe

† Ecaaya 40.3

†† Tokkitaaki Tawreeta 8.3 ‡ Jabuura 91.11-12 ‡† Tokkitaaki Tawreeta 6.16 ‡‡ Tokkitaaki Tawreeta 6.13 ‡‡† Ecaaya 8.23-9.1

rimdaabe dido, bibbe Jabadi, Yaakuubu e minyum Yahaya nder akali ndiyam. Kambe e baaba mabbe Jabadi, ebe mo'ina nanngirdum liyyi mabbe. Sey Yeesu noddii be. ²² Doon e doon be ngoori akali kiin faa e baaba mabbe fuu, be tokki mo.

Yeesu wa'ajinii yimbe, o yamditinii nyawbe (Luka 6.17-19)

²³ Yeesu yiilii nder lesdi *Gaalili fuu, emo wa'ajina nder *cuudi-ga'ajordi mabbe, emo anndina habaru *laamu Allah, emo yamditina koo iri nguye nyawu e liddaari. ²⁴ Habaru ma'ako sankitii nder lesdi Siiriya fuu. Dum wadi ga waddango mo woonbe nyawuujii feere-feere, be nyawu padde e be ginnaaji e voosbe. Be fuu o yamditini be. ²⁵ Yimbe duudbe gada lesdi Gaalili e bi'eteedum ci'e sappo e *Urusaliima e *Yahu-udiyi e yimbe lesdi ngonndi fu'una maayo Urdun fuu tokki mo.

5 Nde Yeesu yi'i yimbe duudbe e kawrita, o yeenti dow vaamnde, o joodii. Almaajiri'en boo ngari to ma'ako.

Barkaa ngoongaha (Luka 6.20-23)

² Sey o fuddi wa'ajingo be, o vi'i :

³ — Barkaa laatanto been anndube no tampube yeeso Allah,

gam kambe ndonata Laamu ma'ako.

⁴ Barkaa laatanto voyoobe,
gam Allah no de'itiney berde mabbe.

⁵ Barkaa laatanto leestinbe ko'e mu'en,
gam Allah no hokkey be lesdi ndi o wadani be alkawal.

⁶ Barkaa laatanto nanoobe veelo e domka wadgo aadilaaku,
gam Allah no haarney be.

⁷ Barkaa laatanto yurmeteebe yimbe,
gam Allah no yurmoto be.

⁸ Barkaa laatanto laaba berde'en,
gam be ngi'ey Allah.

⁹ Barkaa laatanto fotnoobe yimbe,
gam be noddirte bibbe Allah !

¹⁰ Barkaa laatanto been torraabe gam huugo goonga,
sabu be ndonii laamu Allah.

¹¹ Barkaa laatanto on to yimbe kudii on, torrii on, kaadii on kaadooje kallude gam am. ¹² Nanee beldum, ngamee, sabu laada duudka e reenti on toon dow, gam noon be torrironoo annabo'en aartube on.

Lamdam e jayngol (Markus 9.50 ; Luka 14.34-35)

¹³ — Onon ngoni lamdam duuniyaaru. Ammaa to ndakam ma'ajam ittake, noye dam vo'inirtee ? Dam nafataa koo dume ! Sey nii dam rufee tan, yimbe njaaba dam.

¹⁴ Onon ngoni jayngol duuniyaaru. Ay, si'ire nyibaande dow yoolde suudataako. ¹⁵ Fitila hubbataake ka hippiree tummuude, sey nii ka resee dow jo'inirde fi-

tilaaji, gam ka yaynanoo yimbe wonbe nder wuro fuu. ¹⁶ Noon haani jayngol moodon yaynira yeeso yimbe, faa be ngi'a kuude boodde de kuwoton, be teddina *Baabiraawo moodon gondo toon dow asama.

Ekkitinol Yeesu dow Tawreeta

¹⁷ — To' on nyum mi warii fiirtugo dookaaji binndaadi nder *Tawreeta e defte annabo'en. Mi waraay gam fiirtugo di, ammaa mi warii gam hebbitgo di. ¹⁸ Emi vi'a on goonga : to faa dow e lees re'aay fuu, koo tobbel e diidel burngel famdugo ittataake nder Tawreeta, sey to dum fuu dum heevii. ¹⁹ Gam ma'ajum, koo moye huulti dooka burka famdugo nder di'i dookaaji, o ekkitini wobbe wadgo noon, kanko laatotoo burdo famdugo nder *laamu Allah. Ammaa koo moye jogii ko dookaaji diin mbi'i, o ekkitini wobbe wadgo noon, kanko laatooto mawdo nder laamu Allah. ²⁰ Emi vi'a on : to aadi-laaku moodon buraay ngu *moodibbe Tawreeta e *Fariisa'en, on nattataa nder laamu Allah sam.

Ekkitinol dow huunyere

²¹ — On nanii ko dum vi'inoo maamiraabe meeden : « To' neddo wad war-hoore. Baddo war-hoore fuu no sernante. » ^{†22} Ammaa miin, emi vi'a on : kuunyando banndum fuu, fotii sernaneego. Kuddo banndum fuu, vi'i mo : « Mehereejo » fotii darneego yeeso cernoowo burdo mawnugo. Biido banndum : « Bembo » boo, fotii nattineego yiite jahannama. ²³ Gam ma'ajum, to a waddii sadaka maada yeeso Allah dow sakkirde, ndeen kiimtidaa e woodi ciya potal hakkunde maada e bannada, ²⁴ sey ndesaa sadaka maada tawo, njahaa nja'afootiroyaa e bannada, ndeen mbittoya cakkaa sadaka maada.

²⁵ To goddo wullake ma, yawda siryootir e ma'ako ila on njottaaki to cernoowo. To naa noon, o yaharete to cernoowo, cernoowo boo wad maa nder juude poliis, be omndu maa nder kaso. ²⁶ Emi vi'i maa goonga : a vurtataako toon sam, sey to a biyake ko pe'anedaa fuu.

Ekkitinol dow njeenu

²⁷ — On nanii ko vi'ano : « Ta'a wad njeenu ! » ^{††28} Ammaa miin emi vi'a on : daardo debbo e daarde suuno fuu, o wadii njeenu nder bernde ma'ako. ²⁹ Gam ma'ajum, to yitere maada nde nyaamo wadey maa e wadgo hakke, doof nde, fer to woddi ! Igga cooyaa jokko wo'oto nder banndu maada e nattidaa e jokkule banndu maada fuu nder yiite *jahannama. ³⁰ To junngo maada nyaamo wadey maa e wadgo hakke, tay ngo, fer to woddi. Igga cooyaa jokko wo'oto nder banndu maada e nattidaa e jokkule banndu maada fuu nder yiite jahannama.

Ekkitinol dow ceergal

(Matta 19.9 ; Markus 10.11-12 ; Luka 16.18)

³¹ — Dum vi'anooma boo : « Ceerdo debbo muudum fuu, sey hokka mo dereewol ceergal. » ^{†32} Ammaa miin emi vi'a on : ceerdo debbo muudum to naa nder njeenu nanngi mo, wadii mo nder njeenu. Kooviido ceeraado boo wadii njeenu.

Ekkitinol dow hunayeere

³³ — On nanii ko maamiraabe meeden mbi'ano : « Ta'a huno dow fewre, ammaa hebbin alkawal ngal mbaad'aa yeeso Jawmiraawo. » ^{†34} Ammaa miin, emi vi'a on : to' on kuno sam. To' on kunoro asama, gam dum joodorde Allah, ³⁵ koo lesdi, gam dum jaabrudum kosde ma'ako, koo *Urusaliima, gam dum si'ire Laamido mawdo. ³⁶ Ta'a hunoro koo laasol hoore maada, gam a waawataa raningo ngol koo balingo ngol. ³⁷ E haani bolle moodon laatoo « ee » koo « a'aa », dum heyii. To dum burii doon, dum ivii gada e *Ceydaan.

Ekkitinol dow mba'ataari

(Luka 6.29-30)

³⁸ — On nanii dum vi'anooma : « Yitere biyoree yitere, nyiinde biyoree nyiinde. » ^{†39} Ammaa miin, emi vi'a on : to' on mba'ato badando on ko halli. To goddo menngake ma habawo nyaamo, hokku mo nano maa o menngo. ⁴⁰ To goddo yaharii ma yeeso ceri'a gam te'etu maa toggoore, wooran mo faa e ngapaleewol maada boo. ⁴¹ To goddo doolii ma roondanaago dum donngal yahago kiloomeetir go'otel, roondana mo ngal faa yahago kiloomeetirji didi. ⁴² Hokku toriido ma. To goddo yamii ma nyamaande, ta'a had mo.

Ekkitinol dow yidgo wanywanybe

(Luka 6.27-28,32-36)

⁴³ — On nanii dum vi'anooma : « Ngidee banndiraabe moodon, nganyee wanybe on. » ⁴⁴ Ammaa miin emi vi'a on : ngidee wanywanybe moodon, ndo'anee torreybe on. ⁴⁵ To on mbaadii noon, on laatoto bibbe *Baabiraawo moodon gondo dow asama, pudneydo naange muudum dow voodbe e hallube, tobneydo iyoonde dow aadali'en e be ngalaa aadilaaku. ⁴⁶ To yidbe on tan ngiddon, kaye laada keboton ? Koo *jaboobe janggal maa e ngidi yidbe dum'en ! ⁴⁷ To banndiraabe moodon tan kinnoton, goddum geetum mbaddon naa ? Ay koo heeferbe maa noon mbaadata ! ⁴⁸ Onon, laatee on timmube kama no Baabiraawo moodon gondo toon dow asama laatorii timmudo.

Ekkitinol dow hokkugo sadaka

6 — Kakkilee e huugo kuude moodon boodde gam wobbe ngi'a, mana on. To on mbaadii noon, on

† Tokkitaaki Tawreeta 24.1-4 †† Lewinkoo'en 19.12 ; Limle 30.3 ; Tokkitaaki Tawreeta 23.21 † Burtaaki 21.24 ; Lewinkoo'en 24.20 ; Tokkitaaki Tawreeta 19.21

kebataa laada yeeso *Baabiraawo moodon gondo toon dow asama.

² Gam ma'ajum, to eda hokka *sadaka, ta'a jab goddo yi'a, kama no munaafuki'en mbaadata nder *cuudi-ga'ajordi e dow date, gam yimbe ngi'a, mana be. Emi vi'a on goonga : been wadoobe noon be aartii be kebii laada mabbe do'o e duuniyaaru. ³ Ammaa aan, to eda hokka sadaka, to' nano maada anndu ko nyaamo maada hokkata, ⁴ sadaka maada laatoo nder suudeefi. Ndeen Baabiraawo maada gi'oowo ko mbaadata nder suudeefi, no biyete.

Ekkitinol dow do'aare

(Luka 11.2-4)

⁵ — To edon mbada *do'aare, to' on mbaad kama no munaafuki'en mbaadata. Kambe ebe ngidi do'oraago darnde nder *cuudi-ga'ajordi e dow date, gam yimbe fuu ngi'a be. Emi vi'a on goonga : kambe be aartii be kebii laada mabbe. ⁶ Ammaa aan, nde mbaadata do'aare fuu, nattu nder suudu maada, omndaa dammugal, torodaa *Baabiraawo maada nder suudeefi. Ndeen Baabiraawo maada, gi'oowo ko suudii no biyete.

⁷ To edon mbada do'aare, to' on duddin bolle mehereeje, kama no heeferbe mbaadata. Ebe tammii Allah no toontoto be to be duddinii bolle. ⁸ To' on ngemmin be, gam Baabiraawo moodon e anndi ko ngiddon ila on toraaki mo. ⁹ To edon mbada do'aare, mbi'ee :

Yaa Baabiraawo amin gondo toon dow asama, innde maada seniinde teddinee.

¹⁰ Laamu maada wara.

Ko ngidd'aa dum wadee nder duuniyaaru

kama noon no dum wa'aretee toon dow asama.

¹¹ Hokku min nyaamannde heyeynde min hannde.

¹² Ya'afana min hakkeji amin,

kama noon no min nja'aforantoo wadaneybe min hakkeji.

¹³ Ta'a woor min, min ndo'oo nder teppinirgol hakke, ammaa hisnu min e junngo Ganyo.

[Gam aan jeyi laamu e baawde e manngu fuu faa abadaa. Aamiin.] ††

¹⁴ Gam to on nja'afanake wadanbe on layfi, Baabiraawo moodon gondo toon dow boo no ya'afanto on.

¹⁵ Ammaa to on nja'afanaaki wadanbe on layfi, Baabiraawo moodon boo ya'afantaako on hakkeji moodon.

Ekkitinol dow suumayeere

¹⁶ — To edon cuumoo, to' on nyor geese moodon kama no munaafuki'en mbaadata. Kambe ebe nyora geese mabbe gam yimbe annda be suumiibe. Emi vi'a on goonga : be aartii be kebii laada mabbe do'o e duuniyaaru, timmi. ¹⁷ Ammaa aan, to eda suumoo, sulmu yeeso maada, molmitodaa nebbam, ¹⁸ gam to' yimbe anndu a cuumiido. *Baabiraawo maada mo yi'ataake

†† Goddi dereeji ngalaa timmoode aayaare sappo e tati (13).

tan anndi. Baabiraawo gi'oowo ko mbaad̄daa nder su-
udeefi oon no biyete.

Jawdi ndi bonataa

(Luka 12.33-34)

¹⁹ — To' on ndesan ko'e moodon jawdi nder duu-
niyaaru, to mooyu e puunndi mbonnata ndi, to wuybe
njevata dammude natta nguja ndi. ²⁰ Ammaa ndesa-
nee ko'e moodon jawdi toon dow asama, to mooyu e
puunndi mbonnataa ndi, to wuybe boo mbaawataa
natta nguja ndi. ²¹ Gam to jawdi maada woni fuu, toon
bernde maada wonata.

Jayngol e nibre

(Luka 11.34-36)

²² — Gite ned̄do ngonni fitila banndu muudum. To gite
maada e njamdi, banndu maada fuu no woney nder
jayngol. ²³ Ammaa to gite maada njamdaa, banndu
maada fuu no woney nder nibre. To duum ko hokkata
banndu maada jayngol laatake nibre, ndeen kam
nibre ndeen nde nibbi !

Allah e jawdi

(Luka 16.13)

²⁴ — Walaa baawdo jagganaago jawmiraabe dido.
Sey nii o wanya go'oto, o yida go'oto, koo boo o mawn-
ina go'oto, o yavoo go'oto. On mbaawataa jagganaago
Allah e jawdi nder wakkaci go'otum.

Ta'a waanno

(Luka 12.22-31)

²⁵ Gam ma'ajum, emi vi'a on : to' on ngaanno dow ko
nyaamoton, koo ko njaroton, koo ko bornotoodon.
Gam yonki burii nyaamdu, banndu boo burii kolte, koo
naa noon ? ²⁶ Ndaaree colli : di aawataa, di tayataa, di
ngalaa beembe, ammaa *Baabiraawo moodon gondo
toon dow asama e nyaamna di. Onon, on buraay colli
darajja naa ? ²⁷ Moye nder moodon gam waannaare
muudum, waawi besdango hoore muudum koo val-
nde wo'bre ? ²⁸ To noon, ko jeyi kolte ngaannirta on ?
Ndaaree no pihindi ladde mawnirta, ndi huwataa, ndi
sanyataa. ²⁹ Ammaa emi vi'a on : koo *Suleymaanu
nder duudal risku muudum fuu meedaay bornaago
kolte boodrude kama pihindi. ³⁰ To Allah e bornira
hudo ladde nihi, taweteeko hannde, jahango ko
wulee, ko hadata o sinngita on faa ko buri noon, onon
famda goondinki'en ! ³¹ Gam ma'ajum, to on ngaanno
mbi'on : Dume nyaameten ? koo Dume njareten ? koo
Dume bornotooden ? ³² Dum fuu, heeferbe maa e
ngilloo dum. Baabiraawo moodon gondo toon dow
asama e anndi on ngoodi bukaata ku'uje deen fuu.
³³ Ammaa aartee yillaago *laamu Allah e aadilaaku
muudum tawo, ndeen o hokkey on ko horii fuu.

³⁴ Gam ma'ajum, to' on ngaanno dow jahango, gam
jahango no waannoto dow hoore muudum. Nyan-
ndeere fuu, torra muudum e heyi dum.

To' on cernan wobbe

(Luka 6.37-38,41-42)

7 — To' on njowan wobbe layfi, cernanon be, gam
to' Allah sernan on. ² Gam noon no cernirandon
wobbe, noon Allah boo serniranta on. Kadimaa e
etergel ngel etrandon wobbe, e ma'agel dum etranta
on. ³ Gam dume ndaarataa celbol gonngol nder yitere
bannda, ammaa a yi'ataa lekki makki gonki nder yitere
maada ? ⁴ Koo boo noye mbi'irataa bannda : « Ban-
ndam, woor mi ittane celbol gonngol nder yitere
maada », ammaa aan, lekki makki e nder nde maada ?
⁵ Aan munaafukiijo, aartu ittu lekki gonki nder yitere
maada tawo, ndeen a yi'ey bood̄dum, gam keba no it-
tir̄daa celbol gonngol nder yitere bannda.

⁶ To' on kokku kareeji ku'uje ceniide, gam di co'oo di
njata on. To' on peran aladeeji kaaye moodon dime,
gam di njaabey de.

Toree, njillee, cilminee

(Luka 11.9-13)

⁷ — Toree on kokkete, njillee on kebey, cilminee on
omtante. ⁸ Gam toriido fuu no hokkete, jilliido no
hebey, cilminiido boo no omtante. ⁹ Moye nder
moodon hokkata biyum haayre to o torake dum
buroodi ? ¹⁰ Koo boo to o torake dum liyngu, ndeen
hokka mo mbo'odi ? ¹¹ Onon maa hallube edon anndi
no kokkirton bibbe moodon ku'uje boodde, hakko
*Baabiraawo moodon mo dow. O burataa hokkugo
toriido mo fuu ku'uje boodde naa ? ¹² Mbadanee
yimbe ko ngiddon be mbadana on, gam kanjum woni
ekkitinol *Tawreeta Muusa e defte annabo'en.

Dammugal paadngal

(Luka 13.24)

¹³ — Nattiree dammugal paadngal ! Gam dammugal
aaf̄tingal dum dammugal yahago halkere. Tokkugo
laawol ma'agal boo e hoyi, tokkuba ngol e duudi.
¹⁴ Ammaa dammugal yahago yonki e faadi. Tokkugo
laawol ma'agal boo e sadi, hebteybe ngol no sed̄da'en.

Lekki e annditiree bikkon muudum

(Luka 6.43-44)

¹⁵ — Kakkilee e annabo'en fevoobe waroobe to
moodon e nanndi e baali, ammaa nder berde mabbe
be cayaakiije beelaade. ¹⁶ On annditirey be gada e ku-
ude mabbe, noon no lekki annditirtee gada e bibbe
muudum. Cilluki rimataa innabooje, jaabi boo rimataa
tanne. ¹⁷ Lekki boodki no rimey bikkon mboodkon, lek-
ki ki voodaa boo no rimey bikkon kon mboodaa.
¹⁸ Noon boo, lekki boodki rimataa bikkon kon
mboodaa, lekki ki voodaa boo rimataa bikkon
mboodkon. ¹⁹ Lekki ki rimataa bikkon mboodkon fuu
no fe"ete feree nder yiite. ²⁰ Noon boo annditirton
annabo'en fevoobe gada e kuude mabbe.

Mi anndaa on sam

(Luka 13.25-27)

²¹ — Wanaa vi'oobe yam : « Jawmiraawo, Jawmiraa-wo » fuu nattata *laamu Allah, sey wadoobe ko Baaba am gondo toon dow asama yidi. ²² *Nyannde-darngal, yimbe duudbe no mbi'ey : « Jawmiraawo, Jawmiraawo ! Min nga'ajinii e innde maada ! Min laggirii *ginnaaji e innde maada ! Min kuwii alaamaaji kaayniidi e innde maada ! » ²³ Ndeen mi vi'a be : « Mi anndaa on sam. Ndillanee yam do'o, onon hallube ! »

Cuudi didi

(Luka 6.47-49)

²⁴ — Gam ma'ajum, neddo fuu nando de'e bolle am tokki de, o nanndii e neddo yoydo mahado wuro muudum dow haayre. ²⁵ Nde iyoonde tobi, geebeeji ngaddoyi ndiyam, keni cemmbiddi mbisi piyi ngo, ammaa e noon fuu ngo yibbaay, gam ngo mahaama dow haayre. ²⁶ Ammaa neddo fuu nando bolle am tokkaay de, e nanndi e mo walaa yoyre, mahado wuro muudum dow njaareendi. ²⁷ Nde iyoonde tobi, geebeeji ngaddoyi ndiyam, keni cemmbiddi mbisi piyi ngo, sey ngo yibbi, ngo sankitii ngo fuu.

²⁸ Nde Yeesu yottini ka vi'ata, yimbe fuu kaaydini e ekkitinol ma'ako, ²⁹ gam o ekkitinii be e baawde, wanaa kama no *moodibbe Tawreeta ekkitinirta.

Yeesu yamditinii mo kuturta

(Markus 1.40-45 ; Luka 5.12-16)

8 Nde Yeesu jippii vaamnde, yimbe duudbe tokki mo. ² Sey goddo mo *kukurta wari diccii yeeso ma'ako, vi'i :

— Moodibbo, to a jabii, a waawi yamdingo yam.

³ Yeesu foorti junngo muudum, meemi mo vi'i :

— Mi jabii, yamdit !

Doon e doon, gorko oon yamditi gada e kuturta muudum.

⁴ Ndeen Yeesu vi'i mo :

— Yewa booddum ! Ta'a yecco koo moye ko wadi, ammaa yah hollu hoore maada to *aardiido diina, mbaadaa sadaka ka Muusa vi'inoo, gam anndinaa yimbe a yamditii.

Goondinki mawdo soojeeji Rooma

(Luka 7.1-10)

⁵ Nde Yeesu natti si'ire Kafarnahum, sey mawdo soojeeji *Rooma wari to ma'ako, torii mo, vi'i :

⁶ — Moodibbo, kuwoowo am e toon waalii wuro, o waawataa koo dimmbaago, o torriido korey !

⁷ Yeesu vi'i mo :

— Mi yahey mi yamditina mo.

⁸ Ammaa mawdo soojeeji oon toontii mo, vi'i :

— Moodibbo, miin mi fotaay njahaa wuro am, ammaa volvu tan, kuwoowo am no yamditey. ⁹ Miin e hoore am e woodi darvanoobe yam, emi woodi boo be ndarvaneymi. To mi vi'ii goddo mabbe yaha, o yahey,

to mi vi'ii goddo boo wara, o warey, to mi vi'ii maccudo am wad du'um, o wadey.

¹⁰ Nde Yeesu nani ko o vi'i, dum haaynake dum korey, sey o vi'i tokkuba mo :

— Emi vi'a on goonga : koo nder *Isiraa'iila'en mi meedaay yi'igo goondinki iri ki o'o neddo. ¹¹ Emi vi'a on, duudbe woonbe goondinki iri ki o'o neddo no ngarey gada fu'una e hiirna, be njoododoo e *Ibraahim e *Iciyaaku e *Yaakuubu, be nyaamda nder *laamu Allah. ¹² Ammaa bibbe Laamu no mburtinte peree nder nibre baleere kurum, to dum voyata, e dum nyeryindira nyiye.

¹³ Baawo ma'ajum, o vi'i mawdo soojeeji oon :

— Hoot wuro maada ! Dum laatorano maa kama noon no ngoondinirdaa.

Doon e doon, kuwaneydo mawdo soojeeji oon yamditi.

Yeesu yamditinii nyawbe duudbe

(Markus 1.29-31 ; Luka 4.38-39)

¹⁴ Yeesu yahi wuro Biiturus, o tawi esoo Biiturus debbo e waalii no jontaado. ¹⁵ Yeesu meemi junngo ma'ako. Doon e doon yontere ndeen yoofi mo, o ummii o veerni be.

¹⁶ Nde hiiri, Yeesu waddanaa yimbe duudbe be ginnaaji. Yeesu vurtiniri ginnaaji gondi nder mabbe e voliinde muudum tan, o yamditini nyawbe fuu. ¹⁷ O wadii noon gam dum hebbina ko Allah vi'inoo gada e annabi *Ecaaya, nde o vi'i :

O ittii yawuuji meeden,
o yamditinii en. †

Yidbe tokkugo Yeesu

(Luka 9.57-62)

¹⁸ Nde Yeesu yi'i yimbe duudbe e pilii dum, o vi'i almaajiri'en ma'ako :

— Punngitemma yahago fonngo maayo gadawo.

¹⁹ Sey goddo *moodibbo Tawreeta wari to ma'ako, vi'i mo :

— Moodibbo, mi tokkete to njahataa fuu.

²⁰ Yeesu vi'i mo :

— Dilaaji e ngoodi gasde, colli boo e ngoodi cabbe, ammaa *Bii-Neddo walaa koo to wallinta hoore muudum foofa.

²¹ Goddo gada nder tokkuba mo vi'i :

— Moodibbo, woor mi yaha mi uvoya baaba am tawo.

²² Yeesu toontii mo vi'i :

— Tokkam, woor maaybe uva maaybe mu''en.

Yeesu darnii iyoonde e henndu

(Markus 4.35-41 ; Luka 8.22-25)

²³ Yeesu natti akali ndiyam, almaajiri'en ma'ako tokki mo. ²⁴ Sey iyoonde e henndu semmbidndu ummii dow maayo manngo, faa boggi ndiyam mbaadi ga falkitgo e

† Ecaaya 53.4

sembee e natta nder akali kiin. Yeesu boo e daani.

²⁵ Almaajiri'en baditii, pindini mo, mbi'i :

— Moodibbo, hisnu en ! En badake halkugo !

²⁶ O toontii be, o vi'i :

— Gam dume kultorton, onon famda goondinki'en ?

Ndeen o ummii, o falmani henndu e boggi ndiyam.

Sey koo dume fuu de"iti ! ²⁷ Dum haaynii almaajiri'en been, be mbi'i :

— O'o dum iri moye neddo, mo faa e henndu e maayo downtantoo dum ?

Yeesu yamditinii worbe dido be ginnaaji

(Markus 5.1-20 ; Luka 8.26-39)

²⁸ Nde Yeesu yottii fonngo maayo lesdi Garaasankoo'en, worbe dido be *ginnaaji mburtii nder genaale tabbii mo. Be laatake hulniibe korey, faa walaa baawdo tokkugo laawol ngool, gam kulol mabbe. ²⁹ Be ngulli, be mbi'i :

— Yeesu *Biddo Allah, dume hawti en ? A warii torugo min ila wakkaci wadaay naa ?

³⁰ Faro doon e woodi sefre aladeeji duuddi e dura.

³¹ Ginnaaji diin torii mo mbi'i :

— To a laggii min, woor min, min natta nder aladeeji din daa'e.

³² Yeesu vi'i ginnaaji diin :

— Njahee !

Di mburtii nder yimbe been, di natti nder aladeeji. Doon e doon, sefre ndeen fuu riggi, moortii vaamnde, yoolii nder maayo, ngo modi di. ³³ Waynaabe aladeeji diin nyaari kooti si'ire, ngeccii yimbe ko wadi, faa e ko laatanii been woonnoobe ginnaaji. ³⁴ Sey yimbe si'ire ndeen fuu mburtii tabbii Yeesu. Nde be ngi'i mo, be torii mo o vurtanoo be lesdi.

Yeesu yamditinii buusaado

(Markus 2.1-12 ; Luka 5.17-26)

⁹ Yeesu natti akali, funngiti maayo, hooti si'ire muudum. ² Sey wobbe ngaddani mo goddo buusaado, emo wallinaa dow be'itum ma'ako. Nde Yeesu yi'i goondinki yimbe been, o vi'i buusaado oon :

— Binngel am, tiddin bernde maada ! Hakkeji maada nja'afaama !

³ Nde wobbe *moodibbe Tawreeta nani dum, be nyumi nder berde mabbe :

— O'o gorko o moye, potneydo hoore muudum e Allah !

⁴ Ammaa Yeesu e anndi nyumooji mabbe, sey o vi'i be :

— Gam dume nyumoton di'i nyumooji kalludi nder berde moodon ? ⁵ Dume buri hoygo, vi'igo : « Hakkeji maada nja'afaama » na vi'igo : « Umma dillu » ? ⁶ Ammaa gam anndon *Bii-Neddo e woodi baawde ya'afaago hakkeji nder duuniyaaru.

Sey o vi'i buusaado oon :

— Umma hooy be'itum maada hoot !

⁷ Doon e doon gorko oon ummii hooti. ⁸ Nde ja-ma'aare yi'i dum, be kuli, be maalti Allah, gam o hokkii bibbe-aadama iri de'e baawde.

Yeesu noddii Matta

(Markus 2.13-17 ; Luka 5.27-32)

⁹ Nde Yeesu besdi yahago yeeso, o yi'i goddo gorko jaboowo *janngal bi'eteedo Matta, e joodii nder suudu to jabata janngal. Yeesu vi'i mo :

— Tokkam.

Sey Matta ummii tokki mo.

¹⁰ Baawo doon, Yeesu yahi wuro Matta joodii e nyaama nyaamdu. Jaboobe janngal duudbe e wadoobe hakke ngari njoodii e nyaamda e ma'ako, kanko e almaajiri'en ma'ako. ¹¹ Nde *Fariisa'en ngi'i dum, sey be mbi'i almaajiri'en ma'ako :

— Ko jeyi moodibbo moodon nyaamdata e jaboobe janngal e wadoobe hakke ?

¹² Nde Yeesu nani ka, o vi'i be :

— Yambe ngalaa bukaata nyawtoowo, sey nyawbe.

¹³ Njillee pahamon ko saawi nder nde'e voliinde :

« Yurmeende ngidmi, wanaa kirseteedi. » †

Mi waraay noddugo tammiibe no goonga'en, ammaa mi warii noddugo anndube no hakke'en.

Yamde dow suumaago

(Markus 2.18-22 ; Luka 5.33-39)

¹⁴ Wakkaci duum, almaajiri'en *Yahayya ngari to Yeesu, yami mo mbi'i :

— Ko jeyi minon e *Fariisa'en emin cuumoo, ammaa almaajiri'en maada cuumataako ?

¹⁵ O toontii be, o vi'i :

— Koo on tammii ma'atinaabe koobgal no naney mettudum wakkaci kooviido wondi e mabbe naa ? Ammaa wakkaci no warey nde kooviido oon hooyetee nder mabbe. Wakkaci duum, be cuumoto.

¹⁶ Walaa pitreydo kotal kihingal e lefel kesel, gam lefel kesel ngeel no seekey kotal kihingal, ceekol ngool boo no burey aranol. ¹⁷ Noon boo, walaa looveydo *innaboojam kesam nder saadkiwu kihingu. To o wadii noon, innaboojam daam no seekey saadkiwu nguun, dam rufa, saadkiwu nguun boo no boney. Gam ma'ajum, sey innaboojam kesam loovee nder saadkiwu kesu, ndeen walaa ko bonata.

Surbayel e goddo debbo

(Markus 5.21-43 ; Luka 8.40-56)

¹⁸ Yeesu e nder volididgo e mabbe, sey goddo mawdo *Yahuudu'en wari diccii yeeso ma'ako, vi'i :

— Binngel am dewel maayi jo'oni-jo'oni. Ammaa war yow junngo maada dow ma'agel, ngel finta.

¹⁹ Yeesu ummodii e almaajiri'en muudum, be njahadi e mawdo oon. ²⁰ Ila ebe dow laawol, sey raa goddo debbo baddo duubi sappo e didi lohonol muudum tayaay. Debbo oon ivoyi baawo Yeesu, o meemi belloogal toggoore muudum. ²¹ Gam o nyumii nder bernde ma'ako :

† Hooseya 6.6

— To mi hebii mi meemii koo belloogal toggoore ma'ako tan, mi yamditey.

²² Yeesu yeeyii yi'i debbo oon, vi'i mo :

— Banndam debbo, tiddin bernde maada ! Goondinki maada yamditinii ma.

Doon e doon debbo oon yamditi.

²³ Nde Yeesu yottii wuro mawdo Yahuudu'en oon, o tawii duudanoobe maayde, e jama'aare e ndoondii juude mboya, ²⁴ sey o vi'i be :

— Ummee mburtee do'o, gam surbayel ngeel maayaay, ngel daani tan.

Sey be njali mo jalniidum yavaare. ²⁵ Nde o vurtini yimbe fuu yaasi, o natti nder suudu, o nanngi junngo surbayel ngeel, ngel ummi. ²⁶ Habaru ma'ajum sankitii koo toye nder lesdi ndiin fuu.

Yeesu vumtinii vumbe dido

²⁷ Yeesu e yabboo, sey wobbe vumbe dido tokki mo e nodda e semmbee e mbi'a :

— Yeesu bii-Dawda, nan jurumdum amin !

²⁸ Nde Yeesu natti wuro, sey vumbe been ngari to ma'ako. O vi'i be :

— On ngoondinii emi waawi vumtingo on naa ?

Be toontii mo, be mbi'i :

— Moodibbo, min ngoondinii.

²⁹ Ndeen o meemi gite mabbe, o vi'i :

— Dum laatoranoo on noon no ngoondinirdon.

³⁰ Doon e doon be mbumti. Sey Yeesu vi'i be :

— To' on njab vi'igo ka goddo.

³¹ Ammaa nde be mburtii, be cankitii habaru ma'ako koo toye nder lesdi ndiin fuu.

Yeesu yamditinii kurmaajo

³² Nde vumtinaabe been mburtii, Yeesu waddanaama goddo mo waawataa volvugo, gam emo woodi *ginnol. ³³ Yeesu vurtini ginnol ngool, sey kurmaajo oon fuddi volvugo. Jama'aare haaydini, mbi'i :

— Iri du'um meedaay yi'eego nder lesdi *Isiraa'iila abadaa !

³⁴ Ammaa *Fariisa'en mbi'i :

— Mawdo ginnaaji kam hokki mo baawde vurtingo ginnaaji diin !

Yeesu yurminanii yimbe

³⁵ Yeesu yiilake nder ci'e e jaaje fuu, emo wa'ajina nder *cuudi-ga'ajordi *Yahuudu'en, emo anndina *Habaruu Beldum dum *laamu Allah, emo yamditina koo iri nguye nyawu e liddaari. ³⁶ Nde o yi'i jama'aare hawritii, sey o nani jurumdum mabbe, gam be tam-pube, billiibe kama baali di ngalaa gaynaako. ³⁷ Sey o vi'i almaajiri'en ma'ako :

— Ko tayetee e duudi, ammaa tayoobe duudaa.

³⁸ Gam ma'ajum, toree Jawmu ko tayetee oon liloya tayoobe nder ma'ajum.

Almaajiri'en Yeesu sappo e dido

(Markus 3.13-19 ; Luka 6.12-16)

10 Yeesu noddii almaajiri'en muudum sappo e dido, o hokki be baawde vurtingo *ginnaaji e yamdingo koo iri nguye nyawu e liddaari. ² Raa inde almaajiri'en sappo e dido been : arano mabbe dum Simon noddirteedo Biiturus, e minyum Anndaraawus, e Yaakuubu bii Jabadi, e minyum Yahayya, ³ e Filibus, e Bartalamaawus, e Tooma, e Matta jaboowo ceede janggal, e Yaakuubu bii Alfaa, e Taddiyus, ⁴ e Simon kabaneydo rimdingo lenyol muudum, e Yahuuda Iskariyooti nyaameydo amaana Yeesu.

Yeesu lili almaajiri'en sappo e dido

(Markus 6.7-13 ; Luka 9.1-6)

⁵ Yeesu lili sappo e dido been, o vi'i be :

— To' on njah to *yimbe be laataaki Yahuudu'en, to' on nattu ci'e *Samaariya boo. ⁶ Ammaa njah to *Isiraa'iila'en nanndube e baali kalkudi. ⁷ To njahadon fuu, nga'ajinee be mbi'on : « *Laamu Allah badake ! »

⁸ Njamditinee be njamdaa, ummitinee maaybe, njamditinee be *kuturta, mburtinane yimbe *ginnaaji. Caahu kokkaadon, kokkee caahu. ⁹ To' on kooy jiinaariya, koo ajurfaari, koo ceede nder jiiibaaji moodon. ¹⁰ To' koo moye moodon hooy jikaare koo toggooje didi koo pade didi koo sawru, gam kuwoowo fotii hebgo nyaamdu muudum.

¹¹ To on ngarii si'ire koo wuro, ndaaree jabdo veernugo on, mbeeron wuro ma'ako faa nde ndilludon. ¹² To on ngarii nattugo wuro, cilminee, mbi'on : « Jam wondu e moodon. » ¹³ To wuro ngoon jabbake on, jam moodon no laatoto dow mabbe. Ammaa to be njabbaaki on, jam moodon no so'oyto to moodon. ¹⁴ To wonbe si'ire ndeen koo wuro ngoon njabbaaki on, koo calii yewanaago ka mbiidon, mburtee si'ire ndeen koo wuro ngoon, pidon faa e sollaare kosde moodon. ¹⁵ Emi vi'a on goonga : *nyannde-darngal, ceri'a si'ire ndeen no burey ka Sodoma e Gomora naawgo. ††

Torraaji gareydi

(Markus 13.9-13 ; Luka 21.12-17)

¹⁶ — Ngewee nanon ! Mi lili on kama baali nder cayaakiije. Gam ma'ajum, sey laatoodon hakkilbe kama bo'ole, e be ngalaa layfi kama pooli. ¹⁷ Kakkilee e yimbe, gam be njaharey on yeeso sernoobe, be piyey on nder *cuudi-ga'ajordi mabbe. ¹⁸ Be njaharey on yeeso mawbe lesdi e laamiibe sabu am, gam faa caaydanoodon yam yeeso mabbe e yeeso *be laataaki Yahuudu'en. ¹⁹ To be njaharii on yeeso sernoobe, to' on ngaanno dow ko mbi'oton, gam wakkaci duum Allah no hokkey on ka mbi'oton. ²⁰ Ka mbi'oton kaan ivataa

† Fiddugo sollaare pade e holla yimbe been calake jabgo almaajiri'en. Kadima e dum holla almaajiri'en lootii juude mu'en, be itti alhaki yimbe been dow ko'e mabbe. †† Sodoma e Gomora dum ci'e didi de Allah halki, gam duudal hakkeji yimbe cie deen. Fuddoode 19.1-29

nder moodon, ammaa Ruhu *Baabiraawo moodon kam volvata nder konndude moodon. ²¹ Banndiraawo no hokkitirey banndum gam waree, baaba boo no hokkitirey biyum kama noon. Bibbe no ummanto danyoobe mu'en faa mbada be mbaree. ²² Yimbe fuu no nganyey on gam am. Ammaa munydo faa timmoode no hisnete. ²³ To on torraama nder wodnde si'ire, nyaardee si'ire feere. Emi vi'a on goonga : ko hokka ngiilodoodon nder ci'e *Isiraa'iila fuu *Bii-Neddo no vittoyey.

²⁴ Janngoowo burataa moodibbo muudum manngu, maccudo boo burataa jawmu wuro muudum. ²⁵ Dum beldum to janngoowo laatake kama moodibbo muudum, maccudo boo kama jawmu wuro muudum. To be noddirii jawmu wuro Ba'aljabul, † ndeen noye be noddirta bibbe ma'ako ?

Kaando huleego

(Luka 12.4-7)

²⁶ — Gam ma'ajum, to' on kul yimbe, sabu ko suudii fuu no suudtoto, sirrijum boo no anndete. ²⁷ Ko mbi'imi on nder nibre, mbannginee dum nder jayngol. Ko metanaadon e noppi, anndinee dum dow yelle gure. ²⁸ To' on kul baawdo wargo banndu neddo, ammaa o waawataa wargo yonki muudum. Sey nii kulon Allah baawdo halkugo banndu e yonki fuu nder yiite jahannama.

²⁹ Naa e dum soorra colon didon hoboore wo'ore naa ? Ammaa koo go'otel ma'akon waatataa, sey e andaa ngal *Baabiraawo moodon. ³⁰ Onon faa e gaasa ko'e moodon no limaaka. ³¹ Gam ma'ajum, to' on kul, sabu on burii colli duuddi darajja.

³² Koo moye jabi yam yeeso yimbe, miin boo mi jabey mo yeeso Baaba am gondo toon dow asama. ³³ Ammaa koo moye vi'i anndaa yam yeeso yimbe, miin boo mi vi'ey mi anndaa mo yeeso Baaba am gondo toon dow asama.

Yeesu waddii ceedal

(Luka 12.51-53)

³⁴ — To' on tammo jo'onde jam ngaddumi nder duuniyaaru. Wanaa jo'onde jam ngaddumi, ammaa habre. ³⁵ Mi warii gam mi senna biddo gorko e baaba muudum, biddo debbo boo e inna muudum, mi senna debbo e esum debbo. ³⁶ Rimdaabe neddo no laato wanywanybe ma'ako. ³⁷ Burdo yidgo inna muudum koo baaba muudum dow e am, fotaay laataago almaajirijoo am. Noon boo, burdo yidgo biyum gorko koo debbo dow e am, fotaay laataago almaajirijoo am. ³⁸ Mo wanyaay hoore muudum, vakkii *gaafagal muudum tokki yam fuu, fotaay laataago almaajirijoo am. ³⁹ Giddo hisnugo yonki muudum fuu, no dulle ki. Ammaa dulludo yonki muudum gam am fuu, no hisney ki.

Kuugal laada

(Markus 9.41 ; Luka 10.16)

⁴⁰ — Jabbiido on fuu jabbake yam, jabbiido yam boo jabbake liloydo yam. ⁴¹ Koo moye jabbii annabiijo gam o annabiijo, no hebey laada baka annabiijo oon. Jabbiido goongaajo boo gam o goongaajo, no hebey laada baka goongaajo oon. ⁴² Emi vi'a on goonga : koo moye hokki go'oto nder burbe famdugo be'e jardugel ndiyam peewdam gam o almaajirijoo am, o heppataa laada ma'ako.

Lilaabe Yahayya badoowo baptisma

(Luka 7.18-35)

11 Nde Yeesu timmini volvango almaajiri'en muudum *sappo e dido, o ummii doon o yahi wa'ajingo e ekkitingo nder ci'e piliide to badii.

² E wakkaci duum Yahayya badoowo baptisma e omndii nder kaso. Nde o nani habaru kuude de *Almasiifu wadata, sey o liloyi almaajiri'en ma'ako to Yeesu ³ gam be yama mo, be mbi'a :

— Aan woni Almasiifu bi'anoodo no warey, na min ndeenta goddo ?

⁴ Yeesu toontii be vi'i :

— Njahee ngeccee Yahayya ko ngiidon e ko nandon : ⁵ vumbe e mbumta, voosbe e njaaba, be kuturta e njamditinee, fahabe e nana, maaybe e ummitinee, sooybe boo e nga'ajinee *Habaruu Beldum. ⁶ Barkaa laatanto mo yoofaay goondinki muudum gam am.

⁷ Nde lilaabe Yahayya ndilli, Yeesu fuddi volvango jama'aare habaru Yahayya, o vi'i :

— Dume njahadon yi'igo toon nder ladde ? Geenol ngol henndu dimmbata naa ? ⁸ Too, dume njahadon yi'oygo ? Neddo borniido kolte boodde naa ? Ammaa bornotoobe kolte boodde nder laamoorde tawetee. ⁹ To noon, dume ndaaroydon ? Annabiijo naa ? Emi vi'a on goonga : o burii annabiijo. ¹⁰ Kanko woni mo Allah volvi dow muudum nder *Deftere Seniinde, o vi'i :

Rah, mi liloyey lilaado am yeeso maada, o vo''inan maa laawol. ††

¹¹ Emi vi'a on goonga : nder bibbe-aadama dum meedaay danygo burdo Yahayya badoowo baptisma manngu. Ammaa e noon fuu, burdo famdugo nder *laamu Allah burii mo manngu. ¹² Gada ko Yahayya badoowo baptisma fuddi wa'ajingo faa wargo hannde, *laamu Allah e yaha yeeso nder cadee, wanywanybe ma'agu e ngidi te'etugo ngu e semmbee. ¹³ Ko hokka Yahayya wara, *Tawreeta Muusa e defte annabo'en fuu mbadii annabaaku dow laamu nguun. ¹⁴ To on njabii ko be mbi'i, Yahayya kam woni *Iliya mo *Deftere anndinoo garol muudum ilaa. ¹⁵ Mo nofru nanooru fuu, sey nana !

¹⁶ E dume nanndineymi yimbe ndu'u jaamaniiru ? Ebe nanndi e bikkon njoodiikon nder luumo, noddeykon higoobe mu'en e mbi'a :

¹⁷ « Min nduudanii on duudaali, on ngamaay,

† Ba'aljabul dum innde Ceydaan laamiido ginnaaji.

†† Malaakiya 3.1

min ngimanii on gimi jurminiidi,
on mboyaay. »

¹⁸ Yahayya warii nyaamataa goddi nyaamduuji, o yarataa *innaboojam, yimbe mbi'ii o kaanjaado. ¹⁹ *Bii-Neddo boo warii e nyaama e yara, yimbe mbi'ii : « Cutee o'o nyaamtaru, jaroowo, higoo *jaboobe janggal e wadoobe hakke ! » Ammaa hikima Allah e vanngina goonga nder kuude muudum.

Ci'e caliide tuubgo no njarey bone

(Luka 10.13-15)

²⁰ Ndeen Yeesu fuddi felgo ci'e de o buri huugo kuude kaayniide nder mu'en, gam yimbe ci'e deen tuubaay. O vi'i :

²¹ — On bonii, onon yimbe Korasin ! On bonii, onon yimbe Baytisayda ! Gam to kuude kaayniide kuwanooode nder moodon no kuwano nder ci'e Tiir e Sidon, daa joodiibe toon no bornoto buhuuji, be ndufa ndo'oka dow ko'e mabbe gam hollugo be tuubi. ²² Gam ma'ajum, emi vi'a on : *nyannde-darngal, ceri'a moodon no burey ka yimbe Tiir e Sidon naawgo.

²³ Onon boo yimbe si'ire Kafarnahum, on tammii on bantete dow naa ? Ayyaa, naa noon sam ! On leestinte lees, nder joodorde maaybe. Gam kul kuude kaayniide kuwanooode nder moodon no kuwano nde Sodoma, daa si'ire ndeen no taweteno e woodi faa hannde.

²⁴ Gam ma'ajum, emi vi'a on : nyannde-darngal ceri'a moodon no burey ka yimbe Sodoma naawgo.

Ngaree to am kebon fooftiinde

(Luka 10.21-22)

²⁵ Wakkaci duum, Yeesu vi'i :

— Yaa *Baabiraawo, jawmu dow e lees, mi yettii ma, gam a vannginani biikon pamaron ko cuuddaa woonbe anndal e fahamu. ²⁶ Ee Baabiraawo, a wadii dum gam kanjum vel maa.

²⁷ Baaba am wadii koo dume fuu nder junngo am. Walaa anndudo *Biddo to naa Baabiraawo, walaa anndudo Baabiraawo boo to naa Biddo, e oon mo Biddo yidi vannginango dum.

²⁸ Ngaree to am, onon sombe, roondiibe dowle teddude, mi fooftina on. ²⁹ Nanee ko mbi'eyi on, ekkitee to am, gam mi beldo jo'onde, mi leestindo hoore. Yonkijji moodon boo no pooftey. ³⁰ Duum ko mbi'imi on mbadon, dum sadaa wadaago, ko ndoondeyi on boo teddantaa on.

Bii-Neddo woni jawmu nyannde-fooftiinde

(Markus 2.23-28 ; Luka 6.1-5)

12 *Nyannde-fooftiinde feere, Yeesu e almaajiri'en muudum ndaacii nder gese alkamaari. Almaajiri'en ma'ako e nana dolo, sey be puddi borgo butaali ebe murjoo ebe yakka. ² Ammaa nde *Fariisa'en ngi'i dum, be mbi'i Yeesu :

— A yi'ii, almaajiri'en maada e mbada ko hadaa wadeego nyannde-fooftiinde !

³ O toontii be, o vi'i :

— On njanngaay ko *Dawda wadi nde o nani dolo, kanko e yahadiiddaabe ma'ako naa ? ⁴ O natti *Wuro Allah Seniingo, kanko e yahadiiddaabe ma'ako, be nyaami buroodi desanaadam Allah, dum neddo fuu hokkaaka laawol nyaamgo, sey *aardiibe diina tan. ⁵ Nakay on njanngaay nder *Tawreeta Muusa, no aardiibe diina kuurata nder *Wuro Allah Seniingo, faa e nyannde-fooftiinde. Koo nde ebe kuulta dooka nyannde-fooftiinde ndeen, e noon fuu dum laatanaaki be feloore. ⁶ Emi vi'a on : raa burdo Wuro Allah Seniingo teddungal do'o. ⁷ To on pahamuno ma'ana nde'e voliinde vi'i inde : « Yurmeende ngidmi, wanaa *kirse-teedi » †, daa on layfataano yimbe be ngalaa layfi. ⁸ Gam *Bii-Neddo woni jawmu nyannde-fooftiinde.

Yeesu yamditinii mo junngo waatngo

(Markus 3.1-6 ; Luka 6.6-11)

⁹ Yeesu dilli doon yahi natti *suudu-wa'ajordu Yahuudu'en. ¹⁰ Nder suudu-wa'ajordu nduun e woodi goddo gorko mo junngo muudum waati. Wonbe doon yami Yeesu, be mbi'i :

— Koo *Tawreeta meeden hokkii en yamdingo goddo *nyannde-fooftiinde naa ?

Be yamii mo yamyamre ndeen gam be keba ko be ngullorii mo. ¹¹ Yeesu toontii be vi'i :

— To goddo nder moodon e woodi mbaalu ngo'otu, ndeen ngu yoolake nder waawru nyannde-fooftiinde, o yahataa o vurtina ngu naa ? ¹² Daahir neddo burii mbaalu darajja to woddi ! Gam ma'ajum, huwango neddo ko voodi nyannde-fooftiinde hadaaka.

¹³ Ndeen o vi'i gorko oon :

— Foortu junngo maada.

O foorti ngo, ngo yamditi kama ngoon yamo. ¹⁴ Sey *Fariisa'en been mburtii, ndarwi no mbardata Yeesu.

Kuwoowo mo Allah subii

¹⁵ Nde Yeesu annditi dabaree mabbe, o d'ali yaayre ndeen, o dilli. Sey jama'aare tokki mo, o yamditini nyawbe mabbe fuu. ¹⁶ Ammaa o vaggini be o vi'i, to' be njab yeccaago koo moye habaru ma'ako. ¹⁷ Dum doon fuu wadii gam dum hebbina ko annabi *Ecaaya vi'i, nde o vi'inoo :

¹⁸ Raa kuwoowo am gidaado, mo cubmi.

Emi nana beldum ma'ako korey.

Mi hebbiney mo *Ruhu am,

o anndiney leyyi duuniyaaru habaru aadilaaku.

¹⁹ O jokkirtaake, o demdataa, voliinde ma'ako nanataake dow date.

²⁰ O yevataa yommbel baggel,

o nyifataa pe'etel yiite,

gam faa o wada aadilaaku heba jaalorgal dow halleende.

²¹ Leyyi duuniyaaru boo, no ndesey tammunde mu'en dow innde ma'ako. ††

† Hooseya 6.6 †† Ecaaya 42.1-4

Yeesu e Ba'aljabul

(Markus 3.20-30 ; Luka 11.14-23 ; 12.10)

²² Sey dum waddani Yeesu goddo mo ginnol vumni fahadini. Yeesu yamditini mo, faa o hooti e volvugo e yi'igo. ²³ Dum haaynii yimbe fuu, be mbi'i :

— Woy, o'o naa kam woni bii-Dawda naa ?

²⁴ Ammaa nde *Fariisa'en nani dum, be mbi'i :

— O'o neddo e baawde Ba'aljabul † mawdo ginnaaji o vurtinirta *ginnaaji diin.

²⁵ Yeesu e anndi nyumooji mabbe, gam ma'ajum o vi'i be :

— Laamu fuu sennditii e haba hakkunde muudum ngu do"oto. Noon boo, si'ire koo wuro ngo yimbe muudum narraay hakkunde mu"en fuu, no sankitoto. ²⁶ To *Ceydaan e vurtina Ceydaan, ndeen o senndake nde didi, emo hona hoore ma'ako. To o wadii noon, noye laamu ma'ako darorto ? ²⁷ On mbi'ii e baawde Ba'aljabul laamiido ginnaaji mburtinireymi ginnaaji. To dum laatake noon, tokkuba on e baawde moye mburtinirta di ? Gam ma'ajum be laatoto sernaneybe on dow ma'ajum ! ²⁸ Ammaa miin, to e baawde *Ruhu Allah mburtinireymi ginnaaji, ndeen e dum holla *laamu Allah warii to moodon.

²⁹ Yeesu besdi vi'igo :

— Walaa baawdo nattugo wuro neddo cemmibiddo te'eta jawdi ma'ako, to naa o aarti o habbi mo tawo. Ammaa to o aartii o habbi mo, ndeen emo waawi hooygo ko woni nder wuro ma'ako fuu.

³⁰ Mo waldaa e am fuu, no ganyo am. Mo vallaay yam hawritgo fuu, no cankitoo. ³¹ Gam ma'ajum, emi vi'a on : yimbe e mbaawi ya'afaneego hakkeji e haalaaji yavaare di mbolvi dow Allah fuu, ammaa bolvudo haala yavaare dow *Ruhu Ceniido ya'afantaake sam. ³² Koo moye hudi *Bii-Neddo no hebey ya'afaneego, ammaa kuddo Ruhu Ceniido fuu ya'afantaake, gada e duuniyaaru faa *nyannde-darngal.

Lekki e annditiree bikkon muudum

(Luka 6.43-45)

³³ — Lekki boodki no rimey bikkon mboodkon, lekki ki voodaa boo no rimey bikkon kon mboodaa, gam lekki e annditiree bikkon muudum. ³⁴ Onon bibbe bo'ole kallude ! Noye mbaawroton volvugo ko voodi, nde laatii on hallube ? Gam ko woni nder bernde, kanjum vurtotoo e honnduko. ³⁵ Neddo mo bernde voodnde no vurtiney ko voodi nder ndesaari muudum. Neddo kalludo boo, no vurtiney ko halli nder ndesaari bernde muudum. ³⁶ Emi vi'a on : *nyannde-darngal yimbe no toontanto ko'e mu"en dow e bolle kallude de mbolvunoo fuu. ³⁷ Gam dow e bolle maada cernantedaa, koo ko mbiidaa nanngu ma, koo dum vurtin ma.

Yimbe jaamaniiru hallundu

(Markus 8.11-12 ; Luka 11.29-32)

³⁸ Sey wobbe nder *moodibbe Tawreeta e *Fariisa'en mbi'i Yeesu :

— Moodibbo, emin ngidi mbadanaa min goddum kaayniidum, kolleydum min Allah liloyi ma.

³⁹ O toontii be, o vi'i :

— Yimbe ndu'u jaamaniiru be hallube, be kulataa Allah, ebe ngidi yi'igo kaayniidum, ammaa walaa kaayniidum dum be kolletee, to naa dum annabi Yuunaana. ⁴⁰ Gam kama no Yuunaana wa'ari nyalawmaaje tati e jemmaaje tati nder reedu liyngu manngu, noon *Bii-Neddo wa'arata nyalawmaaje tati e jemmaaje tati nder lesdi. ⁴¹ *Nyannde-darngal, yimbe Niniwe no ummodoto e yimbe ndu'u jaamaniiru, be ngulloo be. Gam yimbe Niniwe tuubii nde nani wa'aji annabi Yuunaana. Raa burdo Yuunaana manngu do'o ! ⁴² Nyannde-darngal, laamiido debbo mo lesdi foombina no ummanto yimbe ndu'u jaamaniiru, o wulloo be. Gam gada keerol duuniyaaru o ivoyi, o wari gam o nana bolle *Suleymaanuu keebde hikima. Too, raa burdo Suleymaanuu manngu do'o !

Bittoyki ginnol

(Luka 11.24-26)

⁴³ — To *ginnol vurtake neddo, ngol yiiloyto nder jaa-je de ngalaa ndiyam, ngol yiloo to ngol foofti. Ammaa kul ngol hebaay to ngol foofti, ⁴⁴ ndeen ngol vi'ey : « Mittey suudu ndu mburtoyinoomi. » To ngol vittii ngol tawii suudu nduun vuuvaama siryaama, walaa gondo nder. ⁴⁵ Sey ngol yaha, ngol hooyoya ginnaaji joveedidi burdi ngol hallugo, di natta nder suudu nduun, di njoodoo. Ndeen timmoode neddo oon no burey fuddoode ma'ako hallugo. Noon dum laatantoo yimbe ndu'u jaamaniiru hallundu.

Minyiraabe Yeesu e inna muudum

(Markus 3.31-35 ; Luka 8.19-21)

⁴⁶ Yeesu e nder volidgo e jama'aare, sey inna ma'ako e minyiraabe ma'ako worbe ngarii. Be ndarii yaasi, ebe ngidi volididgo e ma'ako. ⁴⁷ Sey goddo vi'i mo :

— Raa inna maada e minyiraabe maada doon ndarii yaasi e ngidi yi'igo ma.

⁴⁸ O toontii neddo oon, o vi'i mo :

— Moye woni inna am ? Beye ngoni minyiraabe am ?

⁴⁹ O sappii almaajiri'en ma'ako, o vi'i :

— Raa inna am e minyiraabe am. ⁵⁰ Gam inna am e minyiraabe am worbe e rewbe ngoni been huube ko *Baaba am gondo toon dow asama yidi.

Balndol dow aawre

(Markus 4.1-9 ; Luka 8.4-8)

13 Nyalaande ndeen Yeesu vurtii wuro, o yahi o joodii e fonngo maayo. ² Jama'aare duudnde wari hawriti to ma'ako, ndeen o ummii o natti akali ndiyam o joodii. Jama'aare ndeen darii e fonngo maayo. ³ O volvani be bolle duudde nder balndi. O vi'i :

† Ba'aljabul dum innde feere gam Ceydaan.

— Goddo aawoowo yahi ngesaa gam aawa aawdi. ⁴ Emo saaka aawdi, sey ngodndi aawdi yani dow laawol, colli ngari cubti ndi. ⁵ Ngodndi boo yani nder korokaaye to lesdi duudaa. Doon e doon ndi fudfi gam lesdi ndiin luggaa. ⁶ Ammaa nde naange wuli, sey ndi yo'ori gam ndi walaa dadi. ⁷ Ngodndi yani to kebbe pudata. Ndi fuddi e ma'aje de kadi ndi mawnugo. ⁸ Ngodndi boo yani dow lesdi mboodndi, ndi fudfi ndi wadi butaali, goddi hemre (100), goddi settiin (60), goddi boo talaatiin (30). ⁹ Mo nofru nanooru fuu, sey nana !

Ko jeyi Yeesu ekkitinirra e balndi

(Markus 4.10-12 ; Luka 8.9-10)

¹⁰ Sey almaajiri'en ma'ako baditii mo, mbi'i :

— Gam dume ekkitinirraa yimbe e balndi ?

¹¹ Yeesu toontii be vi'i :

— Onon on kokkaama anndugo sirri *laamu Allah, ammaa kambe be kokkaaka. ¹² Gam goondo no besdante, faa heytina. Ammaa mo walaa, koo sedda ko woodi maa no jabtete dum. ¹³ Kanjum wadi emi ekkitinira be e balndi, gam faa be ndaara, ammaa be ngi'ataa, be ngewoo, ammaa be nanataa be pahamataa.

¹⁴ Noon ko Allah volvi gada e honnduko annabi

*Ecaaya tabbitiri nder mabbe, nde o vi'i :

On ngewoto faa ngunnyinon noppi, ammaa on pahamataa sam.

On ndaarey faa gite moodon puttino, ammaa on ngi'ataa sam.

¹⁵ Gam berde yimbe ngo'ol lenyol njo'orii :

Be cumbii noppi mabbe,

be muubnii gite mabbe,

gam to' gite mabbe ngi',

to' noppi mabbe nan,

to' berde mabbe pahamu,

faa be tuuba, mi heba yamdingo be. †

¹⁶ Ammaa onon on barkidinaabe, gam gite moodon e ngi'a, noppi moodon boo e nana ! ¹⁷ Emi vi'a on goonga : annabo'en e goonga'en duudbe e ngidnoo yi'igo ko ngi'oton, ammaa be ngi'aay. Ebe ngidnoo nango ko nanoton, ammaa be nanaay.

Ma'ana balndol dow aawre

(Markus 4.13-20 ; Luka 8.11-15)

¹⁸ — Too, raa ma'ana balndol dow aawre. ¹⁹ Aawdi njanndi dow laawol woni nando habaru *laamu Allah fahamaay dum, *Ceydaan no warey doofa ko aawaa nder berde ma'ako. ²⁰ Aawdi njanndi nder korokaaye woni nando voliinde Allah, doon e doon o jabi nde e velvelo, ²¹ ammaa o woorataa nde, nde wada dadi nder ma'ako, o jogoto nde wakkaci sedda tan. To cadeele koo torra waranii mo gam ma'are, o yoofey nde jaawdum. ²² Aawdi njanndi nder gi'e woni nando voliinde ndeen, ammaa beldum duuniyaaru e yidde jawdi biddi voliinde ndeen, kadi nde wadgo nafuuda. ²³ Ammaa aawdi njanndi dow lesdi mboodndi woni

nando voliinde Allah fahami nde, huutiniri ko nde vi'i, faa o hokki nafri : goddo hemre-hemre (100-100), goddo settiin-settiin (60-60), goddo boo talaatiin-talaatiin (30-30).

Balndol hudo nder alkamaari

²⁴ Yeesu valndani be balndol feere, o vi'i :

— Raa ko *laamu Allah nanndi : ngu nanndii e goddo gorko aawdo aawdi mboodndi nder ngesaa muudum.

²⁵ Nder jemma, nde koo moye daanii, ganyo ma'ako wari, aawi hudo halluko nder alkamaari ma'ako, dilli.

²⁶ Nde alkamaari ndiin fudfi, faa fuddi saawtugo, sey hudo koon boo vanngii. ²⁷ Sey maccube njahi mbi'oyi ka jawmu ngesaa, be mbi'i : « Jawmu wuro, wanaa aawdi alkamaari aawdaa nder ngesaa maada naa ? Ee, toye ko'o hudo ivoyi ? » ²⁸ O toontii be, o vi'i : « Dum ganyo wadi dum. » Maccube yami mo, mbi'i : « A yidi min njaha min doofa hudo koon ? » ²⁹ O toontii be, o vi'i : « A'aa, gam to edon doofa hudo koon, to on kakki-laay on doofdey ko e alkamaari. ³⁰ Ngooree hudo koon mawnida e alkamaari faa yaava. Ndeen, mi vi'a tayoobe aarta doofgo hudo koon tawo, be kabba ko be ngula ko. To be mbadii dum fuu, ndeen be taya alkamaari, be mba'ata ndi nder beembal am. »

Balndol gabbel mutardi

(Markus 4.30-32 ; Luka 13.18-19)

³¹ Yeesu valndani be balndol feere, vi'i :

— *Laamu Allah e nanndi e gabbel mutardi ngel neddo hooyi, aawi nder ngesaa muudum. ³² Kangel buri ngabbon fuu famdugo, ammaa to ngel fudii, ngel laatoto lekki makki korey faa colli ngara nyiba cabbe mu'en dow licce ma'aki.

Balndol yuufnirdum

(Luka 13.20-21)

³³ Yeesu valndani be balndol feere, vi'i :

— *Laamu Allah nanndii e *yuufnirdum sedda dum debbo jiibi nder conndi alkamaari eterde tati, ndi fuu ndi yuufi.

Yeesu huutinirii balndi

(Markus 4.33-34)

³⁴ Yeesu ekkitinii be dum, dum fuu e balndol. O volvanaay be to naa e balndol, ³⁵ gam faa dum hebina ko Allah volvunoo gada e annabiijo nde o vi'i :

« Mi voliraney yimbe e balndi, mi vannginaney be ku'uje cuudinoode ila duuniyaaru tagaaka. » ††

Ma'ana hudo nder alkamaari

³⁶ Baawo ma'ajum, Yeesu accootiri e jama'aare, o natti wuro. Almaajiri'en ma'ako baditii mo, mbi'i :

— Yecca min ma'ana hudo nder alkamaari.

³⁷ O toontii be, o vi'i :

† Ecaaya 6.9-10

†† Jabuura 78.2

— Aawdo alkamaari woni *Bii-Neddo. ³⁸ Ngesaa boo dum duuniyaaru. Alkamaari dum bibbe *laamu Allah, hudo woni bibbe *Ceydaan. ³⁹ Ganyo aawdo hudo dum Ceydaan, yaavol woni timmoode duuniyaaru, tayoobe boo dum malaa'ika'en. ⁴⁰ Noon no hudo doofretee feree nder yiite, noon dum laatotoo timmoode duuniyaaru. ⁴¹ Bii-Neddo no liley malaa'ika'en muudum, be itta koo dume ko wadata yimbe e wadgo hakke e hallube fuu nder laamu ma'ako, ⁴² be pera be nder yiite jahannama, to dum voyata, e dum nyeryindira nyiye. ⁴³ Ammaa wakkaci duum, aadali'en no njaynoto kama naange nder laamu *Baabiraawo mu"en. Mo nofru nanooru fuu, sey nana !

Balndol jawdi cuudiindi

⁴⁴ — *Laamu Allah nanndii e jawdi cuudiindi nder ngesaa. Nde godfo tawi ndi, o besdi suudgo ndi. Nder velvelo ma'ako ngoon o yahi o soorri ko o woodi fuu, o soodi ngesaa kaan.

⁴⁵ Laamu Allah nanndii e godfo mo luumaaku daareydo kaaye dime. ⁴⁶ Nde o yi'i haayre rimre voodnde, o yahi o soorri ko o woodi fuu o soodi nde.

Balndol nanngirdum liyyi

⁴⁷ — Kadin *laamu Allah nanndii e nanngirdum liyyi peraadum nder maayo, dum nanngoyi liyyi feere-feere. ⁴⁸ Nde dum heevi, be poodoyi dum e fonngo maayo, ndeen be njoodii be cenndindiri liyyi diin. Be loovi liyyi geeti nder compooje mabbe, be kibini diin di ngeheda. ⁴⁹ Noon dum laatortoo timmoode duuniyaaru. Malaa'ika'en no ngarey cennda hallube e aadali'en, ⁵⁰ be pera hallube nder yiite jahannama, to dum voyata, e dum nyeryindira nyiye.

Ku'uje kese e kihide

⁵¹ Yeesu yami almaajiri'en muudum, o vi'i :

— On pahamii ko mbi'imi on fuu naa ?

Be toontii mo, be mbi'i :

— Ee, min pahami.

⁵² Ndeen o vi'i be :

— Jannginoowo *Tawreeta fuu anndudo *laamu Allah, nanndii e jawmu wuro burtindo ku'uje kese e ku'uje kihide gada nder ndesaari muudum.

Yimbe Najaratu calake Yeesu

(Markus 6.1-6 ; Luka 4.16-30)

⁵³ Nde Yeesu heyni ekkitingo be e balndi, o dilli doon, ⁵⁴ o hooti si'ire to o mawni, o fuddi ekkitingo yimbe nder *suudu-wa'ajordu Yahuudu'en. Yimbe yewaniibe mo kaaydini korey, be mbi'i :

— Toye o hebi ngu'u fahamu e baawde huugo di'i kaayniidumji ? ⁵⁵ Wanaa kanko woni bii cehoowo naa ? Wanaa Maryaama woni inna ma'ako ? Wanaa Yaaku-ubu e Yusufu e Simon e Yahuuda ngoni minyiraabe ma'ako naa ? ⁵⁶ Wanaa en ngondi e minyiraabe ma'ako rewbe naa ? To noon, toye o hebi ngu'u fahamu e de'e baawde fuu ?

⁵⁷ Kanjum hadi be goondingo mo. Ndeen Yeesu vi'i be :

— Annabiijo e teddinee to yahi fuu, baanda si'ire muudum e wuro muudum.

⁵⁸ Ciya goondinki mabbe hadi Yeesu huugo kuude kaayniide duudde nder mabbe.

Maayde Yahayya badoowo baptisma

(Markus 6.14-29 ; Luka 3.19-20 ; 9.7-9)

14 Wakkaci duum, *Hiruudus mawdo lesdi *Gaalili nani harbaru Yeesu. ² Sey o vi'i maccube ma'ako :

— Dum *Yahayya badoowo *baptisma ummitii nder maayde. Kanjum wadi o hebi baawde huugo kuude kaayniide.

³ Hiruudus oon vi'inoo Yahayya nanngede, omndee nder kaso, sabu Hiruudiya koree mawniiko Filibus.

⁴ Gam Yahayya feliino Hiruudus, vi'ii mo :

— Dooka hokkaay ma te'etugo Hiruudiya, koree mawna, koovodaa mo.

⁵ Ndeenno maa, Hiruudus e yidnoo wargo Yahayya, ammaa emo hula *Yahuudu'en, gam be fuu be ngoondinii Yahayya no annabiijo.

⁶ Too, nde nyalaande hiimtaago danyeeke Hiruudus yaalti, o wadii humto. Bii Hiruudiya debbo wami yeeso ma'atinaabe ma'ako. Gamol ngool velii Hiruudus korey, ⁷ faa o hunii o vi'i o hokkey mo ko o torii fuu. ⁸ Surbaajo oon jabi caawara inna muudum, o vi'i Hiruudus :
— Waddanam hoore Yahayya badoowo baptisma nder le'al !

⁹ Tornde ndeen mettinii bernde Hiruudus korey, ammaa nde laatii o aartii o hunake yeeso ma'atinaabe ma'ako, sey o vi'i surbaajo oon hokkee duum ko torii.

¹⁰ O lili godfo yaha toon kaso, tayoya hoore Yahayya.

¹¹ Hoore ndeen tayaa tummbaa e le'al, hokkaa surbaajo oon. Kanko boo o hokki nde inna ma'ako. ¹² Almaa-jiri'en Yahayya ngari kooyi banndu ma'ako, uvoyi ndu. Baawo ma'ajum, be njahi be ngeccoyii Yeesu duum ko laatii.

Yeesu nyaamnii worbe dubuuje njovo

(Markus 6.30-44 ; Luka 9.10-17 ; Yahayya 6.1-14)

¹³ Nde Yeesu nani harbaru maayde Yahayya, o natti akali o dilli doon o yahi nder ladde kanko tan. Ammaa nde jama'aare nani Yeesu dilli, be mburtii ci'e mabbe be baggii fonngo maayo be tokki mo. ¹⁴ Nde Yeesu vurtii nder akali kiin, o yi'i jama'aare, o nani jurumdum mabbe, o yamditini nyawbe wonbe nder mabbe.

¹⁵ Nde naange muti, almaajiri'en baditii Yeesu, mbi'i mo :

— Jo'oni hiiri, yaayre nde'e boo dum ladde. Jabbita jama'aare, be njaha nder ci'e be coodana ko'e mabbe nyaamdu.

¹⁶ Yeesu toontii be, vi'i :

— Naa dum doole be ndilla. Onon e ko'e moodon kokkee be ko be nyaami !

¹⁷ Be toontii mo, be mbi'i :

— Buroodiiji jovi e liyyi didi tan min ngoodi.

¹⁸ O vi'i be :

— Ngaddanee yam dum do'o.

¹⁹ O vi'i jama'aare njoodoo dow hudo. O hooyi buroodijji jovi e liyyi didi diin, o tiggii dow, o yetti Allah. O senndi buroodijji diin, o hokki almaajiri'en nge'eda jama'aare. ²⁰ Be fuu be nyaami faa be kaari. Almaajiri'en kawriti ko horii, be kebbini compooje sappo e didi. ²¹ Nyaambe nyaamdu nduun njaharii worbe dubuuje njovo (5 000), yayri'en e bikkon limaaka.

Yeesu ruugake dow ndiyam
(Markus 6.45-52 ; Yahayya 6.15-21)

²² Jaawdum baawo ma'ajum, Yeesu wadi almaajiri'en muudum natta akali, be aarta mo funngitgo maayo, ko hokka o accootira e jama'aare. ²³ Baawo o accootirii e jama'aare, o yeenti dow vaamnde gam o wada do'aare kanko tan. Faa jemma, emo toon feere ma'ako. ²⁴ E wakkaci duum akali aartii woddinoyii caka maayo, boggi ndiyam e piya ki, gam eki luhura e henndu. ²⁵ Fajiri Yeesu wari to almaajiri'en been, emo ruugii dow ndiyam. ²⁶ Ammaa nde be ngi'i emo ruugii dow ndiyam, be kultori korey, be mbi'i :

— Dum mbeelu maaydo !

Be kalbi gam kulol.

²⁷ Doon e doon Yeesu vi'i be :

— Mbaaltinee hakkiilooji moodon ! To' on kul, dum miin !

²⁸ Biiturus toontii mo, vi'i :

— Moodibbo, kul dum aan, vi' am mi ruugoo dow ndiyam mi wara to maada.

²⁹ Yeesu vi'i mo :

— War !

Sey Biiturus vurtii akali kiin, fuddi yaabgo dow ndiyam yahago to Yeesu. ³⁰ Ammaa nde o yi'i no henndu nduun semmbidiri, o huli, o fuddi nucaago, o halbi o vi'i :

— Moodibbo, hisnam !

³¹ Doon e doon, Yeesu foorti junngo muudum nangi mo, vi'i :

— Hey ! Aan famda goondinkeejo ! Ko jeyi mbaadandaa berde didi ?

³² Be nattu nder akali kiin tan, sey henndu nduun de"iti. ³³ Almaajiri'en wonbe nder akali kiin ndiccanii mo, mbi'i :

— Daahir a *Biddo Allah !

Yeesu yamditinii be njamdaa nder lesdi Genesaret
(Markus 6.53-56)

³⁴ Nde be punngiti maayo ngoon, be njottii lesdi Genesaret. ³⁵ Yimbe yaayre ndeen annditi Yeesu, be njaharani yimbe lesdi ndiin fuu habaru garol ma'ako. Nyawbe fuu ngaddaama to ma'ako. ³⁶ Be torii mo o wooro nyawbe been meema koo banjargal toggoore ma'ako tan. Meemdo ngal fuu yamdiiti.

Gikku aardiibe
(Markus 7.1-13)

15 *Fariisa'en e *moodibbe Tawreeta ivi *Urusalima, ngari to Yeesu yami mo, mbi'i :

² — Ko jeyi almaajiri'en maada tokkataa finaatawaaji maamiraabe meeden ? Gam be lootataa juude mabbe ko hokka be nyaama. †

³ O toontii be o vi'i :

— Onon fa, ko jeyi kuultanton dooka Allah, edon tokka finaatawaaji moodon ? ⁴ Gam Allah vi'i : « Teddin baaba maada e inna maada. †† Koo moye hudi baaba muudum koo inna muudum fotii wareego. » ⁵ Ammaa onon, edon ekkatina to neddo vi'ii baaba muudum e inna muudum : « Duum ko haani mi vallira on, dum laatake gedal Allah ». ⁶ Kanjum e dum wada neddo wooro teddingo danyoobe muudum. Kama noon edon tooskina voliinde Allah gam tokkon finaatawaaji moodon ! ⁷ Onon munaafuki'en ! Annabi Ecaaya vi'ii goonga nde o wadi annabaaku dow moodon, o vi'i :

⁸ « Allah vi'i :
Ngo'ol lenyol e konndude tan teddinirta yam,
ammaa berde mabbe e ngoddi yam.

⁹ E mehere be cujjidanta yam,

gam ko be ekkitinta yimbe dum dookaaji di be mbaadani ko'e mabbe tan. » ††

Ko nyiddinta neddo yeeso Allah
(Markus 7.14-23)

¹⁰ Yeesu noddii jama'aare vi'i :

— Ngewee pahamon du'um : ¹¹ Wanaa ko nattata honnduko neddo nyiddinta mo yeeso Allah, ammaa ko vurtotoo nder honnduko ma'ako, kam nyiddinta mo.

¹² Ndeen almaajiri'en baditii mo, mbi'i :

— Koo a anndi haala ka mbiidaa mettinii berde *Fariisa'en naa ?

¹³ O toontii be, o vi'i :

— Aawre nde *Baaba am gondo dow asama aawaay fuu, nde doofeteende. ¹⁴ Ngooree be ! Be nanndi e vumbe dowoobe vumbe. To bumdo dowii bumdo, be fuu dido be njooloto nder ngaska.

¹⁵ Biiturus vi'i mo :

— Fassitiran min balndol ngool.

¹⁶ Sey Yeesu vi'i :

— Faa jo'oni, onon maa, on pahamaay naa ? ¹⁷ On anndi ko natti nder honnduko neddo fuu nder reedu dum fa'i, ndeen dum vurtoo. ¹⁸ Ammaa ko vurtotoo nder honnduko fuu, nder bernde dum ivoyi, kanjum nyiddinta neddo yeeso Jawmiraawo. ¹⁹ Gam nder bernde neddo nyumooji kalludi mburtoytoo di mbaada mo e war-hoore e wadgo njeenu e nguyka e saaydaago fewre e haalaaji bonnooji innde Allah. ²⁰ Kanjum nyiddinta neddo, ammaa nyaamgo lootaa juude muudum deydey e finaatawaaji maamiraabe nyiddinta neddo.

† Lootki juude kiin e laatii gam hebbingo ko diina vi'i. †† Burtaaki 20.12 ; Tokkitaaki Tawreeta 5.16 † Burtaaki 21.17 ; Lewinkoo'en 20.9 †† Ecaaya 29.13

Debbo Kana'aanankeejo goondinii Yeesu

(Markus 7.24-30)

²¹ Yeesu dilli doon yahi ha'ade ci'e Tiir e Sidon. ²² Sey goddo debbo Kana'aanankeejo joodiido nder lesdi ndi in wari to ma'ako, wulli e semmbee vi'i :

— Moodibbo, bii-Dawda, yi' yurmeende am ! Ginnol e torra binngel am dewel korey !

²³ Ammaa Yeesu toontaaki mo koo voliinde wo'ore.

Almaajiri'en ma'ako torii mo, mbi'i :

— Laggu mo ! Emo tokki en, waanniri en bojji.

²⁴ Yeesu toontii vi'i :

— Miin to yimbe *Isiraa'iila nanndube e baali majjudi tan lilaami.

²⁵ Ammaa debbo oon diccii yeeso ma'ako vi'i :

— Emi toro maa Moodibbo, vallam !

²⁶ Yeesu toontii mo vi'i :

— Haanaa neddo hooya nyaamdu bikkon ferana kareeji.

²⁷ Debbo oon vi'i :

— Ee, dum goonga Moodibbo, ammaa koo kareeji boo e nyaama ko saami gada e le'e jawmiraabe mu''en.

²⁸ Ndeen Yeesu toontii mo, vi'i :

— Hey debbo, goondinki maada e mawni ! Woor dum laatano maa kama no ngidrudaa.

Doon e doon, biyiiko yamditi.

Yeesu yamditiinii nyawbe duudbe

²⁹ Yeesu dali doon dilli, tokki fonngo maayo *Gaalili, o yeenyi vaamnde, o joodii toon. ³⁰ Yimbe duudbe ngari to ma'ako, ngaddi layoobe e vumbe e vuusbe e fahabe e wobbe nyawbe duudbe. Be ngaddi be yeeso ma'ako, o yamditi be. ³¹ Dum haayni yimbe korey nde be ngi'i fahadunoobe e mbolva, layoobe njamditi, vuusbe e nduugii, vumnoobe boo e ngi'a. Sey be fuu be maalti Allah mo *Isiraa'iila.

Yeesu nyaamnii worbe dubuuje nayo

(Markus 8.1-10)

³² Yeesu noddii almaajiri'en muudum vi'i be :

— Mi nanii jurumdum nde'e jama'aare, gam hannde balde tati ebe ngondi e am, be ngalaa nyaamdu. Mi yidaa jabbidotaago be e veelo, gam emi hula ngo do''a be dow laawol.

³³ Almaajiri'en ma'ako mbi'i mo :

— Toye kebeten nyaamdu nyaamneyndu be'e yimbe duudrube nihini nder nde'e ladde ?

³⁴ Yeesu yami be vi'i :

— Buroodijji noye njogiidon ?

Be toontii mo, be mbi'i :

— Buroodijji joveedidi e liykon sedda.

³⁵ Ndeen Yeesu vi'i jama'aare ndeen joodoo. ³⁶ O hooyi buroodijji joveedidi diin e liykon koon, o yetti Allah, o senndi dum, o hokki almaajiri'en nge'eda jama'aare. ³⁷ Be fuu be nyaami faa be kaari. Almaajiri'en kawriti duum ko hori, be kebbini compooje joveedidi.

³⁸ Nyaambe been mbadii worbe dubuuje nayo (4 000), rewbe e bikkon limaaka. ³⁹ Baawo Yeesu jabbitake yimbe, o natti akali o dilliri lesdi Magadan.

Fariisa'en torake Yeesu wadana be kaayniidum

(Markus 8.11-13 ; Luka 12.54-56)

16 *Fariisa'en e *Saduuki'en ngari to Yeesu gam be nanngira mo haala, be yami mo o wadana be goddum kaayniidum kolleydum Allah lili mo. ² Yeesu toontii be, vi'i :

— To naange warii mutgo, on ngi'ii dow e vo'oji, on mbi'ey : « Jahango no voodey. » ³ To bimbi veeti, on ngi'ii duule e kawriti, on mbi'ey : « Hannde iyoonde no tobey. » On mbaawi senndindirgo alaamaaji gondi dow, ammaa on mbaawataa senndindirgo alaamaaji ndu'u jaamaniiru ! ⁴ Yimbe jaamaniiru hannde be hal-lube, nyaamoobe amaana Allah, ebe ngidi holleego goddum kaayniidum, ammaa walaa kaayniidum dum be kolletee, to naa dum annabi Yuunaana.

Ndeen o dali be doon o dilli.

Yuufnirdum Fariisa'en e Saduuki'en

(Markus 8.14-21)

⁵ Nde almaajiri'en punngitnoo maayo, be njeggiti yooabaago buroodi. ⁶ Sey Yeesu vi'i be :

— Kakkilee, ndeenee ko'e moodon gada e *yu-ufnirdum *Fariisa'en e *Saduuki'en.

⁷ Almaajiri'en puddi volvugo hakkunde mu''en e mbi'a :

— Hala gam en njoobaaki buroodi o vi'iri en ka.

⁸ Yeesu fahamii ko be mbi'ata, o vi'i be :

— Onon famda goondinki'en ! Ko jeyi mbi'anton on ngalaa buroodi ? ⁹ Faa jo'oni on pahamaay ? On njeggiti no nyaamnirmi worbe dubuuje njovo (5 000) e buroodijji jovi ? Wakkaci duum, compooje noye kebbindon duum ko hornaa ? ¹⁰ Nakay on kiimtaaki worbe dubuuje nayo (4 000) be nje'edammi buroodijji joveedidi. Compooje noye kebbindon duum ko hornaa ? ¹¹ Ko jeyi on pahamaay wanaa haala buroodi mbadaneymi on ? Kakkilee e yuufnirdum Fariisa'en e Saduuki'en.

¹² Ndeen almaajiri'en annditi wanaa dow yuufnirdum buroodi o volvata, ammaa be ndeena ko'e mabbe e ekkitinol Fariisa'en e Saduuki'en.

Biiturus vi'ii Yeesu woni Almasiifu

(Markus 8.27-30 ; Luka 9.18-21)

¹³ Nde Yeesu yahi lesdi Kaysaariya-Filipi, o yami almaajiri'en ma'ako, o vi'i :

— Yimbe e mbi'a *Bii-Neddo o moye ?

¹⁴ Be toontii mo be mbi'i :

— Wobbe e mbi'a a *Yahayya badoowo *baptisma, wobbe boo e mbi'a a annabi *Iliya, wobbe e mbi'a a annabi Yereimiya koo boo annabiijo feere.

¹⁵ O vi'i be :

— Onon fa, moye mbi'oton yam ?

¹⁶ Simon Biiturus toontii mo vi'i :

— Aan woni *Almasiifu, *Biddo Allah mo yonki.

¹⁷ Ndeen Yeesu vi'i mo :

— A barkidinaado, aan Simon bii Yuunaana, gam wanaa neddo vannginan ma goonga kaan, ammaa *Baaba am gondo dow asama. ¹⁸ Miin emi vi'i ma, aan woni Biiturus, waato haayre. Dow haayre ndeen tiggeymi *ikiliisiya am. Koo maayde e hoore muudum waawataa jaalaago ka. ¹⁹ Mi hokkete omtirdum dammugal *laamu Allah : ko kabbudaa nder duuniyaaru fuu, dum habbake toon dow. Ko njoofdaa nder duuniyaaru fuu, dum yoofake toon dow.

²⁰ Ndeen Yeesu vi'i almaajiri'en muudum to' be njab be mbi'a koo moye o Almasiifu.

Yeesu volvii dow maayde e ummitaaki muudum

(Markus 8.31-9.1 ; Luka 9.22-27)

²¹ Ila wakkaci ma'ajum Yeesu fuddi anndingo almaajiri'en muudum vi'i, doole o yaha *Urusaliima. Toon ardube Yahuudu'en e *mawbe aardiibe diina e *moodiibe Tawreeta torrata mo, mbara mo. Ammaa baawo balde tati o ummitoto. ²² Sey Biiturus noddii mo feere ma'ako feli mo vi'i :

— Moodibbo, Allah had dum doon laatano ma !

²³ Yeesu yeeyii Biiturus, vi'i mo :

— Selam, aan *Ceydaan ! A laatii kadeydo yam wadgo ko Allah yidi, gam nyumo maada ivaay to Allah, to yimbe ngo ivi !

No Yeesu tokkirtee

(Markus 8.34-9.1 ; Luka 9.23-27)

²⁴ Baawo ma'ajum, o vi'i almaajiri'en ma'ako :

— Giddo tokkugo yam fuu, sey wanya hoore muudum, vakkoo gaafagal muudum tokka yam.

²⁵ Gam giddo hisnugo yonki muudum, no dulley ki. Ammaa dulludo yonki muudum gam am fuu, no hisney ki. ²⁶ Dume dum nafata neddo, to hebii risku duuniyaaru fuu, ammaa dullii yonki muudum ? Koo e woodi ko neddo waawi hokkugo gam soottaago yonki muudum naa ? ²⁷ *Bii-Neddo no wardey e malaa'ika'en muudum e teddungal Allah *Baabiraawo. Wakkaci ma'ajum, o biyoto koo moye deydey e kuugal muudum ngal huwi. ²⁸ Emi vi'a on goonga : wobbe dariibe do'o nder moodon maayataa sam, sey to be ngi'ii bittoyki *Bii-Neddo e laamu muudum.

Nanndi Yeesu waylitake

(Markus 9.2-13 ; Luka 9.28-36)

17 Balde joveego'o baawo ma'ajum, sey Yeesu hooyi Biiturus e Yaakuubu e minyum Yahayya, o yahadi e mabbe dow vaamnde townde, kambe tan.

² Nanndi ma'ako waylitii yeeso mabbe. Yeeso ma'ako jalbitii kama naange, kolte ma'ako ndanni tar kama jayngol. ³ Sey raa *Muusa e *Iliya mbanngi e mbolida e Yeesu.

⁴ Biiturus vi'i Yeesu :

— Moodibbo, gonki amin do'o e voodi. To a yidii, min nyibey bukkaaji tati : wo'oru gam maada, wo'oru gam Muusa, wo'oru boo gam Iliya.

⁵ Emo nder volvugo, sey ruulde delkoore suddi be.

Voliinde ivoyi nder ruulde ndeen vi'i :

— O'o woni *Biyam gidaado, emi nana beldum ma'ako korey. Ngewanee mo !

⁶ Nde almaajiri'en nani voliinde ndeen, be kultori kulol manngol faa be ndo''ii be njani ebe kippii. ⁷ Yeesu battii meemi be, vi'i :

— Umme, to' on kul.

⁸ Nde be yefti gite, be ngi'aay koo moye, sey Yeesu tan.

⁹ Nde ebe njippoyoo vaamnde ndeen, Yeesu vaggini be vi'i :

— To' on ngecco koo moye ko ngiidon, faa nde dum ummitini *Bii-Neddo nder maayde.

¹⁰ Ndeen almaajiri'en yami mo mbi'i :

— Gam dume *moodiibe Tawreeta e mbi'a annabi *Iliya haani aarta *Almasiifu wargo ?

¹¹ O toontii be, o vi'i :

— Goonga, Iliya no aartey wargo, gam o mo''ina koo dume. ¹² Ammaa miin emi vi'a on : Iliya wariino, yimbe annditaay mo, faa maa be mbadanii mo ko be ngidi wadango mo fuu. Kama noon be torriira *Bii-Neddo boo.

¹³ Ndeen almaajiri'en pahami dow *Yahayya badoowo *baptisma o volvanta be.

Yeesu yamditinii biddo mo padde

(Markus 9.14-29 ; Luka 9.37-43a)

¹⁴ Nde be njottii to jama'aare hawri, sey goddo gorko baditii Yeesu, diccii yeeso ma'ako, ¹⁵ vi'i :

— Moodibbo, nan jurumdum biyam gorko ! Gam emo woodi nyawu padde, ede torra mo korey, to go'o ede ndo''a mo nder yiite koo nder ndiyam. ¹⁶ Mi yaharii mo to almaajiri'en maada, ammaa be mbaawaay yamdingo mo.

¹⁷ Ndeen Yeesu toontii vi'i :

— Onon yimbe hannde hallube, be ngalaa goondinki ! Faa ndeye ngondeymi e moodon, emi munyana on ? Ngaddanee yam biddo oon do'o !

¹⁸ Sey Yeesu nyaadani ginnol ngool, ngol vurtii biddo oon. Doon e doon o yamditi.

¹⁹ Baawo ma'ajum, almaajiri'en ngari to ma'ako, kambe tan, be yami mo, be mbi'i :

— Ko jeyi min mbaawaay vurtingo ginnol ngool ?

²⁰ Yeesu toontii be vi'i :

— Gam goondinki moodon famdi. Emi vi'a on goonga : kul on ngoonno goondinki potki koo ba gabbel mutardi, † daa on mbaawey vi'igo nde'e vaamnde : « Sottu do'o, yaha nih, » daahir nde sottay. Walaa ko salorta on sam ! [²¹ ††]

Yeesu besdii volvugo dow maayde muudum

(Markus 9.30-32 ; Luka 9.43-45a)

²² Nyannde feere nde Yeesu e almaajiri'en muudum kawriti lesdi *Gaalili, sey Yeesu vi'i be :

† Gabbel mutardi burii ngabbon fuu famdugo. †† Goddi dereeji besdii aayaare aciriin e go'o (21) vi'inde : Ammaa iri ginnol ngool vurtataako sey e do'aare e suumayeere.

— *Bii-Neddo no hokkitirte nder juude yimbe, ²³ be mbara mo, ammaa nyannde tatabre o ummitoto. Haala kaan mettini berde almaajiri'en ma'ako korey.

Biyaago janngal Wuro Allah Seniingo

²⁴ Nde Yeesu e almaajiri'en muudum ngari si'ire Kafarnahum, jaboobe ceede janngal *Wuro Allah Seniingo baditii Biiturus, mbi'i mo :

— Koo moodibbo moodon biyataako ceede janngal gam Wuro Seniingo naa ?

²⁵ Biiturus toontii, vi'i :

— Emo biyoo.

Nde Biiturus natti wuro, Yeesu aarti volvani mo, vi'i :

— Simon, dume nyumdaa ? Beye mbiyotoo laamiibe duuniyaaru ceede janngal, bibbe lesdi na jananbe ?

²⁶ Biiturus toontii mo, vi'i :

— Jananbe.

Yeesu vi'i mo :

— To noon, bibbe lesdi mbiyataako. ²⁷ Ammaa gam to' en mettinan be berde, yah maayo, peraa nann-girdum liyyi nder ndiyam. Liyngu ngu aartudaa nanngugo fuu, omtu honnduko ma'agu, a tawey ceede ajurfaari. Ittaa de mbiyanodaa en, enen dido.

Moye buri manngu ?

(Markus 9.33-37 ; Luka 9.46-48)

18 Wakkaci duum almaajiri'en baditii Yeesu, yami mo mbi'i :

— Moye laatotoo burdo manngu nder *laamu Allah ?

² Sey Yeesu noddii binngel pamarel, darni ngel caka mabbe ³ o vi'i :

— Emi vi'a on goonga : to on ngaylitaaki faa laatiidon kama bikkon pamaron, on nattataa laamu Allah sam.

⁴ Leestindo hoore muudum faa nanndi e binngel pamarel, kam laatotoo burdo manngu nder laamu Allah.

⁵ Koo moye jabbii binngel pamarel kama nge'el gam am, miin o jabbii.

Ko hebata celnudo goddo

(Markus 9.42-48 ; Luka 17.1-2)

⁶ — Ammaa neddo fuu selni go'otel nder be'e bilki'en goondinbe yam, dum buraneyno mo o habbanee haayre teddunde e daande, o feree nder maayo.

⁷ Kayco ndu'u duuniyaaru, gam e woodi ko yaharata yimbe e wadgo hakke ! Ku'uje deen doole de ngara, ammaa kayco jahareydo wobbe e wadgo de. ⁸ To junn-go maada koo kosngal maada yaharey maa e wadgo hakke, tay fer dum to woddi. Gam dum burante voodgo nattidaa aljanna e liddaari, e nattaa nder yiite jahannama e juude maada didi e kosde maada didi. ⁹ To yitere maada wadey maa e wadgo hakke, doof nde, fer nde to woddi. Gam dum burante nattaa aljanna a dokko, dow e perdedaa e gite maada didi nder yiite jahannama.

Balndol mbaalu majjunga

(Luka 15.1-7)

¹⁰ — Kakkilee, gam to' on njavo koo go'otel nder ko'on bikkon pamaron. Emi vi'a on : malaa'ika'en ma'akon e doon ndarii dum yeeso *Baaba am gondo toon dow asama. [¹¹ †] ¹² Dume ngiidon ? To neddo e woodi baali hemre, ngo'otu nder ma'aji soylake, o woorataa tasa'iin e joveenayi (99) diin ndura nder baamle, o yilloyoo coyliingu nguun naa ? ¹³ Emi vi'a on goonga : to o hebtoyii ngu, beldum dum o nanata gam ma'agu no burey dum baali tasa'iin e joveenayi (99) di coyilaaki. ¹⁴ Noon Baabiraawo moodon gondo toon dow oon yidaa koo go'otel nder ko'on bikkon pamaron halka.

Ya'afootingro hakkunde banndiraabe

(Luka 17.3)

¹⁵ — To banndiraawo maada wadfi ma layfi, yah to ma'ako kollaa mo layfi dum o wadan ma, onon dido tan. To o jabii, ndeen on narii woni noon. ¹⁶ Ammaa to o jabaay, yahadu e neddo go'oto koo dido gam dum tabbitina koo dume gada e caaydu'en dido koo tato kama ko vinndaa. ¹⁷ Ammaa, to o nananaay on, sey mbi'aa ka *ikiliisiya. To o salake nanango ikiliisiya boo, sey o laatanoo on kama keefeero koo *jaboowo ceede janngal. ¹⁸ Emi vi'a on goonga : ko kabbudon nder duuniyaaru fuu, dum habbake toon dow. Ko njoofdon nder duuniyaaru fuu, dum yoofake toon dow. ¹⁹ Emi vi'a on boo : to dido moodon kawtii ko'e nder duuniyaaru, ko be torii Allah fuu, *Baaba am gondo toon dow no hokkey be duum ko be torii. ²⁰ Gam to yimbe dido koo tato kawriti dow innde am fuu, emi hakkunde mabbe.

Balndol kuwoowo caliido ya'afaago

²¹ Ndeen Biiturus baditii Yeesu, yami mo vi'i :

— Moodibbo, nde noye haani mi ya'afanoo banndam baddo yam layfi ? Nde joveedidi naa ?

²² Yeesu toontii mo vi'i :

— Naa nde joveedidi tan mbi'imaami, ammaa nde joveedidi faa nde saba'iin (70).

²³ Yeesu besdi vi'igo :

— *Laamu Allah nanndii e goddo laamiido giddo limgo jawdi muudum ngonndi nder juude huwoobe muudum. ²⁴ Nde o fuddi limgo, o waddanaa goddo kuwoowo mo o tokkata nyamaande miliyooji duuddi.

²⁵ Nde laatii gorko oon walaa ko biyortoo nyamaande ndeen, laamiido vi'i o soorree, kanko e debbo ma'ako e bikkon ma'ako e ko o woodi fuu, gam nyamaande ndeen biyee. ²⁶ Sey kuwoowo oon diccii yeeso ma'ako, torii mo, vi'i : « Jawmam, munyanam, mi biyete ko tefataa yam fuu ! »

²⁷ Laamiido oon nani jurumdum ma'ako, ya'afanii mo nyamaande ndeen fuu, woori mo o dilli.

† Goddi dereeji besdii aayaare sappo e go'o (11) vi'inde : Gam Bii-Neddo warii hisnugo ko majji.

²⁸ Kuwoowo oon no vurti tan, sey fotti e kuudidɗaa-wo muudum mo tokkata nyamaande ceede sedda. O tebbi mo, o nanngi daande ma'ako o deddi mo, o vi'i : « Biyam ceede am ! »

²⁹ Kuudidɗaawo ma'ako oon diccii, torii mo vi'i : « Useni munyanam, mi biyete ! »

³⁰ Ammaa o jabaay. O omndi mo nder kaso, faa nde o biyii nyamaande ndeen fuu. ³¹ Nde huwoobe horiibe ngi'i dum, berde mabbe mettii korey, be njahi be mbi'oyi ka laamiido oon. ³² Sey laamiido noddii oon mo ya'afaninoo nyamaande, vi'i mo : « Aan a kuwoowo kalludo ! Nde toridaa yam, mi ya'afano maa ko tefey-maami, mi ya'afanake ma. ³³ Aan, a haanaa njurmodaa kuudidɗaawo maada kama no njurmorimaami ? »

³⁴ Laamiido oon huunyi korey, o wadi dum nanngi mo, dum hokki mo kalludum, faa nde o biyii nya-maande nde o tefetee fuu.

Yeesu besdi vi'igo :

³⁵ — Noon Baaba am gondo toon dow asama wadanta on, kul on nja'afanaaki banndiraabe moodon e bernde wo'ore.

Ekkitinol Yeesu dow ceergal

(Markus 10.1-12)

19 Nde Yeesu heyni ko ekkitinta fuu, o dilli lesdi *Gaalili, o yahi lesdi *Yahuudiya e fu'una *maayo Urdun. ² Yimbe duudbe tokki mo, o yamditini nyawbe mabbe.

³ Sey wobbe *Fariisa'en ngari to Yeesu gam be nann-gira mo haala, be yami mo be mbi'i :

— Koo gorko e woodi laawol seera debbo muudum, gam koo kaye daliila naa ?

⁴ Yeesu toontii be vi'i :

— Asee, on meedaay jannugoo ko vinndaa nder *Deftere Seniinde naa ? « Ila fuddam Allah tagii gorko e debbo. » †

⁵ Ndeen o vi'i : « Gam ma'ajum gorko no seedey e baaba muudum e inna muudum, takkootira e debbo muudum, kambe dido be laatoo banndu wo'oru. » ††⁶ Do'o yeeso be laatataako yimbe dido kadin, ammaa be neddo go'oto. Gam ma'ajum, to' neddo senndu ko Allah hawti.

⁷ Sey Fariisa'en yami mo mbi'i :

— To noon, gam dume Muusa vi'i to gorko seeri debbo hokka mo dereewol ceergal ?

⁸ Yeesu toontii be vi'i :

— Muusa hokkii on laawol seergo rewbe moodon gam jo'oral berde moodon, ammaa dum laataaki noon ila fuddam. ⁹ Emi vi'a on : ceerdo debbo muudum, to naa nder njeenu nanngi mo, ndeen hoovii goddo debbo, o wadii njeenu.

¹⁰ Almaajiri'en ma'ako mbi'i mo :

— To nihini dum laatii hakkunde gorko e debbo, ndeen ciya koobgal maa buri.

¹¹ Yeesu toontii be, vi'i :

— Wanaa yimbe fuu mbaawi jabgo haala kaan, sey be Allah hokki baawal jabgo ka. ¹² E woodi daliilaaji

feere-feere kadeydi yimbe hoovaago. Wobbe gam ndi-maama no waharaabe, wobbe no jaagaabe ‡, wobbe boo mbadii anniya koovataako gam huwango *laamu Allah. Baawdo jabgo haala kaan fuu, sey jaba !

Yeesu barkidini bikkon

(Markus 10.13-16 ; Luka 18.15-17)

¹³ Yimbe ngaddani Yeesu bikkon gam o yowa juude ma'ako dow ma'akon o wadana kon do'aare, ammaa almaajiri'en peli be. ¹⁴ Sey Yeesu vi'i :

— Ngooree bikkon ngara to am, to' on kad kon, gam vaabe ba ma'akon njeji *laamu Allah.

¹⁵ O yowani kon juude ma'ako, o barkidini kon. Ndeen o dilli.

Yeesu e kayeejo diskudo

(Markus 10.17-31 ; Luka 18.18-30)

¹⁶ Goddo kayeejo wari to Yeesu, yami mo vi'i :

— Moodibbo, kuude boodde deye kuweymi gam faa mi heba yonki dum faa abadaa ?

¹⁷ Yeesu toontii mo vi'i :

— Ko jeyi yamataa yam ko woni booddum ? Booddo walaa, sey Allah tan ! To a yidi hebgo yonki dum faa abadaa, ti'ina tokkugo dookaaji *Tawreeta.

¹⁸ Sey kayeejo oon yami Yeesu, vi'i :

— Dum diye dookaaji ?

Yeesu toontii mo vi'i : « Ta'a wad war-hoore, ta'a wad njeenu, ta'a wujju, ta'a saaydo fewre, ¹⁹ teddin baaba maada e inna maada, yid ko'odidɗaawo maada noon no ngidruda hoore maada. » ††

²⁰ Gorko oon vi'i mo :

— Dum doon fuu mi wadii dum. Ee dume horanii yam ?

²¹ Yeesu vi'i mo :

— To a yidi laataago keebdo, yah soorru ko ngoonda fuu, kokkaa ceede deen sooybe, a hebey risku toon dow. Ndeen ngaraa tokkaa yam.

²² Nde kayeejo oon nani bolle deen, o dillidi e met-tam beram, gam o diskudo korey.

²³ Sey Yeesu vi'i almaajiri'en muudum :

— Emi vi'a on goonga : caddum diskudo natta *laamu Allah ! ²⁴ Emi vi'a on boo : ngeelooba nattira vuroode laynal no burey hoygo, dow e diskudo natta laamu Allah.

²⁵ Nde almaajiri'en nani bolle deen, dum haaynake be. Be mbi'i :

— To dum noon, moye hisata ?

²⁶ O raari be, o vi'i :

— To yimbe kam dum wadataako, ammaa to Allah koo dume fuu no badotoodum.

²⁷ Ndeen Biiturus vi'i mo :

— Minon, min ngoorii koo dume ko min ngoodi, min tokkii ma. Ee, dume min kebata ?

²⁸ Yeesu vi'i be :

— Emi vi'a on goonga : wakkaci *Bii-Neddo joodii dow joodorgal teddungal muudum nder duuniyaaru

† Fuddoode 1.27 ; 5.2 †† Fuddoode 2.24

‡ Jaagaabe woni tappaabe. †† Burtaaki 20.12-16 ; Lewinkoo'en 19.18

hesru, onon sappo e dido tokkuba yam, on njoodoto dow joodorde laamu sappo e didi, gam cernanon leyyi *Isiraa'iila sappo e didi. ²⁹ Koo moye woori wuro muudum, koo rimdaabe muudum worbe e rewbe, koo danyoobe muudum e bikkon muudum, koo gese muudum gam daliila am, o hebey ko buri dum nde covi hemre (100), o hebey boo yonki dum faa abadaa. ³⁰ Ammaa yimbe duudbe arambe no laatoto sakitiibe, sakitiibe boo no laatoto arambe.

Balndol huwoobe nder ngesaa innabooje

20 — *Laamu Allah nanndii e goddo mo ngesaa *innabooje burtiido ila bimbii, gam yiloo huwaneybe dum nder ngesaa. ² Nde o hebi huwoobe, o siryoootiri e mabbe o biyoto be *diinaari go'otel nder yinto. O yahari be ngesaa ma'ako. ³ Nde o vurtii faro njamndi joveenayi, o tawi wobbe e njoodii nder luumo e mehere. ⁴ Sey o vi'i be : « Onon maa, njahee kuwee nder ngesaa am, mi biyoto on ko haani. » ⁵ Been boo njahi natti kuugal. Jawmu ngesaa besdi vurtiigo njamndi sappo e didi e njamndi tati, o hooyi wobbe huwoobe. ⁶ Baawo ma'ajum kadimaa, o vurtii alaasara, o tawi wobbe e ndarii, o vi'i be : « Ko jeyi nyalludon e mehere, on kuwaay koo ngale ? » ⁷ Be toontii mo, be mbi'i : « Walaa kooydo min kuugal. » O vi'i be : « Onon maa, njahee ngesaa am, kuwane yam. » ⁸ Nde futuro wadi, jawmu ngesaa oon vi'i aardiido huwoobe muudum : « Noddu huwoobe mbiyodaa be kuugal mabbe. Fuddir sakitiibe, njottiniraa arambe. » ⁹ Hooyaabe alaasara njamndi jovi ngari, koo moye mabbe fuu hokkaa diinaari go'otel. ¹⁰ Aartube kooyaa ngari, e tammii no mbiyete ko buri noon. Ammaa koo moye mabbe fuu biyaa diinaari go'otel-go'otel. ¹¹ Nde be njabi biya mabbe, be peli jawmu ngesaa oon, ¹² be mbi'i : « Be'e huwoobe, awaa go'otum tan be kuuri, ammaa a biyake be kama no mbiyidaa min, minon nyallube huugo gada subaka faa alaasara caka naange wulnge ! » ¹³ Ndeen jawmu ngesaa oon toontii go'oto mabbe, vi'i : « Higoo am, mi jammaaaki ma. Wanaa dow diinaari go'otel ciryootirden yiniire naa ? ¹⁴ Jab biya maada dillu. Dum yidde am mi biyoo cakitiido oon noon no mbiyimaami. ¹⁵ Asee, mi waawataa huutinirogo ceede am kama no ngidmi ? Nakay a nanii monee booddum ko mbadmi ? » ¹⁶ Yeesu vi'i :
— Noon boo, sakitiibe no laatoto arambe, arambe boo no laatoto sakitiibe.

Yeesu besdii volvugo dow maayde muudum

(Markus 10.32-34 ; Luka 18.31-34)

¹⁷ Yeesu e dow laawol yahago si'ire *Urusaliima, sey o noddi almaajiri'en ma'ako sappo e dido, kambe tan, o vi'i be :

¹⁸ — Rah, en njahey Urusaliima. Toon *Bii-Neddo hokkitirtee nder juude *mawbe aardiibe diina e *moodibbe Tawreeta. Be tayana mo ceri'a maayde, ¹⁹ be kokkey mo nder juude *yimbe be laataaki Yahuudu'en, be njaltinira mo, be piira mo looci, be mbara

mo dow *gaafagal. Ndeen nyanndeere tatabre o ummitoto.

Tornde inna Yaakuubu e Yahayya

(Markus 10.35-45)

²⁰ Ndeen inna bibbe Jabadi wardi e bibbe muudum to Yeesu, o diccii yeeso ma'ako, gam o toroo mo goddum. ²¹ Sey Yeesu vi'i mo :

— Dume ngiddaa ?

Debbo oon toontii mo, vi'i :

— To a laamake, emi yidi njo'inaa bibbe am be'e dido, go'oto e junngo maada nyaamo, go'oto boo e nano.

²² Yeesu toontii vi'i :

— On anndaa ko torotoodon. Koo on mbaawa yargo torraa ka torreteemi naa ?

Be toontii mo, be mbi'i :

— Ee, emin mbaawi.

²³ Yeesu vi'i be :

— Daahir on njarey ka. Ammaa wanaa miin subata joodotoodon junngo am nyaamo koo nano, jaaje deen ede laatii gam been be *Baaba am subani de.

²⁴ Nde almaajiri'en sappo horiibe nani ko dido been mbi'i, be nanii monee mabbe.

²⁵ Ndeen Yeesu noddi almaajiri'en muudum sappo e dido been fuu, o vi'i be :

— On anndi laamiibe *Ieyyi di laataaki Yahuudu'en e laamanoo yimbe e semmbee, aardiibe boo e kolla be baawde mu'en. ²⁶ Ammaa onon, to' dum laato noon hakkunde moodon. To e woodi giddo laataago mawdo nder moodon, doole o laato jagantoodo on.

²⁷ Giddo aardaago on boo, doole o laato maccudo moodon. ²⁸ Noon boo, *Bii-Neddo waraay gam yimbe kuwana dum, ammaa o warii gam o huwana be, o hokka yonki ma'ako gam soottaago yimbe duudbe.

Yeesu vumtinii vumbe dido

(Markus 10.46-52 ; Luka 18.35-43)

²⁹ Nde Yeesu e almaajiri'en muudum mburtii si'ire Jeriiko, jama'aare duudnde tokki mo. ³⁰ Vumbe dido e njoodii ha'ade laawol. Nde be nani Yeesu e wutoo, sey be puddi wullugo ebe mbi'a :

— Yeesu bii-Dawda, nan jurumdum amin !

³¹ Yimbe nyaadani be, mbi'i be nde'a, ammaa be besdi wullugo ebe mbi'a :

— Moodibbo bii-Dawda, nan jurumdum amin !

³² Yeesu darii noddi be, vi'i :

— Dume ngiddon mi wadana on ?

³³ Be toontii mo, be mbi'i :

— Moodibbo, emin ngidi mbumtinaa min.

³⁴ Yeesu nani jurumdum mabbe, meemi gite mabbe. Doon e doon be mbumti, be tokki mo.

Yeesu nattii Urusaliima

(Markus 11.1-11 ; Luka 19.28-40 ; Yahayya 12.12-19)

21 Nde Yeesu e almaajiri'en muudum badii *Urusaliima, be njottii ci'el Baytifaaji takkol

*vaamnde Jaytunje. O lili almaajiri'en ma'ako dido, ² o vi'i be :

— Njahee nattee ci'el gonngel yeeso moodon. Doon to nattudon, on tawey njaakiwa e mola muudum e kabbi. Kabbitoyee di ngaddanee yam. ³ To goddo volvanii on, mbi'ee mo : « Moodibbo yidi di. » Jaawdum o wooraney on di.

⁴ Dum laatake noon gam dum hebbina ko annabiijo vi'inoo, nde o vi'i :

⁵ « Mbi'ee yimbe *Siyoonaa :

Raa laamiido moodon doon wara to moodon,
o leestindo hoore ma'ako,
emo waddii njaakiwa,
e mola muudum. » †

⁶ Sey almaajiri'en dido been njahi mbaadi ko Yeesu vi'i be. ⁷ Be ngaddi njaakiwa ngaan e mola muudum, be cabbani mo kolte mabbe, o waddii. ⁸ Yimbe duudbe mbe"itani mo kolte mu"en dow laawol, wobbe boo itti haakooji ledde, mbe'iti de dow laawol gam tabbaago mo. ⁹ Yimbe aardiibe Yeesu e tokkuba baawo ma'ako yefti gimol mbi'i :

— Maaltoore laatanoo Bii-Dawda ! Barkaa laatanoo gareydo nder innde Jawmiraawo ! †† Maaltoore laatanoo Allah Mo Dow !

¹⁰ Nde Yeesu natti si'ire Urusaliima, hakkiilo yimbe fuu ummi, be yamyamtiri :

— O'o gorko o moye ?

¹¹ Wobbe toontii mbi'i :

— Dum annabi Yeesu ibdo Najaratu nder lesdi *Gaalili.

Yeesu tuufii wadoobe luumaaku nder Wuro Seniingo
(Markus 11.15-19 ; Luka 19.45-48 ; Yahayya 2.13-22)

¹² Yeesu natti *Wuro Allah Seniingo, o tuufi soorroobe e soodoobe wonbe nder ma'ago fuu, o talli teeburji cannjotoobe ceede e joodorde soorroobe pooli.

¹³ O vi'i be :

— Allah vi'ii nder *Deftere muudum : « Wuro am no noddirte wuro do'aare. » † Ammaa onon, on ngartirii ngo « suudorde wuybe ! » ††

¹⁴ Sey vumbe e voosbe ngari to ma'ako nder *Wuro Seniingo, o yamditini be. ¹⁵ Ammaa nde *mawbe aardiibe diina e *moodibbe Tawreeta ngi'i kuude kaayniide de o wadata, e nde be nani bikkon e ngulla nder Wuro Seniingo e mbi'a :

— Yettoore laatanoo bii-Dawda !

Be kuunyi, ¹⁶ be mbi'i Yeesu :

— Koo a nana ko bikkon ko'on mbi'ata ?

Sey Yeesu vi'i be :

— Ee, mi nanii. Onon on meedaay janngugo ko vinda nder Deftere, vi'igo :

« Aan siryii bikkon pamaron e musinoohon maalta innde maada. » ††

¹⁷ Sey o dali be, o vurtii si'ire, o dilliri Baytaaniya, o waaloyi toon.

Yeesu la'anii yibbi

(Markus 11.12-14,20-24)

¹⁸ Nde veeti, Yeesu e warta nder si'ire, sey kooye nanngi mo. ¹⁹ O holliri godki yibbi faro laawol o yaali ki, ammaa o tawi ki walaa bikkon, sey haakooji tan. Ndeen o vi'i ki :

— Ta'a besdu rimgo bikkon faa abadaa !

Doon e doon ki yo'ori. ²⁰ Nde almaajiri'en ma'ako ngi'i dum, be kaaydini, be yami mo, be mbi'i :

— Noye dum wadi ki'i yibbi yo'oriri nihi jaawdum ?

²¹ Yeesu toontii be vi'i :

— Emi vi'a on goonga : to on ngoodi goondinki, on mbaadaay cekkaa, on mbaadey ko buri ko mbaadanmi ki'i yibbi. On mbaawey vi'igo faa e nde'e vaamnde : « Doofa do'o, yoola nder maayo », dum wada. ²² Kul on ngoodi goondinki, koo dume ko toriidon Allah on kebey dum.

Toye baawde Yeesu ivoyi ?

(Markus 11.27-33 ; Luka 20.1-8)

²³ Yeesu natti *Wuro Allah Seniingo, o fuddi wa'ajingo, sey *mawbe aardiibe diina e ardube Yahuudu'en badii mo, yami mo mbi'i :

— E deye baawde kuraataa de'e kuude ? Moye hokku maa baawde deen ?

²⁴ Yeesu toontii be vi'i :

— Miin boo e woodi fii go'otum ko yameymi on. To on toontake yam, miin boo mi yeccoto on e deye baawde kuureymi kuude deen. ²⁵ Moye liloyi *Yahayya badoowo *baptisma, Allah na yimbe ?

Be mbaadi caawara hakkunde mabbe, be mbi'i :

— To en mbi'ii : « Allah lili mo », ndeen o vi'ey en : « Gam dume on ngoondinaay mo ? ». ²⁶ Ammaa to en mbi'ii : « Yimbe lili mo », ndeen en kuley ko jama'aare wadanta en, gam koo moye goondinii Yahayya o annabiijo.

²⁷ Be toontii Yeesu, be mbi'i :

— Min anndaa.

Ndeen Yeesu vi'i be :

— Miin boo mi yeccataako on e deye baawde kuureymi kuude deen.

Balndol bibbe dido

²⁸ Yeesu besdi vi'igo :

— Dume nyumdon dow ngo'ol balndol : Goddo gorko e woodi bibbe worbe dido. O yahi to arano, o vi'i mo : « Binngel am, yah ngesaa *innabooje kuwoyaa hannde. » ²⁹ Biddo oon toontii vi'i : « Mi yahataa. » Ammaa baawo doon, o nyumti o yahii ngesaa. ³⁰ Baaba yahi to didabo, vi'i mo ka vi'inoo arano. Oon toontii mo, vi'i : « Too Baaba, mi yahey, » ammaa o yahaay.

³¹ Nder bibbe been dido, moye wadi ko baaba muudum yidi ?

Be toontii mo, be mbi'i :

— Arano.

Ndeen Yeesu vi'i be :

† Jakariya 9.9 †† Jabuura 118.25-26 ‡ Ecaaya 56.7

†† Yeremiya 7.11 †† Jabuura 8.2

— Emi vi'a on goonga : *jaboobe ceede jannal e rewbe yeenooobe no aartey on nattugo *laamu Allah. ³² Gam *Yahayya warii to moodon, hollii on laawol goonga, on ngoondinaay mo. Ammaa jaboobe ceede jannal e rewbe yeenooobe ngoondinii mo. E noon fuu, koo nde ngiidon dum, on tuubaay ngoondindon mo.

Balndol remoobe hallube

(Markus 12.1-12 ; Luka 20.9-19)

³³ — Too, raa godngol balndol feere : goddo neddo aawi ngesaa *innabooje, o howani ka, o wasi ngaska to dum bidata bikkon innabooje, o nyibi suudu town-du gam reenoobe. Baawo ma'ajum, o reenni ka wobbe remoobe, o dilli jahaangal. ³⁴ Nde wakkaci tebol bikkon innabooje wari, o liloyi maccube ma'ako to remoobe been, be njabana mo gedal ma'ako nder bikkon innabooje. ³⁵ Ammaa remoobe been nanngi maccube ma'ako, be piyi go'oto, be mbari go'oto, be perdi tatabo boo kaaye. ³⁶ Jawmu ngesaa oon liloyi wobbe maccube burbe arambe duudgo. Remoobe been mbadani be kama no be mbadannoo arambe. ³⁷ Baa-wo ma'ajum, o lili biyiiko to mabbe, o nyumi : « Daahir be teddiney biyam. » ³⁸ Ammaa nde remoobe ngi'i biyi-iko oon, be mbolvi hakkunde mabbe, be mbi'i : « O'o woni donoowo ngesaa. Ngaree mbaren mo, ndonen ngesaa kaan ! » ³⁹ Sey be nanngi mo, be mburtini mo yaasi ngesaa, be mbari mo.

⁴⁰ Yeesu yami be vi'i :

— Too, to jawmu ngesaa oon warii, noye o wadanta remoobe been ?

⁴¹ Be toontii mo, be mbi'i :

— O warey hallube been barki kalluki, o reenna ngesaa kaan e juude wobbe remoobe hokkeybe mo gedal ngesaa ma'ako wakkaci tebol innabooje.

⁴² Ndeen Yeesu vi'i be :

— Asee, on meedaay jannugoo ko vinndaa nder *Deftere naa ?

« Haayre nde mahoobe kibini,
kayre laatii burnde jogaago mahadi.
Kanjum dum kuugal jawmiraawo,
e giide meeden dum kaayniidum ! » †

⁴³ Gam ma'ajum, emi vi'a on : on te'etete *laamu Allah, ngu hokkee yimbe huutiniroobe ngu no Allah yidiri.

[⁴⁴ †]

⁴⁵ Nde *mawbe aardiibe diina e *Fariisa'en nani balndi ma'ako diin, sey be pahami dow mabbe o volvi.

⁴⁶ Ebe ngidi nanngugo mo, ammaa be kulii jama'aare, gam yimbe fuu njabii Yeesu o annabiijo.

Balndol juulde koobgal

(Luka 14.15-24)

22 Yeesu besdi valndango be balndol feere, o vi'i :
² — *Laamu Allah nanndii e goddo laamiido ciryiido nyaamdu gam koobgal biyum gorko. ³ O lili maccube ma'ako noddoya ma'atinaabe juulde koob-

† *Jabuura 118.22-23 †† Goddi dereeji besdii aayaare arba'iin e nayi (44) vi'inde : Do'iido dow haayre ndeen, no yevey. Mo nde yooftii dow muudum boo, nde digginey dum kama conndi.*

gal, ammaa be calii wargo. ⁴ Ndeen o besdi lilgo wobbe maccube ma'ako, o vi'i be : Mbi'ee ma'atinaabe : « Nyaamdu vo'inaama faa voodi, mi hirsii ga'i e biggi paydi, koo dume fuu siryaama. Ngaree mana. » ⁵ Ammaa ma'atinaabe been njabaay yahago, koo moye natti gonngal yeeso muudum : wobbe njahi gese mu'en, wobbe njahi luumaaku mu'en. ⁶ Horiibe boo nanngi maccube been, piyi be, mbari be. ⁷ Laamiido oon huunyi, o lili soojeeji ma'ako mbaroyi waroobe ko'e been, be nguli si'ire mabbe. ⁸ Ndeen o vi'i maccube ma'ako : « Nyaamdu koobgal siryaama, ammaa ma'atinanoobe been keyaay wargo. ⁹ Gam ma'ajum, njahee dow date mawde noddon koo moye mo ngiidon, wara nyaama nyaamdu koobgal nduun. » ¹⁰ Maccube been njahi dow date, noddoyi yimbe duudbe, hallube e moyyube fuu, faa wuro ma'ako heevi yimbe tep. ¹¹ Nde laamiido oon natti gam yi'a ma'atinaabe, o yi'i gorko go'o mo sinngitanaaki koobgal. ¹² O vi'i mo : « Higoo, noye dum wadi nattoydaa do'o, a sinngitanaaki koobgal ? » Ammaa oon majji ka toontotoo mo. ¹³ Sey laamiido oon vi'i maccube muudum : « Kabbee mo juude e kosde, peron mo yaasi nder nibre, to dum voyata, e dum nyeryindira nyiye. »

¹⁴ Yeesu tokki vi'igo :

— Noddaabe e duudi, ammaa subaabe no sedda.

Biyaago ceede jannal

(Markus 12.13-17 ; Luka 20.20-26)

¹⁵ *Fariisa'en njahi ndarvi no nanngirta Yeesu nder bolle muudum. ¹⁶ Be lili wobbe almaajiri'en mabbe e wobbe yimbe *Hiruudus. Lilaabe been mbi'i Yeesu :

— Moodibbo, emin anndi a goongaajo, eda ekkitini-ra ko Allah vi'i e goonga, a hulataa koo moye, a burdindirtaa yimbe. ¹⁷ Too, e giide maada : koo e haani min mbiyoo *Kaysar ‡ ceede jannal, na dum haanaa ?

¹⁸ Ammaa Yeesu annditii nyumooji mabbe kalludi. Sey o vi'i be :

— Onon munaafuki'en ! Ko jeyi ndaaroton godaago yam ? ¹⁹ Kollee yam ceede de dum biyortoo jannal.

Be ngaddani mo ceedel ajurfaari go'otel.

²⁰ Yeesu yami be vi'i :

— Footo moye e innde moye woni do'o ?

²¹ Be toontii mo, be mbi'i :

— Dum Kaysar.

O vi'i be :

— To noon, kokkee Kaysar ko woni dum Kaysar, kokkon Allah boo ko woni dum Allah.

²² Nde be nani toontol ngool, dum haaynake be. Sey be ndilli be dāli mo.

Yamol dow ummitaaki maaybe

(Markus 12.18-27 ; Luka 20.27-40)

²³ Nder nyalaande ndeen, sey wobbe *Saduuki'en ngari to Yeesu. Kambe ebe mbi'a maaybe ummitataako. ²⁴ Be yami Yeesu, be mbi'i :

— Moodibbo, *Muusa vi'i : To gorko hoovake maayii rimaay, sey minyiiko koo mawniiko wa'ata debbo

‡ *Kaysar dum innde laamu Rooma.*

ma'ako, gam o rimana maaydo oon bibbe. ²⁵ Too, nder amin e woodi worbe njoveedido rimdaabe. Arano oon hoovake, faa maayi rimaay. Minyiiko wa'ati debbo ma'ako, ²⁶ kanko boo, o maayi o rimaay. Tatabo maa wadi noon, faa dum yahari e njoveedidabo. ²⁷ Baawo mabbe, debbo oon maayi. ²⁸ Too, nyannde ummitinee-ki maaybe, nder worbe njoveedido been, koree moye debbo oon laatotoo ? Gam be fuu be koovakeno mo.

²⁹ Yeesu toontii be vi'i :

— On mboofi, gam on pahamaay ko *Deftere Seninde vi'i, kadi boo on anndaa baawde ma'ako. ³⁰ Gam to maaybe ummitake, worbe koovataako, rewbe boo koovataake, ammaa be laatoto kama malaa'ika'en Allah wonbe toon dow asama. ³¹ On meedaay jannugoo ko Allah vi'i dow ummitineeki maaybe naa ? O vi'i :

³² « Miin woni Allah mo *Ibraahim, Allah mo Iciyaaku, Allah mo *Yaakuubu. » † Allah o Allah fofoobe, naa o Allah maaybe.

³³ Ekkitinol ma'ako ngool haaynii yimbe yewaniibe mo fuu.

Dooka burka manngu

(Markus 12.28-31 ; Luka 10.25-28)

³⁴ Nde *Fariisa'en nani Yeesu hannyririi *Saduuki'en bolle, sey be kawriti. ³⁵ Go'oto mabbe *moodibbo Tawreeta yami Yeesu, gam o nanngira mo haala, o vi'i :

³⁶ — Moodibbo, kaye dooka buri mawnugo nder *Tawreeta ?

³⁷ Yeesu toontii mo vi'i :

— « Yid Allah Jawmiraawo maada e bernde maada fuu, e yonki maada fuu, e hakkiilo maada fuu. »

^{†38} Kanka woni dooka arana, burka manngu nder Tawreeta. ³⁹ Raa didaba potka e arana : « Yid ko'odid'aaawo maada noon no ngidrudaa hoore maada. » ⁴⁰ Tawreeta Muusa e defte annabo'en fuu e doon ndarii dow di'i dookaaji didi.

Yamol dow Almasiifu

(Markus 12.35-37 ; Luka 20.41-44)

⁴¹ Nde *Fariisa'en kawriti doon, Yeesu yami be vi'i :

⁴² — Dume nyumoton dow *Almasiifu ? O bii moye ? Be toontii mo, be mbi'i :

— O bii-Dawda.

⁴³ O vi'i be :

— To noon, noye dum wadi *Dawda noddiri mo Jawmiraawo nde o volviri e baawde *Ruhu Allah, o vi'i :

⁴⁴ Jawmiraawo vi'i Jawmiraawo am :

Jooda e junngo am nyaamo, faa mi wada wanywanybe maada laatoo jaabrudum kosde maada. †

⁴⁵ To Dawda noddirii mo « Jawmiraawo », ndeen noye o laatorii biyiiko ?

⁴⁶ Be fuu be mbaawaay toontaago mo koo voliinde wo'ore. Gada nyannde ndeen, koo moye fuu huli yamgo mo yamol feere.

Kakkilee e moodibbe Tawreeta e Fariisa'en

(Markus 12.38-39 ; Luka 11.43,46 ; 20.45-46)

23 Ndeen Yeesu vi'i almaajiri'en muudum e jama'aare hawrunde doon :

² — *Moodibbe Tawreeta e *Fariisa'en kalfinaa kuu-gal janngingo *Tawreeta Muusa. ³ Gam ma'ajum, kuwee ko be ekkitini on fuu, tokkee dum, ammaa to' on ngenmin kuude mabbe, gam be kuwataa duum ko be njannginta. ⁴ Ebe kabba dowle teddude, be ndoon-da de yimbe, ammaa kambe be meemataa de koo e hoore fedeengo gam be mballa yimbe. ⁵ Ebe mbada koo dume fuu gam yimbe ngi'a be. Ebe kabba laayaaji mawdi e tihide mabbe e juude mabbe, ebe njimmbita banjarde kolte mabbe faa de ndasoo. ^{†6} Nder kumti e nder *cuudi-ga'ajordi, ebe ngidi jo'ole mawde. ⁷ Ebe ngidi hinneego nder luube e vi'eego : « Allah sabbinane, Moodibbo. » ⁸ Ammaa onon, to' on njab noddireego « Moodibbe », gam on fuu on banndiraabe. Moodibbo go'oto tan ngoondon. ⁹ To' on noddir koo moye « Baabiraawo » nder ndu'u duuniyaaru, gam *Baabiraawo go'oto tan ngoondon, kanko woni gondo toon dow asama. ^{††10} To' on njab noddireego « Aardiibe », gam Aardiido go'oto tan ngoondon, kanko woni *Almasiifu.

¹¹ Burdo manngu nder moodon laatoo maccudo moodon. ¹² Mawnindo hoore muudum fuu, no famdintee, pamdindo hoore muudum boo no mawnintee.

¹³ Bone laatanto on, onon moodibbe Tawreeta e Fariisa'en, munaafuki'en ! Edon omndana yimbe dammugal *laamu Allah. Onon e ko'e moodon on nattaay, yidbe nattugo maa, on ngooraay dum'en natti.

[¹⁴] ††

¹⁵ Bone laatanto on, onon moodibbe Tawreeta e Fariisa'en, munaafuki'en ! Gam on doon njiiloo nder lesde fuu, on doon kuulta maayooji gam kebon neddo go'oto tokkudo on. To on kebii mo boo, on doon laatina mo bii jahannama, faa o bura on covi didi.

¹⁶ Bone laatanto on, onon vumbe dowoobe vumbe ! Edon mbi'a : « To neddo hunorake *Wuro Seniingo hunayeere ndeen nanngataa dum, ammaa to hunorake jiinaariya ngondi nder Wuro Seniingo, hunayeere ndeen no nanngey dum. » ¹⁷ Onon vumbe mehere'en ! Dume buri darajja : jiinaariya, na wuro seneyngo jiinaariya gondum nder ma'ago ? ¹⁸ Kadimaa on mbi'a : « To neddo hunorake *sakkirde, hunayeere ndeen nanngataa dum, ammaa to hunorake sadaka ngonka dow ma'are, hunayeere ndeen no nanngey dum. »

¹⁹ Onon vumbe ! Dume buri darajja : sadaka na sakkirde seneynde sadaka kaan ? ²⁰ Gam ma'ajum,

†† Aardiibe diina Yahuudu'en e kabba laayaaji e tihide e juude, ebe njimmbita banjarde kolte mabbe, gam dum hiimtina be dookaaji Allah. Ammaa Fariisa'en e mbada laayaaji burdi di horiibe manngu, gam yimbe ngi'a, mana be. ††† Do'o edum volva dow e mawbe diina fotnube ko'e mu'en e Allah Baabiraawo. †††† Goddi dereeji besdi aayaare sappo e nayi (14) vi'inde : Bone laatanto on, onon moodibbe Tawreeta e Fariisa'en, munaafuki'en ! Edon te'eta cuudi rewbe be worbe mu'en maayi, edon njuttina do'aaje moodon gam dum mana on. Gam ma'ajum, on tayante ceri'a burka naawgo fuu.

† Burtaaki 3.6 †† Tokkitaaki Tawreeta 6.5 † Lewinkoo'en 19.18 †† Jabuura 110.1

neddo fuu kunoriido sakkirde, hunorake nde, kayre e ko woni dow ma'are fuu. ²¹ Neddo kunoriido *Wuro Allah Seniingo, o hunorake ngo, kango e Allah joodiido nder ma'ago. ²² To neddo hunorake dow, o hunorake joodorgal laamu Allah e Allah joodiido dow ma'agal.

²³ Bone laatanto on, onon moodibbe Tawreeta e Fariisa'en, munaafuki'en ! On doon ittana Allah jakka annagana e haakooji goddi, ammaa on doon njeeboo dookaaji burdi darajja nder Tawreeta, kama aadilaaku e yurmeende e tokkugo Allah. Kanjum haannoo mbaadon, tawee on njeebaaki duum ko hori. ²⁴ Onon vumbe dowoobe vumbe ! To bu'ubel saami nder njaram moodon on ciivey itton ngel, ammaa on doon moda ngeelooba !

²⁵ Bone laatanto on, onon *moodibbe Tawreeta e *Fariisa'en, munaafuki'en ! On doon layba baawo tumude e le'e, ammaa nder ma'aje e heevi ko hebraa nguyka e yidde hoore. ²⁶ Aan Fariisaajo bumdo ! To a layba tumude, aartu laybu nder, ndeen baawo ma'are.

²⁷ Bone no laatanto on, onon moodibbe Tawreeta e Fariisa'en, munaafuki'en ! On doon nanndi e genaale daninaade. Dow ma'aje e voodi raaraago, ammaa nder ma'aje e heevi yi'e e koo iri dume nyoldum. ²⁸ Noon onon boo mbaadon : e giide gite edon nanndi e goonga'en, ammaa berde moodon e keevi munaafukaaku e halleende.

²⁹ Bone laatanto on, onon moodibbe Tawreeta e Fariisa'en, munaafuki'en ! On doon nyiba cuudi dow genaale annabo'en, edon mbo"ina genaale goonga'en. ³⁰ On mbi'a : « Kul min ngoonno nder jaamaniiru maamiraabe amin, daa min kawtataano e mabbe gam wargo annabo'en. » ³¹ Noon kollirdon onon ngoni bibbe warnoobe annabo'en been. ³² Kadi, njottinee kuude kallude de maamiraabe moodon puudfuno !

³³ Onon bo'ole, bibbe poosooje ! Noye kisnirton ko'e moodon yiite jahannama ? ³⁴ Gam ma'ajum mi lildey on annabo'en e hakkilbe e moodibbe Tawreeta. On mbarey wobbe mabbe, bilon wobbe dow gaafaade faa be maaya, piiron wobbe looci nder cuudi-ga'ajordi moodon, tokkon si'ire-si'ire on torra be. ³⁵ Hakke yiyam goonga'en fuu waraabe nder duuniyaaru no yamete dow ko'e moodon, ila yiyam Habiila goongajo, faa yahago e dam Jakariya bii Baraakiya, mo mbardon hakkunde *Suudu Seniindu e sakkirde.

³⁶ Emi vi'a on goonga : mba'ataari waranoobe been fuu no yaney dow yimbe ndu'u jaamaniiru !

Yeesu voyanii yimbe Urusaliima

(Luka 13.34-35)

³⁷ — Wayyoo, yimbe *Urusaliima, on mbarii annabo'en, on perdii lilaabe Allah kaaye ! Nde noye ngidmi hawritgo bibbe moodon kama no geroogal hawritirta cofon lees biyeeli muudum, ammaa on njabaay. ³⁸ Rah, *Wuro Allah moodon Seniingo no laatoto vinnde. ³⁹ Emi vi'a on : gada hannde on besdataa yi'igo yam, faa yahago nyalaande nde mbi'oton :

« Maaltoore laatanoo gareydo nder innde Jawmiraa-wo ! »

Yeesu vi'ii Wuro Allah Seniingo no yibbintee

(Markus 13.1-2 ; Luka 21.5-6)

24 Nde Yeesu vurtii *Wuro Allah Seniingo dilli, sey almaajiri'en ma'ako baditii mo, kolli mo no ngo maharaa. ² Ndeen Yeesu vi'i be :

— On ngi'ii dum doon fuu ko ngiidon ? Emi vi'a on goonga : haayre horataako dow haayre, dum fuu dum yibbintee.

³ Yeesu yahi joodii dow *vaamnde Jaytunje, sey almaajiri'en ma'ako ngari to ma'ako kambe tan, be mbi'i mo :

— Yecca min ndeye ku'uje deen laatoto. Kaye alaama hollata bittoyki maada e timmoode duuniyaaru badake ?

⁴ Yeesu toontii be vi'i :

— Kakkilee, to' on njab goddo majjina on, ⁵ gam yimbe duudbe no ngarey e innde am, be mbi'a : « Miin woni *Almasiifu. » Be majjiney yimbe duudbe. ⁶ On naney habaru konuuji badiidi e goddudi, ammaa to' on kul ! Gam doole dum fuu dum wada, ammaa naa dum timmoode duuniyaaru tawo. ⁷ Lenyol no ummanto lenyol, laamu no ummanto laamu, veeloogi e dimmbaaki lesdi no mbadey nder jaaje feere-feere. ⁸ Ammaa dum fuu dum fuddam torraa tan, kama fuddam natawre danyeydo.

⁹ Ndeen yimbe no njaharey on yeeso sernoobe, gam be torra on, be mbara on. Yimbe fuu no nganyey on gam am. ¹⁰ Wakkaci duum duudbe no njoofey goondinki mu'en, be nyaamnyaamtira amaana, be nganynganytira.

¹¹ Annabo'en fevoobe duudbe no ummoto majjina yimbe duudbe. ¹² Halleende no duudey, faa yidde yimbe duudbe ustoo. ¹³ Ammaa munydo faa timmoode no hisnete. ¹⁴ *Habaru Beldum dum *laamu Allah no wa'ajinte nder duuniyaaru fuu, gam faa leyyi fuu di anndaa Allah nana. Ndeen timmoode duuniyaaru wara.

Torra kalluka no warey

(Markus 13.14-23 ; Luka 21.20-24)

¹⁵ — To on ngi'ii « fii nyiddudum kulniidum » dum annabi Daaniyel vi'inoo † e darii nder *yaayre seniinde. (Sey janngudo dum fuu fahama.) ¹⁶ Ndeen wonbe nder lesdi *Yahuudiya fuu, sey nyaara cuudoyoo nder baamle. ¹⁷ Gondo dow suudu boo, to' o jippo gam hooygo goddum ko woni nder ma'aru. ¹⁸ Gondo ngesaa, to' hoot wuro vi'a no hooyey kotal muudum.

¹⁹ Kayco rewbe saawbe e bambube nder balde deen ! ²⁰ Toree Allah to' nyaardu moodon laato nder dab-bunde koo *nyannde-fooftiinde. ²¹ Wakkaci duum torraa makka no wadey, ka iri muudum meedaay wadgo ila fuddoode duuniyaaru faa wargo hannde. Iri ma'aka boo besdataa wadgo faa abadaa.

† Daaniyel 9.27, 11.31, 12.11

²² Kul Allah ustaayno balde deen, daa koo neddo go'oto hisataano. Ammaa Allah ustii balde deen gam daliila subaabe muudum.

²³ Wakkaci duum to goddo vi'ii on : « Raa *Almasiifu do'o », koo « Rammo daa'e », to' on njab. ²⁴ Gam almasiifu'en fewre'en e annabo'en fewre'en no ngarey, be mbada alaamaaji e kuude kaayniide mawde gam be majjina yimbe, faa e subaabe Allah, to dum wado-to. ²⁵ Pahamee booddum. Mi vi'ii on dum dum fuu ila dum waraay.

²⁶ To goddo vi'ii on : « Rammo nih nder ladde », to' on njah. Koo boo, to goddo vi'ii on : « Rammo daa'e su-udi », to' on njab. ²⁷ Noon no mayyere mayyirta fu'un-aange faa yahago hiirnaange, noon bittoyki *Bii-Neddo laatorto. ²⁸ To gaawaare woni fuu, toon dute kawritata.

Bittoyki Bii-Neddo

(Markus 13.24-27 ; Luka 21.25-28)

²⁹ — Doon e doon baawo balde torraa deen, naange no nibbey, lewru no woorey yaynaago, koode no njaney, baawdeejji gondi dow fuu no ndimmboto. ³⁰ Wakkaci duum, alaama *Bii-Neddo no vanngay toon dow, leyyi duuniyaaru fuu no mboyey. Be ngi'ey Bii-Neddo e jippoo nder duule, e warda e baawde e ted-dungal manngal. ³¹ Luwal manngal no fuufetee. Ndeen o liloyey malaa'ika'en ma'ako buttulli duuniyaaru nayi fuu, gam be kawrita subaabe ma'ako.

Ko yibbi ekkitinta

(Markus 13.28-31 ; Luka 21.29-33)

³² Pahamee ko yibbi ekkitinta : to licce ma'aki kesditi, haakooji ma'aki boo mbillitii, on anndi ndunngu badake. ³³ Noon boo, to on ngi'ii ku'uje deen fuu, anndee o badake wargo, emo ha'ade dammugal.

³⁴ Emi vi'a on goonga : ku'uje deen fuu no laatoto ko hokka yimbe ndu'u jaamaniiru timma. ³⁵ Dow e lees no timmey, ammaa bolle am timmataa faa abadaa.

Habaru timmoode duuniyaaru

(Markus 13.32-37 ; Luka 17.26-30,34-36)

³⁶ — Walaa anndudo nyalaande koo wakkaci nde ku'uje deen laatoto. Koo *malaa'ika'en wonbe dow, koo *Biddo boo anndaa, sey *Baabiraawo tan anndi dum.

³⁷ Duum ko laatino nder jaamaniiru annabi Nuhu, dum laatoto wakkaci bittoyki *Bii-Neddo. ³⁸ Nder balde deen ko hokka ndiyam yufaana wara, yimbe e nyaama e njara e koovoo e koova, faa nyanndeere nde Nuhu natti akali. ³⁹ Be pahamaay sam, faa ndiyam yufaana wari modi be be fuu.

Noon bittoyki Bii-Neddo boo laatorto. ⁴⁰ Nder wakkaci duum, worbe dido no tawdete nder ngesaa ngo'ota, dum hooya go'oto, dum dala go'oto. ⁴¹ Rewbe dido no tawdete e unda, dum hooya go'oto, dum dala go'oto.

⁴² Gam ma'ajum ciryee, sabu on anndaa nyalaande nde Jawmiraawo moodon vittoyta. ⁴³ Pahamee du'um :

kul jawmu wuro e anndunoo wakkaci gujjo warata nder jemma, daa o daanataako o wooro gujjo natta wuro ma'ako. ⁴⁴ Gam ma'ajum, onon boo ciryee, gam Bii-Neddo no warey nder wakkaci dum on tammaaki.

Kuwoowo koolaado

(Luka 12.41-48)

⁴⁵ — Too, moye woni kuwoowo kakkildo, koolaado ? Kanko woni mo jawmu wuro muudum reenni huwoobe muudum gam o hokka be nyaamdu wakkaci kaandudum. ⁴⁶ Barkaa laatanto kuwoowo mo jawmu wuro muudum warti tawi e huwa kuugal ngal hokka. ⁴⁷ Emi vi'a on goonga : jawmu wuro oon no reenney mo jawdi muudum fuu. ⁴⁸ Ammaa to kuwoowo oon no kalludo, vi'ii hoore muudum « Jawmu wuro am no neebey wartaay », ⁴⁹ o fuddii halleende, emo fiya huwoobe be o reenna, emo nyaama, emo yarda e yaroobe. ⁵⁰ Ndeen jawmu wuro no wartey nyalaande nde kuwoowo oon anndaa, e wakkaci dum o tammaaki, ⁵¹ o fiya mo piiki kalluki, o fera mo nder munaafuki'en, to dum voyata, edum nyeryindira nyiye.

Balndol surba'en sappo

²⁵ — *Laamu Allah nanndii e surba'en sappo hooybe fitilaaji mu'en njahi tabboyaago kooviido. ^{†2} Njovo mabbe yoyaa, njovo boo e ngoodi yoyre. ³ Been be yoyaa kooyi fitilaaji, ammaa be njoobaaki nebbam feere dam be besdata. ⁴ Be yoyre boo njoobake nebbam dam besdanta fitilaaji mu'en.

⁵ Nde kooviido oon neebi waraay, surba'en been fuu gonyi daanii. ⁶ Toon caka jemma, sey dum nani noddaango e vi'a : « Kooviido oon warii ! Mburtee ! Tabbooyee mo ! » ⁷ Ndeen surba'en been fuu pini, be mbaadi ga vo'ingo fitilaaji mabbe. ⁸ Surba'en be yoyaa mbi'i been be yoyre : « Kokkoree min nebbam sedda, gam fitilaaji amin e nyifa. » ⁹ Ammaa be yoyre mbi'i be : « A'aa, min mbaawataa, gam ko min njogii heyataa en en fuu. Igga njahon to soorroobe, coodoyon ! » ¹⁰ Doon to be ndilli soodoygo nebbam, sey kooviido yottii. Been siryiibe nattidi e ma'ako nder suudu, dammugal omnda. ¹¹ Nde yaawtii sedda, surba'en soodoynoobe nebbam mbittoyii. Be mbi'i e semmbee : « Jawmu wuro, jawmu wuro, omtan min ! » ¹² Ammaa kooviido toontii be vi'i : « Emi vi'a on goonga : mi anndaa on sam. »

¹³ Yeesu besdi vi'igo :

— Ciryee, gam on anndaa nyalaande koo wakkaci dum *Bii-Neddo warata.

Balndol dow huwoobe tato

(Luka 19.11-27)

¹⁴ — *Laamu Allah e nanndi e goddo gorko ciryiido wadgo jahaangal, noddudo huwoobe muudum, o sendani be jawdi muudum. ¹⁵ O hokki go'oto mabbe ceede jiinaariya dubuuje jovi, goddo dubuuje didi,

† Dow e finaatawaa Yahuudu'en, kooviido e yahada e higoobe muudum wuro danyoobe debbo, gam toon ma'atinaabe ndeentata mo.

tatabo dubuu, koo moye fuu deydey e semmbee muudum. Ndeen o dilli. ¹⁶ Doon e doon kebdo dubuuje jovi yahi wa'ari de luumaaku, heboyi riiba dubuuje jovi godde. ¹⁷ Kokkaado dubuuje didi, kanyum boo wadi noon, hebi riiba dubuuje didi godde. ¹⁸ Ammaa kokkaado dubuu yahi wasi ngaska, uvi ceede jawmu wuro muudum toon.

¹⁹ Too, nde dum neebi, jawmu wuro huwoobe been warti. Sey o noddi be, gam o yi'a ko koo moye mabbe hebi e ceede de o hokki be. ²⁰ Kokkaado dubuuje jovi wari, waddi dubuuje jovi godde, vi'i : « Jawmu wuro, dubuuje jovi kokkudaa yam. Raa riiba dubuuje jovi de kebmi. » ²¹ Jawmu wuro ma'ako vi'i mo : « Booddum, aan kuwoowo goongaajo, koolaado. A laatake koolaado dow fii pamarum, gam ma'ajum mi kokkete burdum mawnugo. War jooda ha'ade am, nanden beldum ! » ²² Kuwoowo kokkaado dubuuje didi kanyum boo wari vi'i : « Jawmu wuro dubuuje didi kokkudaa yam. Raa riiba dubuuje didi de kebmi. » ²³ Jawmu wuro ma'ako vi'i mo : « Booddum, aan kuwoowo goongaajo, koolaado. A laatake koolaado dow fii pamarum, gam ma'ajum mi hokkete burdum mawnugo. War jooda ha'ade am nanden beldum ! » ²⁴ Ndeen kokkaado dubuu wari vi'i : « Jawmu wuro, emi anndi a gorko ca'atudo, tayeydo ko aawaay, giddo mehere. ²⁵ Kulol maada wadi njahami ubmi ceede maada deen. Gam ma'ajum jab ceede maada ! » ²⁶ Jawmu wuro ma'ako toontii mo vi'i : « Aan a kuwoowo kalludo, jamniido ! Eda anndi mi giddo taygo ko mi aawaay e giddo mehere. ²⁷ To noon, e haannoo ndesaa ceede am banki to de besdoto. To mi wartii mi hooya ceede am, faa e besdaari ma'aje. ²⁸ Jo'oni, te'etee mo dubuu, besdanon oon jogiido dubuuje sappo. ²⁹ Gam goondo fuu no besdante, faa o heba ko duudi. Ammaa mo walaa, koo sedda ko woodi maa no jabtete dum. ³⁰ Ammaa kuwoowo mehereejo o'o, peree mo yaasi nder nibre, to dum voyata, edum nyeryindira nyiye. »

Ceri'a ngareyka

³¹ — To *Bii-Neddo warii e teddungal muudum, kanko e *malaa'ika'en fuu, o joodoto dow joodorgal laamu ma'ako. ³² Yimbe duuniyaaru fuu no moobtete yeeso ma'ako, o senndey be kama no gaynaako sennDIRTA baali e be'i, ³³ o hettina baali e junngo ma'ako nyaamo, o hettina be'i boo e junngo ma'ako nano. ³⁴ Ndeen Laamiido oon no vi'ey wonbe junngo muudum nyaamo : « Ngaree, onon barkidinaabe *Baaba am, nattee laamu ngu Allah siryanii on ila duuniyaaru tagaaka. ³⁵ Gam mi nanii veelo on nyaamnii yam, mi domdii on njarnii yam, mi wadii kodaaku on mbeernii yam, ³⁶ mi holii on koltinii yam, mi nyawii on nyawtii yam, mi omndaama nder kaso on ndaaroyii yam. » ³⁷ Ndeen aadali'en no yamey mo mbi'a : « Jawmiraawo, ndeye min ngi'i maa a beelaado min nyaamnu ma, koo a domdudo min njarnu maa ? ³⁸ Koo boo, ndeye min ngi'i maa a kodo min mbeernu ma, koo a koldo min koltin maa ? ³⁹ Ndeye min ngi'i maa a nyawdo koo a omndaado nder kaso, min ngari raargo

ma ? » ⁴⁰ Ndeen Laamiido oon toontoo be vi'a : « Emi vi'a on goonga : ko mbadandon go'oto burdo famdugo nder be'e goondinbe yam, dum miin mbadandon. »

⁴¹ Baawo ma'ajum, o vi'ey wonbe junngo ma'ako nano : « Ngoddee yam, onon la'anaabe Allah ! Njahee nattee nder yiite tabbitnge nge Allah resani *Ceydaan e malaa'ika'en muudum ! ⁴² Gam mi veelaama on nyaamnaay yam, mi domdii on njarnaay yam, ⁴³ mi wadii kodaaku on mbeernaay yam, mi holii on koltinaay yam, mi nyawii, mi omndaama nder kaso, on njahaay raargo yam. » ⁴⁴ Ndeen kambe maa, be yamey mo be mbi'a : « Jawmiraawo, ndeye min ngi'i maa a beelaado, koo a domdudo, koo a kodo, koo a koldo, koo a nyawdo, koo a omndaado nder kaso, min mballaay ma ? » ⁴⁵ O toontoo be o vi'a : « Emi vi'a on goonga : ko on mbadanaay go'oto burdo famdugo nder be'e, miin woni on mbadanaay. » ⁴⁶ Kambe be nattee nder halkere tabbitnde, ammaa aadali'en no kebey yonki dum faa abadaa.

Mawbe Yahuudu'en ndarvii nanngugo Yeesu

(Markus 14.1-2 ; Luka 22.1-2 ; Yahayya 11.45-53)

26 Nde Yeesu timmini wa'aju muudum fuu, o vi'i almaajiri'en ma'ako :

² — On anndi balde didi tan korii *juulde Kuultol mbada, ndeen dum hokkitirey *Bii-Neddo o waree dow *gaafagal.

³ Wakkaci duum *mawbe aardiiibe diina e ardube Yahuudu'en boo kawritii wuro Kayafas aardiiido diina mawdo. ⁴ Be fuu be ndarvii no be nanngirta Yeesu nder yoyre, be mbara dum. ⁵ Ammaa be mbi'i :

— To' en mbaad dum nder juulde, gam to' yimbe umminan en habre.

Yeesu moomaama nebbam luuboojam beldum

(Markus 14.3-9 ; Yahayya 12.1-8)

⁶ Wakkaci ko Yeesu wonnoo si'ire Baytaaniya wuro Simon kuturuujo, ⁷ sey goddo debbo wari to ma'ako, e jogii paalel haayre vi'eteende albaatir, engel heevi nebbam caddam, luuboojam beldum. O tawi Yeesu e nyaama, o rufi dam dow hoore muudum. ⁸ Nde almaajiri'en ngi'i dum, be nanii monee, be mbi'i :

— Nde'e na vonnere ? ⁹ Nebbam daam soorreeno ceede duudde de kokkee sooybe.

¹⁰ Yeesu fahami ko be mbi'i hakkunde mabbe, sey o vi'i be :

— Gam dume torroton o'o debbo ? Ko o wadani yam no booddum. ¹¹ Gam on ngondi e sooybe koo ndeye, ammaa miin naa koo ndeye ngondumi e moodon. ¹² O rufii nebbam luuboojam dow banndu am gam siryaa-go uveeki am. ¹³ Emi vi'a on goonga : koo toye to *Habaruu Beldum wa'ajinaa nder duuniyaaru fuu, dum volvey habaru ko o'o debbo wadi gam hiimtaago mo.

Yahuuda jabii nyaamgo amaana Yeesu

(Markus 14.10-11 ; Luka 22.3-6)

¹⁴ Sey Yahuuda Iskariyooti, go'oto nder almaajiri'en sappo e dido, yahi to mawbe *aardiibe diina, ¹⁵ o vi'i be :

— Dume kokkoton yam to mi hollii on no nanngirton Yeesu ?

Ndeen be limi ceede ajurfaari talaatiin (30), be kokki mo. ¹⁶ Gada wakkaci ma'ajum, Yahuuda fuddi yillaago laawol no nyaamrata amaana Yeesu.

Yeesu hiirtodake e almaajiri'en muudum kiirtaari juulde Kuultol

(Markus 14.12-13 ; Luka 22.7-13 ; Yahayya 13.21-30)

¹⁷ Nyalaande arande nde *juulde Buroodi dum walaa *yuufnirdum, almaajiri'en ngari yami Yeesu mbi'i mo :

— Toye ngiddaa min ciryano maa kiirtaari *juulde Kuultol ?

¹⁸ O toontii be, o vi'i :

— Njahee si'ire, natton wuro waane, mbi'on mo : « Moodibbo vi'i wakkaci muudum wari, nder wuro maada o nyaamata nyaamdu juulde Kuultol, kanko e almaajiri'en ma'ako. »

¹⁹ Almaajiri'en been mbaadi ko Yeesu vi'i be, be ciryii kiirtaari ndiin.

²⁰ Nde futuro wadi, o joododii e almaajiri'en ma'ako sappo e dido been gam be kiirtoo. ²¹ Ebe nder hiirtaago, sey Yeesu vi'i be :

— Emi vi'a on goonga : go'oto nder moodon no nyaamey amaana am.

²² Dum metti berde mabbe korey, be mbaadi ga yam-rugo mo go'oto-go'oto, koo moye fuu e vi'a :

— Jawmiraawo, inji naa dum miin ?

²³ Yeesu toontii be vi'i :

— Nyaamdeydo e am nder le'al go'otal, kanko nyaamata amaana am. ²⁴ Doole *Bii-Neddo maaya kama ko vinndaa nder *Deftere Seniinde, ammaa kayco nyaameydo amaana ma'ako ! Daa o rimaakano, no buraneyno mo.

²⁵ Sey Yahuuda nyaameydo amaana ma'ako yami mo, vi'i :

— Moodibbo, inji naa dum miin ?

Yeesu vi'i mo :

— Aan vi'i ka e honnduko maada.

Kiirtaari Jawmiraawo

(Markus 14.22-26 ; Luka 22.14-20)

²⁶ Ebe nyaama, sey Yeesu hooyi buroodi yetti Allah, o fecci ndi o hokki almaajiri'en ma'ako, o vi'i :

— Njabee dum nyaamee, dum banndu am.

²⁷ Baawo ma'ajum, o hooyi jardugel *innaboojam, o yetti Allah o hokki be, o vi'i :

— On fuu njaree, ²⁸ gam dum, dum yiyam am, yiyam tabbitinooram alkawal Allah, ndufeteedam gam ya'afuye hakkeji yimbe duudbe. ²⁹ Emi vi'a on : mi besdataa yargo innaboojam faa nyanndeere nde njardeten ngoddam kesam nder laamu Baaba am.

³⁰ Nde be njimi gimol juulde, † sey be mburtii, be ndiliri vaamnde *Jaytunje.

Yeesu vi'i Biiturus no yeddey annugo dum

(Markus 14.27-31 ; Luka 22.31-34 ; Yahayya 13.36-38)

³¹ Ndeen Yeesu vi'i almaajiri'en muudum :

— Nder nde'e jemmaare, on fuu on nyaarey kibinon yam, gam Deftere vi'i : Mi warey gaynaako, sefre baali sankitoo. ††

Yeesu besdi vi'igo :

³² — Ammaa baawo mi ummitake, mi aartey on yahago *Gaalili.

³³ Ndeen Biiturus vi'i mo :

— Koo to be fuu be kibinii ma, miin kam mi hibintaa ma sam.

³⁴ Yeesu toontii mo vi'i :

— Emi vi'i maa goonga : nder nde'e jemmaare, ko hokka njakaraari kurkita, a vi'ey a anndaa yam faa nde tati.

³⁵ Biiturus vi'i mo :

— Koo to dum doole mi maayda e maada, mi vi'ataa mi anndaa ma sam.

Almaajiri'en horiibe fuu mbi'i kama noon.

Do'aare Yeesu nder Gecemane

(Markus 14.32-42 ; Luka 22.39-46)

³⁶ Baawo ma'ajum, Yeesu yahadi e almaajiri'en muudum yaayre vi'eteende Gecemane, vi'i be :

— Njoodee do'o, faa mi yaha daa'e mi wadoya do'aare.

³⁷ O yahadi e Biiturus e bibbe Jabadi dido. Bernde ma'ako fuddi nango torraa e mettudum. ³⁸ Ndeen o vi'i be :

— Bernde am mettii korey, faa dum yidii wargo yam. Ndaree do'o ndeenee, to' on daano.

³⁹ O yahi yeeso sedda, o diccii o wadi do'aare, o vi'i :

— Baaba am, to dum wadoto, sottinanam ka'a torraa. E noon fuu, to' dum laato no ngidmi, ammaa dum laato no ngiddaa aan.

⁴⁰ O vittoyi, o tawi ebe daanii. O vi'i Biiturus :

— On mbaawaay hadgo gite moodon doyngol, ngeewtiron yam, koo awaa go'otum naa ? ⁴¹ Kakkilee, mbadee do'aare, gam to' on njan nder jarrabeeki. Bernde bii-aadama e yidi wadgo ko voodi, ammaa banndu muudum tampi.

⁴² O vitti didabre o wadi do'aare, o vi'i :

— Baabiraawo, to laatake ka'a torraa hisataako sey to mi yarii ka, woor duum ko ngiddaa laato !

⁴³ O vittoyi to almaajiri'en kadimaa, o tawi be daan-take, gam doyngol teddungol nyo'ii gite mabbe. ⁴⁴ O yahi tababre o wadi do'aare kama no o wadno. ⁴⁵ Baawo ma'ajum, o vittoyi to almaajiri'en, o vi'i be :

— Faa jo'oni on do'o daanii poofta ? Rah, wakkaci warii nde *Bii-Neddo hokketee nder juude wadoobe

† *Yimgo gimi Jabuura suura hemre e sappo e jovi yahago suura hemre e sappo e joveetati (115-118) baawo kiirtaari juulde Kuultol e laatii finaataawaa Yahuudu'en.* †† *Jakariya 13.7*

hakke. ⁴⁶ Ummee ndillen ! Raa nyaameydo amaana am doon wara !

Nannggeeki Yeesu

(Markus 14.43-50 ; Luka 22.47-53 ; Yahayya 18.3-12)

⁴⁷ Ila Yeesu timminaaay volvugo, sey Yahuuda, go'oto nder almaajiri'en sappo e dido, wardi e yimbe duudbe jogiibe kaafaaje e cabbi. *Mawbe aardiibe diina e ardube *Yahuudu'en liloyi be. ⁴⁸ Yahuuda nyaamoowo amaana oon hokki be alaama, vi'i :

— Neddo mo kinneyimi kama higoo am, dum kanko. Nannggee mo.

⁴⁹ Doon e doon Yahuuda baditii Yeesu vi'i mo :

— Fooma'a Moodibbo !

Yahuuda taarii e ma'ako.

⁵⁰ Yeesu toontii mo vi'i :

— Higoo am, timmin ko waddu maa.

Ndeen been wardube e ma'ako fuu mbukkii e Yeesu, nanngi mo. ⁵¹ Go'oto nder wondube e Yeesu saafti kaafahi muudum, fe'i nofru maccudo *aardiido diina mawdo. ⁵² Ndeen Yeesu vi'i mo :

— Wa'atu kaafahi maada nder hoolgo muudum, gam jogotoodo kaafahi fuu, kaafahi warata dum. ⁵³ Na a anndaa to mi torake Baaba am no lildoyey yam ko buri cefe honoobe sappo e didi de malaa'ika'en ?

⁵⁴ Ammaa to dum laatake noon, noye ko vinndaa nder *Deftere goondirta ? Gam noon nde vi'i dum laatoro.

⁵⁵ Yeesu vi'i yimbe been :

— Ko jeyi ngardudon e kaafaaje e cabbi gam nanngugo yam, mi pasooowo naa ? Dum emi nder *Wuro Allah Seniingo wa'ajina, on nanngaay yam. ⁵⁶ Ammaa dum fuu dum wadii gam hebbingo ko annabo'en mbinndi nder Deftere Seniinde.

Ndeen almaajiri'en been fuu nyaari kibini mo.

Yeesu yaharaama yeeso Kawtal Sernoobe Diina

(Markus 14.53-65 ; Luka 22.54-55,63-71 ; Yahayya 18.13-14,19-24)

⁵⁷ Nanngube Yeesu been njaharii mo to Kayafas *aardiido diina mawdo, toon to *moodibbe Tawreeta e ardube Yahuudu'en fuu kawriti. ⁵⁸ Biiturus tokkiri Yeesu kosngel gulngel, faa be njottii wuro aardiido diina mawdo. O natti nder wuro o joododii e reenoobe, gam o yi'a no dum heyrata.

⁵⁹ Mawbe aardiibe diina e *Kawtal Sernoobe Yahuudu'en fuu ngillake caaydaaku fewre dow Yeesu, gam be keba daliila wargo mo. ⁶⁰ Ammaa be kebaay, koo nde yimbe duudbe ngaddi caaydaakuuji fewre dow ma'ako. Ndeen worbe dido ummii, ⁶¹ mbi'i :

— O'o neddo vi'iino e waawi yibbingo *Wuro Allah Seniingo, ndeen nyibtoo ngo nder balde tati.

⁶² Aardiido diina mawdo ummii, vi'i Yeesu :

— A walaa ka toontotodaa dow ko be'e yimbe caaydi dow maada naa ?

⁶³ Ammaa Yeesu de'iti. Sey aardiido diina mawdo oon vi'i mo :

— Mi yamrii ma e innde Allah mo yonki, yecca min kul aan woni *Almasiifu *Biddo Allah.

⁶⁴ Yeesu toontii mo vi'i :

— Aan vi'i ka e honnduko maada. Kadimaa emi vi'a on : yeeso do'o on ngi'ey *Bii-Neddo e joodii e junngo Jawmu Baawde nyaamo, emo wara nder duule asama.

⁶⁵ Ndeen aardiido diina mawdo huunyi, seeki koltal † muudum vi'i :

— O famdini Allah ! En ngalaa bukaata caaydu'en feere ! On nanii e noppi moodon o famdini Allah.

⁶⁶ Noye mbiidon ?

'Be toontii mo, be mbi'i :

— O fotii wareego.

⁶⁷ Baawo ma'ajum, be tuutani mo jooode e yeeso, be lukki mo. Wobbe mabbe menngii mo, ⁶⁸ be mbi'i :

— Aan Almasiifu, to a annabiijo, yecca min piido ma.

Biiturus vi'ii anndaa Yeesu faa nde tati

(Markus 14.66-72 ; Luka 22.54-62 ; Yahayya 18.15-18,25-27)

⁶⁹ Wakkaci duum Biiturus e joodii nder fiiliire wuro ngoon. Sey go'oto nder horbe aardiido diina baditii mo vi'i :

— Aan maa, a wondunoo e Yeesu mo *Gaalili.

⁷⁰ Ammaa Biiturus yeddi mo yeeso yimbe fuu, vi'i :

— Mi fahamaay duum ko mbiidaa.

⁷¹ Ndeen Biiturus ummii yahi dammugal wuro. Kordo feere yi'i mo, vi'i been wonbe doon :

— O'o gorko e wondunoo e Yeesu mo *Najaratu.

⁷² Biiturus kadimaa yeddi, hunii vi'i :

— Mi anndaa gorko oon.

⁷³ Nde yaawtii sedda, been wonbe doon baditii Biiturus, mbi'i mo :

— Daahir a go'oto mabbe, gam bolle maada e kolla to ibdaa.

⁷⁴ Ndeen Biiturus yeddi be, hunii vi'i :

— Kul emi anndi gorko oon, yala mi maay !

E wakkaci duum, njakaraari kurkita.

⁷⁵ Ndeen Biiturus hiimtii ko Yeesu vi'inoo dum :

— Ko hokka njakaraari kurkita, a yeddey anndugo yam nde tati.

Sey Biiturus vurtii yaasi, o voyi korey.

Yeesu yaharaama to Bilaatus

(Markus 15.1 ; Luka 23.1-2 ; Yahayya 18.28-32)

27 Ila fajiri *mawbe aardiibe diina e ardube Yahuudu'en kawriti ndarvi no mbardata Yeesu.

² Ndeen be kabbi mo, be njahari mo to *Bilaatus gomnaajo.

Maayde Yahuuda Iskariyooti

(Kuude Lilaabe 1.18-19)

³ Nde Yahuuda nyaamdo amaana Yeesu oon yi'i be tayanii Yeesu ceri'a maayde, o voytii dum, o wartirani mawbe *aardiibe diina e arbe leyyi ceede ajurfaari ta-laatiin (30). ⁴ O vi'i be :

— Mi wadii hakke nde kokkitirmi mo vi'aay wadaay, gam waree !

'Be toontii mo, be mbi'i :

— Minon ko waanni min ? Aan anndi !

† Seesgo kolte dum alaama nango haala kaayniika naawka, mbarooha naso.

⁵ Yahuuda ferri ceede deen nder *Wuro Seniingo, hooyi boggol biltii wari hoore muudum. ⁶ Mawbe aardiibe diina kooyi ceede deen, mbi'i :
 — Ceri'a meeden hadii en resgo iri de'e ceede nder ndesaari *Wuro Seniingo, gam dum ceede war-hoore.
⁷ Baawo be mbadii caawara, be kooyi ceede deen, be coodi de ngesaa mahoowo gaheeje, gam be uvata maaybe jananbe toon. ⁸ Kanjum wadi, gada ndeen faa wargo hannde, ngesaa kaan e noddiree « Ngesaa Yi-iyam ». ⁹ Noon ko Allah vi'inoo gada e honnduko annabi Yeremiya goondiri, nde o vi'i :
 « Be kooyii ceede ajurfaari talaatiin (30), coggu ngu yimbe *Isiraa'iila tayani mo, ¹⁰ be coodi de ngesaa mahoowo gaheeje, kama noon no Jawmiraawo vi'inoo yam. » †

Bilaatus yamii Yeesu

(Markus 15.2-5 ; Luka 23.3-5 ; Yahayya 18.33-38)

¹¹ Yeesu darii yeeso Bilaatus. Sey Bilaatus yami mo vi'i :
 — Aan woni laamiido *Yahuudu'en naa ?
 Yeesu toontii mo vi'i :
 — Aan vi'i ka e honnduko maada.
¹² Ammaa nde *mawbe aardiibe diina e ardube Yahuudu'en mbadi ga wullaago mo, o toontaaki be koo dume. ¹³ Kanjum wadi Bilaatus vi'i mo :
 — A nanaay wullaandu ndu be ngullori maa naa ?
¹⁴ Ammaa Yeesu toontaaki mo koo voliinde wo'ore. Dum haaynii Bilaatus korey.

Yeesu tayanaama ceri'a maayde

(Markus 15.6-15 ; Luka 23.13-25 ; Yahayya 18.39-19.16)

¹⁵ Nde *juulde Kuultol njaalti fuu, gomnaajo e voovi yoofango yimbe been kabbaado kaso go'oto, mo be ngidi. ¹⁶ Wakkaci duum, e woodi goddo kabbaado kalludo anndanaado, bi'eteedo Yeesu Barabas.
¹⁷ Bilaatus yami yimbe hawritbe been vi'i :
 — Moye ngiddon mi yoofana on : Yeesu Barabas, nakay Yeesu bi'eteedo *Almasiifu ?
¹⁸ Bilaatus e anndi nalwiiru tan wadi Yahuudu'en ngullorii Yeesu to muudum. ¹⁹ Nde Bilaatus joodii yaayre to wadata ceri'a, sey debbo ma'ako liloyi to ma'ako, vi'i :
 — Woor on doon gorko mo wadaay ko halli, gam hanki mi torrake korey nde koydumoomi.
²⁰ *Mawbe aardiibe diina e ardube Yahuudu'en igii ja-ma'aare ndeen toroo Bilaatus yoofana be Barabas, wara Yeesu. ²¹ Bilaatus yamtii be vi'i :
 — Moye ngiddon mi yoofana on nder be'e worbe dido ?
 Be toontii mo, be mbi'i :
 — Barabas !
²² Bilaatus yamtii be vi'i :
 — To noon, noye ngiddon mi wadana Yeesu bi'eteedo Almasiifu ?
 Be fuu be toontii mo, be mbi'i :
 — Bil mo dow *gaafagal !

† Jakariya 11.12-13 ; Yeremiya 19.1-13 ; 32.6-15

²³ O yamtii be, o vi'i :
 — Ndeye halleende o wadi ?
 Sey be besdi wullugo e semmbee, be mbi'i :
 — Bil mo dow gaafagal !
²⁴ Nde Bilaatus yi'i waawataa fahamindirgo e mabbe, ebe ngidi ummingo habre boo, sey o hooyi ndiyam, o looti juude ma'ako yeeso jama'aare fuu, o vi'i be :
 — Miin kam, walaa ko waanni yam, mi hooyataa hakke wargo mo walaa layfi. Onon dum horani.
²⁵ Be fuu be toontii mo be mbi'i :
 — Hakke yiyam ma'ako yana dow ko'e amin e bibbe amin !
²⁶ Ndeen Bilaatus yoofani be Barabas, o vi'i Yeesu fi-iree looci. Baawo ma'ajum, o hokkitiri Yeesu biloyee dow gaafagal.

Soojeeji njaltinirii Yeesu

(Markus 15.16-20 ; Yahayya 19.2-3)

²⁷ Ndeen soojeeji njahari Yeesu nder wuro Bilaatus, be fuu be kowi mo. ²⁸ Be borti mo kolte ma'ako, be borni mo burnus bodeejum. ²⁹ Baawo ma'ajum, be mbami gi'e, be ngiifi mo. Be kokki mo sawru laamu e junngo ma'ako nyaamo. † Be ndicci yeeso ma'ako, ebe njaltinira mo ebe mbi'a :
 — Allah sabbbinane laamiido *Yahuudu'en !
³⁰ Be tuutani mo joode, be njabi sawru nduun, be pi-iri mo ndu dow hoore. ³¹ Nde be keyni jaltinirgo mo, be borti mo burnus duum, be borni mo kolte ma'ako. Ndeen be mburtini mo, be aardini mo, gam be biloya mo dow *gaafagal.

Bileeki Yeesu dow gaafagal

(Markus 15.21-32 ; Luka 23.26-43 ; Yahayya 19.17-27)

³² Nde be mburtotoo si'ire ndeen, be potti e goddo gorko ivoydo si'ire Sireene bi'eteedo Simon. Soojeeji ndooli mo o vakkoo *gaafagal Yeesu. ³³ Be njottii yaayre vi'eteende Golgota, waato Gumbal Hoore. ³⁴ Be kokki Yeesu *innaboojam njillindiraadam e goddum kaaddum gam o yara, ammaa nde o voobi dam o salii yargo.
³⁵ Nde be bili mo dow *gaafagal, be cenndiri kolte ma'ako e wadgo cubol. ³⁶ Baawo ma'ajum, be njoodii doon be ndeeni mo. ³⁷ Be mbinndi dow alluwaawal daliila ko bili mo, be takki dum dow hoore gaafagal ma'ako. Raa ko be mbinndi : « O'o kam woni Yeesu laamiido *Yahuudu'en. »
³⁸ Be bildi mo e wuybe dido, go'oto e junngo ma'ako nyaamo, go'oto boo e nano. ³⁹ Yimbe wutotoobe doon ndimmbi ko'e mu'en e kudfa mo, ⁴⁰ e mbi'a :
 — Aan biido mo yibbiney *Wuro Allah Seniingo, nyib-too ngo nder balde tati, hisnu hoore maada mana. To a *Biddo Allah, jippoya dow gaafagal !
⁴¹ Noon boo mawbe *aardiibe diina e *moodibbe Tawreeta e ardube Yahuudu'en fuu njaltiniri mo, mbi'i :

†† Nder jaamaniiru nduun, laamiibe e riskube tan bornotoo kolte bodeeje deen, gam de cadde. ‡ Nder jaamaniiru nduun laamido tan bornotoo iri burnus duum, o jogoo sawru laamu e junngo ma'ako nyaamo.

⁴² — O hisniino wobbe, ammaa o waawaay hisnugo hoore ma'ako. To kanko o laamiido *Isiraa'iila, woor o jippoyoo dow gaafagal, gam faa ngoondinen mo. ⁴³ O hokkii hoore ma'ako e Allah. Kul Allah e yidi mo, no hisnu mo jo'oni ngi'en, gam o vi'ii o *Biddo Allah.

⁴⁴ Wuybe bildaabe e ma'ako boo, mbaadi ga hudruugo mo kama noon.

Maayde Yeesu

(Markus 15.33-41 ; Luka 23.44-49 ; Yahayya 19.28-30)

⁴⁵ Ila caka nyalawma nibre suddi lesdi fuu, faa yaha-go njamndi tati ndi alaasara. ⁴⁶ Faro njamndi tati ndi alaasara, Yeesu towni voliinde vi'i :

— Eloy, Eloy, lama sabaktani ? Waato : « Allah am, Allah am ! Gam dume kibinirdaa yam ? »

⁴⁷ Nde wobbe nder dariibe toon nani dum, be mbi'i :

— Emo nodda annabi *Iliya !

⁴⁸ Doon e doon, goddo nyaari hooyoyi sooso, suuvi dum nder *innaboojam lammudam, habbi dum e loosol, o takki dum e honnduko Yeesu, gam musina dum. ⁴⁹ Ammaa horiibe mbi'i :

— Munyee ngi'en koo maa Iliya e wara hisna mo.

⁵⁰ Yeesu besdi wullugo e semmbee, ndeen o maayi.

⁵¹ E wakkaci duum, wudere wonnde nder *Wuro Allah Seniingo † seeki gada dow faa lees, nde wadi cende didi. Lesdi dimmbii, kaaye pusi, ⁵² genaale omti, seniibe duudbe maaynoobe ummitii, ⁵³ be mburtii nder genaale. Baawo ummitaaki Yeesu be natti si'ire seniinde, yimbe duudbe ngi'i be.

⁵⁴ Mawdo soojeeji e darodiibe e muudum gam reengo Yeesu, nde be ngi'i no lesdi dimmborii e ko laatii fuu, sey be kultori be mbi'i :

— Goonga, o'o neddo o *Biddo Allah !

⁵⁵ Rewbe duudbe wardube e Yeesu gada *Gaalili e kuwana mo, be ndarii to woddi ebe kollira ko laatotoo. ⁵⁶ Nder rewbe been e woodi Maryaama mo Magadaaliya, e Maryaama inna Yaakuubu e Yusufu, e inna bibbe Jabadi.

Uveeki Yeesu

(Markus 15.42-47 ; Luka 23.50-56 ; Yahayya 19.38-42)

⁵⁷ Nde alaasara wadi, goddo diskudo mo si'ire Ara-maatiya bi'eteedo Yusufu wari. Kanko boo o tokkudo Yeesu. ⁵⁸ O yahi to Bilaatus, o torii dum banndu Yeesu. Bilaatus jabi o hokkee banndu nduun. ⁵⁹ Sey Yusufu hooyi banndu nduun, taardi ndu wudere raneere, ⁶⁰ o wallini ndu nder yenaande hesre nde o wasannoo hoore ma'ako nder haayre. Ndeen o talliti haayre teddunde, o omndi honnduko yenaande, o dilli.

⁶¹ Maryaama mo Magadaaliya e goddo Maryaama e njoodii ha'ade ku'uci e yenaande ndeen.

Soojeeji ndeenii yenaande Yeesu

⁶² Jonto ma'ajum, waato *nyannde-fooftiinde, mawbe *aardiibe diina e *Fariisa'en kawriti to *Bilaatus, ⁶³ be mbi'i mo :

— Laamiido, min kiimtake nde majjinoowo yimbe oon foofeynoo, o vi'ii to o maayii, baawo balde tati o ummitoto. ⁶⁴ Gam ma'ajum, igga mbi'aa dum reena yenaande ndeen faa balde tati deen nguto, gam to' al-maajiri'en ma'ako ngar nguja banndu ma'ako, mbi'aa yimbe o ummitake nder maaybe. Ndeen majjinki yimbe cakitiiki no burey arani hallugo.

⁶⁵ Bilaatus vi'i be :

— Too, raa soojeeji reenoobe, njahee ndeennee be yenaande ndeen keerol no mbaawdon fuu !

⁶⁶ Be njahi yenaande, be takki lamma laamiido dow kaaya omndiraanga yenaande ndeen, be ndarni soojeeji ndeena nde boodfum.

Ummitaaki Yeesu nder maayde

(Markus 16.1-10 ; Luka 24.1-12 ; Yahayya 20.1-10)

28 Nde *nyannde-fooftiinde ndeen wuti, nyannde alat ila fajiri cub, Maryaama mo Magadaaliya e goddo Maryaama njahi yi'igo yenaande. ² Doon e doon lesdi dimmbii dimmbaaki cemmibidki. Malaa'ikaajo Jawmiraawo jippoyii gada dow talli kaaya omndiraanga yenaande ndeen, o joodii dow ma'aga. ³ Emo delkitoo kama mayyere, kolte ma'ako ndanni tar kama hottollo. ⁴ Reenoobe been kuli korey, faa be mbaadi ga diwnugo, be ndo''ii e lesdi, be laatii kama maaybe.

⁵ Malaa'ikaajo vi'i rewbe been :

— To' on kul ! Emi anndi Yeesu baraado dow gaafagal ndaaroton. ⁶ O walaa do'o, o ummitake kama no o vi'inoo. Ngaree ngi'on to o wallinano. ⁷ Njaawnee njah-nee ngeccoodon almaajiri'en ma'ako o ummitake nder maayde. Jo'oni o aartey on yahago lesdi *Gaalili. Toon ngi'oton mo. Kanka ngidmi vi'igo on.

⁸ Rewbe been ndilli doon e yawdaare, ebe keevi kulol e velvelo. Be nyaari gam be ngeccoyoo almaajiri'en ma'ako habaru duum. ⁹ Doon e doon Yeesu fotti e mabbe, vi'i :

— Salaama aleekum !

Be baditii mo be nanngi kosde ma'ako be cujjidani mo. ¹⁰ Ndeen Yeesu vi'i be :

— To' on kul ! Njah-nee mbi'ee banndiraabe am njaha Gaalili. Toon be ngi'ata yam.

Ko reenoobe yenaande mbi'i

¹¹ Ila rewbe been e dow laawol, sey wobbe nder soojeeji reenoobe yenaande njahi si'ire, ngeccii mawbe *aardiibe diina ko laatii fuu. ¹² Mawbe aardiibe diina kawriti e ardube Yahuudu'en, be mbaadi caawara be kokki soojeeji reenbe yenaande ndeen ceede duudde, ¹³ be mbi'i be :

— Mbi'ee yimbe : « Almaajiri'en ma'ako ngari jemma tawi on daanii, nguji mo. » ¹⁴ To Bilaatus nanii ka, min

† E woodi wudere senndunde yaayre seniinde e yaayre burnde senaago. Wudere ndeen no tekkunde korey.

mbadefey dabaree de'itingo mo, min kisna on torraa fuu.

¹⁵ Soojeeji been njabi ceede deen, be mbaɗi kama no be mbi'aa. Noon habaru duum sankitorii nder *Yahu-udu'en faa wargo hannde.

Yeesu vannganii almaajiri'en muudum

(Markus 16.14-18 ; Luka 24.36-49 ; Yahayya 20.19-23 ; Kuude Lilaabe 1.6-8)

¹⁶ Almaajiri'en sappo e go'o njahi *Gaalili dow vaamnde nde Yeesu tindinnoo be. ¹⁷ Nde be ngi'i mo be cu-

jjidani mo, ammaa wobbe mabbe cekki naa dum kanko. ¹⁸ Yeesu baditii be, vi'i :

— Mi hokkaama baawde dow asama e lesdi fuu.

¹⁹ Gam ma'ajum, njahee laatinee leyyi duuniyaaru fuu almaajiri'en am, mbaɗanee be *baptisma nder innde *Baabiraawo e Bidɗo e *Ruhu Ceniido, ²⁰ ekkitinee be, be tokka duum ko mbi'imi on fuu. Anndee emi wondi e moodon koo ndeye, faa timmoode duuniyaaru.

Markus

Tindinoore

Bi'eteedo Yahayya Markus vinndi nde'e deftere. O goondindo Yeesu. O higoo Biiturus korey naa sedda. (1 Biiturus 5.13) O vinndii nde'e deftere nder si'ire Rooma, hitaande nde dum yibbini Urusaliima, waato duubi saba'iin (70) baawo danyeeke Yeesu. Nde'e deftere, kayre woni deftere arande e vinndeego nder defte Linjiila. Markus fuddirii deftere muudum e vi'igo : « Du'um woni Habaru Beldum dow Yeesu Almasiihu. » O hollii Yeesu o kuwoowo kuude kaydiniide, goondo baawde ivoyde to Allah. Baawde ma'ako ndeen mbanngii wakkaci o ekkitini yimbe, o tuufi ginnaaji, o ya'afanii yimbe hakkeji mu'en. Yeesu noddirii hoore muudum Bii-Neddo gardo hokkugo yonki muudum, gam o hisna yimbe gada e hakkeji mu'en. Hallube mbarii mo, ammaa o ummitake nder maayde baawo balde tati. Nde'e deftere hollii goondindo Yeeso fuu to maayii no nattey Wuro Allah.

Tokkindirki haalaaji

Haala puddirka (1.1-13)

Kuude Yeesu nder lesdi Gaaliili (1.14-9.50)

Gada lesdi Gaaliili yahago Urusaliima (10.1-52)

Asaveere Yeesu sakitiinde (11.1-15.47)

Ummitaaki Yeesu (16.1-8)

Bannnguki Yeesu baawo ummitaaki muudum, e bittuki ma'ako to Allah (16.9-20)

Wa'aji Yahayya badoowo baptisma

(Matta 3.1-12 ; Luka 3.1-18 ; Yahayya 1.19-28)

1 Du'um woni fuddoode *Habarur Beldum dow Yeesu *Almasiihu *Biddo Allah. ² Dum fuddirii noon no dum vinndiraa nder deftere *annabi Ecaaya vi'igo :

Allah vi'i : Mi liloyey *lilaado am

o aardoo yeeso maada, o mo''inan maa laawol. †

³ Goddo e wada ka wooyya nder ladde e vi'a :

Mo''inee datal gam Jawmiraawo,

poortee laawol gam garol ma'ako. ††

⁴ Lilaado oon woni *Yahayya badoowo *baptisma. O vanngii nder ladde, emo wa'ajina yimbe, emo vi'a :

— Tuubee, dum wadana on baptisma, kebon ya'afuye hakkeji moodon.

⁵ Yimbe lesdi *Yahuudiya e yimbe si'ire *Urusaliima fuu ngari to ma'ako, e ngeccoo hakkeji mu''en, Yahayya boo e wadana be baptisma nder maayo Urdun.

⁶ Yahayya e bornii koltal leebe geeloodi, emo taadii taadorde laral, emo nyaama babbatti e njuumri ladde.

⁷ Emo wa'ajina, emo vi'a :

— Goddo e wara baawo am, o burii yam baawde, koo boggi pade ma'ako mi fotaa yuraago mi fibta.

⁸ Mi wadanii on baptisma e ndiyam, ammaa kanko o wadaney on baptisma e *Ruhu Ceniido.

Yeesu wadanaama baptisma

(Matta 3.13-4.11 ; Luka 3.21-22 ; 4.1-13)

⁹ Nder balde deen Yeesu ummii si'ire *Najaratu nder lesdi Gaaliili, o wari to Yahayya. Yahayya wadani mo *baptisma nder maayo *Urdun. ¹⁰ Doon to Yeesu vurtii ndiyam, o yi'i dow e omtii, *Ruhu Allah e jippoyoo dow ma'ako nder nanndi foondu. ¹¹ Voliinde ivoyi dow vi'i :

« Aan a Biyam mo ngidmi. Emi nana beldum maada. » ‡

¹² Doon e doon Ruhu Allah yahari mo nder ladde.

¹³ Toon o wadi balde arba'iin (40), *Ceydaan e jarraboo mo. Emo nder diiwe ladde, malaa'ika'en e kuwana mo.

Tokkuba Yeesu arambe

(Matta 4.12-22 ; Luka 4.14-15 ; 5.1-11)

¹⁴ Too, baawo omndeeki Yahayya nder kaso, Yeesu yahi Gaaliili e wa'ajina *Habarur Beldum ivoydum to Allah. ¹⁵ Emo vi'a :

— Wakkaci wadi, *laamu Allah badake. Tuubee, njabon Habaru Beldum.

¹⁶ Yeesu e tokkiti regorde maayo Gaaliili, sey o yi'i Simon e minyum Anndaraawus nanngoobe liyyi, e pera nanngirdum liyyi nder ndiyam. ¹⁷ Sey Yeesu vi'i be :

— Tokkee yam, mi wada on waddeybe yimbe to am.

¹⁸ Doon e doon be ngoori nanngirdum liyyi mabbe, be tokki mo.

¹⁹ Nde o yahi yeeso sedda, o yi'i Yaakuubu bii Jabadi e minyum Yahayya nder akali mu''en, ebe mo''ina nanngirdum liyyi mabbe. ²⁰ Doon e doon o noddi be,

† Malaakiya 3.1 †† Ecaaya 40.3

‡ Jabuura 2.7 ; Ecaaya 42.1

be ngoori baaba mabbe Jabadi e huwoobe mabbe nder akali, be tokki Yeesu.

Yeesu hoyonii mo ginnol (Luka 4.31-37)

²¹ Baawo ma'ajum, Yeesu e almaajiri'en muudum njahi si'ire Kafarnahum. *Nyannde-fooftiinde o natti *suudu-wa'ajordu, o fuddi ekkitingo. ²² Ekkitinol ma'ako haayinii be, gam o ekkitiniraay be noon no *moodibbe Tawreeta ekkitinirta, ammaa o ekkitinii be e baawde de ngeddataako.

²³ Nder suudu-wa'ajordu nduun, e woodi goddo mo *ginnol. Doon e doon o wulli e semmbee, ²⁴ o vi'i :
— Ko waannu maa e amin Yeesu mo *Najaratu ? A warii gam halkugo min naa ? Emi anndi a moye : a Ceniido ivoydo to Allah.

²⁵ Yeesu nyaadani ngol vi'i :
— De"u ! Vurta nder ma'ako.

²⁶ Sey ginnol ngool giggigii mo e semmbee, ngol halbi, ngol vurtii mo. ²⁷ Jama'aare ndeen fuu haaydini, be mbadi ga yamyamtirgo, ebe mbi'a :

— Du'um maa dum dume ? Ngo'ol ekkitinol no kesol ! O'o neddo e woodi baawde, faa e ginnaaji e mbada ko o vi'i.

²⁸ Nder wakkaci sedda habaru Yeesu sankitii koo toye nder lesdi Gaaliili.

Yeesu yamditinii nyawbe duudbe (Matta 8.14-17 ; Luka 4.38-41)

²⁹ Doon e doon Yeesu e Yaakuubu e Yahayya mburtii nder suudu-wa'ajordu nduun, be njahi wuro Simon e Anndaraawus. ³⁰ Esoo Simon debbo e waalii habda e jonte. E jottaaki Yeesu be kokki dum habaru ma'ako.

³¹ Sey Yeesu yahi to ma'ako nanngi mo junngo ummini mo. Doon e doon yontere ndeen yoofi mo, o ummii o veerni be.

³² Futuro, baawo mutki naange, yimbe ngaddani Yeesu nyawbe, e woonbe *ginnaaji duudbe. ³³ Sey yimbe si'ire fuu kawriti e dammugal wuro ngoon. ³⁴ Yeesu yamditini nyawbe duudbe be nyawuujii feerefeere. Kadimaa o tuufi ginnaaji duuddi, o wooraay di, di mbolvi, gam edi anndi o moye.

Yeesu wa'ajinii nder lesdi Gaaliili (Luka 4.42-44)

³⁵ Jonto ma'ajum Yeesu davi ila fajiri, o yahi wodnde yaayre to walaa koo moye, o wadi do'aare. ³⁶ Sey Simon e wondube e muudum ndilli yillaago mo. ³⁷ Nde be kebti mo, be mbi'i mo :

— Yimbe fuu e ngillo maa !

³⁸ Sey Yeesu vi'i be :

— En njah ci'e gonde do'o ha'ade, mi wa'ajina toon maa, gam kanjum waddi yam.

³⁹ O yahi koo toye nder lesdi Gaaliili, emo wa'ajina nder *cuudi-ga'ajordi mabbe, emo vurtinana yimbe *ginnaaji.

Yeesu yamditinii mo kuturta (Matta 8.1-4 ; Luka 5.12-16)

⁴⁰ Goddo mo *kukurta wari to Yeesu, diccii torii mo vi'i :

— To a jabii, a waawi yamdingo yam.

⁴¹ Jurumdum nanngi Yeesu, o foorti junngo, o meemi mo, o vi'i :

— Mi jabii, yamdit !

⁴² Doon e doon nyawu nguun yoofi mo, o yamdit.

⁴³ Sey Yeesu sallamii mo, ammaa foodi noppi ma'ako vi'i :

⁴⁴ — Hakkil, ta'a vi'i ka koo moye, ammaa yah kollaa hoore maada to *aardiido diina, mbadaa sadaka ka Muusa vi'i dum wada, gam a labbinaama. Wad dum, gam anndingo yimbe a yamditii.

⁴⁵ Ammaa kanko o dilli o fuddi sankitgo habaru duum koo toye, faa Yeesu waawaay nattugo si'ire. O joodii nder ladde. Yimbe mbadi ga wargo to ma'ako gada koo toye.

Yeesu yamditinii buusaado (Matta 9.1-8 ; Luka 5.17-26)

² Baawo balde sedda Yeesu hooti Kafarnahum. Yimbe nani habaru o wartii emo wuro. ² Jama'aare duudnde hawriti e wuro ngoon, ngo heevi tep, koo to neddo tuuta jooode walaa. Yeesu wa'ajini be voliiinde Allah. ³ Sey wobbe ngari, ngaddani mo goddo buusaado, worbe nayo e ndoondii mo. ⁴ Ammaa be kebaay natingo mo to Yeesu woni, gam yimbe duudii. Sey be yeenti dow suudu nduun, be njuli ndu deydey to Yeesu woni, be njippiniri mo yulannde ndeen dow be'itum ma'ako. ⁵ Nde Yeesu yi'i goondinki mabbe, o vi'i buusaado oon :

— Higoo, hakkeji maada nja'afaama.

⁶ Wobbe *moodibbe Tawreeta joodiibe doon puddi nyumgo nder berde mu'en, ⁷ be mbi'i :

— Dum iri kaye o'o gorko vi'ata ? Emo fotna hoore ma'ako e Allah ! Moye waawata ya'afaago hakke to naa Allah ?

⁸ Doon e doon Yeesu fahami ko be nyumata nder berde mabbe, o vi'i be :

— Gam dume nyumoton iri di'i nyumooji nder berde moodon ? ⁹ Dume buri hoygo, vi'igo o'o buusaado hakkeji ma'ako nja'afaama, na vi'igo mo o ummoo o daroo o hooya be'itum ma'ako ? ¹⁰ Ammaa gam anndon *Bii-Neddo e woodi baawde ya'afaago hakkeji nder duuniyaaru.

Sey o vi'i buusaado oon :

¹¹ — Emi vi'i maa : « Umma hooy be'itum maada hoot. »

¹² Doon e doon o ummii o hooyi be'itum ma'ako, o vurtii yeeso koo moye. Fii duum haayinii wonbe doon fuu, be maalti Allah, be mbi'i :

— Min meedaay yi'igo iri du'um abadaa !

Yeesu noddii Leewi
(Matta 9.9-13 ; Luka 5.27-32)

¹³ Yeesu so"ii regorde maayo Gaaliili. Jama'aare duudnde wari to ma'ako, o ekkitini be. ¹⁴ Emo yabbo, o yi'i Leewi bii Alfaa e joodii to dum jabata ceede *jannagal, sey Yeesu vi'i mo :

— Tokkam.

Leewi ummii tokki mo.

¹⁵ Wodnde nyanndeere Yeesu e tokkuba dum e njoodii kiirto nder wuro Leewi. *Jaboobe jannagal duudbe e wadoobe hakke e kiirtodoo e Yeesu, kam e tokkuba dum, gam duudma nder tokkuba mo dum iri mabbe. ¹⁶ Nde *moodibbe Tawreeta e *Fariisa'en ngi'i Yeesu e nyaamda e wadoobe hakke e jaboobe jannagal, be mbi'i tokkuba mo :

— Ko jeyi o nyaamdata e jaboobe jannagal e wadoobe hakke ?

¹⁷ Nde Yeesu nani ka, o vi'i be :

— Yambe ngalaa bukaata nyawtoowo, sey nyawbe.

Mi waraay gam noddugo tammiibe no goonga'en, ammaa mi warii noddugo anndube no wadoobe hakke.

Yamde dow suumaago
(Matta 9.14-17 ; Luka 5.33-39)

¹⁸ *Almaajiri'en Yahayya badoowo *baptisma e be *Fariisa'en e cuumoo. Sey wobbe ngari yami Yeesu :

— Gam dume almaajiri'en Yahayya e be Fariisa'en e cuumoo, ammaa be maada cuumataako ?

¹⁹ Yeesu toontii be vi'i :

— E giide moodon, warbe koobgal e cuumoo wakkaci dum kooviido wondi e mabbe naa ? To faa ebe ngondi e kooviido, be cuumataako. ²⁰ Ammaa wakkaci e wara nde kooviido oon hooyete nder mabbe, wakkaci duum be cuumoto.

²¹ Walaa pitreydo kotal kihingal e lefel kesel. To o wadii noon, lefel kesel no seekey kotal kihingal, ndeen ceekol ngool no burey ngol naane. ²² Noon boo, walaa looveydo *innaboojam kesam nder saadkiwu kihingu. To o wadii noon, dam yuufey, dam fusa saadkiwu ngun, ndeen dum heppey innaboojam faa e saadkiwu. Ammaa innaboojam kesam e haani loovee nder saadkiwu kesu.

Bii-Neddo woni jawmu nyannde-fooftiinde
(Matta 12.1-8 ; Luka 6.1-5)

²³ *Nyannde-fooftiinde feere, Yeesu e *almaajiri'en muudum ndaacii nder gese alkamaari. Sey almaajiri'en puddi borgo butaali e murjoo e yakka. ²⁴ Ndeen *Fariisa'en mbi'i mo :

— Hina ko almaajiri'en maada mbadata. Ko jeyi be mbadanta ko *Tawreeta hadi wadeego nyannde-fooftiinde ?

²⁵ Yeesu vi'i be :

— On meedaay jannugoo ko *Dawda wadi, kam e yahadiddaabe muudum wakkaci nde dolo e cooyal nanngi be naa ? ²⁶ Nder jaamaniiru ndu Abiyatar laatii *aardiido diina mawdo, Dawda natti *Wuro Allah Seni-

ingo nyaami buroodi desanaadum Allah, dum Tawreeta hadi koo moye nyaamgo, sey *aardiibe diina tan. Ammaa Dawda nyaami dum, faa maa o hokkori yahadiddaabe ma'ako.

²⁷ Sey Yeesu vi'i be :

— Nyannde-fooftiinde wadaama gam neddo, naa neddo wadaa gam nyannde-fooftiinde. ²⁸ Gam ma'ajum, *Bii-Neddo woni jawmu koo dume, faa e nyannde-fooftiinde.

Yeesu yamditinii mo junngo waatngo
(Matta 12.9-14 ; Luka 6.6-11)

3 Wakkaci feere Yeesu natti *suudu-wa'ajordu. Nder ma'aru e woodi goddo mo junngo muudum waati. ² Wobbe nder ma'aru e kora mo, ngi'a kul o yamditiney neddo oon *nyannde-fooftiinde, gam be keba ko be ngullorii mo. ³ Sey Yeesu vi'i mo junngo waatngo oon :

— Umma dara do'o hakkunde mabbe.

⁴ Ndeen Yeesu yami be vi'i :

— Dume *Tawreeta vi'i wadee nyannde-fooftiinde ? Ko voodi nakay ko halli ? Hisnugo yonki na wargo ki ? Ammaa be fuu be nde"iti. ⁵ Yeesu raari be nder huunyere, ca'atal berde mabbe naawi mo. O vi'i mo junngo waatngo oon :

— Foortu junngo maada.

O foorti ngo, ngo yamditi. ⁶ Doon e doon *Fariisa'en mburtii wa'ajordu nduun, be puddi wa'adugo e yimbe *Hiruudus caawara dow no be mbardata Yeesu.

Yimbe duudbe ngarii to Yeesu

⁷⁻⁸ Baawo ma'ajum, Yeesu dillidi e almaajiri'en muudum yahago maayo Gaaliili. Jama'aare duudnde gada *Gaaliili e *Yahuudiya e *Urusaliiima e Idumiya e fu'una maayo Urdun e ci'e Tiir e Sidon tokki mo. Jama'aare ndeen fuu wari to ma'ako, gam be nanii habaru kuude de o wadata. ⁹ Yeesu vi'i almaajiri'en muudum ngaddana dum akali, gam to' jama'aare hawritnde biddu mo. ¹⁰ O wadii noon, gam o hoynii yimbe duudbe, kanjum wadi nyawbe fuu mbaadi ga nyo'indirgo gam meema mo. ¹¹ Wakkaci nde woonbe *ginnaaji ngi'i mo fuu, sey be kippoo yeeso ma'ako ebe mbi'a e semmbee :

— Aan, a *Biddo Allah !

¹² Ammaa o nyaadani di to' di mbanngin o moye.

Yeesu subii almaajiri'en sappo e dido
(Matta 10.1-4 ; Luka 6.12-16)

¹³ Yeesu yeenti vaamnde, o noddii be o yidi ngara to ma'ako. Be ngari. ¹⁴ O subii sappo e dido nder mabbe, gam be ngonda e ma'ako, o lila be wa'ajinooygo, ¹⁵ o hokki be baawde tuufgo *ginnaaji.

¹⁶ Raa inde sappo e dido been be o subii : Simon mo o hokki inde Biiturus, ¹⁷ e Yaakuubu bii Jabadi, e minyum Yahayya be o hokki inde Bowanerges, waato Bibbe Riggaango, ¹⁸ e Anndaraawus, e Filibus, e Bartalamaawus, e Matta, e Tooma, e Yaakuubu bii Alfaa, e

Taddiyus, e Simon kabaneydo rimdingo lenyol muudum, ¹⁹ e Yahuuda Iskariyooti nyaameydo amaana Yeesu.

Yeesu e Ba'aljabul

(Matta 12.22-32 ; Luka 11.14-23 ; 12.10)

²⁰ Ndeen Yeesu warti wuro. Kadimaa yimbe duudbe kawriti to ma'ako, faa kanko e *almaajiri'en ma'ako be mbaawaay nyaamgo nyaamdu. ²¹ Nde banndiraabe ma'ako nani dum, be ngari be kooya mo, gam be mbi'aama o haanjaama.

²² *Moodibbe Tawreeta warbe gada *Urusaliima mbi'i :

— Ba'aljabul laamiido *ginnaaji nanngi mo, e baawde muudum o vurtinirta ginnaaji.

²³ Ndeen Yeesu noddi be valndani be, vi'i :

— Noye *Ceydaan waawrata vurtingo Ceydaan ?

²⁴ To laamu sennditake e honhontira, ngu waawataa daraago. ²⁵ Noon boo, to wuro sennditake e honhontira, wuro ngoon darataako. ²⁶ To Ceydaan ummake e hona hoore muudum, to o sennditake, ndeen laamu ma'ako waawataa daraago. To noon, timmoode ma'agu warii.

²⁷ Yeesu tokki vi'igo :

— Walaa baaweydo nattugo wuro neddo cemm-biddo, te'eta mo areeji ma'ako, to naa o aartu o habbi mo tawo, ndeen emo waawi hooygo ko woni nder wuro ngoon fuu.

²⁸ Emi vi'a on goonga : yimbe e mbaawi ya'afaneego hakkeji mu'en e koo iri diye haalaaji yavaare di be mbolvi dow Allah. ²⁹ Ammaa koo moye volvi haala yavaare dow *Ruhu Ceniido, o ya'afantaake sam. Hakke duum e dow hoore ma'ako faa abadaa.

³⁰ Yeesu vi'ii noon gam be mbi'ii ginnol o woodi.

Minyiraabe Yeesu e inna muudum

(Matta 12.46-50 ; Luka 8.19-21)

³¹ Minyiraabe Yeesu e inna mu'en ngari ndarii yaasi, be lili goddo noddoya Yeesu. ³² Jama'aare duudnde e joodii filii Yeesu, sey lilaado vi'i mo :

— Inna maada e minyiraabe maada e toon yaasi, ebe ngidi yi'igo ma.

³³ Yeesu toontii be vi'i :

— Moye woni inna am ? Beye ngoni minyiraabe am ?

³⁴ O raari joodiibe filii be mo, o vi'i :

— Onon ngoni inna am e minyiraabe am ! ³⁵ Gam badoowo ko Allah yidi, kam woni minyam e inna am.

Balndol dow aawre

(Matta 13.1-9 ; Luka 8.4-8)

4 Kadimaa Yeesu besdi ekkitingo e regorde maayo Gaaliili. Jama'aare duudnde hawriti to ma'ako, sey nde o natti akali ndiyam o joodii. Hawritbe boo njoodii e jaarengol regorde maayo. ² O ekkitini be ku'uje feere-feere e balndi. O vi'i be :

³ — Ngewee nanon ! Aawoowo yahii ngesaa gam aawa aawdi. ⁴ Emo nder aawgo aawdi ndiin, sey ngodndi yani dow laawol, colli ngari cubti ndi.

⁵ Ngodndi boo yani nder korokaaye to lesdi duudaa. Ndi fudi jaawdum, gam lesdi ndiin luggaa. ⁶ Ammaa nde naange fudoyi fiyi ndi, sey ndi yo'ori, gam ndi walaa dadi. ⁷ Aawdi feere yani nder gi'e, sey gi'e deen mawni deddi ndi, ndi rimaay. ⁸ Ngodndi boo yani dow lesdi mboodndi, ndi fudi, ndi mawni, ndi wadi butaali. Ngodndi wadi butaali talaatiin (30), ngodndi wadi butaali settiin (60), ngodndi faa e hemre (100).

⁹ Nde Yeesu heyni valndango be balndol ngool, sey o vi'i :

— Mo nofru nanooru fuu, sey nana !

Ko jeyi Yeesu huutinirta balndi

(Matta 13.10-17 ; Luka 8.9-10)

¹⁰ Wakkaci nde Yeesu joodii feere muudum, *almaajiri'en ma'ako sappo e dido e wobbe tokkuba mo njahi to ma'ako, be yami mo o fahamina be ma'ana balndol ngool. ¹¹ Sey o vi'i be :

— Onon on kokkaama fahamugo sirri *laamu Allah, ammaa yimbe be ngalaa nder moodon, koo dume sey e balndi. ¹² Kanjum wadi dum vi'ii :

« Ebe ndaara, ammaa be ngi'ataa.

Ebe nana, ammaa be pahamataa.

Gam to naa noon, dum badoojum be nana, be tuuba, dum ya'afanoo be. »

Ma'ana balndol dow aawre

(Matta 13.18-23 ; Luka 8.11-15)

¹³ Ndeen Yeesu vi'i be :

— On pahamaay balndol ngool naa ? To noon, noye pahamirton balndi koriidi ? ¹⁴ Ko aawoowo oon aawi, dum voliinde Allah. ¹⁵ Aawdi njanndi dow laawol e laatii balndol nanbe voliinde Allah, ammaa doon to be nani nde, doon *Ceydaan warata hooya nde nder berde mabbe. ¹⁶ Aawdi njanndi nder korokaaye boo e laatii balndol nanbe voliinde Allah, doon e doon be njabi nde e velvelo. ¹⁷ Ammaa be munyey wakkaci sedda tan. To cadeele e torraa warii sabu voliinde ndeen, doon e doon be njoofata nde, gam be ngalaa dadi. ¹⁸ Aawdi njanndi nder gi'e e laatii balndol nanbe voliinde ndeen, ¹⁹ ammaa laruuraaji duuniyaaru e yidde jawdi e suunooji feere-feere natti berde mabbe, biddi voliinde ndeen, kadi nde rimgo. ²⁰ Aawdi njanndi dow lesdi mboodndi e laatii balndol nanbe voliinde Allah, njabi nde, kuutiniri nde, faa be mbaadi nafri, wobbe talaatiin (30), wobbe settiin (60), wobbe faa e hemre (100).

Balndol fitila

(Luka 8.16-18)

²¹ Yeesu tokki vi'igo :

— Moye hubbata fitila ndeen hippira ka tummuude, koo resa ka lees leeso ? Wanaa sey o bila ka naa ?

²² Walaa ko suudii ko suudtataake, noon boo walaa sirrijum dum vanngintaake. ²³ Mo nofru nanooru fuu, sey nana !

²⁴ O besdi vi'igo be :

— Kakkilane ko nanoton ! E etergel ngel etroton, e ma'agel etranteedon, faa maa besdaneedon. ²⁵ Gam goondo kam besdante, mo walaa, koo kaal kal woodi maa no jabtete kal.

Balndol aawdi

²⁶ Yeesu tokki vi'igo :

— Laamu Allah e nanndi e neddo aawdo aawdi nder ngesaa muudum. ²⁷ Waala fina, aawdi ndiin no fudey mawna, o anndaa no ndi mawniri. ²⁸ Lesdi e hoore muudum fudnata aawdi ndiin. Aran ndi wada yomm-bal, ndeen vutaandu, baawo ma'ajum sey gite. ²⁹ To gawri ndiin benndii, sey o yahada e labi o taya ndi, gam wakkaci taygo ndi warii.

Balndol gabbel mutardi

(Matta 13.31-32,34 ; Luka 13.18-19)

³⁰ Kadimaa Yeesu vi'i :

— E dume nanndinireymi *laamu Allah ? E ngole balndol nanndineymi ngu ? ³¹ Engu nanndi e gabbel mutardi burngel koo ngele gabbel famdugo. ³² E noon fuu to ngel aawaama, ngel mawney, ngel bura koo kiye lekki mawnugo, ngel wada licce mawde-mawde, faa colli nyiba cabbe mu"en dow ma'aje.

³³ Yeesu huutinirii iri di'i balndi duuddi gam wa'ajingo yimbe voliinde Allah, deydey no be mbaawi fahamirgo. ³⁴ Walaa ko o volvani be naa e balndi. Ammaa wakkaci o wondi e *almaajiri'en ma'ako kambe tan, sey o yec-coo be ma'ana balndi diin.

Yeesu darnii iyoonde e henndu

(Matta 8.23-27 ; Luka 8.22-25)

³⁵ Nyannaan duum alaasara Yeesu vi'i *almaajiri'en muudum :

— Punngitemma maayo.

³⁶ Be dali jama'aare hawritnde doon, be natti akali ki o woni nder muudum, be ndillidi e ma'ako. Akale feere boo tokki be. ³⁷ Sey iyoonde e henndu semmbidndu ummoyi, boggi ndiyam mbadi ga fiigo akali kiin, ndiyam natti nder ma'aki, faa ki badii heebgo. ³⁸ Yeesu boo e toon daanii bokkorde akali kiin, emo waflii gaffel. Sey almaajiri'en ma'ako pindini mo mbi'i :

— Moodibbo, a waannaaka en kalkii naa ?

³⁹ Sey o ummii o nyaadani henndu nduun, o vi'i boggi ndiyam :

— De"it ! Daraa !

Sey henndu nduun darii, koo dume fuu de"iti. ⁴⁰ O vi'i almaajiri'en ma'ako :

— Ko jeyi kuldandon nihinii ? Faa jo'oni on ngoondi-naay naa ?

⁴¹ Be kultori korey, be yamyamtiri, be mbi'i :

— O'o no moye, mo faa e henndu e boggi ndiyam dowlanto ?

Yeesu yamditinii mo ginnaaji

(Matta 8.28-34 ; Luka 8.26-39)

⁵ Yeesu e *almaajiri'en muudum punngiti maayo, be njottii lesdi Garaasankoo'en. ² Nde Yeesu vurtii akali kiin, sey goddo mo *ginnol kallungol vurtii nder genaale tabbii mo. ³ Neddo oon nder genaale o joodoto. Walaa baawdo habbugo mo, gam koo boggi njamndi kabbataa mo. ⁴ Emo haari habbireego boggi njamndi e juude, o tonngoree geyyelle, ammaa o taya boggi njamndi diin, o yeva geyyelle badaade e kosde ma'ako. Walaa cemmbiddo baawdo jogaago mo. ⁵ Jemma e nyalawma emo nder genaale e dow baamle, emo wulla e semmbee, emo yarda banndu ma'ako kaaye.

⁶ Nde o teeyni Yeesu, o nyaaroyi o diccii yeeso muudum. ⁷ O wulli e semmbee o vi'i :

— Yeesu *Biddo Allah Mawdo, dume hawti en ? Emi toro ma, gam Allah, ta'a torram.

⁸ O vi'ii noon gam Yeesu vi'ii ginnol gonngol nder ma'ako :

— Aan ginnol kallungol, vurta nder o'o neddo !

⁹ Sey Yeesu yami ngol vi'i :

— Noye mbi'etedaa ?

Ngol toontii ngol vi'i :

— Odomre, gam emin duudi.

¹⁰ Sey di mbadi ga toraago Yeesu to' o tuuf di e lesdi ndiin.

¹¹ Faro doon e woodi sefre aladeeji duuddi e dura moortorde vaamnde. ¹² Sey ginnaaji diin torii Yeesu di mbi'i :

— Woor min, min nattoya aladeeji din nih.

¹³ Yeesu jabi, sey ginnaaji diin mburtii nattoyi sefre aladeeji. Aladeeji diin njaharii dubuuje didi (2 000). Seffre ndeen fuu nyaari, moortii vaamnde, yoolii nder maayo. Ndiyam nyaami di, di fuu.

¹⁴ Waynaabe aladeeji diin nyaari mbi'oyi ka yimbe si'ire mawnde e ci'on piliikon. Yimbe been njahi yi'igo ko wadi. ¹⁵ Nde be ngari to Yeesu woni, be ngi'i neddo goonnodo ginnaaji duuddi oon e joodii, bornii kolte muudum, emo nder hakkiilo ma'ako. Sey koo moye mabbe huli. ¹⁶ Yiibe ko wadi been ngeccii horiibe ko hebi goonnodo ginnaaji oon e aladeeji.

¹⁷ Sey yimbe been puddi toraago Yeesu, o dalana be lesdi mabbe.

¹⁸ Wakkaci Yeesu nattata akali, sey goonnodo ginnaaji oon torii mo o woor dum be ndillida.

¹⁹ Ammaa Yeesu jabaay be ndillida, o vi'i mo :

— Yah wuro to banndiraabe maada, ngeccodaa be fii mawdum ko Jawmiraawo wadan maa, e no o narri jurumdum maada.

²⁰ Sey neddo oon dilliri lesdi mbi'eteendi Ci'e-Sappo, o fuddi hokkugo habaru fii mawdum ko Yeesu wadani mo. Nanbe dum fuu kaaydini.

Bii Jayrus e goddfo debbo

(Matta 9.18-26 ; Luka 8.40-56)

²¹ Nde Yeesu natti akali vittoyi fonngo maayo to o ummino, jama'aare duudnde hawriti to ma'ako e fonngo maayo ngoon. ²² Sey goddfo nder aardiiibe *suudu-wa'ajordu bi'eteedo Jayrus wari. Nde o yi'i Yeesu, o diccii yeeso muudum, ²³ o wadi ga toraago dum emo vi'a :

— Binngel am dewel yamdaa, ngel badake maaygo. Emi toro maa war meemaa ngel, ngel yamdita, to' ngel maay.

²⁴ Sey Yeesu yahadi e ma'ako. Jama'aare duudnde tokki mo e bidda mo.

²⁵ Doon duum e woodi debbo badfo duubi sappo e didi lohonol muudum tayaay. ²⁶ Debbo oon yarii bone korey e juude nyawtoobe duudbe. O majjinii jawdi ma'ako fuu, ammaa o hoyaa, sey ko besdi. ²⁷ Ndeen maa o naniino habaru Yeesu, sey o ivi baawo muudum nder jama'aare, o meemi toggoore muudum. ²⁸ Gam o nyumii nder bernde ma'ako :

— Koo toggoore ma'ako tan kebmi meemmi, mi hoyey.

²⁹ Doon e doon lohonol ma'ako ngool darii, o nani nder banndu ma'ako o yamditii. ³⁰ Sey Yeesu nani baawde mburtake nder muudum. O waylitii nder jama'aare, o vi'i :

— Moye meemi toggoore am ?

³¹ *Almaajiri'en ma'ako mbi'i mo :

— A yi'a jama'aare e biddu maa, ndeen yamaa moye meem maa ?

³² Ammaa Yeesu wadi ga raargo nder jama'aare ndeen, gam hebta moye meemi dum. ³³ Nde debbo oon annditi ko laatii e banndu muudum, o wari nder kulol emo diwna, o diccii yeeso Yeesu, o yeccii dum goonga dow ko wadi fuu. ³⁴ Sey Yeesu vi'i mo :

— Banndam debbo, goondinki maada yamditinii ma. Yah jam, nyawu maada hoyi.

³⁵ Ila Yeesu e volva, sey wobbe gada wuro Jayrus aardido suudu-wa'ajordu ngari, be mbi'i mo :

— Biya maayii. Ta'a besdu waannugo moodibbo.

³⁶ Ammaa Yeesu yewanaaki ko be mbi'i, o vi'i aardido suudu-wa'ajordu oon :

— Ta'a hul, goondin tan.

³⁷ Walaa mo o woori yahadi e ma'ako, sey Yaakuubu e minyum Yahayya e Biiturus. ³⁸ Nde be njottii wuro Jayrus, Yeesu yi'i yimbe nder waannaare, ebe mboya ebe yokoo. ³⁹ Nde o natti, o vi'i :

— Ko jeyi ngaanniidon, on mboya ? Surbayel ngeel maayaay, ngel daani tan.

⁴⁰ Sey be njali mo jalniidum yavaare. Ndeen o vurtini be be fuu yaasi, o hooyi baaba surbayel ngeel e inna muudum e almaajiri'en ma'ako be o wondi, be natti suudu to surbayel woni. ⁴¹ Yeesu nanngi junngo surbayel ngeel vi'i :

— Taliita, kumi ! (Waato « Surbaajo, umma. »)

⁴² Doon e doon surbayel ngeel ummii fuddi yahadu. Surbayel ngeel duubi sappo e didi ngel woodi. Fii du-

um haaynii be korey. ⁴³ Yeesu vaggini be vi'i, to' be muro vi'igo ka koo moye. Ndeen o vi'i be :

— Kokkee mo ko o nyaami.

Yeesu salaama Najaratu

(Matta 13.53-58 ; Luka 4.16-30)

6 Sey Yeesu ummii yaayre ndeen hooti si'ire to mawni, *almaajiri'en ma'ako njahadi e ma'ako. ² Nde *nyannde-fooftiinde wari, o fuddi ekkitingo nder *suudu-wa'ajordu. Nanbe ekkitinol ma'ako fuu kaaydini, be mbi'i :

— Toye o'o neddo hebi de'e ku'uje fuu ? Toye o hebi ngu'u fahamu ? Toye o hebi baawde wadgo iri de'e kuude kaayniide ? ³ Naa dum o'o cehoowo, bii Maryama, mawnu Yaakuubu e Yusufu e Yahuuda e Simon naa ? Wanaa en ngondi e minyiraabe ma'ako rewbe naa ?

Kanjum duum hadi be goondingo mo.

⁴ Yeesu vi'i be :

— *Annabiijo e teddinee to yahi fuu, baanda si'ire to rimaa, e banndiraabe muudum e yimbe wuro muudum.

⁵ Yeesu hebaay wadgo alaama kaayniidum koo go'oto toon, sey nyawbe sedda tan be o yowi juude dow mu'en o yamditini dum'en. ⁶ Ciya goondinki mabbe haaynii mo.

Yeesu lili almaajiri'en sappo e dido

(Matta 10.5-15 ; Luka 9.1-6)

Baawo ma'ajum, Yeesu yiilii nder ci'e piliide doon e ekkitina. ⁷ O noddi *almaajiri'en ma'ako sappo e dido, o lili be dido-dido, o hokki be baawde dow *ginnaaji.

⁸ O vi'i be :

— To' on kooy koo dume gam jahaangal moodon, koo nyaamdu, koo jikaare, koo ceede nder jiibaaji moodon, sey sawru tan. ⁹ Paddee pade, ammaa to' on kooy toggooje didi. ¹⁰ Wuro ngo njippiidon fuu, njooodee e ma'ago, faa nde ndilludon si'ire ndeen. ¹¹ To on ngarii yaayre nde yimbe muudum njabbaaki on, koo calii yewanaago on, ndillee yaayre ndeen, pidon sollaare kosde moodon, gam hollugo be, be mbadii ko voodaa.

¹² Almaajiri'en been ndilli e nga'ajina e mbi'a yimbe tuuba. ¹³ Be tuufi ginnaaji duuddi, be moomani nyawbe duudbe nebbam, nyawbe been njamdi.

Maayde Yahayya badoowo baptisma

(Matta 14.1-12 ; Luka 9.7-9)

¹⁴ Laamiido *Hiruudus nani habaru Yeesu e vollee, gam innde Yeesu sankitake koo toye. Wobbe e mbi'a dum Yahayya badoowo *baptisma ummitinaa nder maayde, kanjum wadi emo woodi baawde wadgo kuude kaayniide.

¹⁵ Wobbe mbi'i :

— Dum annabi Iliya.

Wobbe boo e mbi'a o *annabiijo kama annabo'en ndeenno.

¹⁶ Nde Hiruudus nani dum, o vi'i :

— Dum Yahayya mo ittanmi hoore ummitii nder maayde !

¹⁷ O vi'ii noon gam kanko e hoore ma'ako wadnoo Yahayya nanngaa, omndaa nder kaso. O wadii dum sabu Hiruudiya koree mawniiko Filibus, mo o te'i. ¹⁸ Gam Yahayya vi'iino Hiruudus :

— Haanaa te'aa koree mawna.

¹⁹ Hiruudiya boo huunyanii Yahayya, faa e yidi wargo mo, ammaa o hebaay laawol, ²⁰ sabu Hiruudus e hula Yahayya. Emo anndi Yahayya no neddo goongaajo ceniido, kanjum wadi o reeni dum. Nde o volidata e Yahayya fuu, bolle Yahayya e ngaanno mo, ammaa e noon fuu emo yidi yewanaago mo.

²¹ Ammaa Hiruudiya hebii laawol no wardata Yahayya nyannde juulde kiimtaaki danyeeeki Hiruudus. Hiruudus siryake nyaamduuji gam mawbe laamu muudum, e mawbe soojeeji, e mawbe lesdi Gaalili. ²² Bii Hiruudiya debbo natti wami yeeso Hiruudus e ma'atinaabe muudum. Gamol ngool veli be korey. Ndeen Hiruudus vi'i mo :

— Toram ko ngid'aa fuu, mi hokkete dum.

²³ O hunanii mo o vi'i :

— Ko torid'aa yam fuu mi hokkete dum, koo to dum senndere laamu am.

²⁴ Sey biddo debbo oon vurtii yami inna muudum :

— Dume haani mi toro ?

Inna vi'i mo :

— Tora mo hoore Yahayya badoowo baptisma.

²⁵ Doon e doon biddo debbo oon so"ii to laamiido vi'i mo :

— Emi yidi kokkaa yam hoore Yahayya badoowo baptisma nder le'al jo'oni-jo'oni.

²⁶ Bernde Hiruudus metti korey nde o nani haala kaan, ammaa nde laatii o aartii o hunanake mo yeeso ma'atinaabe, o yidaa sottingo haala ma'ako. ²⁷ Doon e doon o lili soojeeru yaha waddoya hoore Yahayya. Soojeeru nduun yahi nder kaso tayoyi hoore Yahayya, ²⁸ waddi nde nder le'al, o hokki nde biddo debbo oon. Biddo debbo boo hokki nde inna muudum. ²⁹ Nde *al-maajiri'en Yahayya nani dum, be ngari be kooyi bandu Yahayya be mballini ndu nder yenaande wasaande nder haayre.

Yeesu nyaamnii worbe dubuuje njovo (5 000)

(Matta 14.13-21 ; Luka 9.10-17 ; Yahayya 6.1-14)

³⁰ Lilaabe be Yeesu lilnoo ngarti to muudum, be ngeccii mo koo dume ko be mbadi e ko be ekkitini.

³¹ O vi'i be :

— Ngaree njahen yaayre yeewnde kebon poofton sedda.

O vi'ii noon gam yimbe duudbe e ngara to ma'ako e co"o, faa be kebaay wakkaci be nyaami nyaamdu.

³² Sey be natti akali ndiyam, be njahi to yeewi, kambe tan.

³³ Ammaa wakkaci be ndillata, yimbe duudbe ngi'ii be, annditi to be pa'i. Yimbe been mburtoyii ci'e duudbe, be nyaari e kosde, be aarti be yottaago. ³⁴ E jip-paaki Yeesu nder akali, o yi'i jama'aare duudnde e

hawriti, sey o nani jurumdum mabbe, gam ebe nanndi e baali di ngalaa gaynaako. O fuddi ekkitingo be ku'uje duudde.

³⁵ Nde naange muti, sey *almaajiri'en ngari to ma'ako mbi'i mo :

— Naange muti, kadimaa do'o to ngonden dum ladde. ³⁶ Vi' be'e yimbe njaha gure e ci'e badiide, be coodana ko'e mabbe ko be nyaamata.

³⁷ Ammaa Yeesu vi'i be :

— Onon e ko'e moodon kokkee be ko be nyaami !

'Be toontii mo be mbi'i :

— To noon a yidi min kooya ceede ajurfaari keme didi (200) † min coodonoya be ko be nyaamata naa ?

³⁸ O vi'i be :

— Buroodiiji noye ngoondon ? Njahee ndaaron.

Nde be ndaari, be mbi'i :

— Buroodiiji jovi e liyyi didi min njogii.

³⁹ Ndeen o vi'i be be mbi'a yimbe njoodoroo dese-dese dow huɗo. ⁴⁰ Sey be njoodii, wobbe mbadi dese hemre-hemre (100-100), wobbe hamsiin-hamsiin (50-50). ⁴¹ Yeesu hooyi buroodiiji jovi e liyyi didi diin, o tiggii dow, o yetti Allah, o senndi buroodiiji diin, o hokki almaajiri'en ma'ako nge'eda yimbe. Noon o wadani liyyi didi diin boo. ⁴² 'Be fuu be nyaami faa be kaari.

⁴³ Almaajiri'en ma'ako kawriti buroodi koriidum e liyyi koriidi, be kebbini compooje sappo e didi. ⁴⁴ Nyaambe buroodi duum njaharii worbe dubuuje njovo (5 000).

Yeesu ruugake dow ndiyam

(Matta 14.22-33 ; Yahayya 6.15-21)

⁴⁵ Doon e doon Yeesu wadi *almaajiri'en muudum natta akali, be aarta mo funngitgo maayo yahago Baytisayda, ko hokka o accootira e jama'aare. ⁴⁶ Baawo o accootirii e mabbe, o yeenti dow vaamnde gam o wada do'aare.

⁴⁷ Nde futuro wadi, akali kiin e caka maayo, Yeesu boo e dow vaamnde kanyum tan. ⁴⁸ O yi'i almaajiri'en ma'ako e kabda e akali, gam henndu semmbidndu e hada be yahadu. Fajiri o yahi to mabbe, emo ruugii dow ndiyam. O wadi kama o yabboto be, ⁴⁹ ammaa nde be ngi'i emo ruugii dow ndiyam, be tammii dum mbeelu maaydo, be yoki, ⁵⁰ gam be fuu be ngi'ii mo, be kultori. Ammaa doon e doon Yeesu volvani be vi'i :

— Mbaaltinee hakkiilooji moodon ! To' on kul, dum miin.

⁵¹ Ndeen o natti to mabbe nder akali, henndu nduun dari, sey be kaaydini korey. ⁵² Sabu jo'oral berde mabbe, be pahamaayno ma'ana kaayniidum nyaam-nugo worbe dubuuje njovo (5 000) dum o wadi.

Yeesu yamditinii nyawbe lesdi Genesaret

(Matta 14.34-36)

⁵³ Nde be njottii fonngo maayo, be natti lesdi Genesaret, be ndarii doon. ⁵⁴ Doon to be mburtii akali, doon yimbe annditi Yeesu, ⁵⁵ be nyaari be njahi koo toye nder lesdi ndiin, ebe kooyoya nyawbe mabbe dow

† Wakkaci duum kuwoowo e biyee nder yiniire ceedel bi'eteengel dinaari go'otel.

mbe"itaari, ebe ngadda be to Yeesu woni. ⁵⁶ Koo toye to Yeesu yahi, koo dum nder ci'e mawde e pamare, koo dum nder gure ladde, yimbe e mballina nyawbe nder luube, ebe toroo mo o wooro nyawbe been meema koo banjargal toggoore ma'ako. Meemdo ngal fuu njamdi.

Finaatawaaji maamiraabe

(Matta 15.1-9)

7 *Fariisa'en e wobbe *moodibbe Tawreeta warbe gada *Urusaliiima kawriti to Yeesu. ² Be ng'i wobbe nder *almaajiri'en Yeesu e nyaama lootaay juude mu'en kama no diina *Yahuudu'en vi'i.

³ *Fariisa'en e Yahuudu'en fuu nyaamataa nyaamdu sey to be lootii juude mabbe, gam noon be pini be tawi e maamiraabe mabbe. ⁴ To be ngartii gada lummo, be nyaamataa sey to be lootake. Noon boo e woodi finaatawaaji duuddi di be njogii, kama no be laybirta njardukon mabbe e gaheeje e taasaaje njamndi mbodeeri.

⁵ Sey Fariisa'en e moodibbe Tawreeta been yami Yeesu mbi'i :

— Ko jeyi almaajiri'en maada tokkaay finaatawaaji maamiraabe meeden, ebe nyaamra juude de laabaa ?

⁶ Yeesu toontii be vi'i :

— *Annabi Ecaaya vi'ii goonga nde o wadi annabaaku dow moodon, onon munaafuki'en. O vindi :

« Be'e yimbe e konndude tan be teddinirta yam, ammaa berde mabbe e ngoddii yam.

⁷ E mehere be cujjidanta yam,

gam ko be ekkitinta dum dookaaji bibbe-aadama tan. » †

⁸ On njoofii dokkaaji Allah, on njogake finaatawaaji yimbe.

⁹ O besdi vi'igo be :

— On laatii goni'en e salaago dookaaji Allah, gam tokkon finaatawaaji moodon. ¹⁰ Muusa vi'i : « Teddin baaba maada e inna maada. †† O vi'ii boo : Kuddo baaba muudum koo inna muudum fotii wareego. » ‡

¹¹ Ammaa onon, edon ekkitina to neddo vi'ii baaba muudum koo inna muudum : « Ko haani mi vallir maa, dum laatake Korban, waato mi hokkii dum Allah. »

¹² Noon kadrudon yimbe mballa danyoobe mu"en.

¹³ Noon laatnirdon volinde Allah mehere gada e finaatawaaji di ekkitindon. On mbadii ku'uje duudde ko nanndi e ma'ajum.

Ko nyiddinta neddo yeeso Allah

(Matta 15.10-20)

¹⁴ Baawo ma'ajum, Yeesu besdi noddii jama'aare vi'i :

— Ngewee on fuu, pahamon. ¹⁵ Walaa goddum ko woni yaasi bannu neddo, natteydum nder ma'ako laatina mo nyiddudo yeeso Allah. Ammaa kalludum ko vurtoyto nder bernde neddo, kanjum laatinta mo nyiddudo yeeso Allah. [¹⁶ ††]

¹⁷ Nde o seedi e jama'aare, o natti wuro, *almaajiri'en ma'ako yami mo ma'ana balndol ngool. ¹⁸ O toontii be o vi'i :

— Onon maa, on pahamaay ma'ana ma'agol naa ? On anndaa walaa ko nattata neddo gada yaasi laatina mo nyiddudo yeeso Allah naa ? ¹⁹ Gam wanaa nder bernde dum nattata, ammaa nder reedu, ndeen dum vurto bannu.

Noon Yeesu holliri koo nduye nyaamdu no laabndu yeeso Allah.

²⁰ O besdi vi'igo :

— Ko vurtotoo nder bernde neddo, kanjum wadata neddo laato nyiddudo yeeso Allah. ²¹ Gam nder bernde neddo nyumooji kalludi mburtotoo di njahara mo e daartal, e nguyka, e war-hoore, e njeenu, ²² e kofey, e halleende, e yoyre jamma, e ciya reengo hoore, e nalwiiru, e vonnugo inde neddo, e manngu hoore, e vemmbere. ²³ De'e kuude kallude fuu gada nder bernde neddo de mburtoyto, de laatina mo nyiddudo yeeso Allah.

Goondinki debbo mo laataaki Yahuuduujoo

(Matta 15.21-28)

²⁴ Gada toon Yeesu ummii yahi ci'e Tiir e Sidon. O natti wodngo wuro, o yidaa koo moye annda emo doon. Ammaa e noon fuu o waawaay suudaago yimbe. ²⁵ Doon e doon goddo debbo mo *ginnol nann-gi binngel muudum dewel nani habaru ma'ako. O wari o diccii yeeso ma'ako. ²⁶ Debbo oon naa o Yahuuduujoo, o danyaama Finiikiya nder lesdi Suuriya. O torii Yeesu vurtina ginnol nder binngel ma'ako. ²⁷ Yeesu vi'i mo :

— Woor bikkon kaara tawo, gam haanaa dum hooya nyaamdu bikkon dum ferana kareeji.

²⁸ Ammaa debbo oon vi'i mo :

— Ee, dum goonga Moodibbo, ammaa koo kareeji baggiidi tummuude e nyaama ko bikkon koon ndufi.

²⁹ Sey Yeesu vi'i mo :

— Gam ka'a ka mbiidaa hoot, ginnol vurtake surbayel maada.

³⁰ Debbo oon hooti tawi surbayel ngeel e waalii dow leeso, ginnol ngool vurtake nder ma'agel.

Yeesu yamditinii paho

³¹ Yeesu dilli lesdi Tiir, o tokkiri Sidon, o yahi maayo *Gaaliiili, o natti lesdi mbi'eteendi Ci'e-Sappo. ³² Toon wobbe ngaddani mo goddo paho mo bolle muudum mburtaaki boodum. Be torii Yeesu yowa juude muudum dow ma'ako yamditina mo. ³³ Sey Yeesu foodi paho oon vuttudu to foodtii e jama'aare, o wadi koholi ma'ako nder noppi paho oon. O tuuti jooode o meemi demngal ma'ako. ³⁴ Ndeen Yeesu tiggii dow resi bernde vi'i mo :

— Effata ! Waato « Omta. »

³⁵ Doon e doon noppi neddo oon omtii, demngal ma'ako fibti, o fuddi volvugo laabdum. ³⁶ Yeesu vi'i be, to' be mbi'i ka koo moye. Ammaa noon no o hadri be

† Ecaaya 29.13 †† Burtaaki 20.12 ; Tokkitaaki Tawreeta 5.16
‡ Burtaaki 21.17 ; Lewinkoo'en 20.9

†† Aayaare ndeen tawaaka nder goddi dereeji to nde vi'i : Mo nofru nanooru fuu, sey nana !

vi'igo ka, noon be besdiri sankitirgo ka. ³⁷ Dum haaynii be korey, be mbi'i :

— Ko o wadi fuu e voodi. Emo wada faa e fahabe e nana, nyonndube boo e mbolva.

Yeesu nyaamnii yimbe dubuuje nayo (4 000)

(Matta 15.32-39)

8 Nder balde deen jama'aare duudnde besdi hawritgo to Yeesu. Nde laatii be kororaaki nyaamdu, Yeesu noddi *almaajiri'en muudum vi'i be :

² — Mi nanii jurumdum nde'e jama'aare, gam hannde balde tati ebe ngondi e am, nyaamdu mabbe boo horaaki. ³ To mi woorii be, be koota be nyaamaay, be ngiiltoto dow laawol, gam wobbe mabbe ivoyii to woddi.

⁴ Almaajiri'en toontii mo mbi'i :
— Toye kebeten ko nyaamneten be nder nde'e ladde ?

⁵ Yeesu yami be vi'i :

— Buroodiiji noye ngoondon ?

Be mbi'i :

— Joveedidi.

⁶ Sey o vi'i jama'aare ndeen joodoo. O hooyi buroodiiji joveedidi diin, o yetti Allah, o senndi di, o hokki almaajiri'en ma'ako nge'eda jama'aare, kambe boo be nge'edi jama'aare ndeen. ⁷ Kadimaa ebe ngoodi ngodkon liykon sedda, sey o yetti Allah gam ma'akon, o vi'i almaajiri'en nge'eda kon kankon maa. ⁸ Jama'aare ndeen nyaami faa haari. Almaajiri'en kawriti ko hori, dum hebbini compooje joveedidi. ⁹ Yimbe been njaharii faro dubuuje nayo (4 000). Baawo ma'ajum o accootiri e mabbe. ¹⁰ Doon e doon o natti akali ndiyam, kanko e almaajiri'en ma'ako, be ndilliri lesdi Dalmaatiya.

Fariisa'en e ngidi Yeesu wadana be kaayniidum

(Matta 16.1-4)

¹¹ *Fariisa'en ngari puddi yeddootirgo e Yeesu. Ebe ngidi godaago mo, sey be torii mo o wadana be kaayniidum kolleydum to Allah o ivoyi. ¹² Yeesu resi bernde vi'i :

— Gam dume onon yimbe ndu'u jaamaniiru ngiltoodon holleego kaayniidum ? Emi vi'a on goonga : walaa kaayniidum ko dum hollata yimbe ndu'u jaamaniiru.

¹³ Baawo ma'ajum, o woori be, o natti akali, o funngitiri ngoya fonngo.

Yuufnirdum Fariisa'en

(Matta 16.5-12)

¹⁴ *Almaajiri'en Yeesu njeggatii yoobaago, buroodiiwol go'otol tan be njogii nder akali mabbe. ¹⁵ Yeesu vaggini be vi'i :

— Kakkilee, ndeenee ko'e moodon e *yuufnirdum *Fariisa'en e dum *Hiruudus.

¹⁶ Sey almaajiri'en puddi volvugo hakkunde mu"en e mbi'a :

— Koo maa gam en njoobaaki buroodi o vi'ata ka ?

¹⁷ Nde Yeesu annditi ko be mbi'ata, sey o vi'i be :

— Ko jeyi mbolvoton haala ciya buroodi ? Faa jo'oni on kebtaay ? On pahamaay ? Berde moodon no bumde naa ? ¹⁸ Ko jeyi on ngoodi gite, ammaa on ngi'iraay de, on ngoodi noppi, ammaa on narraay di ? On kiimtaaki naa ? ¹⁹ Wakkaci ko nyaamnumi yimbe dubuuje njovo (5 000) e buroodiiji jovi, compooje noye kawritdon ko hornaa ?

Be mbi'i :

— Sappo e didi.

²⁰ — Ee, wakkaci nde nyaamnumi yimbe dubuuje nayo (4 000) e buroodiiji joveedidi fa, compooje noye kawritdon ko hornaa ?

Be mbi'i :

— Joveedidi.

²¹ Ndeen Yeesu vi'i be :

— Ee faa jo'oni on pahamaay naa ?

Yeesu vumtinii bumdo nder si'ire Baytisayda

²² Yeesu e *almaajiri'en muudum njottii si'ire Baytisayda. Sey wobbe ngaddi bumdo, be torii Yeesu meema mo. ²³ Yeesu nanngi junngo bumdo oon, yahari mo yaasi si'ire, tuuti jooode e gite bumdo oon, yowii juude dow ma'ako, yami mo vi'i :

— E woodi ko ngiidaa naa ?

²⁴ Bumdo oon feeri gite vi'i :

— Emi yi'a yimbe kama ledde, ebe ngiilo.

²⁵ Sey Yeesu besdi meemgo gite bumdo oon. Bumdo oon futtini gite muudum yamdi, o yi'i koo dume deydey. ²⁶ Yeesu vi'i mo :

— Hoot wuro, ta'a vittu ngel daa'e ci'el.

Biiturus vi'i Yeesu woni Almasiifu

(Matta 16.13-20 ; Luka 9.18-21)

²⁷ Yeesu e *almaajiri'en muudum ndilliri ci'on ngonkon ha'ade si'ire Kaysaariya-Filipi. Dow laawol o yami be, o vi'i :

— Moye yimbe mbi'ata yam ?

²⁸ Be toontii mo, be mbi'i :

— Wobbe e mbi'a a Yahayya badoowo baptisma. Wobbe e mbi'a a annabi Iliya. Wobbe boo e mbi'a a go'oto nder annabo'en.

²⁹ O yami be o vi'i :

— Onon fa, moye mbi'oton yam ?

Biiturus toontii mo vi'i :

— Aan woni *Almasiifu.

³⁰ Yeesu ma'i be korey, to' be mbi'i ka koo moye.

Yeesu volvii dow maayde e ummitaaki muudum

(Matta 16.21-28 ; Luka 9.22-27)

³¹ Sey Yeesu fuddi fahamingo be, o vi'i :
— Doole *Bii-Neddo torree torraaji duuddi, ardube *Yahuudu'en e *mawbe aardiibe diina e *moodibbe Tawreeta kibina mo. O waree, baawo balde tati o ummitoo nder maayde.

³² Yeesu vi'i be haala kaan e njaayri. Biiturus noddi mo vuttudu, fuddi felgo mo. ³³ Ammaa Yeesu waylitii raari almaajiri'en horiibe, o nyaadani Biiturus o vi'i :

— Woddam, aan *Ceydaan ! Gam nyumo maada ivoyaay to Allah, to yimbe ngo ivi.

³⁴ Ndeen o noddi jama'aare e *almaajiri'en ma'ako, o vi'i be :

— Giddo tokkugo yam fuu, sey wanya hoore muudum, vakkoo gaafagal muudum tokka yam.

³⁵ Gam giddo hisnugo yonki muudum, no dulley ki.

Ammaa dulludo yonki muudum gam am, e gam *Habaruu Beldum, no hisney ki. ³⁶ Dume dum nafata neddo, to hebii risku duuniyaaru fuu, ammaa dullii yonki muudum ? ³⁷ Koo boo dume neddo waawi hokkugo gam soottaago yonki muudum ? ³⁸ Koo moye semti yam, miin e bolle am nder ndu'u jaamaniiru ndu hakke e ciya goonga, miin *Bii-Neddo, to mi vittidoyii e malaa'ika'en seniibe e teddungal Baaba am, mi semtey mo.

9 O vi'i be :

— Emi vi'a on goonga : e woodi wobbe nder dariibe do'o be maayataa, sey to be ngi'ii *laamu Allah e warda e baawde.

Nanndi Yeesu waylitake

(Matta 17.1-13 ; Luka 9.28-36)

² Baawo balde joveego'o, Yeesu hooyi Biiturus e Yaakuubu e Yahayya, o yahari be dow wodnde vaamnde townde, kambe tan. Sey nanndi ma'ako waylitii yeeso mabbe. ³ Kolte ma'ako ndanni tar, iri daneewol ngol walaa baawdo raninirgo kolte noon nder ndu'u duuniyaaru. ⁴ Sey raa *annabi Iliya e *Muusa mbanngani be, e mbolida e Yeesu. ⁵ Ndeen Biiturus vi'i Yeesu :

— Moodibbo, gonki amin do'o e voodi. Woor min nyiba bukkaaji tati, wo'oru gam maada, wo'oru gam Muusa, wo'oru boo gam Iliya.

⁶ Biiturus anndaa ka vi'ata, gam be fuu tato, kulol manngol nanngii be.

⁷ Sey ruulde vanngi suddi be. Wodnde voliinde ivoyi nder ruulde ndeen vi'i :

— O'o woni Biyam gidaado. Ngewanee mo !

⁸ Doon e doon be ndaari be ngi'aay koo moye, sey Yeesu tan.

⁹ Nde be njippotoo vaamnde ndeen, sey Yeesu ma'i be, to' be ngecco koo moye ko be ngi'i, faa baawo ummitaaki *Bii-Neddo nder maayde.

¹⁰ Be njabi haala kaan, ammaa be mbadi ga yamyamtirgo hakkunde mabbe ma'ana « ummitaaki nder maayde ». ¹¹ Sey be yami mo, be mbi'i :

— Gam dume *moodibbe Tawreeta mbi'ata e haani annabi Iliya aarta *Almasiifu wargo ?

¹² Yeesu toontii be vi'i :

— Goonga, Iliya no aartey wargo, gam o mo''ina koo dume. Ee, gam dume *Deftere vi'ani doole Bii-Neddo yara torraa duudka, o yavee ? ¹³ Emi vi'a on : Iliya aartii warii, yimbe mbadanii mo ko ngidi fuu, noon no dum vinndiraa dow ma'ako.

Yeesu yamditinii biddo mo ginnol

(Matta 17.14-21 ; Luka 9.37-43)

¹⁴ Nde be mbittoyi to *almaajiri'en horiibe, sey be ngi'i jama'aare duudnde e filii be. *Moodibbe Tawreeta e ngeddootira e mabbe. ¹⁵ Doon to jama'aare ndeen yi'i Yeesu, be kaaydini korey, be nyaari be njahi to ma'ako be kinni mo. ¹⁶ Yeesu yami be vi'i :

— Dow dume ngeddootirton e mabbe ?

¹⁷ Sey go'oto nder jama'aare ndeen toontii mo vi'i :

— Moodibbo, mi waddanii ma biyam gorko mo *ginnol hadi bolle. ¹⁸ Nde ginnol ngool ummanii mo fuu, sey ngol do''a mo, guufde mbaada ga vurttaago nder honnduko ma'ako, emo nyeryindira nyiye, banndu ma'ako yo'orita kolon. Mi torake almaajiri'en maada mburtina ngol, ammaa be mbaawaay.

¹⁹ Yeesu toontii mo vi'i :

— Onon yimbe ndu'u jaamaniiru ndu walaa goondinki, faa ndeye ngondeymi e moodon, emi munyana on ? Ngaddanee yam biddo oon.

²⁰ Sey be ngaddi mo. Nde ginnol ngool yi'i Yeesu, doon e doon ngol yiili biddo oon, ngol do''i mo, o wadi ga diwnugo, emo tallito, honnduko ma'ako e vurtina guufde. ²¹ Yeesu yami baaba biddo oon vi'i :

— Ila ndeye dum hebi mo ?

Baaba oon vi'i :

— Ila o pamaro. ²² Nde duuddum engol do''a mo nder yiite koo nder ndiyam, gam ngol wara mo. Ammaa to a waawi wadgo goddum, nan jurumdum amin, vullu min.

²³ Yeesu vi'i mo :

— Ko jeyi mbiidaa yam « to a waawi » ? Koo dume no badoojum to goondindo.

²⁴ Doon e doon baaba biddo oon towni voliinde vi'i :

— Mi goondinii, vallam mi jaaloo ciya goondinki am !

²⁵ Nde Yeesu yi'i jama'aare e nyaaroya e wara, sey o nyaadani ginnol, o vi'i :

— Aan ginnol kadngol o'o biddo volvugo e nango, emi vi'i maa vurtta nder ma'ako ! Ta'a fuddit nattugo mo !

²⁶ Sey ginnol ngool wulli, ngol yiili biddo oon e semmbee, ndeen ngol vurtii. Biddo oon laatii kama maaydo, faa maa yimbe duudbe mbi'i o maayii. ²⁷ Ammaa Yeesu nanngi junngo ma'ako ummini mo, o darii.

²⁸ Nde Yeesu natti wuro, almaajiri'en ma'ako ngari to ma'ako kambe tan, be yami mo be mbi'i :

— Ko jeyi min mbaawaay vurttingo ginnol ngool ?

²⁹ Yeesu toontii be vi'i :

— Iri ngol doon ginnol vurtataako sey e do'aare.

Yeesu besdii volvugo dow maayde muudum

(Matta 17.22-23 ; Luka 9.43-45)

³⁰ Sey Yeesu e *almaajiri'en muudum ummii doon be ndaacii lesdi Gaaliili. Yeesu yidaa koo go'oto annda to be ngonni, ³¹ gam emo ekkatina almaajiri'en ma'ako. Nder ekkitinol ma'ako, o vi'i be :

— *Bii-Neddo no hokkitirte nder juude yimbe, be mbara mo. Ndeen balde tati baawo maayde ma'ako, o ummitoto.

³² E noon fuu almaajiri'en pahamaay ko o vi'i be, ammaa be kulii yamgo mo.

Moye buri manngu ?

(Matta 18.1-5 ; Luka 9.46-48)

³³ Be njottii Kafarnahum. Baawo Yeesu nattii wuro, o yami *almaajiri'en ma'ako, o vi'i :

— Dow dume ngeddootireynoodon dow laawol ?

³⁴ Ammaa be nde'iti, gam dow laawol be ngeddootirii dow moye buri manngu nder mabbe. ³⁵ Ndeen Yeesu joodii, noddii almaajiri'en sappo e dido been, o vi'i be :

— Giddo laataago mawdo fuu, sey heeda baawo horiibe, laato jaggantoodo be.

³⁶ Ndeen o hooyi binngel pamarel, o darni ngel caka mabbe, o wuundii ngel, o vi'i be :

³⁷ — Jabbiido binngel pamarel kama nge'el fuu e innde am, miin o jabbii. Jabbiido yam fuu, naa miin tan jabbii, ammaa o jabbake faa e liloydo yam.

Mo wanyaay en fuu, e wondi e meeden

(Luka 9.49-50)

³⁸ Sey Yahayya vi'i mo :

— Moodibbo, min ngi'ii goddo e vurtinira *ginnaaji e innde maada, min kadii mo, gam o tokkaay en.

³⁹ Ammaa Yeesu vi'i :

— To' on kad mo, gam walaa kuweydo kaayniidum nder innde am, ndeen baawo doon so'oo hallina nde.

⁴⁰ Gam mo wanyaay en fuu e wondi e meeden. ⁴¹ Emi vi'a on goonga : koo moye hokki on ndiyam e korel gam on be *Almasiifu, daahir o heppataa hebgo laada ma'ajum.

Ko hebata celnudo goddo

(Matta 18.6-9 ; Luka 17.1-2)

⁴² Koo moye wadi go'oto nder be'e bilki'en goondinbe yam e wadgo hakke, dum buraneyno mo o habbanee haayre teddunde e daande, o feree nder maayo. ⁴³ To junngo maada wadey maa e wadgo hakke, tay ngo. Nattidaa aljanna e junngo wo'oto, no burante dow e peredaa e juude maada didi nder jahannama, to yiite nge nyifataa. [⁴⁴ †] ⁴⁵ To kosngal maada wadey maa e wadgo hakke, tay ngal. Nattidaa aljanna e kosngal go'otal, no burante dow e peredaa e kosde maada didi nder jahannama. [⁴⁶ †] ⁴⁷ Kadimaa to yitere maada wadey maa e wadgo hakke, doof nde. Nattidaa aljanna e yitere wo'ore no burante, dow e peredaa e gite maada didi nder jahannama. ⁴⁸ Toon « gildi muudum mbaatataa, yiite ma'ajum boo nyifataa. » ‡

⁴⁹ Koo moye no velnirte e yiite torraa, noon no lamdam velnirta nyaamdu. ⁵⁰ Lamdam no fii booddum,

† Goddi dereeji besdii aayaare arba'iin e nayi (44) vi'inde : Toon gildi muudum mbaatataa, yiite ma'ajum boo nyifataa. †† Goddi dereeji besdii aayaare arba'iin e joveego'o (46) vi'inde : Toon gildi muudum mbaatataa, yiite ma'ajum boo nyifataa. ‡ Ecaaya 66.24

ammaa to ndakam ma'ajam ittaka, dume so'ata ndakam daam ? Laatee be lamdam nder mu'en, njoodee jam hakkunde moodon.

Ekkitinol Yeesu dow ceergal

(Matta 19.1-12 ; Luka 16.18)

10 Yeesu ummii Kafarnahum, o yahi lesdi *Yahu-udiya e fu'una *maayo Urdun. Jama'aare besdi hawritgo to ma'ako, o ekkitini be, noon no o voovi wadgo.

² Sey wobbe *Fariisa'en ngari to ma'ako, gam be nanngira mo haala, be yami mo be mbi'i :

— E giide maada, *Tawreeta hokkii neddo laawol seergo debbo muudum naa ?

³ Yeesu toontii be vi'i :

— Kaye dooka *Muusa hokki on ?

⁴ Be mbi'i :

— Muusa vi'ii to neddo seerii debbo muudum, sey hokka mo dereewol ceergal.

⁵ Sey Yeesu vi'i be :

— Gam jo'oral berde moodon wadi Muusa vinndani on dooka kaan. ⁶ Ammaa ila fuddam, Allah tagii be, wadii be gorko e debbo. ^{†7} Gam ma'ajum gorko no seedey e baaba muudum e inna muudum, takkootira e debbo muudum, ⁸ be fuu dido be laato banndu wo'oru. Faa abadaa be laatataako dido kadi, ammaa be laatoto go'oto. ^{†9} Gam ma'ajum, to' neddo senndu ko Allah hawti.

¹⁰ Nde be mbitti wuro, *almaajiri'en yami mo dow haala kaan. ¹¹ Sey o vi'i be :

— Koo moye seeri debbo muudum hoovii goddo, njeenu o wadata. ¹² To debbo seedii e gorko muudum hoovake goddo, kanko maa njeenu o wadata.

Yeesu barkidini bikkon

(Matta 19.13-15 ; Luka 18.15-17)

¹³ Yimbe e ngadda bikkon to Yeesu gam o barkidina kon, ammaa *almaajiri'en ma'ako peli be. ¹⁴ Nde Yeesu yi'i dum, bernde ma'ako metti, o vi'i be :

— Ngooree bikkon ngara to am. To' on kad kon, gam woonbe berde iri de ma'akon njeji *laamu Allah.

¹⁵ Emi vi'a on goonga : mo jabaay laamu Allah kama binngel pamarel fuu, o nattataa ngu sam !

¹⁶ Sey Yeesu wuundii kon go'otel-go'otel, o yowi juude ma'ako dow ma'akon, o barkidini kon.

Yeesu e gorko diskudo

(Matta 19.16-30 ; Luka 18.18-30)

¹⁷ Nde Yeesu nanngi laawol, sey goddo gorko nyaaroyi wari diccii yeeso ma'ako, yami mo vi'i :

— Moodibbo geeto, noye mba'eyemi mi heba yonki dum faa abadaa ?

¹⁸ Yeesu vi'i mo :

— Ko jeyi noddirdaa yam geeto ? Geeto walaa, sey Allah tan. ¹⁹ A anndi ko Tawreeta vi'i : « Ta'a wad warhoore. ^{‡‡} Ta'a wad njeenu. ^{‡‡‡} Ta'a wujju. [§] Ta'a saaydo

†† Fuddoode 1.27 ; 5.2 ‡† Fuddoode 2.24 ‡†† Burtaaki 20.13 ; Tokkitaaki Tawreeta 5.17

fewre. † Ta'a yoynu goddo njabaa jawdi ma'ako. Teddin baaba maada e inna maada. » ††

²⁰ Sey o vi'i Yeesu :

— Moodibbo, emi jogii ku'uje deen fuu ila mi pamaro.

²¹ Yeesu raari mo, yidi mo, vi'i :

— Hu'unde wo'ore tan horani ma. Yah soorru ko ngoondaa fuu, kokkaa ceede deen sooybe, a hebey risku toon dow. Ndeen ngaraa tokkaa yam.

²² Nde neddo oon nani ka, bernde ma'ako metti, o dilli emo nyorii, gam o diskudo korey.

²³ Yeesu raari almaajiri'en muudum, vi'i be :

— Edum sadi diskudo natta *laamu Allah !

²⁴ Almaajiri'en kaaydini dow ko o vi'i, ammaa Yeesu besdi vi'igo be :

— 'Bikkon am, nattugo laamu Allah e sadi ! ²⁵ Dum burey hoygo ngeelooba nattira vuroode laynal, dow e diskudo natta laamu Allah.

²⁶ Almaajiri'en kaaydini korey, be mbi'i mo :

— Too, to dum noon, moye hisata ?

²⁷ Yeesu raari be vi'i :

— Ko sadi e neddo, sadantaa Allah. Gam to ma'ako, koo dume fuu no badotoodum.

²⁸ Sey Biiturus vi'i mo :

— Rah, min ngoorii koo dume, min tokkii ma.

²⁹ Yeesu vi'i :

— Emi vi'a on goonga : koo moye woori wuro muudum, koo rimdaabe, koo danyoobe muudum, koo bibbe muudum, koo gese muudum, gam am e gam Habaru Beldum, ³⁰ o hebey ko buri dum covi hemre (100) nder ndu'u jaamaniiru. O hebey gure e rimdaabe e danyoobe e bibbe e gese, o torrete boo. Nder wakkaci gareydum boo, o hebey yonki dum faa abadaa. ³¹ Ammaa arambe duudbe no laatoto sakitiibe, sakitiibe boo no laatoto arambe.

Yeesu besdii volvugo dow maayde muudum

(Matta 20.17-19 ; Luka 18.31-34)

³² Yeesu e *almaajiri'en muudum sappo e dido e tokkuba mo horiibe e dow laawol yahago *Urusaliima, Yeesu e aardii be. Almaajiri'en ma'ako sappo e dido been ngaannake, tokkuba mo horiibe boo kuli. Yeesu besdi noddii almaajiri'en muudum been vuttudu, o fuddi yeccaago be ko hebata mo, ³³ o vi'i :

— Rah, en njahey Urusaliima, *Bii-Neddo no hokkirtirte nder juude *mawbe aardiibe diina e *moodibbe Tawreeta. Be tayana mo ceri'a maayde, be kokka mo nder juude *yimbe be laataaki Yahuudu'en. ³⁴ Been njaltinira mo, be tuutana mo joodo, be piira mo looci, be mbara mo. Ndeen baawo balde tati o ummitoto nder maayde.

Tornde Yaakuubu e Yahayya

(Matta 20.17-19 ; Luka 18.31-34)

³⁵ Sey Yaakuubu e Yahayya bibbe Jabadi battii Yeesu mbi'i :

— Moodibbo, emin ngidi mbadanaa min ko min tori maa fuu.

³⁶ Yeesu vi'i be :

— Dume ngiddon mi wadana on ?

³⁷ Be mbi'i :

— To a joodake dow joodorgal laamu e teddungal maada, emin ngidi go'oto amin joodoo e junngo maada nyaamo, go'oto boo e nano.

³⁸ Ammaa Yeesu vi'i be :

— On anndaa ko torotoodon. On mbaawi yargo iri jardugel torraa ngel njareymi do'o yeeso naa ? Nakay on mbaawi suuveego nder torraa iri ka cuuveteemi do'o yeeso, noon no neddo suubretee nder ndiyam *baptisma ?

³⁹ Be mbi'i :

— Ee, emin mbaawi.

Sey Yeesu vi'i be :

— On njarey iri jardugel torraa ngel njareymi, e wadaneego baptisma iri dum mbadanteemi. ⁴⁰ Ammaa joodaago e junngo am nyaamo koo nano, wanaa miin hokkata dum. De'e jaaje dum de been be dum siryanii de.

⁴¹ Nde almaajiri'en sappo horiibe nani dum, be kunyani Yaakuubu e Yahayya. ⁴² Sey Yeesu noddii be vi'i :

— On anndi laamiibe *leyyi di laataaki Yahuudu'en e laamoranoo yimbe mu'en e semmbee, mawbe mabbe boo e kolla be baawde. ⁴³ Ammaa onon, to' dum laato noon nder moodon. Giddo laataago mawdo nder moodon fuu, e haani o laato jaggantoodo on. ⁴⁴ Kadi-maa giddo laato aardiido nder moodon, e haani o laato maccudo koo moye. ⁴⁵ Sabu *Bii-Neddo waraay gam jagganee, ammaa gam o jaggana yimbe, o hokka yonki ma'ako gam soottaago yimbe duudbe.

Bumtineeki Bartimaawus

(Matta 20.29-34 ; Luka 18.35-43)

⁴⁶ Yeesu e *almaajiri'en muudum njottii si'ire Jeriiko. Wakkaci kanko e almaajiri'en ma'ako e jama'aare be mburtotoo Jeriiko, be njaali goddo bumdo bi'eteedo Bartimaawus, waato bii Timaawus, e joodii ha'ade laawol toroo. ⁴⁷ Nde o nani dum Yeesu mo Najjaratu yabbotoo, o fuddi noddugo e semmbee, emo vi'a :

— Yeesu bii-Dawda, nan jurumdum am !

⁴⁸ Yimbe duudbe nyaadani mo mbi'i o de'ita, ammaa o besdi noddugo e semmbee, emo vi'a :

— Bii-Dawda, nan jurumdum am !

⁴⁹ Yeesu darii vi'i :

— Noddanee yam mo.

Be noddii bumdo oon, be mbi'i mo :

— A veli ! Umma, emo noddu maa.

⁵⁰ O rooptii, o ferti burnus ma'ako, o yahi to Yeesu.

⁵¹ Yeesu yami mo vi'i :

— Dume ngiddaa mi wadan maa ?

††† Burtaaki 20.14 ; Tokkitaaki Tawreeta 5.18 § Burtaaki 20.15 ; Tokkitaaki Tawreeta 5.19 † Burtaaki 20.16 ; Tokkitaaki Tawreeta 5.20 †† Burtaaki 20.12 ; Tokkitaaki Tawreeta 5.16

Bumdo oon toontii mo vi'i :

— Moodibbo, emi yidi mbumtinaa yam.

⁵² Sey Yeesu vi'i mo :

— Yah ! Goondinki maada yamditinii ma.

Doon e doon gite ma'ako mbumti, o tokki Yeesu, be ndillidi.

Yeesu nattii Urusaliima

(Matta 21.1-11 ; Luka 19.28-40 ; Yahayya 12.12-19)

11 Nde be pa'andii *Urusaliima, be njottii ci'e Baytifaaji e Baytaaniya takkol *vaamnde Jaytunje. Yeesu lili *almaajiri'en muudum dido, ² o vi'i be :

— Nattee ci'el gonngel yeeso moodon. Doon to natudon ngel, on tawey mola njaakiwa nga meedaay waddeego e habbi. Kabbitoyee nga ngaddon nga. ³ To goddo yamii on : « Ko jeyi njoofoton nga ? » mbi'ee mo : « Moodibbo yidi huutinirgo nga, o wadey nga wartiree jaawdum. »

⁴ Sey be njahi be tawi mola ngaan e habbi ha'ade laawol e dammugal. Ebe njoofa nga, ⁵ sey wobbe dariibe doon ha'ade mbi'i be :

— Ko jeyi njoofoton nga ?

⁶ Kambe boo be mbi'i ko Yeesu vi'i be, sey been ngoori be be ndillidi e ma'aga. ⁷ Be njaharani nga Yeesu, be cabbi kolte mabbe dow ma'aga, Yeesu waddii. ⁸ Yimbe duudbe mbe'iti kolte mu'en dow laawol, wobbe boo mbe'iti haakooji ledde di be keloyi faro doon. ⁹ Yimbe wonbe yeeso ma'ako e baawo ma'ako mbaadi ga vi'igo e semmbee :

— Hoosaana ! † « Jawmiraawo barkidin gareydo e inde muudum. ††¹⁰ Allah barkidin laamu maama meeden *Dawda ngareyngu ! Maaltoore laatanoo Allah Mo Dow ! »

¹¹ Nde Yeesu natti si'ire Urusaliima, o natti *Wuro Allah Seniingo, o raari ko wadatee doon fuu. Ammaa nde naange muti, o vurtii o dilliri Baytaaniya, kanko e almaajiri'en ma'ako sappo e dido.

Yeesu la'anii yibbi

(Matta 21.18-19)

¹² Nde veeti, ebe mburtoo Baytaaniya, Yeesu nanii dolo. ¹³ O haynii yibbi bilitki, o yahi o yi'a koo emo heba yibbe e ma'aki. Nde o yottii e ma'aki, o tawaay koo dume sey haakooji tan, gam naa dum wakkaci ki rimata. ¹⁴ Sey o vi'i ki :

— To' koo moye besdu nyaamgo bikkon e maada ! *Almaajiri'en nanii ko o vi'i.

Yeesu tuufii wadoobe luumaaku nder Wuro Allah Seniingo

(Matta 21.12-17 ; Luka 19.45-48 ; Yahayya 2.13-22)

¹⁵ Nde be njottii *Urusaliima, Yeesu natti *Wuro Allah Seniingo, o fuddi tuufgo soorroobe e soodoobe nder ma'ago. O talli teeburji cannjotoobe ceede e joodorde soorroobe pooli. ¹⁶ O hadi koo moye nattida e donngal nder fiiliire Wuro Seniingo ngoon. ¹⁷ O vi'i be :

† Ma'ana hoosaana woni hisnu min. †† Jabuura 118.25-26

— Wanaa dum vinndaama nder *Deftere : « Wuro am no noddirte wuro to leyyi fuu mbadata do'aare, » ‡ ammaa onon on ngartirii ngo « suudorde wuybe. » ††

¹⁸ *Mawbe aardiibe diina e *moodibbe Tawreeta nani ko Yeesu wadi, sey be mbaadi ga yillaago laawol no be mbardata mo. Be kulii mo, gam ekkitinol ma'ako nattii jama'aare korey.

¹⁹ Nde naange muti, kanko e almaajiri'en ma'ako, be mburtii si'ire.

Yibbi ki Yeesu la'ani yo'orii

(Matta 21.20-22)

²⁰ Jonto ma'ajum bimbi ebe yabboo, be ngi'i yibbi kiin yo'orii kolon faa e dadi. ²¹ Biiturus hiimtii, vi'i Yeesu :

— Moodibbo, rah ! Yibbi ki la'anunodaa yo'orii.

²² Yeesu toontii vi'i :

— Ngoondinee Allah. ²³ Emi vi'a on goonga : to neddo vi'ii nde'e vaamnde : « Doofa, yoola nder maayo », to o wadaay cekka nder bernde ma'ako, ammaa o goondini ko o vi'i no wadey, o wadante dum.

²⁴ Gam ma'ajum emi vi'a on, koo dume ko toriidon nder do'aare, ngoondinee on kebii dum, on mbadante dum. ²⁵ Koo ndeye nde ndariidon mbadon do'aare, to e woodi mo njogitiidon nder berde moodon, nja'afanee mo, gam *Baabiraawo moodon mo dow maa, ya'afanoo on hakkeeki moodon. [²⁶ ††]

Toye baawde Yeesu ivoyi ?

(Matta 21.23-27 ; Luka 20.1-8)

²⁷ Yeesu e *almaajiri'en muudum mbitti *Urusaliima. Yeesu e yiiloo nder *Wuro Allah Seniingo, sey *mawbe aardiibe diina e *moodibbe Tawreeta e ardube *Yahuudu'en ngari to ma'ako, ²⁸ be yami mo :

— E baawde moye mba'arataa de'e kuude ? Moye hokku maa baawde wadgo de ?

²⁹ Yeesu toontii be vi'i :

— Miin boo mi yamey on yamol go'otol tan. Toontee yam, ndeen mi yeccoo on e deye baawde mba'areymi kuude deen. ³⁰ *Baptisma dum Yahayya wadi, to Allah dum ivoyi, na to yimbe ? Toontee yam !

³¹ Sey be caawootiri hakkunde mabbe, be mbi'i :

— To en mbi'ii to Allah dum ivoyi, o vi'ey : « Ko jeyi on ngoondinaay Yahayya ? » ³² Ammaa en mbaawi vi'igo to yimbe dum ivoyi ?

Be mbi'ii noon, sabu ebe kula yimbe, gam yimbe fuu njabii Yahayya no annabiijo. ³³ Sey be toontii Yeesu, be mbi'i :

— Min anndaa.

Yeesu vi'i be :

— Aahaa, miin boo mi yeccataako on e deye baawde mba'areymi kuude deen.

‡ Ecaaya 56.7 †† Yeremiya 7.11 †† Goddi dereeji besdi aayaare aciriin e joveego'o (26), vi'inde : Ammaa to on nja'afaaki, Baaba moodon gondo dow oon ya'afantaako on hakkeeki moodon.

Balndol dow remoobe hallube

(Matta 21.33-46 ; Luka 20.9-19)

12 Sey Yeesu fuddi volirango be e balndol, o vi'i :
— Goddo neddo aawi ngesaa *innabooje, o howani ka, o wasi ngaska makka nder ma'aka gam bidgo bikkon innabooje. O mahi suudu towndu gam reenooobe ngesaa kaan. Ndeen o hokki ka wobbe remoobe mo'ina ka, o wadi jahaangal. ² Nde wakkaci bennduki innabooje deen wadi, o lili maccudo ma'ako to yimbe be o reenni ngesaa kaan, gam o jaboroya mo gedal ma'ako nder bikkon innabooje deen. ³ Ammaa reenaaabe been nanngi maccudo oon, be piyi mo, be tuufi mo junngo mehere. ⁴ Sey jawmu ngesaa oon fudditi lili goddo maccudo to mabbe. Kanko maa be kudi mo be eli mo. ⁵ Sey o besdi o lili goddo maccudo, kanko maa be mbari mo. O lili maccube duudbe. Be piyi wobbe, be mbari wobbe. ⁶ Jo'oni jawmu ngesaa kaan e hororii go'oto mo o lilaay, waato biyiiko mo o yidi. Timmoode ma'ajum o lili biddo oon to mabbe, o vi'i : « Be teddiney biyam. » ⁷ Ammaa reenaaabe ngesaa been mbi'i hakkunde mu'en : « Too, raa donoowo ngesaa kaan. Ngaree mbaren mo, ndonu ngesaa kaan laatoo ngu meeden. » ⁸ Sey be nanngi mo, be mbari mo, be peri mo yaasi ngesaa kaan.

⁹ Too, noye jawmu ngesaa kaan wadata ? O warey o halka be, o reenna ngesaa kaan wobbe. ¹⁰ On meedaay janngugo ko wodnde aayaare vi'i naa ? Nde vi'i :

Haayre nde mahoobe kibini,
kayre laatii burnde jogaago mahadi.

¹¹ Kanjum, dum kuugal Jawmiraawo,
ngal kaayniingal e giide meeden. †

¹² Aardiiibe been ndaari laawol no nanngirta mo, gam ebe anndi dow mabbe o wadi balndol ngool, ammaa ebe kula yimbe. Gam ma'ajum be ngoori mo, be ndilli.

Biyaago ceede janngal

(Matta 22.15-22 ; Luka 20.20-26)

¹³ Baawo ma'ajum, be lili wobbe *Fariisa'en e wobbe yimbe *Hiruudus to Yeesu, gam be keba ko be nanngirta mo nder bolle ma'ako. ¹⁴ Be ngari to Yeesu, be mbi'i dum :

— Moodibbo, emin anndi ko mbi'ataa e ko mbadataa dum goonga. A hollataa yimbe peerootiral, a hooyii yimbe fuu e poti. Kadimaa a ekkitina laawol Allah e goonga. Too, yecca min, e haani min mbiyoo *Kaysar †† ceede janngal ‡, na dum haanaa ? ¹⁵ Min mbiyoo ceede janngal, na to' min mbiyo ?

Ammaa Yeesu e anndi ebe ngidi yoynugo dum, o vi'i be :

— Ko jeyi ndaaroton godaago yam ? Ngaddanee yam ceedel ajurfaari mi yi'a ngel.

¹⁶ Be ngaddani mo ceedel ngeel. O yami be :

— Footo moye e innde moye woni dow ma'agel ?
Be toontii mo be mbi'i :

— Dum Kaysar.

¹⁷ O vi'i be :

— Too, kokkee Kaysar ko woni dum Kaysar, kokkee Allah boo ko woni dum Allah.

Toontol ma'ako haaynii be korey.

Yamol dow ummitaaki maaybe

(Matta 22.23-33 ; Luka 20.27-40)

¹⁸ *Saduuki'en e mbi'a maaybe ummitataako. Wobbe mabbe ngari to Yeesu, be yami mo be mbi'i :

¹⁹ — Moodibbo, *Muusa vi'ii to neddo hoovake debbo, maayii rimdaay e ma'ako, sey minyum koo mawnum wa'ata mo, gam hebana dimdaado muudum maaydo bibbe. ²⁰ Too, ndeenno e woodi wobbe rimdaabe worbe njoveedido. Afo hoovi debbo, maayi rimdaay e ma'ako. ²¹ Didabo wa'ati debbo oon. Kanko maa o maayi, o rimdaay e ma'ako. Tatabo maa noon. ²² Be fuu njoveedido be koovake debbo oon, be maayi be ndimdaay e ma'ako. Baawo doon debbo oon maayi. ²³ Too, nyannde maaybe ummitante, debbo oon, koree moye o laatotoo nder mabbe ? Gam be fuu njoveedido be koovakeno mo.

²⁴ Yeesu toontii be vi'i :

— On mboofi, gam on anndaa *Deftere, on anndaa baawde Allah boo. ²⁵ To maaybe ummitake nder maayde, worbe koovataako, rewbe boo koovataake, ammaa be laatoto kama malaa'ika'en. ²⁶ Dow ummitaaki maaybe, on njanggaay Deftere *Muusa dow habaru vaafre hubbunde yiite naa ? Allah vi'ii mo : « Miin woni Allah mo *Ibraahim, Allah mo *Iciyaaku, Allah mo *Yaakuubu. » ††²⁷ Kanko naa o Allah maaybe, ammaa o Allah fofofoe. On majjii korey !

Dooka burka manngu

(Matta 22.34-40 ; Luka 10.25-28)

²⁸ Go'oto nder *moodibbe Tawreeta badii nani geddi di Yeesu wa'adi e Saduuki'en. Nde o nani Yeesu toontake be booddum, sey o yami dum, o vi'i :

— Nder dookaaji *Tawreeta, kaye buri manngu ?

²⁹ Yeesu toontii mo vi'i :

— Burka manngu woni : « Nanee, onon yimbe *Isiraa'iila : Allah Jawmiraawo meeden, o go'oto. ³⁰ Yid Allah Jawmiraawo maada e bernde maada fuu, e yonki maada fuu, e hakiilo maada fuu, e sembee maada fuu. » ††³¹ Didaba woni : « Yid ko'odiddaawo maada noon no ngidruda hoore maada. » ††† Nder dookaaji Allah fuu, burdi di'i didi sembee ngalaa.

³² Sey moodibbo Tawreeta oon vi'i :

— Moodibbo, a vi'ii goonga nde mbiidaa Allah o go'oto, walaa goddo sey kanko tan. ³³ Neddo yida mo e bernde muudum fuu, e hakiilo muudum fuu, e sembee muudum fuu, yida mo wondi noon no yidiri hoore muudum, kanjum, dum burii sadakaaji guleteedi e sadakaaji koriidi fuu.

³⁴ Nde Yeesu yi'i o toontorake e hakiilo, sey vi'i mo :

— Goonga, a woddidaa e *laamu Allah.

† Jabuura 118.22-23 †† Kaysar dum innde laamu Rooma.

‡ Janngal woni lamfo.

†† Burtaaki 3.6 ††† Tokkitaaki Tawreeta 6.4-5 †††† Lewinkoo'en 19.18

Baawo ma'ajum, koo moye huli yamgo mo yamol feere.

Yamol dow Almasiifu

(Matta 22.41-46 ; Luka 20.41-44)

³⁵ Wakkaci Yeesu ekkintinta nder fiiliire *Wuro Allah Seniingo, o yami o vi'i :

— Ko jeyi *moodibbe Tawreeta mbi'anta Almasiifu o bii-Dawda ? ³⁶ Gam *Dawda e hoore muudum vi'i e *Ruhu Ceniido :

« Jawmiraawo vi'i Jawmiraawo am :
Jooda e junngo am nyaamo,

faa mi wada wanyanyabe maada laato jaabrudum kosde maada. » †

³⁷ To Dawda e hoore muudum noddirii mo « Jawmiraawo », ndeen noye Almasiifu laartotoo biyiiko ?

Kakkilee e moodibbe Tawreeta

(Matta 23.1-36 ; Luka 20.45-47)

Jama'aare duudnde yewanii Yeesu e velvelo. ³⁸ Nder ekkitinol ma'ako o vi'i :

— Kakkilee e *moodibbe Tawreeta, yidbe yiilaago e bornii ngapaleeji juutdi, yidbe hinneego nder luube.

³⁹ Ebe ngidi joodaago njaayri mawbe nder *cuudiga'ajordi, e nyannde juulde ! ⁴⁰ Kambe nyaamata jawdi rewbe be worbe mu'en maayi, be te'eta cuudi mu'en, ebe njuttina do'aare, gam be ngi'ee. Kambe be cerante ceri'a burka hallugo.

Kokkal yayriijo mo gorko muudum maayi

(Luka 21.1-4)

⁴¹ Yeesu joodii nder *Wuro Allah Seniingo ha'ade to dum resata ceede gam Wuro ngoon. Emo raara no yimbe mba'atirta ceede mu'en. Riskube duudbe mba'ati ceede duudde nder. ⁴² Sey goddo yayriijo cooydo mo gorko muudum maayi wari wa'ati tammahon didon, dum ceedon sedda tan. ⁴³ Sey Yeesu noddi *almaajiri'en muudum vi'i be :

— Emi vi'a on goonga : ko o'o yayriijon cooydo hokki e buri ko horiibe fuu kokki. ⁴⁴ Gam kambe be kokkii sedda gada nder duudal risku mabbe. Ammaa kanko nder cooyndam ma'ako, o hokkii ko o marortoo fuu nder foofaango ma'ako.

Yeesu vi'i Wuro Allah Seniingo no yibbintee

(Matta 24.1-2 ; Luka 21.5-6)

13 Yeesu e vurtoo *Wuro Allah Seniingo, sey go'oto nder *almaajiri'en ma'ako vi'i mo :

— Moodibbo, hina de'e kaaye mawde de dum mahari ngo'o wuro ! Rah no ngo voodri.

² Sey Yeesu vi'i mo :

— A yi'i ndi'i mahadi mawndi naa ? Walaa haayre daletee dow wodnde, de fuu dum yibbiney de.

Torraaji e cadeele gareydum

(Matta 24.3-14 ; Luka 21.7-19)

³ Yeesu joodii dow *vaamnde Jaytunje, o hu'uci e *Wuro Allah Seniingo, sey Biiturus e Yaakuubu e Yahayya e Anndaraawus njahi to ma'ako kambe tan, be yami mo, be mbi'i :

⁴ — Yecca min, ndeye ku'uje deen laato ? Kaye alaa-ma hollata dum badake wadgo ?

⁵ Yeesu toontii be vi'i :

— Kakkilee, to' goddo majjin on. ⁶ Yimbe duudbe no ngarey e innde am, be mbi'a : « Miin woni *Almasiifu », be majjina yimbe duudbe. ⁷ To on nanii habaru konuuj badiidi e goddudi, to' on kul, gam doole dum wada, ammaa naa dum timmoode duuniyaaru tawo. ⁸ Lenyol no ummanto lenyol, laamu no ummanto laamu. Veelooji e dimmbaaki lesdi no mbadey nder jaaje feere-feere. Dum doon fuu, dum kama fuddoode ntaawre danygol tan.

⁹ Ndeenee ko'e moodon, gam yimbe no kokkey on nder juude mawbe ceri'a, dum fiya on nder *cuudiga'ajordi, dum ndarna on yeeso aardiibe lesdi e laambe sabu innde am, gam laatanoodon yam caaydu'en yeeso mabbe. ¹⁰ Doole leyyi duuniyaaru fuu nga'ajinee *Habar Beldum tawo. ¹¹ To dum nanngii on, dum yaharii on yeeso laamu, to' on ngaanno dow ko mbi'oton. To wakkaci duum warii, on kebey ka mbi'idon, gam naa dum onon mbolvata, ammaa dum *Ruhu Ceniido. ¹² Neddo no hokkitirey dimdaado muudum waree, baaba maa no hokkitirey biyum. Bibbe no ummanto danyoobe mu'en, be mbada dum wara be. ¹³ Yimbe fuu no nganyey on, gam on tokkubey yam. Ammaa munydo faa timmoode no hisnete.

Torraa kalluka no warey

(Matta 24.15-28 ; Luka 21.20-24)

¹⁴ — Wakkaci e wara nde ngi'oton « fii nyiddudum kulniidum » e darii yaayre to haanaa dum daroo. Janngudo dum fuu sey fahama ma'ana ma'ajum. Ndeen be dum tawi nder lesdi *Yahuudiya fuu, sey nyaarda baamle. ¹⁵ Mo dum tawi dow suudu fuu, to' jippoyo, koo vi'a no nattey nder ma'aru hooya goddum. ¹⁶ Mo dum tawi nder ngesaa, to' so'o hooya koltal muudum. ¹⁷ Kayco rewbe saawbe e bambube nder balde deen ! ¹⁸ Mbadee do'aare to' fii duum wad nder dabbunde. ¹⁹ Gam nder balde deen dum wadey torraa kalluka, iri ka dum meedaay wadgo gada duuniyaaru tagaa faa jo'oni, ka fudditataa boo wadgo faa abadaa. ²⁰ To Allah ustaayno balde deen, daa walaa kiseynoodo. Ammaa gam been subaabe ma'ako, o ustiri balde deen.

²¹ Wakkaci duum, to goddo vi'i on : « Raa Almasiifu do'o », koo : « Rammo daa'e », to' on njab. ²² Gam almasiifu'en fewre'en e annabo'en fewre'en no mburtoyto, be mbada alaamaaji e kuude kaayniide, gam be majjina yimbe, faa e subaabe, to dum wadoto.

† Jabuura 110.1

†† Daaniyel 9.27 ; 11.31 ; 12.11

²³ Kakkilee, ndeenee ko'e moodon ! Mi yeccake on dum, dum fuu ila dum waraay tawo.

Bittoyki Bii-Neddo

(Matta 24.29-31 ; Luka 21.25-28)

²⁴ Ammaa nder balde deen baawo kan doon torraa kalluka, naange no nibbey, lewru boo no woorey yay-naago. ²⁵ Koode no njanoyey gada dow, baawdeeji gondi dow fuu no ndimmboto.

²⁶ Wakkaci duum, dum y'iey *Bii-Neddo e wara nder duule. O wardey e baawde mawde e teddungal. ²⁷ O liloyey malaa'ika'en ma'ako buttulli duuniyaaru nayi fuu, be kawrita subaabe ma'ako, gada to duuniyaaru fuddiri faa to ndu heyri.

Ko yibbi ekkintinta

(Matta 24.32-35 ; Luka 21.29-33)

²⁸ Pahamee ko yibbi hollata : to licce ma'aki puddii vilitgo, on anndi ndunngu badake. ²⁹ Noon boo to on ngi'ii ku'uje deen e mbada, anndee *Bii-Neddo badake vittoygo, emo doon ha'ade dammugal. ³⁰ Emi vi'a on goonga : ndu'u jaamaniiru timmataa, sey to ku'uje deen fuu mbadii. ³¹ Dow e lees no timmey, ammaa bolle am timmataa faa abadaa.

Walaa anndudo nyannde bittoyki Almasiifu

(Matta 24.36-44)

³² Ammaa walaa anndudo nyalaande koo wakkaci nde fii duum wadata, koo malaa'ika'en wonbe dow, koo *Biddo boo anndaa, *Baabiraawo mo dow tan anndi. ³³ Kakkilee, ndeenee, gam on anndaa wakkaci nde o warata. ³⁴ Dum nanndii e neddo badeydo jahaangal. Wakkaci o dalata wuro, o reenni ngo maccube ma'ako, o hokki koo moye kuugal muudum, o vi'i deenoowo dammugal daroo reena. ³⁵ Gam ma'ajum, njoodee ndeenee, sabu on anndaa wakkaci nde jawmu wuro oon wartoyta, koo dum futuro, koo caka jemma, koo fajiri, koo subaka. ³⁶ To' o wartu o juha on, o tawa on daani. ³⁷ Ka mbi'imi on, kanka mbi'eymi koo moye : njoodee, to' on daano !

Mawbe Yahuudu'en ndarvii nanngugo Yeesu

(Matta 26.1-5 ; Luka 22.1-2 ; Yahayya 11.45-53)

14 Horii balde didi dum wada *juulde Kuultol e *juulde Buroodi dum walaa *Yuufnirdum. *Mawbe aardiiibe diina e *moodiibe Tawreeta ndaari laawol no nanngirta Yeesu e suudeefi, be mbara mo. ² Be mbi'i :
— To' en mbaad dum wakkaci juulde Kuultol, gam dum badoojum yimbe ummina habre.

Yeesu molmanaama nebbam luuboojam beldum

(Matta 26.6-13 ; Yahayya 12.1-8)

³ Yeesu e nder si'ire Baytaaniya wuro Simon kuturuu-jo, emo nyaama nyaamdu. Sey goddo debbo wari e joggii paalel haayre vi'eteende albaatir, ngel nebbam caddam, luuboojam beldum mba'araadam *nardi. O

helti ngel, o rufi nebbam daam dow hoore Yeesu.

⁴ Wobbe wonbe doon kuunyi, be mbi'i hakkunde mabbe :

— Ko jeyi o bonniri da'am nebbam nihini ? ⁵ Kul dam soorranoo, daa dum hebiino ceede ko buri biya kuwoowo hitaande wo'ore, dum hokka de sooybe.

Be peli debbo oon korey.

⁶ Ammaa Yeesu vi'i be :

— Ngooree mo. Ko jeyi ngaannoton mo ? Ko o wadani yam no booddum. ⁷ Wakkaci fuu on ngondi e sooybe, on mbaawi vallugo be nde ngiddon fuu. Ammaa miin naa wakkaci fuu ngondumi e moodon. ⁸ O'o debbo wadii ko waawi wadgo. O moomanii banndu am nebbam luuboojam, gam siryaago uveeki am, ko hokka wakkaci duum wada. ⁹ Emi vi'a on goonga : to dum wa'ajini *Habaruu Beldum nder duuniyaaru fuu, dum hokkey habaru ko o'o debbo wadi, gam hiimtaago mo.

Yahuuda jabii nyaamgo amaana Yeesu

(Matta 26.14-16 ; Luka 22.3-6)

¹⁰ Sey go'oto nder *almaajiri'en Yeesu sappo e dido bi'eteedo Yahuuda Iskariyooti yahi to *mawbe aardiiibe diina, gam o hokkitira Yeesu nder juude mabbe.

¹¹ Nango dum velii be korey, be mbaadi alkawal hokkugo mo ceede. Ila wakkaci duum Yahuuda fuddi yillaago laawol no nyaamrata amaana Yeesu.

Yeesu hiirtodake e almaajiri'en muudum kiirtaari juulde Kuultol

(Matta 26.17-25 ; Luka 22.7-14,21-23 ; Yahayya 13.21-30)

¹² Nyannde arande nde *juulde Buroodi dum walaa *yuufnirdum, nde dum hirsata jawdi gam *juulde Kuultol, *almaajiri'en yami Yeesu mbi'i :

— Toye ngiddaa min njaha min ciryano maa nyaamdu juulde Kuultol ?

¹³ O lili almaajiri'en dido, o vi'i be :

— Nattee si'ire, on pottey e gorko e roondii yoo girde ndiyam. Tokkee mo, ¹⁴ wuro ngo o natti fuu, mbi'on jawmu wuro ngoon : « Moodiibo vi'i min yam maa : toye suudu ndu o nyaamata nyaamdu juulde Kuultol, kanko e almaajiri'en ma'ako ? » ¹⁵ O holley on suudu mawndu ndu dow, siryaandu, mo'inaa. Ciryaneen en koo dume doon, gam nyaamen nyaamdu juulde Kuultol.

¹⁶ Sey almaajiri'en been nanngi laawol natti si'ire ndeen, be tawi koo dume noon no Yeesu vi'iri be. Doon be ciryii koo dume gam juulde Kuultol.

¹⁷ Nde futuro wadi, Yeesu e almaajiri'en sappo e dido ngari wuro ngoon. ¹⁸ Ebe njoodii nyaama, sey Yeesu vi'i :

— Emi vi'a on goonga : go'oto nder moodon nyaamdeydo e am no nyaamey amaana am.

¹⁹ Dum metti berde mabbe, be puddi vi'igo mo go'oto-go'oto :

— Naa dum miin naa ?

²⁰ Yeesu toontii be vi'i :

— Dum go'oto nder moodon, onon sappo e dido be cubmi, nyaamdeydo e am nder le'al go'otal. ²¹ *Bii-Neddo no maayrey noon no dum vinndiraa dow muudum, ammaa kayco nyaameydo amaana ma'ako ! To o rimaakano, no buraneyno mo.

Kiirtaari Jawmiraawo

(Matta 26.26-30 ; Luka 22.14-20 ; Dereewol Bulus aranol yahago to Korontu'en 11.23-25)

²² Ebe nder nyaamgo, sey Yeesu hooyi buroodi yetti Allah, o senndi ndi, o hokki *almaajiri'en, o vi'i :

— Njabee. Du'um dum banndu am.

²³ Ndeen o hooyi jardugel *innaboojam o yetti Allah o hokki be dam, be fuu be njari dam. ²⁴ O vi'i be :

— Da'am woni yiyam am tabbitineydam *alkawal Allah, ndufeteedam gam yimbe duudbe. ²⁵ Emi vi'a on goonga : mi besdataa yargo innaboojam, sey nyannde nde njareymi ngoddam kesam nder *laamu Allah.

²⁶ Baawo be ngimii gimol maaltugo Allah, be ndilliri *vaamnde Jaytunje.

Yeesu vi'i Biiturus no yeddey anndugo dum

(Matta 26.31-35 ; Luka 22.31-34 ; Yahayya 13.36-38)

²⁷ Yeesu vi'i *almaajiri'en muudum :

— On fuu on nyaarey kibinon yam, noon no dum vinndiraa : « Mi warey gaynaako, baali diin cankitoo. »

²⁸ Ammaa baawo mi ummitake, mi aartey on yahago *Gaalili.

²⁹ Sey Biiturus vi'i mo :

— Koo to be fuu be kibinii ma, miin mi hibintaa ma.

³⁰ Yeesu vi'i mo :

— Emi vi'i maa goonga : hannde nder nde'e jemaare, ko hokka njakaraari kurkita nde didi, a vi'ey a anndaa yam nde tati.

³¹ Ammaa Biiturus jabaay, o vi'i e semmbee :

— Koo to dum wardey yam e maada, mi vi'ataa mi anndaa ma.

Horiibe maa mbi'i kama noon.

Do'aare Yeesu nder Gecemane

(Matta 26.36-46 ; Luka 22.39-46)

³² Be njahi yaayre vi'eteende Gecemane, † Yeesu vi'i *almaajiri'en muudum :

— Njoodee do'o, mi yaha mi wada do'aare.

³³ O hooyi Biiturus e Yaakuubu e Yahayya. Bernde ma'ako fuddi nango torraa e mettudum korey. ³⁴ O vi'i be :

— Mettam beram duudanii yam, faa e yidi wargo yam. Njoodee do'o, to' on daano.

³⁵⁻³⁶ O yahi yeeso sedda, o diccii o wadi do'aare, o vi'i :
— Baaba am, to dum badotoodum, sottinanam wakkaci torraa ngonka yeeso am. Koo dume no badotoodum to maada. To a jabii, sottinanam jardugel ka'a torraa. E noon fuu, naa ko ngidmi wadete, ammaa ko ngiddaa.

† Jakariya 13.7 †† Ma'ana Gecemane woni to dum bidata bikkon jaytunje dum itta nebbam.

³⁷ Ndeen o so'ii to mabbe, o tawi ebe daanii, sey o vi'i Biiturus :

— Biiturus, a daani naa ? A waawaay reengo koo daa awaa go'otum naa ? ³⁸ Ummee mbadee do'aare, to' on daano, gam to' on njan nder jarrabeeki. Bernde e yidi dowtaago, ammaa banndu tampi.

³⁹ Kadimaa o vitti o wadi do'aare, o vi'i ka o vi'inoo.

⁴⁰ O vittoyi to mabbe, o tawi be daantake, gam ebe nana doyingol teddungol. Be ndulli ka be mbi'ata mo.

⁴¹ O vittoyi tatabre, o vi'i be :

— Faa jo'oni on do'o daanii poofta ? Dum heyi ! Wakkaci warii. Jo'oni *Bii-Neddo no hokkete nder juude wadoobe hakke. ⁴² Ummee ndillen ! Raa nyaameydo amaana am doon wara.

Nanngeeki Yeesu

(Matta 26.47-56 ; Luka 22.47-53 ; Yahayya 18.3-12)

⁴³ Yeesu e nder bolle, sey Yahuuda go'oto nder *almaajiri'en sappo e dido wari. O wardi e yimbe duudbe jogiibe kaafaaje e cabbi. *Mawbe aardiibe diina e *moodibbe Tawreeta e ardube lilooyi be. ⁴⁴ Ndeen maa Yahuuda nyaameydo amaana Yeesu aartii yeccake be no hollirta be Yeesu, o vi'i :

— Neddo mo kinnireymi hinnoore higaaku, dum kanko. Nanngee mo, mbadon reenoobe njogoo mo booddum, ndillida e ma'ako.

⁴⁵ Nde Yahuuda yottii to be ngoni, doon e doon o yabbii to Yeesu o vi'i dum :

— Moodibbo !

Ndeen o hinniri mo hinnoore higaaku. ⁴⁶ Yimbe been nanngi Yeesu, njogii mo booddum. ⁴⁷ Ammaa go'oto nder almaajiri'en Yeesu dariido ha'ade doon saafti kaafahi fe'ii nofru maccudo *aardiido diina mawdo, o itti ndu. ⁴⁸ Sey Yeesu vi'i be :

— Ko jeyi ngardudon e kaafaaje e cabbi gam nanngugo yam, mi pasoowo naa ? ⁴⁹ Koo ndey emi wondi e moodon, emi ekkatina nder *Wuro Allah Seniingo, on nanngaay yam. Ammaa dum wadii gam hebbingo ko Deftere vi'i.

⁵⁰ Sey almaajiri'en been fuu nyaari kibini mo.

⁵¹ Goddo kayeejo tokki Yeesu e vahanii wudere tan. Nde be parmii mo, ⁵² o nyoostani be wudere ndeen, o nyaari o suhuraaki.

Yeesu yaharaama yeeso Kawtal Sernoobe Diina

(Matta 26.57-68 ; Luka 22.54-55 ; Luka 22.63-71 ; Yahayya 18.13-14 ; Yahayya 18.19-24)

⁵³ Be njahari Yeesu to *aardiido diina mawdo. *Mawbe aardiibe diina e ardube *Yahuudu'en e *moodibbe Tawreeta fuu kawriti doon. ⁵⁴ Biiturus tokkiri mo kosngel gulngel, faa yahago nder fiiliire wuro *aardiido diina mawdo. O joododii e reenoobe *Wuro Allah Seniingo, emo aytinoo. ⁵⁵ Mawbe aardiibe diina e *Kawtal Sernoobe fuu e ngilloo caaydaaku dow layfi dum Yeesu wadi, gam be keba daliila wargo mo, ammaa be kebaay. ⁵⁶ Yimbe duudbe mbolvi haalaaji fewre dow ma'ako, ammaa ko be mbi'i luhuri.

⁵⁷ Sey wobbe ummii mbi'i di'i haalaaji fewre dow ma'ako :

⁵⁸ — Min nanii o vi'ii o yibbiney ngo'o Wuro Allah Seniingo ngo yimbe mahi, ndeen baawo balde tati o maha wodngo, naa e juude yimbe.

⁵⁹ Ammaa e noon fuu, ko be mbi'i luhuri.

⁶⁰ Sey aardiido diina mawdo ummii darii yeeso mabbe, o yami Yeesu o vi'i :

— A walaa ka mbi'ataa naa ? Ko be mbi'i dow maada no goonga naa ?

⁶¹ Ammaa Yeesu de'iti, o toontaaki mo. Aardiido diina mawdo oon besdi yami Yeesu vi'i :

— Aan a *Almasiifu *Biddo Allah mo barkaa naa ?

⁶² Yeesu toontii mo vi'i :

— Ee, dum miin. On ngi'ey *Bii-Neddo e joodii e junngo Jawmu Baawde nyaamo, emo wara nder duule asama.

⁶³ Sey aardiido diina mawdo oon seeki kolte muudum vi'i :

— Kaye caayda ngillotooden kadi ? ⁶⁴ On nanii nii haala kalluka ka o volvi dow Allah. Dume ngiidon ? Sey yimbe fuu mbi'i e haani o waree.

⁶⁵ Wobbe mabbe puddi tuutango mo joodde, be kumani mo gite, be mbadi ga fiigo mo, ebe mbi'a mo :

— Kay *annabiijo ! Yecca min piido ma.

Reenoobe boo mbadi ga menngaago mo.

Biiturus vi'ii anndaa Yeesu faa nde tati

(Matta 26.69-75 ; Luka 22.54-62 ; Yahayya 18.15-18,25-27)

⁶⁶ Biiturus e nder fiiliire wuro ngoon, sey go'oto nder horbe aardiido diina mawdo wari yaayre ndeen. ⁶⁷ Nde o yi'i Biiturus e aytinii, o sutii dum o vi'i :

— Aan maa, a wondi e Yeesu mo Najaratu.

⁶⁸ Ammaa Biiturus yeddi vi'i :

— Miin, mi anndaa mo, mi fahamaay ko mbiidaa.

Biiturus vurtii yahi dammugal wuro, sey njakaraari kurkiti.

⁶⁹ Nde kordo oon yi'itii Biiturus doon, o vi'i dariibe doon :

— O'o neddo o go'oto mabbe !

⁷⁰ Ammaa Biiturus besdi yeddugo.

Baawo doon sedda, dariibe doon mbi'i Biiturus :

— Daahir a go'oto nder *almaaajiri'en ma'ako, gam a Gaaliilankeejo.

⁷¹ Biiturus fuddi hunaago, vi'i :

— Mi anndaa o'o neddo mo mbadoton haala muudum.

⁷² Doon e doon njakaraari kurkiti didabum. Sey Biiturus hiimtii ko Yeesu vi'inoo dum : « Ko hokka njakaraari kurkita nde didi, a vi'ey a anndaa yam faa nde tati. » Ndeen Biiturus vurtii fuddi voygo.

Yeesu yaharaama to Bilaatus

(Matta 27.1-2,11-14 ; Luka 23.1-5 ; Yahayya 18.28-38)

15 Ila fajiri *mawbe aardiibe diina e ardube *Yahuudu'en e *moodibbe Tawreeta e *Kawtal Ser-noobe Diina fuu, be kawti be mbadi caawara. Be kabbi

Yeesu be njahari dum to *Bilaatus gomnaajo. ² Bilaatus yami mo vi'i :

— Aan woni laamiido *Yahuudu'en naa ?

Yeesu toontii mo vi'i :

— Ee, noon no mbiidaa.

³ Mawbe aardiibe diina ngullorii mo ku'uje duudde.

⁴ Sey Bilaatus besdi yami mo vi'i :

— A walaa ka mbi'ataa naa ? A nanaay ko be ngullori maa fuu naa ?

⁵ Ammaa Yeesu vi'aay koo kaye, faa dum haaynii Bilaatus.

Yeesu tayanaama ceri'a maayde

(Matta 27.15-26 ; Luka 23.13-25 ; Yahayya 18.39-19.16)

⁶ Wakkaci *juulde Kuultol fuu, *Bilaatus e voovi yoofango *Yahuudu'en kabbaado go'oto, mo be ngidi yoofaneego. ⁷ E woodi goddo bi'eteedo Barabas, kabbidaado e wobbe nder kaso, gam be kabdi e laamu, faa be mbari goddo nder habre ndeen. ⁸ Sey jama'aare duudnde wari, torii Bilaatus wadana be ko o voovi wadango be. ⁹ Bilaatus yami be vi'i :

— On ngidi mi yoofana on laamiido Yahuudu'en naa ?

¹⁰ Bilaatus fahamii nalwiiru tan wadi *mawbe aardiibe diina ngaddiri Yeesu to muudum.

¹¹ Ammaa mawbe aardiibe diina puufi jama'aare toroo Bilaatus yoofana be Barabas, naa Yeesu. ¹² Bilaatus yami be vi'i :

— Ee, noye ngiddon mi wadana o'o mo mbi'oton laamiido Yahuudu'en ?

¹³ Be mbi'i e semmbee :

— War mo dow *gaafagal !

¹⁴ Bilaatus yami be vi'i :

— Ndeye halleende o wadi ?

Ammaa be besdi vi'igo e semmbee :

— War mo dow gaafagal !

¹⁵ Nde laatii Bilaatus e yidi velgo jama'aare ndeen, o yoofani be Barabas. O wadi dum fiiri Yeesu looci, ndeen o wadi mo nder juude soojeji *Rooma, gam be mbaroya mo dow gaafagal.

Soojeeji njaltinirii Yeesu

(Matta 27.27-31 ; Yahayya 19.2-3)

¹⁶ Soojeeji njahari Yeesu fiiliire laamorde vi'eteende Firtoriyum, be noddii soojeeji koriidi fuu be kawriti di.

¹⁷ Be borni mo burnus bo'ojiteydum, † be mbami giifol gi'e, be ngiifi mo ngol. ¹⁸ Ndeen be puddi hinnugo mo, ebe mbi'a :

— Allah sabbinate laamiido Yahuudu'en.

¹⁹ Be piiri mo sawru dow hoore, be tuutani mo joodde, be ndiccii yeeso ma'ako, be cujjidani mo. ²⁰ Baawo be njaltinirii mo, be borti mo burnus bo'ojiteydum duum, be borni mo kolte ma'ako. Ndeen be mburtini mo, be njahari mo yaasi, gam be biloya mo dow *gaafagal.

† Nder jaamaniiru nduun, laamiibe e riskube tan bornotoo kolte bodeeje deen, gam de cadde.

Bileeki Yeesu dow gaafagal

(Matta 27.32-44 ; Luka 23.26-43 ; Yahayya 19.17-27)

²¹ Dow laawol be potti e gorko bi'eteedo Simon, mo si'ire Sireene, baaba Aleksandir e Rufus, e warta gada ladde. Soojeeji ndooli mo o vakkoo *gaafagal Yeesu.
²² Be njahari Yeesu wodnde yaayre vi'eteende Golgota, waato Gumbal Hoore. ²³ Be kokki mo *innaboojam njillindiraadam e *miir † o yara, ammaa o yaraay dam.
²⁴ Be bili mo dow gaafagal, be cenndiri kolte ma'ako e wadgo cubol, gam be ngi'a ko koo moye mabbe heba-ta. ²⁵ Wakkaci be bili mo dow gaafagal, dum njamndi joveenayi ndi subaka. ²⁶ Be takki alluwaawal dow hoore gaafagal ngaal, be mbinndi ko dum wullorii mo dow ma'agal vi'igo : « Laamiido *Yahuudu'en ».

²⁷⁻²⁸ Kadimaa be bili wuybe dido dow gaafaade ha'ade Yeesu, go'oto e junngo ma'ako nyaamo, go'oto e nano. ²⁹ Yimbe yabbotoobe e kuda Yeesu, e ndimmba ko'e e mbi'a :

— Too, aan biido no yibbiney *Wuro Allah Seniingo, nyibtoo ngo nder balde tati, ³⁰ jippoya dow gaafagal, kismaa hoore maada !

³¹ Noon boo *mawbe aardiibe diina e *moodibbe Tawreeta njaltiniri mo hakkunde mu'en, be mbi'i :
 — O hisnii wobbe, ammaa o waawaay hisnugo hoore ma'ako. ³² Woor kanko biido no *Almasiifu laamiido *Isiraa'iila o jippoyoo jo'oni dow gaafagal, gam ngi'en ngoondinen mo.

Wuybe be dum bili vuttudu ma'ako boo kudi mo.

Maayde Yeesu

(Matta 27.45-56 ; Luka 23.44-49 ; Yahayya 19.28-30)

³³ Caka nyalawma, sey nibre suddi lesdi fuu, faa yahago njamndi tati ndi alaasara. ³⁴ Njamndi tati ndiin, sey Yeesu towni voliinde vi'i :

— Eloy, Eloy, lama sabaktani ? Waato : « Yaa Allah am, yaa Allah am, gam dume kibinirdaa yam ? » ††

³⁵ Nde wobbe nder dariibe yaayre ndeen nani dum, be mbi'i :

— Nanee, emo nodda annabi Iliya.

³⁶ Sey go'oto mabbe nyaari soofni sooso nder *inna-boojam lammudam, o habbi dum e loosol, o battini dum e honnduko Yeesu, gam o musina, o vi'i :

— Ngooree ngi'en kul Iliya no warey jippina mo.

³⁷ Yeesu wulli e semmbee, ndeen o maayi.

³⁸ Sey wudere ‡ wonnde nder Wuro Allah Seniingo seeki gada dow faa lees, nde wadi cende didi. ³⁹ Nde mawdo soojeeji dariido yeeso ma'ako yi'i no o maayri, o vi'i :

— Goonga, o'o neddo o *Biddo Allah !

⁴⁰ Wobbe rewbe e ndarii to woddi e ndaara. Nder mabbe e woodi Maryaama mo Magadaaliya, e Saloomi, e Maryaama inna Yaakuubu pamaro e Yusufu.

⁴¹ Kambe tokkunoo Yeesu, e kuwana mo nde o won-

† Miir dum godki lekki usteyki naawdum nder banndu neddo.
 †† Jabuura 22.1 ‡ E woodi wudere senndunde yaayre seniinde e yaayre burnde senaago. Wudere ndeen no tekkunde korey.

noo lesdi Gaaliili. E woodi rewbe feere duudbe war-doybe e ma'ako *Urusaliiima, kambe maa ebe doon.

Uveeki Yeesu

(Matta 27.57-61 ; Luka 23.50-56 ; Yahayya 19.38-42)

⁴² Dum alaasara sirvanaago *nyannde-fooftiinde.
⁴³ Gam ma'ajum, Yusufu mo si'ire Aramaatiya semm-bidini bernde muudum, o yahi to Bilaatus o torii dum hokka mo banndu Yeesu. Yusufu no neddo teddi-naado nder *Kawtal Sernoobe Diina, kanko maa emo haabi o yi'a garol *laamu Allah.

⁴⁴ Nde Bilaatus nani Yeesu aartii maayi, dum haaynii mo. O noddii mawdo soojeeji o yami dum, kul dum goonga Yeesu aartii maayi. ⁴⁵ Nde o nani ka e honnduko mawdo soojeeji oon, o woori Yusufu hooya banndu nduun. ⁴⁶ Sey Yusufu soodoyi wudere sadnde, o wadi dum jippini banndu Yeesu, o taardi ndu wudere ndeen, o wallini ndu nder yenaande wasaande nder haayre. O talliti kaaya o omndi honnduko yenaande ndeen. ⁴⁷ Maryaama mo Magadaaliya e Maryaama inna Yusufu ngi'ii to dum wallini banndu Yeesu.

Ummitaaki Yeesu nder maayde

(Matta 28.1-8 ; Luka 24.1-12 ; Yahayya 20.1-10)

16 Nde *nyannde-fooftiinde yabbii, Maryaama mo Magadaaliya e Saloomi e Maryaama inna Yaakuubu coodi nebbam mbeldam luubngol, gam be njaha be molmana banndu Yeesu. ² Nyannde alat be ummii ila fajiri, be njottii yenaande ndeen pudoyki naange. ³ Dow laawol be mbadi ga vi'igo hakkunde mabbe :

— Moye tallitanta en kaaya nga dum omndiri honnduko yenaande ndeen ?
⁴ Ammaa nde be banti gite, be ngi'i kaaya ngaan tallitaama. ⁵ Nde be natti yenaande ndeen, be ngi'i goddo kayeejo e joodii vuttudu nyaamru, emo bornii kolte daneeye tar, be kultori.

⁶ Kayeejo oon vi'i be :

— To' on kul ! Edon ndaara Yeesu mo Najaratu baraado dow *gaafagal. O ummitinaama nder maayde ! O walaa do'o. Raa to o wallinano. ⁷ Jo'oni, njah-ee mbi'on *almaaajiri'en ma'ako e Biiturus, o aartey on yahago lesdi Gaaliili. Toon ngi'oton mo, noon no o vi'inoo on.

⁸ Rewbe been mburtii yenaande, be nyaari, ebe ndiwna sabu kulol. Kulol hadi be vi'igo ka koo moye.

Yeesu vannganii Maryaama mo Magadaaliya

(Yahayya 20.11-18)

[⁹ Nyannde alat fajiri, Yeesu ummitii nder maayde. Baawo o ummitake o aartii vanngango Maryaama mo Magadaaliya, mo o vurtinannoo *ginnaaji joveedidi.

¹⁰ Maryaama oon yahi vi'i ka wondunoobe e Yeesu. Wakkaci duum ebe nder billaare, ebe mboya. ¹¹ Nde be nani Yeesu e foofa, Maryaama boo yi'ii mo, be njabaay ka.

Yeesu vannganii goondinbe dido

(Luka 24.13-35)

¹² Baawo ma'ajum, wobbe goondinbe mo dido e dow laawol nder ladde yahago godngel ci'el, sey Yeesu vanngani be nder nanndi feere. ¹³ Be co''ii be mbi'i ka horiibe, ammaa be njabaay ka be'e maa mbi'i.

Kuugal ngal Yeesu hokki almaajiri'en muudum

(Matta 28.16-20 ; Luka 24.36-49 ; Yahayya 20.19-23 ; Kuude Lilaabe 1.6-8)

¹⁴ Baawo ma'ajum, Yeesu vanngani almaajiri'en muudum sappo e go'o, wakkaci be nyaamata. O feli be, sabu ciya goondinki mabbe e ca'atal berde mabbe, gam be njabaay ko yiibe mo ngeccii be baawo o ummitake. ¹⁵ O vi'i be :

— Njahee koo toye nder duuniyaaru, nga'ajinon koo moye *Habarū Beldum. ¹⁶ Goondindo yam wadanaa

*baptisma no hisey, ammaa mo goondinaay yam no sernante. ¹⁷ Goondinbe yam fuu no mbadey di'i alaa-maaji kaayniidi : be mburtiney *ginnaaji e innde am, be mbolvey demle kese, ¹⁸ be nanngay bo'ole e juude mabbe, to be njarii tooke, de mbadantaa be koo dume, be njowaney nyawbe juude njamdiita.

Yeesu hooyraama dow

(Luka 24.50-53 ; Kuude Lilaabe 1.9-11)

¹⁹ Baawo Yeesu Jawmiraawo volvanii be, o yeftiraa-ma dow, o joodii e junngo Allah nyaamo. ²⁰ Sey *al-maajiri'en ma'ako ndilli, nga'ajinoyi *Habarū Beldum koo toye. Jawmiraawo boo valli be, hokki be baawde wadgo kuude kaayniide, gam tabbitingo ko be mbi'ata, to ma'ako dum ivoyi.] †

† *De'e aayaaje de ngalaa nder goddi dereeji.*

Luka

Tindinoore

Bi'eteedo Luka vinndi nde'e deftere. Luka no likitaajo. Kanko naa o Yahuuduujo, kadimaa o walaa nder almaa-jiri'en Yeesu sappo e dido, kama Matta e Yahayya.

Edum tammii Linjiila Luka vinndaama hakkunde duubi hamsiin e joveenayi (59) e settiin e tati (63) baawo danyeekee Yeesu, koo boo hakkunde duubi saba'iin (70) e tamaaniin (80). Dum badoojum Deftere ndeen vinndaama nder si'ire Rooma. O vinndii nde gam koo moye, koo nde o inni innde Tiyofilus.

Deftere ndeen dum habaru Yeesu Almasiihu, no o danyiraa e no o joodorii. O yamditinii nyawbe, o vurtinanii yimbe ginnaaji, o ummitinii maaybe, o ekkitinii yimbe laawol Allah. Hallube mbarii mo, ammaa o ummitake nder maayde baawo balde tati. Nde vi'i boo Yeesu e waawi ya'afaago hakkeeki neddo. Nde hollii goondindo Yeeso fuu to maayi, no nattey Wuro Allah.

Tokkindirki haalaaji

Fuddoode (1.1-4)

Danyeekee Yahayya badoowo baptisma e danyeekee Yeesu (1.5-2.52)

Wa'aji Yahayya badoowo baptisma (3.1-20)

Baptisma Yeesu e no Ceydaan godorii mo (3.21-4.13)

Kuude Yeesu nder lesdi Gaaliili (4.14-9.50)

Gada Gaaliili yahago Urusaliima (9.51-19.27)

Asaveere Yeesu sakitiinde (19.28-23.56)

Ummitaaki Yeesu nder maayde e yentuki ma'ako dow (24.1-53)

Daliila vinndugo nde'e deftere

¹ Yaa Tiyofilus mawdo, yimbe duudbe ti'inake mbinndii habaru ku'uje ko wadi nder amin. ² Be mbinndii habaru dum nanden gada e konndude been yiibe duum ko wadi e gite mu'en ila fuddoode. Kambe been kalfinaa anndingo habaru duum. ³ Miin boo mi liinyii e hakkiilo no ku'uje deen fuu mba'ari ila fuddam. Gam ma'ajum, aan Tiyofilus Mawdo, mi yi'ii dum booddum miin boo mi vinndan maa e tokkindirki no habaru duum fuu wa'ari, ⁴ gam tabbitinaa goonga habaru ko dum ekkitin maa.

Malaa'ikaajo anndinii danyeekee Yahayya badoowo baptisma

⁵ Too, nder jaamaniiru ndu *Hiruudus laamii dow lesdi *Yahuudiya, e woodi *aardiido diina bi'eteedo Jakariya, gondo nder yebre aardiibe diina lenyol Abiya. Innde debbo ma'ako Alisabaatu mo lenyol Haruuna.

⁶ Be fuu dido be goonga'en yeeso Allah, ebe tokki dookaaji ma'ako booddum, be ngalaa feloore fuu.

⁷ Ammaa be kebaayno binngel, gam Alisabaatu no dimaro, kadimaa be fuu dido be naywi.

⁸ Nyannde feere Jakariya e wada kuugal muudum ngal aardiido diina nder Wuro Allah Seniingo, gam dum wakkaci kuugal yebre ma'ako. ⁹ Aardiibe diina e mbaada cubol gam senndugo kuugal hakkunde mu'en. Nyanndeere ndeen Jakariya subaa, gam o natta nder

*yaayre seniinde o wula urdi. ¹⁰ Wakkaci o wulata urdi, jama'aare fuu e darii yaasi e wada do'aare. ¹¹ Sey malaa'ikaajo Jawmiraawo vanngani mo, darii vuttudu to dum wulata urdi ndu nyaamo. ¹² Nde Jakariya yi'i mo, bernde muudum tayi, kulol nanngi dum. ¹³ Ammaa malaa'ikaajo oon vi'i mo :

— Ta'a hul Jakariya, Jawmiraawo jabii do'aare maada. Debbo maada Alisabaatu no danyante biddo gorko, a tokaney mo Yahayya. ¹⁴ A naney beldum korey, yimbe duudbe boo no mbelmbeltey, sabu danyeekee biddo oon, ¹⁵ gam o laatoto mawdo yeeso Jawmiraawo. O yarataa *innaboojam koo yare-yare ko sottinta hakkiilo, ammaa o heevey *Ruhu Ceniido ila emo nder reedu inna ma'ako. ¹⁶ O vittinoyey bibbe *Isiraa'iila duudbe to Allah Jawmiraawo mabbe. ¹⁷ O aartey Almasiihu wargo nder baawde Ruhu Allah de annabi Iliya hebno, gam o narrina danyoobe e bibbe mu'en, o vittinoya saliibe dowaanaago Jawmiraawo dow laawol goonga'en. O siryoo yimbe gam garol Jawmiraawo.

¹⁸ Jakariya yami malaa'ikaajo oon vi'i :

— Noye anndireymi ko mbiidaa dum goonga ? Gam miin mi naywi, debbo am boo duubi muudum duudi.

¹⁹ Malaa'ikaajo toontii mo vi'i :

— Miin woni Jibiraa'iilu darotoodo yeeso Allah dum gam huwango mo. Mi lilaama to maada gam mi hokku maa du'um Habaru Beldum. ²⁰ Ammaa jo'oni a waawataa volvugo, faa nyannde nde hu'unde duum laatii, gam a goondinaay haala am laatotooka to wakkaci muudum warii.

²¹ Wakkaci duum yimbe e ndeenti Jakariya, neeboyki ma'ako nder *Suudu Jawmiraawo haaynake be. ²² Nde o vurtoyii, o waawaay volvango be. Be pahami e woodi kaayniidum ko o yi'i toon nder Suudu Jawmiraawo. O darii o volirani be juude, ammaa o joodorii noon o volvataa.

²³ Nde balde kuugal ma'ako keyi, o hootii. ²⁴ Balde sedda baawo ma'ajum, debbo ma'ako Alisabaatu hebi reedu, o suudii nder wuro lebbi jovi. O vi'i :

²⁵ — Ndaaree ko Jawmiraawo wadani yam. Nder wakkaci pottandum mo, o yi'ii jurumdum am, o ittani yam cementum yeeso yimbe.

Malaa'ikaajo waddii habaru danyeeke Yeesu

²⁶ Nder lewru Alisabaatu joveego'ooru baawo o hebii reedu, Allah lili malaa'ikaajo Jibiraa'iilu si'ire vi'eteende *Najaratu nder lesdi *Gaalili. ²⁷ O lili mo to goddo surbaajo, nannganaado gorko bi'eteedo Yusufu, mo lenyol *Dawda. Surbaajo oon e vi'ee Maryaama

²⁸ Malaa'ikaajo oon wari to ma'ako vi'i mo :

— Salaama aleekum, aan barkidinaado Jawmiraawo ! Jawmiraawo e wondi e maada !

²⁹ Hinnoore ndeen waanni Maryaama korey. O vi'i nder bernde ma'ako :

— Dume nde'e hinnoore yidi vi'igo ?

³⁰ Ammaa malaa'ikaajo oon vi'i mo :

— Ta'a hul Maryaama, gam barkaa Allah futtanii ma.

³¹ A hebey reedu, ndanyaa biddo gorko, tokanaa mo Yeesu. ³² O laatoto mawdo, o noddirte Biddo Allah Jawmu Manngu. Allah Jawmiraawo no hokkey mo joodorgal laamu maama ma'ako Dawda. ³³ O laamoto dow bibbe Isiraa'iila faa abadaa. Laamu ma'ako re'ataa.

³⁴ Maryaama vi'i malaa'ikaajo oon :

— Noye dum wadorto ? Gam mi anndaa gorko.

³⁵ Malaa'ikaajo oon toontii mo vi'i :

— Ruhu Ceniido no jippoto dow maada, baawde Allah Jawmu Manngu no suddete kama dowdi. Gam ma'ajum, danyeteedo oon no noddirte Ceniido e *Biddo Allah.

³⁶ Rah, bannda Alisabaatu hebii reedu biddo gorko nder nayeewu muudum, koo nde yimbe mbi'inoo o dimaro. Jo'oni emo woodi reedu ndu lebbi joveego'o.

³⁷ Gam walaa ko salori Allah.

³⁸ Ndeen Maryaama vi'i :

— Miin mi kordo Jawmiraawo, dum laatanoo yam noon no mbiidaa.

Ndeen malaa'ikaajo oon dilli woori mo.

Maryaama yahii to Alisabaatu

³⁹ Nder balde deen, Maryaama ummii jaawdum, yahi si'ire wonnde nder baamle Yahuudiya. ⁴⁰ Nde o yottii toon, o natti wuro Jakariya o hinni Alisabaatu.

⁴¹ Wakkaci ko Alisabaatu nani hinnoore Maryaama, biddo gondo nder reedu muudum dimmbii. Alisabaatu hebbinaa *Ruhu Ceniido. ⁴² O volvi e semmbee, o vi'i Maryaama :

— A barkidinaado nder rewbe fuu ! Biddo mo caawdaa boo o barkidinaado. ⁴³ Miin, mi moye mo inna Jawmiraawo am warata to muudum ? ⁴⁴ Gam nde nanmi hinnoore maada, biddo gondo nder reedu am dimmbake sabu beldum. ⁴⁵ A barkidinaado, gam a goondinii ko Jawmiraawo vi'i mbi'edaa no wadey daahir.

Gimol Maryaama

⁴⁶ Ndeen Maryaama vi'i :

— Bernde am e maalta Jawmiraawo.

⁴⁷ Yonki am heevii beldum sabu Allah Kisnoowo yam,

⁴⁸ gam o raarii yamnaare kordo ma'ako.

Gada jo'oni yimbe jaamanuui fuu no noddirey yam barkidinaado,

⁴⁹ gam Allah Jawmu Baawde wadani yam ku'uje mawde.

Innde ma'ako no seniinde.

⁵⁰ Yurmeende ma'ako dow huloobe mo re'ataa faa abadaa.

⁵¹ O huwii kuude mawde e junngo ma'ako semmbidngo.

O sankitii yimbe be berde mu'en keevi mawnitaare.

⁵² O jippinii laamiibe dow laamu mu'en, ammaa o mawninii yavaabe.

⁵³ O haarnirii nanoobe veelo e ku'uje boodde, ammaa o yoofii riskube e juude mehere.

⁵⁴⁵⁵ O vallii yimbe Isiraa'iila huwanoobe mo, gam o yeggitaay alkawal ngal o wadannoo maami-raabe meeden,

ngal nango jurumdum Ibraahim e lenyol muudum faa abadaa.

⁵⁶ Maryaama joododii e Alisabaatu faro lebbi tati, ndeen o so'ii wuro ma'ako.

Danyeeke Yahayya badoowo baptisma

⁵⁷ Nde wakkaci danyki Alisabaatu wadi, o danyi biddo gorko. ⁵⁸ Nde ho'odiddaabe e banndiraabe ma'ako nani barkaa makka ka Jawmiraawo hokki mo, be mbelmbelditii e ma'ako.

⁵⁹ Nde binngel ngeel wadi balde joveetati, be ngari naadugo ngel. † Be ngidiino tokango ngel innde baaba ma'agel Jakariya. ⁶⁰ Ammaa inna ma'agel salii vi'i :

— A'aa, tokanee ngel Yahayya.

⁶¹ Be mbi'i mo :

— Nder lenyol maada walaa goondo nden doon innde.

⁶² Sey be mbolvirani baaba ma'agel juude, gam be annda innde nde o yidi dum tokana ngel.

⁶³ Jakariya yami be alluwaawal, o vinndi dow ma'agal :

— Innde ma'agel Yahayya.

Fii duum haaynii yimbe fuu wonbe doon. ⁶⁴ Doon e doon, honnduko ma'ako omtii, demngal ma'ako habbiti. O fuddi volvugo, emo maalta Allah. ⁶⁵ Kulol nanngi

† Nder finaatawaa Yahuudu'en, to biddo gorko rimaama, nyanda o tokanaa nyannaan o naadete.

ho'odiddaabe mabbe fuu. Habaru duum sankitii koo toye nder baamle Yahuudiya. ⁶⁶ Nando dum fuu nyumi dow ma'ajum vi'i : « Dume binngel ngeel laatotoo to ngel mawni ? » Gam junngo Jawmiraawo e wondi e ma'agel.

Annabaaku Jakariya

⁶⁷ Jakariya baaba binngel ngeel heevi *Ruhu Ceniido, o wadi annabaaku o vi'i :

⁶⁸ — Yettoore laatanoo Jawmiraawo, Allah mo Isir-aa'iila,

gam o vallii yimbe ma'ako, o rimdinii be.

⁶⁹ O waddanii en kisnoowo cemmbidfo ibdo nder lenyol maccudo ma'ako *Dawda,

⁷⁰ O vi'iino ila ko neebi e konndufe *annabo'en ma'ako seniibe :

⁷¹ O hisney en gada e juude hallube, e wanywanybe meeden.

⁷² O nanii jurumdum maamiraabe meeden, o yeggitaay *alkawal ma'ako ceniingal,

⁷³ ngal o hunanii maama meeden Ibraahim.

⁷⁴ O vi'i o hisney en gada e juude wanywanybe meeden,

gam kuwanen mo, naa e kulol,

⁷⁵ njoodooden en seniibe e goonga'en yeeso ma'ako faa keerol balde meeden fuu.

Annabaaku Jakariya dow binngel muudum

⁷⁶ Aan binngel am, a noddirte annabiijo Allah Jawmu Mannu,

gam a aartey Jawmiraawo wargo faa mo''inanaa mo laawol, †

⁷⁷ anndinaa yimbe ma'ako o hisney be, o ya'afoto hak-keeki mabbe.

⁷⁸ Gam Allah meeden o keebdo yurmeende, O lildoyey en jayngol ma'ako manngol gada dow,

⁷⁹ gam ngol yannanoo wonbe nder nibre e kulol maayde,

ngol tokkina kosde meeden dow laawol jam. ††

⁸⁰ Yahayya mawni, fahamu ma'ako besdii. O joodii nder ladde faa wakkaci nde o vanngani yimbe Isir-aa'iila.

Danyeeke Yeesu

(Matta 1.18-25)

2 E wakkaci danyeeke Yahayya, Agustus laamiido *Rooma vi'i dum lima yimbe wonbe nder laamu Rooma fuu. ² Kangal woni limgal aranal ngal dum wadi e wakkaci ko Kiriniyus laatii gomnaajo lesdi Siiriya.

³ Koo moye fuu yahi si'ire muudum gam limee.

⁴ Yusufu boo ummii si'ire Najaratu nder lesdi Gaaliili.

O yahi si'ire to *Dawda rimaa vi'eteende Baytilaama, wonde nder lesdi *Yahuudiya, gam kanko dum mo lenyol Dawda. ⁵ O yahi toon gam dum lima mo, kanko e Maryaama mo o nannganaa, gaamdo. ⁶ Ebe nder Baytilaama, sey wakkaci danygol Maryaama wadi. ⁷ O

danyi binngel gorel afel ma'ako, o saawri ngel leppi wudere, o wallini ngel nder akali nyaamnirki bisaaji, gam be kebaay yaayre nder veerdude.

Malaa'ikaajo vannganii waynaabe

⁸ Nder lesdi ndiin e woodi waynaabe waaleybe e ndeeni bisaaji mu''en vuttudu si'ire. ⁹ Sey malaa'ikaajo Jawmiraawo vanngani be, teddungal Jawmiraawo yannanii be, kulol manngol nanngi be. ¹⁰ Ammaa malaa'ikaajo oon vi'i be :

— To' on kul ! Gam mi waddanii on habaru beldum, beleydum yimbe fuu. ¹¹ Hannde nder si'ire *Dawda on ndanyanaama kisnoowo, kanko woni *Almasiifu Jawmiraawo. ¹² Raa no kebtirton mo : on tawey binngel e saawaa nder leppi, engel wallinaa nder akali nyaamnirki bisaaji.

¹³ Doon e doon sey cefe malaa'ika'en gada asama mbanngi kawti e malaa'ikaajo oon, be mbadi ga maal-tugo Allah, ebe mbi'a :

¹⁴ — Teddungal laatanoo Allah toon dow, nder duuniyaaru boo, jam laatanoo yimbe be Allah nanata beldum mu''en.

¹⁵ Nde malaa'ika'en been co''ii dow, sey waynaabe been mbi'i hakkunde mu''en :

— En njah Baytilaama ngi'en du'um ko Jawmiraawo anndini en.

¹⁶ Sey be njawdii be njahi toon, be tawi Maryaama e Yusufu e binngel ngeel, engel wallinaa nder nyaamnirdum bisaaji. ¹⁷ Nde be ngi'i ngel, be ngeccii ko malaa'ikaajo vi'i be dow ma'agel. ¹⁸ Ko waynaabe been mbi'i haaynake koo moye nando dum fuu. ¹⁹ Maryaama boo jogii ko nani fuu nder bernde muudum, o wadi ga nyumgo dum. ²⁰ Ndeen waynaabe been co''ii, e mawnina Allah, e maalta mo gam koo dume ko be nani e ko be ngi'i, deydey e no malaa'ikaajo yeccorii be.

Yeesu tokanaama

²¹ Nde binngel ngeel wadi balde joveetati, ngel naadaa, ngel tokanaa Yeesu, innde nde malaa'ikaajo vi'inoo inna ma'agel hokka ngel ila o hebaayno reedu.

Yeesu yaharaama Wuro Allah Seniingo

²² Nde balde lootaaki mabbe keevi, kama no dum vinndiraa nder *Tawreeta Muusa, Yusufu e Maryaama njahari Yeesu *Urusaliima gam be kolla mo yeeso Jawmiraawo. ²³ Gam noon Jawmiraawo vi'i nder Tawreeta : Biddo gorko afo fuu, Jawmiraawo jeyi mo. †

²⁴ Be ngari boo gam be mbada sadaka, kama no dum vinndiraa nder Tawreeta : pooli didi koo uugahon didon. ††

²⁵ Wakkaci duum e woodi goddo neddo nder Urusaliima bi'eteedo Simiyon. O neddo goongaajo, kuloowo Allah, emo reenti o yi'a garol kisnoowo yimbe Isir-aa'iila. *Ruhu Ceniido e wondi e ma'ako, ²⁶ anndinii mo o maayataa sey to o yi'ii *Almasiifu mo Jawmiraawo.

† Malaakiya 3.1 †† Ecaaya 9.2

‡ Burtaaki 13.2,12 †† Lewinkoo'en 12.6-8

²⁷ Ruhu yahari mo nder *Wuro Allah Seniingo. Wakkaci duum Maryaama e Yusufu ngaddi Yeesu nder wuro ngoon, gam wadango mo ko *Tawreeta vi'i. ²⁸ Simiyon jabi binngel ngeel e juude muudum, maalti Allah vi'i ;

²⁹ — Yaa Jawmiraawo, a hebbinii alkawal maada.

Jo'oni woor maccudo maada dilla jam.

³⁰ Gam gite am ngi'ii kisndam maada,

³¹ kisndam dam ciryidaa koo moye yi'a.

³² Kanjam woni jayngol kolleyngol leyyi duuniyaaru laawol maada,

kadimaa dam teddiney yimbe maada *Isiraa'iila'en.

³³ Baaba binngel ngeel e inna ma'agel kaaydini nde be nani ko dum vi'i dow ma'agel. ³⁴ Simiyon barkidini be, o vi'i Maryaama, inna Yeesu :

— Allah subii nge'el binngel gam ngel laatoto daliila do'ere duudbe e ummaaki duudbe nder Isiraa'iila.

Ngel laatoto alaama gada Allah ka yimbe duudbe nganyata. ³⁵ Ngel vannginey nyumooji yimbe cuudiidi. Aan boo inna ma'agel, naawdum no tufey bernde maada kama labi.

³⁶ E woodi boo *annabiijo debbo bi'eteedo Hannatu bii Fanuwel, mo lenyol Aaser. Debbo oon naywii korey. O hoovaanooma nder surbaangaaku ma'ako, o joododii e gorko ma'ako duubi joveedidi, ndeen gorko oon maayii. ³⁷ Baawo maayde gorko ma'ako, o joodii o hoovaaki faa o wadi duubi tamaaniin e nayi (84). Emo doon nder Wuro Allah Seniingo dum, emo teddina Allah, emo suumoo, emo wada do'aare jemma e nyalawma. ³⁸ E wakkaci duum kanko boo o wari, emo yetta Allah emo yeccoo been reentube yi'igo dimdineeki *Urusaliima habaru binngel ngeel.

³⁹ Nde Yusufu e Maryaama njottini ko Tawreeta vi'i fuu, be kooti si'ire mabbe *Najaratu nder lesdi *Gaalili. ⁴⁰ Binngel ngeel e mawna, e besda semmbee e fahamu. Barkaa Allah boo e dow ma'agel.

Yeesu hakkunde moodibbe Tawreeta

⁴¹ Hitaande fuu danyoobe Yeesu e njaha *Urusaliima gam wadgo *juulde Kuultol. ⁴² Nde Yeesu wadi duubi sappo e didi, be njahadi e ma'ako juulde deen kama ko voovaa. ⁴³ Nde juulde deen timmi, be nanngi laawol hootgo, ammaa Yeesu darii Urusaliima, naa e anndaangal danyoobe muudum. ⁴⁴ Kambe ebe tammii emo nder yahadiddaabe mabbe. Nde be mbadi ja-haangal nyalawmaare fuu, be puddi yillaago mo nder banndiraabe mabbe e higoobe mabbe. ⁴⁵ Nde be ngi'aay mo, be co'ii Urusaliima gam yillaago mo.

⁴⁶ Baawo balde tati be tawi mo nder *Wuro Allah Seniingo. Emo joodii hakkunde moodibbe, emo yewanii be, kadimaa emo yama be. ⁴⁷ Nanbe mo fuu kaaydinii gam fahamu ma'ako e toonti ma'ako. ⁴⁸ Nde danyoobe ma'ako ngi'i mo, be kaaydini. Inna ma'ako vi'i mo :

— Binngel am, ko jeyi mbadandaa min nihini ? Miin e baaba maada min ngaannake gam yillaago maa.

⁴⁹ O vi'i be :

— Gam dume ngillotoodon yam ? Asee on anndaa e haani mi joodoo nder wuro Baaba am naa ?

⁵⁰ Ammaa be pahamaay ko o yidi vi'igo be.

⁵¹ Ndeen Yeesu hootdi e mabbe Najaratu, o wadi ko be mbi'i mo fuu. Inna ma'ako resi ku'uje deen fuu nder bernde muudum. ⁵² Yeesu e mawna, fahamu ma'ako e besdoo dum, o hebi togu yeeso Allah e yimbe fuu.

Wa'aji Yahayya badoowo baptisma

(Matta 3.1-12 ; Markus 1.1-8 ; Yahayya 1.19-28)

3 ¹⁻² Voliinde Allah warani Yahayya, bii Jakariya nder ladde hitaande laamu Tiberiyas, laamiido *Rooma sappo e njovabu. Hitaande ndeen Pontus Bilaatus woni gomnaajo lesdi *Yahuudiya, *Hiruudus boo kam laamanii lesdi *Gaalili, mawniiko Filibus e laamanii lesdi Ituriya e Tarakunitus, Lisaaniya e laamanii lesdi Abiliya, Anas e Kayafas ngoni *mawbe aardiibe diina.

³ Yahayya yiilii nder jaaje gonde ha'ade maayo Urdun fuu, emo wa'ajina, emo vi'a :

— Tuubee mbadaneedon *baptisma, kebon ya'afuye hakkeji moodon.

⁴ Dum laatii kama no annabi *Ecaaya vinndunoo nder deftere muudum, vi'i :

— Voliinde nanaama nder ladde e vi'a :

Mo'inee datal gam Jawmiraawo, poortee laawol gam garol ma'ako.

⁵ Jantande fuu no uvetee, baamle e yoole fuu no nametee.

Laabi leliidi fuu no poortetee, laabi bondi fuu no mbo'intee.

⁶ Yimbe fuu no ngi'ey kisndam Allah. †

⁷ Yimbe duudbe ngari to Yahayya gam o wadana be baptisma. O vi'i be :

— Onon bibbe bo'ole ! Moye vi'i on paayon huunyere Allah wareynde ? ⁸ Kuwee kuude kolleyde on tuubii. To' on mbi' nder berde moodon : « Minon, min taaniraabe *Ibraahim ! » Gam emi vi'a on : Allah e woodi baawde wadgo de'e kaaye de laatoo taaniraabe Ibraahim. ⁹ Ila jo'oni jammbera aagama gam fe'ugo ledde gada e dadi ma'aje. Lekki ki rimataa bikkon mboodkon fuu, no fe'ete, feree nder yiite.

¹⁰ Yimbe yami mo mbi'i :

— Noye haani min mbada ?

¹¹ O toontii be, o vi'i :

— Mo toggooje didi fuu senna e mo walaa. Goondo nyaamdu boo hokkora mo walaa.

¹² *Jaboobe janngal maa ngari gam be mbadanee *baptisma, be yami mo, be mbi'i :

— Moodibbo, noye haani min mbada ?

¹³ O vi'i be :

— To' on besdu dow ko mbi'aadon njabon.

¹⁴ Goddi soojeeji yami mo mbi'i :

— Minon fa, noye haani min mbada ?

O vi'i be :

— To' on te'etu jawdi yimbe e semmbee. To' on njowan yimbe ko mbadaay, gam njabton be ceede. Ammaa keytooree e ko mbiyeteedon.

¹⁵ Yimbe fuu e kaabi ngi'a *Almasiifu. Koo moye mabbe e nyuma nder bernde muudum, koo maa Yahayya woni *Almasiifu. ¹⁶ Sey Yahayya vi'i be :

† Ecaaya 40.3-5

— Miin, emi wa'arana on *baptisma e ndiyam, ammaa burdo yam baawde e wara. Mi fotay fibtugo koo boggi pade ma'ako. Kanko o wa'araney on baptisma e *Ruhu Ceniido e yiite. ¹⁷ Emo jogii jaartirdum e junngo ma'ako, gam o sennda gawri e nyaande. O hawrita gawri, o wada ndi nder beembal ma'ako, ammaa o wuldey nyaande ndeen e yiite nge nyifataa.

¹⁸ Noon Yahayya vagginiri yimbe e bolle duudde, o wa'ajini be *Habar Beldum. ¹⁹ Ammaa *Hiruudus gomnaajo, o felii dum gam te'itii Hiruudiya koree mawnum, e gam kuude kallude fuu de o wadi. ²⁰ Sey Hiruudus besdi wadgo ko buri noon hallugo, o wadi Yahayya omndaa nder kaso.

Yeesu wadanaama baptisma

(Matta 3.13-17; Markus 1.9-11)

²¹ Wakkaci yimbe fuu mbadantee baptisma, Yeesu boo wadanaama baptisma. Emo nder wadgo do'aare, sey asama omtii. ²² *Ruhu Ceniido jippii dow ma'ako nder nanndi foondu. Voliinde ivoyi gada dow vi'i :

— Aan woni *Biddo am gidaado. Emi nana beldum maada.

Maamiraabe Yeesu

(Matta 1.1-17)

²³ Yeesu wadii faro duubi talaatiin (30), ko o fuddi kuugal ma'ako. Yimbe e nyuma Yeesu no bii Yusufu, Yusufu boo no bii Eeli, ²⁴ Eeli bii Matat, Matat bii Leewi, Leewi bii Malki, Malki bii Yanna, Yanna bii Yusufu, ²⁵ Yusufu bii Matatiya, Matatiya bii Amos, Amos bii Nahum, Nahum bii Esili, Esili bii Naggay, ²⁶ Naggay bii Maata, Maata bii Matatiya, Matatiya bii Simeya, Simeya bii Yoosek, Yoosek bii Joda, ²⁷ Joda bii Yowan, Yowan bii Resa, Resa bii Jarubabel, Jarubabel bii Ceyaltiyel, Ceyaltiyel bii Neri, ²⁸ Neri bii Malki, Malki bii Addi, Addi bii Kosama, Kosama bii Elmadam, Elmadam bii Er, ²⁹ Er bii Jocuwa, Jocuwa bii Eliyejer, Eliyejer bii Yorim, Yorim bii Matat, Matat bii Leewi, ³⁰ Leewi bii Simiyon, Simiyon bii Yahuuda, Yahuuda bii Yusufu, Yusufu bii Yonam, Yonam bii Eliyaakim, ³¹ Eliyaakim bii Meleya, Meleya bii Menna, Menna bii Matata, Matata bii Naatan, Naatan bii Dawda, ³² *Dawda bii Jesse, Jesse bii Obida, Obida bii Bo'es, Bo'es bii Salmon, Salmon bii Naasuna, ³³ Naasuna bii Aminadabu, Aminadabu bii Adamin, Adamin bii Aram, Aram bii Hesruuna, Hesruuna bii Fares, Fares bii Yahuuda, ³⁴ Yahuuda bii Yaakuubu, Yaakuubu bii Iciyaaku, Iciyaaku bii Ibraahim, Ibraahim bii Teera, Teera bii Nahor, ³⁵ Nahor bii Seruku, Seruku bii Ragaw, Ragaw bii Falek, Falek bii Eber, Eber bii Sela, ³⁶ Sela bii Kenan, Kenan bii Arfasada, Arfasada bii Cem, Cem bii Nuhu, Nuhu bii Lamek, ³⁷ Lamek bii Metusela, Metusela bii Enok, Enok bii Yared, Yared bii Maleleyel, Maleleyel bii Kenan, ³⁸ Kenan bii Enos, Enos bii Ciitu, Ciitu bii Adamu, Adamu mo Allah.

Ceydaan jarrabake Yeesu

(Matta 4.1-11; Markus 1.12-13)

4 Yeesu ivoyi maayo Urdun e heevi *Ruhu Ceniido. Ruhu oon yahari mo nder ladde. ² Toon *Ceydaan jarrabii mo balde arba'iin (40). Nder balde deen fuu o nyaamaay koo dume. Baawo ma'ajum o dolii korey.

³ Ceydaan vi'i mo :

— To a *Biddo Allah kam, vi' nde'e haayre laatoo nyaamdu.

⁴ Yeesu vi'i mo :

— Dum vinndaama : Naa e nyaamdu tan neddo foofrata. †

⁵ Sey Ceydaan yahari mo wodnde yaayre townde, holli mo laamuuji duuniyaaru fuu nder mayyannde yitere, ⁶ vi'i mo :

— Mi hokkete baawde e risku di'i laamuuji fuu, gam mi hokkaama dum. Miin boo, emi waawi hokkugo dum mo ngidanmi fuu. ⁷ Gam ma'ajum, kul a diccake a sujjidanii yam, dum fuu dum laatoto dum maada.

⁸ Yeesu vi'i mo :

— Dum vinndaama : Sujjidan Allah Jawmiraawo maada. Kanko tan kaandaa jagganaago. ††

⁹ Ceydaan besdi yahari mo Urusaliima, darni mo toon dow hoore *Wuro Allah Seniingo, vi'i mo :

— To a Biddo Allah kam, diw gada do'o ¹⁰ gam dum vinndaama : Allah no vi'ey malaa'ika'en muudum ndeen maa. ‡

¹¹ Kadimaa Be tabbo maa nder juude mabbe gam to' kosngal maada fii haayre. ‡‡

¹² Yeesu vi'i mo :

— Dum vinndaama : Ta'a godo Allah Jawmiraawo maada. ‡‡

¹³ Nde Ceydaan heyni jarrabaago Yeesu, sey o dilli o woori mo faa goddum wakkaci.

Yeesu fuddii kuugal muudum nder Gaaliili

(Matta 4.12-17; Markus 1.14-15)

¹⁴ Yeesu vitti lesdi *Gaalili e heevi baawde *Ruhu Ceniido. Habaru ma'ako sankitii nder lesdi ndiin fuu.

¹⁵ Emo ekkatina nder *cuudi-ga'ajordi Yahuudu'en. Yimbe fuu e mana mo.

Yimbe Najaratu calake Yeesu

(Matta 13.53-58; Markus 6.1-6)

¹⁶ Yeesu yahi Najaratu, si'ire to o mawni. *Nyannde-fooftiinde o natti *suudu-wa'ajordu Yahuudu'en, noon no o voovi wadgo. Sey o ummii gam o jannga *Deftere Seniinde. ¹⁷ O hokkaa deftere annabi Ecaaya, o omti nde, o janggi aayaaje to dum vi'i :

¹⁸ « Ruhu Jawmiraawo e dow am,

gam o subii yam mi wa'ajina sooybe *Habar Beldum.

O lili yam mi ma'atina honaabe habaru joofeeki mu'en,

mi vumtina vumbe,

† Tokkitaaki Tawreeta 8.3 †† Tokkitaaki Tawreeta 6.13 ‡ Jabuura 91.11 ‡‡ Jabuura 91.12 ‡‡ Tokkitaaki Tawreeta 6.16

mi wada dum rimdina torreteebe,
¹⁹ mi ma'atina duuniyaaru vi'igo hitan barkaa Jawmi-
 raawo warii. » †

²⁰ Ndeen o taggi deftere ndeen, o hokkiti nde ku-
 woowo doon, o joodii. Wonbe nder suudu-wa'ajordu
 nduun fuu e cutii mo. ²¹ Sey Yeesu vi'i be :

— De'e aayaaje de nandon, hannde de keevii.

²² Be fuu be nani beldum ma'ako. Be kaaydini e bolle
 boodde burtiide honnduko ma'ako. Be mbi'i :

— Naa o bii Yusufu naa ?

²³ O vi'i be :

— Dum badoojum mbalndanon yam ngo'ol balndol
 bi'ingol : Nyawtoowo ††, nyawtu hoore maada ! On
 mbi'a kadimaa : Ko min nani a wadii nder Kafarnahum,
 wad dum do'o nder si'ire maada boo.

²⁴ Kadimaa o vi'i be :

— Emi vi'a on goonga : dafey annabijoo jabboraaka
 no haani nder si'ire muudum. ²⁵ Emi vi'a on goonga : e
 jaamaan *annabi Iliya e woodi rewbe duudbe nder les-
 di Isiraa'iila be worbe mu'en maayi. E jaamaan duum,
 iyoonde tobaay duubi tati e lebbi joveego'o, veelo
 manngo wadi nder lesdi ndiin fuu. ²⁶ Ammaa Allah
 lilaay annabi Iliya to koo go'oto mabbe, sey to debbo
 mo si'ire Jarifat nder lesdi Sidon, mo gorko muudum
 maayi. ²⁷ Kadimaa e jaamaan annabi Eliica e woodi be
 nyawu *kuturta duudbe nder Isiraa'iila, ammaa walaa
 jamditinaado nder mabbe, sey Na'aaman neddo lesdi
 Suuriya.

²⁸ Nde yimbe wonbe nder suudu-wa'ajordu Yahu-
 udu'en nduun nani bolle deen, be fuu be kuunyi korey.
²⁹ Be ummii, be mburtini mo yaasi si'ire, be njahari mo
 gabbude baamngel to si'ire mabbe nyibaa, gam be
 ndiirta mo, ³⁰ ammaa sey o ivi hakkunde mabbe, o dilli.

Yeesu vurtinii ginnol

(Markus 1.21-28)

³¹ Yeesu yahi si'ire Kafarnahum nder lesdi Gaaliili,
 emo ekkitina yimbe *nyannde-fooftiinde. ³² Ekkitinol
 ma'ako haayinii be, gam emo volira e baawde.

³³ E woodi goddo mo *ginnol nder suudu-wa'ajordu
 nduun, o wulli e semmbee, o vi'i :

³⁴ — Wayyoo ! Dume hawtu maa e amin, aan Yeesu
 mo Najaratu ? A warii gam halkugo min naa ? Emi ann-
 di a moye : a Ceniido ivoydo to Allah !

³⁵ Yeesu nyaadani ngol vi'i :

— De"u ! Vurta nder ma'ako !

Sey ginnol ngool do"i neddo oon yeeso yimbe, ngol
 vurtii ngol nawnaay mo.

³⁶ Be fuu be kaaydini, be mbadi ga volvugo
 hakkunde mabbe, ebe mbi'a :

— Dum iri d'eye, de'e bolle ? Gam nder baawde e
 semmbee emo vi'a ginnaaji mburtee, di mburtoo.

³⁷ Habaru ko Yeesu wadii sankitii nder lesdi ndiin fuu.

Yeesu yamditinii yimbe duudbe

(Matta 8.14-17 ; Markus 1.29-34)

³⁸ Baawo Yeesu woorii *suudu-wa'ajordu, o yahi
 wuro Simon. Esoo Simon debbo e wondi e yontere
 naawnde, be torii Yeesu hoyna mo. ³⁹ Yeesu battii jon-
 taado oon, tuurnii dow ma'ako, o vi'i yontere ndeen
 yoofa mo, sey nde yoofi mo. Doon e doon debbo oon
 ummii veerni be.

⁴⁰ Nde futuro wadi, yimbe fuu woonbe nyawbe be
 nyawuujii feere-feere ngaddi be to Yeesu, o yowi juude
 ma'ako dow go'oto-go'oto mabbe, o yamditini be.

⁴¹ Ginnaaji maa mburtii nder yimbe duudbe, edi ngul-
 la, edi mbi'a :

— Aan a *Biddo Allah !

Ammaa o nyaadani di, o hadi di volvugo, gam edi an-
 ndi kanko woni *Almasiifu.

Yeesu wa'ajinii nder suudu-wa'ajordu

(Markus 1.35-39)

⁴² Nde veeti, Yeesu vurtii si'ire ndeen yahi wodnde
 yaayre to walaa koo moye. Jama'aare wadi ga yillaago
 mo. Nde be kekti mo, be ngidaa o dilla o wooraa be.

⁴³ Ammaa o vi'i be :

— Doole mi wa'ajina *Habaruu Beldum dum *laamu
 Allah nder ci'e godde boo, gam sabu ma'ajum liloyaa-
 mi.

⁴⁴ Ndeen o wadi ga wa'ajingo nder *cuudi-ga'ajordi
 lesdi *Yahuudiya.

Yeesu noddii tokkuba dum arambe

(Matta 4.18-22 ; Markus 1.14-20)

5 Wodnde nyanndeere Yeesu e darii regorde
 maayo Genesaret ‡, yimbe e nyo'indira gam nana
 voliinde Allah. ² O yi'i akale ndiyam didi e ndesii re-
 gorde maayo. Nanngoobe liyyi vurtiibe nder ma'aje e
 lulla nanngirdum liyyi mu'en. ³ Yeesu natti nder go'oti
 ma'aje, dum akali Simon, o torii mo o diirna ki sedda
 nder ndiyam. O joodii nder ma'aki, o fuddi ekkitingo
 yimbe.

⁴ Nde o heyni ekkitingo, o vi'i Simon :

— Yaharu akali maada toon to luggi, aan e hu-
 udiddaabe maada, peron nanngirdum liyyi nder
 maayo gam nanngugo liyyi.

⁵ Simon vi'i :

— Moodibbo, min kuwii jemmaare fuu, min
 nanngaay koo ngo'otu. Ammaa nde aan vi'i noon, min
 perey. ⁶ Nde be peri nanngirdum mabbe, be nanngoyi
 liyyi duuddi, faa dum fuddi taygo. ⁷ Sey be noddii hi-
 goobe mabbe wonbe nder akali feere, gam be ngara
 be mballa be. Been ngari, be kebbini akale deen didi
 fuu e liyyi, faa de nesi nucaago nder ndiyam. ⁸ Nde Si-
 mon Biiturus yi'i dum, o diccii yeeso Yeesu, o vi'i :

— Jawmiraawo, woddam, gam mi neddo mo hakke !

⁹ O vi'ii noon gam kanko e wondiddaabe ma'ako be
 kaaydini korey e duudal liyyi di be nanngi. ¹⁰ Yaaku-

† Ecaaya 61.1-2 †† Waato likitaajo.

‡ Waato maayo Gaaliili

ubu e Yahayya, bibbe Jabadi, higoobe kuugal Simon, kambe maa dum haaynii be. Ammaa Yeesu vi'i Simon :
— Ta'a hul ! Gada jo'oni a laatoto gaddoowo yimbe to am, naa liyyi.

¹¹ Nde be njahari akale mabbe e regorde maayo, be ngoori koo dume be tokki Yeesu.

Yeesu yamditinii mo kuturta

(Matta 8.1-4 ; Markus 1.40-45)

¹² Nyannde feere nde Yeesu e doon nder wodnde si'ire, sey goddo mo *kukurta nyaami banndu muudum wari. Nde o yi'i Yeesu, o hippii yeeso muudum, o torii dum o vi'i :

— Moodibbo, to a jabii, a waawi yamdingo yam.

¹³ Yeesu foorti junngo muudum, meemi mo, vi'i :

— Mi jabii, yamdit !

Doon e doon nyawu nguun yoofi mo. ¹⁴ Yeesu vi'i mo :

— Ta'a yecco dum koo moye. Ammaa yah hollu hoore maada to *aardiido diina, wadan labbineeki maada sadaka ka *Muusa vi'i, gam anndingo yimbe a yamditii.

¹⁵ Koo nde Yeesu hadi mo yeccaago dum, e noon fuu habaru duum yahii yeeso e sankitaago. Yimbe duudbe ngari gam nango ekkitinol ma'ako e yamditineego gada nyawuujji mu'en. ¹⁶ Ammaa Yeesu e voovi yahago yaayre yeevwnde gam wada do'aare.

Yeesu yamditinii buusaado

(Matta 9.1-8 ; Markus 2.1-12)

¹⁷ Nyannde feere Yeesu e ekkitina. *Fariisa'en e *moodibbe Tawreeta ivoybe ci'e lesdi *Gaalili e *Yahu-udiyi e si'ire *Urusaliiima e njoodii vuttudu ma'ako. Baawde Jawmiraawo e kuwa nder Yeesu gam yamdingo nyawbe. ¹⁸ Sey wobbe ngaddi goddo buusaado, ebe yefti mo dow be'itum ma'ako. Be ndaari no be natinirta mo nder suudu to Yeesu woni, gam be ndesa mo yeeso ma'ako. ¹⁹ Ammaa be kebaay to be natiniri mo, gam jama'aare duudii. Sey be yeenti dow suudu nduun, be njuli ndu, be njippidini mo e be'itum ma'ako yeeso Yeesu hakkunde jama'aare.

²⁰ Nde Yeesu yi'i goondinki mabbe, o vi'i buusaado oon :

— Higoo, hakkeji maada nja'afaama.

²¹ *Fariisa'en e *moodibbe Tawreeta puddi nyumgo e mbi'a :

— O'o dum moye potneydo hoore muudum e Allah ? Moye waawi ya'afaago hakke to naa Allah ?

²² Yeesu e anndi nyumooji mabbe, o vi'i be :

— Gam dume nyumoton iri di'i nyumooji nder berde moodon ? ²³ Dume buri hoygo ? Vi'igo : « Hakkeji maada nja'afaama », na vi'igo : « Umma dara » ? ²⁴ Ammaa gam anndon Bii-Neddo e woodi baawde ya'afaago hakkeji nder ndu'u duuniyaaru.

Sey o vi'i buusaado oon :

— Emi vi'i maa : umma hooy be'itum maada hoot !

²⁵ Doon e doon neddo oon ummii yeeso yimbe fuu, hooyi be'itum muudum hooti e maalta Allah. ²⁶ Yimbe

fuu kaaydini, be mawnini Allah, be kultori korey, be mbi'i :

— Hannde en ngi'ii ko haaynii !

Yeesu noddii Leewi

(Matta 9.9-13 ; Markus 2.13-17)

²⁷ Baawo ma'ajum, Yeesu vurtii yi'i jaboowo *janngal bi'eteedo Leewi e joodii yaayre to jabata janngal.

Yeesu vi'i mo :

— Tokkam.

²⁸ O ummii o woori koo dume o tokki Yeesu.

²⁹ Leewi noddii Yeesu wuro muudum defani mo nyaamduuji duuddi. Jaboobe janngal duudbe e wobbe yimbe nyaamdi e mabbe. ³⁰ Ammaa *Fariisa'en e *moodibbe Tawreeta mbaadi ga feltaago, ebe mbi'a almaajiri'en Yeesu :

— Ko jeyi nyaamdoton e jaboobe janngal e wadoobe hakke ?

³¹ Yeesu vi'i be :

— Yambe ngalaa bukaata nyawtoowo, sey nyawbe.

³² Mi waraay gam noddugo tammiibe no goonga'en, ammaa mi warii gam noddugo wadoobe hakke be tuba.

Yamde dow suumaago

(Matta 9.14-17 ; Markus 2.18-22)

³³ Wobbe mbi'i Yeesu :

— Almaajiri'en Yahayya badoowo *baptisma e cuumoo e mbada do'aare dum, almaajiri'en *Fariisa'en boo e mbada noon. Ammaa aan be maada e nyaama e njara dum.

³⁴ Yeesu toontii be vi'i :

— Koo on mbaawi doolgo ma'atinaabe humto koobgal cuumoo wakkaci kooviido wondi e mabbe naa ? On mbaawataa ! ³⁵ Ammaa wakkaci e wara nde dum hooyata kooviido oon to mabbe, wakkaci duum be cuumoto.

³⁶ Yeesu valndani be ngo'ol balndol. O vi'i :

— Walaa nokkeydo lefel e kotal kesal fitra ngel kotal kihingal. To o wadii noon, o bonnii kotal kesal, lefel kesal boo fotataa e kotal kihingal. ³⁷ Noon boo, walaa looveydo *innaboojam kesam nder saadkiwu kihingu. To o wadii noon, innaboojam daam no yuufey seeka saadkiwu nguun, dam rufa. ³⁸ Sey innaboojam kesam loovee nder saadkiwu kesu. ³⁹ Jardo innaboojam kihidam yidataa kesam, gam o vi'ey : kihidam e buri kesam velgo.

Bii-Neddo woni jawmu nyannde-fooftiinde

(Matta 12.1-8 ; Markus 2.23-28)

6 *Nyannde-fooftiinde feere, Yeesu e almaajiri'en muudum ndaaci nder gese alkamaari. Sey almaajiri'en mbaadi ga borgo butaali e murjoo e yakka. ² Ammaa wobbe *Fariisa'en mbi'i be :

— Ko jeyi mbadoton ko *Tawreeta hadi nyannde-fooftiinde ?

³ Yeesu vi'i be :

— On meedaay jannugoo ko *Dawda wadi nde o nani dolo, kanko e yahadiddaabe ma'ako naa ? ⁴ O nati *Wuro Allah Seniingo, o hooyi buroodi desanaadum Allah, o nyaami. *Tawreeta vi'ii *aardiibe diina tan kaani nyaamgo dum. Ammaa Dawda nyaami dum, faa maa o hokkori yahadiddaabe ma'ako.

⁵ Yeesu besdi vi'igo :

— *Bii-Neddo woni Jawmu nyannde-fooftiinde.

Yeesu yamditinii mo junngo waatngo

(Matta 12.9-14 ; Markus 3.1-6)

⁶ Too, *nyannde-fooftiinde feere boo, Yeesu natti *suudu-wa'ajordu, emo ekkitina. Doon duum e woodi goddo mo junngo muudum nyaamo waati. ⁷ *Mood-ibbe Tawreeta e *Fariisa'en e kora Yeesu be ngi'a kul o yamditiney neddo oon nyannde-fooftiinde, gam be keba ko be ngullorii mo.

⁸ Ammaa Yeesu e anndi nyumooji mabbe. O vi'i mo junngo waatngo oon :

— Umma dara do'o yeeso yimbe.

Gorko oon ummii darii.

⁹ Ndeen Yeesu vi'i be :

— Emi yama on, dume haani wadeego nyannde-fooftiinde : booddum na kalludum ? Hisnugo yonki neddo nakay halkugo ki ?

¹⁰ O raari be be fuu, o vi'i neddo oon :

— Foortu junngo maada.

O foorti ngo, ngo yamditi.

¹¹ Ammaa berde moodiibe Tawreeta e Fariisa'en metti korey, be ndarvi hakkunde mabbe no be mbadanta Yeesu.

Yeesu subii almaajiri'en sappo e dido

(Matta 10.1-4 ; Markus 3.13-19)

¹² Nder balde deen, Yeesu yahi dow vaamnde gam wada do'aare. O waali wadgo do'aare. ¹³ Nde veeti, o noddi almaajiri'en ma'ako, o subii sappo e dido, o wadi be lilaabe. ¹⁴ Kambe ngoni : Simon mo o hokki innde Biiturus, e minyum Anndaraawus, e Yaakuubu, e Yahayya, e Filibus, e Bartalamaawus, ¹⁵ e Matta, e Tooma, e Yaakuubu bii Alfaa, e Simon kabaneydo rimdingo lenyol muudum, ¹⁶ e Yahuuda bii Yaakuubu, e Yahuuda Iskariyooti nyaameydo amaana Yeesu.

Yeesu wa'ajinii jama'aare, o yamditinii nyawbe

(Matta 4.23-25)

¹⁷ Yeesu jippodii e mabbe, o darii e karal aaftiingal to almaajiri'en ma'ako duudbe ngoni. Yimbe duudbe ivoybe lesdi *Yahuudiya e *Urusaliiima e ci'e cawiide maayo, gada Tiir faa Sidon, be fuu ebe doon. ¹⁸ Be ngarii gam be ngewanoo mo, e gam o yamditina be nyawuuji mabbe. Be *ginnaaji torrata boo kebii yamditineego. ¹⁹ Yimbe been fuu e ndaara meemgo mo, gam baawde e mburtoo nder ma'ako de njamditina be be fuu.

Barkaa e la'anoore

(Matta 5.1-12)

²⁰ Yeesu raari almaajiri'en muudum, o vi'i :

— Barkaa laatanto on, onon sooybe, gam onon njeji *laamu Allah. ²¹ Barkaa laatanto on, onon veelaabe jo'oni, gam on kaarey. Barkaa laatanto on, onon voy-oobe jo'oni, gam on njaley.

²² Barkaa laatanto on to yimbe nganyii on, ndiiwii on, kudii on, bonnii inde moodon gam Bii-Neddo. ²³ To nyannde torraaji diin warii, mbelmbeltee, ngamee. Gam laada duudka e reenti on toon dow. Gam noon maamiraabe mabbe mbadannoo annabo'en aartube on.

²⁴ Ammaa bone laatanto on, onon riskube, gam on kebii ko veli on.

²⁵ Bone laatanto on, onon haarbe jo'oni, gam on mbeete. Bone laatanto on, onon jaleybe jo'oni, gam on pahatey, on mboyey.

²⁶ Bone laatanto on to yimbe fuu manii on, gam noon maamiraabe mabbe mbadannoo *annabo'en fevoobe.

Ngidee wanywanybe moodon

(Matta 5.38-48 ; 7.12)

²⁷ — Ammaa onon yewaniibe yam, emi vi'a on : ngidee wanywanybe moodon, mbadanee be ngidaa on ko voodi, ²⁸ mbarkidinee la'anoobe on, ndo'anee torreybe on. ²⁹ To goddo menngake ma ngo'o habawo, hokku mo ngo'o boo. To goddo te'etii ngapaleewol maada, ta'a had mo toggoyel ngel lees boo. ³⁰ Hokku toriido ma. To goddo hooyii dum maada, ta'a yam mo dum.

³¹ Mbadanee yimbe ko ngiddon be mbadana on. ³² To yidbe on tan ngiddon, ndeye manoore potdon hebgo ? Koo hallube maa e ngidi yidbe dum'en. ³³ To wadaneybe on booddum tan mbadanton booddum, ndeye manoore potdon hebgo ? Ay hallube maa e mbada noon. ³⁴ To edon ndaamca be tammiidon no mbiyoto on tan, ndeye manoore potdon hebgo ? Ay hallube maa e ndaamca hallube ba mu'en, gam be kokkita be.

³⁵ Ammaa onon, ngidee wanywanybe moodon, mbadanee be ko voodi, ndaamcee be, to' on tammo hokkiteego. To on mbadii noon, on kebey laada duudka, on laatoto bibbe Allah Mawdo, endoowo be ngetataa, faa e hallube. ³⁶ Laatee endoobe noon no Baabi-raawo moodon laatorii endoowo.

To' on cernan wobbe

(Matta 7.1-5)

³⁷ To' on laatin ko'e moodon sernanoobe wobbe, onon boo on cernantaake. To' on njowan wobbe layfi, onon boo on njowantaake layfi. Nja'afanee wobbe, onon boo on nja'afante. ³⁸ Kokkee wobbe, onon boo on kokkete. On loobranete e etergel boodngel, kebinaangel booddum faa e rufa. Gam e etergel ngel etrandon wobbe, e ma'agel etrantedon.

³⁹ Yeesu valndani be balndol feere, o vi'i :

— Koo bumdo e waawi dowgo bumdo ? To dum wadii noon, wanaa be fuu dido be njooloto nder ngaska naa ? ⁴⁰ Janngoowo burataa moodibbo muudum manngu. Ammaa to janngoowo jannginaama booddum, no laatoto ba moodibbo muudum.

⁴¹ Gam dume ndaarataa celbol gonngol nder yitere bannda, ammaa a yi'ataa lekki makki gonki nder yitere maada ? ⁴² Noye mbaawrataa vi'igo bannda : « Bandam, woor mi ittane celbol gonngol nder yitere maada. » Ammaa aan e hoore maada a yi'aay lekki makki gonki nder yitere maada. Aan munaafukiijo, aartu ittu lekki gonki nder yitere maada tawo, ndeen a yi'ey booddum, kebaa no ittirdaa celbol gonngol nder yitere bannda.

Lekki e annditiree bikkon muudum

(Matta 7.16-20 ; 12.33-35)

⁴³ Lekki boodki rimataa bikkon kon mboodaa, lekki ki voodaa boo rimataa bikkon mboodkon. ⁴⁴ Gam koo kiye lekki e annditiree bikkon muudum. Dum wadataako yibbe tebee e dibeehi, innabooje boo tebataake e cilluki. ⁴⁵ Neddo geeto e vurtina geetum ko suudii nder bernde muudum. Neddo kalludo boo e vurtina halleende suudiinde nder bernde muudum. Gam ko woni nder bernde, kanjum honnduko volvata.

Cuudi didi

(Matta 7.24-27)

⁴⁶ Yeesu vi'i be :

— Gam dume noddirtan yam : « Jawmiraawo, Jawmiraawo », ammaa on mbadataa ko mbi'imi on ?

⁴⁷ Gardo to am fuu, nani bolle am wadi ko mbi'imi, mi holley on mo o nanndi. ⁴⁸ Emo nanndi e neddo mahooowo wuro, wasi luggini faa hewti haayre, mahi wuro muudum dow ma'are. Nde iyoonde tobi, geebeeji peccoyi, ndiyamji piyi wuro ngoon, ammaa ngo dimmbaaki, gam ngo mahaama dow haayre.

⁴⁹ Ammaa nando bolle am wadaay ko mbi'imi, nanndii e mahado wuro muudum dow njaareendi. Nde iyoonde tobi, geebeeji peccoyi, ndiyamji piyi wuro ngoon, doon e doon ngo fuu ngo yibbi !

Goondinki mawdo soojeeji Rooma

(Matta 8.5-13)

7 Nde Yeesu timmini volvango yimbe bolle deen fuu, o dillirii si'ire Kafarnahum.

² Toon duum e woodi goddo mawdo soojeeji *Rooma, mo maccudo muudum nyawi, faa e badii maaygo. Mawdo soojeeji oon e nana beldum ma'ako korey naa sedda. ³ Nde mawdo soojeeji oon nani habaru Yeesu, o lili wobbe ndotti'en *Yahuudu'en to ma'ako, gam be toroo mo o wara o hoynana mo maccudo. ⁴ Be njahi to Yeesu, be torii be tortii, be mbi'i :

— O'o neddo o fotii mballaa mo, ⁵ gam emo yidi lenyol meeden. Kanko oon wadi nyibanaaden *suuduwa'ajordu.

⁶ Yeesu yahadi e mabbe. Nde o fa'andii wuro, sey mawdo soojeeji liloyi higoobe muudum mbi'a mo :

— Moodibbo, ta'a torru hoore maada, gam mi fotaay nattaa wuro am, ⁷ kanjum wadi nyummi miin e hoore am mi fotaay wargo to maada, ammaa volvu tan, maccudo am no yamditey. ⁸ Miin e hoore am e woodi darvanoobe yam, miin boo, e woodi be ndarvaneymi. To mi vi'ii o'o : « Dillu », o dilley. To mi vi'ii on daa'e : « War », o warey. To mi vi'ii maccudo am : « Wad du'um », o wadey dum.

⁹ Nde Yeesu nani bolle deen, dum haaynii mo. O yeeyii jama'aare tokkunde mo, o vi'i :

— Emi vi'a on : koo nder *Isiraa'iila mi meedaay yi'igo goondinki iri ki o'o neddo.

¹⁰ Nde lilaabe been co'ii wuro, sey be tawi maccudo oon yamditi.

Yeesu ummitinii maaydo

¹¹ Baawo ma'ajum sedda, Yeesu yahi wodnde si'ire vi'eteende Naayin, kanko e almaajiri'en ma'ako sappo e dido e jama'aare. ¹² Nde o fa'andii dammugal si'ire ndeen, o fotti e wobbe e yeftoyi maaydo, be uvoya mo. Maaydo oon o bajjo e inna ma'ako, inna ma'ako boo koree muudum maayi. Yimbe si'ire ndeen duudbe e tokki debbo oon. ¹³ Nde Yeesu yi'i mo, nani jurumdum ma'ako vi'i :

— Woor voygo.

¹⁴ O badii o meemi yeftirdum maaydo oon. Sey yeftube mo been ndarii. O vi'i :

— Kayeejo, emi vi'i maa : ummaa.

¹⁵ Maaydo oon ummii joodii fuddi volvugo. Sey Yeesu hokkiti mo inna ma'ako.

¹⁶ Kulol nanngi yimbe been fuu, be maalti Allah, be mbi'i :

— Annabiijo mawdo vanngii nder meeden ! Allah warii vallugo yimbe muudum !

¹⁷ Habaru duum sankitii nder lesdi *Yahuudiya e lesde gonde ha'ade fuu.

Lilaabe Yahayya badoowo baptisma

(Matta 11.2-19)

¹⁸ Nde almaajiri'en Yahayya badoowo baptisma ngeccii dum ko Yeesu wadi duum fuu, o noddi dido nder mabbe. ¹⁹ O lili be to ma'ako be yama mo, be mbi'a :

— Aan woni *Almasiifu mo dum vi'i no warey, na min ndeenta goddo ?

²⁰ Nde be njahi to Yeesu, be mbi'i mo :

— Yahayya badoowo baptisma liloyi min to maada min yam maa : « Aan woni Almasiifu mo dum vi'i no warey, na min ndeenta goddo feere ? »

²¹ E wakkaci duum Yeesu yamditiinii yimbe duudbe woonbe nyawuujii feere-feere, o vurtinaniinii be ginnaaji kalludi, o vumtiniinii vumbe duudbe. ²² O vi'i lilaabe Yahayya :

— Njahee ngeccree Yahayya ko ngiidon e ko nandon : vumbe e mbumta, voosbe e njaaba, be kuturta e njamditinee, fahabe e nana, maaybe e ummitinee,

sooybe e nga'ajinee *Habaruu Beldum. ²³ Barkaa laatanto mo wooraa goondinki muudum gam am.

²⁴ Nde lilaabe Yahayya ndilli, Yeesu fuddi volvango ja-ma'aare dow Yahayya, o vi'i be :

— Dume njahadon raaroygo nder ladde ? Geenol ngol henndu dimmbata ndaaroydon naa ? ²⁵ To naa noon, dume njahadon raaroygo ? Neddo borniido kolte boodde ? Naa noon. Ay bornotoobe kolte boodde e velnube fuu, nder laamorde tawetee. ²⁶ Too, dume njahadon raaroygo ? Annabiijo naa ? Emi vi'a on goonga : o burii annabiijo. ²⁷ Kanko woni mo Allah vi'i nder wodnde aayaare : « Rad'dum, mi liloyey lilaado am, o aardoto yeeso maada, o mo''inan maa laawol. » ^{†28} Emi vi'a on goonga : burdo Yahayya badoowo baptisma manngu meedaay danyeeo. E noon fuu, burdo famdugo nder *laamu Allah burii mo manngu.

²⁹ Been fuu nanbe ko Yeesu vi'i, faa e jaboobe jann-gal, be njabii laawol Allah no goonga, dum been be Yahayya wadannoo *baptisma. ³⁰ Ammaa *Fariisa'en e *moodibbe Tawreeta njabaay ko Allah yidani be, nde be calii Yahayya wadana be baptisma.

³¹ Kadimaa Yeesu vi'i :

— E dume nanndineymi yimbe ndu'u jaamaniiru ?

³² Ebe nanndi e bikkon njoodiikon nder luumo e nod-dindira e mbi'a :

« Min nduudanii on duudaali,
ammaa on ngamaay.

Min ngimanii on gimi jurminiidi,
ammaa on mboyaay. »

³³ Gam Yahayya badoowo baptisma warii nyaamataa goddi nyaamduuji, o yarataa *innaboojam, on mbi'ii : « O kaanjaado. » ³⁴ *Bii-Neddo boo warii e nyaama e yara, on mbi'ii : « Cutee o'o nyaamtaro, jaroowo, higoo *jaboobe jann-gal e wadoobe hakke. » ³⁵ Ammaa jabbe hikima Allah fuu e kolla kanka woni goonga.

Yeesu nder wuro Simon Fariisaajo

³⁶ Go'oto nder *Fariisa'en noddi Yeesu wuro muudum gam be kiirto. Yeesu yahi wuro ngoon joodii gam o hiirto. ³⁷ Nder si'ire ndeen e woodi goddo kaaruwaajo. Nde o nani Yeesu e hiirto nder wuro Fariisaajo oon, o waddi paalel haayre ngel nebbam luuboojam beldum. ³⁸ O darii baawo Yeesu faro kosde muudum, emo voya. O fuddi soofnirgo kosde Yeesu e gondi ma'ako, o molmiri de gaasa hoore ma'ako, o wu-undii de, o molmani de nebbam luuboojam. ³⁹ Nde Fariisaajo oon yi'i noon, o vi'i nder bernde ma'ako :

— Kul daa o'o neddo no annabiijono, daa o an-ndeyno dum iri moye debbo meemata mo, daa o an-ndey o badoowo hakke.

⁴⁰ Yeesu vi'i Fariisaajo oon :

— Simon, e woodi ko ngidmi vi'igo maa.

Simon vi'i mo :

— Volvu moodibbo !

⁴¹ Yeesu vi'i mo :

— E woodi goddo kokkudo yimbe dido nyamaande. Go'oto mabbe jabi ceede ajurfaari keme jovi (500),

† Malaakiya 3.1

go'oto boo jabi hamsiin (50). ⁴² Ammaa nder mabbe walaa baawdo biyaago mo, gam ma'ajum kokkudo nyamaande oon ya'afanii be. E yi'ingo maada, moye nder mabbe burata yidgo mo ?

⁴³ Simon toontii mo vi'i :

— Emi tammoo mo o ya'afanii ceede burde duudgo.

Yeesu vi'i mo :

— A vi'ii goonga.

⁴⁴ Sey o yeeyii debbo oon, o vi'i Simon :

— A yi'ii o'o debbo ? Mi nattii wuro maada, a hokkaay yam ndiyam lootmi kosde am. Ammaa o'o debbo soofnirii kosde am e gondi muudum o mooytirii de gaasa hoore ma'ako. ⁴⁵ A hinniraay yam hinnoore hi-gaaku †, ammaa gada nattoyki am, o'o debbo hinnii yam bood'dum, o wadii ga lootgo kosde am. ⁴⁶ A moomaay hoore am nebbam ‡, ammaa kanko o moomanii kosde am nebbam luuboojam. ⁴⁷ Gam ma'ajum emi vi'i maa : hakkeeki ma'ako duuddi nja'afaama, kanjum wadi o holli yam yidde mawnde. Ammaa ja'afanaado sedfa, yidde sedfa hollata.

⁴⁸ Sey Yeesu vi'i debbo oon :

— Hakkeeki maada nja'afaama.

⁴⁹ Nyaamdoobe e ma'ako puddi volvugo hakkunde mu''en, e mbi'a :

— O'o no moye, ja'afotoodo faa e hakkeeki ?

⁵⁰ Yeesu vi'i debbo oon :

— A hisii gam a goondinii yam, yah jam.

Rewbe vallube Yeesu

8 Baawo doon Yeesu yahi ci'e mawde e pamare fuu, e wa'ajina *Habaruu Beldum dow *laamu Allah. Emo wondi e *almaajiri'en ma'ako sappo e dido ² e wobbe rewbe be o vurtinani *ginnaaji o hoyni nyawuujii mu''en. Raa inde rewbe been : Maryaama mo Maga-daaliya, burtinanaado ginnaaji joveedidi, ³ e Yowana koree Kuja aardiido huwoobe wuro Hiruudus, e Su-jaana e wobbe rewbe duudbe. Rewbe been fuu be mballirii Yeesu e almaajiri'en muudum jawdi mabbe.

Balndol dow aawre

(Matta 13.1-9 ; Markus 4.1-9)

⁴ Yimbe duudbe gada ci'e feere-feere ngari to Yeesu. Sey o valndani be ngo'ol balndol o vi'i :

⁵ — Goddo yahi ngesaa gam aawa aawdi. Nde o aawata ndi, sey ngodndi fi'iti dow laawol ndi yaaba, colli cubti ndi. ⁶ Aawdi feere fi'iti nder korokaaye. Nde ndi fudi, ndi yo'ori gam yaayre ndeen jogataako kec-ciri. ⁷ Ngodndi feere fi'iti nder kebbe, de mawnidi e ma'ari de deddi ndi. ⁸ Ammaa ngodndi ma'ari fi'iti dow lesdi mboodndi, ndi fudi ndi rimi. Wabbere wo'ore fuu rimi butaali hemre (100).

Nde Yeesu heyni valndango be balndol ngool, o volvi e semmbee, o vi'i :

— Mo nofru nanooru fuu, sey nana !

†† Ko debbo oon wadani kosde Yeesu, kanjum Yahuudu'en mbadanta higoobe mu''en to ngarii hinnugo be. ‡ Yahuudu'en e molma nebbam dow hoore kodo, gam teddingo mo.

⁹ Sey almaajiri'en ma'ako yami mo o fahamina be ma'ana balndol ngool. ¹⁰ O vi'i be :

— Onon on kokkaama fahamugo sirri *laamu Allah, ammaa wobbe sey e balndi, gam « ebe ndaara, ammaa be ngi'ataa, ebe nana, ammaa be pahamataa. » †

Ma'ana balndol dow aawre
(Matta 13.10-17 ; Markus 4.10-12)

¹¹ Yeesu vi'i :

— Raa ma'ana balndol ngool. Aawdi ndiin dum *voliinde Allah. ¹² Aawdi pi'itundi dow laawol woni nanbe voliinde Allah, ndeen *Ceydaan wara itta nde nder berde mabbe, gam to' be ngoondin be kisa. ¹³ Njanndi nder korokaaye woni jabbe voliinde Allah e velvelo, ammaa nde wadaay dadi nder berde mabbe. Be njabey nde wakkaci sedda tan, to be ngodaama be njoofey nde. ¹⁴ Aawdi njanndi nder kebbe woni nanbe voliinde ndeen, ammaa be ngoori laluraaji e yidde risku e beldum duuniyaaru deddi berde mabbe, gam ma'ajum be mawnaay nder laawol Allah. ¹⁵ Ammaa aawdi njanndi dow lesdi mboodndi woni nanbe voliinde Allah, be njabi nde e bernde wo'ore, be njogorii nde munyal, faa be mbadi nafri.

Balndol fitila
(Markus 4.21-25)

¹⁶ — Walaa kubbeydo fitila hippa tummude dow ma'aka, koo resa ka lees leeso. Sey nii o bila ka, gam ka yayanoo nattoobe fuu.

¹⁷ Ko suudii fuu no suudtete. Sirrijum boo no vannginte annditee.

¹⁸ Gam ma'ajum kakkilee e no nanroton. Gam goondo no besdante. Ammaa mo walaa, faa e ko nyumata e woodi maa no jabtete dum.

Minyiraabe Yeesu e inna muudum
(Matta 12.46-50 ; Markus 3.31-35)

¹⁹ Minyiraabe Yeesu worbe e inna muudum ngari to ma'ako, ammaa be kebaay yottaago mo gam jama'aare duudi. ²⁰ Sey goddo vi'i mo :

— Inna maada e minyiraabe maada e toon ndarii yaasi, e ngidi yi'igo ma.

²¹ Ammaa Yeesu toontii mo vi'i :

— Inna am e minyiraabe am ngoni naneybe voliinde Allah kuutinira nde.

Yeesu darnii iyoopnde e henndu
(Matta 8.23-27 ; Markus 4.35-41)

²² Nyannde feere Yeesu e almaajiri'en muudum natti akali ndiyam, o vi'i be :

— Punngitemma maayo.

Sey be ndilli. ²³ Wakkaci be punngitata, Yeesu daanii. Doon e doon iyoonde e henndu semmbidndu ummoyii dow maayo, akali kiin fuddi nyedgo ndiyam, be badii halkugo. ²⁴ Almaajiri'en baditii Yeesu be pindini mo be mbi'i :

— Moodibbo, Moodibbo, en kalkey !

O ummii o nyaadani henndu nduun e boggi ndiyam. Dum fuu dum darii yit. ²⁵ O vi'i be :

— Toye goondinki moodon ?

Be kultori, be kaaydini, be mbadi ga vi'igo hakkunde mabbe :

— O'o dum moye, nyaadaneydo faa e henndu e ndiyam, dum dwtanoo mo ?

Yeesu yamditinii mo ginnaaji
(Matta 8.28-34 ; Markus 5.1-20)

²⁶ Yeesu e almaajiri'en muudum njottii lesdi Garaasankoo'en ngondi ngoya fonngo maayo Gaaliili.

²⁷ Nde Yeesu vurtii nder akali, o fotti e neddo si'ire ndeen mo *ginnaaji. Neddo oon neebii e ruugii suhuraaki, kadimaa o joodataako nder wuro, sey nder genaale. ²⁸ Nde o yi'i Yeesu, o wulli, o diccii yeeso muudum, o vi'i e semmbee :

— Yeesu *Biddo Allah Mawdo, dume hawti en ? Emi toro ma, ta'a torram.

²⁹ O vi'ii noon gam Yeesu nyaadanii ginnol ngool vurtuu nder ma'ako. Ndeen maa ngol neebii engol ummanoo mo, emo habbiree boggi njamndi juude e kosde, ammaa emo taya di, engol wada mo o natta ladde.

³⁰ Yeesu yami ngol vi'i :

— Noye mbi'etedaa ?

Ngol toontii mo ngol vi'i :

— Odomre.

Gam ginnaaji duuddi ngoni nder ma'ako. ³¹ Di mbadi ga toraago Yeesu to' o vi' di, di natta nder ngaska lug-guka.

³² Faro doon e woodi sefre aladeeji duuddi e dura dow vaamnde. Ginnaaji diin torii Yeesu woora di, di nattoya nder aladeeji diin. Sey o woora di, ³³ di mburtii nder neddo oon, di nattoyi sefre aladeeji diin. Sefre ndeen fuu nyaari moortoyii dow vaamnde, yoolii nder maayo, ndiyam nyaami di.

³⁴ Nde waynaabe aladeeji diin ngi'i noon, be nyaari be mbi'oyi ka yimbe si'ire mawnde e ci'on piliikon.

³⁵ Sey yimbe been ngari ngi'a ko wadi. Nde be ngari to Yeesu, be tawi burtinanaado ginnaaji oon e joodii e kosde ma'ako, emo suhuri, emo nder hakkiiilo ma'ako.

Be fuu be kuli. ³⁶ Be dum wadi yeeso gite mu'en ngeccii yimbe no goonnodo ginnaaji oon hoyniraa.

³⁷ Yimbe lesdi Garaasina fuu torii Yeesu dalana be lesdi mabbe, gam kulol manngol nanngii be. O natti akali ndiyam o dilli. ³⁸ Neddo burtinanaado ginnaaji oon torii Yeesu woora mo o tokka dum, ammaa Yeesu vi'i mo :

³⁹ — Hoot wuro maada, yecca ko Allah wadan maa fuu.

Sey neddo oon hooti, yahi nder si'ire ndeen fuu, o yeccii yimbe fii mawdum ko Yeesu wadani mo.

† Ecaaya 6.9

Bii Jayrus e goddo debbo
(Matta 9.18-26 ; Markus 5.21-43)

⁴⁰ Nde Yeesu vittoyi lesdi Gaaliili, jama'aare jabbii mo, gam ndeen maa be fuu ebe kaabi be ngi'a mo. ⁴¹ Sey goddo bi'eteedo Jayrus aardiido suudu-wa'ajordu wari, diccii yeeso Yeesu, torii mo o yaha wuro muudum, ⁴² gam emo woodi biddo debbo bajjo mo duubi sappo e didi badiido maaygo.

Wakkaci Yeesu yahata toon, yimbe duudbe mbaadi ga nyo'indirgo dow muudum. ⁴³ Nder mabbe e woodi goddo debbo baddo duubi sappo e didi, lohonol muudum tayaay. O majjinii jawdi ma'ako fuu to nyawtoobe, ammaa walaa baawdo nyawtugo mo. ⁴⁴ O ivoyi baawo Yeesu, o meemi belloogal toggoore muudum. Doon e doon lohonol ma'ako darii. ⁴⁵ Yeesu vi'i :

— Moyo meemi yam ?

Be fuu be ngeddi. Ndeen Biiturus vi'i mo :

— Moodibbo, hakkunde yimbe duudbe ngondaa, kambe ngoni e nyo'indira dow maada.

⁴⁶ Ammaa Yeesu vi'i :

— Miin nii goddo meemii yam, gam mi nanii baawde mburtake nder am.

⁴⁷ Nde debbo oon annditi ko wadi suudataako, sey o wari emo diwna, o diccii yeeso Yeesu. Ndeen o yeccii yeeso yimbe fuu ko wadi o meemi Yeesu, e no o hoyri jaawdum.

⁴⁸ Yeesu vi'i mo :

— Banndam debbo, goondinki maada yamditinii ma. Yah jam.

⁴⁹ Ila Yeesu heynaay volvugo, sey goddo lilaado gada wuro Jayrus wari vi'i mo :

— Jayrus, biya maayii. Ta'a waannu moodibbo.

⁵⁰ Ammaa nde Yeesu nani dum, o vi'i Jayrus :

— Ta'a hul, goondin tan, biya no hoyey.

⁵¹ Nde Yeesu yottii wuro Jayrus, o wooraay koo moye nattida e ma'ako, sey Biiturus e Yahayya e Yaakuubu e baaba surbayel ngeel e inna muudum. ⁵² Yimbe fuu e mboya e kella gabaaje mu'en. Ammaa Yeesu vi'i be :

— Ngooree voygo, o maayaay o daani tan.

⁵³ Sey be njali mo gam ebe anndi surbayel ngeel maayi. ⁵⁴ Ammaa Yeesu nanngi junngo maaydo oon, noddii mo vi'i :

— Surbaajo, umma !

⁵⁵ Doon e doon yonki surbayel ngeel warti, ngel ummii. Ndeen Yeesu vi'i be be kokka mo ko o nyaamata.

⁵⁶ Dum haaynii danyoobe surbayel ngeel, ammaa Yeesu vi'i be to' be ngecco dum koo moye.

Yeesu lili almaaajiri'en muudum sappo e dido
(Matta 10.5-15 ; Markus 6.7-13)

9 Yeesu noddii almaaajiri'en muudum sappo e dido, o hokki be semmbee e baawde dow ginnaaji e yamditingo nyawuujii. ² O lili be wa'ajingo habaru *laamu Allah e yamditingo be njamdaa. ³ O vi'i be :

— To' on kooy koo dume gam jahaangal, koo sawru koo jikaare koo nyaamdu koo ceede. Kadimaa to on kooy toggooje didi-didi. ⁴ Wuro ngo aartudon jippaago

fuu, njoodee e ma'ago faa nde ndilludon si'ire ndeen. ⁵ Si'ire nde yimbe muudum calii jabbago on fuu, mburtee nde pidon sollaare kosde moodon, gam dum holla be duum ko be mbaadi voodaa.

⁶ Ndeen lilaabe been ndilli, be njahi ci'e feere-feere ebe nga'ajina *Habaruu Beldum, ebe njamditina nyawbe to be njahi fuu.

Waannaare Hiruudus
(Matta 14.1-12 ; Markus 6.14-29)

⁷ Nde Hiruudus laamiido lesdi Gaaliili nani ko Yeesu wadata fuu o waannake, gam wobbe e mbi'a dum Yahayya badoowo *baptisma ummitii nder maayde.

⁸ Wobbe boo e mbi'a, dum annabi *Iliya vanngi, wobbe maa e mbi'a, dum go'oto nder annabo'en ndeenno ummitii. ⁹ Ammaa Hiruudus vi'i :

— Mi tayii hoore Yahayya. Ee dum moye o'o mo naneymi e wada de'e kuude ?

Sey o yillii no o yi'irata Yeesu.

Yeesu nyaamnii worbe dubuuje njovo (5 000)
(Matta 14.13-21 ; Markus 6.30-44 ; Yahayya 6.1-14)

¹⁰ Nde lilaabe ngarti, be ngeccii Yeesu ko be mbaadi. Sey o hooyi be kambe tan, be njahi ha'ade si'ire vi'eteende Baytisayda. ¹¹ Ammaa nde jama'aare nani dum, be tokki mo. O jabbii be o volvani be habaru *laamu Allah. O yamditini woonbe bukaata yamditineego.

¹² Nde naange muti, almaaajiri'en sappo e dido been ngari to ma'ako mbi'i mo :

— Vi' jama'aare yaha ci'e e gure badiide, gam be keba ko be nyaami e to be mbaalata, sabu do'o to ngonden dum nder ladde.

¹³ Ammaa o vi'i be :

— Onon e ko'e moodon kokkee be ko be nyaami !

Sey be mbi'i :

— Ko min njogii fuu buraay buroodiiji jovi e liyyi didi tan. To naa nii a yidi min njaha min coodana yimbe been fuu nyaamdu. ¹⁴ Worbe tan wonbe doon pa'andake dubuuje njovo (5 000).

Ndeen Yeesu vi'i almaaajiri'en muudum :

— Mbi'ee be be njoodoroo dese-dese, resre fuu yimbe hamsiin-hamsiin (50-50).

¹⁵ Sey almaaajiri'en mbaadi noon, be njo'ini be be fuu.

¹⁶ Yeesu hooyi buroodiiji jovi e liyyi didi diin, o tiggii dow o yetti Allah, o senndi dum, o hokki almaaajiri'en ma'ako nge'eda jama'aare. ¹⁷ Be fuu be nyaami faa be kaari. Almaaajiri'en ma'ako kawriti ko horii, be kebbini compooje sappo e didi.

Biiturus vi'ii Yeesu woni Almasiifu
(Matta 16.13-19 ; Markus 8.27-30)

¹⁸ Nyannde feere Yeesu e wada do'aare kanyum tan, almaaajiri'en ma'ako e ha'ade ma'ako. O yami be, o vi'i :

— Moyo yimbe mbi'ata yam ?

¹⁹ Be toontii mo, be mbi'i :

— Wobbe e mbi'a a Yahayya badoowo baptisma, wobbe boo e mbi'a a annabi *Iliya, kadimaa e woodi vi'ooobe a go'oto nder annabo'en ndeenno ummitii.

²⁰ O vi'i be :

— Ammaa onon fa, moye mbi'oton yam ?

Biiturus toontii mo vi'i :

— Aan woni *Almasiifu mo Allah !

Yeesu volvii dow maayde e ummitaaki muudum

(Matta 16.20-28 ; Markus 8.30-9.1)

²¹ Ammaa Yeesu wadani be hohondu e gite, gam to' be mbi'i ka koo moye. ²² Ndeen o besdi vi'igo be :

— Doole *Bii-Neddo torree torraaji duuddi. Ardube e *mawbe aardiibe diina e *moodibbe Tawreeta kibina mo. O waree, ndeen o ummitoo nyannde tatabre.

²³ Sey o vi'i be be fuu :

— Giddo tokkugo yam fuu, sey to wanyii hoore muudum, vakkoo gaafagal muudum koo ndeye nyanndeere tokka yam. ²⁴ Gam giddo hisnugo yonki muudum fuu, no dulley ki. Ammaa dulludo yonki muudum gam am, no hisney ki. ²⁵ Dume dum nafata neddo, to hebii risku duuniyaaru fuu, ammaa o majjini hoore ma'ako, koo o halki ? ²⁶ Koo moye semti yam miin e bolle am, miin Bii-Neddo boo, mi semtey mo to mi vittoyii e teddungal am e ngal *Baabiraawo e ngal malaa'ika'en seniibe. ²⁷ Emi vi'a on goonga : wobbe nder dariibe do'o maayataa, sey to be ngi'ii *laamu Allah.

Nanndi Yeesu waylitake

(Matta 17.1-8 ; Markus 9.2-8)

²⁸ Balde joveetati baawo Yeesu vi'ii be bolle deen, o yeenti dow vaamnde gam o wada do'aare. Biiturus e Yahayya e Yaakuubu e ngondi e ma'ako.

²⁹ Emo nder do'aare sey yeeso ma'ako wayliti, kolte ma'ako laatii daneje tar. ³⁰ Sey raa worbe dido mbanngi e mbolida e ma'ako, kambe ngoni *annabi *Muusa e *Iliya. ³¹ Be mbanngi nder darajja makka, ebe mbolida e ma'ako dow no o hebbinirta kuugal ma'ako gada e maayde nde o maayata *Urusaliiima.

³² Biiturus e wondube e muudum e daani kohom. Nde be pini, be ngi'i darajja Yeesu e yimbe dido darodiibe e muudum.

³³ Wakkaci worbe dido been ceedata e Yeesu, Biiturus vi'i mo :

— Moodibbo, gonki amin do'o e voodi. Woor min nyiba bukkaaji tati, aan wo'oru, Muusa wo'oru, Iliya boo wo'oru.

O anndaa maa ko o vi'ata. ³⁴ Ila emo volva, sey ruulde wari suddi be. Almaajiri'en been kultori nde ruulde ndeen suddi be. ³⁵ Be nani voliinde Allah nder ruulde ndeen e vi'a :

— O'o woni Biddo am mo cubmi. Ngewanee mo ! †

³⁶ Nde voliinde ndeen de''i, be ngi'i Yeesu kanyum tan. Almaajiri'en been ngoori ka hakkunde mu''en. Nder balde deen walaa mo be ngeccii ko be ngi'i.

Yeesu yamditinii biddo mo ginnol

(Matta 17.14-18 ; Markus 9.14-27)

³⁷ Jonto ma'ajum, nde Yeesu e almaajiri'en muudum tato njippii vaamnde ndeen, jama'aare duudnde tabbii mo. ³⁸ Sey goddo nder jama'aare ndeen noddii e semmbee vi'i :

— Moodibbo, emi toro maa, raaranam raa biyam gorko, gam kanko tan ngoonmi. ³⁹ Ginnol neebii e nangga mo. To ngol nanngii mo, o wadey ga wullugo, emo diwna, guufde mbada ga vurtuago nder honduko ma'ako. Ngol woorataa mo, sey to ngol nawonii mo. ⁴⁰ Mi torake almaajiri'en maada mburtina ngol, ammaa be mbaawaay.

⁴¹ Yeesu toontii vi'i :

— Hey, onon hallube be ngalaa goondinki. Faa ndeye ngondeymi e moodon, emi munyana on ?

Ndeen o vi'i baaba binngel :

— Waddu biya do'o.

⁴² Wakkaci biddo oon warata to Yeesu, sey ginnol ngool do''i mo, o wadi ga virgugo. Ammaa Yeesu nyaadani ngol, o yamditini biddo oon, o hokkiti mo baaba ma'ako. ⁴³ Wonbe doon fuu njogii konndude e kaaydina manngu Allah.

Yeesu besdii volvugo dow maayde muudum

(Matta 17.22-23 ; Markus 9.30-32)

Ebe nder haaydingo dow ko Yeesu wadata, sey o vi'i almaajiri'en ma'ako :

⁴⁴ — Piddee noppi moodon nanon ko mbi'eymi on : Bii-Neddo no hokkitirte nder juude yimbe.

⁴⁵ Ammaa be pahamaay haala kaan, ka suudanake be, gam to' be pahamu ka, kadimaa be kulii yamtindaago mo.

Moye buri manngu ?

(Matta 18.1-5 ; Markus 9.33-37)

⁴⁶ Sey geddi ummii hakkunde almaajiri'en dow moye buri manngu nder mabbe. ⁴⁷ Nde Yeesu annditi ko woni nder berde mabbe, o hooyi binngel pamarel, o darni ngel ha'ade ma'ako. ⁴⁸ Ndeen o vi'i be :

— Koo moye jabbii binngel pamarel kama nge'el e innde am, miin o jabbii. Jabbiido yam boo, jabbake liloydo yam. Gam leestindo hoore muudum nder moodon fuu, kanyum woni mawdo.

Mo wanyaay on fuu, dum mo moodon

(Markus 9.38-40)

⁴⁹ Sey Yahayya vi'i Yeesu :

— Moodibbo, min ngi'ii goddo e vurtinira ginnaaji e innde maada, min kadii mo, gam o waldaa e amin, minon tokkuba ma.

⁵⁰ Yeesu toontii mo vi'i :

— To' on kad mo, gam mo wanyaay on fuu, dum mo moodon.

† Ecaaya 42.1

Yimbe si'ire Samaariya njabaaki Yeesu

⁵¹ Nde wakkaci yeentineeki Yeesu asama badii, o wadii anniya yahago Urusaliima. ⁵² O lili lilaabe yeeso ma'ako, be njaha nder si'ire Samaariya'en gam be ciryanoo mo veerdude. ⁵³ Ammaa yimbe si'ire ndeen njabaay mo, gam be annditii *Urusaliima o fa'i. ⁵⁴ Nde Yaakuubu e Yahayya almaajiri'en ma'ako ngi'i noon, be mbi'i :

— Moodibbo, a yidi min mbi'a yiite jippoo gada dow halka be naa ?

⁵⁵ Ammaa Yeesu yeeyii feli be. ⁵⁶ Ndeen be njahi si'ire feere.

Yidbe tokkugo Yeesu

(Matta 8.18-22)

⁵⁷ Ebe dow laawol, sey goddo vi'i mo :

— Mi tokkete to njahataa fuu.

⁵⁸ Yeesu vi'i mo :

— Dilaaji e ngoodi gasde, colli boo e ngoodi cabbe, ammaa *Bii-Neddo walaa koo to wallinta hoore muudum foofa.

⁵⁹ O vi'i goddo feere :

— Tokkam.

Neddo oon vi'i mo :

— Moodibbo, woor mi yaha mi uvoya baaba am tawo.

⁶⁰ Ammaa Yeesu vi'i mo :

— Woor maaybe uva maaybe mu'en, ammaa aan, yah nga'ajinaa habaru *laamu Allah.

⁶¹ Goddo feere boo vi'i :

— Moodibbo mi tokkete, ammaa woor mi yaha mi accootira e yimbe wuro am tawo.

⁶² Yeesu toontii mo vi'i :

— Koo moye jogii jalo ga'i fuddi remgo e yeeyoo baawo, o nafataa nder laamu Allah.

Yeesu lili tokkuba dum saba'iin e dido (72)

10 Baawo ma'ajum, Yeesu subi wobbe lilaabe saba'iin e dido (72), ndeen o lili be dido-dido, be aarta mo yahago koo ndeye si'ire e yaayre to o anniyyi yahago. ² O vi'i be :

— Ko tayetee e duudi, ammaa tayoobe duudaa.

Toree Jawmu ko tayetee oon liloya tayoobe nder ma'ajum. ³ Njahee. Mi lili on kama bikkon baali nder cayaakiije. ⁴ To' on kooy jikaare ceede koo jikaare kolte koo pade, to' on kinnu goddo dow laawol. ⁵ Wuro ngo nattudon fuu, aartee vi'igo : « Allah hokku ngo'o wuro jam ! » ⁶ To neddo giddo jam e woodi nder wuro ngoon, jam moodon no joodoto dow ma'ako. To naa noon, dum wartey to moodon. ⁷ Njoodde e wuro ngo dum jabbii on, nyaamee, njaree koo dume ko be kokki on, gam kuwoowo fotii biyeego. To' on cottu wuro to mbeerdon yahago wuro feere. ⁸ Si'ire nde nattudon fuu, to yimbe ma'are njabbake on, nyaamee ko be ngaddani on fuu. ⁹ Njamditinee nyawbe be tawdon doon fuu, ndeen mbi'on be : « *Laamu Allah badake

on. » ¹⁰ Ammaa si'ire fuu nde nattudon on njabbaaka, njahee dow laabi ma'are mbi'on : ¹¹ « Min pidonii sol-laare si'ire moodon gada e kosde amin. Ammaa e noon fuu, anndee laamu Allah badake on. » ¹² Emi vi'a on : *nyannde-darngal, ceri'a si'ire ndeen no burey ka si'ire Sodoma naawgo.

Ci'e caliide tuubgo no njarey bone

(Matta 11.20-24)

¹³ O vi'i :

— A voni, aan si'ire Korasin ! A voni, aan si'ire Bayti-sayda ! Gam kul kuude kaayniide kuwaade nder moodon no kuwano nder ci'e Tiir e Sidon, daa yimbe toon tuubiino ilaa, be bornakeno buhuuji, be ndufii ndo'oka dow ko'e mabbe gam hollugo be tuubi. ¹⁴ Gam ma'ajum *nyannde-darngal, ceri'a moodon no burey ka yimbe Tiir e Sidon naawgo. ¹⁵ Onon boo yimbe si'ire Kafarnahum, dow tammiidon yeftireego naa ? Naa noon sam ! On leestinte lees, nder joodorde maaybe.

¹⁶ Ndeen Yeesu vi'i almaajiri'en muudum :

— Gewaniido on fuu miin yewanii. Caliido on miin salii, caliido yam boo salake liloydo yam.

Bittoyki lilaabe saba'iin e dido (72)

¹⁷ Sey lilaabe ma'ako saba'iin e dido (72) ngartidi e velvelo, be mbi'i :

— Moodibbo, faa e *ginnaaji maa dowanake min sabu innde maada !

¹⁸ Yeesu vi'i be :

— Wakkaci duum mi yi'ii *Ceydaan do'oyake gada dow kama mayyere. ¹⁹ Nanee ! Mi hokkii on baawde yaabgo dow bo'ole e jahe, e jaalaago baawde ganyo, walaa ko hebata on. ²⁰ Ammaa to' on nan beldum gam ginnaaji dowanake on, sey nii, nanee beldum gam inde moodon mbinndaama toon asama.

Biddo kam anndi baaba

(Matta 11.25-27 ; 13.16-17)

²¹ Wakkaci duum, *Ruhu Ceniido hebbini Yeesu velvelo, o vi'i :

— *Baabiraawo, Jawmu dow e lees, mi yettii ma, gam a vannginani bikkon pamaron ko cuuddaa woonbe anndal e fahamu. Mi yettii ma Baabiraawo, gam kanjum vel maa.

²² Sey o vi'i yimbe :

— Baaba am tummbii koo dume nder junngo am. Walaa anndudo moye woni *Biddo, to naa Baabiraawo, noon boo walaa anndudo moye woni Baabiraawo, to naa Biddo, e oon mo Biddo yidi vannginango mo.

²³ Ndeen o yeeyii almaajiri'en ma'ako o vi'i be kambe tan :

— Barkaa laatanto gite giide ko ngiidon ! ²⁴ Gam emi vi'a on : annabo'en e laamiibe duudbe ngidii ngi'a ko ngiidon, ammaa be ngi'aay. Be ngidii nango ko nanton, ammaa be nanaay.

Balndol Samaariyaajo booddo

²⁵ Sey goddo *moodibbo Tawreeta ummii gam nann-gira Yeesu bolle, o vi'i :

— Moodibbo, noye mbafeymi mi heba yonki dum faa abadaa.

²⁶ Yeesu toontii mo vi'i :

— Dume vinndaa nder *Tawreeta ? Noye njanngirtaa dum ?

²⁷ O toontii Yeesu, o vi'i :

— « Yid Allah Jawmiraawo maada e bernde maada fuu, e yonki maada fuu, e semmbee maada fuu, e hakkiilo maada fuu. » † Kadimaa « Yid ko'odiddaawo maada noon no ngidrudaa hoore maada. » ††

²⁸ Yeesu vi'i mo :

— A toontake booddum. Yah wad noon, ndeen a hebey yonki dum faa abadaa.

²⁹ Ammaa moodibbo Tawreeta oon e yidi vurtina hoore muudum, sey o yami Yeesu, o vi'i :

— Moye woni gondo am ?

³⁰ Yeesu vi'i mo :

— Goddo neddo ummake *Urusaliima yaha Jeriiko, sey wuybe tabbii mo. Be borti mo, be njabi ko o woodi fuu, be piyi mo booddum, be ndilli, be d'ali mo e hon-nduko maayde. ³¹ E dum doon sey goddo *aardiido di-ina tokkoyi laawol ngool. Nde o yi'i neddo oon, o wooroyi, o yabbii. ³² *Lewinkeejo boo tokkoyi laawol ngool, nde o wari to neddo oon woni, o yi'i mo, sey o wooroyi, o yabbii. ³³ Ammaa laawol waddi goddo Samaariyaajo ‡ to neddo oon woni. Nde o yi'i mo, o nani jurumdum ma'ako. ³⁴ O battii mo, o rufi *ndiyam innaboojam e nebbam dow nawnande, o taari de. Ndeen o waddini mo dow bad'dum ma'ako o yahari mo veerdude, o reeni mo. ³⁵ Nde veeti Samaariyaajo oon itti ceede, hokki mawdo veerdude ndeen, vi'i mo :

— Reenanam mo booddum. To a majjinii ceede ko buri de'e, mi biyete to mi so'oyake.

³⁶ Sey Yeesu yami moodibbo Tawreeta oon vi'i :

— E giide maada nder be'e yimbe tato, moye woni bannu oon mo wuybe piyi ?

³⁷ Moodibbo oon toontii, vi'i :

— On doon nando jurumdum ma'ako.

Sey Yeesu vi'i mo :

— Aan maa, yah wad noon.

Yeesu yahii wuro Marta e Maryaama

³⁸ Yeesu e almaajiri'en muudum e dow jahaangal, sey o natti wodnde si'ire. Goddo debbo bi'eteedo Marta jabbii mo e wuro muudum. ³⁹ Marta e woodi minyiraa-wo bi'eteedo Maryaama. Maryaama joodii takkol kosde Yeesu e yewanii ekkitinol ma'ako. ⁴⁰ Ammaa Marta hohorii hakkiilo muudum fuu dow kuude wuro feere-feere. Sey o wari to Yeesu, o vi'i :

— Moodibbo, wala ko waannu maa e goorki ki minyam woordi yam e de'e kuude wuro, miin tan ? Vi'i mo o ummoo o valla yam !

⁴¹ Ammaa Yeesu toontii mo, vi'i :

— Marta, Marta, hakkiilo maada ummake, a waannii hoore maada dow hu'unde duuddum. ⁴² Ammaa hu'unde wo'ore tan woni haandunde. Maryaama subii ko buri voodgo, o jabtataake dum.

Ekkitinol dow do'aare

(Matta 6.9-13 ; 7.7-11)

11 Nyannde feere Yeesu e wada do'aare nder wodnde yaayre. Nde o heyni do'aare, go'oto nder almaajiri'en ma'ako vi'i mo :

— Moodibbo, ekkitin min no min mba'arata do'aare, noon no Yahayya badoowo baptisma ekkitiniri almaajiri'en muudum.

² Yeesu vi'i be :

— To on ngarii wadgo do'aare, mbi'ee :

Yaa Baabiraawo, innde maada seniinde teddinee, laamu maada wara.

³ Hokku min nyaamannde heyeynde min koo ndeye nyanndeere.

⁴ Ya'afana min hakkeji amin,

gam minon maa emin nja'afanoo wadaneybe min hakkeji.

Ta'a woor min, min ndo'oo nder teppinirgol hakke.

⁵ Ndeen o valndani be, o vi'ii :

— To go'oto nder moodon yahii to higoo muudum caka jemma vi'ii mo : « Higoo, raamcam buroodijji tati, ⁶ gam higoo am ivoyii jahaangal waalanii yam, miin boo mi wala ko yeftaneymoomi. » ⁷ To higoo ma'ako toontake gada nder suudu vi'ii : « Ta'a waannam, gam dammugal omndaama, miin e bibbe am boo min mbaalake. Mi waawataa ummaago jo'oni mi hokku maa god'dum. »

⁸ Yeesu vi'i :

— Emi vi'a on goonga : to o ummaaki o hokki mo gam higaaku, o ummoto o hokka mo ko o torotoo fuu, gam o somaay toraago mo.

⁹ Gam ma'ajum emi vi'a on : toree on kokkete, njillee on kebey, cilminee on njabbete. ¹⁰ Gam toriido fuu no hokkete, jilliido no hebey, cilminiido boo no omtante.

¹¹ Moye nder moodon hokkata binngel muudum mbo'odi, to ngel torake dum liyngu ? ¹² Koo boo hokka ngel yahare, to ngel torake dum bocconde ? ¹³ Onon maa hallube, edon anndi no kokkirton bibbe moodon ku'uje boodde, hakko Baabiraawo moodon mo dow ! O burataa hokkugo toriido mo fuu *Ruhu Ceniido naa ?

Yeesu e Ba'aljabul

(Matta 12.22-30 ; Markus 3.20-27)

¹⁴ Nyannde feere Yeesu e vurtinana goddo *ginnol pahadingol dum. Nde ginnol ngool vurti, neddo oon fuddi volvugo, sey dum haayinii jama'aare. ¹⁵ Ammaa wobbe mabbe mbi'i :

† Tokkitaaki Tawreeta 6.5 †† Lewinkoo'en 19.18 ‡ Yahuudu'en ngidaa Samaariya'en korey naa sedda.

— Ba'aljabul laamiido ginnaaji, kam hokki mo baawde de o vurtinirta di.

¹⁶ Wobbe e ngidi godaago mo. Gam ma'ajum be mbi'i mo o wadana be alaama kaayniidum ivoydum to Allah. ¹⁷ Ammaa Yeesu e anndi ko woni nder berde mabbe, o vi'i be :

— Laamu fuu sennditii e haba, ngu do'oto. Noon boo, wuro sennditiingo e haba no sankitoto. ¹⁸ To on mbi'i Ba'aljabul laamiido ginnaaji kam hokki yam baawde de mburtinireymi di, to noon ndeen *Ceydaan vittii e hona hoore muudum naa ? Kul dum noon, ndeen noye laamu ma'ako darorto ? ¹⁹ To Ba'aljabul hokkii yam baawde vurtiingo ginnaaji, ndeen tokkuba on fa, e baawde moye mburtinirta di ? Gam ma'ajum kambe e ko'e mabbe ebe kolla on ciya goonga moodon. ²⁰ Ammaa to e baawde Allah mburtinireymi ginnaaji, ndeen e dum holla *laamu Allah warii to moodon.

²¹ To neddo cemmbidde jogiido konrudum e reeni wuro muudum, jawdi ma'ako fuu no joodoto jam.

²² Ammaa to goddo burdo mo semmbee warii, no te'etey konrudum dum o maanci, o senndana wobbe jawdi ndiin.

²³ Mo waldaa e am fuu, no ganyo am. Mo vallaay yam hawritgo fuu, no cankitoowo.

Bittoyki ginnol

(Matta 12.43-45)

²⁴ — To *ginnol vurtake neddo, ngol yiilooyo nder jaa-je de ngalaa ndiyam, engol raara to ngol fooftata. Ammaa kul ngol hebaay, sey ngol vi'a : « Mi so''oto suudu ndu mburtoyinoomi. » ²⁵ To ngol vittoyi, ngol tawii suudu nduun vuuvaama, siryaama, ²⁶ ndeen ngol vittey ngol wadda goddi ginnaaji joveedidi burdi ngol hallugo, di natta di njoodoo doon. Ndeen timmoode neddo oon no burey fuddoode ma'ako hallugo.

Barkaa burduka

²⁷ Nde Yeesu vi'i noon, goddo debbo nder jama'aare towni voliinde vi'i :

— Allah barkidin reedu danyndu ma, e endi di musindaa.

²⁸ Ammaa Yeesu vi'i mo :

— Dum noon, ammaa burbe barkidineego ngoni nanoobe voliinde Allah tokka nde.

Yimbe jaamaniiru hallundu

(Matta 12.38-42)

²⁹ Nde yimbe mbaadi ga besdaago to Yeesu, o vi'i be :

— Yimbe ndu'u jaamaniiru be hallube, ebe ngidi holleego alaama, ammaa walaa alaama ka be kolletee, to naa ko hebnoo annabi Yuunaana. ³⁰ Gam noon no Yuunaana laatoranii yimbe alaama, noon *Bii-Neddo boo laatorantoo yimbe ndu'u jaamaniiru alaama.

³¹ *Nyannde-darngal, laamiido debbo mo lesdi foombina no ummodoto e yimbe ndu'u jaamaniiru. O sernida e mabbe, o do'a be, gam kanko o warii gada to

woddi gam o nana bolle Suleymaanu keebde hikima. Raa burdo Suleymaanu do'o ! ³² *Nyannde-darngal, yimbe Niniwe no ummodoto e yimbe ndu'u jaamaniiru. Be cernida e mabbe, be ndo'a be, gam kambe nde be nani wa'aji annabi Yuunaana be tuubi. Raa burdo Yuunaana do'o.

Fitila banndu

(Matta 5.15 ; 6.22-23)

³³ — Walaa kubbeydo fitila suuda ka, koo hippa tum-mude dow ma'aka. Sey nii o bila ka gam ka yayanoo nattudo fuu. ³⁴ Gite maada ngoni fitila banndu maada. To gite maada e njamdi, jayngol no heevey banndu maada fuu. Ammaa to gite maada njamdaa, nibre no heevey banndu maada. ³⁵ Gam ma'ajum sey kakkilaa, gam to' jayngol gonngol nder maada laato nibre. ³⁶ To banndu maada fuu e nder jayngol, walaa to ndu woori nibre koo sedda, ndeen ndu fuu ndu yaynoto noon no fitila yaynoranto maa.

Yeesu felii moodibbe Tawreeta e Fariisa'en

(Matta 23.1-36 ; Markus 12.38-40)

³⁷ Nde Yeesu timmini volvugo, sey goddo *Fariisaajo vi'i mo o yaha wuro muudum be kiirto. Yeesu yahi joodii be puddi hiirtaago. ³⁸ Fariisaajo oon haaydinii nde yi'i Yeesu fuddii nyaamgo lootaay juude muudum. ³⁹ Sey Yeesu vi'i mo :

— Onon Fariisa'en edon layba baawo njardukon moodon e le'e moodon, ammaa berde moodon e keevi yidde nguyka e halleende. ⁴⁰ Onon vemmbube ! On anndaa oon tagdo yaasi, kam tagi nder naa ? ⁴¹ Kokkee sooybe ko woni nder njardukon moodon e le'e moodon, ndeen ko horii fuu no laatanto on halal.

⁴² Bone no yaney dow moodon, onon Fariisa'en, gam on ittana Allah jakka haako minti e haako annagana e haakooji nyaameteedi fuu, ammaa on mbadantaa yimbe goonga, on ngalaa yidde Allah. Kanjum kaandon wadgo, naa e yeebaago ko horii boo.

⁴³ Bone no yaney dow moodon, onon Fariisa'en, gam on ngidi joodaago e heedirde mawbe nder *cuudiga'ajordi, on ngidi dum diccoo dum hinna on nder jaa-je to yimbe kawrata. ⁴⁴ Bone no yaney dow moodon ! Gam on nanndi e genaale de ngalaa caayda, de yimbe tokkata dow mu'en naa e anndaangal.

⁴⁵ Go'oto nder *moodibbe Tawreeta toontii Yeesu, vi'i :

— Moodibbo, ka'a ka mbiidaa, minon maa a hudii min !

⁴⁶ Yeesu vi'i :

— Bone no yaney dow moodon, onon boo moodibbe Tawreeta ! Gam edon ndoonda yimbe dowle teddude, ammaa onon on meemataa de koo e hoore fedeengo gam mballon be. ⁴⁷ Bone no yaney dow moodon ! Gam edon mbo''itinoo genaale annabo'en be maamiraabe moodon mbari. ⁴⁸ Noon kollirdon ko maamiraabe moodon mbaadi velii on, gam be mbarii annabo'en, onon boo on mbo''itinake genaale mabbe. ⁴⁹ Gam ma'ajum, Allah nder anndal muudum vi'i : « Mi lildey

be annabo'en e lilaabe, be mbara wobbe, be torra wobbe. »⁵⁰ Gam ma'ajum yiyam *annabo'en ndu-faadam ila fuddam duuniyaaru, no yamete dow yimbe ndu'u jaamaniiru, ⁵¹ ila yiyam Habiila faa yahago yiyam Jakariya baraado hakkunde *Suudu Seniindu e sakkirde. Emi vi'a on goonga : yiyamji din doon fuu di yamete dow yimbe ndu'u jaamaniiru.

⁵² Bone no yaney dow moodon onon *moodibbe Tawreeta ! Gam on njogake omtirgel dammugal andal, onon e ko'e moodon on nattaay, yidbe nattugo maa on ngooraay dum'en natti.

⁵³ Nde Yeesu ummii doon, moodibbe Tawreeta e *Fariisa'en kuunyani mo korey, be mbaadi ga yamgo mo yamkon dow ku'uje duudde, ⁵⁴ gam be nana ngod-ka ka haanaa nder bolle ma'ako, be keba ko be nann-giri mo.

Vagginoore dow munaafukaare

(Matta 10.26-27)

12 Wakkaci duum yimbe dubuuje-dubuuje kawriti, faa e njaabnjaabtira. Sey Yeesu vi'i *almaajiri'en muudum :

— Kakkilee, to' on laato kama *Fariisa'en, gam be munaafuki'en. ² Walaa ko suudii ko suudtataake, noon boo, walaa sirrijum dum vanngintaake. ³ Ko mbiidon nder nibre, no nanoyte caka nyalawma, noon boo, ko nyo'don nder cuudi, dum volvete dow yellel ma'aji.

Kaando huleego

(Matta 10.26-33)

⁴ — Onon higoobe am emi vi'a on, to' on kul waroobe banndu, ammaa baawo ma'ajum walaa ko be mbaawata wadgo. ⁵ On anndi moye haani kulon ? Kulee oon laatiido to warii neddo, e woodi baawde fera mo nder yiite jahannama. Emi vi'a on goonga : kanko haani kulon !

⁶ Wanaa colon njovon e coorree kobooje didi naa ? E noon fuu, Allah yeggitanaay koo go'otel ma'akon.

⁷ Koo gaasa ko'e moodon maa no limaaka. Gam ma'ajum to' on kul, sabu on burii colli duuddi darajja.

Saaydingo Yeesu yeeso yimbe

(Matta 10.32-33 ; 12.32 ; 10.19-20)

⁸ — Emi vi'a on : jabdo yam yeeso yimbe fuu, *Bii-Neddo boo no jabey mo yeeso malaa'ika'en Allah. ⁹ Bi-ido anndaa yam yeeso yimbe, mi vi'ey mi anndaa mo yeeso malaa'ika'en Allah.

¹⁰ Koo moye volvi haala yavaare dow *Bii-Neddo e dum waawi ya'afanaago mo. Ammaa kuddo *Ruhu Ceniido fuu hebataa ya'afaneego sam.

¹¹ To yimbe njaharii on nder *cuudi-ga'ajordi, koo yeeso mawbe e laamiibe, to' on ngaanno dow no mburtinirton ko'e moodon, koo ka mbi'oton. ¹² Gam wakkaci duum Ruhu Ceniido no anndiney on ko kaandon vi'igo.

Diskudo mo yoyaa

¹³ Goddo nder jama'aare vi'i Yeesu :
— Moodibbo, vi' mawnam senndana min ndongu baaba amin.

¹⁴ Yeesu toontii mo vi'i :

— Higoo ! Moye wadi yam cernoowo koo cenndoowo jawdi moodon ?

¹⁵ Ndeen o vi'i be :

— Kakkilee ! Ngoddee kodey jawdi, gam hebgo jawdi hokkataa neddo yonki, no o riskiri fuu.

¹⁶ Ndeen o valndani be, o vi'i :

— Ngesaa goddo diskudo wadii barkaa korey. ¹⁷ O nyumi nder bernde ma'ako : Noye mbadeymi ? Gam mi walaa to ndeseymi ko ndemmi. ¹⁸ O vi'i : Yowwaa ! Mi hebtii no mbadeymi. Mi fusey beembe am, mi ma-ha godde burde de manngu, mi hawrita nyaamdu am e jawdi am fuu nder ma'aje. ¹⁹ Mi vi'a hoore am : A hebii jawdi duudndi keyeyndi ma duubi duuddi. Foof-tu, nyaam, yar, nan beldum. ²⁰ Ammaa Allah vi'i mo : « Aan nga yoyaa ! Nder nde'e jemmaare dum hooyey yonki maada. Moye ronata ko moobtandaa hoore maada ? »

²¹ Yeesu vi'i be :

— Noon laatantoo moobtando hoore muudum jawdi duuniyaaru, ammaa walaa ko resi to Allah.

Ta'a waanno

(Matta 6.25-34)

²² Baawo doon Yeesu vi'i almaajiri'en muudum :

— Gam ma'ajum emi vi'a on : nder foofaango moodon, to' on ngaanno dow ko njaroton koo ko bornotoodon. ²³ Gam yonki burii nyaamdu, banndu boo burii kolte.

²⁴ Ndaaree daawle. De aawataa, de tayataa, de ngalaa resrude koo beembe. E noon fuu Allah e nyaamna de. Onon on burii colli darajja to woddi !

²⁵ Moye nder moodon gam waannaare muudum, waawi besdango hoore muudum koo valnde wo'ore ?

²⁶ To on mbaawataa wadgo du'um hu'unde pamarum, ko jeyi ngaannotoodon dow ko hori ? ²⁷ Ndaaree no pi-hindi ladde mawnirra, ndi huwataa, ndi sanyataa kolte. E noon fuu emi vi'a on : koo laamiido Suleymaanu e darajja muudum fuu meedaay bornaago kolte boodrude kama go'otel ma'ari. ²⁸ To Allah e bornira hudo ladde nihi, taweteeko hannde, jahango ko wulee, to noon o sinngitataa on faa ko buri noon, onon famda goondinki'en !

²⁹ To' on kohoru nyumo moodon dow ko nyaamaton koo ko njaroton. To' on ngaanno dow ma'ajum. ³⁰ Gam iri ku'uje den doon fuu, dum ko be anndaa Allah ngilloto. Ammaa onon, Baabiraawo moodon e anndi on ngoodi bukaata ma'aje. ³¹ Aartee hohorugo nyumo moodon dow laamu Allah. Ndeen ko horii fuu o heb-bitey dum.

Jawdi ndi bonataa

(Matta 6.19-21)

³² — To' on kul onon sefre famarde, gam *Baabiraa-wo moodon e nana beldum hokkugo on laamu muudum. ³³ Coorree ko ngoondon fuu, cakkon dum sooybe. Mbadanee ko'e moodon resrude nde hidataa, ndesee jawdi moodon toon dow, to ndi re'ataa, to gujjo badataako ndi, mooyu boo bonnataa ndi. ³⁴ Gam to jawdi maada woni fuu, toon bernde maada wonata.

Maccube siryiibe

³⁵ — Tunndanee kuugal, fitilaaji moodon laatoo kubbaadi dum. ³⁶ Laatee kama huwoobe reentube bitoyki jawmu wuro mu'en gada humto koobgal, gam to o wartii o silminake, be omtana mo jaawdum. ³⁷ Huwoobe be jawmu wuro mu'en warti tawti e ndeeni, no kebey barkaa. Emi vi'a on goonga : o tunndoto gam kuugal, o jo'ina be, o waddana be nyaamdu. ³⁸ Huwoobe been no kebey barkaa to jawmu wuro mabbe wartii caka jemma koo fajiri, o tawii ebe ndeeni.

³⁹ Pahamee boodum : kul jawmu wuro no annduno wakkaci dum gujjo warata, daa o woorataano mo o nattana mo wuro. ⁴⁰ Onon boo ciryee, gam *Bii-Neddo no warey nder wakkaci dum on tammaaki.

Kuwoowo koolaado

(Matta 24.45-51)

⁴¹ Biiturus vi'i :

— Moodibbo, gam amin madaada ngo'ol balndol, nakay gam yimbe fuu ?

⁴² Yeesu toontii mo vi'i :

— Moye woni kuwoowo koolaado kakkildo, mo jawmu wuro muudum reenni maccube muudum horiibe, gam o senndana be nyaamdu nder wakkaci kaandudum ? ⁴³ Barkaa laatanto kuwoowo mo jawmu wuro muudum warti tawi e huwa kuugal ngal hokkaa. ⁴⁴ Emi vi'a on goonga : jawmu wuro oon no reenney kuwoowo oon jawdi muudum fuu.

⁴⁵ Ammaa to kuwoowo oon nyumii nder bernde muudum : « Jawmu wuro am neebii wartaay », sey o fuddi fiigo maccube e horbe, emo nyaama, emo yara yare-yare faa hoore ma'ako waylito, ⁴⁶ jawmu wuro ma'ako no wartey nyannde nde kuwoowo oon tammaaki e wakkaciire nde o anndaa, o fiya mo piiki kalluki, o fera mo nder be ngoondinaay Allah.

⁴⁷ Kuwoowo anndudo ko jawmu wuro muudum yidi, ammaa o siryaaki, koo boo o wadaay dum, o fiyete piide duudde. ⁴⁸ Ammaa kuwoowo mo anndaa ko jawmu wuro muudum yidi, to o wadii ko halli, o fiyete piide sedda. Kokkaado ko duudi, ko duudi yamete. Deenaado ko duudi boo, ko buri duudgo yamete.

Yeesu waddi ceedal

(Matta 10.34-36)

⁴⁹ — Mi warii sankitgo yiite nder duuniyaaru, mi haabii nge hubba ila jo'oni. ⁵⁰ Ammaa e woodi bap-tisma naawdum dum mbadanteemi, kanjum boo mi haabii dum wada.

⁵¹ On tammii jam ngaddumi nder duuniyaaru naa ? Emi vi'a on : naa noon, ammaa ceedal ngaddumi.

⁵² Gada jo'oni dum tawey yimbe njovo nder wuro wo'oto be ku'ucindiraay, tato no ummanto dido, dido boo no ummanto tato. ⁵³ Baaba fotataa e biyum gorko, biddo gorko boo fotataa e baaba muudum. Inna fotataa e biyum debbo, biddo debbo boo fotataa e inna muudum. Esiraawo debbo fotataa e esum debbo.

Senndindirgo wakkacii

(Matta 16.2-3)

⁵⁴ Ndeen Yeesu vi'i jama'aare :

— To on ngi'ii duule e ummoyoo hiirna, jaawdum on mbi'ey : « Iyoonde no tobey », noon boo dum wadata.

⁵⁵ To henndu foombina visi edon mbi'a : « Gulol no wadey », noon boo dum wadata. ⁵⁶ Onon munaafuki'en ! Gam dume on mbaawi senndindirgo alaamaaji badeydi dow e lees, ammaa on mbaawataa senndindirgo alaamaaji ndu'u jaamaniiru ?

Siryootir e mo njokkirdaa

(Matta 5.25-26)

⁵⁷ — Gam dume on mbaawataa subango ko'e moodon ko haani wadeego ? ⁵⁸ To eda yahada e mo njokkirdaa yeeso laamu, ti'ina siryootir e ma'ako ila edon dow laawol. To naa noon, o yaharete yeeso cernoowo, cernoowo wad maa nder juude poliis, be omn-du maa nder kaso. ⁵⁹ Emi vi'i maa : a vurtataako toon sam, sey to a biyake ko be pe'an maa fuu.

Tuubgo koo halkugo

13 Wakkaci duum wobbe ngari ngeccii Yeesu habaru wobbe Gaaliilankoo'en be *Bilaatus warnoo wakkaci be cakkaneynoo Allah kirseteedi. Yiyam mabbe jillindiri e yiyam sadakaaji mabbe.

² Yeesu toontii be vi'i :

— On tammii Gaaliilankoo'en been hakke mabbe burii hakke Gaaliilankoo'en horiibe, gam be torriraama noon naa ? ³ Emi vi'a on : naa dum noon ! Ammaa to on tuubaay, noon kalkirton on fuu. ⁴ Nyumtee yimbe sappo e njoveetato maaynoobe nde suudu Silowam towndu yibbani be. On tammii be burii yimbe Urusali-ima fuu hakke naa ? ⁵ Emi vi'a on : naa dum noon ! Ammaa to on tuubaay, noon kalkirton on fuu.

Balndol lekki ki rimataa

⁶ Ndeen Yeesu valndani be ngo'ol balndol o vi'i :

— Goddo neddo e woodi yibbi nder ngesaa innabooje muudum. O yahi o itta bikkon to ma'aki, ammaa o tawi ki rimaay. ⁷ Gam ma'ajum o vi'i deenoowo ngesaa

kaan : « Rah, hannde duubi tati emi wara gam mi itta yibbe to ki'i yibbi, ammaa walaa ko tawrumi ki. Fe'u ki ! Gam dume eki vonna semmbee lesdi e mehere ? »
⁸ Deenoowo ngesaa kaan vi'i mo : « Jawmu wuro, woor ki hikka tan, mi mo'inana ki lesdi, mi wadana ki ngoo-bri. ⁹ Dum badoojum ki rima ngaru, ammaa kul ki rimaay, ndeen fe'u ki. »

Yeesu yamditinii debbo nyannde-fooftiinde

¹⁰ *Nyannde-fooftiinde feere Yeesu e ekkitina nder *suudu-wa'ajordu. ¹¹ Nder doon e woodi goddo debbo mo *ginnol nyawni duubi sappo e joveetati. Emo turii tan, o waawataa darodaago sam. ¹² Nde Yeesu yi'i mo, noddii mo vi'i :

— Banndam debbo, a yoofake e nyawu maada. ¹³ O yowi juude dow ma'ako, doon e doon debbo oon darodii, fuddi maaltugo Allah.

¹⁴ Ammaa aardiido *suudu-wa'ajordu nduun nanaay beldum koo sedda, gam Yeesu yamditinii goddo nyannde-fooftiinde. Sey o vi'i yimbe :

— Balde joveego'o kokkaaden gam kuugal, ngaree nder balde deen dum yamditina on, ammaa naa nder nyannde-fooftiinde.

¹⁵ Sey Yeesu toontii mo, vi'i :

— Onon munaafuki'en ! Moye nder moodon woni yoofataa ngaari koo njaakiwa muudum nyannde-fooftiinde yarnoya dum ? ¹⁶ O'o debbo taan Ibrahim mo Ceydaan habbiri duubi sappo e joveetati. Dum haanaa o habbitee nyannde-fooftiinde naa ? ¹⁷ Nde o vi'i noon, wanywanybe ma'ako fuu cemti. Ammaa jama'aare nani beldum kuude boodde kaayniide de o wadi.

Balndol dow laamu Allah (Matta 13.31-32 ; Markus 4.30-32)

¹⁸ Ndeen Yeesu vi'i :

— Dume *laamu Allah nanndi ? E dume nanndineymi ngu ? ¹⁹ Laamu Allah nanndii e gabbel mutardi ngeel goddo hooyi aawi nder ngesaa muudum. Gabbel ngeel fudi laatii lekki, faa colli nyibi cabbe dow licce ma'aki.

²⁰ Kadimaa o vi'i :

— Dume nanndineymi laamu Allah ? ²¹ Engu nanndi e *yuufnirdum dum debbo hooyi wadi nder eterde tati de conndi alkamaari, ndi fuu ndi yuufi.

Dammugal paadngal (Matta 7.13-14 ; 7.21-23)

²² Nde Yeesu nanngi laawol yahago *Urusaliima, o yaali ci'e mawde e pamare emo wa'ajina. ²³ Sey goddo yami mo vi'i :

— Moodibbo, woy yimbe sedda tan kisata naa ?

O vi'i be :

²⁴ — Ndurvee nattiron dammugal paadngal, gam emi vi'a on : duudbe no ngilloto nattugo, ammaa be mbaawataa.

²⁵ To jawmu wuro ummake omndii dammugal, on ndaroto yaasi mbadon ga silminaago, edon mbi'a : « Moodibbo, omtan min dammugal ! » Ammaa o vi'ey : « Mi anndaa on, mi anndaa to ivoydon. »

²⁶ Ndeen on puddey vi'igo : « Min nyaamdii e maada, min njardii e maada, a wa'ajinii nder ci'e amin. »

²⁷ O toontoo o vi'a : « Emi vi'a on : mi anndaa on, mi anndaa to ivoydon. Ngoddee yam, onon wadoobe ko halli. »

²⁸ On mbovey nyeryindiron nyiye to on ngi'ii *Ibraahim e Iciyaaku e *Yaakuubu e annabo'en fuu nder laamu Allah, ammaa onon on kibinaama yaasi. ²⁹ Yimbe no ivoyey gada fu'una e hiirna e woyla e foombina, be njoodoo be nyaamda nder laamu Allah.

³⁰ Ndeen kam, laatiibe sakitiibe jo'oni no laatoto arambe, laatiibe arambe jo'oni boo no laatoto sakitiibe.

Yeesu voyanii yimbe Urusaliima (Matta 23.37-39)

³¹ E wakkaci duum, wobbe *Fariisa'en ngari to Yeesu mbi'i mo :

— Dillu woor do'o, gam Hiruudus laamiido e yidi wargo maa.

³² Yeesu vi'i be :

— Njahee mbi'on dilaaru nduun : « Hannde e jahango mi riivey ginnaaji mi yamditina be njamdaa. Nyannde tatabre mi yottiney kuugal am. » ³³ Ammaa e noon fuu, dum doole mi nannga laawol am hannde e jahango e fabbi-jahango, gam haanaa annabijoo maaya bannye feere, to naa nder *Urusaliima.

³⁴ Wayyoo yimbe *Urusaliima, on mbarii annabo'en, on perdii lilaabe Allah kaaye ! Nde noye ngidmi hawrit-go bibbe moodon kama no geroogal hawritirta cofon lees biyeeli muudum, ammaa on njabaay. ³⁵ Anndee, Allah hibidini on e si'ire moodon. Emi vi'a on : on pudditataa yi'igo yam, sey wakkaci nde mbi'oton : « Barkaa laatanoo gareydo nder innde Jawmiraawo. » †

Yeesu yamditinii mo nyawu buhudi

14 *Nyannde-fooftiinde feere Yeesu yahi wuro go'oto nder aardiibe *Fariisa'en gam o nyaama. Wonbe doon mbaadi ga horgo mo. ² Sey raa goddo gorko mo nyawu buhudi darii yeeso ma'ako. ³ Yeesu yami Fariisa'en e *moodibbe Tawreeta o vi'i :
 — Koo Dooka hokkii dum yamditina neddo nyannde-fooftiinde, na ka hokkaay ?

⁴ Ammaa be toontaaki mo. Sey Yeesu meemi nyawdo oon yamditini mo, vi'i mo o hoota. ⁵ Ndeen o yami be o vi'i :

— Moye nder moodon to binngel muudum koo ngaari muudum yoolake nder bunndu dullata vurtinoygo dum jaawdum, koo to dum nyannde-fooftiinde ?

⁶ Be kebaay ka be toontii mo.

† Jabuura 118.26

Laatee leestinde ko'e mu''en

⁷ Nde Yeesu yi'i been ma'atinaabe e cuba joodaago to mawbe njoodoto, o valndani be ngo'ol balndol o vi'i :

⁸ — To goddo ma'atinii ma juulde, ta'a joodo to mawbe njoodoto, gam dum ba'oojum o ma'atinii goddo burdo ma manngu. ⁹ Ma'atindo ma oon no warey vi'i maa : « Umma hokku o'o joodo. » Ndeen a semtii, a joodoyto joodorde sakitiinde. ¹⁰ Ammaa to dum ma'atinii ma, jooda e joodorde sakitiinde, faa ma'atindo ma wara, vi'i ma : « Higoo, umma jooda daa'e to mawbe njoodoto. » Noon no hokkete manngu yeeso warbe doon fuu. ¹¹ Gam mawnindo hoore muudum fuu no famdintee, pamdindo hoore muudum boo no mawnintee.

¹² Ndeen o vi'i ma'atindo mo boo :

— To a ma'atiney yimbe juulde maada, ta'a ma'atin higoobe maada tan, koo rimdaabe maada, koo banniraabe maada, koo wondiddaabe maada riskube. Gam kambe maa, to be ma'atinee, be mbadan maa ko mbadandaa be. ¹³ Ammaa ma'atin sooybe e vuusaabe e voosbe e vumbe. ¹⁴ Ndeen a barkidinte, gam kambe be mbaawataa wadango ma ko mbadandaa be. Allah no biyete nyalaande nde o ummitinta aadali'en.

Balndol juulde mawde

(Matta 22.1-10)

¹⁵ Nde goddo nder joododiibe e Yeesu nani bolle deen, o vi'i mo :

— Kebdo nyaamgo nyaamdu nder laamu Allah no barkidinaado !

¹⁶ Sey Yeesu vi'i mo :

— E woodi goddo neddo ciryiido juulde mawde, o ma'atini yimbe duudbe. ¹⁷ Nde nyaamdu juulde heyi, sey o lili maccudo ma'ako yaha vi'a ma'atinaabe been : « Ngaree, koo dume siryaama ! » ¹⁸ Ammaa e go'oto-go'oto be fuu be mbaadi ga toraago mo faruye. Arano vi'i : « Mi soodii ngesaa, doole mi yaha mi yi'a ka. Vi' mo o wada munyal, mi hebataa yahago. » ¹⁹ Didabo maa vi'i : « Mi soodii ga'i demooji sappo, jo'oni mi yahay mi godoo di. Vi' mo o wada munyal, mi hebataa yahago. » ²⁰ Tatabo boo vi'i : « Kesum kooviimi, gam ma'ajum mi waawataa yahago. » ²¹ Maccudo oon so''ii yeccii jawmu wuro muudum ko be mbi'i. Jawmu wuro ma'ako huunyi, o vi'i maccudo oon : « Yaawnu, njahaa dow date si'ire mawde e pamare, noddanaa yam sooybe e vuusaabe e vumbe e voosbe. » ²² Maccudo oon vittoyi, vi'i jawmu wuro muudum : « Mi wadii ko mbiidaa, ammaa faa jo'oni njaayri e hori. » ²³ Sey jawmu wuro vi'i maccudo oon : « Yah dow date mawde e pamare, ndoolaa be tawdaa toon fuu be ngara, gam wuro am heeva. » ²⁴ Emi vi'a on : nder ma'atinaabe arambe, walaa meedeydo nyaamdu juulde am.

Laataago almaajirrijo Yeesu hoyaa

(Matta 10.37-38)

²⁵ Jama'aare duudnde e yahada e Yeesu. Sey o yeeyii, o vi'i be :

²⁶ — Gardo to am fuu to buraay yidgo yam dow e baaba muudum e inna muudum e debbo muudum e bibbe muudum e rimdaabe muudum, faa maa e yonki muudum, o waawataa laataago almaajirrijo am.

²⁷ Kadimaa mo vakkaaki *gaafagal muudum tokki yam fuu, o waawataa laataago almaajirrijo am. ²⁸ To goddo moodon e yidi nyibgo suudu towndu, ay doole o joodoo tawo o lima ko o majjinta, o yi'a kul emo woodi ko heyata mo o heyna ndu. ²⁹ To naa noon, to o fuddii nyibgo ndu, o waawaay heynugo ndu, ndeen giido ndu fuu no jaley mo ³⁰ vi'a : Rah, o'o neddo fuddii nyibgo, ammaa o waawaay heynugo.

³¹ Koo boo to laamiido mo soojeji dubuuje sappo (10 000) vi'ii no honhontirey e laamiido mo soojeji dubuuje aciriin (20 000), doole o raara tawo, o yi'a kul emo woodi semmbee honhontirgo e ma'ako. ³² To o yi'ii o waawataa, o liley lilaabe to laamiido oon ila o yottaaki, gam be ngilloo potal hakkunde mabbe.

³³ Noon boo, mo hibinaay ko woodi fuu waawataa laataago tokkudo yam.

Lamdam dam walaa ndakam

(Matta 5.13 ; Markus 9.50)

³⁴ — Lamdam no boodum, ammaa to ndakam ma'ajam ittaka, dume so''ata ndakam daam ? ³⁵ Walaa fuu ko dam wadete. Dam nafataa koo dume, sey nii dam rufee tan.

Mo nofru nanooru fuu sey nana !

Balndol mbaalu majjungu

(Matta 18.10-14)

15 Too, *jaboobe janngal e wadoobe hakke ngari to Yeesu gam be nana ko o vi'ata. ² Ammaa *Fariisa'en e *moodiibe Tawreeta mbaadi ga hudgo, e mbi'a :

— O'o neddo e jabboo wadoobe hakke, faa maa emo nyaamda e mabbe !

³ Sey Yeesu valndani be ngo'ol balndol, vi'i :

⁴ — To goddo nder moodon e woodi baali hemre, ngo'otu nder ma'aji soylake, o woorataa koriidi nder ladde, o raaroya coyliingu nguun, faa o hebta ngu naa ? ⁵ To o hebtoyii ngu, o naney beldum o towoya ngu. ⁶ To o hootii, o noddey higoobe ma'ako e be o joododii o vi'a be : « Ngaree mbarkitee yam gam mi hebtii mbaalu am majjunoongu. » ⁷ Emi vi'a on : noon beldum laatortoo toon dow to ba'ooowo hakke go'oto tuubii, faa bura yimbe tasa'iin e njoveenayo (99) aadali'en be ngalaa bukaata tuubgo.

Balndol seedere majjunde

⁸ Koo boo to debbo e woodi ceede ajurfaari sappo, wo'ore majji, o hubbataa fitila, o vuuva wuro ngoon, o

yilloroo nde se'ese-se'ese, faa o hebta nde naa ? ⁹ To o hebtii nde, o noddey higoobe ma'ako e be o joododii, o vi'a be : « Ngaree mbarkitee yam, gam mi hebtii seedere am majjunoonde. » ¹⁰ Emi vi'a on, noon malaa'ika'en narrata beldum yeeso Allah, to badoowo hakke go'oto tuubii.

Balndol biddo majjudo

¹¹ Kadimaa Yeesu vi'i :

— E woodi goddo neddo goondo bibbe dido.

¹² Minyiraawo vi'i baaba muudum : « Bappa, hokkam ndongu am. » Sey baaba oon senndani be jawdi muudum. ¹³ Baawo balde sedda, minyiraawo oon hawti ko woodi fuu, o dilliri lesdi ngoddundi. Toon o halki jawdi ma'ako e huugo meherewal. ¹⁴ Baawo o halkii jawdi ndiin fuu, dum wadi veelo hallungo nder lesdi ndiin. Cooyal fuddi nanngugo mo. ¹⁵ Gam ma'ajum o yahi o huwana goddo neddo lesdi ndiin. Neddo oon yahari mo to aladeeji muudum, hokki mo kuugal nyaamnugo di. ¹⁶ Kayeejo oon e yidnoo heba nyaama koo nyaamdu aladeeji diin, ammaa walaa kokkudo mo. ¹⁷ Nde hakkilo ma'ako warti, o vi'i nder bernde ma'ako : « Huwanoobe baaba am e nyaama faa korna, ammaa miin emi do'o, veelo yidii wargo yam. ¹⁸ Mi ummoto mi hoota to baaba am, mi vi'a mo : Bappa, mi wadii hakke yeeso Allah e yeeso maada. ¹⁹ Mi fotaay noddireego biya. Emi toro maa, wooram mi laato go'oto nder huwoobe maada. » ²⁰ Sey o ummii o hooti to baaba ma'ako.

Ko hokka o yottoo wuro, baaba ma'ako teeyni mo to woddi, nani jurumdum ma'ako. O nyaari o wuundii mo o jabbii mo booddum. ²¹ Biddo oon vi'i mo : « Bappa, mi wadii hakke yeeso Allah e yeeso maada, jo'oni mi fotaay noddireego biya. » ²² Ammaa baaba vi'i maccube muudum : « Njawdee ngaddee kolte burde voodgo, bornon mo. Mbadanee mo jamngel hohondu, paddee mo pade. ²³ Ngaddee ngaari payndi kirson ndi, nyaamen nanen beldum. ²⁴ Gam biddo am o'o o maayiino, ammaa o ummitake, o majjiino, ammaa o hebtake ! » Sey be puddi nango beldum.

²⁵ Wakkaci duum mawniiko e toon ngesaa. Nde o wartata o badii wuro, o nani edum fiya bawdi edum wama. ²⁶ Sey o noddi go'oto nder huwoobe, o yami, o vi'i : « Dume wadi ? » ²⁷ Kuwoowo oon vi'i mo : « Minya wartii, baaba maada boo hirsii ngaari payndi, gam biyiiko wartii jam, walaa ko yani dum. » ²⁸ Mawniraawo oon huunyi salii nattugo wuro. Baaba vurtoyii torii mo o natta. ²⁹ Ammaa o vi'i baaba ma'ako : « Rah, duubi duuddi emi huwan maa kama maccudo. Mi meedaay salaago ko mbiidaa yam, ammaa e noon fuu a meedaay hokkugo yam koo iloyel, gam mi hirsana higoobe am. ³⁰ Ammaa nde o'o biddo nyaamdo jawdi maada e tokkugo rewbe warti, a hirsanii mo ngaari payndi. » ³¹ Baaba vi'i mo : « Biyam, aan a wondi e am koo ndeye, ko ngoonmi fuu aan jeyi dum. ³² E haani nanen beldum, gam minyiraawo maada o'o o maayiino, ammaa jo'oni o ummitake, o majjiino ammaa o hebtaama. »

Deennaado mo walaa goonga

16 Yeesu vi'i almaajiri'en muudum :

— E woodi goddo diskudo aardindo goddo dow jawdi muudum gam o reena ndi. Goddo feere vi'i diskudo oon : On doon mo aardindaa dow jawdi maada emo vonna ndi. ² Gam ma'ajum diskudo oon noddi mo, vi'i : Dume naneymi dow maada ? Hollam no njogoridaa jawdi am, gam gada hannde mi ittete dow ma'ari. ³ Aardinaado dow jawdi oon vi'i nder bernde muudum : « Noye mbadeymi ? Rah, jawmu wuro am no ittey yam dow kuugal. Miin boo mi walaa semmbee remgo, kadimaa tornde e semtoo yam. ⁴ Aa-haa ! Jo'oni mi annditii no mbadeymi, gam yimbe njaba yam nder gureeji mu'en to mi ittaama dow kuugal am. » ⁵ Sey o lilani be jawmu wuro ma'ako tokkata nya-maande, o vi'i arano : « Noye jawmu wuro am tokkey maa ? » ⁶ O vi'i mo : « Paali nebbam jaytun keme joveetati (800). » Aardinaado dow jawdi oon vi'i mo : « Jab dereewol nyamaande maada, yaawnu vinndu keme nayi (400). » ⁷ Ndeen o vi'i didabo : « Aan fa, noye tokketedaa ? » O vi'i mo : « Buhuuji alkamaari dubuu (1 000). » O vi'i mo : « Jab dereewol nyamaande maada vinndu buhuuji keme joveetati (800). » ⁸ Jawmu wuro manii aardinaado mo huwaay goonga oon, gam yoyre muudum. Gam yimbe be tokkaay Allah e buri tokkuba mo yoyre dow jawdi duuniyaaru.

⁹ Miin emi vi'a on : Kuutiree jawdi duuniyaaru gam kebon higoobe, sabu to jawdi ndiin re'i, dum jaba on nder gure de faa abadaa. ¹⁰ Koolniido dow hu'unde sedda, no laatoto koolniido dow duuddum. Noon boo mo hoolnaaki dow hu'unde sedda, hoolnataako dow duuddum. ¹¹ To on koolnaaki e jogaago jawdi duuniyaaru, moye hoolotoo josingo on jawdi asama ngoongaari ? ¹² To on njogoraaki jawdi goddo e goonga, moye hokkata on ko laatotoo dum moodon ?

¹³ Walaa maccudo baaweydo jagganaago jawmi-raabe dido. Koo o wanya go'oto o yida go'oto, koo o mawnina go'oto o yavoo go'oto. Onon boo on mbaawataa jagganaago Allah e jawdi nder wakkaci go'otum.

Bolle Yeesu godde

(Matta 11.12-13 ; 5.31-32 ; Markus 10.11-12)

¹⁴ Nde *Fariisa'en nani ko o vi'i fuu, be nyiibtii mo gam be yidbe ceede. ¹⁵ Yeesu vi'i be :

— Onon yeeso yimbe edon kolla ko'e moodon on goonga'en, ammaa Allah e anndi berde moodon. Gam ko yimbe mawninta e laatii haram yeeso Allah.

¹⁶ *Tawreeta e defte annabo'en nga'ajinaama faa wargo wakkaci Yahayya badoowo baptisma. Ila wakkaci duum, *Habaruu Beldum dum *laamu Allah e wa'ajinee. Koo moye e durva gam heba nattugo Laamu nguun. ¹⁷ Ammaa e noon fuu, taggugo dow e lees no burey hoygo, dow e ittugo tobbe go'otel nder Tawreeta.

¹⁸ Koo moye seeri debbo muudum hoovii goddo, njeenu o wadata. Kooviido ceeraado maa, njeenu wadata.

Diskudo e Li'aajaru

¹⁹ — E woonnoo goddo diskudo bornotoodo kolte cadde. Koo ndeye emo nder beldum, emo nyaama ko o yidi fuu. ²⁰ Doon e dammugal wuro ma'ako e woodi goddo cooydo bi'eteedo Li'aajaru, emo waalii. Banndu ma'ako fuu e heevi putte. ²¹ Emo yidnoo o heba nyaamgo koo ko rufi e lesdi gada nyaamdu diskudo oon. Kareeji maa e ngara e taha putte ma'ako. ²² Nde cooydo oon maayi, malaa'ika'en njahari mo to annabi *Ibraahim. Diskudo boo maayi, o uvaa ²³ o natti Laahira. Emo yara bone korey, sey o yefti gite ma'ako, o teeyni annabi Ibraahim to woddi, Li'aajaru boo e joodii ha'ade ma'ako. ²⁴ Diskudo oon noddii Ibraahim e semmbee vi'i : « Yaa Ibraahim, nan jurumdum am, lil Li'aajaru mbi'aa mo o suuva hoore fedeengo ma'ako nder ndiyam o feewna demngal am, gam emi yara bone nder nge'e yiite. » ²⁵ Ibraahim vi'i mo : « Binngel am, nyumtu wakkaci nde ngonnodaa nder duuniyaaru a hebii ko ngiddaa fuu, Li'aajaru boo yarii bone. Ammaa jo'oni emo doon nana beldum, aan boo a doon yara bone. ²⁶ Ko buri dum fuu, e woodi ngaska lugguka hakkunde meeden, giddo ibgo do'o yaha to moodon waawataa, giddo ivoygo to moodon wara to amin boo waawataa. » ²⁷ Diskudo oon vi'i : « Bappa, emi toro ma, lil Li'aajaru toon wuro baaba am, ²⁸ gam emi woodi rimdaabe njovo, emi yidi o yaha o anndina be, gam kambe maa to' be ngar do'o to njareymi bone. » ²⁹ Ibraahim toontii mo vi'i : « Ebe ngoodi *Tawreeta e defte annabo'en, sey be mbada ko de mbi'i. » ³⁰ Diskudo oon vi'i : « Dum heyataa, maama am Ibraahim ! Ammaa to goddo nder maaybe yahii to mabbe, be tuubey. » ³¹ Ibraahim vi'i mo : « To be nanaay ko Tawreeta e defte annabo'en mbi'ata, be njabataa, koo to ummitiido nder maayde vi'i be ka. »

Hakke e ya'afuye

(Matta 18.6-7,21-22 ; Markus 9.42)

17 Sey Yeesu vi'i *almaajiri'en muudum :
— Daahir e woodi ko wadata yimbe e wadgo hakke, ammaa kayco laatiido daliila ma'ajum. ² Dum buraneyno neddo oon o habbanee haayre teddunde e daande o feree nder maayo, dow o wada go'oto nder be'e famarbe nder goondinki e wadgo hakke. ³ To noon ndeenee ko'e moodon.

To bannda wadani ma ko voodaa, fel mo. To o tuubii ya'afana mo. ⁴ To o wadani ma ko voodaa nde joveedidi nder nyanndeere wo'ore, ndeen nde joveedidi emo wara emo tuuban ma, too, ya'afana mo.

Baawde goondinki

⁵ Almaajiri'en Yeesu mbi'i mo :

— Besdan min goondinki !

⁶ Yeesu vi'i be :

— Kul on ngoodi goondinki pamdirki ba gabbel mutardi †, on mbaawey vi'igo ki'i lekki : « Doofa tiggoya nder maayo », ki wada no mbiidon.

Kuugal maccudo

⁷ — Moye nder moodon maccudo muudum demeydo koo dureydo wartata gada ngesaa, ndeen vi'a mo : « Waroy, jooda nyaam » ? ⁸ Walaa ! Ammaa o vi'ey mo : « Waylu kolte, ndefanaa yam hiraande, ngadanaa yam, mi nyaama mi yara tawo, ndeen baawo ma'ajum nyaamaa njaraa. » ⁹ On tammoo o yettey maccudo oon gam wadii ko o vi'i naa ? ¹⁰ A'aa. Noon onon boo, to on kuwii ko mbi'aadon, mbi'ee : « Minon min maccube tan. Ko min kaandi wadgo tan min mbadi. »

Yeesu yamditinii kuturu'en sappo

¹¹ Nde Yeesu e yaha *Urusaliima, o tokki hakkunde lesdi Samaariya e lesdi Gaaliili. ¹² Emo natta godngel ci'el, sey kuturu'en sappo ngari fottugo e ma'ako. Be ndarii to woddi sedda, ¹³ be towni bolle be mbi'i :

— Moodibbo Yeesu ! Nan jurumdum amin !

¹⁴ Nde Yeesu yi'i be, o vi'i :

— Njahee kollee aardiibe diina ko'e moodon. ††

Ebe nder yahadu, sey be njamditi. ¹⁵ Nde go'oto mabbe yi'i yamditii, o so'ii emo maalta Allah e semmbee. ¹⁶ O diccii yeeso Yeesu, o yetti mo. Neddo oon boo o Samaariyaajo. ¹⁷ Yeesu vi'i :

— Naa be fuu sappo njamditi ? Toye njoveenayo been ngoni ? ¹⁸ Walaa mo dum hebi so'oyii yetti Allah, sey o'o kodo tan ?

¹⁹ Sey o vi'i Samaariyaajo oon :

— Umma dillu, goondinki maada hisnii maa.

Alaamaaji garol laamu Allah

(Matta 24.23-28,37-41)

²⁰ Wobbe Fariisa'en yami Yeesu mbi'i :

— Ndeye laamu Allah warata ?

O vi'i be :

— A yi'ataa laamu Allah e gite. ²¹ Walaa bi'eydo : « Raa laamu Allah do'o », koo « Raa laamu Allah daa'e », gam laamu Allah e nder moodon.

²² Sey o vi'i almaajiri'en ma'ako :

— Balde e ngara nde ngidoton yi'igo Bii-Neddo koo nyalaande wo'ore, ammaa on ngi'ataa. ²³ E wakkaci duum, yimbe no mbi'ey on : « Rammo daa'e », koo boo « Rammo do'o ». Ammaa to' on njah, to' on tokku be.

²⁴ Noon no mayyere mayyirta yi'ee koo toye nder duuniyaaru, noon bittoyki Bii-Neddo laartorto. ²⁵ Ammaa doole o aarta o yara bone tawo, yimbe ndu'u jaamaniiru caloo mo. ²⁶ Ko laatinoo nder jaamaniiru annabi Nuhu, no laatototo nder balde bittoyki Bii-Neddo.

²⁷ Yimbe e nyaama e njara e koovoo e koova, faa wakkaci nde Nuhu natti akali, ndiyam wari halki be be fuu. ²⁸ Noon boo dum wadnoo nder jaamaniiru Luutu.

† Gabbel mutardi burii ngabbon fuu famdugo. †† Lewinkooen 14.1-32

Yimbe e nyaama e njara e cooda e coorra e ndema e nyiba cuudi. ²⁹ Ammaa nyalaande nde Luutu vurtii nder si'ire Sodoma, Allah tobni iyoonde yiite e noorn-gal dow mabbe, nge halki be be fuu. ³⁰ Noon dum laa-tortoo nyalaande nde 'Bii-Neddo vanngata.

³¹ Nyanndeere ndeen mo dum tawi dow suudu, to e woodi siri nder ma'aru, to' o jippo gam hooygo dum. Gondo nder ngesaa boo to' o so'o wuro. ³² Nyumtee yayriijo Luutu ! ³³ Gilliido reengo yonki muudum no dulle ki. Ammaa dulludo yonki muudum gam am, no reene ki. ³⁴ Emi vi'a on : nder jemmaare ndeen yimbe dido no tawdete dow leeso wo'oto, dum hooya go'oto, dum dala go'oto. ³⁵ Rewbe dido no tawdete e unda, dum hooya go'oto, dum dala go'oto. [³⁶ Yimbe dido no tawdete e kuwa nder ngesaa, dum hooya go'oto, dum dala go'oto.]

³⁷ Almaajiri'en ma'ako yami mo :

— Moodibbo, toye dum wadata ?

O vi'i be :

— To gaawaare woni fuu, toon dute kawritata.

Cernoowo e yayriijo mo gorko muudum maayi

18 Yeesu valndani *almaajiri'en muudum ngo'ol balndol, gam o holla be e haani be mbaɗa ga wadgo do'aare, to' be com. ² O vi'i :

— Nder wodnde si'ire e woonnoo goddo cernoowo mo hulataa Allah, o waannaaka e koo moye. ³ E woodi boo goddo yayriijo nder si'ire ndeen mo gorko muudum maayi. Wakkaci fuu emo yaha to cernoowo oon, emo vi'a mo : « Ittanam hakke am to ganyo am. » ⁴ Cernoowo oon neebi jabaay. Ammaa baawo doon o vi'i nder bernde ma'ako : « Koo nde mi hulataa Allah, mi waannaaka e koo moye, ⁵ ammaa o'o yayriijo e waanna yam. Gam ma'ajum mi ittane y mo hakke ma'ako, gam to' o wad ga wargo emo waanna yam. »

⁶ Ndeen Yeesu vi'i :

— Nanee ko o'o cernoowo kalludo vi'i. ⁷ E yi'ingo moodon, Allah ittanta subaabe muudum, voyanoobe mo jemma e nyalawma hakke mabbe naa ? O neebey o vallaay be ? ⁸ Emi vi'a on : o ittane y be hakke mabbe ko yaawi. Ammaa to 'Bii-Neddo vittoyii, koo emo tawa goondinbe mo nder duuniyaaru naa ?

Fariisaajo e jaboowo janngal

⁹ Yeesu valndi ngo'ol balndol gam been raareybe ko'e mu"en no wadoobe ko Allah yidi, be njavoo wobbe.

¹⁰ O vi'i :

— Yimbe dido njahi *Wuro Allah Seniingo gam be mbaɗa do'aare, go'oto no *Fariisaajo, go'oto boo no jaboowo janngal. ¹¹ Fariisaajo darii wadi do'aare nder bernde muudum vi'i : « Yaa Allah, mi yettii ma gam mi laataaki kama yimbe horiibe laatiibe wuybe e hallube e wadoobe njeenu, koo ba o'o jaboowo janngal. ¹² Emi suumoo nde didi nder asaveere, emi itta jakka nder ko kebmi fuu. » ¹³ Ammaa jaboowo janngal darii to woddi. O yidaa koo bantugo gite o raara dow, o jurnyini, emo vi'a : « Yaa Allah, nan jurumdum am, mi badoowo

hakke. » ¹⁴ Emi vi'a on : jaboowo janngal oon hooti wuro o ja'afanaado hakke ma'ako, ammaa Fariisaajo ya'afanaaka. Gam mawnindo hoore muudum fuu no famdintee, pamdindo hoore muudum boo no mawnintee.

Yeesu barkidini bikkon

(Matta 19.13-15 ; Markus 10.13-16)

¹⁵ Yimbe e ngadda bikkon pamaron to Yeesu gam o barkidina kon. Ammaa nde almaajiri'en ma'ako ngii dum, be peli be. ¹⁶ Ndeen Yeesu noddii bikkon koon to muudum vi'i :

— Ngooree bikkon pamaron ngara to am, to' on kad kon, gam woonbe berde iri de ma'akon njeyi laamu Allah. ¹⁷ Emi vi'a on goonga : mo jabaay laamu Allah kama binngel pamarel fuu, o nattataa laamu nguun sam !

Yeesu e gorko diskudo

(Matta 19.16-30 ; Markus 10.17-31)

¹⁸ Sey goddo nder aardiibe Yahuudu'en yami mo vi'i : — Moodibbo geeto, noye mbaɗeymi mi heba yonki dum faa abadaa ?

¹⁹ Yeesu toontii mo vi'i :

— Ko jeyi noddirdaa yam geeto ? Geeto walaa sey Allah tan. ²⁰ A anndi ko *Tawreeta vi'i : « Ta'a wad njeenu, ta'a wad war-hoore, ta'a wujju, ta'a saaydo fewre, teddin baaba maada e inna maada. » †

²¹ Neddo oon vi'i :

— Emi tokki dookaaji diin fuu ila mi pamaro.

²² Nde Yeesu nani dum vi'i mo :

— Faa jo'oni e horani maa hu'unde wo'ore. Yah soorru ko ngoondaa fuu, senndan dum sooybe, a hebey risku toon dow. Ndeen ngaraa tokkaa yam.

²³ Nde o nani bolle deen, bernde ma'ako metti, gam o diskudo korey.

²⁴ Yeesu raari mo vi'i :

— Caddum diskudo natta laamu Allah ! ²⁵ Dum burey hoygo ngeelooba nattira vuroode laynal, dow e diskudo natta laamu Allah.

²⁶ Been nanbe ko o vi'i mbi'i :

— Too, to dum noon, moye hisata ?

²⁷ Yeesu vi'i be :

— Ko buri semmbee neddo, burataa semmbee Allah.

²⁸ Biiturus vi'i mo :

— Rah, min ngoorii ko min ngoodi fuu min tokkii ma.

²⁹ Yeesu vi'i be :

— Emi vi'a on goonga : koo moye woori wuro muudum, koo yayriijo muudum, koo rimdaabe muudum, koo danyoobe muudum, koo bibbe muudum gam laamu Allah, ³⁰ o hebey ko buri dum du-udgo nder ndu'u jaamaniiru. To o maayii boo, o hebey yonki dum faa abadaa.

† Burtaaki 20.12-16 ; Tokkitaaki Tawreeta 5.16-20

Yeesu besdii volvugo dow maayde muudum

(Matta 20.17-19 ; Markus 10.32-34)

³¹ Sey Yeesu noddii *almaajiri'en muudum sappo e dido vuttudu, o vi'i be :

— Rah, en njahey *Urusaliima to koo dume ko annabo'en mbinndunoo dow *Bii-Neddo heevata. ³² O hokkitirte nder juude *yimbe be laataaki Yahuudu'en, be njaltinira mo, be kuda mo, be tuutana mo jooode, ³³ be piira mo looci, be mbara mo, ndeen o ummitoo nyannde tatabre.

³⁴ Ammaa almaajiri'en ma'ako pahamaay ko o vi'i. Fa-hamu ma'ajum suudanake be, be kebtaay ko o yidi vi'igo.

Yeesu vumtinii bumdo

(Matta 20.29-34 ; Markus 10.46-52)

³⁵ Nde Yeesu fa'andii si'ire Jeriiko, o tawi goddo bumdo e joodii vuttudu laawol e toro. ³⁶ Nde bumdo oon nani yimbe duudbe e yabboo, o yami :

— Dume wadi ?

³⁷ Be mbi'i mo :

— Dum Yeesu mo Najaratu yabbotoo.

³⁸ O noddii e semmbee o vi'i :

— Yeesu bii-Dawda, nan jurumdum am !

³⁹ Yahoobe yeeso Yeesu nyaadani mo mbi'i o de"ita, ammaa o besdii noddugo e semmbee, emo vi'a :

— Bii-Dawda, nan jurumdum am !

⁴⁰ Sey Yeesu darii vi'i dum wadda mo to muudum. Nde o fa'andi, Yeesu yami mo vi'i :

⁴¹ — Dume ngiddaa mi wadan maa ?

O vi'i :

— Moodibbo, emi yidi mbumtinaa yam.

⁴² Sey Yeesu vi'i mo :

— Vumtu ! Goondinki maada yamditinii ma.

⁴³ Doon e doon gite ma'ako mbumti, o tokki Yeesu, emo yetta Allah. Nde wonbe doon fuu ngi'i ko wadi, kambe maa be maalti Allah.

Yeesu e Jakayus

19 Yeesu natti si'ire Jeriiko e yabboo nder ma'are. ² Nder si'ire ndeen e woodi goddo diskufo bi'eteedo Jakayus, o mawdo jaboobe janngal. ³ Emo yidi o yi'a moye woni Yeesu, ammaa o waawaay gam yimbe duudii, kanko boo o dammufo. ⁴ Sey o nyaari o aarditii o yeenyi lekki ki Yeesu ivata lees muudum, gam o yi'a mo. ⁵ Nde Yeesu yottii lekki kiin, tiggii vi'i mo :

— Jakayus, yawda jippoya, gam hannde wuro maada mbaaleymi.

⁶ Sey Jakayus yawdii jippoyii, jabbii mo e velvelta.

⁷ Nde yimbe ngi'i Yeesu yahii wuro ma'ako, be fuu be mbaadi ga hudtaago ebe mbi'a :

— O waalaney neddo mo hakke.

⁸ Ammaa Jakayus ummii vi'i Yeesu :

— Moodibbo, mi hokkey sooybe ciya jawdi am. Kadi-maa kul e woodi mo nyaammi ceede muudum, mi biyoto mo de nde nayi.

⁹ Yeesu vi'i mo :

— Hannde kisndam warii nder ngo'o wuro, sabu kanko maa o taan Ibraahim. ¹⁰ Gam *Bii-Neddo warii yilloo majjube hisna be.

Balndol dow huwoobe tato

(Matta 25.14-30)

¹¹ Yimbe e ngewanii bolle Yeesu, ebe nyuma *laamu Allah no vanngey jo'oni-jo'oni, gam o badake *Urusali-ima. Kanjum wadi o valndani be ngo'ol balndol. ¹² O vi'i :

— Goddo neddo bii wuro laamu siryii yaha lesdi ngoddundi gam o laamee o vittoya. ¹³ Ko hokka o dilla,

o noddii huwoobe ma'ako sappo, o hokki koo moye mabbe ceede de kuwoowo hebata nder lebba tati, o vi'i be : « Coodee coorritoodon e de'e ceede faa mi warta. » ¹⁴ Ammaa yimbe lesdi ma'ako ngidaa mo, be lili lilaabe baawo ma'ako be mbi'a : « Min ngidaa o'o neddo laamanoo lesdi amin. » ¹⁵ Nde o laamaa o warti wuro, o vi'i dum noddana mo huwoobe be o hokkunoo ceede, gam o yi'a no besdaari ndi o hebi foti. ¹⁶ Arano wari vi'i : « Jawmu wuro, ceede maada ndimii godde sappo. » ¹⁷ O vi'i mo : « Booddum, aan a kuwoowo geeto. Nde laatii a hollii a koolniido dow hu'unde pamarum, mi laamii ma dow ci'e sappo. »

¹⁸ Didabo wari vi'i mo : « Jawmu wuro, ceede maada ndimii godde jovi. » ¹⁹ O vi'i mo : « Aan boo, mi laamii ma dow ci'e jovi. » ²⁰ Ndeen tatabo maa wari vi'i : « Jawmu wuro, raa seedere maada pibmi e lefel cuudmi. ²¹ E goonga mi hulii ma, gam a neddo ca'atudo. A hooya ko a resaay, a taya ko a aawaay. » ²² Jawmu wuro vi'i mo : « Dara ! Honnduko maada nanngii ma, aan kuwoowo kalludo ! To eda anndi mi neddo ca'atudo, kooyeydo ko resaay e tayeydo ko aawaay, ²³ ko jeyi a resanaay yam ceede to de kuutirte de besdoo, gam to mi wartoyii mi tawa de besdake ? » ²⁴ O vi'i dariibe doon : « Njabtee mo ceede deen, kokkon de on doon mo ceede muudum ndimi godde sappo. » ²⁵ Be mbi'i mo : « Jawmu wuro, ay on doon ceede de jogii burii de o'o nde sappo. » ²⁶ O vi'i be : « Emi vi'a on : goondo fuu no besdante. Ammaa mo walaa, koo duum ko woodi maa no jabtete dum. ²⁷ Toye ben doon wanywanybe am be ngidaano mi laamoo dow mu'en ? Ngaddee be do'o kirson be yeeso am. »

Yeesu nattii Urusaliima

(Matta 21.1-11 ; Markus 11.1-11 ; Yahayya 12.12-19)

²⁸ Baawo Yeesu volvii bolle deen, o nanngi laawol yahago *Urusaliima. ²⁹ Nde o fa'andii Baytifaaji e Baytaaniya takkol *vaamnde Jaytunje, o lili almaajiri'en ma'ako dido. ³⁰ O vi'i be :

— Njahee nder ci'el gonngel yeeso moodon. E jottaa-ki moodon, on tawey mola njaakiwa nga meedaay waddeego e habbi. Kabbitoyee nga ngaddon nga

do'o. ³¹ To goddo yamii on : « Ko jeyi njoofoton nga ? » Mbi'ee mo : « Moodibbo yidi huutirigo nga. »

³² Almaajiri'en been njahi tawri koo dume noon no o yeccorii be. ³³ Ebe njoofa nga, sey jawmiiga wari vi'i be :

— Ko jeyi kabbitanton nga ?

³⁴ Be mbi'i :

— Moodibbo yidi huutirigo nga.

³⁵ Be njaharani nga Yeesu, be cabbi kolte mabbe dow ma'aga, be mbaddini mo. ³⁶ Emo nder yahadu, sey yimbe mbaadi ga ve'itango mo kolte mu'en dow laawol.

³⁷ Nde o fa'andii *Urusaliima e moortorde vaamnde Jaytunje, jama'aare tokkuba mo puddi velveltugo e maalta Allah e semmbee gam kuude kaayniide fuu de be ngi'i. ³⁸ Ebe mbi'a :

— Barkaa laatanoo Laamiido gareydo nder innde Jawmiraawo ! Jam tawee toon dow. Maaltoore laatanoo Allah Mo Dow !

³⁹ Nder jama'aare ndeen sey wobbe Fariisa'en mbi'i Yeesu :

— Moodibbo, vi' tokkuba ma nde"a.

⁴⁰ O vi'i be :

— Emi vi'a on : to kambe be nde"i, de'e kaaye no ngulley.

Yeesu voyanii Urusaliima

⁴¹ Nde Yeesu badii si'ire Urusaliima o yi'i nde, o voyani nde, ⁴² o vi'i :

— Mi yidiino vi'ee : « Aan boo hannde, a fahamii ko hokkey maa jam ! Ammaa dum suudanake gite maada. » ⁴³ Balde no ngarey de wanywanybe maada njoovata lesdi mbada yeenrude, be kow maa, be biddir maa koo toye, ⁴⁴ be pusmaa, aan e bibbe maada wonbe nder maada. Be ngoorantaa ma koo haayre wo'ore dow wodnde, gam a annditaay wakkaciire nde Allah wari hisnugo maa.

Yeesu tuufii wadoobe luumaaku nder Wuro Allah Seniingo

(Matta 21.12-17 ; Markus 11.15-19 ; Yahayya 2.13-22)

⁴⁵ Yeesu natti *Wuro Allah Seniingo, o fuddi tuufgo wadoobe luumaaku, ⁴⁶ emo vi'a be :

— Dum vinndaama nder *Deftere : « Wuro am no laatoto wuro do'aare, » ammaa onon on ngartirii ngo suudorde wuybe. †

⁴⁷ Yeesu e ekkatina nder Wuro Allah Seniingo dum. *Mawbe aardiibe diina e *moodibbe Tawreeta e aardiibe leyyi e ndaara no mbardata mo. ⁴⁸ Ammaa be kebaay no be nanngiri mo, gam yimbe fuu ndesii hakkiilooji mu'en e ngewanii mo.

Toye baawde Yeesu ivoyi ?

(Matta 21.23-27 ; Markus 11.27-33)

20 Nyannde feere, Yeesu e ekkatina yimbe nder *Wuro Allah Seniingo, emo wa'ajina be *Habaru

Beldum. Sey *mawbe aardiibe diina e *moodibbe Tawreeta e ardube Yahuudu'en ngari to ma'ako, ² be mbi'i mo :

— E deye baawde kuurataa de'e kuude ? Moye hokku maa baawde deen ?

³ Yeesu toontii be vi'i :

— Miin boo mi yamey on, ngeccee yam : ⁴ baptisma dum Yahayya wadi, to Allah dum ivoyi nakay to yimbe ?

⁵ Sey be mbaadi caawara hakkunde mabbe, be mbi'i :

— To en mbi'ii : « To Allah dum ivoyi », o vi'ey : « Ko jeyi on ngoondinaay ko o vi'i ? » ⁶ To boo en mbi'ii : « To yimbe dum ivoyi », be'e yimbe no perdey en kaaye, gam be fuu be tabbitinii Yahayya no annabiijo.

⁷ Ndeen be toontii Yeesu, be mbi'i :

— Min anndaa to dum ivoyi.

⁸ Sey Yeesu vi'i be :

— Miin boo mi yeccataako on e deye baawde kuurey-mi kuude deen.

Balndol reennaabe ngesaa innabooje

(Matta 21.33-46 ; Markus 12.1-12)

⁹ Baawo ma'ajum, Yeesu fuddi valndango yimbe balndi, o vi'i :

— Goddo neddo aawi ngesaa innabooje, o reenni ka wobbe remoobe, o wadi jahaangal, o neebi toon.

¹⁰ Nde wakkaci tebki innabooje wadi, o lili maccudo ma'ako to remoobe ngesaa been, o jabonoya mo gedal ma'ako. Ammaa remoobe been piyi maccudo oon, be co"i mo junngo mehere. ¹¹ Jawmu ngesaa oon lili goddo maccudo to mabbe. Kanko maa be piyi mo be kudi mo, be co"i mo junngo mehere. ¹² O fudditi o lili maccudo tatabo. Kanko boo be nawni mo, be mburtini mo nder ngesaa kaan. ¹³ Sey jawmu ngesaa oon vi'i : « Noye mbaideymi ? Mi liley bidde am mo burmi yidgo. Dum badoojum be teddina mo. » ¹⁴ Ammaa nde remoobe ngesaa kaan ngi'i bii jawmu ngesaa oon, sey be mbi'i hakkunde mabbe : « Too, raa donoowo ngesaa kaan. Ngaree mbaren mo, ndonen ka. » ¹⁵ Sey be mburtini mo ngesaa, be mbari mo. Too, dume tammiidon jawmu ngesaa oon wadanta be ? ¹⁶ O warey o hal-ka be, o reenna ngesaa kaan wobbe.

Nde yimbe nani ka, be mbi'i :

— Allah hisnu en dum !

¹⁷ Yeesu raari be vi'i :

— Dume woni ma'ana ko nde'e aayaare vi'i :

Haayre nde mahoobe kibini, kayre laatii haayre burnde jogaago mahadi. ††

¹⁸ Do'iido dow haayre ndeen fuu no yevey, ammaa mo nde yani dow muudum fuu, nde digginey dum.

Biyaago ceede janngal

(Matta 22.15-22 ; Markus 12.13-17)

¹⁹ *Moodibbe Tawreeta e *mawbe aardiibe diina pahami dow mu'en Yeesu wadi balndol ngool. Be ngidi-ino be nannga mo doon e doon, ammaa be kulii yimbe. ²⁰ Gam ma'ajum be pedi Yeesu gite, be lili

† Ecaaya 56.7 ; Yeremiya 7.11

†† Jabuura 118.22

wobbe majjitiinbe ko'e mu'en to ma'ako, gam be keba to be nanngiri mo nder bolle ma'ako, be kokka mo nder juude laamu e sernoobe muudum. ²¹ Sey lilaabe been yami Yeesu mbi'i :

— Moodibbo, emin anndi ko mbi'ataa e ko ekkitintaa fuu dum goonga, a burdindirtaa yimbe, eda ekkitina laawol Allah e goonga. ²² E giide maada, e haani min mbiyoo *Kaysar † jannagal, na dum haanaa ?

²³ Ammaa Yeesu annditii yoyre mabbe, sey o vi'i be :
²⁴ — Kollee yam ceedel ajurfaari go'otel. Footo moye e innde moye woni dow ma'agel ?

Be mbi'i :

— Dum Kaysar.

²⁵ O vi'i be :

— To noon, kokkee Kaysar ko woni dum Kaysar, kokkon Allah boo ko woni dum Allah.

²⁶ Nder ko o vi'i be fuu yeeso yimbe, be kebaay ko be nanngirta mo. Sey be nde'iti ebe kaaydina no o toon-torii be.

Yamol dow ummitaaki maaybe

(Matta 22.23-33 ; Markus 12.18-27)

²⁷ *Saduuki'en e mbi'a maaybe ummititaako. Wobbe nder mabbe ngari to Yeesu, ²⁸ be yami mo, be mbi'i :

— Moodibbo, *Muusa vinndanii en ka'a dooka, to gorko hoovake debbo maayii rimdaay e ma'ako, sey mawniiko koo minyiiko wa'ata debbo oon, gam hebana maaydo oon bibbe. ²⁹ Too, ndeenno e woodi wobbe rimdaabe worbe njoveedido. Mawniraawo hoovi debbo, maayi rimdaay e ma'ako. ³⁰ Didabo wa'ati debbo oon, kanko maa o maayi be ndimdaay.

³¹ Tatabo maa wa'ati debbo oon, kanko maa o maayi be ndimdaay. Noon rimdaabe njoveedido been fuu koovorii debbo oon, ammaa be maayi be ndimdaay e ma'ako. ³² Baawo maayde mabbe, debbo oon maayi.

³³ Kadi, nyannde ummitineeki maaybe koree moye o laatotoo nder mabbe ? Gam be fuu njoveedido be koovakeno mo.

³⁴ Yeesu toontii be vi'i :

— Yimbe ndu'u duuniyaaru e koovootira, ³⁵ ammaa be Allah raari potii ummitineego natta nder duuniyaaru ndu jahango, be koovootirtaa. ³⁶ Be puddi-tataa maaygo, gam be laatoto kama malaa'ika'en. Be bibbe Allah boo gam be ummitake nder maayde.

³⁷ Koo nder habaru vaafre hubbunde yiite, annabi Muusa hollii laabdum maaybe no ummoto, gam o noddirii Allah « Allah mo Ibraahim, Allah mo Iciyaaku, Allah mo Yaakuubu. » ^{††38} Kanko naa o Allah maaybe, ammaa o Allah fofoobe. Gam to ma'ako, be fuu ebe poofi.

³⁹ Wobbe *moodibbe Tawreeta mbi'i mo :

— Moodibbo, a toontake boodfum.

⁴⁰ Baawo doon be kulii yamgo mo yamol feere.

Yamol dow Almasiifu

(Matta 22.41-46 ; Markus 12.35-37)

⁴¹ Ndeen Yeesu yami be vi'i :

— Ko jeyi yimbe mbi'irata *Almasiifu no bii-Dawda ?

⁴² Gam Dawda e hoore muudum vi'ii nder deftere Jabuura :

« Jawmiraawo vi'ii Jawmiraawo am :

Jooda e junngo am nyaamo

⁴³ faa mi wada wanywanybe maada laatoo

jaabrudum kosde maada. » †

⁴⁴ To Dawda noddirii Almasiifu « Jawmiraawo », ndeen noye o laatortoo bii-Dawda ?

Kakkilee e moodibbe Tawreeta

(Matta 23.1-36 ; Markus 12.38-40 ; Luka 11.39-54)

⁴⁵ Yeesu vi'i *almaajiri'en muudum yeeso yewaniibe mo fuu :

⁴⁶ — Kakkilee e *moodibbe Tawreeta, yidbe yiilaago e bornii ngapaleeji juutdi, e hinnireego diccunde nder luube, foodantoobe jo'ole mawbe nder cuudi-ga'ajordi e nder kumti. ⁴⁷ Ebe njuttina do'aaje gam be ngi'ee, ammaa ebe nyaama jawdi rewbe be worbe mu'en maayi. Halkere mabbe no burey nde koo moye naawgo.

Kokkal yayriijo mo gorko muudum maayi

(Markus 12.41-44)

21 Yeesu banti gite yi'i riskube e mba'ata kokkal mu'en nder to dum resata ceede gam *Wuro Allah Seniingo. ² O yi'i goddo yayriijo cooydo mo gorko muudum maayi e wa'ata tammahon didon. ³ Sey Yeesu vi'i :

— Emi vi'a on goonga : ko o'o debbo cooydo hokki, burii ko horiibe fuu kokki. ⁴ Gam horiibe fuu kokkii sedda gada nder duudal risku mu'en, ammaa kanko nder cooydam ma'ako o hokkii ceedon kon o marortoo fuu.

Yeesu vi'ii Wuro Allah Seniingo no yibbintee

(Matta 24.1-2 ; Markus 13.1-2)

⁵ Wobbe puddi volvugo haala no *Wuro Seniingo sinngitiraa kaaye boodde e ku'uje de dum saahanii Allah. Ammaa Yeesu vi'i be :

⁶ — Ko ngi'oton do'o, wakkaci no warey nde walaa haayre daleteende dow wodnde, de fuu dum yibbiney de.

Torraaji e cadeele gareydum

(Matta 24.3-14 ; Markus 13.3-13)

⁷ Be yami mo, be mbi'i :

— Moodibbo, ndeye ku'uje deen wadata ? Kaye alaa-hollata dum badake wadgo ?

⁸ O vi'i :

— Kakkilee, to' on majjinee. Gam yimbe duudbe no ngarey e innde am, ebe mbi'a : « Miin woni Almasiifu », « Wakkaci badake. » To' on tokku be. ⁹ To on nanii habaru konuujii e fitinaaji, to' on kul, gam doole ku'uje deen mbaada tawo, ammaa naa dum timmoode duuniyaaru.

† Kaysar dum innde laamu Rooma. †† Burtaaki 3.6

‡ Jabuura 110.1

¹⁰ O tokki vi'igo be :

— Lenyol no ummanto lenyol, laamu no ummanto laamu. ¹¹ Dimmbaaki lesdi cemmbidki no wadey nder jaaje feere-feere, dum wadey veelooji e nyawuuji kalludi. Ku'uje kulniide e alaamaaji mawdi no mbanngey dow asama. ¹² Ammaa ko hokka hu'unde ndeen fuu wada, yimbe no nannghey on, be torra on, be kokka on nder juude mawbe *cuudi-ga'ajordi, be omnda on nder kaso, be njahara on yeeso laamiibe e mawbe lesdi, gam on tokkuba yam. ¹³ Kanjum dum hokkey on laawol saaydingo be habaru am. ¹⁴ Ndeese nder berde moodon on ngaannataako dow no mburtinirton ko'e moodon nder wakkaci duum, ¹⁵ gam mi hokkey on baawal bolle e anndal, faa walaa koo go'oto nder wanywanybe moodon baaweydo do''irgo on haala, koo yeddugo ko mbiidon. ¹⁶ Koo danyoobe moodon e rimdaabe moodon e banndiraabe moodon e higoobe moodon no njamboto on, be mbada dum wara wobbe moodon. ¹⁷ Koo moye no waney on, gam on tokkuba yam. ¹⁸ Ammaa koo laasol ko'e moodon go'otol halkataa. ¹⁹ To on munyii faa timmoode, on kisey.

Gibbineeki Urusaliima

(Matta 24.15-21 ; Markus 13.14-19)

²⁰ — To on ngi'ii honoobe e kowi si'ire *Urusaliima, ndeen tabbitinee halkere ma'are badake. ²¹ Ndeen be dum tawi nder lesdi *Yahuudiya no nyaardu baamle, be dum tawi nder si'ire Urusaliima fuu no mburto nde, be dum tawi nder ladde boo to' nattu si'ire ndeen. ²² Gam balde deen dum balde mba'ataari, sabu ko vintandoo nder *Deftere fuu no heevey. ²³ Kayco rewbe saawbe e bambube nder balde deen ! Gam torraaji kalludi no njooftoto dow lesdi ndiin, huunyere Allah boo no jippoto dow yimbe ma'ari. ²⁴ Wobbe no mbardete kaafaaje, wobbe boo nanngede njaharee nder lesde duuniyaaru fuu be laatinee maccube. *Leyyi di laataaki Yahuudu'en no njaabey Urusaliima, faa nde wakkaci mabbe heevi.

Bittoyki Bii-Neddo

(Matta 24.29-31 ; Markus 13.24-27)

²⁵ Alaamaaji kulniidi no mbadey dow naange e lewru e koode. Dow lesdi boo, kulol no nannghey leyyi duuniyaaru fuu, faa be majja ko be mbadata gam iido maayo e boggi muudum. ²⁶ Kulol no warey yimbe to be nyumii ko warata dow duuniyaaru, gam baawdeejji gondi dow fuu no ndimboto. ²⁷ Wakkaci duum, be ngi'ey Bii-Neddo e wara nder duule e baawde e teddungal manngal. ²⁸ To ku'uje deen puddii wadgo, ummee ndaree tiggee dow, gam kisndam moodon badake.

Ko yibbi ekkitinta

(Matta 24.32-35 ; Markus 13.28-31)

²⁹ Ndeen o valndani be ngo'ol balndol, o vi'i :
— Ndaaree yibbi e ledde koriide fuu. ³⁰ To on ngi'ii de mbiliti, on anndi ndunngu badake. ³¹ Noon boo, to on

ngi'ii ku'uje deen e mbada, too, anndee *laamu Allah badake. ³² Emi vi'a on goonga : yimbe ndu'u jaamaniiru timmataa, sey to ku'uje deen fuu mbadii. ³³ Dow e lees no timmey, ammaa bolle am timmataa faa abadaa.

Ndeenee ko'e moodon

³⁴ — Ndeenee ko'e moodon, gam to' yidde nyaamki e yare-yare e laluraaji duuniyaaru hooy berde moodon, faa nyanndeere ndeen ruddoo on, on anndaa. ³⁵ Gam nyanndeere ndeen no warey dow koo moye poofeydo nder duuniyaaru kama tarkewol. ³⁶ Gam ma'ajum, to' on daano. Mbadee do'aare koo ndeye, gam kebon kison den doon ku'uje gareyde fuu, kadimaa kebon wargo yeeso Bii-Neddo ndaroodon.

³⁷ Nyalawma Yeesu e ekkitina nder *Wuro Allah Seniingo, to hiiri o vurtoo o yaha *vaamnde Jaytunje o waaloya. ³⁸ Yimbe fuu e njaha Wuro Allah ila fajiri, gam yewanaago mo.

Mawbe Yahuudu'en ndarvii nanngugo Yeesu

(Matta 26.1-5 ; Markus 14.1-2 ; Yahayya 11.45-53)

22 Too, wakkaci *Juulde buroodi dum walaa yu-ufnirdum, bi'eteede *juulde Kuultol badake.

² *Mawbe aardiibe diina e moodibbe *Tawreeta e ndaara laawol no mbardata Yeesu, ammaa ebe kula yimbe.

Yahuuda jabii nyaamgo amaana Yeesu

(Matta 26.14-16 ; Markus 14.10-11)

³ Sey *Ceydaan natti bernde Yahuuda bi'eteedo Iskariyooti, go'oto nder almaajiri'en Yeesu sappo e dido. ⁴ O yahi to *mawbe aardiibe diina e mawbe reenoobe *Wuro Seniingo, o darvidi e mabbe dow no o hokkirta Yeesu nder juude mabbe. ⁵ Dum veli be korey, be mbaadi alkawal be kokkey mo ceede. ⁶ Kanko boo o jabi, o fuddi yillaago laawol no o nyaamrata amaana Yeesu, naa e anndaangal yimbe.

Yeesu hiirtodake e almaajiri'en muudum kiirtaari juulde Kuultol

(Matta 26.17-25 ; Markus 14.12-21 ; Yahayya 13.21-30)

⁷ Nyannde *juulde Buroodi dum walaa yuufnirdum wari. Nyalaande ndeen dum hirsata njawdiri *juulde Kuultol. ⁸ Yeesu lili Biiturus e Yahayya, vi'i be :

— Njahee ciryanee en nyaamdu juulde Kuultol.

⁹ Be yami mo be mbi'i :

— Toye ngid'aa min ciryoo dum ?

¹⁰ O vi'i be :

— Doon to nattudon si'ire, on pottey e gorko e roondii yoogirde ndiyam. Tokkee mo faa nder wuro ngo o nattata, ¹¹ mbi'on jawmu wuro oon : « Moodibbo vi'i min yam maa : Toye suudu ndu o nyaamdata e almaajiri'en ma'ako nyaamdu juulde Kuultol ? » ¹² O holley on suudu ndu dow, mawndu mo''inaandu. Toon ciryantoodon en nyaamdu juulde Kuultol.

¹³ Sey be njahi be tawi koo dume noon no Yeesu vi'iri be, be ciryii koo dume gam juulde deen.

Kiirtaari Jawmiraawo

(Matta 26.26-30 ; Markus 14.22-26 ; Dereewol Bulus aranol yahago to Korontu'en 11.23-25)

¹⁴ Nde wakkaci wadī, Yeesu e almaajiri'en muudum sappo e dīdo njoodii gam kiirto. ¹⁵ Sey o vi'i be :

— Mi haabii nyaamdugo e moodon ndu'u nyaamdu *juulde Kuultol, ko hokka mi torree. ¹⁶ Gam emi vi'a on : mi besdataa nyaamgo nyaamdu juulde Kuultol, sey to ma'ana ma'ajum heevii nder laamu Allah.

¹⁷ Sey o hooyi jardugel, o yetti Allah, o vi'i :

— Njabee cenndindiree innaboojam daam. ¹⁸ Gam emi vi'a on : gada hannde mi besdataa yargo innaboojam, sey to laamu Allah warii.

¹⁹ Ndeen o hooyi buroodi, o yetti Allah, o fecci ndi, o hokki almaajiri'en ma'ako, o vi'i : — 'Du'um dum bannu am, hokkaandu gam moodon. Mbađee ga wadgo noon gam hiimtaago yam. ²⁰ Noon boo, baawo be kiirtake, o hooyi jardugel innaboojam, o vi'i :

— Da'am woni alkawal kesal tabbitiniraangal e yiyam am ndufeteedam gam moodon. ²¹ Ammaa raa nyaameydo amaana am do'o nyaamdeymi nder le'al go'otal. ²² Goonga, *Bii-Neddo no maayrey noon no Allah siryorii, ammaa bone laatanto nyaameydo amaana ma'ako !

²³ Almaajiri'en puddi yamyamtirgo hakkunde mu'en, moye nder mabbe wadata nga'al kuugal.

Geddi dow moye buri manngu

²⁴ Geddi ummii hakkunde almaajiri'en dow moye laatii burdo manngu nder mabbe. ²⁵ Ndeen Yeesu vi'i be :

— Laamiibe duuniyaaru e kolla yimbe mu'en semm-bee. Aardiibe boo e ngidi noddireego valloobe yimbe.

²⁶ Ammaa onon, to' on mbađ noon. Burdo manngu nder moodon sey laato kama binngel, aardiido boo sey laato jaggantoodo on. ²⁷ Moye buri manngu, joodiido nyaama, nakay ge'edoowo ? Ay dum oon joodiido. Ammaa miin emi do'o hakkunde moodon kama kuwoowo.

²⁸ Onon ngoni wondidfaabe am goonga'en nder torraa ka njarmi fuu. ²⁹ Gam ma'ajum miin boo, mi hokkii on laamu, noon no Baabiraawo am mo dow hokkiri yam ngu, ³⁰ faa nyaamden njarden e le'al go'otal nder laamu am. Kadimaa njoodoodon dow joodorde ceri'a, cernanon leyyi Isiraa'iila sappo e dīdi.

Yeesu vi'ii Biiturus no yeddey anndugo dum

(Matta 26.31-35 ; Markus 14.27-41 ; Yahayya 13.36-38)

³¹ Yeesu vi'i :

— Simon, Simon, dara nana, *Ceydaan hokkaama laawol sorbugo on, o jaarta on kama no dum jaartirta alkamaari. ³² Ammaa mi wadanii ma do'aare, gam to' goondinki maada sobtee. Aan boo, to a vittoyii to am, semmbidin banndiraabe maada.

³³ Biiturus vi'i mo :

— Moodibbo, emi siryii yahadugo e maada koo dum kaso. Kay, faa maa e maaydugo e maada.

³⁴ Yeesu vi'i :

— Biiturus, emi vi'i maa : hannde jemma ko hokka njakaraari kurkita, a vi'ey a anndaa yam faa nde tati.

Ciryee gam wakkaci torraa

³⁵ Sey Yeesu vi'i be :

— Nde lilnoomi on naa e ceede naa e jikaare koo pade, e woodi ko ndulludon naa ?

'Be mbi'i :

— Walaa.

³⁶ O vi'i be :

— Ammaa jo'oni, goondo ceede, hooya de, goondo jikaare boo hooya nde. Mo walaa kaafahi, soorra ngapaleewol muudum sooda go'oti. ³⁷ Emi vi'a on : nde'e aayaare vi'inde : O fiidaama e hallube sawru wo'oru †, doole nde heeva dow am, gam ko vinndaa dow am fuu badake heebgo.

³⁸ Almaajiri'en mbi'i :

— Moodibbo, raa kaafaaje dīdi.

O vi'i be :

— Dum heyii.

Do'aare Yeesu dow vaamnde Jaytunje

(Matta 26.36-46 ; Markus 14.32-42)

³⁹ Yeesu vurtii yahi *vaamnde Jaytunje, noon no o voovi wadgo. Almaajiri'en ma'ako boo e tokki mo.

⁴⁰ Nde be njottii yaayre ndeen, o vi'i be :

— Mbađee do'aare gam to' on njan nder jarrabeeki.

⁴¹ Ndeen o wodditii be sedda ko wadata dimma feranne haayre, o diccii o wadi do'aare o vi'i :

⁴² — Baaba am, to a jabii sottinanam nge'el jardugel ka'a torraa. Ammaa ta'a waf ko ngidmi, waf ko ngidfaa, aan.

⁴³ Sey malaa'ikaajo ivoyi dow, vanngani mo semmbidini mo. ⁴⁴ Nder mettam beram ma'ako, sey o besdi semmbidingo do'aare, faa asawre ma'ako laatii kama baade yiyam e simta e lesdi.

⁴⁵ Nde o heyni do'aare, o so'ii to almaajiri'en ma'ako, o tawi ebe daanii, be comii gam berde mabbe mettii.

⁴⁶ O vi'i be :

— Ko dānnini on ? Ummee mbađee do'aare, gam to' on njan nder jarrabeeki.

Nanngeeki Yeesu

(Matta 26.47-56 ; Markus 14.43-50 ; Yahayya 18.3-11)

⁴⁷ Ila o heynaay bolle, sey yimbe duudbe ngari. Yahuuda go'oto nder almaajiri'en ma'ako sappo e dīdo e aardii be. Yahuuda baditii Yeesu faa taaroo e ma'ako.

⁴⁸ Yeesu vi'i mo :

— Yahuuda, e hinnoore higaaku nyaamrataa amaana *Bii-Neddo naa ?

⁴⁹ Nde almaajiri'en Yeesu ngi'i ko yidi wadgo, be mbi'i mo :

— Moodibbo, min pe'a be ?

⁵⁰ Go'oto mabbe fe'i nofru maccudo *aardiido diina mawdo ndu nyaamo.

† Ecaaya 53.12

⁵¹ Ammaa Yeesu vi'i :

— Ngooree ! To' on besdu !

Ndeen Yeesu meemi nofru neddo oon, hoyni mo.

⁵² Sey Yeesu vi'i mawbe aardiibe diina e mawbe reenoobe Wuro Seniingo e ardube Yahuudu'en warbe nannugogo mo :

— Ko jeyi ngardudon e kaafaaje e cabbi kama nann-goobe pasooowo ? ⁵³ Dum emi wondi e moodon nder *Wuro Allah Seniingo, on nanngaay yam. Ammaa jo'oni dum wakkaci moodon, wakkaci laamu Ceydaan.

Biiturus vi'ii anndaa Yeesu faa nde tati

(Matta 26.57-58 ; Matta 26.69-75 ; Markus 14.53-54 ; Markus 14.66-72 ; Yahayya 18.12-18 ; Yahayya 18.25-27)

⁵⁴ Sey be nanngi Yeesu be ndillidi e muudum be njahari mo wuro *aardiido diina mawdo. Biiturus boo e tokkiri be baawo to foodtii. ⁵⁵ Be kubbi yiite nder filiire wuro, be njoodii. Biiturus wari joodii nder mabbe.

⁵⁶ Sey goddo kordo yi'i emo joodii takkol yiite. Kordo oon raari mo booddum vi'i :

— O'o neddo e wondunoo e Yeesu.

⁵⁷ Ammaa Biiturus yeddi vi'i :

— Kay oya, mi anndaa mo.

⁵⁸ Baawo doon sedda goddo yi'i mo vi'i :

— Aan maa a go'oto nder tokkuba mo.

Ammaa Biiturus vi'i :

— Higoo, mi walaa nder mabbe !

⁵⁹ Faro awaa go'otum baawo ma'ajum, goddo ummitini haala kaan vi'i :

— Daahir o'o gorko e wondunoo e Yeesu, gam o Gaaliilankeejo.

⁶⁰ Biiturus vi'i mo :

— Kay higoo, mi fahamataa maa ko mbi'ataa !

Ila o omndaay honnduko, njakaraari kurkiti. ⁶¹ Ndeen Yeesu yeeyii raari Biiturus. Sey Biiturus hiimtii ko Yeesu vi'inoo dum : « Hannde ko hokka njakaraari kurkita, a vi'ey a anndaa yam nde tati. » ⁶² Biiturus vurtii yaasi o voyi bojji naawdi.

Yeesu fiyaama jaltiniraama

(Matta 26.67-68 ; Markus 14.65)

⁶³ Yimbe nanngube Yeesu puddi jaltinirgo mo e figo mo. ⁶⁴ Be cuddi gite ma'ako ebe yama mo ebe mbi'a :

— Anndit piido ma.

⁶⁵ Be naawrani mo haalaaji feere-feere.

Yeesu yaharaama yeeso Kawtal Sernoobe Diina

(Matta 26.59-66 ; Markus 14.55-64 ; Yahayya 18.19-24)

⁶⁶ Nde veeti, ardube Yahuudu'en e *mawbe aardiibe diina e *moodibbe Tawreeta kawriti. Yeesu waddaa yeeso kawtal mabbe. ⁶⁷ Be mbi'i :

— To a *Almasiifu, yecca min.

Ammaa Yeesu vi'i be :

— Koo to mi yeccake on maa, on njabataa. ⁶⁸ To mi yamii on boo on toontataako yam. ⁶⁹ Ammaa gada jo'oni, *Bii-Neddo no joodoto e nyaamo Allah mo baawde.

⁷⁰ Be fuu be mbi'i :

— To noon, aan a *Biddo Allah naa ?

O vi'i be :

— Noon no mbiidon.

⁷¹ Be mbi'i :

— En ngalaa bukaata caaydaaku feere, gam enen e ko'e meeden en nanii ko o vi'i e honnduko ma'ako.

Yeesu yaharaama to Bilaatus

(Matta 27.1-2 ; Matta 27.11-14 ; Markus 15.1-5 ; Yahayya 18.28-38)

23 Ndeen *Kawtal Sernoobe been fuu ummii njahari Yeesu yeeso Bilaatus gomnaajo. ² Be puddi wullaago mo, ebe mbi'a :

— Min tawii o'o neddo e jiba lenyol amin. Emo hada be biyaago laamiido *Rooma jannagal, emo vi'a hoore ma'ako o Almasiifu, laamiido.

³ Sey Bilaatus yami Yeesu vi'i :

— Aan woni laamiido *Yahuudu'en naa ?

Yeesu toontii mo vi'i :

— Ee, noon no mbiidaa.

⁴ Bilaatus vi'i mawbe aardiibe diina e jama'aare fuu :

— Mi yi'aay layfi dum nanngirdon o'o neddo.

⁵ Ammaa be mbadi ga volvugo e semmbee, ebe mbi'a :

— Ko o ekkintina e jiba yimbe lesdi Yahuudiya fuu. O fuddirii lesdi Gaaliili, jo'oni o warii faa do'o.

Yeesu yaharaama to Hiruudus

⁶ Nde Bilaatus nani noon, o yami o vi'i :

— O'o neddo o Gaaliilankeejo naa ?

⁷ Nde o nani Yeesu ivii nder laamu *Hiruudus, o wadi dum yahari mo to Hiruudus, gam e wakkaci duum Hiruudus e doon nder *Urusalima. ⁸ Nde Hiruudus yi'i Yeesu, o nani beldum korey, gam o neebii emo yidi o yi'a Yeesu, sabu ko o nani dow muudum. Kadimaa emo yidnoo o heba o yi'a to Yeesu wadi goddum kaayniidum. ⁹ O yami Yeesu yamde duudde, ammaa Yeesu toontaaki mo koo kaye. ¹⁰ *Mawbe aardiibe diina e *moodibbe Tawreeta dariibe doon ngullii mo e semmbee mu'en fuu. ¹¹ Hiruudus e soojeeji muudum cementini mo, njaltiniri mo, be borni mo koltal boodngal. Ndeen Hiruudus liltiri mo to Bilaatus. ¹² Hiruudus e Bilaatus ngidngidiraano, ammaa nyanndeere ndeen be kiggiri.

Yeesu tayanaama ceri'a maayde

(Matta 27.15-26 ; Markus 15.6-15 ; Yahayya 18.39-19.16)

¹³ Bilaatus noddi *mawbe aardiibe diina e ardube Yahuudu'en e yimbe fuu. ¹⁴ O vi'i be :

— On ngaddanii yam o'o neddo, on mbi'ii emo jiba yimbe. Rah, mi yamii mo yeeso moodon, ammaa ko ngulloriidon mo fuu mi tawraay mo koo go'otum.

¹⁵ Hiruudus maa tawraay mo dum, gam o liltiroyii mo to meeden. Pahamee o'o neddo wadaay koo dume ko foti wargo dum. ¹⁶ Gam ma'ajum mi wadey o fiyee o yoofee.

[¹⁷ Too, ndeen maa koo ndeye hitaande Bilaatus e voovi yoofango be kabbaado go'oto.]

18 Ammaa be fuu be ngulli gaba go'o, be mbi'i :

— War mo, njoofanaa min Barabas !

19 Barabas boo omndaama nder kaso gam emo nder umminbe habre e laamu si'ire Urusaliima, kadimaa o warii goddo.

20 Bilaatus besdi volvango be, gam e yidi yoofgo Yeesu. 21 Ammaa be mbaadi ga wullugo ebe mbi'a :

— Bil mo ! Bil mo dow *gaafagal !

22 Bilaatus vi'i be tatabre :

— Gam dume ? Ndeye halleende o wadi ? Mi yi'aay ko o wadi ko foti wargo mo. Gam ma'ajum, mi wadey o fiyee o yoofee.

23 Ammaa be besdi wullugo e semmbee, be mbi'i :

— Bil mo dow gaafagal !

Gullaali mabbe tampini Bilaatus. 24 Gam ma'ajum o jabi wadango be ko be ngidi. 25 O yoofani be neddo omndanoodo nder kaso gam war-hoore e habdugo e laamu, mo be torii o yoofana be. Ndeen o wadi Yeesu nder juude mabbe, gam be mbaadana dum ko be ngidi.

Bileeki Yeesu dow gaafagal

(Matta 27.32-44 ; Markus 15.21-32 ; Yahayya 19.17-27)

26 Wakkaci be njaharata Yeesu to warete, be potti e goddo mo si'ire Sireene, bi'eteedo Simon, e warta gada ladde. Sey be nanngi mo be mbakkini mo gaafagal, be mbaadi o tokkiri Yeesu baawo.

27 Yimbe duudbe e tokki Yeesu hawtaade e wobbe rewbe. Rewbe been e mboya e piya gabaaje mu'en gam ma'ako. 28 Yeesu yeeyii be vi'i :

— Rewbe Urusaliima, ngooree voyango yam, ammaa mboyanee ko'e moodon e bibbe moodon. 29 Gam balde no ngarey de yimbe mbi'ata : « Rewbe rimarbe be deedi mu'en meedaay saawgo, be endi mu'en meedaay musineego no kebey barkaa. » 30 Wakkaci duum yimbe no mbi'ey baamle : « Njane dow amin ! » Be mbi'a yoole boo : « Uvee min ! » 31 Gam to ngulu ummake caka ndunngu, ndeen noye dum laatotoo to yaavi ?

32 Be njaharidi Yeesu e hallube dido, gam be mbar-doya be. 33 Nde be njottii yaayre vi'eteende Gumbal Hoore, doon be bili mo dow gaafagal, kanko e hallube dido been, go'oto e nyaamo ma'ako, go'oto e nano ma'ako. 34 Ndeen Yeesu vi'i :

— Baaba am, ya'afana be, gam be anndaa ko be mbaadana.

Soojeeji mbaadi cubol gam be cennda kolte ma'ako.

35 Yimbe ndarii doon e ndaara. Darvoobe Yahuudu'en boo mbaadi ga jaltinirgo mo e mbi'a :

— O hisniino wobbe. Ee, o hisnu hoore ma'ako, to o *Almasiifu cubaado Allah.

36 Soojeeji maa njaltiniri mo, be battii mo, be kokki mo *innaboogam lammudam, be mbi'i mo :

37 — To nii a laamiido Yahuudu'en, hisnu hoore maada !

38 Be mbinndi dow hoore gaafagal ma'ako di'i binn-di : « O'o kam woni laamiido Yahuudu'en. »

39 Go'oto nder hallube dido be o bildaa naawani mo vi'i :

— Wanaa a Almasiifu ? Hisnu hoore maada, kisnaa min, minon maa !

40 Ammaa didabo feli banndum vi'i :

— Koo Allah a hulataa ? A yi'ataa aan e ma'ako fuu ceri'a ngo'ota tayanaadon ? 41 Enen en kebii ko kaanduden, gam ko mbadden mbiyaaden. Ammaa o'o neddo, o wadaay koo dume ko halli.

42 Ndeen o vi'i :

— Yeesu, ta'a yeggitanam wakkaci nattudaa laamu maada.

43 Yeesu vi'i mo :

— Emi vi'i maa goonga, hannde a wondey e am nder Aljanna.

Maayde Yeesu

(Matta 27.45-56 ; Markus 15.33-41 ; Yahayya 19.28-30)

44 Wakkaci duum, dum caka nyalawma, ammaa nibre suddi lesdi fuu, faa yahago njamndi tati, 45 naange nibbi, wudere wonnde nder *Wuro Allah Seniingo † seeki cende didi. 46 Sey Yeesu wulli e semmbee vi'i :
— Baaba am, mi hokkii yonki am nder junngo maada ! ††

Nde o vi'i noon o maayi.

47 Nde mawdo soojeeji Rooma yi'i ko wadi, o maalti Allah, o vi'i :

— Goonga, o'o neddo o aadaliijo !

48 Nde jama'aare warnde daargol yi'i ko wadi, be kooti ebe ndoondii juude mboya. 49 Ammaa anndube mo e rewbe tokkoybe mo gada lesdi Gaaliili ndarii to woddi e ndaara ko wadata.

Uveeki Yeesu

(Matta 27.57-61 ; Markus 15.42-47 ; Yahayya 19.38-42)

50-51 E woodi goddo bi'eteedo Yusufu mo si'ire Ara-maatiya nder lesdi Yahuudiya, o neddo geeto, goon-gaajo, deentudo garol *laamu Allah. O go'oto nder *Kawtal Sernoobe Diina, ammaa o jabaay ko be ndarvi e ko be mbaadi. 52 Kanko yahi to Bilaatus, o torii dum hokka mo banndu Yeesu. 53 O jippini banndu nduun dow gaafagal, o taari ndu, o wallini ndu nder yenaande wasaande nder haayre, nde dum meedaay wallingo goddo nder muudum. 54 Dum fotootirii e nyannde siryaago ‡, horii sedda dum natta *nyannde-fooftiinde.

55 Rewbe wardunoobe e Yeesu gada lesdi *Gaaliili tokki Yusufu, be ngi'i yenaande ndeen, e no dum walliniri banndu ma'ako. 56 Sey be co''ii wuro, be ciryii nebbam mbeldam luubngol, ndeen be poofti nyannde-fooftiinde, noon no Tawreeta vi'i.

Ummitaaki Yeesu nder maayde

(Matta 28.1-10 ; Markus 16.1-8 ; Yahayya 20.1-10)

24 Nyannde alat ila fajiri, rewbe been kooyi nebbam mbeldam luubngol dam be ciryii gam be molmana banndu Yeesu, be njahi to yenaande. 2 Be

† E woodi wudere senndunde yaayre seniinde e yaayre burnde senaago. Wudere ndeen no tekkunde korey. †† Jabuura 31.5

‡ Nyannde siryaago ndeen dum nyannde teddunde.

tawi kaaya omndiraanga yenaande ndeen tallitaama. ³ Be natti, ammaa be tawaay banndu Yeesu Jawmiraawo. ⁴ Ebe nder jibayeere dow ma'ajum, sey worbe dido borniibe kolte delkitotoode mbanngani be. ⁵ Kulol nanngi be, be njimmbiti geese mabbe. Worbe been mbi'i be :

— Ko jeyi ngillotoodon mo yonki nder maaybe ? ⁶ O walaa do'o, o ummitake ! Kiimtee ko o vi'inoo on nde o wonnoo nder lesdi *Gaalili. ⁷ O vi'i : « Doole Bii-Neddo hokkitiree nder juude hallube, o waree dow gaafagal, o ummitoo nyannde tatabre. » †

⁸ Ndeen be kiimtii ko Yeesu vi'inoo be. ⁹⁻¹⁰ Be ummii to yenaande, be njahi to almaajiri'en Yeesu sappo e go'o e horiibe. Rewbe been ngoni Maryaama mo Mag-adaaliya e Yowana e Maryaama inna Yaakuubu e wobbe rewbe. Be ngeccii almaajiri'en ko wadi fuu, ¹¹ ammaa almaajiri'en Yeesu ngoondinaay ko rewbe been mbi'i be, be kohori ka mehere.

¹² Ndeen Biiturus ummii nyaari yahi yenaande, o yu-urnii nde, o yi'i gude tan. O so"ii emo yama hoore ma'ako ko wadi.

Yeesu vannganii goondinbe dido

(Markus 16.12-13)

¹³ E nyanndeere ndeen wobbe tokkuba dido e njaha godngel ci'el bi'eteengel Emayus. Hakkunde ci'el ngeel e Urusaliima dum kiloometirji sappo e go'o. ¹⁴ Ebe njaha ebe mbolva hakkunde mabbe dow duum ko wadi fuu. ¹⁵ Ila ebe diiftina dow hu'unde duum, sey Yeesu e hoore muudum hewtii be, hawti e mabbe jahaangal. ¹⁶ Ammaa Allah suddi gite mabbe, be annditaay mo. ¹⁷ Yeesu yami be, vi'i :

— Dow dume diiftinton nder jahaangal moodon ?
Sey be ndarii e berde mettude. ¹⁸ Go'oto mabbe bi'eteedo Kilopas vi'i :

— Aan tan woni kodo nder Urusaliima mo anndaa ko wadi nder de'e balde naa ?

¹⁹ Yeesu vi'i :

— Dume wadi ?

Be mbi'i :

— Ko hebi Yeesu mo Najaratu. O annabiijo goondo baawde nder bolle e kuude, yeeso Allah e yimbe fuu. ²⁰ *Mawbe aardiiibe diina e aardiiibe meeden mbaadi mo nder juude laamu gam dum wara mo, be mbari mo dow *gaafagal. ²¹ Emin tamminoo kanko woni kisnoowo yimbe Isiraa'iila. Ammaa kac, hannde woni nyalaande tatabre gada ko hu'unde ndeen fuu wadi. ²² Kadimaa wobbe rewbe nder amin ngaddanii min ngodka haala burka haaynaago min. Hannde bimbi be njahi yenaande ndeen, ²³ ammaa be tawaay banndu ma'ako. Be ngarti be mbi'i min be ngi'ii malaa'ika'en vi-ibe Yeesu e woodi yonki. ²⁴ Wobbe nder be min ngondi boo njahi yenaande ndeen, be tawri nde noon no rewbe been mbi'i, ammaa kanko, be ngi'aay mo.

²⁵ Yeesu vi'i be :

— Kay, onon be ngalaa fahamu, daaybe goondingo koo dume ko annabo'en mbi'ino ! ²⁶ On anndaa dum doole Almasiifu yara din doon torraaji ko hokka natta teddungal muudum naa ? ²⁷ Ndeen o fahamini be koo dume ko *Deftere vi'inoo dow ma'ako, gada Tawreeta *Muusa faa yahago defte annabo'en fuu.

²⁸ Nde be badii ci'el ngel be njahata, sey Yeesu wadi kama no wutoto. ²⁹ Ammaa be torii mo be mbi'i :

— Yaal mbaalanaa min, gam naange muti, jemma boo wadii. Sey o yaali gam o waalana be.

³⁰ Wakkaci be nyaamata nyaamdu, o hooyi buroodi, o yetti Allah, o fecci ndi, o hokki be. ³¹ Ndeen Allah feeri gite mabbe, be annditi mo. Doon e doon o majji yeeso mabbe. ³² Sey be mbi'i hakkunde mabbe :

— Hannde beldum nesaayno wargo en, nde o volvaneynoo en dow laawol, emo fahamina en Deftere Seniinde.

³³ Doon e doon be ummii, be co"ii Urusaliima. Be tawi almaajiri'en Yeesu sappo e go'o e wondube e mu'en e kawriti, ³⁴ ebe mbi'a :

— Goonga, Jawmiraawo meeden ummitake. O vannganii Simon !

³⁵ Dido been boo ngeccii ko wadi dow laawol mu'en, e no be annditiri mo wakkaci o senndata buroodi.

Yeesu vannganii almaajiri'en muudum

(Matta 28.16-20 ; Markus 16.14-18 ; Yahayya 20.19-23 ; Kuude Lilaabe 1.6-8)

³⁶ Ebe nder volvugo haala kaan, sey doon e doon Yeesu e hoore muudum vanngi hakkunde mabbe, o vi'i be :

— Jam wonda e moodon.

³⁷ Berde mabbe tayi, be kuli, ebe tammii mbeelu maaydo viirtanii be. ³⁸ Ammaa o vi'i be :

— Dume jibi hakkiilo moodon ? Gam dume mbadoton cekka nder berde moodon ? ³⁹ Ndaaree juude am e kosde am, dum miin e hoore am. Meemee yam nanon, gam mbeelu maaydo walaa banndu koo yi'al, noon no ngi'irudon miin emi woodi dum.

⁴⁰ Nde o vi'i noon, o holli be juude ma'ako e kosde ma'ako. ⁴¹ Beldum e kaayniidum duudani be, faa dum wooraay be be njabi dum goonga. Ndeen o yami be :

— On ngoodi goddum ko nyaametee do'o ?

⁴² Be kokki mo tayre liyngu ca'aangu. ⁴³ O hooyi nde o nyaami yeeso mabbe.

⁴⁴ Ndeen o vi'i be :

— Raa ko mbi'inoomi on ila ko ngondunoomi e moodon : Doole ko vinndaa dow am nder *Tawreeta e defte annabo'en e Jabuura fuu heeva.

⁴⁵ Ndeen o gibti fahamu mabbe, gam be pahama *Deftere Seniinde. ⁴⁶ O vi'i be :

— Raa ko vinndaa nder Deftere : Almasiifu no toroto faa maaya, o ummitoo baawo balde tati. ⁴⁷ Sey leyyi duuniyaaru fuu nga'ajinee tuubki e ya'afaneego hakke nder innde ma'ako. Dum fuddirey *Urusaliima.

⁴⁸ Onon ngoni caaydu'en ku'uje deen. ⁴⁹ Miin mi lildoyey on *Ruhu Ceniido mo *Baaba am wadani on alkawal muudum. Ammaa njoodee Urusaliima faa nde

† Matta 16.21 ; 17.22-23 ; 20.18-19 ; Markus 8.31 ; 9.31 ; 10.33-34 ; Luka 9.22 ; 18.31-33

Ruhu Ceniido oon jippii dow moodon hokki on baawde.

Yeesu hooyraama dow
(Markus 16.19-20 ; Kuude Lilaabe 1.9-11)

⁵⁰ Ndeen Yeesu aardii be, be mburtii Urusaliima yahago wodnde yaayre ha'ade si'ire Baytaaniya, o yefti

juude ma'ako o barkidini be. ⁵¹ Emo nder barkidingo be, sey o yeftiraa dow. ⁵² Be cujjidani mo, be co''ii Urusaliima nder velvelo manngo. ⁵³ Koo ndeye nyanndeere ebe njaha *Wuro Seniingo ebe maalta Allah.

Yahayya

Tindinoore

Bi'eteedo Yahayya vinndi nde'e deftere, o go'oto nder almaajiri'en Yeesu sappo e dido. Edum tammoo o vinndii nde'e deftere faro duubi tamaaniin e jovi (85) baawo danyeeke Yeesu. Deftere ndeen hollii Yeesu woni voliinde Allah tabbitnde, « o laatake neddo, o joodii nder meeden, o keebdo yidde e goonga. » Yahayya vi'i nde'e deftere vinndaama gam yimbe ngoondina Yeesu woni Almasiifu, Biddo Allah, ndeen gada e laawol goondingo mo be keba yonki dum faa abadaa barkaa innde ma'ako. (Yahayya 20.31)

Yahayya volii dow yonki dum faa abadaa, ki dum hebata barkaa Almasiifu. Been jabbe Yeesu woni laawol e goonga e yonki, kambe kebata yonki duum. Kadimaa Yahayya vi'ii, Yeesu woni jayngol, kanko woni dammugal, kanko woni gaynaako booddo.

Tokkindirki haalaaji

Voliinde hokkeynde yonki (1.1-18)

Yahayya badoowo baptisma e almaajiri'en Yeesu arambe (1.19-51)

Yeesu wa'ajinii yimbe (2.1-12.50)

Asaveere Yeesu sakitiinde (13.1-19.42)

Ummitaaki Yeesu nder maayde e bannguki muudum (20.1-31)

Yeesu besdii vanngugo nder Gaaliili (21.1-25)

Voliinde laatake neddo

1 Ila fuddam e woodi bi'eteedo voliinde. Voliinde ndeen e wondi e Allah, nde Allah e hoore muudum. ² E nde wondi e Allah ila fuddam. ³ E ma'are Allah tagiri koo dume. Ko woodi fuu, walaa ko tagaa naa e ma'are. ⁴ E ma'are yonki woni, yonki duum laatii jayngol yimbe. ⁵ Jayngol ngool e yaynoo nder nibre. Nibre boo waawaay nyifgo ngol.

⁶ E woodi goddo neddo mo Allah liloyi bi'eteedo Yahayya. ⁷ O warii gam saaydingo jayngol ngool, gam yimbe fuu ngoondina ngol gada e caaydaaku ma'ako. ⁸ Naa kanko woni jayngol ngool, ammaa o warii gam saaydingo ngol e yimbe. ⁹ Jayngol goongawol e wara nder duuniyaaru, ngol yaynana yimbe fuu. ¹⁰ Jayngol ngool, waato voliinde ndeen, e doonno nder duuniyaaru, duuniyaaru nduun tagiraama e ma'are, ammaa ndu annditaay nde. ¹¹ Nde warii nder lesdi ma'are, ammaa yimbe ma'are njabaay nde. ¹² Ammaa jabbe nde fuu, ngoondini nde, nde hokkii be baawde laataago bibbe Allah. ¹³ Ben doon naa no danyaabe gada e kawtal gorko e debbo, koo gada e suuno bandu, koo gada e gidaadi gorko, ammaa be danyaabe gada to Allah. ¹⁴ Voliinde ndeen laatake neddo. O joodii hakkunde meeden, o keebdo yidde e goonga. Min ngi'ii teddungal ma'ako, dum teddungal ngal *Biddo Bajjo hebata to baaba muudum.

¹⁵ Yahayya saaydake nde, vi'ii e semmbee :

— Kanko woni mo mbolvannoomi on dow muudum, mbi'imi on : « Goddo no warey baawo am, burdo yam manngu, gam emo woodi ila mi rimaaka. »

¹⁶ — Gada e duudal barkaa ma'ako, en fuu en kebii barkaa dow barkaa. ¹⁷ Gam gada e *Muusa kebden dookaaji *Tawreeta, ammaa barkaa e goonga gada e Yeesu *Almasiifu hebori. ¹⁸ Walaa meeddo yi'igo Allah. Biddo Bajjo laatiido Allah, gondudo e *Baabiraawo, kanyum anndini en mo.

Caaydaaku Yahayya badoowo baptisma dow Yeesu

¹⁹ *Yahuudu'en *Urusaliiima liloyi *aardiibe diina mu'en e huwoobe nder *Wuro Allah Seniingo, yahago to Yahayya, gam be yama mo, kanko woni moye. Raa ko o saaydini. ²⁰ O salaaki yeccaago be, o toontii be laabdum, o vi'i :

— Miin, naa mi *Almasiifu.

²¹ Be yami mo, be mbi'i :

— Aan a moye ? A annabi *Iliya naa ?

O vi'i :

— Wanaa.

Be mbi'i mo :

— A annabijjo mo min ndeenti naa ?

O vi'i :

— Wanaa.

²² Be mbi'i mo :

— Ndeen a moye ? Yecca min ko min ngeccotoo liloybe min. Moye mbi'ataa hoore maada ?

²³ O vi'i be ko annabi *Ecaaya vi'inoo :

— Miin woni badoowo ka wooyya nder ladde e vi'a : « Poortee laawol gam garol Jawmiraawo. » ††

† O'o Yahayya dum Yahayya badoowo baptisma wanaa dum Yahayya almaajiriijo Yeesu.

²⁴ Nder lilaabe been e woodi ivoybe to *Fariisa'en.
²⁵ Been yami mo :
 — Gam dume mbadantaa yimbe *baptisma, to naa a Almasiifu, koo Iliya, koo annabiijo mo min ndeenti ?
²⁶ Yahayya vi'i be :
 — Miin, emi wa'ara baptisma e ndiyam, ammaa e woodi dariido nder moodon mo on anndaa. ²⁷ Kanko woni gareydo baawo am. Mi fotayy fibtugo koo boggi pade ma'ako.
²⁸ Dum fuu dum wadii nder si'ire Baytaaniya † fonngo maayo Urdun, toon to Yahayya wadata baptisma.

Yeesu woni njawdiri Allah

²⁹ Nde veeti, Yahayya yi'i Yeesu e wara to muudum, o vi'i :
 — Raa *njawdiri Allah itteyandi hakkeji duuniyaaru !
³⁰ Kanko woni mo mbi'imi on : « Goddo no warey baawo am, burdo yam manngu, gam emo woodi ila mi rimaaka. »
³¹ Miin, mi anndaano mo. Ammaa mi warii emi wa'ara baptisma e ndiyam, gam o vannga yeeso yimbe *Isiraa'iila.
³² Yahayya saaydini vi'i :
 — Mi yi'ii Ruhu kama foondu e jippoyoo, o hodi dow ma'ako, o joodii. ³³ Miin, mi anndaano mo. Ammaa liloydo yam mi wa'ara baptisma e ndiyam, kanko vi'in-oo yam : « Oon mo ngiidaa Ruhu jippake joodake dow muudum, kanko woni ba'areydo baptisma e *Ruhu Ceniido ». ³⁴ Miin, mi yi'ii mi saaydake kanko woni *Biddo Allah.

Almaajiri'en Yeesu arambe

³⁵ Nde veeti, Yahayya e darodii e almaajiri'en muudum dido. ³⁶ O yi'i Yeesu e wutoo, o vi'i :
 — Raa *njawdiri Allah !
³⁷ Nde almaajiri'en Yahayya dido been nani ko o vi'i, be tokki Yeesu. ³⁸ Yeesu yeeyii yi'i ebe tokki dum, sey vi'i be :
 — Dume ndaaroton ?
 Be mbi'i mo :
 — Rabbi, waato moodibbo, toye njoodidaa ?
³⁹ O vi'i be :
 — Ngaree ngi'on !
 Ndeen be ngari, be ngi'i to o joodii. Ko ndeen maa alaasara wadi. Be kiirtidi e ma'ako.
⁴⁰ Anndaraawus no go'oto nder dido nanbe bolle Yahayya tokki Yeesu. Emo woodi mawniraawo bi'eteedo Simon Biiturus. ⁴¹ Arande o yahi to mawniiko Simon, o vi'i dum :
 — Min tawii *Almasiifu, waato Cubaado Allah.
⁴² O yahari mo to Yeesu. Yeesu raari Simon, vi'i mo :
 — Aan woni Simon bii Yahayya, gada jo'oni dum noddirte Keefas.
 Innde Keefas e Biiturus no wo'ore, ma'ana inde deen dum haayre.

Yeesu noddii Filibus e Natanayel

⁴³ Nde veeti, Yeesu wadi anniya yahago lesdi *Gaalili. O yahi to Filibus, o vi'i dum :
 — Tokkam !
⁴⁴ Filibus boo ivoyii Baytisayda, si'ire nde Anndaraawus e Biiturus ivoyi. ⁴⁵ Filibus yahi to Natanayel vi'i mo :
 — Min tawii mo dum vinndi habaru muudum nder *Tawreeta Muusa, e nder defte *annabo'en. Dum Yeesu mo si'ire *Najaratu, bii Yusufu.
⁴⁶ Natanayel vi'i mo :
 — Koo ko voodi e waawi ivoygo Najaratu ?
 Filibus toontii mo vi'i :
 — War ngi'aa !
⁴⁷ Nde Yeesu yi'i Natanayel e wara to muudum, o vi'i :
 — Raa Isiraa'iilankeejo goongaajo, mo walaa munaa-fukaare.
⁴⁸ Natanayel vi'i mo :
 — Toye annudaa yam ?
 Yeesu vi'i mo :
 — Mi yi'ii ma lees yibbi ila Filibus nodday ma.
⁴⁹ Natanayel vi'i mo :
 — Moodibbo, aan woni *Biddo Allah, aan woni laamiido Isiraa'iila.
⁵⁰ Yeesu vi'i mo :
 — Gam mi vi'ii mi yi'ii ma lees yibbi, kanjum tan wadi ngoondindaa yam naa ? A yi'ey ko buri dum haaynaago.
⁵¹ Ndeen o vi'i :
 — Emi vi'a on goonga : on ngi'ey dow e omtii, malaa'ika'en Allah e yeenta e njippoyoo dow *Bii-Neddo.

Koobgal nder si'ire Kaana

2 Balde didi baawo ma'ajum, koobgal wadii si'ire Kaana nder lesdi Gaalili. Inna Yeesu e toon.
² Yeesu e almaajiri'en muudum boo ma'atinaama koobgal ngaal. ³ Nde *ndiyam innaboojam mabbe re'i, inna Yeesu vi'i mo :
 — Be ngalaa ndiyam innaboojam.
⁴ Yeesu toontii mo, vi'i :
 — Inna am, gam dume yamrudaa yam ? Wakkaci am waraay tawo.
⁵ Inna ma'ako vi'i huwoobe :
 — Ko o vi'i on fuu, mbaadee dum.
⁶ Toon e woodi karfiije joveego'o (6) de kaaye de *Yahuudu'en kuutinirta gam lootam diina mu'en. Koo ndeye fuu e hooya faro liitarji hemre. ⁷ Yeesu vi'i be :
 — Kebbinee den doon karfiije ndiyam.
 Be kebbini de ndiyam faa de keevi tep.
⁸ O vi'i be :
 — Jo'oni nokkee njaharane dam mawdo koobgal.
 Ndeen be nokki dam, be njaharani mo. ⁹ Nde mawdo oon voobi ndiyam ngaylitaadam innaboojam, o anndaa to dam nokkoyaa. (Ammaa huwoobe nyedoybe ndiyam daam e anndi).

†† Ecaaya 40.3† E woodi ci'e didi bi'eteede Baytaaniya. Nde'e si'ire Baytaaniya badodaaki e Urusalima.

O noddii kooviido, ¹⁰ o vi'i dum :

— Koo moye no aartey yarnugo yimbe innaboojam burdam velgo. To yimbe njarii duuddum, ndeen o hokka be dam velaa. Ammaa aan, a resii burdam velgo faa jo'oni.

¹¹ Kanjum woni alaama kaayniidum arantum dum Yeesu huwi. O huwii dum si'ire Kaana nder lesdi Gaalili. Noon o holliri teddungal ma'ako. Almaajiri'en ma'ako boo ngoondini mo. ¹² Baawo ma'ajum, o ivi Kaana o yahi si'ire Kafarnahum, kanko e inna ma'ako e minyiraabe ma'ako e almaajiri'en ma'ako. Be njoodii toon balde sedda.

Yeesu tuufii wadoobe luumaaku nder Wuro Allah Seniingo

(Matta 21.12-13 ; Markus 11.15-19 ; Luka 19.45-46)

¹³ Nde juulde Yahuudu'en bi'eteede *juulde Kuultol badii, Yeesu yahi *Urusaliiima. ¹⁴ Toon nder *Wuro Allah Seniingo o tawi soorroobe ga'i e baali e pooli, kambe e kannjotoobe ceede. ¹⁵ Sey o va'ali boggol o tuufi be, be fuu. O vurtini be Wuro Seniingo, kambe e baali mabbe e ga'i mabbe. O sankiti ceede kannjotoobe, o hippii teeburji mabbe. ¹⁶ O vi'i soorroobe pooli :

— Cottinee di do'o, to' on ngartir wuro *Baabiraawo am luumo.

¹⁷ *Almaajiri'en ma'ako kiimtii ko vinndaa nder *Deftere : « Yidde suudu maada e doon wula nder bernde am kama yiite. » †

¹⁸ Ndeen aardiibe *Yahuudu'en yami mo :

— Alaama kaye mbadataa kolleyka min Allah hokkii ma laawol wadgo kama nihi ?

¹⁹ Yeesu toontii be vi'i :

— Ngibbinee ngo'o *Wuro Seniingo, mi nyibtoto ngo nder balde tati.

²⁰ Be mbi'i mo :

— Ngo'o wuro nyibraama duubi arba'iin e joveego'o (46). †† Noye aan mbi'irataa a nyibtoto ngo nder balde tati ?

²¹ Ammaa Yeesu e volva dow banndu muudum nde o vi'i Wuro Seniingo ngoon. ²² Nde Yeesu ummitii nder maayde, almaajiri'en ma'ako kiimtake ko o vi'inoo be. Ndeen be ngoondini ko *Deftere vi'i e bolle de o vi'inoo be.

²³ Wakkaci ko Yeesu joodii Urusaliiima gam *juulde Kuultol, yimbe duudbe ngoondini mo, gam be ngi'ii alaamaaji kaayniidi di o wadi. ²⁴ Ammaa Yeesu hoolaa-ki be, gam emo anndi nyumooji yimbe fuu. ²⁵ O waanaaka goddo yecoo mo dow e yimbe, gam emo anndi ko woni nder berde bibbe-aadama fuu.

Nikodiimu warii to Yeesu

3 E woodi goddo *Fariisaajo bi'eteedo Nikodiimu, go'oto nder aardiibe *Yahuudu'en. ² Neddo oon yahi to Yeesu jemma, o vi'i dum :

† Jabuura 69.10 †† Wuro Allah Seniingo ngoon fuddii maheego ila duubi arba'iin e joveego'o (46) gutiidi, ammaa faa wakkaci duum be keynaay ngo.

— Moodibbo, emin anndi a ekkitinoowo ivoydo to Allah, gam walaa baawdo wadgo alaamaaji kaayniidi iri di mbadataa, sey to Allah e wondi e ma'ako.

³ Yeesu toontii mo vi'i :

— Emi vi'i maa goonga : to neddo danytaaka, o waawataa yi'igo *laamu Allah.

⁴ Nikodiimu vi'i mo :

— Noye mawdo waawrata danyteego ? Koo emo waawi so'aago nder reedu inna ma'ako, o besda danyteego naa ?

⁵ Yeesu vi'i mo :

— Emi vi'i maa goonga : to naa neddo danyaa gada e ndiyam e Ruhu, o waawataa nattugo laamu Allah. ⁶ Ko neddo danyata, dum neddo. Ko *Ruhu Allah danyata, dum ruhu. ⁷ To' dum haaynee gam mi vi'ii ma doole besdon danyteego. ⁸ Henndu e visa to ndu yidiri fuu. Eda nana sonnyo ma'aru, ammaa a anndaa to ndu ivoyi, a anndaa boo to ndu fa'i. Noon danyraado e Ruhu wontiri.

⁹ Nikodiimu vi'i mo :

— Noye dum laortoto ?

¹⁰ Yeesu vi'i mo :

— Aan a moodibbo mawdo nder *Isiraa'iila'en, e noon fuu a hebtaay dum naa ? ¹¹ Emi vi'i maa goonga : ko min anndi min mbi'ata, ko min ngi'i min caaydoto. Ammaa onon, on njabataa caaydaaku amin. ¹² On ngoondinaay nde ngecciimi on habaru ku'uje duuniyaaru. Noye ngoondinirton to mi yeccake on habaru ku'uje dow ? ¹³ Walaa meeddo yeentugo dow, sey oon jippoyiido gada dow, kanko woni *Bii-Neddo. ¹⁴ Noon no *Muusa yeftiri mbo'odi njamndi dow sawru nder ladde, noon be yeftirta Bii-Neddo dow lekki, ¹⁵ faa goondindo mo fuu heba yonki dum faa abadaa.

¹⁶ Gam Allah yidii duuniyaaru korey, faa o hokkii Biyiko bajjo, gam goondindo mo fuu to' halku, ammaa heba yonki dum faa abadaa. ¹⁷ Allah liloyaay Biyum nder duuniyaaru gam sernango ndu, ammaa o liloyii mo gam o hisnira ndu gada e ma'ako. ¹⁸ Goondindo mo fuu sernantaake. Mo goondinaay mo boo aartii sernanaama, gam o goondinaay *Biddo Allah bajjo.

¹⁹ Raa ceri'a kaan : jayngol warii nder duuniyaaru, ammaa yimbe cubii nibre dow e jayngol, gam kuude mabbe no kallude. ²⁰ Neddo kalludo yidaa jayngol, o warataa to ma'agol, gam hulgo to' kuude ma'ako kallude mbanngu. ²¹ Ammaa kuwoowo goonga no warey to jayngol, gam ngol holla kuude ma'ako de o huwi, o huwii de nder dwtanaago Allah.

Caaydaaku Yahayya badoowo baptisma dow Yeesu

²² Baawo ma'ajum, Yeesu yahadi e almaajiri'en muudum nder lesdi *Yahuudiya. O joododii e mabbe toon, emo wadana yimbe *baptisma. ²³ Yahayya boo e wada baptisma toon Aynon faro Salim, gam toon e woodi ndiyam duuddam. Yimbe e ngara e mbadanee baptisma. ²⁴ E wakkaci duum Yahayya nanngaaka tawo.

²⁵ Geddi ummii hakkunde wobbe gada nder almaajiri'en Yahayya e goddo Yahuuduujoo dow e lootam

labbineeki diina. ²⁶ Be njahi to Yahayya, be mbi'i dum :
— Moodibbo, neddo mo ngondunodaa toon gada maayo *Urdun, mo caaydindaa, kanko maa emo wada baptisma. Yimbe fuu e njaha to ma'ako.

²⁷ Yahayya toontii be vi'i :

— Neddo waawataa hebgo koo dume, sey ko Allah hokki dum. ²⁸ Onon e ko'e moodon on caaydu'en am, mi vi'ii miin naa mi *Almasiifu, ammaa mi aartii mo liloyeego. ²⁹ Kooviido, kam jeyi debbo. Ammaa higoo kooviido e faro ma'ako e yewanii mo. To o nanii volinde kooviido, o naney beldum korey. Noon boo, velvelo am heevi. ³⁰ Doole o besdoo, miin boo mi us-too.

³¹ Oon ivoydo gada dow, kanko woni dow koo dume. Ivoydo gada duuniyaaru, dum mo duuniyaaru. Kadi-maa bolle ma'ako dum de duuniyaaru. Oon ivoydo gada dow, kanko woni dow koo dume. ³² Ko o yi'i e ko o nani o caaydinta, ammaa walaa jabeydo caaydaaku ma'ako. ³³ Jabdo caaydaaku ma'ako fuu tabbitinii Allah no goongaajo. ³⁴ Mo Allah liloyi, bolle Allah o volvata, gam Allah hebbinii mo Ruhu muudum. ³⁵ *Baabiraawo e yidi *Biddo, faa o wadii koo dume fuu nder juude ma'ako. ³⁶ Goondindo Biddo oon hebii yonki dum faa abadaa, caliido jabgo Biddo oon boo hebataa dum, ammaa huunyere Allah e joodii dow ma'ako.

Yeesu e debbo Samaariyaajo

4 *Fariisa'en nanii vi'eego Yeesu e wada *baptisma, emo heba almaajiri'en burbe be Yahayya. ² Yeesu boo wadanaay koo moye baptisma e hoore muudum. Almaajiri'en ma'ako tan mbadata baptisma. ³ Nde Yeesu nani ko be mbi'ata dow muudum, o dali lesdi *Yahuudiya, o vittii lesdi *Gaalili. ⁴ Ko hokka o yaha toon, sey to o tokkirii lesdi *Samaariya.

⁵ O yottii si'ire Samaariya vi'eteende Sikar faro nge-saa ka *Yaakuubu hokki biyum Yusufu. ⁶ Doon bunndu Yaakuubu woni. Yeesu joodii e honnduko bunndu ndu-un gam o tampii jahaangal. Dum caka nyalawma.

⁷ Debbo *Samaariyaajo wari nyedgo ndiyam. Yeesu vi'i mo :

— Hokkam ndiyam mi yara !

⁸ Wakkaci duum almaajiri'en ma'ako ngalaa doon, be njahii nder si'ire gam soodoygo nyaamdu.

⁹ Debbo oon vi'i Yeesu :

— Noye aan, Yahuuduujo torortodaa yam ndiyam njareteedam, miin Samaariyaajo ?

Gam narral walaa hakkunde *Yahuudu'en e Samaariya'en.

¹⁰ Yeesu vi'i mo :

— To a annduno caahu Allah e oon toriido maa kokkaa dum ndiyam njareteedam, daa a torotono mo, o hokku maa ndiyam kokkeydam yonki njaraa.

¹¹ Debbo oon vi'i mo :

— Moodibbo, a walaa cafgal. Bunndu nduun boo e luggi. Toye kebataa ndiyam yonki daam ? ¹² Koo a burii maama amin *Yaakuubu kokkudo min bunndu nduun naa ? Kanko e bibbe ma'ako e jawdi ma'ako fuu be njarii e ma'aru.

¹³ Yeesu vi'i mo :

— Jarjo da'am ndiyam fuu no besdey domdugo, ¹⁴ ammaa jarjo ndiyam dam kokkeymi dum, fuddi-tataa domdugo. Gam ndiyam dam kokkeymi dum no laatanto dum seeboore ndiyam poofnoojam yonki dum faa abadaa.

¹⁵ Debbo oon vi'i mo :

— Moodibbo, hokkam ndiyam daam, gam to' mi besdu domdugo, to' mi so'oyo nyedgo ndiyam do'o boo.

¹⁶ Yeesu vi'i mo :

— Yah, noddoy gorko maada, ngaron !

¹⁷ Debbo oon vi'i mo :

— Mi walaa gorko.

Yeesu vi'i mo :

— A vi'ii goonga nde mbiidaa a walaa gorko. ¹⁸ A hoovakeno worbe njovo. Gorko mo ngondudaa jo'oni naa dum gorko maada. A vi'i goonga.

¹⁹ Debbo oon vi'i mo :

— Moodibbo, mi annditii a annabiijo. ²⁰ Maamiraabe amin cujjidanii Allah dow nde'e vaamnde, ammaa onon Yahuudu'en, edon mbi'a si'ire *Urusaliima tan Allah haani sujjidaneego.

²¹ Yeesu vi'i mo :

— Banndam debbo, jab ko mbi'eymaami : wakkaci e wara nde on cujjidantaa *Baabiraawo, koo dow nde'e vaamnde, koo nder Urusaliima. ²² Onon *Samaariya'en, edon cujjidana ko on anndaa. Minon *Yahuudu'en boo, emin cujjidana ko min anndi, sabu kisndam gada to Yahuudu'en ivoyta. ²³ Wakkaci e wara, faa maa dum warii, nde sujjidoobe goonga'en cujjidanta Baabiraawo nder Ruhu e goonga. Gam iri sujjidoobe been Baabiraawo yilloto. ²⁴ Allah o ruhu. Sujjidanooobe mo boo, doole be cujjidana mo nder ruhu e goonga.

²⁵ Debbo oon vi'i mo :

— Emi anndi *Almasiifu no warey, waato cubaado Allah. To o warii o vannginaney min koo dume fuu.

²⁶ Yeesu vi'i mo :

— Miin bolvaneydo maa, miin woni mo.

²⁷ Nder wakkaci duum almaajiri'en ma'ako mbittoyii.

Dum haaynii be, nde be ngi'i Yeesu e volida e debbo oon, ammaa nder mabbe walaa yamdo debbo oon ko raarata. Walaa yamdo Yeesu boo gam dume validata e ma'ako. ²⁸ Ndeen debbo oon dali tuuluure muudum toon. O hooti si'ire, o yeccii yimbe. ²⁹ O vi'i be :

— Ngaree ngi'on neddo gecciido yam ko mbadnoomi fuu. Koo maa kanko woni *Almasiifu ?

³⁰ Yimbe mburtii si'ire, be njahi yi'igo mo.

³¹ Wakkaci duum almaajiri'en ma'ako torii mo, be mbi'i :

— Moodibbo, nyaam tawo !

³² O toontii be o vi'i :

— Emi woodi nyaamdu ndu on anndaa.

³³ Almaajiri'en yamyamtiri :

— E woodi gaddando mo ko o nyaami naa ?

³⁴ Yeesu vi'i be :

— Nyaamdu am woni wadgo ko liloydo yam yidi, e heynugo kuugal ma'ako. ³⁵ Onon edon mbi'a : « Horii

lebbi nayi yaavol wada. » Ammaa miin, emi vi'a on : peeree gite moodon, ndaaree booddum. Gese fuu benndi, de potii tayeego. ³⁶Jo'oni tayoowo no hebey biya muudum, o hawritey nyaamdu yaavol, waato yimbe heboobe yonki dum faa abadaa, gam aawdo e taydo nanda beldum. ³⁷Ngo'ol balndol vi'ii goonga : « Aawdo feere, tayoowo feere. » ³⁸Mi lili on tayoygo ko on kuwanaay. Wobbe kuwi, onon on nattii nder kuude mabbe.

Samaariya'en ngoondinii Yeesu

³⁹Nder si'ire ndeen *Samaariya'en duudbe ngoondinii Yeesu gam bolle debbo biido be :

— O yeccake yam ko mbadnoomi fuu.

⁴⁰Nde Samaariya'en ngari to Yeesu, be torii mo o joodoo to mabbe. O wadi balde didi doon. ⁴¹Yimbe duudbe ngoondini Yeesu gam bolle muudum, faa be buri arambe. ⁴²Be mbi'i debbo oon :

— Jo'oni, naa gam bolle maada tan min ngoondiniri. Minon e ko'e amin, min nanii bolle ma'ako, min annditii goonga kanko woni kisnoowo duuniyaaru.

Yeesu yamditinii bii kuwaneydo laamu

⁴³Baawo Yeesu wadii balde didi toon, o dalii be, o yahi lesdi *Gaalili. ⁴⁴Kanko e hoore ma'ako o vi'inoo : — Annabiijo teddintaake nder lesdi muudum.

⁴⁵Nde o wari Gaalili, Gaalilankoo'en njabborake mo juude didi, gam kambe be njahiino juulde *Urusaliima, be ngi'ii ko o huunoo nder juulde.

⁴⁶Ndeen Yeesu warti si'ire Kaana nder lesdi Gaalili, toon to o waylitnoo ndiyam, o laatini dam *innaboojam. E woodi goddo kuwaneydo laamu gondo si'ire Kafarnahum, mo biyum yamdaa. ⁴⁷Nde kuwaneydo laamu oon nani Yeesu ivoyii lesdi *Yahuudiya, wartii lesdi Gaalili, o yahi to Yeesu o torii dum yaha gam yamditina biyiiko badiido maaygo.

⁴⁸Yeesu vi'i mo :

— Kul on ngi'aay alaamaaji koo kaayniidum, on ngoondintaa yam.

⁴⁹Kuwaneydo laamu oon vi'i mo :

— Moodibbo, njahemma ila biyam maayaay.

⁵⁰Yeesu vi'i mo :

— Hoot, biya yamditii.

Neddo oon goondini ko Yeesu vi'i dum, o hooti.

⁵¹Huwoobe ma'ako potti e ma'ako dow laawol, be ngeccii mo be mbi'i :

— Biya yamditii.

⁵²O yami be dume wakkaci o yamditi. Be mbi'i mo :

— Keenya nyalawma njamndi go'o, jonte deen njoofi mo.

⁵³Baaba biiddo oon annditi goonga dum wakkaci ko Yeesu vi'inoo mo : « Biya yamditii ! »

Ndeen kanko e wuro ma'ako fuu be ngoondini Yeesu. ⁵⁴Kanjum woni alaama kaayniidum didabum dum Yeesu huwi nder lesdi Gaalili, nde o ivoyi lesdi Yahuudiya.

Yeesu yamditinii buusaado

⁵Baawo ma'ajum, Yeesu yahi *Urusaliima gam juulde *Yahuudu'en. ²Toon Urusaliima faro dammugal bi'eteengal Dammugal baali, e woodi veendu wasaandu filnanaandu rumpaaji jovi. Endu vi'ee Baytisayda nder *ibraaninkoore. ³Be njamdaa duudbe e mbaalii nder rumpaaji diin : vumbe e voosbe e buusaabe. [Ebe ndeenti laanceeki ndiyam. ⁴Gam *malaa'ikaajo Allah e jippoo e veendu nduun wakkaci-wakkaci, e laanca ndiyam daam. Mo yamdaa aartudo nattugo nder ndiyam daam wakkaci dam laancaa fuu no yamditey, koo iri nguye nyawu o woodi.] †

⁵Toon e woodi neddo mo yamdaa duubi talaatiin e joveetati (38). ⁶Nde Yeesu yi'i emo waalii, e anndi o neebii o nyawdo, sey Yeesu yami mo vi'i :

— A yidi yamditineego naa ?

⁷Mo yamdaa oon toontii mo vi'i :

— Moodibbo, mi walaa koo moye ballitotoodo yam, mi natta veendu wakkaci ndiyam ma'aru laancaa. Ko mi yaha fuu, mi tawey e woodi aartudo yam nattugo.

⁸Yeesu vi'i mo :

— Umma hooy be'itum maada dillu !

⁹Doon e doon neddo oon yamditi, hooyi be'itum muudum fuddi yahadu. Nyanndeere ndeen boo dum *nyannde-fooftiinde.

¹⁰Gam ma'ajum aardiiibe *Yahuudu'en mbi'i yamditinaado oon :

— Hannde no nyannde-fooftiinde, haanaay kooyaa be'itum maada.

¹¹O vi'i be :

— Jamditindo yam oon, kanyum vi'i yam mi hooya be'itum am mi dilla.

¹²Be yami mo :

— Moye gorko vi'i maa kooyaa be'itum maada, ndilla ?

¹³Ammaa jamditinaado oon anndaa moye yamditini dum, gam Yeesu aartii majjii nder hawriinde. ¹⁴Baawo ma'ajum, Yeesu fotti e ma'ako nder *Wuro Allah Seniingo, vi'i mo :

— Rah, jo'oni a yamditii. Ta'a besdu wadgo hakke, gam to' goddum burdum hallugo besdu hebgo maa.

¹⁵Neddo oon yahi yeccii ardube Yahuudu'en Yeesu yamditini dum.

Baawde de Allah hokki biyum Yeesu

¹⁶Ndeen aardiiibe *Yahuudu'en puddi torrugo Yeesu gam ko o wadi *nyannde-fooftiinde. ¹⁷Yeesu vi'i be :

— Baaba am e doon huwa faa hannde, miin boo emi doon huwa.

¹⁸Gam de'e bolle Yahuudu'en besdi raargo wargo mo, naa gam o huultii dooka nyannde-fooftiinde tan, ammaa gam o vi'ii Allah woni baaba ma'ako. O fotnii hoore ma'ako e Allah.

¹⁹Yeesu vi'i be :

† Timmode ayaare tati (3) e aya nayi (4) tawataake nder goddi binndi.

— Emi vi'a on goonga : *Biddo waawataa huugo koo dume kanyum tan, sey ko o yi'i *Baabiraawo e huwa. Gam ko Baabiraawo huwata, kanjum *Biddo boo huwata. ²⁰ Baabiraawo e yidi Biddo, emo holla mo koo dume ko o huwata. O holley mo kuude burde manngu, gam o huwa de, faa de kaaynoo on. ²¹ Noon no Baabiraawo ummitinirta maaybe, emo foofna be, noon Biddo boo foofnirta mo yidi fuu. ²² Baabiraawo sernantaa koo moye, o wadii ceri'a fuu nder junngo Biyiiko, ²³ gam yimbe fuu teddina Biddo, noon no be teddinirta Baabiraawo. Mo teddinaay Biddo oon fuu, teddinaay Baabiraawo liloydo mo boo.

²⁴ Emi vi'a on goonga : nando bolle am fuu, goondini liloydo yam, hebii yonki dum faa abadaa. Ceri'a nanngataa mo, o huultii maayde, o nattii nder yonki. ²⁵ Emi vi'a on goonga : wakkaci e wara, faa maa dum warii, nde maaybe nanata voliiinde Biddo Allah. Nanbe mo fuu no poofey. ²⁶ Noon no Baabiraawo foofri e hoore muudum, noon boo o hokkiri Biddo baawde foofruge e hoore muudum. ²⁷ Kadimaa o hokkii mo baawde sernugo, gam kanko woni *Bii-Neddo. ²⁸ To' dum haayno on. Wakkaci e wara nde maaybe wonbe nder genaale fuu nanata voliiinde ma'ako, ²⁹ be mburtoo. Huunoobe kuude boodde no ummitoto yahago e yonki, huunoobe kuude kallude boo no ummitoto yahago e ceri'a. ³⁰ Mi waawataa wadgo koo dume miin feere am. Noon no narrumi, noon cernireymi. Ceri'a am boo no goonga, gam mi tokkataa ko ngidmi, ko liloydo yam yidi tan tokkeymi.

Caaydu'en Yeesu

³¹ — To mi saaydanake hoore am, caaydaaku am naa dum goonga. ³² E woodi goddo caaydinoowo yam. Emi anndi caaydaaku ngu o saaydantoo yam dum goonga. ³³ Onon, on lili to Yahayya, kanko ko o saaydini dum goonga. ³⁴ Miin, mi yillataako caaydaaku neddo, ammaa mi yeccake on dum gam kison. ³⁵ Yahayya laatake kama fitila kubbaaka e yaynoo. On njabii nango beldum jayngol ma'ako wakkaci sedda.

³⁶ Miin, emi woodi caaydaaku burngu ngu Yahayya manngu. Kuude de *Baabiraawo hokki yam mi huwa, kanje caaydinta goonga Baabiraawo liloyi yam. ³⁷ Kadimaa boo, Baabiraawo liloydo yam oon e hoore muudum e doon saaydanoo yam. Onon on meedaay nango voliiinde ma'ako, on meedaay yi'igo mo boo. ³⁸ Bolle ma'ako njoodaaki nder berde moodon, gam on ngoondinaay mo o liloyi. ³⁹ Edon njannga nder *Tawreeta gam on tammii hebgo yonki dum faa abadaa nder ma'aka. Kanka boo eka saaydina yam. ⁴⁰ Ammaa on calake wargo to am gam kebon yonki.

⁴¹ Naa to yimbe ndaareymi teddungal. ⁴² Emi anndi on, emi anndi boo on ngidaa Allah nder berde moodon. ⁴³ Miin, mi warii nder innde Baaba am, on njabaay yam. Ammaa to goddo warii nder innde muudum, on njabey mo. ⁴⁴ Noye mbaawroton goondingo yam, onon hokkindiroobe teddungal hakkunde moodon, ammaa on ngillataako teddungal ivoyngal to Allah go'oto. ⁴⁵ To' on tammo miin fe'otoo

on to Baabiraawo. *Muusa mo ngoondindon oon, kanyum fe'otoo on. ⁴⁶ To on ngoondinno Muusa, daa on ngoondinii yam miin boo, gam miin o sappini nder binndi ma'ako. ⁴⁷ To on ngoondinaay ko o vinndi, noye ngoondinirton bolle am ?

Yeesu nyaamnii worbe dubuuje njovo

(Matta 14.13-21 ; Markus 6.30-44 ; Luka 9.10-17)

⁶ Baawo ma'ajum, Yeesu funngi maayo Gaaliili vi'eteengo Tiberiyas. ² Hawriinde duudnde e tokki mo, gam be ngi'ii alaamaaji kaayniidi di o wadi, nde o yamditini be njamdaa. ³ Yeesu yeenti dow vaamnde joododii e almaajiri'en muudum toon. ⁴ Wakkaci duum juulde Yahuudu'en bi'eteede *juulde Kuultol badake. ⁵ Yeesu yefti gite, o haynii jama'aare duudnde e wara to ma'ako. O vi'i Filibus :

— Toye coodeten nyaamdu nyaamneyndu be'e yimbe fuu ?

⁶ O vi'ii noon tan, gam o nana ko Filibus toontotoo mo, gam emo anndi ko o nyumi wadgo.

⁷ Filibus vi'i mo :

— Koo to nyaamdu ceede ajurfaari keme didi (200) coodoyden, gam koo moye nder mabbe fuu heba sedda-sedda, ndu heyataa.

⁸ Go'oto nder almaajiri'en ma'ako bi'eteedo Andaraawus minyoo Simon Biiturus vi'i mo :

⁹ — E woodi kayeeyel do'o goonngel buroodijji jovi e liyyi didi, ammaa dume dum nafata yimbe duudrube nihinii ?

¹⁰ Yeesu vi'i be :

— Ngeccee be be njoodoo !

Yaayre ndeen e woodi hudo duudko, be njoodii. Limgal mabbe yaharii worbe dubuuje njovo (5 000).

¹¹ Yeesu hooyi buroodi duum yetti Allah, o ye'edi joodi-ibe. Noon o wadani liyyi boo. Koo moye fuu nyaami faa haari. ¹² Nde be kaari, Yeesu vi'i almaajiri'en muudum :

— Kawritee ko hori, gam to' koo dume bon.

¹³ Be kawriti guditale buroodijji jovi de yimbe nyaami korni, be kebbini compooje sappo e didi. ¹⁴ Nde yimbe ngi'ii alaama kaayniidum dum Yeesu huwi, be mbi'i :

— Goonga, kanko woni Annabiijo bi'aado no warey nder duuniyaaru.

¹⁵ Yeesu annditi be ngarey be nannga dum e semm-bee, gam be mbada dum laamiido. Gam ma'ajum o dilli o yeenti dow vaamnde, kanko tan.

Yeesu ruugake dow ndiyam

(Matta 14.22-33 ; Markus 6.45-52)

¹⁶ Nde alaasara wadi, almaajiri'en Yeesu njahi maayo. ¹⁷ Be natti akali gam be punngita maayo, be njaha si'ire Kafarnahum. Faa mutki naange, Yeesu waraay to mabbe tawo. ¹⁸ Henndu mawndu visi e semm-bee, faa ndu ummini boggi ndiyam. ¹⁹ Be laanyi akali boo faa be kebi kama kiloomeetir jovi koo joveego'o. Nde be kaynii Yeesu e ruugoyii dow ndiyam e baditoo be, be kultori.

²⁰ Yeesu vi'i be :

— Dum miin. To' on kul !

²¹ Ndeen be njabi o natta nder akali mabbe. Doon e doon be njottii toon to be pa'i.

²² Nde veeti, yimbe horinoobe toon fonngo maayo ki-
imtake akali go'oti tan wonnoo toon. Be ngi'iino Yeesu
nattidaay e almaajiri'en muudum nder akali kiin, al-
maajiri'en feere mu'en natti ki, ndilli. ²³ Akale ivoyde
si'ire Tiberiyas ngari faro yaayre toon to Yeesu yet-
tunoo Allah nyaamni yimbe buroodi. ²⁴ Nde yimbe
been ngi'i Yeesu e almaajiri'en muudum fuu ngalaa
toon, be natti den doon akale yahago si'ire Kafar-
nahum, be ndaaroya Yeesu.

Yeesu woni nyaamdu hokkooru yonki

²⁵ Nde be tawi Yeesu gada maayo, be mbi'i mo :

— Moodibbo, ndeye ngardaa do'o ?

²⁶ Yeesu toontii be vi'i :

— Emi vi'a on goonga : naa gam on ngi'ii alaamaaji
kaayniidi ngillortoodon yam. On ngilloo yam gam on
nyaamii buroodi faa on kaari. ²⁷ To' on torro gam
nyaamdu nyolooru. Ammaa torree gam nyaamdu
neebeendu, hokkooru yonki dum faa abadaa, nyaam-
du ndu *Bii-Neddo hokkata on, gam kanko Allah
*Baabiraawo holli jabii ko o huwi.

²⁸ Ndeen be yami mo :

— Dume min mbaadata gam min kuwa kuude de Al-
lah yidi ?

²⁹ Yeesu toontii be vi'i :

— Kuugal ngal Allah yidi ngaal woni ngoondinon mo
o liloyi.

³⁰ Be mbi'i mo :

— Iri dume alaama kaayniidum mbaadataa gam min
ngi'a, min ngoondin ma ? Dume kuwataa ?

³¹ Maamiraabe amin nyaamii nyaamdu vi'eteendu
*manna nder ladde, kama ko vinndaa : « O hokkii be
nyaamdu ivoyndu gada dow, gam be nyaama. » †

³² Yeesu toontii be vi'i :

— Emi vi'a on goonga : wanaa *Muusa hokkunoo on
nyaamdu ivoyndu gada dow, ammaa Baaba am hokki
on nyaamdu goongaaru ivoyndu gada dow. ³³ Nyaam-
du ndu Allah hokkata on, kayru woni jippoyiindu gada
dow, hokkeyndu duuniyaaru yonki.

³⁴ Be mbi'i mo :

— Moodibbo, hokku min nyaamdu nduun dum.

³⁵ Yeesu vi'i be :

— Miin woni nyaamdu hokkooru yonki. Gardo to am
fuu, veelataake faa abadaa. Goondindo yam boo
domdataa faa abadaa. ³⁶ Mi vi'ii on : On ngi'ii yam, am-
maa faa jo'oni on ngoondinaay yam. ³⁷ Mo *Baabiraa-
wo hokki yam fuu, no warey to am. Gardo to am boo,
mi laggataa dum. ³⁸ Mi jippoyaaki gada dow gam mi
wada ko ngidmi, ammaa gam mi wada ko liloydo yam
yidi. ³⁹ Raa ko liloydo yam yidi : To' mi halku koo go'oto
nder be o hokki yam, ammaa mi ummitina be *nyan-
nde-darngal. ⁴⁰ Raa ko Baaba am yidi : Koo moye yi'i
*Biddo, goondini mo, o hebey yonki dum faa abadaa.
Mi ummitiney mo boo *nyannde-darngal.

† Limle 11.7-9 ; Burtaaki 16.4,15

⁴¹ Yahuudu'en puddi nyaamtaago gam bolle ma'ako
de o vi'i be : « Miin woni nyaamdu jippoyiindu gada
dow. » ⁴² Be mbi'i :

— Wanaa dum Yeesu bii Yusufu mo annduden inna
muudum e baaba muudum naa ? Noye o vi'irata gada
dow o jippoyi ?

⁴³ Yeesu vi'i be :

— Ngooree nyaamtaago ! ⁴⁴ Walaa baawdo wargo to
am, to naa Baabiraawo liloydo yam foodoyi mo. Gardo
to am fuu, mi ummitiney dum nyannde-darngal.

⁴⁵ Dum vinndaama nder defte annabo'en : « Be fuu Al-
lah no ekkitiney be. » † Koo moye yewanii Baabiraawo,
jabii ekkitinol ma'ako, no warey to am. ⁴⁶ Walaa koo
go'oto meedi yi'igo Baabiraawo, sey oon ivoydo to
ma'ako, kanko tan yi'i Baabiraawo. ⁴⁷ Emi vi'a on goon-
ga : goondindo yam hebii yonki dum faa abadaa. ⁴⁸ Mi-
in woni nyaamdu hokkooru yonki. ⁴⁹ Maamiraabe
moodon nyaamii nyaamdu vi'eteendu *manna nder
ladde. E noon fuu dum hadaay be maaygo. ⁵⁰ Raa
nyaamdu njippoyiindu gada dow, gam nyaamdo ndu
fuu to' maay. ⁵¹ Miin woni nyaamdu hokkooru yonki
ivoyndu gada dow. To goddo nyaami nyaamdu nduun,
no foofey faa abadaa. Nyaamdu nduun woni banndu
am, ndu kokkeymi gam yonkiji yimbe duuniyaaru.

⁵² Bolle deen ummini ngeddi hakkunde Yahuudu'en,
be yamyamtiri :

— Noye o waawrata hokkugo en banndu ma'ako
nyaamen ?

⁵³ Yeesu toontii be vi'i :

— Emi vi'a on goonga : to on nyaamaay banndu *Bii-
Neddo, on njaraay yiyam ma'ako, on ngalaa yonki
nder moodon. ⁵⁴ Nyaamdo banndu am, yari yiyam
am, hebii yonki dum faa abadaa. Miin boo mi um-
mitiney mo nyannde-darngal. ⁵⁵ Gam banndu am woni
nyaamdu goongaaru, yiyam am boo woni njaram
ngoongajam. ⁵⁶ Nyaamdo banndu am, yari yiyam am,
no joodoto nder am, miin boo mi joodoto nder
ma'ako. ⁵⁷ Noon no Baabiraawo liloydo yam woorri
yonki, emi foofa gam daliila ma'ako, noon nyaamdo
banndu am fuu, foofrata gam daliila am. ⁵⁸ Miin woni
nyaamdu nduun jippoyiindu gada dow : naa iri ndu
maamiraabe moodon nyaami, be maayi. Ammaa
nyaamdo ndu'u nyaamdu, no foofey faa abadaa.

⁵⁹ Yeesu volvii de'e bolle fuu wakkaci o ekkitinta nder
*suudu-wa'ajordu Yahuudu'en wonda Kafarnahum.

Bolle kokkeyde yonki

⁶⁰ Nde be nani de'e bolle, duudbe gada nder tokkuba
mo mbi'i :

— De'e bolle de cadii korey. Moye waawi jabgo de ?

⁶¹ Yeesu e hoore muudum annditi tokkuba dum e
nyaamtooo gam bolle deen. O vi'i be :

— Dum jiiibii hakkiilooji moodon naa ? ⁶² Ndeen noye
mbadoton to on ngi'ii *Bii-Neddo e yeenta toon dow
to wonnoo ila arande ? ⁶³ Ruhu kam hokkata yonki,
ammaa banndu neddo nafataa koo dume. Bolle de

†† Ecaaya 54.13

mbolvanmi on, kanje ngoni ruhu e yonki. ⁶⁴ Ammaa nder moodon e woodi be ngoondinaay.

Gam ila arande Yeesu e anndi been be ngoondintaa dum e oon nyaameydo amaana muudum. ⁶⁵ O besdi vi'igo :

— Kanjum wadi mbi'imi on : koo go'oto waawataa wargo to am, to *Baabiraawo hokkaay mo no o wardi.

⁶⁶ Baawo ma'ajum, duudbe nder tokkuba mo mbittii, be njahaay yeeso e tokkugo mo. ⁶⁷ Gam ma'ajum Yeesu yami been sappo e dido, o vi'i :

— Onon maa edon ngidi dillugo naa ?

⁶⁸ Simon Biiturus toontii mo vi'i :

— Moodibbo, to moye min njahata ? Aan woodi bolle kokkooje yonki dum faa abadaa. ⁶⁹ Min ngoondinii, emin anndi aan woni Ceniido ivoydo to Allah.

⁷⁰ Yeesu vi'i :

— Onon be'e sappo e dido, wanaa miin subu on naa ? Ammaa go'oto nder moodon dum mo *Ceydaan.

⁷¹ O volvii ka dow Yahuuda bii Simon Iskariyooti. Kanko woni nyaameydo amaana Yeesu, o go'oto nder been sappo e dido.

Minyiraabe Yeesu ngoondinaay mo

7 Baawo ma'ajum, Yeesu wadi ga yiilaago nder lesdi Gaaliili. O yidaa yiilaago nder lesdi *Yahuudiya, gam *Yahuudu'en e ndaara no mbardi mo. ² E wakkaci duum juulde Yahuudu'en bi'eteede *juulde bukkaaji badake. ³ Minyiraabe Yeesu worbe mbi'i mo :

— Dillu, njahaa lesdi Yahuudiya gam tokkuba ma ngi'a kuude de kuwataa. ⁴ Walaa cuudeydo ko huwata to e yidi anndeego. Nde laatii eda huwa iri de'e kuude, vanngin hoore maada yeeso yimbe fuu.

⁵ Gam koo minyiraabe ma'ako maa ngoondinaay mo. ⁶ Yeesu vi'i be :

— Wakkaci am waraay tawo, ammaa onon, wakkaci fuu dum wakkaci moodon. ⁷ Yimbe duuniyaaru mbaawataa wanygo on, ammaa miin, be nganyii yam gam emi saaydina kuude mabbe no kallude. ⁸ Njahee juulde deen onon, miin mi yahataa, gam wakkaci am waraay tawo.

⁹ Nde o vi'i be ka, sey o darii *Gaaliili.

¹⁰ Nde minyiraabe Yeesu njahi juulde deen, Yeesu boo yahii toon, ammaa o vannginaay hoore ma'ako, o suudii. ¹¹ Mawbe Yahuudu'en ngillii mo nder hawriinde juulde, ebe yama :

— Toye o woni ?

¹² Yimbe duudbe ngeddindiri dow bolle ma'ako nder suudeefi. Wobbe mbi'i :

— O neddo booddo !

Wobbe boo mbi'i :

— Wanaa noon, o kalkoowo yimbe.

¹³ Ammaa walaa bolvudo haala ma'ako e njaayri, gam ebe kula ardube Yahuudu'en.

Ekkitinol Yeesu wakkaci juulde

¹⁴ Nde ciya balde juulde ngutii, Yeesu natti nder *Wuro Allah Seniingo fudfii ekkitingo. ¹⁵ Dum haaynii Yahuudu'en korey, be mbi'i :

— Noye o hebri nga'al anndal, kanko mo janngaay ?

¹⁶ Yeesu toontii be vi'i :

— Haala ka ekkitineymi on, ivoyaay to am, ammaa to liloydo yam ka ivoyi. ¹⁷ Giddo huugo ko Allah yidi fuu, no anndey ekkitinki am to Allah ivoyi, naa to am ki ivi.

¹⁸ Koo moye volvata haala hoore muudum, hoore ma'ako o raarata mawningo. Ammaa oon mawni-noowo liloydo dum, goonga o vi'ata, fewre fuu walaa e ma'ako. ¹⁹ *Muusa hokki on *Tawreeta naa ? Ammaa walaa koo go'oto moodon tokki ka. Gam dume ndaaroton wargo yam ?

²⁰ Yimbe toontii mo mbi'i :

— Aan, a woodi ginnol. Moye raarata wargo maa ?

²¹ Yeesu vi'i be :

— Kuugal kaayniingal go'otal tan kuumi, on fuu dum haaynii on. ²² Muusa hokkii on dooka *naadeeki, ammaa to maamiraabe moodon dum ivoyi, naa to Muusa. E noon fuu edon naada bikkon moodon faa e *nyannde-fooftiinde. ²³ To binngel e naadee nyannde-fooftiinde, gam to' on kornu Dooka Muusa, ko jeyi kunyiranton yam gam mi yamditinii neddo nyannde-fooftiinde ? ²⁴ Ngooree sernirgo no ngi'irudon e gite tan, ammaa cerniree goonga.

Koo Yeesu woni Almasiifu ?

²⁵ Wobbe gada nder yimbe *Urusaliiima mbi'i :

— Wanaa kanko woni mo be ndaarata wargo naa ?

²⁶ Rah, emo darii ekkitina e njaayri. Be mbi'aay mo koo dume. Na aardiibe tabbitinii kanko woni *Almasiifu ?

²⁷ Enen eden anndi to o'o neddo ivi, ammaa to Almasiifu warii, walaa anndeydo to o ivoyi.

²⁸ Wakkaci Yeesu ekkitinta nder *Wuro Allah Seniingo, o towni voliinde, o vi'i :

— Edon anndi yam, edon anndi to ivoyi naa ?

Wanaa miin waddi hoore am, ammaa liloydo yam no goongaajo. Onon boo on anndaa mo. ²⁹ Ammaa miin emi anndi mo, gam to ma'ako ivoyi. Kanko liloyi yam.

³⁰ Ndeen be ndaari nanngugo mo, ammaa walaa meemdo mo, gam wakkaci ma'ako waraay tawo. ³¹ Duudbe nder hawriinde ndeen ngoondini mo, be mbi'i :

— To Almasiifu warii, koo emo huwa alaamaaji kaayniidi burdi di o'o neddo huwi naa ?

³² *Fariisa'en nani ko yimbe caawootiri dow Yeesu. *Mawbe aardiibe diina Yahuudu'en e Fariisa'en liloyi reenoobe Wuro Allah Seniingo gam nannga mo.

³³ Yeesu vi'i be :

— Miin, emi wondi e moodon wakkaci sedda tawo. Baawo ma'ajum, mi hootey to liloydo yam. ³⁴ On ngillo-to yam, ammaa on ngi'ataa yam, gam on mbaawataa yahago to ngonmi.

† Dooka naadeego nder Tawreeta Muusa woni, ammaa ila wakkaci Ibraahim naadeeki kiin fuddi.

³⁵ Yahuudu'en yamyamtiri :

— Toye o yahata to en mbaawataa yi'igo mo ? Kiila o tawtoyey yimbe meeden wonbe nder *Helenankoo'en, gam o ekkatina be. ³⁶ O vi'ii en ngilloto mo, en ngi'ataa mo, gam en mbaawataa yahago to o woni. Dume woni ma'ana bolle deen ?

Ceebooje ndiyam kokkoojam yonki

³⁷ Nyannde heynirde juulde, kayre buri nyalde fuu manngu, Yeesu darii towni voliinde vi'i :

— Domdufo fuu wara to am yara. ³⁸ Gam *Deftere vi'i : Goondindo yam fuu ceebooje ndiyam kokkoojam yonki no iley nder bernde muudum.

³⁹ O volvii dow *Ruhu Allah dum goondindo mo fuu hebata. Wakkaci duum Ruhu waraay tawo, gam Yeesu teddinaaka.

⁴⁰ Nde duudbe nder hawriinde ndeen nani bolle deen, be mbi'i :

— Goonga, kanko woni Annabiijo oon.

⁴¹ Wobbe mbi'i :

— Kanko woni *Almasiifu.

Wobbe boo mbi'i :

— Koo Almasiifu e ivoya *Gaalili ? ⁴² Deftere vi'ii, gada e lenyol *Dawda Almasiifu ivoyta, gada e si'ire Dawda vi'eteende Baytilaama o ivoyta.

⁴³ Nyumooji yimbe been cenndiri dow ma'ako.

⁴⁴ Nder mabbe e woodi yidbe nanngugo mo, ammaa walaa meemdo mo.

⁴⁵ Ndeen reenoobe *Wuro Allah Seniingo been ngarti to *mawbe aardiibe diina Yahuudu'en e *Fariisa'en.

Been mbi'i be :

— Gam dume on ngaddaay mo ?

⁴⁶ Reenoobe been toontii be, mbi'i :

— Walaa meeddo volvirgo kama neddo oon.

⁴⁷ Fariisa'en mbi'i be :

— Onon maa on estaama naa ? ⁴⁸ Koo e woodi goondinbe mo nder aardiibe, koo nder Fariisa'en naa ?

⁴⁹ Be'e yimbe anndaa *Tawreeta Muusa, be la'anaabe.

⁵⁰ Go'oto nder Fariisa'en bi'eteedo Nikodiimu, jahanoodo to Yeesu nder jemma, vi'i be :

⁵¹ — Koo Tawreeta meeden hokkii en laawol sernanngo neddo ila en nanaay haala ma'ako, en anndaa ko o huwi naa ?

⁵² Be toontii mo, be mbi'i :

— Aan maa a Gaaliilankeejo naa ? Raar *Deftere, a yi'ey walaa annabiijo koo go'oto ivoyi Gaalili.

[⁵³ Baawo ma'ajum, koo moye fuu hooti wuro muudum.

Debbo nanngiraado njeenu

8 Ndeen Yeesu dilliri vaamnde *Jaytunje. ² Fajiri o so'oyii nder *Wuro Allah Seniingo. Yimbe fuu ngari to ma'ako. O joodii emo ekkatina be. ³ Sey *moodibbe Tawreeta e *Fariisa'en ngaddani mo debbo nanngiraado njeenu. Be ndarni mo caka hawriinde ndeen.

⁴ Be mbi'i Yeesu :

— Moodibbo, o'o debbo nanngiraama njeenu.

⁵ *Muusa vi'ii nder *Tawreeta, doole mbarden iri be'e rewbe kaaye. Aan fa, noye mbiidaa ?

⁶ Be mbi'ii noon gam be nanngira mo bolle, be keba no be njowrani mo layfi. Sey Yeesu tuurnii, vinndiri hondu muudum e lesdi. ⁷ Nde be besdi yamgo mo, o banti hoore ma'ako, o vi'i be :

— Go'oto nder moodon mo meedaay wadgo hakke no aartu ferdugo mo haayre.

⁸ Sey o besdi tuurnaago, o wadi ga vinndugo e lesdi.

⁹ Nde be nani dum, be ndilliri go'oto-go'oto, mawbe aarti dillugo. Yeesu e debbo oon tan korii. ¹⁰ Yeesu banti hoore muudum, vi'i mo :

— Banndam debbo, toye be ngoni ? Walaa cernando ma naa ?

¹¹ O toontii mo :

— Moodibbo, walaa koo go'oto.

Yeesu vi'i mo :

— Miin boo, mi sernantaa ma. Yah, ta'a besdu wadgo hakke. †]

Yeesu woni jayngol duuniyaaru

¹² Yeesu besdi ekkitingo be, vi'i :

— Miin woni jayngol duuniyaaru. Tokkudo yam fuu yahataa nder nibre sam, ammaa no hebey jayngol yonki.

¹³ Ndeen *Fariisa'en mbi'i mo :

— Eda caaydina hoore maada, caaydaaku maada boo, naa dum goonga.

¹⁴ Yeesu toontii be vi'i :

— Kul mi saaydinii hoore am, e noon fuu caaydaaku am dum goonga, gam emi anndi to ivoyi, emi anndi boo to pa'ami. Ammaa onon, on anndaa to ivoyi, on anndaa boo to pa'ami. ¹⁵ Onon, on cernira noon no yimbe cernirta, ammaa miin mi sernantaa koo moye.

¹⁶ Ammaa to mi sernanii goddo, ceri'a am no goonga, gam mi sernataa miin tan, *Baabiraawo liloydo yam e wondi e am. ¹⁷ Dum vinndaama nder *Tawreeta moodon : caaydaaku worbe dido no goonga. ¹⁸ Miin, emi saaydanoo hoore am. Baabiraawo liloydo yam boo, e saaydanoo yam.

¹⁹ Be mbi'i mo :

— Toye Baaba maada woni ?

Yeesu toontii be vi'i :

— Koo miin koo Baaba am, walaa mo anndudon. To on annduno yam, daa on anndeyno Baaba am.

²⁰ Yeesu volvii bolle deen wakkaci o ekkitinta nder *Wuro Allah Seniingo faro yaayre to be ndesata ceede sadaka. Walaa meemdo mo, gam wakkaci ma'ako waraay tawo.

²¹ Yeesu besdi vi'igo be :

— Mi dilley, on ngilloto yam, ammaa on maayey nder hakkeji moodon. On mbaawataa yahago to njaheymi.

²² Gam ma'ajum, Yahuudu'en mbi'i :

— Koo maa o warey hoore ma'ako ? Kanjum wadi o vi'i en mbaawataa yahago to o yahata.

²³ Yeesu vi'i be :

† Ayaaje deen tawataake nder goddi binndi.

— Onon, lees ibdon, ammaa miin dow ivoyimi. Onon, e duuniyaaru ibdon, ammaa miin mi ivaay e ma'aru.

²⁴ Gam ma'ajum mbi'imi on, on maayey nder hakkeegi moodon. To on ngoondinaay miin woni mo ngonmi, goonga, on maayey nder hakkeegi moodon.

²⁵ Be mbi'i mo :

— Aan a moye ?

Yeesu toontii be vi'i :

— Mo mbi'inoomi on ila arande ngonmi. ²⁶ Emi woodi bolle duudde de mbolvaneymi on, de cerniraneymi on. Ammaa liloydo yam no goongaajo. Ko narrumoomi, ngeccotoomi yimbe.

²⁷ Be keptaay emo volvana be dow Baabiraawo.

²⁸ Gam ma'ajum, Yeesu vi'i be :

— To *Bii-Neddo yeftaama dow lekki, ndeen on anditey miin woni mo ngonmi. Mi wadataa koo dume gam hoore am, ammaa mi yeccoto on ko Baabiraawo anndini yam. ²⁹ Liloydo yam oon e wondi e am, o wooraay yam feere am, gam ko veli mo tan mbadeymi wakkaci fuu.

³⁰ Nde Yeesu vi'i noon, sey duudbe ngoondini mo.

Goonga no rimdiney on

³¹ Gam ma'ajum, Yeesu vi'i *Yahuudu'en goondinbe dum :

— To on dwtanake ekkitinol am, ndeen on laatoto almaajiri'en am goonga'en. ³² Ndeen on anndey goonga. Goonga kaan boo no rimdiney on.

³³ Be toontii mo, be mbi'i :

— Minon, min lenyol *Ibraahim, min meedaay laataago maccube koo moye. Noye mbi'irataa min ndimdey ?

³⁴ Yeesu vi'i be :

— Emi vi'a on goonga : badoowo hakke fuu no maccudo hakke. ³⁵ Maccudo joodataako nder wuro jawmum dum, ammaa biddo no joodoto faa abadaa. ³⁶ To *Biddo rimdinii on, on laatoto rimbe goonga'en. ³⁷ Emi anndi on lenyol Ibraahim, ammaa edon ndaara wargo, sabu haala am nattaay nder berde moodon. ³⁸ Miin, ko ngi'imi e Baaba am, kanjum ekkitineymi on. Onon, ko nandon e baaba moodon mbadoton.

Bibbe Ceydaan

³⁹ Be toontii mo, be mbi'i :

— *Ibraahim woni baaba amin.

Yeesu vi'i be :

— Kul e Ibraahim ibnoodon, daa on kuwii kuude Ibraahim. ⁴⁰ Ammaa jo'oni, gam mi vi'ii on goonga ka nanmi e Allah, edon ndaara wargo yam. Ibraahim wadaay noon. ⁴¹ Onon, kuude baaba moodon kuwoton.

Be mbi'i mo :

— Minon fa, min laataaki njaalu'en. *Baabiraawo go'oto min ngoodi, kanko woni Allah.

⁴² Yeesu vi'i be :

— Kul Allah wonnoo baaba moodon, daa on ngidey yam, gam to Allah ivoyimi ngarmi to moodon. Mi wad-

daay hoore am, ammaa kanko liloyi yam. ⁴³ Gam dume on kebtataa bolle am ? Gam on mbaawataa nango ko mbi'eymi on. ⁴⁴ Onon, *Ceydaan woni baaba moodon. Gidaadi baaba moodon kuwoton. Kanko o badoowo war-hoore ila arande. O walaa goonga, gam goonga walaa nder ma'ako. To o fevii, o wadii gikku ma'ako, gam o pevoowo, o baaba peve. ⁴⁵ Ammaa miin, gam emi volva goonga, kanjum wadi on ngoondinaay yam. ⁴⁶ Moye nder moodon waawi feldugo yam hakke ? To mi vi'ii goonga, gam dume on ngoondintaa yam ? ⁴⁷ Neddo Allah no naney bolle Allah. Ammaa onon, on nanataa de, gam naa on yimbe Allah.

Yeesu e buri Ibraahim

⁴⁸ *Yahuudu'en mbi'i mo :

— Min mbi'aay goonga nde min mbi'i a *Samaariyaajo, a woodi ginnol naa ?

⁴⁹ Yeesu toontii be vi'i :

— Mi walaa ginnol, emi doon teddina Baaba am. Ammaa onon edon njamna yam. ⁵⁰ Miin, mi yillantaako hoore am teddungal. E woodi gillantoodo yam ngal, kanko woni cernoowo. ⁵¹ Emi vi'a on goonga : tokkudo voliinde am fuu maayataa sam.

⁵² Yahuudu'en mbi'i mo :

— Jo'oni kam, min tabbitinii a woodi ginnol. Ibraahim e annabo'en fuu maayi. Noye aan mbi'irataa tokkudo voliinde maada fuu maayataa ? ⁵³ Koo a burii baaba amin *Ibraahim, boo o maayi ? Annabo'en boo maayi. Aan moye ndesdaa hoore maada ?

⁵⁴ Yeesu toontii be vi'i :

— Miin, to mi teddinii hoore am, teddungal am no mehere. Baaba am, mo noddoton Allah moodon, kanko teddinta yam. ⁵⁵ On anndaa mo, ammaa miin emi anndi mo. To mi vi'ii mi anndaa mo, mi laatake pevoowo kama moodon. Emi anndi mo, emi doon tokki voliinde ma'ako. ⁵⁶ Baaba moodon Ibraahim nanii beldum haynaago garol am. O yi'ii ngol, o nanii beldum.

⁵⁷ Yahuudu'en mbi'i mo :

— A wadaay koo duubi hamsiin (50) tawo, noye ngi'irudaa Ibraahim ?

⁵⁸ Yeesu toontii be vi'i :

— Emi vi'a on goonga : ila Ibraahim tagaaka, miin emi woodi.

⁵⁹ Gam ma'ajum be kooyi kaaye gam be pera mo. Ammaa Yeesu suudi hoore muudum, vurtii *Wuro Allah Seniingo.

Yeesu vumtinii dimaado no bumdo

9 Nde Yeesu wutotoo, o yi'ii goddo dimaado no bumdo.

² Almaajiri'en ma'ako yami mo :

— Moodibbo, moye wadi hakke o rimaa o bumdo, kanko, na danyoobe ma'ako ?

³ Yeesu vi'i be :

— Wanaa kanko koo danyoobe ma'ako mbaadi hakke. Dum wadii gam kuude Allah mbannga e ma'ako. ⁴ Ila

naange e hori, e haani kuwen kuude liloydo yam, gam jemma no warey nde walaa baawdo huugo. ⁵Wakkaci emi nder duuniyaaru, miin woni jayngol ma'aru.

⁶Nde o vi'i noon sey o tuuti jooode e lesdi, o soofni ndi, o molmi e gite bumdo oon. ⁷O vi'i mo :

— Yah, sulmoya veendu Silowam. (Ma'ana Silowam dum lilaado).

O sulmoyii o hooti, emo yi'a.

⁸Wondiddaabe ma'ako e yi'eynoobe mo emo toroo mbi'i :

— Wanaa kanko woni joodotonoodo e toroo ?

⁹Wobbe mbi'i :

— Dum kanko !

Wobbe mbi'i :

— Wanaa dum kanko ! Dum nandi ma'ako tan !

Neddo oon e hoore muudum vi'i :

— Goonga, dum miin !

¹⁰Be mbi'i mo :

— Ee noye mbumtirdaa ?

¹¹O toontii be o vi'i :

— Neddo bi'eteedo Yeesu soofni lesdi, o molmi e gite am, o vi'i yam mi yaha veendu Silowam, mi sulmoyo. Sey njahami culmoyiimi mbumtumi.

¹²Be mbi'i mo :

— Toye neddo oon woni ?

O vi'i be :

— Mi anndaa !

Fariisa'en yamii no bumtinaado vumtiri

¹³Sey be njahari bumnoodo oon to *Fariisa'en, ¹⁴gam nyannde nde Yeesu soofni lesdi vumtini mo, dum *nyannde-fooftiinde. ¹⁵Ndeen Fariisa'en yami mo :

— Noye mbumtirdaa ?

O vi'i be :

— O molmi lobokke e gite am, culmiimi, sey mbumtumi.

¹⁶Wobbe nder Fariisa'en mbi'i :

— Neddo oon ivoyaay to Allah, gam o reenaay dooka nyannde-fooftiinde.

Wobbe boo mbi'i :

— Noye neddo badoowo hakke waawrata wadgo iri du'um alaama kaayniidum ?

Be luhuri hakkunde mabbe. ¹⁷Fariisa'en besdi yamgo bumnoodo oon kadimaa :

— Aan fa, dume mbi'ataa dow bumtindo ma oon ?

O vi'i be :

— O annabiijo.

¹⁸E noon fuu, ardube Yahuudu'en njabaay o bumnoodo o vumtinaama, faa be noddid danyoobe ma'ako.

¹⁹Be yami be :

— O'o dum biyii on mo mbiidon danyaama no bumdo naa ? Ee noye o vumtiri jo'oni ?

²⁰Danyoobe ma'ako mbi'i :

— Emin anndi o biyii min, o danyaama o bumdo.

²¹Ammaa no o vumtiri jo'oni, min anndaa. Min anndaa boo moye vumtini mo. Kanko maa o mawdo, yamee mo ! Emo waawi toontaago on e hoore ma'ako.

²²Danyoobe ma'ako mbi'ii noon gam ebe kula ardube Yahuudu'en, gam been mbadii honnduko wo'oto : neddo fuu biido Yeesu woni *Almasiifu be laggey mo, be mburtina mo *suudu wa'ajordu. ²³Kanjum wadi danyoobe ma'ako mbi'i :

— O mawdo, yamee mo !

²⁴Sey Fariisa'en besdi noddugo bumnoodo oon didabre, be mbi'i mo :

— Teddin Allah, yecca goonga ! Minon, emin anndi neddo oon no badoowo hakke.

²⁵O vi'i be :

— Koo o badoowo hakke, miin kam mi anndaa. Fii go'otum tan anndumi : mi bumnoodo, jo'oni boo emi yi'a.

²⁶Be mbi'i mo :

— Dume o wadan maa ? Noye o vumtini ma ?

²⁷O toontii be o vi'i :

— Mi aartii mi vi'ii on ka, ammaa on njabaay. Gam dume ngiddon besdugo nango ka kadimaa ? Na onon maa edon ngidi laataago almaajiri'en ma'ako ?

²⁸Be kudi mo, be mbi'i :

— Aan woni almaajiriijo ma'ako ! Minon min almaajiri'en *Muusa. ²⁹Emin anndi Allah volidii e Muusa, ammaa kanko min anndaa to o ivoyi.

³⁰Neddo oon toontii be vi'i :

— Dum kaayniidum : on anndaa to o ivoyi, rah, miin boo o vumtini yam ! ³¹Eden anndi Allah nanantaa wadoobe hakke, ammaa emo nanana kuldo mo, badoowo ko o yidi. ³²Gada duuniyaaru tagaa, dum meedaay nango goddo vumtini danyaado no bumdo. ³³To naa to Allah neddo oon ivoyi, o waawataa wadgo koo dume.

³⁴Be mbi'i mo :

— Aan dimaado nder hakke, aan ekkintina min naa ? Be laggi mo.

Mbumndam bernde

³⁵Yeesu nani be laggii mo, sey o yillii mo, o fotti e ma'ako, o yami mo :

— A goondinii *Bii-Neddo naa ?

³⁶O toontii Yeesu o vi'i :

— Moodibbo, moye woni mo, gam mi ngoondina mo ?

³⁷Yeesu vi'i mo :

— A aartii a yi'ii mo. Oon bolideydo e maada, dum kanko.

³⁸O vi'i mo :

— Jawmiraawo, mi goondinii.

O sujjiidani Yeesu.

³⁹Ndeen Yeesu vi'i :

— Wadgo ceri'a waddi yam nder ndu'u duuniyaaru, gam faa vumbe ngi'a, yi'oobe boo mbuma.

⁴⁰Nde Fariisa'en wondube e ma'ako nani bolle deen, be yami mo :

— To noon, minon min vumbe naa ?

⁴¹Yeesu vi'i be :

— Kul on vumbe, daa on madataano hakke. Ammaa gam mbiidon edon ngi'a, hakke moodon tabbitii.

Gaynaako booddo

10 — Emi vi'a on goonga : nattoowo hoggo baali mo nattiraay dammugal fuu, kanko woni gujjo, te'etoowo. ² Ammaa oon nattirowo dammugal, kanko woni gaynaako baali. ³ Deenoowo dammugal no omtaney mo. Baali diin e nana voliinde ma'ako. O noddey baali ma'ako diin, koo nguye fuu e innde muudum, o vurtina di. ⁴ To o vurtinii di, di fuu, o aardoto di, di tokka baawo ma'ako, gam edi anndi voliinde ma'ako. ⁵ Di tokkataa kodo sam, di nyaarey mo, gam di anndaa voliinde kodo.

⁶ Yeesu vi'ii be bolle deen, ammaa be keptaay dow dume o volvi.

Yeesu woni gaynaako booddo

⁷ Gam ma'ajum, Yeesu besdi vi'igo be :

— Emi vi'a on goonga : miin woni dammugal hoggo baali. ⁸ Aartube yam wargo fuu no wuybe, te'etoobe, ammaa baali diin nananaay be. ⁹ Miin woni dammugal. Nattirido to am fuu no hisey, o nattey, o vurtoto, o hebey yaayre durngol. ¹⁰ Gujjo e wara gam wujjugo e hirsugo e halkugo tan. Ammaa miin, mi warii gam yimbe keba jo'onde velnde nde walaa ko njakki e muudum.

¹¹ Miin woni gaynaako booddo. Gaynaako booddo e hokka yonki muudum gam baali muudum. ¹² Ammaa gayloowo, naa no gaynaako goongaajo, gam walaa ko waanni mo e baali diin. To o yi'ii sayaakiire, o nyaarey o dala di. Sayaakiire no nanngoy ko nanngata, koriidi no cankitoto. ¹³ Gayloowo no nyaarey dala di, gam o gayloowo, walaa ko waanni mo to di kalki.

¹⁴⁻¹⁵ Miin woni gaynaako booddo. Noon no Baabiraawo anndiri yam, emi anndi mo, noon boo anndirmi baali am, baali am boo noon anndiri yam. Emi hokka yonki am gam baali am. ¹⁶ Emi woodi goddi baali boo di ngalaa nder ngo'o hoggo. Kanji boo, doole mi wadda di. Di nana voliinde am, di laatoo sefre wo'ore, gaynaako go'oto. ¹⁷ *Baabiraawo e yidi yam, gam mi hokkey yonki am, ndeen kadimaa mi hooytoo ki.

¹⁸ Walaa baawdo ittango yam yonki. Miin e hoore am hokkata ki. Emi woodi baawde hokkugo ki, emi woodi baawde hooytoyaago ki. Baaba am, kanyum vi'i yam mi wada noon.

¹⁹ Bolle deen besdi senndindirgo *Yahuudu'en. ²⁰ Duudbe nder mabbe e mbi'a :

— Emo woodi ginnol, o kaanjaado. Gam dume edon ngewanoo mo ?

²¹ Ammaa wobbe mbi'i :

— Ngo'ol ekkitinol naa ngol goondo ginnol. Goondo ginnol waawataa vumtingo bumdo.

Yahuudu'en calake Yeesu

²² Juulde mbaadi nder si'ire *Urusaliiima. Juulde deen dum *juulde Wuro Allah Seniingo. Dum fotoyii nder dabbunde. ²³ Yeesu e yiiloo nder *Wuro Allah Seniingo, toon to rumpaaji laamiido Suleymaanu ngoni.

²⁴ Sey *Yahuudu'en tummbi mo mbi'i :

— Faa ndeye dalataa woorgo min nder berde didi ? To aan woni *Almasiifu, yecca min laabdum.

²⁵ Yeesu toontii be vi'i :

— Mi yeccake on, ammaa on ngoondinaay. Kuude de kuumi nder innde Baaba am, kanje caaydinta yam.

²⁶ Ammaa onon on ngoondinaay yam, gam naa on baali am. ²⁷ Baali am no ngewanto voliinde am. Emi anndi di, edi tokka yam. ²⁸ Emi hokka di yonki dum faa abadaa. Di kalkataa sam. Walaa koo moye jabtata di e junngo am. ²⁹ *Baabiraawo kokkudo yam di, burii koo moye manngu. Walaa baawdo jabtugo di e junngo Baaba am. ³⁰ Miin e Baabiraawo, min go'o.

³¹ Yahuudu'en besdi hooygo kaaye gam fergo mo.

³² Yeesu vi'i be :

— Mi hollii on kuude boodde duudde ivoyde to Baabiraawo. Dow deye kuude ndaaroton ferdugo yam kaaye ?

³³ Yahuudu'en mbi'i mo :

— Wanaa gam kuugal boodngal min perdey maa kaaye, ammaa gam a famdiniin innde Allah. Aan a neddo, ammaa a wartirii hoore maada Allah.

³⁴ Yeesu vi'i be :

— Dum vinndaama nder *Tawreeta moodon : « Allah vi'i : onon on allaaji. » ³⁵ Ko *Deftere vi'i sottataa. Allah noddirii been be volidi allaaji, ³⁶ ndeen noye mbi'iroton yam mi famdiniin innde Allah, gam mi vi'ii miin mi *Biddo Allah, miin mo Baabiraawo seni, o liloyi nder duuniyaaru ? ³⁷ Kul mi huwaay kuude Baaba am, to' on ngoondinam. ³⁸ Ammaa to emi huwa de, kul on ngoondinaay yam, ngoondinee kuude deen gam anndon, kepton emi nder Baabiraawo, Baabiraawo e nder am.

³⁹ Be besdi raargo nanngugo mo, ammaa o hisi juude mabbe.

⁴⁰ Yeesu so'ii gada maayo Urdun, toon to Yahayya wadeynoo *baptisma arande. O joodii toon.

⁴¹ Yimbe duudbe ngari to ma'ako, be mbi'i :

— Yahayya wadaay kaayniidum koo go'otum. Ammaa ko o vi'i dow o'o neddo fuu dum goonga.

⁴² Duudbe ngoondini mo toon.

Maayde Li'aajaru

11 Toon si'ire Baytaaniya e woodi goddo neddo mo yamdaa bi'eteedo Li'aajaru. Emo wondi e rimdaabe ma'ako rewbe dido, Maryaama e Marta.

² Maryaama ^{††} woni molmeydo kosde Jawmiraawo e nebbam uuroojam, o mooytira de e gaasa ma'ako. Li'aajaru mo yamdaa oon no minyiiko.

³ Rimdaabe ma'ako rewbe liloyi goddo to Yeesu. O vi'i mo :

— Moodibbo, oon mo ngiddaa yamdaa.

⁴ Nde Yeesu nani bolle deen, o vi'i :

— Nyawu nguun warataa mo, ammaa ngu vannginey teddungal Allah, *Biddo Allah boo teddiniree e ma'agu.

[†] Jabuura 82.6 ^{††} O'o Maryaama naa dum inna Yeesu, o debbo feere.

⁵ Yeesu e yidi Li'aajaru e rimdaabe muudum rewbe, Marta e Maryaama. ⁶ Koo nde o nani Li'aajaru yamdaa, o besdi joodaago toon to o woni balde didi. ⁷ Baawo ma'ajum, o vi'i almaajiri'en ma'ako :

— Co'oodemma lesdi *Yahuudiya !

⁸ Almaajiri'en toontii mo mbi'i :

— Moodibbo, neebaay ko *Yahuudu'en ndaari ferdugo maa kaaye, ndeen kadimaa co'odaa toon ?

⁹ Yeesu vi'i be :

— Wanaa awaaji sappo e didi ngoni nder nyalawma naa ? Jahoowo nyalawma fergataako, gam emo yi'a jayngol. ¹⁰ Ammaa jahoowo jemama no fergoto, gam jayngol walaa e ma'ako.

¹¹ Baawo o vi'ii bolle deen, o besdi vi'igo be :

— Higoo meeden Li'aajaru daanake, ammaa mi yahay mi findinoya mo.

¹² Almaajiri'en mbi'i :

— Moodibbo, kul o daani, ndeen o hoyey.

¹³ Kanko emo volva dow maayde Li'aajaru, ammaa kambe be tammii bolle doyingol o volvata. ¹⁴ Ndeen Yeesu yeccii be laabdum :

— Li'aajaru maayi ! ¹⁵ Gam daliila moodon mi nani beldum mi tawaaka toon, gam ngoondinon. Ammaa jo'oni njahemma to ma'ako.

¹⁶ Ndeen Tooma bi'eteedo Ciwtaado vi'i almaajiri'en horiibe :

— Njahemma gam enen maa maayden e ma'ako.

Yeesu sa'anoyii rimdaabe Li'aajaru

¹⁷ Nde Yeesu yottii, o tawi Li'aajaru wadii balde nayi nder yenaande. ¹⁸ Hakkunde Baytaaniya e *Urusaliiima dum buraay kama kiloomeetir tati. ¹⁹ Gam ma'ajum *Yahuudu'en duudbe gada Urusaliiima ngari to Maryaama e Marta, gam sa'anugo be dow maayde Li'aajaru minyiraawo mabbe. ²⁰ Nde Marta nani Yeesu e wara, o yahi tabboyaago mo, ammaa Maryaama joodii wuro.

²¹ Marta vi'i Yeesu :

— Moodibbo, to a do'ono, daa minyam gorko maayataano. ²² Ammaa koo jo'oni emi anndi ko toridaa Allah fuu no wadante dum.

²³ Yeesu vi'i mo :

— Minya no fintey.

²⁴ Marta vi'i :

— Emi anndi o fintey *nyannde-darngal.

²⁵ Yeesu vi'i mo :

— Miin woni pintinoowo, miin woni yonki. Goondindo yam, koo to maayii no foofey. ²⁶ Kadimaa goondo yonki fuu goondini yam, maayataa sam. A goondinii dum naa ?

²⁷ Marta toontii mo vi'i :

— Ee Jawmam ! Mi goondinii aan woni *Almasiifu *Biddo Allah garoowo nder duuniyaaru.

²⁸ Baawo ma'ajum o yahi noddoygo minyiiko Maryaama. O vi'i dum e suudeefi :

— Moodibbo wari emo noddu maa.

²⁹ Nde Maryaama nani ka, o ummii jaawdum o no'otoyii. ³⁰ Yeesu nattaay si'ire ndeen tawo. Emo toon

to Marta tabboynoo mo. ³¹ Yahuudu'en wondube e Maryaama nder wuro gam de'itingo mo, be ngi'i o vurtake jaawdum. Be tokki mo, be tammii o voyoyey toon to yenaande.

³² Nde Maryaama yottii to Yeesu woni, yi'i mo, sey o diccii yeeso ma'ako o vi'i mo :

— Moodibbo, to a do'ono daa minyam gorko maayataano.

³³ Nde Yeesu yi'i Maryaama e Yahuudu'en wondube e ma'ako e mboya, sey dum ummini bernde ma'ako, nde metti.

³⁴ O vi'i :

— Toye ndesdon mo ?

Be toontii mo be mbi'i :

— Moodibbo, war ngi'a !

³⁵ Sey gondi Yeesu ndufi.

³⁶ Yahuudu'en mbi'i :

— Ndaaree no o yidiri mo !

³⁷ Wobbe nder mabbe mbi'i :

— Bumtindo bumdo waawataa hadgo o'o neddo maaygo naa ?

Yeesu fintinii Li'aajaru

³⁸ Bernde Yeesu besdi mettugo, o yahi yenaande. Yenaande ndeen dum luuro omndiraango haayre mawnde.

³⁹ Yeesu vi'i be :

— Ittee haayre ndeen !

Marta mawnu maaydo oon, vi'i mo :

— Jawmam, jo'oni o hacci, gam o wadii balde nayi nder yenaande.

⁴⁰ Yeesu vi'i mo :

— Mi vi'aay ma to a goondinii a yi'ey teddungal Allah naa ?

⁴¹ Be itti haayre ndeen.

Yeesu tiggii dow vi'i :

— *Baabiraawo, emi doon yettu maa gam a yewanake yam. ⁴² Miin boo, emi anndi eda yewanii yam dum. Ammaa mi vi'ii noon gam yimbe dariibe do'o ngoondina aan lilooyi yam.

⁴³ Baawo bolle deen o towni voliinde, o vi'i :

— Li'aajaru, vurtu !

⁴⁴ Sey maaydo oon vurtii. Juude ma'ako e kosde ma'ako e taarorii leppi, yeeso ma'ako e suddi.

Yeesu vi'i be :

— Taartee mo, ngooree mo o yaha !

Mawbe Yahuudu'en ndarvii nanngugo Yeesu

⁴⁵ Duudbe nder *Yahuudu'en warnoobe to Maryaama, ngi'i ko Yeesu wadi, be ngoondini mo. ⁴⁶ Ammaa wobbe njahi to *Fariisa'en ngeccii be ko Yeesu wadi.

⁴⁷ Ndeen Fariisa'en e *mawbe aardiibe diina kawriti *sernoobe diina. Be mbi'i :

— Neddo oon e wada alaamaaji kaayniidi duuddi. Noye mbaadanten mo ? ⁴⁸ To en daldii mo noon, yimbe fuu no ngoondiney mo. Ndeen *Roomankoo'en no

ngarey kalka yaayre meeden seniinde, faa e lenyol meeden fuu. †

⁴⁹ Go'oto nder mabbe bi'eteedo Kayafas, laatiido *aardiido diina mawdo nder hitaande ndeen, vi'i be :
— Onon, on anndaa koo dume. ⁵⁰ On anndaa dum burii voodgo neddo go'oto maayana yimbe fuu, dow e lenyol meeden fuu halka naa ?

⁵¹ (Wanaa e anndal hoore ma'ako o vi'ata bolle deen, ammaa gam o mawdo *aardiibe diina hitaande ndeen, o wadii annabaaku Yeesu no maayey gam lenyol mabbe. ⁵² Wanaa gam lenyol Yahuudu'en tan o maayata, ammaa gam o hawrita bibbe Allah sankitiibe koo toye, be laatoo go'o.) ⁵³ Ila nyannaan be mbaadi caawara gam be mbara mo.

⁵⁴ Gam ma'ajum Yeesu fudditaay yiilaago nder Yahuudu'en. O ivoyi toon to o wonnoo, o yahi si'ire vi'eteende Efraayim heeddunde e ladde. Toon o joododii e *almaajiri'en ma'ako.

⁵⁵ Juulde Yahuudu'en bi'eteede *juulde Kuultol badake. Duudbe nder yimbe lesdi ndiin njahi Urusaliima gam labbingo ko'e mu"en ila juulde ngaraay. ⁵⁶ Ebe ngilloo Yeesu. Wobbe e ndarii nder *Wuro Allah Seniingo, ebe yamyamtira, ebe mbi'a :

— Noye tammiidon ? O wara juulde deen, na o warataa ?

⁵⁷ Gam *mawbe aardiibe diina e Fariisa'en mbaadiino dooka : neddo fuu anndudo to Yeesu woni yeccoo be, gam be nannga mo.

Maryaama rufii alawordi dow kosde Yeesu

(Matta 26.6-13 ; Markus 14.3-9)

12 Balde joveego'o ila *juulde Kuultol ngaraay, Yeesu yahi Baytaaniya toon to Li'aajaru woni, mo o fintini nder maayde. ² Toon be ndefani mo nyaamdu alaasara. Marta kam woni ge'edoowo nyaamdu, Li'aajaru boo e nder nyaamdoobe e Yeesu. ³ Ndeen Maryaama hooyi feccere liitarru nebbam luboojam beldum mbi'eteedam *nardi, dam ceede duudde. O rufi dam dow kosde Yeesu, o molmiri de gaasa ma'ako. Wuro ngoon fuu heevi luubngol nebbam daam.

⁴ Ammaa go'oto nder almaajiri'en Yeesu bi'eteedo Yahuuda Iskariyooti nyaameydo amaana ma'ako vi'i :

⁵ — Ko jeyi nebbam daam soorraaka, ceede ma'ajam kokkee sooybe ? Gam ceede ma'ajam fotii e ceede ajurfaari keme tati (300). ††

⁶ O vi'irii noon gam o gujjo, naa gam o nanii yurmeende sooybe. Kanko woni jogotoodo ceede mabbe, kadimaa emo voovi nokkugo de.

⁷ Yeesu vi'i :

— Ngooree debbo oon. O resii dam gam nyannde uveeki am. ⁸ Sooybe e ngondi e moodon dum, ammaa miin naa dum ngondumi e moodon.

Mawbe Yahuudu'en mbaadi dabaree wargo Li'aajaru

⁹ Hawriinde *Yahuudu'en duudbe nani Yeesu e toon Baytaaniya, sey be njahi toon. Naa Yeesu tan waddi be, ammaa gam be ngi'a Li'aajaru pintinaado oon.

¹⁰ *Mawbe aardiibe diina mbaadi caawara wargo Li'aajaru boo, ¹¹ gam Yahuudu'en duudbe dalii tokkugo be, be ngoondinii Yeesu gam daliila Li'aajaru.

Yeesu nattii Urusaliima

(Matta 21.1-11 ; Markus 11.1-11 ; Luka 19.28-40)

¹² Jahango ma'ajum, jama'aare warnde gam juulde deen nani Yeesu e wara *Urusaliima. ¹³ Be kooyi licce dabiinooje, be tabboyii mo. Ebe ngulla, ebe mbi'a :

— Hoosaana †! Maaltoore laatanoo gareydo nder innde Jawmiraawo. Maaltoore laatanoo laamiido Isiraa'iila !

¹⁴ Yeesu hebi molel njaakiwa waddii, noon no *Deftere vi'i. Nde vi'i :

¹⁵ « Yimbe si'ire Urusaliima, to' on kul !

Ndaaree, raa laamiido moodon doon wara, emo waddii molel njaakiwa. » ††

¹⁶ Ila arande almaajiri'en ma'ako kebaay dum. Ammaa baawo teddineeki ma'ako (waato ummitineeki Yeesu), be kiimtake ko Deftere vi'i dow ma'ako, noon boo be tabborii mo.

¹⁷ Jama'aare wondunoonde e ma'ako nyannde o fintini Li'aajaru, o vurtini dum nder yenaande, kambe boo be ngeccii ko be ngi'i. ¹⁸ Kanjum wadi yimbe duudbe njahi tabboyaago Yeesu, gam be nanii o wadii du'um alaama kaayniidum.

¹⁹ Ndeen *Fariisa'en mbolodi hakkunde mu"en, be mbi'i :

— On ngi'i, ko mbaadeten fuu nafaay, duuniyaaru fuu e tokki mo.

²⁰ Nder juulde deen e woodi wobbe *Helenankoo'en warbe Urusaliima gam sujjidango Allah. ²¹ Be ngari to Filibus, neddo si'ire Baytisayda nder lesdi *Gaalili, be mbi'i mo :

— Moodibbo, emin ngidi yi'igo Yeesu.

²² Filibus yahi vi'oyi ka Anndaraawus. Kambe ngaddi haala kaan to Yeesu.

²³ Yeesu vi'i be :

— Wakkaci teddineeki *Bii-Neddo wari. ²⁴ Emi vi'a on goonga : to gabbel gawri yanaay, natti nder lesdi waati, ngel daroto kangel tan. Ammaa to ngel waatii, ngel rimey gabbe duudde. ²⁵ Giddo yonki muudum no dulle ki. Ammaa ganydo yonki muudum nder ndu'u duuniyaaru, no reene ki, o heba yonki dum faa abadaa. ²⁶ To e woodi gidde jagganaago yam, sey o tokka yam. To ngonmi fuu, toon jaggantoodo yam wonata. *Baabiraawo boo no teddiney mo.

Yeesu volvii dow maayde muudum

²⁷ — Jo'oni bernde am metti. Noye mbi'eymi ? Mi vi'a : Baaba, hisnam e du'um wakkaci naa ? Mi vi'ataa noon,

‡ Ma'ana hoosaana woni hisnu min. †† Jakaariya 9.9

† E wakkaci duum, Roomankoo'en laamotoo dow lesdi Isiraa'iila.
†† Ceedel ajurfaari go'otel fotii e biya kuwoowo ngesaa nyalaande wo'ore.

gam wakkaci duum waddi yam. ²⁸ Baaba am, teddin in-nde maada.

Ndeen voliinde ivoynde gada dow nanaa, nde vi'i :
— Mi teddinii nde, mi besdey boo teddingo nde.

²⁹ Nde yimbe darinoobe toon nani voliinde ndeen, wobbe mbi'i dum riggaango.

Wobbe boo mbi'i :

— Malaa'ikaajo volidi e ma'ako !

³⁰ Yeesu vi'i be :

— Wanaa gam am voliinde ndeen wari, ammaa gam moodon nde wari. ³¹ Jo'oni woni nde Allah sernanta ndu'u duuniyaaru. Jo'oni laamiido duuniyaaru kalludo tuufete. ³² Ammaa miin, to mi yeftaama nder duuniyaaru, mi foodey yimbe fuu wargo to am.

³³ E bolle deen o tindiniri iri maayde nde o maayata.

³⁴ Yimbe toontii mo mbi'i :

— Min nanii nder *Tawreeta, *Almasiifu no tab-bitoo. Noye aan mbi'irataa *Bii-Neddo no yeftete ? Moye woni Bii-Neddo oon ?

³⁵ Yeesu vi'i be :

— Jayngol e doon wondi e moodon wakkaci sedfa tawo. Njahee nder jayngol ila engol wondi e moodon, gam to' nibre hewto on. Gam jahoowo nder nibre andaa to yahata. ³⁶ Ngoondinee jayngol ila engol wondi e moodon, gam laatoodon bibbe ma'agol.

Nde Yeesu vi'i ka, o dilli o suudii be.

Yahuudu'en ngoondinaay Yeesu

³⁷ Koo nde Yeesu wadi alaamaaji kaayniidi yeeso *Yahuudu'en, e noon fuu be ngoondinaay mo. ³⁸ Noon dum hebbiniri bolle annabi *Ecaaya biido :

Jawmiraawo, moye goondini bolle amin ?

Beye Jawmiraawo vannginani baawde muudum ? †

³⁹ Be mbaawaay goondingo mo, kama ko annabi Ecaaya vi'inoo :

⁴⁰ « Allah vumnii gite mabbe,
o yo'orinii berde mabbe,
gam to' gite mabbe ngi',
to' berde mabbe pahamu,
faa be tuuba, o yamditina be. » ††

⁴¹ Ecaaya vi'ii noon gam o yi'ii teddungal Yeesu, o yeccii habaru ma'ako. ⁴² E noon fuu, mawbe Yahuudu'en duudbe ngoondinii Yeesu, ammaa be mbanninaay dum, gam be kulii to' *Fariisa'en mburtin be *sudu-wa'ajordu Yahuudu'en. ⁴³ Sabu be burii yidgo teddungal yimbe dow e ngal Allah.

Yeesu woni jayngol duuniyaaru

⁴⁴ Yeesu towni voliinde vi'i :

— Goondindo yam, naa miin tan o goondini, ammaa faa e liloydo yam o goondini. ⁴⁵ Giido yam yi'ii liloydo yam. ⁴⁶ Mi warii nder duuniyaaru gam laataago jayngol ma'aru, gam to' goondindo yam fuu joodo nder nibre. ⁴⁷ Nando ekkitinol am, ammaa o goondinaay ngol, miin mi sernantaa mo. Gam mi waraay sernango duuniyaaru, ammaa mi warii gam hisnugo ndu. ⁴⁸ Caliido

yam, mo jabaay ekkitinol am, e woodi cernaneydo mo. Voliinde nde mbi'imi on, kayre sernanta mo *nyannde-darngal. ⁴⁹ Ko mbolveymi ivaay e am, ammaa *Baabiraawo liloydo yam, kam hokki yam bolle de mbi'eymi on. ⁵⁰ Emi anndi bolle ma'ako e kokka yonki dum faa abadaa. Walaa ko mbolvumi, sey ko Baabiraawo vi'i yam mi volva.

Yeesu lootii kosde almaajiri'en muudum

13 Ila e horii nyalaande wo'ore ko hokka *juulde Kuultol ngara, Yeesu e anndi wakkaci warii nde o dalata duuniyaaru, o hoota to *Baabiraawo. Emo yidi yimbe ma'ako wonbe nder duuniyaaru, jo'oni o holley be manngu yidde ma'ako fuu. ² Wakkaci nde be kiirtotoo, *Ceydaan aartii wadi nyumooji nyaamgo amaana Yeesu nder bernde Yahuuda bii Simon Iskariyooti. ³ Yeesu e hoore muudum e anndi to Allah ivoyi, to Allah boo hootata. Emo anndi Allah wadii koo dume fuu nder junngo ma'ako. ⁴ Gam ma'ajum o ummii to be kiirtotoo, o bortii ngapaleewol ma'ako, o taadii gudel. ⁵ Ndeen o wayli ndiyam nder taasawo, o fuddi lootgo kosde *almaajiri'en ma'ako, emo molmira de gudel ngel o taadii.

⁶ Nde o wari to Simon Biiturus, sey vi'i mo :

— Jawmam, aan lootata kosde am naa ?

⁷ Yeesu toontii mo vi'i :

— Jo'oni a hebtaay ko mbaadeymi, ammaa yeeso a hebtey.

⁸ Biiturus vi'i mo :

— A lootataa kosde am abadaa !

Yeesu vi'i mo :

— Kul mi lootanaay ma kosde, a walaa gedal fuu to am.

⁹ Simon Biiturus vi'i mo :

— Jawmam ! To dum noon, ta'a haad e kosde tan, ammaa loot juude e hoore fuu.

¹⁰ Yeesu vi'i mo :

— Lootiido yidaa looteego, sey lullaago tan, gam bannu ma'ako fuu no laabndu. Onon on laabbe, ammaa naa on fuu.

¹¹ Emo anndi nyaameydo amaana ma'ako. Kanjum wadi o vi'i : « Naa on fuu ngoni laabbe. »

¹² Nde Yeesu heyni lootgo kosde mabbe, o hooyi ngapaleewol ma'ako, o joodii o vi'i be :

— On kebtii ko mbaadanmi on naa ? ¹³ Edon noddira yam « Moodibbo » e « Jawmiraawo ». Noon dum deydey, gam miin woni mo. ¹⁴ To miin jawmiraawo moodon e moodibbo moodon, mi lootanii on kosde, e haani onon boo lootindiron kosde moodon. ¹⁵ Dum misaalu mbaadanmi on, gam onon maa mbaadan noon no mbaadanmi on. ¹⁶ Emi vi'a on goonga : maccudo burataa jawmu wuro muudum, lilaado boo burataa liloydo dum. ¹⁷ Jo'oni on anndii dum, on barkidinaabe to on kuwii dum. ¹⁸ Naa on fuu mbolvanmi. Emi anndi been be cubmi, ammaa e haani ko *Deftere vi'i heeva : « Mo nyaamdeymi no ummanto yam. » ††¹⁹ Emi vi'a on

† Ecaaya 53.1 †† Ecaaya 6.9-10

‡ Lootki kosde hodbe dum kuugal maccudo, naa ngal jawmu wuro. †† Jabuura 41.10

ka jo'oni, ila dum waraay, gam to dum warii ngoondi-non miin woni mo ngonmi. ²⁰ Emi vi'a on goonga : jabbiido lilaado am, jabbake yam, jabbiido yam boo jabbake liloydo yam.

Yeesu vannginii Yahuuda nyaamata amaana muudum
(Matta 26.20-25 ; Markus 14.17-21 ; Luka 22.21-23)

²¹ Baawo o volvii bolle deen, bernde ma'ako mettii, o vi'i :

— Emi vi'a on goonga : go'oto nder moodon no nyaamey amaana am.

²² *Almaajiri'en ma'ako ndaarndaartiri. Be anndaa dow moye o volvata. ²³ Go'oto nder almaajiri'en, mo Yeesu buri yidgo, e joodii takkol ma'ako. ²⁴ Simon Biiturus baayi mo, o yama Yeesu dow moye volvata bolle deen.

²⁵ Ndeen almaajiriijo oon lelii faro wabaare Yeesu, vi'i mo :

— Jawmam, dum moye ?

²⁶ Yeesu toontii mo vi'i :

— Mo kokkeymi lonngere nde cuubmi nder li'o, dum kanko.

O suuvi nde, o hokki nde Yahuuda bii Simon Iskariyooti. ²⁷ Baawo Yahuuda jabii lonngere ndeen, *Ceydaan natti nder bernde ma'ako.

Yeesu vi'i mo :

— Wad ko mbadataa jaawdum !

²⁸ Walaa koo moye nder joodiibe toon hebti gam dume Yeesu vi'i mo noon. ²⁹ Yahuuda woni jogiido ceede mabbe. Gam ma'ajum wobbe tammii Yeesu vi'ii mo o soodoya ko be ngidi gam juulde, koo boo o hokka sooybe goddum. ³⁰ Nde Yahuuda jabi lonngere ndeen, o vurtii. Dum jemma.

Dooka kesa

³¹ Baawo burtaaki Yahuuda, Yeesu vi'i :

— Jo'oni *Bii-Neddo no teddinte, Allah boo no teddinte nder ma'ako. ³² To Allah teddinaama nder ma'ako, Allah no teddiney mo e hoore muudum, o teddiney mo jaawdum. ³³ Bikkon am, emi doon wondi e moodon wakkaci sedda tawo. On ndaarey yam, ammaa jo'oni emi vi'a on noon no mbi'inoomi *Yahuudu'en : on mbaawataa yahago to njaheymi. ³⁴ Jo'oni raa dooka kesa ka kokkeymi on : ngidngidtiree ! Sey onon boo ngidngidtiron noon no ngidrumi on ! ³⁵ To on ngidngidtirii, yimbe fuu no anndey onon ngoni almaajiri'en am.

Yeesu vi'ii Biiturus no yeddey anndugo dum
(Matta 26.31-35 ; Markus 14.27-31 ; Luka 22.31-34)

³⁶ Simon Biiturus vi'i mo :

— Jawmam, toye paada ?

Yeesu toontii mo vi'i :

— To pa'ami jo'oni, a waawataa tokkugo yam tawo. Ammaa yeeso do'o a tokkey yam.

³⁷ Biiturus vi'i mo :

— Jawmam, gam dume mi waawataa tokkugo ma jo'oni ? Mi hokkey koo dum yonki am gam maada.

³⁸ Yeesu vi'i mo :

— A hokkey yonki maada gam am naa ? Too, emi vi'i maa goonga : hannde ko hokka njakaraari kurkita, a yeddey anndugo yam faa nde tati.

Yeesu woni laawol yahago to Allah

14 Yeesu vi'i almaajiri'en muudum :

— To' berde moodon mettu. Ngoondinee Allah, ngoondinee yam miin boo. ² E woodi cuudi duuddi nder wuro Baaba am. To naa dum noon, daa mi yecca-taakono on dum. Mi yahey gam mi siryanoo on yaayre toon. ³ Ndeen to mi siryanake on yaayre, mi vittoyey mi yahara on to am, gam to njoodiimi, onon boo njoodoodon toon. ⁴ Efon anndi laawol yahago to pa'ami.

⁵ Tooma vi'i mo :

— Jawmam, min anndaa to paada, noye min anndirta laawol ngool ?

⁶ Yeesu toontii mo vi'i :

— Miin woni laawol, miin woni goonga, miin woni yonki. Walaa jaheydo to *Baabiraawo e laawol feere, sey to ivii e am. ⁷ To edon anndunoo yam, daa on anndeyno Baaba am boo. Ila jo'oni on anndii mo, on ngi'ii mo.

⁸ Filibus vi'i mo :

— Jawmam, hollu min Baabiraawo, dum heyii min.

⁹ Yeesu vi'i mo :

— Mi neebii emi wondi e moodon. Faa hannde Filibus a anndaa yam naa ? Giido yam yi'ii Baabiraawo. Noye mbi'irataa : « Hollu min *Baabiraawo ? » ¹⁰ A goondinaay emi nder Baabiraawo, Baabiraawo boo e nder am naa ? Bolle de mbi'eymi on, mi volvaay de e hoore am. Ammaa Baabiraawo gondo nder am, kanko huwata kuude ma'ako. ¹¹ Ngoondinee yam to mi vi'ii on emi nder Baabiraawo, Baabiraawo boo e nder am. To on ngoondinaay bolle am, ngoondinee gam de'e kuude am. ¹² Emi vi'a on goonga : goondindo yam no huwey kuude de kuumi, faa o huwa kuude burde de kuumi, gam mi hootey to Baaba am. ¹³ Mi hokkey on koo dume ko toriidon Allah nder innde am. Mi wadey dum, gam teddungal Baabiraawo yi'ee nder *Biddo. ¹⁴ Koo dume ko toriidon yam nder innde am, mi wadaney on dum.

Yeesu wadii alkawal lildoygo Ruhu Ceniido

¹⁵ — Kul on ngidi yam, on tokkey bolle am. ¹⁶⁻¹⁷ Mi toroto *Baabiraawo hokka on goddo *Balloowo on, kanko woni *Ruhu goonga, gam o wonda e moodon faa abadaa. Duuniyaaru waawataa jabgo mo, gam ndu yi'ataa mo, ndu anndaa mo boo. Ammaa onon, edon anndi mo, gam emo wondi e moodon, o joodoto nder moodon. ¹⁸ Mi dalataa on kama maraaya'en, mi vittoyey to moodon. ¹⁹ To yaawtake sedda, duuniyaaru fudditataa yi'igo yam. Ammaa onon on ngi'ey yam. Gam miin emi foofa, onon boo on poofey. ²⁰ Nyan-

ndeere ndeen on annditey emi nder Baaba am, edon nder am, emi nder moodon. ²¹ Anndudo dookaaji am, downtanii di, kanko woni giddo yam. Giddo yam boo, Baaba am no yidey mo. Miin boo mi yidey mo, mi vannginaney mo hoore am.

²² Yahuuda, wanaa Yahuuda Iskariyooti, yami mo :

— Jawmam, ko jeyi mbannginantaa min hoore maada, ammaa a vannginantaa duuniyaaru hoore maada ?

²³ Yeesu toontii mo vi'i :

— Giddo yam no tokkey voliinde am, Baaba am boo no yidey mo. Miin e Baabiraawo min ngarey min njoododoo e ma'ako. ²⁴ Mo yidaa yam, tokkataa bolle am. Bolle de nanoton boo, wanaa de am, dum bolle Baabiraawo liloydo yam. ²⁵ Bolle de mbolvanmi on, emi volvana on de ila en ngondi tawo. ²⁶ *Ruhu Ceniido *Balloowo oon, mo Baabiraawo lildoyta on nder inde am, kanko o anndiney on koo dume. O hiimtiney on ko ekkitinmi on fuu.

²⁷ Emi dalana on jam, jam am kokkeymi on. Miin mi hokkirtaa on noon no duuniyaaru hokkirta. To' berde moodon mettu, to' on kultor. ²⁸ On nanii ko mbi'imi on, mi yahey, baawo ma'ajum mi vittoyey to moodon. To edon ngidi yam, on naneey beldum yahadu am to Baabiraawo, gam Baabiraawo oon burii yam. ²⁹ Mi yecake on dum jo'oni ila dum waraay, gam to dum warii, ngoondinon yam. ³⁰ Mi besdataa volididgo e moodon korey, gam laamiido ndu'u duuniyaaru kalludo e wara. O walaa baawde fuu dow am. ³¹ Emi huwa ko Baabiraawo vi'i yam, gam duuniyaaru anndita emi yidi mo. Ummee ndillen do'o.

Yeesu woni innaboohi goongahi

15 — Miin woni *innaboohi goongahi, Baaba am woni mo"inoowo ki. ² Lisal gonngal e am dimaral fuu, o fe"ey ngal, lisal dimoowal boo, o vo"iney ngal, gam ngal besda rimgo. ³ Jo'oni onon on vo"inaabe laabbe, gam haala ka mbolvanmi on. ⁴ Njoodee nder am, miin boo mi joodoo nder moodon. Noon no lisal waawrataa rimgo feere muudum, to ngal joodaaki nder inniraahi, noon onon boo, on mbaawataa rimgo to on njoodaaki nder am.

⁵ Miin woni innaboohi, onon ngoni licce. Joodiido nder am, miin boo emi joodii nder muudum, kanko rimataa bikkon duudkon. Gam on mbaawataa wadgo koo dume to naa hawtaade e am. ⁶ To goddo joodaaki nder am, no ittete feree, noon no dum ferdara lisal pe"aangal yo'ori. Iri den doon licce jo'orude no kawritete peree nder yiite, de ngula. ⁷ To edon njoodii nder am, haala am e joodii nder moodon, ko ngiddon fuu, toree Allah, on kebey. ⁸ Ko teddinta Baaba am woni ndimon bikkon duudkon. Kanjum hollata on laatii almaajiri'en am goonga'en.

⁹ Noon no Baaba am yidiri yam, noon miin boo ngidrumi on. Njoodee nder yidde am. ¹⁰ To on dwtanake dookaaji am, on njoodoto nder yidde am, noon no miin boo dwtoraniimi dookaaji Baaba am, emi joodii nder yidde ma'ako. ¹¹ Mi yecake on dum gam

velvelo am laatoo nder moodon, velvelo moodon boo heeva. ¹² Raa dooka am : ngidngidtiree, noon no ngidrumi on. ¹³ Yidde fuu buraay goddo hokka yonki muudum gam higoobe muudum. ¹⁴ Onon ngoni higoobe am, to on kuwii ko mbi'imi on. ¹⁵ Mi besdataa noddirgo on maccube, gam maccudo anndaa ko jawmu wuro muudum huwata. Ammaa mi noddirey on higoobe, gam ko nanmi to Baaba am fuu, mi anndinii on dum. ¹⁶ Naa onon cubi yam, ammaa miin subii on. Mi hokkii on kuugal njahon ndimoyon bikkon, bikkon moodon laatoo tabbitkon. Ndeen Baaba am no hokkey on koo dume ko toriidon nder inde am.

¹⁷ Ngidngidtiree ! Kanjum woni dooka ka kokkumi on.

Yimbe duuniyaaru nganyii Yeesu e almaajiri'en muudum

¹⁸ — To duuniyaaru wanyii on, anndee, miin ndu aarti wanygo. ¹⁹ To on laatino be duuniyaaru, daa ndu yideyno on, gam on laatii be ma'aru. Ammaa mi subii on, mi vurtinii on nder yimbe duuniyaaru, on laataaki be ma'aru, kanjum wadi ndu wanyi on. ²⁰ Kiimtee ko mbi'inoomi on : maccudo burataa jawmu wuro muudum manngu. To be torrii yam, be torrey on onon boo. To be tokkii voliinde am, be tokkey nde moodon boo. ²¹ Ammaa be mbaadaney on dum, dum fuu gam inde am, gam be anndaa liloydo yam. ²² To mi waraayno mbolvanmi be, daa be ngalaano hakke. Ammaa jo'oni nde ngarmi mbolvanmi be, be ngalaa hujja fuu gam hakkeji mabbe. ²³ Ganydo yam wanyii Baaba am boo. ²⁴ To mi huwaayno kuude de goddo meedaay huugo nder mabbe, daa be ngalaano hakke. Ammaa jo'oni be ngi'ii kuude deen, e noon fuu be nganyii yam, miin e Baaba am. ²⁵ Be kuurii noon gam ko vinndaa nder *Tawreeta mabbe heeva : « Be nganyii yam e mehere. » ^{†26} *Balloowo oon mo lildoyeymi on, ivoyeydo to Baaba am, waato *Ruhu goonga, kanko to o warii o saaydanto yam. ²⁷ Onon boo on caaydanto yam, gam edon ngondi e am ila arande.

16 — Mi yecake on dum, gam to' on njoof goondinki moodon. ² Be mburtiney on *suudu-wa'ajordu. Wakkaci no warey nde bardo on tammotoo huwanii Allah. ³ Be mbadey dum gam be anndaa Baaba am, be anndaa yam miin boo. ⁴ Mi yecake on dum, gam to wakkaci duum warii, kiimtoodon mi yecakeno on dum.

Kuude *Ruhu Ceniido

— Mi yecakino on dum ila aran, gam emi wondi e moodon. ⁵ Jo'oni mi so"oto to liloydo yam, ammaa walaa koo moye moodon yamata yam toye pa'ami. ⁶ Jo'oni berde moodon mettii korey gam haala ka mbi'imi on. ⁷ Ammaa emi vi'a on goonga : yahadu am no buraney on nafuuda. Gam to mi yahaay, *Balloowo on oon warataa. Ammaa to mi yahii, mi liloyey mo to moodon. ⁸ To Balloowo warii, o fahaminey yimbe duuniyaaru habaru hakke e aadilaaku e ceri'a. ⁹ O fa-

† Jabuura 69.4

haminey be dow hakke mabbe, gam be ngoondinaay yam. ¹⁰ O fahaminey be boofi mabbe dow aadilaaku, gam mi so'oto to Baaba am, on pudditataa yi'igo yam. ¹¹ O fahaminey be dow ceri'a, gam laamiido ndu'u duuniyaaru kalludo sernanaama.

¹² Emi woodi haala duudka ka ngidmi vi'igo on, ammaa on ngalaa semmbee jogaago ka tawo. ¹³ Ammaa to *Ruhu goonga warii, o tokkiney on nder goonga fuu. Gam ko o volvanta on ivaay e hoore ma'ako, ammaa o volvaney on ko o nani fuu, o anndiney on ko warata yeeso boo. ¹⁴ Kanko o teddiney yam, gam o hooyey ko o hebi to am, o anndina on dum. ¹⁵ Ko Baaba am woodi fuu, miin jeyi dum. Kanjum wadi mbi'imi o anndiney on ko o hebi to am.

Mettam beram no wartey velvelo

¹⁶ — Yeeso sedda, on ngi'ataa yam, yeeso sedda kadimaa, on ngi'ey yam.

¹⁷ Wobbe nder almaajiri'en ma'ako yamyamtiri, be mbi'i :

— Dume woni ma'ana bolle ma'ako nde o vi'i :
« Yeeso sedda on ngi'ataa yam, yeeso sedda kadimaa, on ngi'ey yam ? » Kadimaa o vi'i : « gam mi yahey to *Baabiraawo. »

¹⁸ Ndeen be besdi vi'igo :

— Dume o yidi vi'igo « yeeso sedda » ? En pahamaay ko o vi'i.

¹⁹ Nde Yeesu annditi ebe ngidi yamgo dum, o vi'i be :

— Efon ngilloo fahamugo hakkunde moodon ma'ana bolle am : « Yeeso sedda on ngi'ataa yam, yeeso sedda kadimaa, on ngi'ey yam. » ²⁰ Emi vi'a on goonga : onon on mbovey bojji naawdi, berde moodon no balwey, duuniyaaru boo no naney beldum. Berde moodon no mettey, ammaa mettam beram moodon no laatoto velvelo. ²¹ To debbo gaamdo badake danygo, bernde ma'ako no mettey, gam wakkaci danygol ma'ako warii. Ammaa to o danyii binngel ngeel, o yeggitaney torraa danygol ma'ako, emo nana beldum gam binngel keccel rimaama nder duuniyaaru. ²² Noon onon boo, on naney mettam beram jo'oni, ammaa mi besdey yi'igo on, nanon beldum dum walaa baawdo te'itugo on dum. ²³ Nyanndeere ndeen, on pudditataa yamgo yam koo dume. Emi vi'a on goonga : koo dume ko toriidon Baaba am nder innde am, o hokkey on dum. ²⁴ Faa jo'oni walaa ko toriidon nder innde am tawo. Toree on kebey, gam velvelo moodon heeva.

Yeesu woni jaaliido duuniyaaru

²⁵ — Bolle de mbi'imi on jo'oni, mi vi'ii on de nder balndi. Wakkaci no warey nde mi volvantaa on nder balndi. Ndeen boo mi volvaney on laabdum dow Baaba am. ²⁶ Nyanndeere ndeen on toroto Allah nder innde am. Mi vi'aay mi toroto *Baabiraawo gam moodon, ²⁷ gam Baabiraawo e hoore muudum e yidi on. O yidii on gam on ngidii yam, on ngoondinii to ma'ako ivoy-

mi. ²⁸ To Baabiraawo ivoymi ngarmi nder duuniyaaru. Jo'oni mi daley duuniyaaru, mi hoota to Baabiraawo.

²⁹ Almaajiri'en ma'ako mbi'i mo :

— Jo'oni boo, a yeccake min laabdum, walaa ko mbolvudaa e balndol. ³⁰ Jo'oni emin anndi walaa koo dume ko a anndaa, ko hokka goddo yame, a anndi ko o yidi yamgo. Kanjum wadi min ngoondini a ivoyii to Allah.

³¹ Yeesu vi'i be :

— Jo'oni on ngoondinii naa ? ³² Wakkaci e wara, faa maa dum warii, nde on fuu cankitotoodon. Koo moye fuu hoota wuro muudum, dalon yam miin tan. Ammaa naa dum miin tan, gam Baaba am e wondi e am. ³³ Mi vi'ii on dum, dum fuu, gam kebon jam nder am. On toroto nder ndu'u duuniyaaru, ammaa cemmbidinee berde moodon, gam miin mi jaalake duuniyaaru.

Do'aare Yeesu gam tokkuba dum

17 Baawo Yeesu volvii bolle deen fuu, o hooyinii dow, o vi'i :

— Yaa Baaba am, wakkaci wadi, teddin Biya, gam Biya boo teddin ma. ² A hokkii mo baawde dow yimbe fuu, gam o hokka been be kokkudaa mo fuu yonki dum faa abadaa. ³ Yonki dum faa abadaa woni be anndu maa, aan Allah go'oto goongaajo, be annda Yeesu *Almasiifu mo liloydaa. ⁴ Mi teddinii ma nder duuniyaaru, mi heynii kuugal ngal kokkudaa yam mi huwa. ⁵ Jo'oni boo Baaba am, teddinam yeeso maada e teddungal ngal ngoonnoomi to maada ila duuniyaaru tagaaka.

⁶ Mi vannginii innde maada yeeso yimbe be cubandaa yam gada nder duuniyaaru. Ndeen maa aan jeyi be, a hokkii yam be, be dowanake voliinde maada. ⁷ Jo'oni be anndii ko kokkudaa yam fuu, to maada dum ivoyi. ⁸ Gam bolle de mbiidaa yam, mi vi'ii be de, be njabii de. Be tabbitinii to maada ivoymi, be ngoondinii aan liloyi yam. ⁹ Emi toro maa gam mabbe. Mi torataako gam duuniyaaru, ammaa emi toroo gam been be kokkudaa yam, gam aan jeyi be. ¹⁰ Be njeymi fuu, aan jeyi be, be njeydaa fuu, miin jeyi be. Mi teddi-naama nder mabbe. ¹¹ Mi neebataa do'o nder duuniyaaru, ammaa kambe ebe nder ma'aru. Emi doon wara to maada. Yaa *Baabiraawo Ceniido, reen been be kokkudaa yam e innde maada, gam be laato go'oo noon no laatoriiden go'o. ¹² Nde ngondumi e mabbe nder duuniyaaru, mi reenrii be e innde nde kokkudaa yam. Walaa koo go'oto nder mabbe halki, sey bii halkere, gam ko vinndaa nder *Deftere heeva.

¹³ Jo'oni emi wara to maada. Emi volva de'e bolle ila emi darii nder duuniyaaru tawo, gam velvelo am heeva nder mabbe. ¹⁴ Mi yottinii be voliinde maada. Duuniyaaru wanyii be, gam be laataaki be ma'aru, noon no miin boo mi laatoraaki mo ma'aru. ¹⁵ Mi toraaki ittaa be nder ndu'u duuniyaaru, ammaa emi toro maa, ndeenaa be gada e *Kalludo. ¹⁶ Be laataaki be ndu'u duuniyaaru, noon no miin boo mi laatoraaki mo ma'aru. ¹⁷ Voliinde maada woni goonga, senru be e goonga kaan. ¹⁸ Mi lili be nder duuniyaaru, noon no

lilroydaa yam nder ma'aru. ¹⁹Emi hokka yonki am gam mabbe, gam kambe be laatoos senraabe goonga.

²⁰Wanaa gam mabbe tan torotomaami. Emi toroo boo gam been goondineybe yam gada e bolle mabbe, ²¹gam be fuu be laatoos go'o, noon no aan Baaba am laatoridaa nder am, miin boo emi nder maada. Woor kambe boo be laatoos nder meeden, gam duuniyaaru ngoondina aan liloyi yam. ²²Miin mi hokkii be teddungal ngal kokkudaa yam, gam be laatoos go'o, noon no laatoriiden go'o. ²³Miin emi nder mabbe, aan boo a nder am, gam be laatoos go'o, faa duuniyaaru annda aan liloyi yam, ndu annda boo a yidi be, noon no ngidrudaa yam. ²⁴Baaba am, emi yidi been be kokkudaa yam ngonda e am toon to ngonmi, faa be ngi'a teddungal ngal kokkudaa yam, gam a yidi yam ila duuniyaaru tagaaka.

²⁵*Baabiraawo goongaajo, ndu'u duuniyaaru anndaa maa, ammaa miin emi anndu maa, be'e goondinbe yam boo e anndi aan liloyi yam. ²⁶Mi annidini be innde maada, mi besdey kadimaa anndingo be nde, gam yidde nde ngiddaa yam wona nder mabbe, miin boo mi wona nder mabbe.

Nannggeeki Yeesu

(Matta 26.47-56 ; Markus 14.43-50 ; Luka 22.47-53)

18 Nde Yeesu heyni wadgo do'aare, o yahadi e almaajiri'en ma'ako baawo maayel Kidiron. Be natti nder ngesaa ledde duudde.

²Yahuuda nyaameydo amaana ma'ako e anndi yaayre ndeen, gam nde duuddum Yeesu e almaajiri'en muudum e mboovi hawritgo toon. ³Yahuuda aardii sojeeji e reenoobe ivoybe to *mawbe aardibe diina e *Fariisa'en. Be njahi toon, ebe njogii docce yiite e fitilaaji e kabrudumji.

⁴Nde laatii Yeesu e anndi ko hebata dum fuu, o tabbii be, o vi'i :

— Moya ndaaroton ?

⁵Be toontii mo :

— Yeesu mo Najjaratu.

O vi'i be :

— Miin woni mo.

Yahuuda nyaameydo amaana ma'ako boo e darii nder mabbe. ⁶Nde Yeesu vi'i : « Miin woni mo », ndeen be njaabtiri gada-gada faa be ndo''ii e lesdi.

⁷Yeesu besdi yamgo be :

— Moya ndaaroton ?

Be mbi'i :

— Yeesu mo Najjaratu.

⁸Yeesu vi'i be :

— Mi vi''ii on, miin woni mo. Kul miin ndaaroton, ngooree be'e ndilla.

⁹Dum wa'arii noon gam ko Yeesu vi'inoo heeva. O vi'iino : « Walaa koo moye mo kokkudaa yam halki. »

¹⁰Simon Biiturus e jogii kaafahi, o saafti ki, o fe''i nofru maccudo *aardiido diina mawdo ndu nyaamo, faa ndu yani. Pe''aado oon Malkus o vi'etee.

¹¹Ndeen Yeesu vi'i Biiturus :

— Wa'atu kaafahi maada nder hoolgo muudum. A tammii mi yarataa torraa ka Baaba am hokki yam naa ?

¹²Ndeen sojeeji e mawdo mu''en e huwanoobe mawbe *Yahuudu'en nanngi Yeesu, kabbi mo.

¹³Arande tawo be njahari mo to *Anas. Anas dum esoo *Kayafas laatiido *aardiido diina mawdo nder hiitaande ndeen. ¹⁴Kayafas kam woni kokkunoodo Yahuudu'en caawara, o vi'i dum burii voodgo neddo go'oto maayana yimbe fuu.

Biiturus vi''ii anndaa Yeesu

(Matta 26.69-75 ; Markus 14.66-72 ; Luka 22.54-62)

¹⁵Simon Biiturus e goddo almaajiriijo Yeesu feere tokki mo. Almaajiriijo oon o anndindirdo e *aardiido diina mawdo. Kanjum wadi o hebi nattididgo e Yeesu wuro mawdo oon. ¹⁶Biiturus boo e darii yaasi faro dammugal. Almaajiriijo anndindirdo e aardiido diina mawdo vurtii vi'i debbo deenoowo dammugal nattina Biiturus.

¹⁷Debbo deendo dammugal oon yami Biiturus :

— Aan maa a go'oto nder almaajiri'en on daa'e neddo naa ?

Biiturus toontii mo vi'i :

— A'aa !

¹⁸Huwoobe e reenoobe kubbiino yiite e aytinoo gam peewol dum woodi. Biiturus boo wari nder mabbe e aytinoo.

Aardiido diina mawdo yamii Yeesu

(Matta 26.62-66 ; Markus 14.60-64)

¹⁹Ndeen *aardiido diina mawdo oon yami Yeesu dow e *almaajiri'en muudum e ekkitinol muudum.

²⁰Yeesu toontii mo vi'i :

— Mi volvii e njaayri yeeso koo moye. Wakkaci fuu emi ekkitina nder *cuudi-ga'ajordi Yahuudu'en, e nder *Wuro Allah Seniingo, toon to *Yahuudu'en fuu kawritata. Walaa koo dume ko mbi'imi nder suudeefi.

²¹Gam dume yamataa yam ? Yam been nanbe yam, ebe anndi ko ekkitinmi be.

²²Nde o vi'i noon, go'oto nder reenoobe maarii mo vi'i :

— Noon toontortodaa *aardiido diina mawdo ?

²³Yeesu toontii mo vi'i :

— Kul mi vi''ii ko voodaa, hollam dum. To goonga mbi'imi, gam dume maaridaa yam ?

²⁴Ndeen *Anas lildi mo to *Kayafas aardiido diina mawdo, o kabbaado.

Biiturus besdii vi''igo anndaa Yeesu

(Matta 26.70 ; Markus 14.69-70 ; Luka 22.58-62)

²⁵Simon Biiturus e toon aytinoo.

Sey be mbi'i mo :

— Aan a go'oto nder almaajiri'en ma'ako naa ?

O yeddi o vi'i :

— A'aa !

²⁶Go'oto nder huwoobe aardiido diina mawdo, bandu neddo mo Biiturus tayi nofru muudum vi'i :

— Mi yi'idaayno ma e ma'ako toon nder ngesaa ledde naa ?

²⁷ Biiturus kadimaa yeddi. Nder wakkaci duum, njakaraari kurkiti.

Yeesu yaharaama to Bilaatus

(Matta 27.1-2,11-14 ; Markus 15.1-5 ; Luka 23.1-5)

²⁸ Jonto ma'ajum fajiri, be kooyi Yeesu to *Kayafas, be njahari mo laamorde gomnaajo *Roomankeejo. Ammaa yaharube mo been nattaay wuro ngoon, gam dow e diina mabbe, kul be nattu ngo, be nyiddinii ko'e mabbe, be mbaawataa nyaamgo nyaamdu *juulde Kuultol.

²⁹ *Bilaatus laamiido oon, vurtii yahi to mabbe, vi'i be :

— Dume ngullortoodon o'o neddo ?

³⁰ Be toontii mo be mbi'i :

— Kul o wadaayno ko halli, daa min ngaddataano mo to maada.

³¹ Ndeen Bilaatus vi'i be :

— Njaharee mo, cernanee mo deydey e ceri'a moodon.

Yahuudu'en been mbi'i mo :

— Min ngalaa baawde wargo koo moye.

³² Noon bolle de Yeesu volvi dow no maayrata ngoondiri.

³³ Bilaatus so''ii nder wuro muudum, noddi Yeesu vi'i mo :

— Aan woni laamiido Yahuudu'en naa ?

³⁴ Yeesu toontii mo vi'i :

— Aan e hoore maada vi'i ka, na e wobbe nandaa ka ?

³⁵ Bilaatus vi'i mo :

— Miin naa mi Yahuuduujoo ! Dume mbaadfaa ko yimbe maada e *mawbe aardiibe diina ngaddir maa to am ?

³⁶ Yeesu vi'i mo :

— Laamu am naa ngu ndu'u duuniyaaru. Kul dum ngu duuniyaaru, daa huwoobe am no kabeyno gam to' mi nattu nder juude *Yahuudu'en. Ammaa jo'oni laamu am naa ngu ndu'u duuniyaaru.

³⁷ Ndeen Bilaatus vi'i mo :

— Kul dum noon, a laamiido naa ?

Yeesu toontii mo vi'i :

— Noon no mbiidaa, miin mi laamiido. Kanjum wadi ndanyaami ngarmi nder duuniyaaru, gam mi saaydina goonga. Giddo goonga no yewanto voliinde am.

³⁸ Bilaatus vi'i mo :

— Dume woni goonga ?

Nde o vi'i noon, o besdi vurtiigo, o yahi to Yahuudu'en, o vi'i be :

— Mi hebaay feloore koo wo'ore to ma'ako. ³⁹ Ammaa dow e finaatawaaji moodon, koo deye juulde Kuultol emi yoofana on kabbaado go'oto. On ngidi mi yoofana on laamiido Yahuudu'en naa ?

⁴⁰ Be fuu be ngulli, be mbi'i :

— Wanaa kanko min ngidi njoofanaa min. Yoofan min Barabas.

Barabas boo no pasoowo.

¹ Sey *Bilaatus vi'i be kooya Yeesu, be piya mo.

² Soojeeji mba'ali looci gi'e, be ngiifi mo di, be borni mo toggoore vo'ojiteynde. ^{†3} Be baditii mo, ebe mbi'a :

— Allah sabbinane laamiido *Yahuudu'en !

Ebe menngoo mo.

⁴ Bilaatus besdi vurtiigo vi'i Yahuudu'en been :

— Mi vurtinoyey mo, gam anndon mi hebaay feloore koo wo'ore e ma'ako.

⁵ Noon Yeesu vurtiniraa e yiifii giifol gi'e, e bornii ngapaleewol bo'ojungol.

Bilaatus vi'i be :

— Raa neddo oon !

⁶ Nde *mawbe aardiibe diina e reenoobe ngi'i mo, be ngulli, be mbi'i :

— Bil mo dow *gaafagal ! Bil mo dow gaafagal !

Bilaatus vi'i be :

— Nanngoo mo onon, bilon mo, gam miin mi hebaay feloore e ma'ako.

⁷ Yahuudu'en toontii mo mbi'i :

— Dow e ceri'a amin e haani o waree, gam o laatini hoore ma'ako *Biddo Allah.

⁸ Nde Bilaatus nani bolle deen, o besdi hulgo. ⁹ O natti wuro ngoon kadimaa, o vi'i Yeesu :

— Aan toye ivoydaa ?

Yeesu toontaaki mo koo dume.

¹⁰ Ndeen Bilaatus vi'i mo :

— A volvanta yam naa ? A anndaa emi woodi baawde yoofgo ma, emi woodi baawde bilgo ma naa ?

¹¹ Yeesu vi'i mo :

— Kul Allah hokkaay ma baawde, a waawataa wadango yam koo dume. Gam ma'ajum kokkudo yam e junngo maada, oon burii ma hakke.

¹² Gada wakkaci ma'ajum Bilaatus raari yoofgo mo, ammaa Yahuudu'en ngulli mbi'i :

— Kul a yoofii mo, naa a higoo *Kaysar. Neddo fuu laatindo hoore muudum laamiido, o ganyo laamiido *Rooma.

¹³ Nde Bilaatus nani bolle deen, o vurtini Yeesu, o joodii dow joodorgal ceri'a, yaayre vi'eteende Gabbata nder ibraaninkoore, waato kaaye takkindiraade.

¹⁴ Nyanndeere ndeen dum nyannde siryaago *juulde Kuultol, caka nyalawma.

Bilaatus vi'i Yahuudu'en :

— Raa laamiido moodon !

¹⁵ Be ngulli :

— Yaharu mo ! Yaharu mo ! Bil mo dow gaafagal !

Bilaatus vi'i be :

— Mi bila laamiido moodon naa ?

Mawbe aardiibe diina mbi'i :

— Min ngalaa laamiido to naa laamiido Rooma.

¹⁶ Ndeen o hokki be Yeesu, gam be biloya mo.

† Nder jaamaniiru nduun, laamiibe e riskube tan bornotoo kolte bodeeje deen, gam de cadda.

Bileeki Yeesu dow gaafagal

(Matta 27.32-44 ; Markus 15.21-32 ; Luka 23.26-43)

Be kooyi Yeesu, be njahari mo. ¹⁷ Yeesu vurtoyii si'ire e vakkii gaafurki muudum, faa o yottii yaayre vi'eteende Golgota nder *ibraaninkoore, waato Gumbal Hoore. ¹⁸ Toon be bildi mo e wobbe dido : go'oto e nyaamo, go'oto e nano, Yeesu e hakkunde. ¹⁹ *Bilaatus vi'i be mbinnda dow alluwaawal, be takka ngal dow hoore gaafagal to Yeesu bilaa. Raa ko vinndaa dow ma'agal : « Yeesu mo *Najaratu, laamiido *Yahuudu'en. » ²⁰ Yahuudu'en duudbe njangi binndol ngool, gam toon to Yeesu bilaa woddidaa e si'ire. Binndol ngool vinndaama nder *ibraaninkoore e *hele-nankoore e *roomankoore.

²¹ Sey *mawbe aardiibe diina mbi'i Bilaatus :

— Ta'a vinndu : « Laamiido Yahuudu'en », ammaa vinndu : « O vi'ii kanko woni laamiido Yahuudu'en. »

²² Bilaatus toontii be vi'i :

— Ko mbinndumi vinndake.

²³ Nde soojeeji keyni bilgo Yeesu, be cenndi kolte ma'ako nde nayi. Koo moye hooyi gedal muudum. Kadimaa be kooyi heennaare ma'ako. Dum heennaare sanyaande nde walaa nyo'otol koo go'otol.

²⁴ Soojeeji mbi'i :

— To' en cees toggoore ndeen. Mbademma cubol, ngi'en moye hebata nde.

Be mbadii noon, gam ko *Deftere vi'i heeva :

« Be cenndii kolte am hakkunde mabbe, be mbadii cubol dow toggoore am. » †

Noon soojeeji mbadi.

²⁵ Inna Yeesu e takkol gaafagal ngal Yeesu bilaa e muudum. Emo darodii e dimdaado ma'ako debbo, e Maryaama koree Kilopas e Maryaama mo Magadaaliya. ²⁶ Yeesu yi'i inna muudum e *almaajirrijo muudum gidaado e ndarodii. O vi'i inna ma'ako :

— Inna, raa biya doon !

²⁷ Ndeen o vi'i almaajirrijo oon :

— Raa inna maada.

Ila wakkaci duum almaajirrijo oon yahari Maryaama wuro muudum.

Maayde Yeesu

(Matta 27.45-56 ; Markus 15.33-41 ; Luka 23.44-49)

²⁸ Baawo ma'ajum, Yeesu e anndi ku'uje fuu timmi. Gam ko *Deftere vi'i heeva, o vi'i :

— Mi domdi. ††

²⁹ E woodi tuuluure heebnde *innaboojam lam-mudam toon. Be cuuvi sooso nder innaboojam daam, be kabbi ko e loosol, be takki ko e honnduko ma'ako.

³⁰ Nde Yeesu voobi innaboojam daam, o vi'i :

— Dum heyi !

O tuurnii hoore ma'ako, o hokkiti yonki ma'ako.

³¹ Nyannaan dum *nyannde siryaago juulde. *Yahuudu'en ngidaa balli bilaabe ngooree dow ledde gaafaade *nyannde-fooftiinde, gam nyannde ndeen no mawnde yeeso mabbe. Gam ma'ajum be torii Bilaa-

tus wooro kosde bilaabe njevee, be kooyee. ³² Sey soojeeji ngari njevi kosde worbe dido bildaabe e Yeesu.

³³ Ammaa nde be ngari to Yeesu, be tawi o maayii.

Gam ma'ajum, be njevaay kosde ma'ako. ³⁴ Ammaa go'oto nder soojeeji yuwri Yeesu labbo e fulkuru. Yi-iyam e ndiyam mbadi ga rufgo. ³⁵ Miin binndudo nde'e deftere yi'i dum, saaydii dum. Caaydaaku am boo no goonga. Miin biido dum, emi anndi goonga caaydinmi, gam onon boo ngoondinon. ³⁶ Dum laatake noon, gam ko vinndaa nder *Deftere heeva : « Walaa koo go'otal nder yi'e ma'ako yevetee. » ³⁷ Nde vi'ii boo : « Be ndaarey mo be njuwi. » ††

Uveeki Yeesu

(Matta 27.57-61 ; Markus 15.42-47 ; Luka 23.50-56)

³⁸ Baawo ma'ajum, Yusufu mo si'ire Aramaatiya torii *Bilaatus, gam o hooya banndu Yeesu. Bilaatus jabi o hooya banndu nduun. Yusufu no goondindo Yeesu nder suudeefi, gam emo hula Yahuudu'en. ³⁹ Nikodiimu jahanoodo to Yeesu jemma boo yahadi e ma'ako. O waddi alawordi mbi'eteendi *miir e *alo, o jillindiri dum. Teddirka ma'ajum wadii faro kilooji talaatiin (30). ⁴⁰ Sey be kooyi banndu Yeesu be molmani ndu alawordi diin, be taari mo nder wudere, noon no Yahuudu'en mboovi wadgo, ko hokka be uva maaydo. ⁴¹ Faro yaayre to Yeesu bilaa e woodi ngesaa ledde. Nder ma'aka e woodi yenaande hesre nde koo moye meedaay wallineego nder muudum. ⁴² Toon be ndesi Yeesu, gam dum *nyannde-fooftiinde Yahuudu'en, yenaande ndeen boo no badiinde.

Ummitaaki Yeesu nder maayde

(Matta 28.1-8 ; Markus 16.1-8 ; Luka 24.1-12)

20 Too, nyannde alat go'o yontitannde, Maryaama mo Magadaaliya davi ila fajiri, o yahi yenaande. O yi'i kaaya omndiranoonga yenaande ndeen tallitaa-ma.

² Debbo oon nyaari yahi to Simon Biiturus e almaajirrijo mo Yeesu yidi, o vi'i be :

— Be kooyii banndu Jawmiraawo nder yenaande, min anndaa toye be mbadi ndu.

³ Biiturus e almaajirrijo oon mburtii njahi to yenaande. ⁴ Be nyaari be fuu dido. Almaajirrijo oon dadi Biiturus, aartii mo e yenaande ndeen. ⁵ O yuurnii o yi'i wudere e resi, ammaa o nattaay. ⁶ Simon Biiturus boo yottii natti, yi'i wudere e resi. ⁷ Lefol ngol be taarnoo e hoore Yeesu waldaa e wudere, ngol tawaa engol tamii feere ma'agol. ⁸ Ndeen almaajirrijo aartunoodo wargo, kanyum boo natti yi'i, goondini. ⁹ Gam faa wakkaci duum be kebtaay ko *Deftere vi'i, Yeesu no ummitoto. ¹⁰ Baawo ma'ajum, *almaajiri'en dido been kooti.

† Jabuura 22.18 †† Jabuura 69.22

‡ Burtaaki 12.46 ; Limle 9.12 ; Jabuura 34.21 †† Jakariya 12.10

Yeesu vannganii Maryaama mo Magadaaliya

(Matta 28.9-10 ; Markus 16.9-11)

¹¹ Maryaama e darii vuttudu yenaande e voya. O turii o yuurnii yenaande ndeen. ¹² O yi'i malaa'ika'en dido be kolte daneeje e njoodii vuttudu to Yeesu resano, go'oto e hoore, go'oto e kosde.

¹³ Malaa'ika'en been mbi'i mo :

— Banndam debbo, ko jeyi mboyataa ?

O toontii be o vi'i :

— Be cottinii Jawmam, mi anndaa toye be ndesi mo.

¹⁴ Nde o vi'i bolle deen, o yeeyii o yi'i Yeesu, ammaa o annditaay dum.

¹⁵ Yeesu vi'i mo :

— Banndam debbo, ko jeyi mboyataa ? Moye ndaarataa ?

Ammaa o tammii dum kuwoowo ngesaa validata e ma'ako, o vi'i mo :

— Moodibbo, kul aan sottini mo, yeccam toye ndesdaa mo, gam mi hooya mo.

¹⁶ Yeesu vi'i mo :

— Maryaama !

O yeeyii o vi'i nder *ibraaninkoore :

— Rabbooni ! Waato : « Moodibbo ».

¹⁷ Yeesu vi'i mo :

— Ta'a jogam, gam mi yeentaay to Baaba am tawo. Yah to banndiraabe am, mbi'aa be mi yeentey to Baaba am, Baaba moodon boo, Allah am, Allah moodon boo.

¹⁸ Maryaama mo Magadaaliya yeccii almaajiri'en, o vi'i be :

— Mi yi'ii Jawmiraawo meeden.

O yeccii be ko Yeesu vi'i mo fuu.

Yeesu vannganii almaajiri'en muudum

(Matta 28.16-20 ; Markus 16.14-18 ; Luka 24.36-49)

¹⁹ Nyannde *alat nde futuro wadi, *almaajiri'en Yeesu kawriti wuro mu"en. Be omndi dammude gam kulol *Yahuudu'en.

Ndeen Yeesu wari vanngi hakkunde mabbe, hinni be vi'i :

— Jam wundu e moodon !

²⁰ Nde o hinni be, o holli be juude ma'ako e fulkuru ma'ako. Almaajiri'en nani beldum yi'igo mo.

²¹ Ndeen Yeesu besdi vi'igo be :

— Jam wundu e moodon ! Noon no Baabiraawo lilroyi yam, noon onon boo, lilreymi on.

²² Nde o vi'i bolle deen, o fuufi dow mabbe, o vi'i :

— Njabee *Ruhu Ceniido ! ²³ Mo nja'afaniidon hakeeji muudum, di nja'afaama, mo on nja'afanaaki hakeeji muudum boo, di nja'afaaka.

²⁴ Ammaa Tooma bi'eteedo Ciwtaado, go'oto nder sappo e dido been, walaa doon wakkaci ko Yeesu vanngunoo hakkunde mabbe. ²⁵ Almaajiri'en mbi'i mo :

— Min ngi'ii Jawmiraawo meeden !

O toontii be o vi'i :

— Kul mi yi'aay to o fiyanaa kuusaaje nder juude ma'ako, meemmi e hohondu am, mbadmi junngo am e fulkuru ma'ako to o yuppaa, mi goondintaa sam.

²⁶ Balde joveetati baawo ma'ajum almaajiri'en pudditi hawritgo. Tooma e wondi e mabbe. Dammude fuu e omndi.

Sey Yeesu vanngi hakkunde mabbe vi'i :

— Jam wundu e moodon !

²⁷ O vi'i Tooma :

— Raar juude am, wad hohondu maada do'o, wad junngo maada e fulkuru am. Ta'a laato mo goondi-naay, ammaa goondin.

²⁸ Tooma toontii mo vi'i :

— Jawmiraawo am, Allah am.

²⁹ Yeesu vi'i mo :

— Gam a yi'ii yam ngoondindaa naa ? Barkaa laatan-to been goondinbe ngi'aay yam.

Daliila nde'e deftere

³⁰ Yeesu wadii goddi alaamaaji kaayniidi duuddi di mbinndaaka nder nde'e deftere. ³¹ Ammaa diin binndaadi mbinndaama, gam ngoondinon Yeesu woni *Almasiifu *Biddo Allah, faa kebron yonki nder innde ma'ako gada e goondingo mo.

Yeesu vannganii almaajiri'en muudum njoveedido

21 Baawo ma'ajum, Yeesu besdi vanngango *almaajiri'en muudum faro maayo Tiberiyas. † Raa no o vanngirani be : ² Simon Biiturus e Tooma bi'eteedo Ciwtaado e Natanayel mo si'ire Kaana nder lesdi Gaaliili e bibbe Jabadi, e wobbe almaajiri'en dido, be fuu ebe ngondi.

³ Simon Biiturus vi'i be :

— Mi yahey nanngoygo liyyi.

Be mbi'i mo :

— Minon maa min njahadey e maada.

Be mburtii be natti akali ndiyam. Ammaa jemmaare ndeen fuu be kebaay koo ngo'otu.

⁴ Ila fajiri Yeesu wari darii dow fonngo maayo, ammaa almaajiri'en annditaay mo. ⁵ O vi'i be :

— Higoobe am, edon ngoodi liyyi ?

Be mbi'i :

— Min ngalaa !

⁶ O vi'i be :

— Peree nanngirdum moodon vuttudu akali nyaamru, on kebey.

Nde be peri dum, be nanngi liyyi duuddi, faa be caloraa foodgo di.

⁷ Almaajiriijo mo Yeesu yidi vi'i Simon Biiturus :

— Dum Jawmiraawo meeden !

Nde Simon Biiturus nani dum Jawmiraawo mu"en, o bornii kolte ma'ako, gam o bortakeno de, o diwi nder ndiyam. ⁸ Almaajiri'en horiibe ngardi e akali, ebe ndasi nanngirdum keebdum liyyi. Be ngoddidaa e fonngo, dum buraay meetirji hemre (100). ⁹ Nde be njottii be tawi liyyi e ndesii dow yulbe yiite, be tawi buroodi.

† Tiberiyas dum innde maayo Gaaliili didabre.

¹⁰ Yeesu vi'i be :

— Ngaddee goddi liyyi di nanngudon jo'oni.

¹¹ Simon Biiturus natti akali foodi nanngirdum liyyi, o waddi dum daddake ndiyam. E dum heevi liyyi mawdi. Liyyi diin mbadii hemre e hamsiin e tati (153). Koo nde di duudi, nanngirdum seekaay.

¹² Yeesu vi'i be :

— Ngaree ngevon kooye !

Walaa koo go'oto nder mabbe yami mo : « Aan a moye ? » Be fuu be annditii dum Jawmiraawo. ¹³ Sey Yeesu wari hooyi buroodi e liyyi hokki be. ¹⁴ Kanjum woni wakkaci tatabum ko Yeesu vanngani almaajiri'en muudum baawo ummitaaki ma'ako.

Yeesu volidii e Biiturus

¹⁵ Nde be keyni nyaamgo, Yeesu vi'i Simon Biiturus :

— Simon bii Yahayya, koo a burii be'e yidgo yam naa ?

O toontii mo :

— Ee Jawmiraawo, eda anndi emi yid maa.

Yeesu vi'i mo :

— Dur bibbe baali am !

¹⁶ Yeesu besdi yamgo mo didabre :

— Simon bii Yahayya, a yidi yam naa ?

O toontii mo :

— Ee Jawmiraawo, eda anndi emi yid maa !

Yeesu vi'i mo :

— Reen baali am !

¹⁷ O besdi yamgo mo tatabre :

— Simon bii Yahayya, a yidi yam naa ?

Bernde Biiturus metti nde Yeesu yami mo tatabre vi'i : « A yidi yam naa ? »

Biiturus vi'i mo :

— Jawmiraawo, eda anndi koo dume, eda anndi emi yid maa.

Yeesu vi'i mo :

— Dur baali am ! ¹⁸ Emi vi'i maa goonga, nder mbilkaaku maada a bornoto kolte maada, a yahey to ngiddaa fuu. Ammaa to a naywii, a hokkey goddo juude maada, o bornete, o yaharu maa to a yidaa.

¹⁹ E bolle deen Yeesu tindiniri no Biiturus teddirirta Allah nder maayde muudum. Ndeen o vi'i mo :

— Tokkam !

²⁰ Biiturus yeeyii yi'i *almaajirijoo mo Yeesu yidi e tokki baawo mu"en. Kanko woni lelinoodo faro wabaare Yeesu nde be kiirtotono, biido : « Jawmam, moye nyaamata amaana maada ? »

²¹ Nde Biiturus yi'i mo, o vi'i Yeesu :

— Jawmiraawo, e o'o fa, dume laatantoo dum yeeso ?

²² Yeesu toontii mo vi'i :

— Kul mi yidii o foofa faa nde mbittoyimi, ko waannu maa ? Aan kam, tokkam tan.

²³ Haala kaan sankitii nder banndiraabe goondinbe fuu, almaajirijoo oon maayataa. Ammaa Yeesu vi'ayoo maayataa, o vi'i mo : « To emi yidi o foofa faa nde mbittoyimi, ko waannu maa ? »

²⁴ Almaajirijoo oon saaydini kuude deen, o vinndi de, eden anndi boo caaydaaku ma'ako dum goonga.

Timmoode nde'e deftere

²⁵ Yeesu wadii goddi alaamaaji kaayniidi duuddi. To di mbinndano go'otel-go'otel, emi tammii ndu'u duuniyaaru waawataa jogaago defte deen.

Kuude Lilaabe

Tindinoore

Bi'eteedo Luka vinndi deftere Kuude Lilaabe. Kanko o likitaajo, jahadiddaawo Bulus. Kayre woni deftere didabre nde Luka lildoyi higoo muudum bi'eteedo Tiyofilus.

Deftere ndeen holli no ikiliisiya Yeesu fuddiri nder Yahuudu'en baawo ummitaaki Yeesu nder maayde. Ende hol-la boo no Ruuhu Ceniido wardi gam vallugo goondinbe, e no be duudiri koo toye nder duuniyaaru, e no be njo-gorii goondinki mabbe nder torra ka be njarata, e no be nga'ajiniri koo toye, naa e kulol. Edum kammoo deftere Kuude Lilaabe e deftere Luka mbinndaaama nder wakkaci go'otum.

Tokkindirki haalaaji

Bolle Yeesu cakitiide e alkawal ngal o wadi (1.1-14)

Jabdo kuugal Yahuuda Iskariyooti (1.15-26)

Wa'ajingo Habaru Beldum nder Urusaliima (2.1-8.4)

Wa'ajingo Habaru Beldum nder lesdi Yahuudiya e Samaariya (8.5-12.25)

Jahaangal Bulus aranal e wa'aji muudum (13.1-14.28)

Hawriinde darvanoobe goondinbe nder si'ire Urusaliima (15.1-35)

Jahaangal Bulus didabal gam wa'ajingo Habaru Beldum (15.36-18.28)

Jahaangal Bulus tatabal gam wa'ajingo Habaru Beldum (19.1-21.16)

Nanngeeki Bulus nder si'ire Urusaliima (21.17-23.22)

Habaru omndeeki Bulus nder si'ire Kaysaariya (23.23-26.32)

Habaru yaharugo Bulus si'ire Rooma (27.1-28.31)

Yeesu hooyraama dow

¹ Tiyofilus, nder deftere am arande, mi vinndiino dow ko Yeesu fuddi huugo e ekkitingo fuu, ² faa nyannde o yeenti dow. Ko hokka o yeenta dow, o ekkitini lilaabe be o subi nder baawde *Ruhu Ceniido.

³ Baawo o torraama o waraama, sey o ummitii o vannginani be hoore ma'ako. Kadimaa gada e alaa-maaji duuddi o holli be emo foofa. O wadi balde arba'iin (40) emo vanngana be, emo ekkitina be dow *laamu Allah.

⁴ Wakkaci o nyaamdata e mabbe o vi'i be :

— To' on ngoddo *Urusaliima, ammaa ndeentee faa *Baabiraawo hebbina alkawal hokkugo on Ruhu Ceniido ngal o wadani on, ngal ngecciimi on habaru muudum. ⁵ Yahayya wadanii yimbe *baptisma e ndiyam, ammaa nder balde sedda onon on mba'arante baptisma e Ruhu Ceniido.

⁶ Sey be fuu be kawriti, be yami mo, be mbi'i :

— Jawmiraawo, jo'oni ngartirtaa laamu Isiraa'iila naa ?

⁷ Yeesu toontii be vi'i :

— On mbaawataa anndugo jaamanuujii e wakkacijii di *Baabiraawo siryii nder baawde muudum. ⁸ Ammaa to Ruhu Ceniido oon jippoyake dow moodon, on kebey baawde, on laatoto caaydu'en am nder Urusaliima e nder lesdi *Yahuuda fuu, e lesdi *Samaariya, faa keerol duuniyaaru fuu.

⁹ Nde o vi'i noon, o yeftiraama dow. Ebe koynoo ndaara mo faa duule cuddi mo. ¹⁰ Wakkaci nde ebe nder tijjaago dow, emo nder yeentineeki, sey worbe dido be kolte daneeje ngari ndarii faro mabbe, ¹¹ mbi'i be :

— Onon yimbe Gaaliili, ko jeyi ndariidon do'o, edon koynoo dow ? Yeesu kooyaado nder moodon, yeentinaa dow. Kanko e hoore ma'ako o wartey. Noon no ngi'irudon yeentineeki ma'ako, noon ngi'iroton co'oy-aaki ma'ako boo.

Maatiyas subaama

¹² Sey be njippii vaamnde vi'eteende *Jaytun, be kooti *Urusaliima. Hakkunde ma'ajum e *Urusaliima dum buraay kiloomeetir go'otum. ¹³ Nde be njottii, be yeenti wuro dow ngo be mboovi hawritgo nder muudum. Lilaabe been ngoni : Biiturus e Yahayya e Yaakuubu e Anndaraawus e Filibus e Tooma e Bartalamaawus e Matta e Yaakuubu bii Alfayus e Simon daardo rimdingo *Yahuudu'en e Yahuuda bii Yaakuubu. ¹⁴ Be fuu ebe ti'inii wadgo do'aare e bernde wo'ore, kambe e Maryaama inna Yeesu e minyiraabe Yeesu e wobbe rewbe.

¹⁵ Nder balde deen goondinbe njaharii kama yimbe hemre e aciriin (120). Ndeen Biiturus ummii, darii yeeso mabbe vi'i :

¹⁶ — Banndiraabe, *Ruhu Ceniido volvii gada e honnduko *Dawda dow Yahuuda kolludo nanngube Yeesu

laawol. E haani voliinde Allah ndeen heeva. ¹⁷ Yahuuda limaanooma nder meeden, o hebi gedal kuugal ma'ako nder lilaabe.

¹⁸ (E ceede de o biyaa gam kuugal ma'ako ngal nyaamre amaana, o soodi ngesaa, o yahi o do''ii nder ma'aka. Reedu ma'ako seeki, tekekki ma'ako fuu ndufi e lesdi. ¹⁹ Yimbe Urusaliima fuu nanii dum. Kanjum wadi be tokani ngesaa kaan Akeldaama. Nder demngal mabbe ma'ana innde ndeen woni « Ngesaa Yi-iyam. »)

²⁰ Gam dum vinndaama nder Jabuura :

« Wuro ma'ako no laatoto vinnde,
to' koo moye joodo nder ma'ago. »

Kadimaa dum vinndaama :

« Sey goddo feere hooya kuugal ma'ako. » †

²¹⁻²² E haani cuben go'oto gada nder wondunoobe e meeden wakkaci Yeesu Jawmiraawo joododino e meeden. Cuben goddo gondunoodo e meeden ila wakkaci ko Yahayya wadani yimbe *baptisma, faa nyannde Yeesu hooyaa nder meeden, gam o laatoo caaydodiido e meeden ummitineeki Yeesu.

²³ Be ndarni worbe dido : Yusufu bi'eteedo Barsabas bii Yustus, kanyum e Maatiyas. ²⁴ Be ndo''ii be mbi'i :
— Jawmiraawo, aan anndudo berde yimbe fuu, anndin min mo cubdaa gada nder be'e dido, ²⁵ gam o hooya gedal kuugal lilaado ngal Yahuuda dali, nde o yahi yaayre to haanani mo.

²⁶ Be mbaadi cubol hakkunde mabbe. Cubol yani dow Maatiyas. O limaa nder lilaabe sappo e go'o.

Garki Ruhu Ceniido

2 Nde juulde bi'eteede *Pentekos ngari, goondinbe fuu kawriti yaayre wo'ore. ² Doon e doon be nani iido kama henndu mawndu ivoyndu gada dow, ndu heevi wuro to be njoodii fuu. ³ Goddum nanndudum e demde yiite vanngi. De cankitii de kodi dow hoore koo moye mabbe. ⁴ Sey be fuu be keevi *Ruhu Ceniido, be puddi volvugo nder demde feere-feere noon no Ruhu hokkiri be baawde volvugo.

⁵ Nder si'ire *Urusaliima e woodi *Yahuudu'en hulbe Allah ivoybe gada koo deye lesde duuniyaaru fuu.

⁶ Nde be nani iido, yimbe fuu kawriti. Hakkiiilo mabbe ummii nde be nani lilaabe e mbolva nder demngal koo moye mabbe. ⁷ Dum haaynii be korey, be yamyamtiri :
— Be'e volvoobe fuu wanaa no Gaaliilankoo'en naa ?

⁸ Ndeen noye dum wadi koo moye meeden fuu e nana ko be mbi'ata nder demngal muudum ? ⁹ Rah nder meeden e woodi Partiyankoo'en e Madiyankoo'en e Elaamiyankoo'en, e woodi joodiibe Mesopotaamiya, wobbe gada nder lesde Yahuuda e Kapadookiya e Pontus e Aasiya ¹⁰ e Firiigiya e Pamfiliya e *Misira e jaaje lesdi Libiya faro Sireene. ¹¹ Wobbe meeden ivoyii *Rooma, e woodi Yahuudu'en e tokkubi diina Yahuudu'en. Kadimaa wobbe meeden ivoyii Kereeta, wobbe no Laarabankoo'en. Ammaa en fuu en nana ebe mbolva nder demde meeden dow kuude mawde de Allah wadi !

¹² Be fuu dum haaynii be, be njibii, be yamyamtiri :
— Dume woni ma'ana ma'ajum ?

¹³ Ammaa wobbe njaltiniri goondinbe, be mbi'i :
— *Innaboojam be njari, be ngiilti !

Wa'aji Biiturus

¹⁴ Sey Biiturus ummii kanko e lilaabe sappo e go'o, be ndarii o towni voliinde o vi'i hawriinde ndeen :

— Onon *Yahuudu'en e joodiibe nder *Urusaliima fuu, ngewanee yam gam pahamon habaru du'um ko laatii. ¹⁵ Be'e yimbe wanaa be yiiltiibe kama ko tammiidon, gam jo'oni dum njamndi joveenayi ndi bimbi tawo, hakko neddo yara goddum. ¹⁶ Kanjum woni ko annabi Jowel vi'inoo :

¹⁷ « Allah vi'i :

Nder balde cakitotoode,
mi rufoyey Ruhu am dow bibbe-aadama fuu.
Bibbe moodon worbe e rewbe,
no mbadey annabaaku.

Kaye'en moodon no kollete ko warata yeeso,
ndotti'en moodon boo no koydey koydi.

¹⁸ Mi rufoyey Ruhu dow maccube am e horbe am nder balde deen,
be mbadey annabaaku.

¹⁹ Mi holley ku'uje kaayniide toon dow asama,
dow lesdi boo, mi wadey alaamaaji,
di laatoo yiyam e yiite e cuurga.

²⁰ Ko hokka nyalaande Jawmiraawo mawnde ted-
dunde wara,
naange no nibbey,
lewru boo no vo'ojey kama yiyam.

²¹ Ndeen noddudo innde Jawmiraawo fuu no his-
nete. » ††

²² Kadimaa Biiturus vi'i :

— Onon *Isiraa'iila'en, ngewanee de'e bolle : Yeesu mo Najaratu dum neddo mo Allah holli jabi. O hollirii noon gada e hokkugo mo baawde wadgo kuude mawde e kaayniidumji e alaamaaji di o huwi nder moodon. Onon e ko'e moodon edon anndi dum. ²³ On kokkitirii neddo oon nder juude hallube. On bilii mo dow *gaafagal, on mbarii mo, noon no Allah aarti siry-ori dum. ²⁴ Ammaa Allah ummitinii mo, vurtinii mo naawdum maayde, sabu maayde waawataa jogaago mo. ²⁵ Gam annabi *Dawda volvii dow ma'ako vi'i :
« Wakkaci fuu emi doon yi'a Jawmiraawo,
wala ko dimmbata yam, sabu emo doon e junngo am nyaamo.

²⁶ Gam ma'ajum bernde am e nana beldum, emi velvelta korey,

koo nde laatii mi neddo maayoowo, bernde am no waaltoto gam tammunde ko warata,

²⁷ gam a dalataa yonki am nder Laahira,
a woorataa Ceniido maada nyola.

²⁸ A holley yam laabi jahareydi yam e yonki,
wondugo e maada no hebbiney yam velvelo. » ‡

²⁹ Biiturus besdi vi'igo :

† Jabuura 69.8 ; 109.8

†† Jowel 2.27-32 ‡ Jabuura 16.8-11

— Banndiraabe, emi vi'a on goonga dow maama meeden *Dawda : O maayi, o uvaama, yenaande ma'ako e doon to meeden faa hannde. ³⁰ O annabiijo, emo anndi Allah wadanii mo alkawal goddo gada nder taaniraabe ma'ako no roney laamu ma'ako. ³¹ O haynake ko waroyta yeeso, o volvi dow ummitineeki *Almasiifu. Kanko woni mo yonki muudum woorataake nder Laahira, banndu ma'ako boo nyolataa. ³² Kanko woni Yeesu mo Allah ummitini, min fuu emin caaydii dum. ³³ Allah teddinii mo, jo'inii mo e junngo muudum nyaamo. Allah hokki mo *Ruhu Ceniido kama no o wadani mo alkawal. Kanko boo o rufoyi dum dow amin. Kanjum woni ko ngi'oton e ko nanoton jo'oni.

³⁴ Gam Dawda hebaay yeentugo dow, ammaa o vi'i :

« Jawmiraawo vi'ii Jawmam :

Jooda e junngo am nyaamo,

³⁵ faa mi wada wanywanybe maada laatoo

jaabrudum kosde maada. » †

³⁶ Gam ma'ajum e haani *yimbe Isiraa'iila fuu tabbitina Allah wadii Yeesu mo mardon dow *gaafagal, o laatoo Jawmiraawo e *Almasiifu.

³⁷ Nde be nani bolle deen, de tufi berde mabbe korey, be mbi'i Biiturus e lilaabe horiibe :

— Banndiraabe, noye haani min mbada ?

³⁸ Biiturus toontii be vi'i :

— Sey koo moye moodon tuuba, wadane *baptisma e innde Yeesu Almasiifu, gam kebon ya'afuye hakkeji moodon. Ndeen on kokkete Ruhu Ceniido caahu. ³⁹ Gam Allah wadanii on alkawal muudum, onon e bibbe moodon, faa e yimbe wodfube e koo beye be Jawmiraawo Allah meeden noddii ngara to muudum.

⁴⁰ Baawo ma'ajum, o vaggini be e bolle duudde, emo toroo be, emo vi'a :

— Cenndee ko'e moodon e yimbe ndu'u jaamaniiru oonyiindu !

Ikiliisiya arana

⁴¹ Nde be nani wa'aji Biiturus, sey duudbe njabi mbadanaa *baptisma. Nyanndeere ndeen faro yimbe dubuuje tato (3 000) besdii nder *ikiliisiya. ⁴² Ebe ti'inii tokkugo ekkitinol lilaabe, ebe sumpootira nder kawtal mabbe, ebe nyaamda, ebe mbada do'aare.

⁴³ Kulol nanngi bernde koo moye, gam Allah e wada alaamaaji kaayniidi duuddi gada e juude lilaabe.

⁴⁴ Goondinbe fuu kawriti, kadimaa be kawti ko be ngoodi fuu. ⁴⁵ Be coorri jawdi mabbe, be cenndani koo moye mabbe fuu ko haani gam muudum. ⁴⁶ Nyanndeere fuu ebe kawrita nder *Wuro Allah Seniingo e nyumo wo'oto. Ebe nyaamda nder gure mabbe e berde laabde e velvelo manngo, ⁴⁷ ebe ngetta Allah. Yimbe fuu e ngidi be. Nyanndeere fuu Jawmiraawo e besdana kawtal mabbe hisneteebe.

Jamfintineeki boosdo

³ Nyannde go'o Biiturus e Yahayya e njaha *Wuro Allah Seniingo, dum wakkaci do'aare faro njamndi tati ndi alaasara. ² E woodi neddo dimaado no boosdo, joodiido e dammugal Wuro Seniingo bi'eteengal Dammugal Boodngal. Nyanndeere fuu emo yaharee toon gam o toroo sadaka gada e nattoobe Wuro Seniingo. ³ Nde o yi'i Biiturus e Yahayya e natta, o torii be sadaka.

⁴ Be cutii mo, Biiturus vi'i mo :

— Raar min !

⁵ O raari be gam emo tammii hebgo goddum to mabbe. ⁶ Biiturus vi'i mo :

— Mi walaa ajurfaari koo jiinaariya, ammaa mi hokkete ko ngoonmi : nder innde Yeesu *Almasiifu mo Najaratu, ummaa ruugaa !

⁷ Biiturus nanngi junngo ma'ako nyaamo darni mo.

Doon e doon kosde ma'ako cemmbidi. ⁸ O ummii jaawdum o fuddi yahadu. O nattidi e mabbe nder Wuro Allah Seniingo. Emo yaha, emo diwa, emo yetta Allah. ⁹ Yimbe fuu ngi'i mo, emo yiiloo, emo yetta Allah. ¹⁰ Be annditi kanko woni joodinoodo e Dammugal Boodngal e toroo yimbe sadaka. Sey be kaaydini korey dow ko laatanii mo.

¹¹ Ila boosdo oon e jogotiri e Biiturus e Yahayya, sey yimbe fuu nyaaroyi kawriti to mabbe toon rumpaaru mawndu vi'eteendu rumpaaru *Suleymaanu, gam kaayniidum dum be ngi'i.

Wa'aji Biiturus

¹² Nde Biiturus yi'i yimbe kawriti, sey o vi'i be :

— Onon Isiraa'iila'en, gam dume kaaydinton ? Gam dume ndaaroton min ? On tammii gada e baawde amin, koo e ti'inaare amin dow tokkugo Allah min njamditiniri o'o boosdo naa ? ¹³ Allah mo *Ibraahim, Allah mo *Iciyaaku, Allah mo *Yaakuubu, Allah mo maamiraabe meeden, kam teddini maccudo muudum Yeesu. Ammaa onon on kokkitirii mo gam o waree, koo nde laatii Bilaatus e yidi yoofgo mo, ammaa on calake o yoofa mo. ¹⁴ On calake Ceniido goongaajo oon, on torake yoofaneego baddo war-hoore. ¹⁵ On mbarii puddudo yonki, ammaa Allah ummitinii mo. Minon boo min caaydu'en ma'ajum. ¹⁶ Gada e baawde innde Yeesu, o'o neddo mo ngi'oton, mo anndudon hebii semmbee. Goondinki ma'ako e Yeesu wadi o hebi jamfintineeki keebki yeeso moodon on fuu.

¹⁷ Jo'oni banndiraabe, emi anndi ko mbadandon Yeesu, onon e mawbe moodon, on mbadii dum nder ciya anndal. ¹⁸ Noon Allah hebbiniri ko annabo'en muudum fuu mbi'i, be mbi'i Almasiifu no torrete. ¹⁹ Gam ma'ajum tuubee, ngaylitee to Allah, faa o mooyta hakkeji moodon, ²⁰ o waddana on wakkaciiji fooftiinde, o lildoya on Yeesu *Almasiifu mo o wadanoon on alkawal. ²¹ Doole o joodo toon dow faa nde Allah hesditini ku'uje fuu, kama ko Allah volvunoo gada e konndude annabo'en muudum seniibe ila ndeenno.

† Jabuura 110.1

²² Gam *Muusa vi'i : « Jawmiraawo Allah moodon no lildoyey on annabiijo kama am, banndii on. Njabee koo dume ko o vi'ata on. ²³ Neddo fuu mo jabaay annabiijo oon, no vurtinte nder yimbe Allah o halkee. » †

²⁴ Annabo'en, gada Samaa'iila faa e annabo'en goondinbe baawo ma'ako, be fuu be mbolvii dow de'e balde. ²⁵ Annabaakuuji di annabo'en mbadi, dum gam moodon. Onon ngonni ronoobe alkawal ngal Allah wadani maamiraabe meeden nde o vi'i *Ibraahim : « Gada e danygol maada leyyi duuniyaaru fuu no kebey barkaa. » †²⁶ Nde Allah subi Yeesu maccudo muudum, o aartii liloygo mo to moodon gam o barkidina on, faa o waylitoya koo moye moodon fuu woora kuugal muudum kallungal.

Biiturus e Yahayya yeeso Kawtal Sernoobe Diina

4 Wakkaci Biiturus e Yahayya mbolidata e yimbe, sey *aardiibe diina Yahuudu'en e mawdo reenooobe *Wuro Seniingo e *Saduuki'en ngari to mabbe. ² Be kuunyi, gam Biiturus e Yahayya e ekkitina yimbe maaybe no ummitinte e yonki, sabu Yeesu ummitake. ³ Gam ma'ajum be nanngi be, be omndi be nder kaso faa fina, gam hiirii ko be nanngi be. ⁴ Duudbe nder nanbe wa'aji mabbe ngoondinii, faa duudal mabbe laatii yimbe dubuuje njovo (5 000).

⁵ Nde fini, ardube Yahuudu'en e darvoobe e *moodiibe Tawreeta kawriti *Urusaliiima, ⁶ kambe e Anas, *aardiido diina mawdo, e Kayafas e Yahayya e Aleksandir e wobbe nder banndiraabe Anas. ⁷ Be ndarni Biiturus e Yahayya yeeso mabbe, be yami be e deye baawde, koo nder innde moye be njamditiniri boosdo oon.

⁸ Ndeen Biiturus keebdo *Ruhu Ceniido vi'i be : — Onon mawbe e darvoobe, ⁹ on yamii min hannde dow e booddum dum min mbadani boosdo e no o yamditiri. ¹⁰ Too, anndee onon e Isiraa'iila'en fuu : gam daliila innde Yeesu *Almasiifu mo *Najaratu o'o gorko dariido yeeso moodon yamditiri. Yeesu oon woni mo mbardon dow *gaafagal, mo Allah ummitini nder maayde. ¹¹ Kanko woni mo Allah vi'i nder *Deftere : « Haayre nde mahooobe kibini, kayre laatii haayre burnde jogaago mahadi. » †¹² Gada e ma'ako tan kebruden kisndam, gam walaa wodnde innde feere nder duuniyaaru nde Allah hokki gam kisren e muudum, sey Yeesu tan.

¹³ Dum haaynii *sernoobe diina Yahuudu'en nde be ngi'i Biiturus e Yahayya kulaay sam, hakko maa nde be nani be ladde'en, be njanngaay boo. Ndeen be annditi ebe ngondunoo e Yeesu. ¹⁴ Ammaa nde be ngi'i neddo jamditinaado oon e darodii e mabbe, walaa fuu ko be mbaawi vi'igo. ¹⁵ Be mbi'i Biiturus e Yahayya mburtinee yaasi hawriinde gam be mbada caawara.

¹⁶ Ebe mbi'a :

— Noye mbadanten be'e worbe ? Daahir joodiibe Urusaliiima fuu nanii be mbadii alaama kaayniidum, kadimaa boo en mbaawataa yeddugo dum. ¹⁷ Ammaa

gam hadgo haala kaan sankitaago nder yimbe, sey mbagginen be to' be mbolvan koo moye nder innde Yeesu.

¹⁸ Ndeen be nodditi be kadimaa, be mbaggini be to' be mbolvu, to' be ekkitin nder innde Yeesu.

¹⁹ Ammaa Biiturus e Yahayya toontii be mbi'i :

— Onon e ko'e moodon ndaaree, dume buri voodgo yeeso Allah : dwtanaago on, na dwtanaago Allah ?

²⁰ Minon kam, doole min caaydina ko min ngi'i e gite amin, e ko min nani e noppi amin.

²¹ *Mawbe aardiibe diina e darvoobe besdi vaggio lilaabe. Baawo ma'ajum, be njoofi be, be kebaay laawol no be cerniranta be, sabu yimbe fuu e ngetta Allah dow ko wadi. ²² Gam oon jamditinaado e kaayniidum duum, duubi ma'ako burii arba'iin (40). ²³ Nde be njoofaa, Biiturus e Yahayya co''ii to yimbe mu'en, ngeccii be ko mawbe aardiibe diina e darvoobe mbi'i be fuu. ²⁴ Nde been nani dum, be fuu be maalti Allah e bernde wo'ore, be mbi'i :

— Yaa Allah, tagdo dow e lees e maayo e ko woni nder ma'ajum fuu, ²⁵ aan volvi e honnduko maama amin Dawda maccudo maada gada e Ruhu Ceniido biido :

« Gam dume *leyyi di laataaki Yahuudu'en monna ? Gam dume yimbe nyumi nyumooji mehereeji ?

²⁶ Laamiibe lesde ciryanaake habre, aardiibe kawritii e kaba e Jawmiraawo e *Almasiifu muudum. » †

²⁷ — Goonga, nder nde'e si'ire *Hiruudus e *Bilaatus kawtii ko'e mu''en e yimbe Isiraa'iila e goddi leyyi, faa be kaba e Yeesu maccudo maada ceniido mo cubdaa, ²⁸ sabu be kuwii ko aartudaa ciryidaa e baawde maada e nyumo maada fuu. ²⁹ Jo'oni Jawmiraawo, nan bolle mabbe kallude, hokku maccube maada baawde saaydingo bolle maada fuu e semmbee, ³⁰ vanngin baawde maada, yamditin be njamdaa, wad alaamaaji e kuude kaayniide nder innde Yeesu maccudo maada ceniido.

³¹ Nde be keyni toraago Allah, yaayre doon to be kawriti dimmbi. Be fuu be kebbinaa Ruhu Ceniido, be nga'ajini bolle Allah naa e kulol.

Jo'onde goondinbe

³² Jama'aare goondinbe been fuu no bernde wo'ore, hakkiilo wo'oto. Be kawriti ko be ngoodi fuu. Nder mabbe walaa biido kanyum tan jeyi jawdi muudum.

³³ E baawde duudde lilaabe caaydiniri ummitineeki Yeesu Jawmiraawo, kadimaa boo Allah barkidini koo moye mabbe e barkaa duudka. ³⁴⁻³⁵ Walaa koo moye nder mabbe heppi goddum, sabu woonbe gese e gure fuu coorrii de, kokkii ceede deen nder juude lilaabe, gam be nje'eda koo moye mabbe fuu ko haani gam muudum.

³⁶ E woodi goddo *Lewinkeejo, neddo lesdi Kiparus bi'eteedo Yusufu, mo lilaabe tokani Barnabas (ma'ana innde ndeen woni cemmbidinoowo berde). ³⁷ Kanko boo o soorri ngesaa ma'ako, o waddi ceede ma'aka o hokki de lilaabe.

† Tokkitaaki Tawreeta 18.15,18-19 †† Fuddoode 22.18 ; 26.4

‡ Jabuura 118.22

‡† Jabuura 2.1-2

Anaaniyas e Safiira

5 Ammaa e woodi goddo bi'eteedo Anaaniyas e debbo muudum Safiira. Kanko boo o soorri nge-saa ma'ako. ² O senndi ceede dow anndaangal debbo ma'ako. O suudi godde, ndeen o yahari koriide o hokki lilaabe. ³ Biiturus vi'i mo :

— Anaaniyas, ko jeyi ngoordaa *Ceydaan natti bernde maada, faa pevandaa *Ruhu Ceniido, cuudfaa godde ceede coggu ngesaa maada ? ⁴ Ila a soorraay ka, wanaa ka maada ? Nde coorrudaa ka, aan jogii ceede ma'aka naa ? Ko jeyi mbadandaa noon ? Wanaa yimbe pevandaa, Allah pevandaa.

⁵ Nde Anaaniyas nani bolle deen, o do''ii o maayi. Kulol manngol nanngi nanbe dum fuu. ⁶ Kaye'en ummii taari mo, yefti mo mburtini mo yaasi, uvoyi mo.

⁷ Baawo ma'ajum, kama awaaji tati, sey raa debbo ma'ako wari nattoyi. O anndaa ko laatii.

⁸ Biiturus vi'i mo :

— Yeccam, koo dum de'e ceede tan coorrudon ngesaa moodon kaan naa ?

O toontii Biiturus o vi'i :

— Ee dum noon min coorri ka.

⁹ Ndeen Biiturus vi'i mo :

— Ko jeyi aan e koree maada kawtudon hoore gam godaago *Ruhu Jawmiraawo ? Raa uvoybe gorko maada doon ngara, aan boo be njaharete !

¹⁰ Doon e doon kanko maa o do''ii faro kosde Biiturus, o maayi. Kaye'en natti, tawi o maaydo, be yefti mo, be mburtini mo, be uvoyi mo takkol gorko ma'ako.

¹¹ Kulol manngol nanngi ikiliisiya e nanbe dum fuu.

Lilaabe mbadii alaamaaji kaayniidi duudfi

¹² Lilaabe mbadii alaamaaji e kuude kaayniide duudde nder yimbe. Goondinbe Yeesu fuu e kawrita nder rumpaaru *Suleymaanu, be fuu be nyumo wo'oto.

¹³ Nder yimbe horiibe fuu walaa kawritdo e mabbe gam kulol, ammaa e noon fuu yimbe e teddina be.

¹⁴ Koo dume wakkaci yimbe duudbe worbe e rewbe, e besdoo nder goondinbe Jawmiraawo, ¹⁵ faa yimbe e yefta be njamdaa, e mburtina be yaasi dow laabi, e mballina be dow leece e daage, gam to Biiturus wari, koo mbeelu muudum meema wobbe mabbe. ¹⁶ Yimbe duudbe ivoybe ci'e piliide *Urusaliiima ngaddi be njamdaa e woonbe ginnaaji. Be fuu be kebi yamditineego.

Torreeki lilaabe

¹⁷ Ndeen nalwiiru *lilaabe heevi berde *aardiido diina mawdo Yahuudu'en e wondube e ma'ako, waato goondinbe ekkitinol *Saduuki'en. ¹⁸ Be nanngii lilaabe, be omndi be nder kaso. ¹⁹ Ammaa nder jemmaare ndeen, malaa'ikaajo Jawmiraawo omtani be dammude kaso, vurtinii be, vi'i be :

²⁰ — Njahee ndaree nder *Wuro Allah Seniingo, ngeccsee yimbe fuu habaru yonki kesum.

²¹ Nde be nani ka, be nattoyii nder Wuro Allah Seniingo ila bimbi, ebe ekkitina yimbe.

Aardiido diina mawdo e wondube e ma'ako noddoyi *Kawtal Sernoobe Diina Yahuudu'en e darvoobe Isir-aa'iila fuu. Be mbi'i lilaabe mburtinoyee gada nder kaso, ngaddee. ²² Ammaa nde reenoobe njahi, be tawaay lilaabe nder kaso. Be co''ii, be mbi'i Kawtal Sernoobe Diina Yahuudu'en :

²³ — Min tawii kaso e omndii korey, reenoobe e ndarii faro dammude, ammaa nde min omti, min tawaay koo go'oto nder.

²⁴ Nde mawdo reenoobe Wuro Seniingo e *aardiibe diina nani dum, dum waanni be. Be anndaa ko laato-toow dow ma'ajum. ²⁵ Ndeen goddo wari, yeccii be vi'i :

— Raa worbe be omndunoodon nder kaso toon nder Wuro Allah Seniingo nga'ajina !

²⁶ Ndeen mawdo reenoobe oon yahadi e reenoobe, be ngaddi lilaabe. Ammaa be ngaddiraay be e semm-bee, gam ebe kula to' yimbe perdu be kaaye.

²⁷ Nde be ngaddi be, be ndarni be yeeso Kawtal Sernoobe Yahuudu'en. Aardiido diina mawdo feli be ²⁸ vi'i :

— Min kadii on ekkitingo nder nde'e innde, ammaa onon on cankitii wa'aji moodon nder *Urusaliiima fuu. Kadimaa edon ngidi yowango min hakke maayde neddo oon.

²⁹ Biiturus e lilaabe toontii be mbi'i :

— Doole min dwtanoo Allah dow e yimbe. ³⁰ Allah mo maamiraabe meeden ummitinii Yeesu mo mbardon gada e bilgo mo dow *gaafagal. ³¹ Kanko Allah teddinii mo, jo''inii mo e junngo muudum nyaamo, o wadii mo laamiido e kisnoowo, gam yimbe *Isir-aa'iila tuuba, be keba ya'afuye hakkeji mabbe. ³² Minon ngoni caaydu'en habaru duum. Ruhu Ceniido mo Allah hokki been dwtantoobe mo boo, e saaydii dum.

³³ Nde mawbe been nani dum, be monnaa korey, be ngidi wargo lilaabe. ³⁴ Ammaa goddo bi'eteedo Gamaaliyel ummii darii hakkunde Kawtal Sernoobe Yahuudu'en. Kanko o *Fariisaajo, moodibbo *Tawreeta Muusa, mawdo nder yimbe fuu. O vi'i lilaabe mburtinee sedfa. ³⁵ Baawo be mburtinaama, o vi'i kawtal ngaal :

— Onon Isiraa'iila'en, ndeenee ko'e moodon e be'e yimbe, e ko ngiddon wadango be. ³⁶ Neebaay ko goddo bi'eteedo Tewdas vanngi. O hooyii hoore ma'ako kama o mawdo. Faro yimbe keme nayo (400) tokki mo. O waraama, tokkunoobe mo fuu cankitake, walaa koo go'oto dariido. ³⁷ Baawo ma'ako, Yahuuda Gaaliilankeejo wari wakkaci limgal, yimbe duudbe tokki mo. Kanko boo o waraa, tokkunoobe mo fuu cankitii. ³⁸ Jo'oni, emi vi'a on : ngoddee e yimbe been, ngooree be. Gam kul nyumooji mabbe e kuugal mabbe to yimbe ivi, dum majjey. ³⁹ Ammaa to dum ivoyii to Allah, ndeen kam on mbaawataa majjingoo dum. Kakkilee, to' on kab e Allah !

⁴⁰ Kawtal Sernoobe Yahuudu'en jabi ko o vi'i. Sey be nodditi lilaabe be piyi be, be mbi'i be to' be besdu volvugo nder innde Yeesu. Ndeen be njoofi be.

⁴¹ Lilaabe mburtoyii nder *Kawtal Sernoobe Yahu-

udu'en e velvelo sabu Allah mawninii be faa fotnii be torreego e semtineego gam Yeesu. ⁴² Koo ndeye nyanndeere ebe nga'ajina Habaru Yeesu *Almasiifu Beldum, ebe ekkitina nder Wuro Allah Seniingo e nder gure fuu.

Cubeeki worbe njoveedifo

6 Nder balde deen, goondinbe Yeesu e besdoo duudgo. Sey *Yahuudu'en volvoobe *helenankoore pe'ii Yahuudu'en volvoobe *ibraaninkoore, gam rewbe mu'en gowro'en cenndantaake nyaamdu ko horiibe fuu cenndantee. ² Lilaabe sappo e dido noddii hawriinde goondinbe fuu, be mbi'i :

— Minon dum haanaay min ngoora wa'ajaago volinde Allah gam senndugo nyaamdu. ³ Banndiraabe, cubee worbe njoveedifo nder moodon hoolaabe, heebbe *Ruhu Ceniido e hakkiilo, gam min kokka be kuugal ngaal. ⁴ Ammaa minon, ngooree min ti'ino wadgo do'aare e wa'ajingo voliinde Allah.

⁵ Haala kaan boo velii goondinbe fuu. Ndeen be cubii Istefaanus, neddo goondindo Allah, keebdo Ruhu Ceniido, e Filibus e Porokorus e Nikanor e Timon e Parmenas e Nikolas ivoydo Antaakiya *nattudo diina Yahuudu'en. ⁶ Be ndarni be yeeso lilaabe. Lilaabe njowani be juude mu'en, mbadani be do'aare.

⁷ Voliinde Allah besdi sankitaago, goondinbe Yeesu boo e besdoo duudgo nder si'ire *Urusaliima korey, faa *aardiibe diina Yahuudu'en duudbe ngoondini Yeesu.

Nanngseeki Istefaanus

⁸ Istefaanus keebdo barkaaji e baawde Allah, wadii kuude kaayniide e alaamaaji mawdi yeeso yimbe.

⁹ Ammaa e woodi wobbe nder *suudu wa'ajordu vi'eteendu wa'ajordu rimdinaabe, e wobbe ivoybe si'ire Sireene e si'ire Aleksandiri e lesdi Siliikiya e lesdi Aasiya be ummanii mo, ebe njeddootira e ma'ako.

¹⁰ Ammaa be tampi yeddugo mo, gam bolle anndal de o volvanta be ivoyde e *Ruhu Ceniido. ¹¹ Ndeen be kokki wobbe ceede gam mbi'a nanii emo huda innde *Muusa e Allah. ¹² Noon be umminiri berde yimbe e darvoobe e *moodiibe Tawreeta. Be nanngi Istefaanus be njahari mo yeeso *Kawtal Sernoobe Yahuudu'en ¹³ be ngaddi saaydoobe fevoobe, been mbi'i :

— O'o neddo woorataa hudgo *Wuro Allah Seniingo e *Tawreeta Muusa. ¹⁴ Min nanii emo vi'a Yeesu mo Najaratu no yibbiney Wuro Allah Seniingo, o waylitye ndonuui di Muusa hokkunoo en.

¹⁵ Sey sernoobe Yahuudu'en joodiibe toon fuu ndaari Istefaanus, be ngi'i yeeso ma'ako e nanndi e yeeso malaa'ikaajo.

Istefaanus yeeso Kawtal Sernoobe Diina

7 Ndeen *aardiido diina mawdo yami Istefaanus :
— Ko be mbi'i dow maada dum goonga naa ?

² Istefaanus toontii mo vi'i :

— Banndiraabe e baabaaji, ngewanee yam ! Allah mawdo vannganii maama meeden *Ibraahim nde o wonnoo lesdi Mesopotaamiya, ko hokka o joodoo lesdi Haaran. ³ O vi'i mo : « Vurta lesdi maada e lenyol maada, njahaa lesdi ndi kolleymaami. » ⁴ Ndeen Ibraahim vurtii lesdi Kaldiya, o yahi o joodii nder lesdi Haaran. Baawo maayde baaba ma'ako, Allah woocini mo, waddi mo nder lesdi ndi njoodiidon jo'oni. ⁵ Allah hokkaay mo ndonu lesdi ndiin, koo yaabande wo'ore, ammaa o wadanii mo alkawal hokkugo mo ndi, ndi laato halal ma'ako, kanko e danygol ma'ako, koo nde laatii o walaa bidde e wakkaci duum tawo. ⁶ Allah vi'i mo : « Danygol maada no joodoto nder lesdi njanandi, be laatoto maccube, be torrete duubi keme nayi (400). ⁷ Ammaa mi sernaney lenyol maccid'ingol be. Baawo ma'ajum, be mburtoto be njagganoo yam nder nde'e yaayre. » ††

⁸ Ndeen Allah wadani Ibraahim alkawal. Naadeeki laatii alaama alkawal ngaal. Nde Ibraahim rimi *Iciyaaku, o naadii mo nyannde joveetatabre. Noon Iciyaaku boo naadiri *Yaakuubu. Yaakuubu boo naadi bibbe muudum sappo e dido, kambe ngoni maamiraabe meeden.

⁹ Maamiraabe meeden nanii nalwiiru Yusufu, be coorri mo, o laatii maccudo nder lesdi *Misira. Ammaa Allah e wondi e ma'ako, ¹⁰ o hisni mo e torraaji ma'ako fuu. Allah hokki mo togu e hakkiilo yeeso *Fira'awna, laamiido Misira. Oon wadii mo mawdo lesdi Misira faa e wuro muudum fuu. ¹¹ Sey veelo wadi nder lesdi Misira, faa nder lesdi *Kana'aana fuu. Ngo torri yimbe korey, faa maamiraabe meeden kebaay ko nyaami.

¹² Nde Yaakuubu nani e woodi nyaamdu nder lesdi Misira, o lili maamiraabe meeden toon jahal aranal. Be ngarti, be co''ii kadimaa. ¹³ Nder jahaangal mabbe didabal Yusufu annditini hoore muudum e rimdaabe muudum. Fira'awna boo anndi yimbe Yusufu. ¹⁴ Ndeen Yusufu liloyi be, be ngadda baaba muudum Yaakuubu e wuro muudum fuu. Duudal mabbe wadi yimbe saba'iin e njovo (75). ¹⁵ Noon Yaakuubu yahari lesdi *Misira. O maayi toon, kanko e maamiraabe meeden. ¹⁶ Be njaharaa Cekem, be uvaa toon nder yenaande nde Ibraahim soodi e bibbe Hamor e ceede ajurfaari.

¹⁷ Nde alkawal ngal Allah wadannoo Ibraahim badii heebgo, yimbe Ibraaninkoo'en duudii nder lesdi Misira. ¹⁸ E wakkaci duum goddo laamiido mo anndaa Yusufu laamii dow lesdi Misira. ¹⁹ Laamiido oon yoyni lenyol meeden, o torri maamiraabe meeden, faa o dooli be be kibina bibbe mabbe, maaya. ²⁰ Nder wakkaci duum *Muusa danyaa, o velii Allah korey. O reena nder wuro baaba ma'ako lebbi tati. ²¹ Nde o hibinaa, bii Fira'awna debbo hooyi mo, laatini mo biyum. ²² Noon Muusa jannginiraa anndal Misira'en fuu, o laatii baawdo haala e kuude fuu.

²³ Nde Muusa wadi duubi arba'iin (40), o nyumii valugo banndiraabe ma'ako *Isiraa'iila'en. ²⁴ Nde o yi'i Misirankeejo e torra go'oto nder mabbe, o jinngani neddo ma'ako torreteedo, o fiyi Misirankeejo, o wari

dum. ²⁵ Emo tammii banndiraabe ma'ako no annditey Allah no hisnirey be gada e ma'ako, ammaa be annditaay. ²⁶ Jonto ma'ajum o tawi dido mabbe e kaba. O yidi henndugo be, o vi'i : « Higoobe am, onon on banndiraabe ! Ko jeyi njokkirton ? » ²⁷ Sey torreydo bandum oon tuurii Muusa vuttudu, vi'i mo : « Moye wad maa aardiido e cernanoowo min ? » ²⁸ Miin maa a yidi wargo yam, noon no mbardudaa Misirankeejo mo keenya naa ? » ²⁹ Nde Muusa nani bolle deen o doggi, o laatii jananno nder lesdi Madiyan. Toon o danyanaa bibbe worbe dido.

³⁰ Baawo o wadii duubi arba'iin (40) toon, malaa'ikaajo vanngani mo nder demde yiite hubbunge nder vaafre toon nder ladde, faro vaamnde Sinaay. ³¹ Nde Muusa yi'i nge, nge haaynii dum, o battii nge gam o raara, sey o nani voliinde Jawmiraawo e vi'a : ³² « Miin woni Allah mo maamiraabe maada, Allah mo Ibraahim, Allah mo Iciyaaku, Allah mo Yaakuubu. Muusa darii e diwna, hulii raargo. » ³³ « Jawmiraawo vi'i mo : Faddita pade maada, gam yaayre to ndaridaa no seniinde. ³⁴ Mi yi'ii torraa yimbe am wonbe lesdi Misira, mi nanii bojji mabbe, mi jippoyake gam hisnugo be. Jo'oni, war mi lil maa lesdi Misira. » ³⁵

³⁵ Muusa oon woni mo bibbe Isiraa'iila calinoo be mbi'i : « Moye wad maa aardiido e cernanoowo min ? » ³⁶ Kanko woni mo Allah liloyi, wadi mo aardiido e kisnoowo gada e baawde malaa'ikaajo banngannoodo mo nder vaafre hubbunoonde. ³⁶ Kanko aardii be, be mburtii lesdi Misira. O wadii kuude kaayniide e alamaaji nder lesdi Misira e nder Maayo Vodeewo e nder ladde duubi arba'iin (40). ³⁷ Muusa oon vi'ii bibbe Isiraa'iila : « Allah no lildoyey on annabiijo kama am, iveydo nder banndiraabe moodon. » ³⁸ Muusa e wondi e maamiraabe meeden nder ladde. Emo wondi e malaa'ikaajo bolididde e ma'ako dow *vaamnde Sinaay. Sey Allah hokki mo habaru kokkeydum yonki faa o hokka en dum.

³⁹ Ammaa maamiraabe meeden njabaay dwtanaago mo. Be calake mo, nyumooji mabbe mbittii lesdi Misira. ⁴⁰ Be mbi'i Haruuna : « Wadan en allaaji aardotoodi en, gam en anndaa ko laatani Muusa burtinoydo en lesdi Misira. » ⁴¹ Nder balde deen be mbayli gagel, be laatini ngel allah mabbe, be mbadani ngel sadaka, be nani beldum ko be mbayli. ⁴² Allah hokkiti be baawo, woori be be tokka koode dow, kama ko vinndaa nder defte annabo'en :

« Onon yimbe Isiraa'iila :
miin mbadandon sadakaaji e kirseteedi
duubi arba'iin (40) di mbadдон nder ladde naa ?

⁴³ A'aa, on mbadanaay yam. On ndoondake suudu gumki moodon Molok ⁴⁴,
e gumki hoodere moodon Refan ⁴⁵,
gumkiiji di mbadдон gam cujjidanon di !
Gam ma'ajum mi laggey on,

† Burtaaki 2.14 †† Burtaaki 3.6 † Burtaaki 3.5,7-8,10 †† Burtaaki 2.14 †† Tokkitaaki Tawreeta 18.15 ††† Burtaaki 32.1 ††† Molok dum innde gumki Amooni'en. § Refan dum innde gumki yimbe Finiikiya.

mi yahara on toon lesdi Babiila. » ⁵¹

⁴⁴ Istefaanus besdi vi'igo :

— Maamiraabe meeden e ngondunoo e *Suudu Fotirde nder ladde. Suudu nduun wa'araama noon no Allah tindiniri Muusa. ⁴⁵ Maamiraabe meeden ndoni suudu nduun. Be ndillidi e ma'aru wakkaci nde Jocuwa aardii be. Be nattini ndu lesdi ndi be te'eti gada e leyyi di Allah laggi. Suudu nduun boo e doon faa wargo wakkaci *Dawda. ⁴⁶ Dawda hebii togu yeeso Allah. O torii nyibgo suudu gam teddingo Allah mo Yaakuubu, ammaa o hebaay nyibgo ndu. ⁴⁷ Suleymaanu kam nyibi suudu nduun. ⁴⁸ Ammaa Allah no Mawdo, o joodataako nder cuudi di yimbe nyibi, kama no annabiijo vi'i :

⁴⁹ « Jawmiraawo vi'i :

Dow woni joodorgal laamu am,
lesdi woni jaabrudum kosde am.
Iri nduye suudu nyibanton yam ?
Ndeye yaayre poofteymi ?

⁵⁰ Wanaa miin tagi den doon ku'uje fuu e baawde am naa ? » ⁵¹

⁵¹ Istefaanus besdi vi'igo :

— Onon yo'ora-ko'e'en, be berde keefeere, be noppi caliidi nango haala Allah. Dum edon kaba e *Ruhu Ceniido kama no maamiraabe moodon kabruno.

⁵² Annabiijo moye woni maamiraabe moodon torraay ? Faa be mbari volvunooobe habaru garol goongaajo oon ila o waraay. Jo'oni kanko, onon e ko'e moodon nyaami amaana ma'ako, mbari mo. ⁵³ Onon on kebii *Tawreeta Muusa gada e juude malaa'ika'en, ammaa on tokkaay ka.

Maayde Istefaanus

⁵⁴ Nde *sernoobe diina Yahuudu'en nani bolle deen, be kuunyani mo korey, faa be ndarii ebe nyeryindira nyiye. ⁵⁵ Ammaa kanko, keebdo *Ruhu Ceniido, o tiggii dow o yi'i teddungal Allah, o yi'i Yeesu e darii e junngo Allah nyaamo. ⁵⁶ O vi'i :

— Rah ! Emi doon yi'a dow e omtii, *Bii-Neddo e darii e junngo Allah nyaamo.

⁵⁷ Be fuu be ngulli e semmbee, be cumbi noppi mabbe, be makkii e ma'ako jaawdum, ⁵⁸ be mburtini mo si'ire, be perdi mo kaaye. Caaydu'en boo ndesi kolte mu'en faro kosde kayeejo bi'eteedo Saawulu. ⁵⁹ Ebe perda Istefaanus kaaye, kanyum boo e wada do'aare e vi'a :

— Yaa Yeesu Jawmiraawo, jab yonki am !

⁶⁰ Ndeen o tuggi koppi ma'ako, o wulli e semmbee, o vi'i :

— Yaa Jawmiraawo, ta'a yowan be du'um hakke !
Nde o vi'i noon, o maayi.

8 Saawulu boo jabii bareeki Istefaanus.

Saawulu torrii ikiliisiya

'Baawo nyanndeere ndeen, torraa makka warani *ikiliisiya ngonka Urusaliima. Goondinbe fuu cankitii nder

§† Amos 5.25-27 §†† Ecaaya 66.1-2

lesde *Yahuudiya e *Samaariya, lilaabe tan korii toon *Urusaliima. ² Wobbe *huloobe Allah uvi Istefaanus, be mboyi maayde ma'ako korey. ³ Ammaa Saawulu raari halkugo ikiliisiya. Emo natta wuro-wuro, emo nannga goondinbe worbe e rewbe, emo dasa be, emo omnda be nder kaso. ⁴ Ndeen sankitaabe been mbadi ga yiilaago e nga'ajina *Habarur Beldum.

Wa'aji Filibus nder lesdi Samaariya

⁵ Filibus yahi wodnde si'ire nder lesdi *Samaariya, emo wa'ajina habaru *Almasiifu. ⁶ Yimbe fuu ngewii ko Filibus wa'ajoto, nde be ngi'i alaamaaji kaayniidi di o wadi. ⁷ Ginnaaji mburtii yimbe duudbe e gullaali mawdi, leebaabe e voosbe duudbe njamditinaa.

⁸ Velvelo duudngo wadi nder si'ire ndeen.

⁹ Nder si'ire ndeen e woodi neddo bi'eteedo Simon, o bookaajo. Emo haaydiinoo *Samaariya'en korey, emo vi'a hoore ma'ako o mawdo. ¹⁰ Yimbe fuu gada mawbe faa e bilki'en njabii ko o vi'ata, ebe mbi'i :

— O'o neddo e woodi baawde Allah bi'eteede
« baawde mawde. »

¹¹ Be tokki mo, gam o neebi emo haaydiinoo be e dabooji ma'ako. ¹² Nde Filibus wa'ajini be *Habarur Beldum dum *laamu Allah e Yeesu Almasiifu, be njabii dum, worbe e rewbe fuu mbadanaa *baptisma. ¹³ Simon e hoore muudum, kam boo goondini. Nde o wadanaa baptisma, o tokkindiri e Filibus, o haaydini nde o yi'i alaamaaji e kuude kaayniide mawde de Filibus wadi.

¹⁴ Nde lilaabe wonbe *Urusaliima nani *Samaariya'en ngoondinii volinde Allah, be lili Biiturus e Yahayya to mabbe. ¹⁵ Nde been njottii, be torii Allah hokka goondinbe been *Ruhu Ceniido, ¹⁶ gam Ruhu Ceniido jippaaki dow koo moye mabbe tawo. Nder innde Yeesu Jawmiraawo tan be mbadanaa baptisma. ¹⁷ Ndeen Biiturus e Yahayya njowi juude mu'en dow mabbe, be kebi Ruhu Ceniido.

¹⁸ Nde Simon yi'i no goondinbe kebi Ruhu Ceniido nde lilaabe njowi juude mu'en dow mabbe, o waddani be ceede, ¹⁹ o vi'i :

— Kokkee yam miin boo baawde deen, gam mo njowanmi juude am fuu heba Ruhu Ceniido.

²⁰ Ndeen Biiturus toontii mo vi'i :

— Allah halkide e ceede maada fuu, gam a nyumii a waawey soodgo kokkal Allah e ceede. ²¹ A walaa gedal nder nga'al kuugal, gam bernde maada laabaay yeeso Allah. ²² Tuub gada e halleende maada, tora Jawmiraawo ya'afano maa nyumooji maada kalludi. ²³ Gam mi yi'ii bernde maada e balwi kurum, halleende jaalake ma.

²⁴ Simon toontii mo vi'i :

— Toranee yam Jawmiraawo, gam to' ko mbiidaa hebam.

²⁵ Baawo Biiturus e Yahayya mbadii caaydaaku, nga'ajinii volinde Jawmiraawo, be mbittirii *Urusaliima. Nde ebe dow laawol hootgo, be nga'ajini *Habarur Beldum nder ci'e lesdi Samaariya duudde.

Filibus e doogariijo Ecoopiya

²⁶ Malaa'ikaajo Jawmiraawo vi'i Filibus :

— Umma yah foombina e laawol ivoyngol *Urusaliima pa'angol Gaaja.

(Yimbe ngooriino tokkugo laawol ngool.) ²⁷ Filibus ummii yahi. Sey o fotti e goddo neddo jaagaado mo lesdi Ecoopiya. Neddo oon no doogariijo laamiido Ecoopiya debbo bi'eteedo Kanndake. Kanko reenata ceede laamiido debbo oon. O yahiino Urusaliima gam sujjidango Allah. ²⁸ Nde o hootata, emo joodii nder moota pucci ma'ako, emo jannga nder deftere annabi *Ecaaya. ²⁹ *Ruhu Ceniido vi'i Filibus :

— Yah bagga moota ngaan.

³⁰ Filibus nyaari yottii e ma'aga, nani emo jannga nder deftere annabi Ecaaya. Filibus yamii mo :

— Koo eda fahama ko njanngata ?

³¹ Gorko oon toontii mo vi'i :

— Noye pahamireymi to walaa paamtinoowo yam ?

O torii Filibus natta joododoo e ma'ako. ³² Raa aayaa-je de o janngi nder deftere ndeen :

« O dowaama kama mbaalu kirsoyteengu.

Kama no bii mbaalu de''itirta
yeeso tayoowo leebe ma'agu,
kama noon o de''itiri.

³³ Be cementii mo, o sernanaaka ceri'a goonga.

Moye waawata hokkugo habaru lenyol ma'ako ?

Gam yonki ma'ako ittaama gada nder duuniyaaru. »

†

³⁴ Ecoopiyaajo oon vi'i Filibus :

— Yeccam, dow moye annabiijo oon volvi de'e bolle, dow hoore ma'ako, na dow goddo feere ?

³⁵ Ndeen Filibus fuddi yeccaago mo dow aayaaje deen, faa yottii dow habaru Yeesu. ³⁶ Ebe tokki laawol ngool, faa be njottii to ndiyam woni. Sey gorko oon vi'i :

— Raa ndiyam ! Ee ko hadata yam wadaneego *baptisma ?

[³⁷ Filibus vi'i :

— To a goondinii Yeesu e bernde wo'ore, walaa ko hadey maa wadaneego baptisma.

Gorko oon toontii mo vi'i :

— Mi goondinii Yeesu Almasiifu woni *Biddo Allah.]

††

³⁸ O vi'i moota pucci ma'ako darnee, nga darii. Be fuu dido be njippii, be natti nder ndiyam daam. Filibus wadani mo *baptisma. ³⁹ Nde be mburtii ndiyam daam, Ruhu Jawmiraawo piiftii Filibus. Gorko oon fudditaay yi'igo mo, o tokki laawol ma'ako, emo nana beldum. ⁴⁰ Filibus tawaama si'ire Ajootus. Gada toon ci'e to o yaali fuu emo wa'ajina *Habarur Beldum, faa o yottii Kaysaariya.

† Ecaaya 53.7-8 †† Goddi binndi ngalaa aayaare talaatiin e joveedidi (37).

Tuubki Saawulu

9 Nder wakkaci ma'ajum Saawulu yahi yeeso e torugo goondinbe Jawmiraawo, emo yidi wargo be. Sey o yahi to *aardiido diina mawdo. ² O torii dum vindana mo dereewol kokkeyngol mo baawde nattugo nder *cuudi-ga'ajordi Yahuudu'en gondi si'ire Dimaska, gam kul o tawii yimbe tokkuba laawol Yeesu toon, worbe koo rewbe, o nannga be o habba be o yahara be si'ire *Urusaliima. ³ Nde emo doon yaha dow laawol faa o badii si'ire Dimaska, doon e doon jayngol ivoyngol dow yeynani mo, filtii mo. ⁴ O do''ii e lesdi, o nani voliinde e vi'a mo :

— Saawulu, Saawulu, ko jeyi torrataa yam ?

⁵ O yamtindii, o vi'i :

— Aan a moye Jawmiraawo ?

Voliinde ndeen toontii mo vi'i :

— Miin woni Yeesu mo torrata. ⁶ Umma nattu si'ire. A yeccete ko haani mbadaa.

⁷ Worbe wondube e ma'ako nanii voliinde ndeen, ammaa be ngi'aay koo moye. Be ndarii be mugaabe.

⁸ Saawulu ummii darii feeri gite muudum, ammaa o waawaay yi'igo koo dume. Ndeen o dowaa o nattinaa si'ire Dimaska. ⁹ O wadi balde tati o bumdo, o yaraay o nyaamaay.

¹⁰ E woodi goddo goondindo nder si'ire Dimaska bi'eteedo Anaaniyas. Jawmiraawo noddi mo nder koydol, vi'i mo :

— Anaaniyas !

O toontii mo, o vi'i :

— Na'am Jawmiraawo.

¹¹ Jawmiraawo vi'i mo :

— Umma yah laawol bi'eteengol Laawol Darodiingol, njahaa wuro Yahuuda, yamanaa goddo bi'eteedo Saawulu ivoydo si'ire Tarsus, emo doon wada do'aare. ¹² Nder koydol ma'ako o yi'i neddo bi'eteedo Anaaniyas nattoyi, yowi juude muudum dow ma'ako gam o vumta.

¹³ Anaaniyas toontii mo vi'i :

— Jawmiraawo, mi nanii yimbe duudbe e mbolva habaru neddo oon e torraaji duuddi di o torri goondinbe ma wonbe Urusaliima. ¹⁴ O wardii do'o e dereewol gada e *aardiido diina mawdo Yahuudu'en, gam o habba noddooe innde maada fuu.

¹⁵ Jawmiraawo vi'i mo :

— Yah wad ko mbi'imaami, gam mi subii mo o saayidina innde am yeeso *leyyi di laataaki Yahuudu'en e laamiibe mu'en, kam e bibbe Isiraa'iila. ¹⁶ Mi holley mo doole o torree torraaji duuddi sabu innde am.

¹⁷ Ndeen Anaaniyas yahi nattoyi wuro ngoon, yowi juude muudum dow ma'ako vi'i :

— Banndam Saawulu, Yeesu Jawmiraawo banngando ma dow laawol ngol ngardudaa, liloyi yam gam mbumtaa, keevaa *Ruhu Ceniido.

¹⁸ Doon e doon goddum nanndudum e kobe hobtii e gite Saawulu. O vumti o ummii o wadanaa *baptisma.

¹⁹ O nyaami, o hebti semmbee ma'ako. O waali balde sedda to goondinbe wonbe si'ire Dimaska.

Wa'aji Saawulu nder si'ire Dimaska

²⁰ Doon e doon Saawulu fuddi wa'ajingo habaru Yeesu nder *cuudi-ga'ajordi Yahuudu'en. Emo vi'a daahir Yeesu woni *Biddo Allah. ²¹ Dum haaynii nanbe mo fuu, be mbi'i :

— Wanaa kanko wonnoo torreynoodo noddooe innde Yeesu wonbe nder si'ire Urusaliima naa ? Naa dum kanko wari do'o gam o habba be, o yahara be to *mawbe aardiibe diina Yahuudu'en naa ?

²² Ammaa Saawulu besdi semmbidgo nder wa'aji, faa dum jiibi hakkiilooji *Yahuudu'en joodiibe Dimaska fuu, gam be mbaawaay toontaago mo, nde o tabbitinani be Yeesu woni *Almasiifu.

²³ Baawo balde duudde Yahuudu'en mbaadi dabaree wargo Saawulu. ²⁴ Saawulu boo annditii dabaree mabbe. Jemma e nyalawma fuu ebe ndeeni dammude si'ire, gam be keba no be mbardi mo. ²⁵ Ammaa tokkuba mo kooyi mo jemma, mba'ati mo nder sompoore, be njippiniri mo taagayel katanngaawol piltoyiingol si'ire.

Saawulu vittii Urusaliima

²⁶ Nde Saawulu vittii *Urusaliima, o yidi takkaago goondinbe, ammaa be fuu be kulii mo, be ngoondi-naay o laatake tokkudo e goonga. ²⁷ Ndeen Barnabas yahari mo to lilaabe, yeccii be no Saawulu yi'iri Jawmiraawo bolididdo e ma'ako dow laawol, e no o wa'ajiniri habaru Yeesu toon si'ire Dimaska e semmbee.

²⁸ Baawo ma'ajum, Saawulu joododii e lilaabe, emo yiilodoo e mabbe nder si'ire Urusaliima, emo ekkitina habaru Jawmiraawo e semmbee. ²⁹ Emo volida e *Yahuudu'en volvoobe *helenankoore, emo yeddindira e mabbe, ammaa kambe ebe ndaara no be mbardi mo. ³⁰ Nde banndiraabe goondinbe nani dum, be njahari Saawulu si'ire Kaysaariya. Ndeen be lildi mo si'ire Tarsus.

³¹ Baawo ma'ajum, ikiliisiya nder lesde *Yahuudiya e *Gaaliili e *Samaariya fuu kebi jam. Be cemmbidi, be njahi yeeso nder kulol Jawmiraawo, be besdi duudgo sabu ballal *Ruhu Ceniido.

Kaayniidumji di Biiturus huwi nder ci'e Lidda e Joppe

³² Too, nde Biiturus yiilii nder lesdi ndiin fuu, o jip-pake to goondinbe wonbe si'ire Lidda. ³³ Doon o tawi goddo mo yamdaa bi'eteedo Ayneyas, mo banndu muudum fuu waati. O wadii duubi joveetati emo waalii. ³⁴ Biiturus vi'i mo :

— Ayneyas, Yeesu *Almasiifu yamditinii maa ! Umma taggu be'itum maada !

Doon e doon o ummii. ³⁵ Nde wonbe Lidda e lesdi Saaron fuu ngi'i dum be tuubi, be tokki Jawmiraawo.

³⁶ Nder si'ire Joppe boo e woodi goddo debbo tokkudo bi'eteedo Tabiita nder *ibraaninkoore, (nder *helenankoore boo Dorkaas, waato lelwa). Emo huwa kuude boodde, emo valla sooybe. ³⁷ Balde deen o nyawi, o maayi. Be looti mo, be mballini mo nder su-

udu dow. ³⁸ Joppe woddidaa e si'ire Lidda. Gam ma'ajum nde goondinbe nani Biiturus e toon, be lili worbe dido gam be toroo mo o wara to mabbe jaawdum. ³⁹ Biiturus ummii yahadi e mabbe. Nde o wari, be yeentini mo suudu dow. Rewbe be worbe mu'en maayi fuu baditii mo, be ndarii ebe mboya, ebe kolla mo toggooje e godde kolte de Dorkaas nyo'ani be nde wondunoo e mabbe. ⁴⁰ Biiturus vurtini yimbe fuu, o diccii o wadi do'aare. Baawo ma'ajum, o yeeyii maaydo oon, o vi'i :

— Tabiita, umma !

Ndeen Tabiita feeri gite muudum yi'i Biiturus, sey o ummii o joodii. ⁴¹ Biiturus nanngi junngo ma'ako ummini mo. Baawo ma'ajum, o noddi goondinbe e rewbe be worbe mu'en maayi, o holli be Tabiita e foofa. ⁴² Habaru duum nanaa nder si'ire ndeen fuu, faa duudbe ngoondini Jawmiraawo. ⁴³ Biiturus wadi balde duudde nder si'ire Joppe, emo joodii wuro koppoowo lare bi'eteedo Simon.

Tuubki Korneliyus

10 E woodi goddo bi'eteedo Korneliyus gondo si'ire Kaysaariya. O go'oto nder mawbe yebre soojeji vi'eteende Itaaliya. ² Korneliyus no neddo *kuldo Allah, kanko e wuro ma'ako fuu. Emo valla *Yahuudu'en sooybe duudbe, emo toroo Allah wakkaci fuu. ³ Wodnde nyanndeere faro njamndi tati ndi alaasara Allah holli mo goddum kaayniidum. O yi'i malaa'ikaajo laabdum nder wuro ma'ako. Malaa'ikaajo oon vi'i mo :

— Korneliyus !

⁴ O raari malaa'ikaajo e kulol, o vi'i dum :

— No dum wadi jawmiraawo ?

Malaa'ikaajo vi'i mo :

— Allah jabii do'aaje maada e sadakaaji maada.

⁵ Jo'oni lil wobbe njaha si'ire Joppe, noddoya Simon noddirteedo Biiturus. ⁶ Emo doon joodii wuro koppoowo lare bi'eteedo Simon, mo wuro muudum woni takkol maayo.

⁷ Nde malaa'ikaajo bolideydo e ma'ako vitti, o noddi huwoobe ma'ako dido e soojeeru wo'oru hulndu Allah wonda lees ma'ako. ⁸ O yeccii be ko malaa'ikaajo vi'i mo fuu, o lili be si'ire Joppe.

⁹ Jonto ma'ajum worbe tato been e dow laawol. Caka nyalawma be badii si'ire Joppe, Biiturus boo yeentii dow suudu gam wada do'aare. ¹⁰ O doli, emo yidi o heba ko o nyaami. Ila ebe ciryanoo mo nyaamdu, Allah holli mo goddum kaayniidum. ¹¹ O yi'i dow e omtii, goddum nanndudum e wudere mawnde nde banjarde muudum fuu nayi kabbi, e juroyee e lesdi. ¹² Nder ma'are e woodi bisaaji feere-feere di kosde nayi e ladaoji e colli. ¹³ O nani wodnde voliinde e vi'a mo :

— Biiturus, umma hirsu nyaam !

¹⁴ Ammaa Biiturus toontii vi'i :

— A'aa Jawmiraawo ! Mi meedaay nyaamgo ko harmi e ko laabaay sam.

¹⁵ Kadimaa voliinde ndeen besdi vi'igo mo :

— Ta'a harmin ko Allah seni.

¹⁶ Dum wadi noon faa nde tati. Ndeen wudere so'itaa dow.

¹⁷ Biiturus e nyuma ko Allah yidi vi'igo dum nder ko o holli dum. Nder wakkaci ma'ajum, worbe be Korneliyus liloyi yamani wuro Simon. Be ngari be ndarii e dammugal. ¹⁸ Be cilminii, be yami, koo do'o Simon noddirteedo Biiturus veerii.

¹⁹ Biiturus e nder nyumgo dow ko o yi'i, sey Ruhu vi'i mo :

— E woodi worbe tato yillotoobe ma. ²⁰ Umma jippa njahadaa e mabbe. Ta'a waf jootee fuu, gam miin liloyi be.

²¹ Biiturus jippii, vi'i worbe been :

— Rammi do'o. Miin woni mo ndaaroton. Dume waddi on ?

²² Be toontii mo be mbi'i :

— Korneliyus mawdo soojeji liloyi min. O neddo goongaajo, kuldo Allah, mo lenyol Yahuudu'en fuu manata. Malaa'ikaajo ceniido vanngani mo, vi'i mo min noddu maa njahaa wuro ma'ako, gam o nana ko mbi'ataa mo.

²³ Biiturus jabbii be, veerni be.

Jonto o ummii o yahadi e mabbe. Wobbe goondinbe wonbe Joppe njahadi e ma'ako. ²⁴ Fabbi jahango ma'ajum be njottii si'ire Kaysaariya. Ko ndeen maa Korneliyus hawritii banndiraabe e higoobe muudum fuu e reenti be. ²⁵ Nde Biiturus yottii, Korneliyus jabbii mo, diccii hinni mo. ²⁶ Biiturus ummini mo vi'i :

— Umma, gam miin boo mi neddo kama maada.

²⁷ Biiturus e volida e ma'ako, faa be natti nder wuro, be tawi yimbe duudbe e kawriti. ²⁸ Biiturus vi'i be :

— Edon anndi diina amin hadii Yahuuduujo hawtugo hoore e goddo mo laataaki Yahuuduujo, koo nattugo wuro ma'ako. Ammaa Allah hollii yam to' mi vi' koo moye no keefeero koo nyiddudo. ²⁹ Gam ma'ajum nde lilandaa yam mi wari mi salaaki. Jo'oni emi yidi nango ko noddirdaa yam.

³⁰ Korneliyus toontii mo vi'i :

— Hannde dum wadii balde nayi emi wada do'aare nder wuro am faro njamndi tati ndi alaasara. Sey neddo mo kolte delkitotoode wari darii yeeso am. ³¹ O vi'i yam : « Korneliyus, Allah jabii do'aaje maada e sadakaaji maada. ³² Lil toon si'ire Joppe, noddaa neddo bi'eteedo Simon Biiturus beerdo wuro goddo koppoowo lare bi'eteedo Simon, mo wuro muudum woni takkol maayo. » ³³ Doon e doon lilmi to maada. A wadii booddum nde ngardaa. Jo'oni min fuu emin do'o yeeso Allah, gam min nana koo dume ko Jawmiraawo yowan maa vi'igo min.

³⁴ Ndeen Biiturus fuddi wa'ajingo be vi'i :

— Jo'oni mi annditii Allah senndindiraay yimbe. ³⁵ To goddo hulii mo huwii ko voodi, o jabey dum, koo dum mo iri ngole lenyol. ³⁶ Edon anndi habaru dum Allah lildoyi bibbe Isiraa'iila. Be nga'ajinaama *Habarudum dum jam kebaadum gada e Yeesu *Almasiifu. Kanko woni Jawmiraawo yimbe fuu. ³⁷ Edon anndi no habaru duum sankitorii nder lesdi *Yahuudiya fuu, dum fuddii gada lesdi Gaaliili baawo Yahayya wadi

wa'aji dow *baptisma. ³⁸ Edon anndi no Allah subri Yeesu mo Najaratu, no o hokkiri mo baawde *Ruhu Ceniido. Edon anndi no Yeesu yiilorii nder jaaje fuu, emo huwa kuude boodde, emo yamditina be *Ceydaan torrata fuu, gam Allah e wondi e ma'ako. ³⁹ Minon min caaydu'en ko o huwi nder lesdi Yahuudiya e nder si'ire *Urusaliima fuu. 'Be bilii mo dow *gaafagal, be mbarii mo, ⁴⁰ ammaa Allah ummitinii mo nyanndeere tatabre, vannginii mo nder yimbe. ⁴¹ Ammaa o vannganaay yimbe fuu, o vannganii min minon caaydu'en be Allah aarti subgo, minon min nyaamdii, min njardii e ma'ako baawo ummitineeki ma'ako. ⁴² O vi'i min, min ekkitina yimbe, min caaydina kanko woni mo Allah wadi cernanoowo be yonki e maaybe. ⁴³ Annabo'en fuu caaydinii dow ma'ako mbi'i, goondindo mo fuu no hebey ya'afuye hakkeoji muudum, gam daliila innde ma'ako.

⁴⁴ Biiturus e nder volvango be, sey Ruhu Ceniido jippii dow yewaniibe mo fuu. ⁴⁵ Dum haayinii Yahuudu'en goondinbe wardube e Biiturus no Allah hokkiri *leyyi di laataaki Yahuudu'en Ruhu Ceniido. ⁴⁶ Gam ebe nana yimbe been e mbolva nder demde janne, ebe ngetta Allah. Ndeen Biiturus vi'i :

⁴⁷ — 'Be'e yimbe kebii Ruhu Ceniido noon no kebruden dum. Moye waawi hadgo be mba'danee baptisma ?

⁴⁸ Sey Biiturus vi'i be mba'danee baptisma nder innde Yeesu Jawmiraawo. 'Baawo ma'ajum, be torii mo o joodoo to mabbe balde sedda.

Biiturus validii e ikiliisiya Urusaliima

11 Lilaabe e goondinbe horiibe wonbe lesdi *Yahuudiya fuu nanii faa e *leyyi di laataaki Yahuudu'en njabii voliinde Allah. ² Nde Biiturus yahi *Urusaliima, Yahuudu'en goondinbe dariibe dow ndonu mu'en ngu naadeeki, peli mo, ³ be mbi'i :
— Ko jeyi nattudaa nder gure yimbe be naadaaka, faa a nyaamdii e mabbe ?

⁴ Ndeen Biiturus yeccii be gada no dum fuddiri faa no dum heyri. O vi'i be :

⁵ — Nde ngonnoomi nder si'ire Joppe emi wada do'aare, sey ngi'imi goddum e jippoyoo to am. Hu'unde duum nanndii e wudere mawnde habbaande banjarde nayi nde ivoyi gada dow, ende juroyee wargo to am. ⁶ Nde ndaarmi nde, sey ngi'imi bisaaji di kosde nayi e diiwe ladde e laddooji e colli nder ma'are. ⁷ Sey nanmi voliinde e vi'a yam : « Biiturus, umma hirsu nyaam ! » ⁸ Mbi'imi : « A'aa Jawmiraawo ! Mi meedaay nyaamgo ko harmi e ko laabaay. » ⁹ Voliinde gada dow toontii yam vi'i : « Ta'a harmin ko Allah seni. » ¹⁰ Dum wadi noon faa nde tati. 'Baawo ma'ajum, dum fuu dum so"aa dow. ¹¹ Nder wakkaci ma'ajum, worbe tato liloaabe gada Kaysaariya wargo to am njottii wuro to ngonmi. ¹² *Ruhu Ceniido vi'i yam mi yahada e mabbe, to' mi sekku koo dume. 'Be'e goondinbe njoveego'o njahadi e am, min natti wuro Korneliyus. ¹³ O yeccii min no o yi'iri malaa'ikaajo gardo wuro ma'ako e vi'a mo : « Lil toon si'ire Joppe, noddaa Simon Biiturus. ¹⁴ O

yeccete habaru no kebrata kisndam, aan e wuro maada fuu. » ¹⁵ Nde puddumi volvugo, sey Ruhu Ceniido jippii dow mabbe, noon no dum jipporinoo dow meeden arande. ¹⁶ Ndeen kiimtiimi voliinde nde Jawmiraawo vi'i : « Yahayya wadii *baptisma e ndiyam, ammaa onon on mba'arante baptisma e Ruhu Ceniido. »

¹⁷ Kul Allah fotnii en e mabbe, o hokkii be kokkal ngal o hokki en nde ngoondinden Yeesu Jawmiraawo Almasiifu, ndeen miin, noye mbaawreymi hadgo ko Allah wadi ?

¹⁸ Nde be nani ko o vi'i, be nde"iti, be ngetti Allah, be mbi'i :

— Faa e goddi leyyi boo Allah hokkii be laawol tuubgo, gam be kisa be keba yonki.

Ikiliisiya Antaakiya

¹⁹ Wobbe gada nder goondinbe sankitiibe gam torraaji di be torra baawo bareeki Istefaanus njahi Finikiya, wobbe Kiparus, wobbe boo Antaakiya. Ebe nga'ajina Habaru Allah nder *Yahuudu'en tan. ²⁰ Ammaa wobbe goondinbe ivoybe Kiparus e Sireene natti si'ire Antaakiya, ebe nga'ajina *Habarum Beldum dum Yeesu Jawmiraawo nder *Helenankoo'en. ²¹ Jawmiraawo boo valliri be e baawde muudum faa yimbe duudbe tuubi ngaylitoyii to Jawmiraawo.

²² Nde *ikiliisiya ngonka *Urusaliima nani habaru ko laatii toon Antaakiya, be lili Barnabas to mabbe. ²³ Nde Barnabas wari yi'i barkaa ka Allah wadani Helenankoo'en goondinbe, o nanii beldum. O semmbidini be, o vi'i be njoodoo nder goondinki Jawmiraawo e berde mabbe fuu. ²⁴ Barnabas no neddo mo gikku mboodngu, keebdo *Ruhu Ceniido e goondinki. Yimbe duudbe ngoondinii Jawmiraawo.

²⁵ Baawo ma'ajum, Barnabas yahii si'ire Tarsus gam yillaago Saawulu. ²⁶ Nde o tawi mo, o yahari mo si'ire Antaakiya. Be njoododii e *ikiliisiya ngonka toon hitaande wo'ore, ebe ekkitina yimbe duudbe. Toon Antaakiya goondinbe puddii noddireego almasiifu'en.

²⁷ Nder balde deen, wobbe annabo'en ivoyi Urusaliima ngari Antaakiya. ²⁸ Go'oto nder mabbe bi'eteedo Agabus ummii darii wadi annabaaku nder baawde Ruhu, o vi'i veelo manngo no wadey nder duuniyaaru fuu. (Ngo wadii boo nder wakkaci laamiido mawdo bi'eteedo Kalawdiyus †.) ²⁹ Tokkuba ndarni hawritgo ceede, koo moye fuu wadda ko waawi, gam be mballa banndiraabe mabbe wonbe lesdi Yahuudiya. ³⁰ Be mba'di dum, be lildi ballal ngaal e juude Barnabas e Saawulu, be njahara ngal to mawbe ikiliisiya wonbe Urusaliima.

Dum besdii torrugo goondinbe

12 Nder wakkaci ma'ajum laamiido bi'eteedo *Hiruudus †† fuddi torrugo wobbe gada nder

† O'o Kalawdiyus no laamiido Rooma mawdo njovabo. O laa-make gada duubi arba'iin e go'o (41) yahago hamsiin e nayi (54) baa-wo dimeeki Yeesu. †† O'o Hiruudus kam vi'ete Hiruudus Agaripa Arano, o taan Hiruudus Mawdo.

*ikiliisiya. ² O vi'i Yaakuubu dimdaado e Yahayya wardee kaafahi. ³ Nde o yi'i ko o wadi velii *Yahuudu'en, o nanngi Biiturus boo. Nanngi ma'ako fotii deydey e wakkaci *juulde Buroodi dum yuufnaaka. ⁴ O nanngi mo, o omndi mo nder kaso, o wadi gebe nayi de soojeeji nayo-nayo be ndeena mo. O nyumi sernanngo mo yeeso yimbe fuu baawo *juulde Kuultol. ⁵ Biiturus omndaama nder kaso, ammaa ikiliisiya e ti'inii toraago Allah gam ma'ako.

⁶ Nder jemmaare nde Hiruudus nyumi vurtingo Biiturus sernana mo to veeti, Biiturus e daanii hakkunde soojeeji dido, emo habborii sarkaaji didi. Reenoobe boo e ndeeni dammude kaso. ⁷ Doon e doon malaa'ikaajo Jawmiraawo wari to ma'ako, jayngol yainii nder suudu nduun fuu. O dimmbi Biiturus, o fin-dini dum o vi'i :

— Fin jaawdum, umma !

Ndeen sarkaaji kabbiraadi juude ma'ako piibtii njani.

⁸ Malaa'ikaajo oon vi'i mo :

— Taada taadorde maada, fadda pade maada.

Biiturus wadi noon. Malaa'ikaajo vi'i mo :

— Vakka wudere maada tokkam.

⁹ Biiturus vurtii tokki mo. O anndaa ko malaa'ikaajo wadata, o tammii dum koydol, ammaa daahir dum goonga. ¹⁰ Be ngutii deenoowo arano e didabo, be ngari e dammugal njamndi ku'ucungal e si'ire. Ngali omtanii hoore ma'agal yeeso mabbe, be mburtii be tokki laawol. Nder wakkaci duum malaa'ikaajo seedi e ma'ako. ¹¹ Ndeen hakkiilo Biiturus warti o vi'i :

— Jo'oni mi tabbitinii Jawmiraawo liloyi malaa'ikaajo muudum, gam hisna yam e junngo Hiruudus e nyumooji Yahuudu'en kalludi.

¹² Nde o annditi dum noon, o yahi wuro Maryaama inna Yahayya bi'eteedo Markus, toon to yimbe duudbe kawriti gam wadgo do'aare. ¹³ Nde Biiturus fiyi dammugal wuro ngoon, kordo bi'eteedo Rooda wari e dammugal gam yi'a dum moye. ¹⁴ Nde o annditi voliinde Biiturus, o yeggiti omtango dum dammugal, sabu velvelo. O nyaari o so''ii o yeccii be dum Biiturus darii e dammugal.

¹⁵ Be mbi'i mo :

— A kaanjaado !

Ammaa o besdi vi'igo dum Biiturus. Kadimaa be mbi'i mo :

— Dum malaa'ikaajo ma'ako.

¹⁶ Ammaa Biiturus e darii e dammugal e fiya. Nde be omti be ngi'i mo, dum haaynii be korey. ¹⁷ O yeftani be junngo gam be nde''ita, o yeccii be no Jawmiraawo vurtiniri mo kaso, o vi'i :

— Ngeccee Yaakuubu e banndiraabe goondinbe habaru duum.

Baawo ma'ajum, o vurtii o yahi yaayre feere.

¹⁸ Nde veeti vemmbere mawnde nanngi soojeeji, be yamyamtiri noye Biiturus wadi. ¹⁹ Nde Hiruudus wadi o yillaa o hebtaaka, o yami reenoobe ko laatii, o vi'i be mbaree. Baawo ma'ajum, Hiruudus woori lesdi Yahuudiya, o yahi si'ire Kaysaariya o joodii toon.

Maayde Hiruudus

²⁰ Hiruudus huunyaniino yimbe ci'e Tiir e Sidon. Sey yimbe ci'e deen kawriti njahi to ma'ako. Be aarti narrugo e mawdo huwoobe Hiruudus bi'eteedo Bilastus. Ndeen be njahi to Hiruudus, be torii jo'onde jam hakkunde mabbe, gam doon nder lesdi ma'ako be kebata nyaamdu.

²¹ Nde nyanndeere nde Hiruudus resani be wari, o bornii kolte laamu, o joodii dow joodorgal laamu o volvani be. ²² Yimbe ngulli mbi'i :

— Dum voliinde allah, wanaa dum voliinde neddo !

²³ Nder wakkaci ma'ajum malaa'ikaajo Jawmiraawo fiyi Hiruudus gam o teddinaay Allah. Gildi nyaami mo, o maayi.

²⁴ Haala Allah yahi yeeso, besdi sankitaago. ²⁵ Nde Barnabas e Saawulu keyni kuugal mu''en nder Urusaliima, be kohodi e Yahayya bi'eteedo Markus.

Barnabas e Bulus lilaama Kiparus

13 Nder *ikiliisiya ngonka si'ire Antaakiya e woodi annabo'en e ekkitinoobe, kambe ngoni Barnabas e Simiyon bi'eteedo Baleejo e Lusiyus mo Sireene e Manayen mawnididdo e *Hiruudus laamiido, e Saawulu. ² Nde go'o ebe cujjidana Jawmiraawo ebe cumoo, sey *Ruhu Ceniido vi'i be :

— Mburtinane yam Barnabas e Saawulu gam kuugal ngal noddireymi be.

³ Baawo be cuumake, be mbadii do'aare be njowi juude barkaa dow Barnabas e Saawulu, be lili be kuugal ngaal.

Jahaangal Bulus aranal

⁴ Noon *Ruhu Ceniido liliri Barnabas e Saawulu, be njahi si'ire Selewkiya. Gada toon be natti akali ndiyam be njahi lesdi Kiparus ngonndi hakkunde maayo. ⁵ Nde be ngari si'ire Salamis, be nga'ajini *Habar Allah nder *ga'ajordi Yahuudu'en. Yahayya bi'eteedo Markus e wondi e mabbe emo valla be. ⁶ Be ngiilii nder lesdi Kiparus faa be ngari si'ire Paafos. Toon be potti e goddo Yahuuduujoo bookaajo bi'eteedo Bar-Yeesu †. O annabiijo pevoowo, ⁷ higoo Sergiyus Bulus, mawdo lesdi ndiin. Sergiyus Bulus boo no neddo mo hakkiilo. O noddi Barnabas e Saawulu gam emo yidi nango voliinde Allah. ⁸ Ammaa Bar-Yeesu oon bi'eteedo Elimas nder *helenankoore, jabaay lilaabe. Emo yidi hadgo laamiido goondingo haala Allah.

⁹ Saawulu bi'eteedo Bulus keebdo Ruhu Ceniido sutii mo, ¹⁰ vi'i mo :

— Aan bii *Ceydaan, keebdo jamma e halleende, ganyo ko voodi fuu ! A yidi waylitgo goonga Jawmiraawo ka laatoo fewre naa ? ¹¹ Jo'oni baawde Jawmiraawo no piyete, a vumey, a yi'ataa naange faa dum neeba sedda.

† Bar-Yeesu e yidi vi'igo biddo Yeesu nder demngal aramankoore.

Jaawdum wodnde nibre jippanii Elimas, gite ma'ako mbumi. O wadi ga domdomtugo, emo yilloo dowoowo. ¹² Nde laamiido oon yi'i ko laatii, o goondinii Yeesu, gam ekkitinol haala Jawmiraawo haaynake mo korey.

Wa'aji Bulus si'ire Antaakiya nder lesdi Pisidiya

¹³ Bulus e yahadid'aaabe muudum natti akali ndiyam nder si'ire Paafos, be njahi si'ire Perga nder lesdi Pamfiliya. Toon Yahayya bi'eteedo Markus seedi e mabbe, o vitti Urusaliima. ¹⁴ Be yabbii Perga be ngari si'ire Antaakiya nder lesdi Pisidiya. *Nyannde-fooftiinde be natti *suudu-wa'ajordu be njoodii. ¹⁵ Baawo dum janggii *Tawreeta Muusa e defte annabo'en, mawbe *suudu-wa'ajordu lili to mabbe, be mbi'i be :

— Banndiraabe, kul on ngoodi bolle cemmbidineyde yimbe mbolvee de.

¹⁶ Bulus ummii yefti junngo muudum vi'i :

— Onon worbe Isiraa'iila e wobbe hulbe Allah, ngewane yam. ¹⁷ Allah mo yimbe Isiraa'iila subii maamiraabe meeden, o mawninii lenyol mabbe nde ngol wonnoo lesdi *Misira, kadimaa o vurtinirii be toon e baawde ma'ako. ¹⁸ O munyani be duubi arba'iin (40) nder ladde. ¹⁹ Baawo o halkii leyyi joveedidi joodinoodi nder lesdi *Kana'aana, o hokkii ndi yimbe ma'ako ndonu. ²⁰ Dum fuu dum wadii nder duubi keme nayi e hamsiin (450). Baawo ma'ajum, o hokki be sernoobe faa yahago jaamaniiru annabi Samaa'iila. ²¹ Baawo doon be torii Allah hokka be laamiido. Allah hokki be Saawulu bii Kis, ivoydo e lenyol Bennyamin. O laamanii be duubi arba'iin (40).

²² Ndeen Allah jippini Saawulu laamu, o laami *Dawda mo o saaydini dow muudum o vi'i : « Mi hebii *Dawda bii Jessa, neddo beldo bernde am, badoowo ko ngidmi. » ²³ Gada nder lenyol Dawda Allah vurtini Yeesu kisnoowo Isiraa'iila, noon no o wa'arunoo alkawal. ²⁴ Ila Yeesu waraay tawo, Yahayya wa'ajinii lenyol *Isiraa'iila fuu, be tuuba be mbadane baptisma. ²⁵ Kadimaa nde Yahayya badii heynugo kuugal muudum o vi'i : « Miin wanaa dum oon mo tammiidon. Ammaa e woodi gareydo baawo am, mo mi fotay fib-tugo koo boggi pade muudum. » ^{††}

²⁶ Onon banndiraabe, taaniraabe *Ibraahim e been hulbe Allah wonbe nder moodon, to meeden du'um habaru kisndam lildoyaa. ²⁷ Wonbe *Urusaliima e mawbe mu'en fuu annditaay Yeesu o moye. Be pahamaay bolle annabo'en janngeteede *nyannde-fooftiinde fuu nder *cuudi-ga'ajordi, ammaa nde be cernani Yeesu be kebbinii ko annabo'en mbi'i. ²⁸ Koo nde laatii be kebaay daliila sernango mo ceri'a maayde, be torake Bilaatus wara mo. ²⁹ Baawo be kebbinii ko *Deftere vi'i dow ma'ako fuu, be njippini mo *gaafagal, be mballini mo nder yenaande. ³⁰ Ammaa Allah ummitinii mo nder maayde. ³¹ Balde duudde o vanngani been wondunoobe e ma'ako, waato yahadunoobe e ma'ako gada lesdi Gaaliili faa yahago

† 1 Samaa'iila 13.14 †† Yahayya 1.20 ; Matta 3.11 ; Markus 1.7 ; Luka 3.16 ; Yahayya 1.27

Urusaliima. Kambe laatii saaydinoobe mo jo'oni yeeso yimbe. ³² Minon min ngaddanii on habaru velvelo ngo Allah wadani maamiraabe meeden alkawal muudum. ³³ Allah hebbinani en ngal, enen bibbe mabbe, nde o ummitini Yeesu. Kama ko vinndaa nder gimol Jabuura didabol :

« Aan a biddo am,

hannde mi laatake Baaba maada. » †

³⁴ Kadimaa raa ko Allah vi'i dow ummitaaki ma'ako nder maaybe, gam to' banndu ma'ako nyol nder yenaande :

« Mi wadaney on barkaa ceniika tabbitka,

noon no mba'aranmi Dawda alkawal. » ††

³⁵ Nder Jabuura feere boo Dawda vi'i :

« A woorataa Ceniido maada nyola. » ††

³⁶ Dawda huwii ko Allah yidi nder jaamaniiru muudum. Baawo ma'ajum, o maayi, o uvaama faro maamiraabe ma'ako, o nyoli. ³⁷ Ammaa mo Allah ummitini nyolaay.

³⁸ Banndiraabe, sey anndon emin nga'ajina on habaru ya'afuye hakkeji gada e Yeesu. ³⁹ Goondindo mo fuu o rimdiney dum gada e hakkeji muudum di *Tawreeta Muusa waawaay rimdingo dum. ⁴⁰ Gam ma'ajum kakkilee, to' ko annabo'en mbi'i heb on, gam be mbi'i :

⁴¹ « Onon jaltiniroobe kuude Allah, kaaydinee, kalkon !

Gam mi wadey goddum nder jaamaniiru moodon, laatiidum koo to on mbi'aama ka, on ngoondinta ! » †††

⁴² Baawo Bulus e Barnabas mburtake *suudu-wa'ajordu nduun, hawriinde ndeen torii be, be co''oyoo *nyannde-fooftiinde wareynde, gam be besda volvango be haala kaan. ⁴³ Baawo cankitaaki hawriinde, Yahuudu'en duudbe e goondinbe diina Yahuudu'en tokki Bulus e Barnabas. Bulus'en boo mbolvani be, cemmbidini be, be njoodoo nder barkaa Allah.

⁴⁴ Nde *nyannde-fooftiinde yaalti, duudbe nder yimbe si'ire kawriti gam nango voliinde Allah. ⁴⁵ Ammaa nde ardube Yahuudu'en ngi'i hawriinde yimbe duudi, nalwiiru nattii berde mabbe, be mbaadi ga yed-dugo ko Bulus ekkintina, ebe kuda mo. ⁴⁶ Ndeen Bulus e Barnabas mbolvani be e semmbee mbi'i :

— Doole min aarta yeccaago on voliinde Allah onon Yahuudu'en tawo. Ammaa gam on calake nde, on kollii on potaay hebgo yonki dum faa abadaa. Gam ma'ajum min njahey to *leyyi di laataaki Yahuudu'en. ⁴⁷ Gam kanjum woni ko Jawmiraawo vi'i min mbada, nde o vi'i :

« Mi subii ma laatodaa jayngol leyyi jananni,

gam ngaddaa kisndam faa keerol duuniyaaru. » †††

⁴⁸ Nde *yimbe be laataaki Yahuudu'en nani bolle deen, be nanii beldum, be teddini voliinde Jawmirawo. Ndeen been be Allah siryanii hebgo yonki dum faa abadaa ngoondini.

⁴⁹ Voliinde Jawmiraawo boo sankitii nder lesdi ndiin fuu. ⁵⁰ Ammaa Yahuudu'en umminii berde rewbe *hulbe Allah mawbe e aardii be si'ire ndeen. Ndeen

† Jabuura 2.7 †† Ecaaya 55.3 ††† Jabuura 16.10 †††† Habakuk 1.5 †††† Ecaaya 49.6

kambe boo be ummini torraa dow Bulus e Barnabas, be mburtini be lesdi mabbe. ⁵¹ Lilaabe boo pididi sol-laare kosde mu''en, gam hollugo yimbe been mbadii hakke, ndeen be ndilliri si'ire Ikooniya. ⁵² Ammaa goondinbe wonbe doon nani beldum korey, be keevi *Ruhu Ceniido.

Bulus e Barnabas nder si'ire Ikooniya

14 Too, nde Bulus e Barnabas njottii Ikooniya, be natti nder *suudu-wa'ajordu Yahuudu'en, noon no be mboovi wadgo. Be nga'ajini faa duudbe nder Yahuudu'en e yimbe goddi leyyi ngoondini Jawmiraawo. ² Ammaa *Yahuudu'en saliibe goondingo umminii berde *yimbe be laataaki Yahuudu'en, gam be nganya lilaabe. ³ E noon fuu be neebii toon, ebe nga'ajina e semmbee ibdum to Jawmiraawo. Allah boo hollii wa'aji mabbe dow barkaa muudum no goonga, gada e hokkugo be baawde wadgo alaamaaji e kuude kaayniide. ⁴ Ammaa yimbe si'ire Ikooniya cennditii gebe didi, wobbe tokki ardube Yahuudu'en, wobbe boo tokki lilaabe.

⁵ Sey yimbe be laataaki Yahuudu'en e Yahuudu'en e aardiibe mabbe fuu kabbi dabaree torrugo lilaabe e ferdugo be kaaye faa be maaya. ⁶ Nde lilaabe nani ka, sey be nyaari yahago ci'e Listira e Derbe nder lesdi Likooniya e ci'e piliide ndi. ⁷ Toon boo be nga'ajini *Habaruu Beldum.

Bulus e Barnabas nder si'ire Listira

⁸ Toon nder si'ire Listira e woodi goddo boosdo dimdaado e mbuusndam, mo meedaay daroraago kosde muudum. ⁹ Emo yewanii wa'aji Bulus. Sey Bulus raari gite ma'ako yi'i emo woodi goondinki keyki o yamditi-nee. ¹⁰ Ndeen o towni voliinde e semmbee o vi'i :

— Umma darora kosde maada !

Jaawdum neddo oon rooptii fuddi yahadu. ¹¹ Nde jama'aare yi'i ko Bulus wadi, be ngulli e semmbee nder demngal mabbe likooniyaare be mbi'i :

— Allaaji nanndudi e yimbe njippanake en !

¹² Be noddiri Barnabas « Jeewus », be noddiri Bulus boo « Hermes », gam kanko woni bolvoowo. ¹³ Wuro to dum sujjidanta gumki mabbe bi'eteedum Jeewus e toon nattiroyde si'ire. Goddo liimaanjo Jeewus waddi ga'i cinngitiraadi pihindi, o darnii e dammugal si'ire. Kanko e yimbe fuu ebe ngidi hirsango lilaabe sadaka noon no be kirsiranta gumkijji mabbe. ¹⁴ Ammaa nde Barnabas e Bulus nani dum, be ceeki kolte ^{††} mabbe gam mettam beram. ¹⁵ Be mbi'i :

— Onon worbe, gam dume mbadanton nihinii ? Minon maa min yimbe kama moodon. Emin nga'ajina on *Habaruu Beldum gam tuubon, ngooron de'e kuude mehereje, ngaylitoyoodon to Allah mo yonki, tagdo dow e lees e maayo, e ko woni nder ma'ajum fuu.

¹⁶ Nder jaamanuuji gutiidi Allah woorii leyyi duuniyaaru fuu tokka laabi mu''en. ¹⁷ E noon fuu, kuude

† Nder diina Helenankoo'en Jeewus dum hooreejo gumkijji, Hermes boo no lilaado ma'aji. †† Seesgo kolte dum alaama nango haala kaayniika, naawka, mbarooaha naso.

ma'ako boodde e caaydina mo, emo tobnana on iyoonde, emo benndinana on nyaamdu nder wakkaci muudum, emo nyaamna on nyaamdu, emo velna berde moodon.

¹⁸ Ammaa e de'e bolle fuu, da bone lilaabe kadri hawriinde ndeen hirsango be sadaka.

¹⁹ Baawo ma'ajum, Yahuudu'en ivoybe Antaakiya e Ikooniya ummini hakkiilooji yimbe, be perdi Bulus kaaye, be ndasi mo, be njahari mo baawo si'ire, gam ebe tammii o maayi. ²⁰ Ammaa nde goondinbe ngari kawriti dow ma'ako, o ummii o natti nder si'ire. Jonto o dillidi e Barnabas yahago si'ire vi'eteende Derbe.

Bittuki lilaabe si'ire Antaakiya nder lesdi Siiriya

²¹ Bulus e Barnabas nga'ajini *Habaruu Beldum toon Derbe, be kebi goondinbe duudbe. Baawo ma'ajum, be mbittii Listira e Ikooniya e Antaakiya. ²² Ebe cemm-bidina berde goondinbe, ebe mbaggina be, be ndaroo e semmbee nder goondinki mabbe. Be mbi'i be :

— Sey e torraaji duuddi kebeten nattugo *laamu Allah.

²³ Nder koo kaye *ikiliisiya fuu, be cubani dum darvoobe. Be cuumii, be mbaadi do'aare, be kokki be nder junngo Jawmiraawo mo be ngoondini. ²⁴ Nde be ndaacii lesdi Pisidiya, be ngari Pamfiliya. ²⁵ Nde be nga'ajini voliinde Allah nder si'ire Perga, sey be ndilliri si'ire Ataliya. ²⁶ Gada toon be natti akali ndiyam be kooti Antaakiya, toon to be njabnoo kokkal barkaa Allah, gam be kuwa kuugal ngal be keyni.

²⁷ Nde be ngarti, be kawriti yimbe ikiliisiya, be ngeccii be ko Allah wadi gada e mabbe, e no o omtirani *leyyi di laataaki Yahuudu'en dammugal goondingo Yeesu.

²⁸ Be mbaali balde duudde toon nder goondinbe.

Ikiliisiya Urusaliima

15 Sey wobbe yimbe ivoyi lesdi Yahuudiya ngari si'ire Antaakiya, ebe ekkitina goondinbe, ebe mbi'a :

— Kul on naadaaka noon no *Tawreeta Muusa vi'i, on kisataa.

² Bulus e Barnabas ngeddootiri e mabbe geddi naawdi. Sey goondinbe wonbe Antaakiya cubi Bulus e Barnabas e wobbe gada nder mu''en, be lili be *Urusaliima gam be mbolida e lilaabe e darvoobe wonbe toon. ³ Ndeen subaabe been ndilli, be ndaacii lesde Finikiya e *Samaariya, ebe ngeccoo goondinbe habaru tuubki *yimbe be laataaki Yahuudu'en. Dum laatanii goondinbe fuu velvelo manngo. ⁴ Nde be njottii *Urusaliima, ikiliisiya e lilaabe e darvoobe njabbii be. Ndeen Bulus e Barnabas ngeccii be koo dume ko Allah wadi gada e mu''en.

⁵ Ammaa wobbe goondinbe nder *Fariisa'en ummii mbi'i :

— Doole goondinbe *be laataaki Yahuudu'en naadee, be mbi'ee be tokka dookaaji *Tawreeta Muusa.

⁶ Lilaabe e darvoobe kawriti gam be ndaara noye be mbaadata. ⁷ Nde be neebi ebe mbolva dow ma'aka, Biturus ummii vi'i be :

— Banndiraabe, edon anndi Allah subii yam nder moodon ilaa, gam mi wa'ajina Habaru Beldum nder *leyyi di laataaki Yahuudu'en, gam be nana, be ngoondina. ⁸ Allah anndudo berde yimbe fuu, hollii jabii be nde o hokki be *Ruhu Ceniido, noon no o hokkiri en dum. ⁹ Walaa ko senndi en e mabbe, gam o laabnii berde mabbe gada e goondinki. ¹⁰ Jo'oni, gam dume edon ngodoo Allah e yowango goondinbe been donngal ngal enen e maamiraabe meeden, en mbaawaay roondaago ? ¹¹ Naa noon sam ! Noon no ngoondinirden kebden kisndam barkaa yidde Yeesu Jawmiraawo, noon kambe maa be kistrata.

¹² Hawriinde fuu de'iti yewanii ko Barnabas e Bulus mbi'ata be dow no Allah wa'ari alaamaaji e kuude kaayniide gada e mabbe nder leyyi di laataaki Yahuudu'en. ¹³ Nde be keyni volvugo, sey Yaakuubu toontii be vi'i :

— Banndiraabe, ngewanee yam ! ¹⁴ Simon yeccake en no Allah subri wobbe nder leyyi di laataaki Yahuudu'en, laatini di yimbe muudum. ¹⁵ Dum fotii deydey e ko annabo'en mbinndunoo be mbi'i :

¹⁶ « Jawmiraawo vi'i :

Baawo ma'ajum, mi so'oyto,
mi nyibtoo wuro Dawda yibbinaango,
mi nyibtoto ngo,
mi darna ngo kadimaa,

¹⁷ gam yimbe horiibe njilloo Jawmiraawo,
leyyi di laataaki Yahuudu'en di noddireymi innde am fuu.

Noon Jawmiraawo vi'i, ¹⁸ anndindo de'e kuude ila ndeenno. » †

¹⁹ Yaakuubu tokki vi'igo :

— Gam ma'ajum miin boo ko ngi'imi, to' en cadnan yimbe be laataaki Yahuudu'en tuubbe ngaylitoyii to Allah, ²⁰ ammaa en mbinndan be to' be nyaam nyaamdu haramndu hirsanaandu gumkijji, to' be mbaad njeenu, to' be nyaam caaddum koo yiyam. ²¹ Gam ila ndeenno dookaaji *Muusa e ekkiteene nder ci'e fuu, edi njanngee koo ndeye *nyannde-fooftiinde nder *cuudi-ga'ajordi.

Toontol aardiibe ikiliisiya

²² Ndeen lilaabe e darvoobe *ikiliisiya fuu ndarvi subgo wobbe gada nder mu'en gam be lila be si'ire Antaakiya, be njahada e Bulus e Barnabas. Be cubi mawbe dido nder mabbe, Yahuuda bi'eteedo Barsabas kam e Siilas. ²³ Be kokki be dereewol bi'ingol :

— Minon banndiraabe moodon lilaabe e darvoobe emin kinna on, onon banndiraabe amin e goddi leyyi gondi nder si'ire Antaakiya e lesdi Siiriya e Siliikiya.

²⁴ Min nanii habaru wobbe ibbe to amin mbemmbirii on bolle mu'en, be umminii hakkiilooji moodon, koo nde laatii minon min lilaay be. ²⁵ Kanjum wadi nde min poti ko'e, min ndarvi subgo wobbe nder amin gam

min lila be to moodon, ebe ngondi e yidaabe amin Barnabas e Bulus, ²⁶ siryiibe hokkugo yonkijji mu'en gam Jawmiraawo meeden Yeesu *Almasiifu. ²⁷ Kanjum wadi min liloyi Yahuuda e Siilas, be mbolida e moodon honnduko e honnduko dow ko min mbinndani on.

²⁸ Dum fottanii min, minon e *Ruhu Ceniido, to' min ndoondoo on dowle feere, sey de'e laatiide doole : ²⁹ To' on nyaam ko hirsanaa gumkijji koo yiyam koo caaddum, to' on mbaad njeenu. Kul on ndeenrii ko'e moodon noon, on mbaadi ko voodi. Allah vullu en !

³⁰ Sey be lili be, be tokki laawol yahago Antaakiya. Nde be njottii toon, be kawriti ikiliisiya, be kokki be dereewol ngool. ³¹ Nde been njanngi ngol, be nani beldum, gam bolle deen cemmbidini be. ³² Nde laatii Yahuuda e Siilas no annabo'en, be cemmbidini berde banndiraabe goondinbe, be tidini be e bolle duudde.

³³ Nde be mbaali balde toon, be dali banndiraabe goondinbe nder jam, be mbittii to liloynoobe be.

[³⁴ Ammaa Siilas kanyum joodake toon.] †³⁵ Bulus e Barnabas njoodii nder Antaakiya, ebe ekkitina, ebe nga'ajina voliinde Jawmiraawo, kambe e yimbe duudbe.

Bulus senndirii e Barnabas

³⁶ Baawo balde sedda Bulus vi'i Barnabas :

— Mbittemma ci'e to nga'ajinnooden voliinde Jawmiraawo fuu, ndaaren no banndiraabe meeden goondinbe been ngontiri.

³⁷ Barnabas e yidi be njahada e Yahayya bi'eteedo Markus. ³⁸ Ammaa dum velaay Bulus, gam Markus seediino e mabbe toon lesdi Pamfiliya, ila o heynaay kuugal ngal o fuddididnoo e mabbe. ³⁹ Be ngeddindiri korey, faa geddi diin njahari be e senndirigo. Barnabas hooyi Markus, be natti akali ndiyam yahago Kiparus.

⁴⁰ Bulus boo subi Siilas, yahadi e ma'ako. Banndiraabe goondinbe mbaadi be nder junngo Jawmiraawo, gam o reena be. ⁴¹ Be tokki nder lesdi Siiriya e lesdi Siliikiya, ebe njaha ebe cemmbidina ikiliisiyaaji.

Jahaangal Bulus didabal

16 Bulus yahi si'ire Derbe, ndeen o yottii si'ire Listira. Toon o tawi goddo goondindo bi'eteedo Timote. Inna ma'ako no Yahuuduujo goondindo, ammaa baaba ma'ako no *Helenankeejo. ² Banndiraabe goondinbe wonbe Listira e Ikooniya e mbolva haala mboodka dow Timote. ³ Bulus e yidi yahadugo e ma'ako, kanjum wadi o naadi mo, gam Yahuudu'en joodiibe nder jaaje deen fuu e anndi baaba Timote no *Helenankeejo. ⁴ Ci'e to be njaali fuu, ebe ngeccoo goondinbe dookaaji di lilaabe e darvoobe wonbe *Urusaliima ndarni, gam be tokka di. ⁵ Noon goondinbe besdorii semmbee nder goondinki, ebe besda duudgo nyanndeere fuu.

†† Nde'e aayaare tawaaka nder goddi dereeji. ‡ Helenankoo'en naadataake.

† Amos 9.11-12

Bulus noddaama lesdi Makedooniya

⁶ *Ruhu Ceniido hadii be wa'ajingo voliinde muudum nder lesdi Aasiya. Gam ma'ajum be tokki lesdi Firiigiya e lesdi Galaatiya. ⁷ Nde be ngari keerol lesdi Misiya, be ndaari yahago lesdi Bitiniya, ammaa Ruhu Yeesu jabaay be natta ndi. ⁸ Gam ma'ajum be tokkiri Misiya, be njahi si'ire vi'eteende Toorowas. ⁹ Nder jemmaare ndeen Bulus hoydi. O yi'i neddo Makedooniya e darii e toroo mo e vi'a :

— Wutoroya Makedooniya mballaa min !

¹⁰ Nde Bulus hoydi koydol ngool, doon e doon min ndaari yahago Makedooniya, gam min annditii Allah noddii min, min nga'ajina be *Habaruu Beldum.

Bulus nder si'ire Filipi

¹¹ Noon min nattiri akali ndiyam ibki Toorowas, min njahi deydey Samootaras. Jonto min njahi Neyapoolis. ¹² Min ndilli doon min njahi Filipi, si'ire burnde manngu nder lesdi Makedooniya, nde Roomankoo'en laamani. Min mbaali balde doon. ¹³ *Nyannde-fooftiinde min mburtii si'ire min njahi regorde maayo, toon to Yahuudu'en mboovi wadgo do'aare. Doon min tawi rewbe e kawriti. Min njoodii emin mbolida e mabbe. ¹⁴ Nder mabbe e woodi debbo bi'eteedo Liidiya *kuldo Allah, emo yewanii min. Debbo oon o neddo si'ire Tiyaatira, coorroowo kolte bodeeje. †

Jawmiraawo omti bernde ma'ako gam o ngoondina ko Bulus wa'ajini. ¹⁵ Kanko e wuro ma'ako fuu be mbaadanaa *baptisma. Baawo ma'ajum, o torii min o vi'i :

— Kul on ndaarii yam goondindo Jawmiraawo, njippe wuro am.

O dooli min jippaago to ma'ako.

Bulus e Siilas nder kaso

¹⁶ Wodnde nyanndeere emin njaha yaayre wadgo do'aare. Goddo kordo mo ginnol laatini gi'oowo fottii e amin. Jawmiraabe kordo oon kebrii mo ceede duudde e kuugal ma'ako ngal gi'iki. ¹⁷ O tokki min minon e Bulus, emo wulla, emo vi'a :

— Be'e yimbe no huwanoobe Allah Mawdo ! Ebe andina on laawol kisndam.

¹⁸ Balde duudde emo wada noon, faa Bulus huunyi, yeeyii mo vi'i ginnol ngool :

— Nder innde Yeesu *Almasiifu, vurta nder ma'ako ! Jaawdum ginnol ngool vurtii mo. ¹⁹ Nde jawmiraabe ma'ako annditi laawol hebgo ceede mu'en e kordo oon darake, be nanngi Bulus e Siilas, be ndasri be fiili-ire to yimbe kawritata, toon to sernoobe. ²⁰ Be njahari be to mawbe si'ire ndeen, be mbi'i :

— Be'e worbe dido be *Yahuudu'en, ebe njiiba hakki-ilooji yimbe si'ire meeden korey. ²¹ Ebe ekkitina fi-naatawaaji di haanaa njaben koo kuwen, gam enen en *Roomankoo'en.

† Kolte bodeeje deen de cadde nder jaamaniiru mabbe.

²² Jama'aare duudnde hawriti dow mabbe. Sernoobe mbi'i be bortee be piyee. ²³ Be piyaa korey, be omndaa nder kaso. Mawbe mbi'i deenoowo kaso reena be booddum. ²⁴ Kanko boo nde o nani ka, o nattini be nder suudu kaso cakaaru, o omndi kosde mabbe hakkunde ledde didi teddude.

²⁵ Caka jemma, Bulus e Siilas e mbaada do'aare, ebe maalta Allah e gimi. Nanngaabe horiibe e ngewanii be.

²⁶ Doon e doon lesdi dimmbi dimmbaaki makki, faa fuddoode nyibki wuro kaso ndimmbii. Dammude fuu omti, sarkaaji kabbiraadi be kaso fuu kabbiti. ²⁷ Nde deenoowo oon fini, o yi'i dammude kaso fuu e omti, o tammii wonbe nder kaso fuu nyaari. Gam ma'ajum o saafti kaafahi ma'ako gam o wara hoore ma'ako.

²⁸ Ndeen Bulus wulli, towni voliinde vi'i :

— Ta'a nawnu hoore maada, min fuu emin do'o !

²⁹ Deenoowo oon vi'i hokkee fitila, nde o hokkaa ka o nyaardi to Bulus e Siilas ngoni, o diccii yeeso mabbe, emo diwna. ³⁰ Ndeen o vurtini be o vi'i :

— Moodibbe, noye mba'eymi mi heba kisndam ?

³¹ Be toontii mo be mbi'i :

— Goondin Yeesu Jawmiraawo, aan e wuro maada fuu, on kisey.

³² Be ngeccii mo haala Jawmiraawo, kanko e wuro ma'ako fuu. ³³ Nder jemmaare ndeen o vurtini be, o looti nawnande mabbe. E wakkaci duum boo, o wadanaa *baptisma, kanko e wuro ma'ako fuu.

³⁴ Ndeen o nattini Bulus e Siilas nder wuro ma'ako, o hokki be nyaamdu. Kanko e wuro ma'ako fuu be nani beldum, gam be ngoondinii Allah. ³⁵ Nde veeti, mawbe si'ire ndeen liloyi doogari'en mbi'a deenoowo oon yoofo worbe been dido. ³⁶ Deenoowo oon yeccii Bulus vi'i :

— Mawbe liloyii mbi'ii njoofeedon. Mburtee jo'oni, njahon jam.

³⁷ Ammaa Bulus vi'i mo :

— Be mbi'i min piyee yeeso yimbe ila min cernanaa-ka, be nattinii min kaso, minon boo min *Roomankoo'en. †† Ndeen jo'oni be mburtina min nder suudeefi naa ? 'Dum wadataako sam ! Doole kambe e ko'e mabbe be ngara be mburtina min !

³⁸ Doogari'en ngeccii mawbe si'ire haala kaan. Nde be nani Bulus e Siilas no Roomankoo'en be kuli. ³⁹ Be njahi be tuubani be, be mburtini be kaso. Be torii be, be mburtoo si'ire mabbe. ⁴⁰ Nde Bulus e Siilas mburtii kaso, be natti wuro Liidiya. Be ngi'idi e banndiraabe goondinbe, be cemmidiini berde mabbe. Baawo ma'ajum, be ndilli.

Bulus e Siilas nder si'ire Tesaloonika

17 Bulus e Siilas tokki laawol si'ire Amfipoolis e Apolooniya, be ngari Tesaloonika. Doon e woodi *suudu-wa'ajordu Yahuudu'en. ² Sey Bulus natti nder suudu-wa'ajordu noon no voovi wadgo. O wadi jontitande tati, emo yaha *nyannde-fooftiinde fuu emo volida e mabbe dow *Deftere Seniinde. ³ O anndini be, o

†† Ceri'a Rooma hadii Roomankoo'en fiyeego ila be cernanaaka.

holli be boo doole Almasiifu torree, ummitinee nder maayde. O vi'i be :

— Yeesu mo ekkitineymi on habaru muudum, kanko woni *Almasiifu.

⁴ Wobbe nder *Yahuudu'en njabi ka, be tokki Bulus e Siilas, kambe e *Helenankoo'en *huloobe Allah duudbe, hawtaade e rewbe woonbe manngu duudbe.

⁵ Ammaa Yahuudu'en be ngoondinaay nanii nalwiiru Bulus e Siilas. Be kawriti yimbe mehere'en, yiilotoobe nder luumo. Be ummini hakkiilo si'ire ndeen fuu. Be natti nder wuro Jaason, ebe ndaara Bulus e Siilas, gam be njahara be yeeso jama'aare mabbe. ⁶ Nde be kebtaay Bulus e Siilas, be ndasoyi Jaason e wobbe banndiraabe goondinbe, be ngaddi be yeeso sernanoobe si'ire, ebe ngulla ebe mbi'a :

— Yimbe umminoobe hakkiilooji duuniyaaru fuu rabbe, be ngarii faa do'o. ⁷ Jaason boo veernii be nder wuro muudum ! Be tokkaay ceri'a laamiido *Rooma mawdo, ebe mbi'a e woodi goddo laamiido bi'eteedo Yeesu.

⁸ Bolle deen njiibi hakkiilo yimbe si'ire ndeen e sernoobe mabbe fuu. ⁹ Jaason e banndiraabe goondinbe kokki ceede jingina, baawo ma'ajum be njoofaa.

Bulus nder si'ire Beereya

¹⁰ Nde jemma wadi, banndiraabe goondinbe lildi Bulus e Siilas si'ire Beereya. Nde be njottii toon, be njahi *suudu-wa'ajordu Yahuudu'en. ¹¹ Yimbe si'ire Beereya burii be Tesaloonika gikku mboodngu, gam be njabii habaru dum Bulus waddani be e juude didi. Ebe liinya *Deftere Seniinde nyannde fuu, gam be ngi'a kul ko Bulus ekkitinta be dum goonga. ¹² Gam ma'ajum *Yahuudu'en duudbe ngoondini voliinde Allah, faa e rewbe *Helenankoo'en woonbe manngu e worbe Helenankoo'en duudbe. ¹³ Nde Yahuudu'en Tesaloonika nani Bulus e ekkitina voliinde Allah nder si'ire Beereya, be njahi toon boo, be ummini hakkiilo yimbe. ¹⁴ Doon e doon banndiraabe goondinbe lildi Bulus fonngo maayo, ammaa Siilas e Timote ndarii doon. ¹⁵ Been doftube Bulus njahadi e ma'ako faa si'ire Ateena. Nde be njottii toon, Bulus liloyi be be ngeccoo Siilas e Timote ngara to ma'ako jaawdum.

Bulus nder si'ire Ateena

¹⁶ Nde Bulus e reenti garol Siilas e Timote doon si'ire Ateena, bernde ma'ako metti korey nde o yi'i no si'ire ndeen heebri gumkijji. ¹⁷ Gam ma'ajum *nyannde-fooftiinde fuu emo foodfoodtira e Yahuudu'en e wobbe *huloobe Allah *be laataaki Yahuudu'en nder *suudu-wa'ajordu mabbe. Emo volida e wobbe boo nder luumo e been be o fotti doon fuu. ¹⁸ Wobbe andube vi'eteebe Epikuri'en e Sitooki'en mbolodi e ma'ako. Wobbe mabbe e mbi'a :

— Dume o'o duuda haalaajo yidi vi'igo ?

Wobbe boo e mbi'a :

— O ekkitinoowo habaru allaaji jananni.

Be mbi'ii noon gam emo ekkitina habaru Yeesu e ummitineeki maaybe.

¹⁹ Be kooyi mo, be njahari mo baamngel bi'eteengel Areyopagus, be mbi'i :

— Emin ngidi anndugo habaru ekkitinol kesol ngol ekkitinta, ²⁰ gam a waddii haala ka min meedaay nango. Emin ngidi anndugo ma'ana ma'aka.

²¹ Yimbe si'ire Ateena e jananbe joodiibe doon fuu, e ngidi nango haalaaji kesi e volvugo dow ma'aji dum.

²² Ndeen Bulus darii yeeso yimbe toon Areyopagus, o vi'i :

— Onon yimbe Ateena, mi yi'ii on yidbe tokkugo dina korey, ²³ gam nde ngiiliimi nder si'ire moodon, mi yi'ii sakkirde feere nde dum vinndi dow muudum :

« gam allah mo anndaaka. » † Too, oon mo cujjidanton nder ciya anndal, kanko ngidmi anndingo on. ²⁴ Allah

Tagdo duuniyaaru e ko woni nder ma'aru fuu, kanko woni jawmu dow e lees, o joodataako nder gure nyibraade juude. ²⁵ Kanko o yillataako valliiru neddo.

Walaa koo dume ko yimbe mbaawata wadango mo, gam kanko hokkata neddo fuu yonki e poofde, emo foofna koo dume fuu. ²⁶ Gada e neddo go'oto Allah tagiri leyyi fuu, o jo'ini di nder duuniyaaru. O darni wakkacijji mabbe e keerol jo'onde mabbe ila dum waraay. ²⁷ Allah wadii dum gam be ndaara dum, be

memmemta, faa be kebta dum, koo nde laatii o woddaaki koo moye meeden. ²⁸ Gam yonki meeden e yahadu meeden e jo'onde meeden fuu to ma'ako dum ivi. Noon no wobbe waawbe haala moodon mbi'i :

« Enen boo en danygol ma'ako. »

²⁹ Nde laatii en danygol ma'ako, haanaay tam-mooden emo nanndi e gumki ba'araaki jiinaariya koo ajurfaari koo haayre sehaande, ki neddo wadi nder nyumooji e hakkiilo muudum. ³⁰ Allah munyanii yimbe nde be ngonnoo nder ciya anndal. Ammaa jo'oni emo vi'a yimbe koo toye fuu tuuba, ³¹ gam o siryake wakkaci nde o serniranta duuniyaaru e aadilaaku. O sernaney ndu gada e neddo mo o subi. O tabbitinani dum yimbe fuu nde o ummitini mo gada nder maayde.

³² Nde be nani Bulus e volva haala ummitineeki maaybe, wobbe njali mo, wobbe boo mbi'i :

— Min besdey yewanaago ma wodnde nyanndeere.

³³ Ndeen Bulus vurtii nder mabbe. ³⁴ E noon fuu wobbe ngoondinii Yeesu, be tokki mo. Nder mabbe e woodi goddo gondo nder kawtal Areyopagus bi'eteedo Diyoniisiyus, e debbo bi'eteedo Damaaris e wobbe feere.

³² Nde be nani Bulus e volva haala ummitineeki maaybe, wobbe njali mo, wobbe boo mbi'i :

— Min besdey yewanaago ma wodnde nyanndeere.

³³ Ndeen Bulus vurtii nder mabbe. ³⁴ E noon fuu wobbe ngoondinii Yeesu, be tokki mo. Nder mabbe e woodi goddo gondo nder kawtal Areyopagus bi'eteedo Diyoniisiyus, e debbo bi'eteedo Damaaris e wobbe feere.

Wa'aji Bulus nder si'ire Korontu

18 Baawo ma'ajum, Bulus dilli Ateena, yahi Korontu. ² Doon o tawi goddo Yahuuduujo bi'eteedo Akiilas e debbo muudum bi'eteedo Piriisiila, ivoybe lesdi Pontus. Be neebaay ko be ivoyi lesdi Itaaliya, gam Kalawdiyus laamiido mawdo vi'ii *Yahuudu'en fuu mburtoo si'ire *Rooma. Bulus yahi to mabbe. ³ O joodii

† Yimbe Ateena tokanii wodnde sakkirde « allah mo anndaaka », gam to' gumki ki be njeggiti huunyuu.

doon emo huuda e mabbe, gam kanko maa o badoowo cuudi lare kama mabbe. ⁴ Koo ndeye *nyannde-fooftiinde fuu, Bulus e volida e yimbe nder *suudu-wa'ajordu, emo foodoya hakkiilooji *Yahuudu'en e *Helenankoo'en, gam be ngoondina.

⁵ Nde Siilas e Timote ivoyi lesdi Makedooniya ngari si'ire Korontu, Bulus hooyii wakkaci muudum fuu gam wa'ajingo e saaydingo Yahuudu'en Yeesu woni *Almasiifu. ⁶ Ammaa nde be ngeddi mo, be kudi mo, o fiddi sollaare kolte ma'ako. † O vi'i be :

— Alhaki moodon yanta dow ko'e moodon ! Mi ittii juude am. Gada hannde, mi yahey to *be laataaki Yahuudu'en.

⁷ O ummii doon o yahi to goddo gorko tokkudo diina Yahuudu'en, bi'eteedo Tiitius Justus, mo wuro muudum woni faro suudu-wa'ajordu. ⁸ Kirispus mawdo *suudu-wa'ajordu nduun, kam e wuro muudum fuu ngoondinii Jawmiraawo. Duudbe gada nder Korontu'en nanbe wa'aji Bulus ngoondinii, be mbaɗanaa *baptisma.

⁹ Wodnde jemmaare Jawmiraawo volidi e Bulus nder koydol vi'i mo :

— Ta'a hul ! Wa'ajin habaru am, ta'a de'u, ¹⁰ gam emi wondi e maada. Walaa baawdo torruugo maa, sabu emi woodi yimbe duudbe nder nde'e si'ire.

¹¹ Bulus joododii e mabbe hitaande e lebbi joveego'o, emo ekkitina be voliinde Allah.

¹² Nde Gaaliyo laamii dow lesdi Aakaya, Yahuudu'en kawti ko'e mu'en, nanngi Bulus njahari mo yaayre ceri'a. ¹³ Be peli mo be mbi'i :

— O'o neddo e fooda yimbe gam be tokka Allah e laawol feere ngol tokkaay *Tawreeta amin.

¹⁴ Bulus e yidi volvango be, ammaa sey Gaaliyo vi'i be :

— Onon Yahuudu'en, kul goddum ko voodaa o wadi, koo halleende feere, daa mi yewanto wullaandu moodon. ¹⁵ Ammaa nde laatii dum geddi diina e inde e ceri'a moodon tan, onon e ko'e moodon cernanee mo. Miin kam, mi sernantaa on iri haalaaji diin !

¹⁶ O vurtini be suudu ceri'a. ¹⁷ Ndeen be fuu be nanngi Sostenes mawdo *suudu-wa'ajordu nduun, be piyi mo yeeso dammugal suudu ceri'a, ammaa walaa ko waanni Gaaliyo.

Bulus vittii Antaakiya

¹⁸ Baawo ma'ajum, Bulus joodii doon Korontu balde duudde. Ndeen o dali banndiraabe goondinbe, o natti akali o yahi lesdi Siiriya, kanko e Piriisiila e Akiilas. Ila o nattaay ki, o femmbii hoore ma'ako yaayre vi'eteende Kenkereya, gam o wadiino fadaare. ¹⁹ Nde be ngari si'ire Efesu, Bulus woori Piriisiila e Akiilas doon. Kanko o natti *suudu-wa'ajordu, emo foodfoodtira e *Yahuudu'en. ²⁰ Be torii mo o joodoo to mabbe balde sedda, ammaa o jabaay. ²¹ Nde o wari senndirgo e mabbe o vi'i :

† Bulus fiddii sollaare kolte muudum, gam saaydingo yimbe si'ire ndeen, o yeccake be habaru Yeesu Almasiifu, ammaa be calake jabgo dum.

— Mi so'oyto to moodon to Allah jabii.

O natti akali o dilli. ²² Nde o yahi si'ire Kaysaariya, o wutorii *Urusaliiima gam hinnugo *ikiliisiya. Baawo ma'ajum, o yahi Antaakiya. ²³ Nde Bulus wadi balde toon, o dilli o tokki nder lesde Galaatiya e Firiigiya, emo yaha emo semmbidina goondinbe.

Wa'aji Apolos

²⁴ E wakkaci duum goddo Yahuuduujoo bi'eteedo Apolos ivoydo Aleksandiri, warii si'ire Efesu. Neddo oon o baawdo bolle, o anndudo *Deftere Seniinde boo. ²⁵ O ekkitinaado laawol Jawmiraawo booddum. Emo woodi ti'inaare wa'ajingo habaru Yeesu booddum. Ammaa *baptisma Yahayya tan o anndi. ²⁶ Sey o fuddi wa'ajingo e semmbee ma'ako fuu nder *suudu-wa'ajordu. Nde Piriisiila e Akiilas nani mo, be njahari mo wuro mabbe, be besdi labbinango mo laawol Allah, faa dum laabani mo. ²⁷ Nde Apolos yidi yahago lesdi Aakaya, banndiraabe goondinbe mballi mo, be mbinndani goondinbe wonbe toon dereewol, gam be njabboroo mo juude didi. Nde o yottii toon, o laatii valliiru mawndu e been goondinirbe barkaa Allah. ²⁸ O do'i Yahuudu'en yeeso yimbe fuu, gam o hollii be nder *Deftere Seniinde, Yeesu woni *Almasiifu.

Jahaangal Bulus tatabal

19 Nde Apolos wonnoo toon si'ire Korontu, Bulus tokki laawol baamle yahi Efesu. Toon o tawi wobbe goondinbe. ² O yami be o vi'i :

— Koo on kebii *Ruhu Ceniido nde ngoondindon naa ?

Be toontii mo be mbi'i :

— Min meedaay nango habaru Ruhu Ceniido, hakko min keba mo.

³ O yami be o vi'i :

— Ee iri dume *baptisma kebdon ?

Be toontii mo be mbi'i :

— Baptisma Yahayya.

⁴ Bulus vi'i :

— Yahayya wadii baptisma tuubki. Emo vi'a yimbe ngoondina goddo gareydo baawo ma'ako, waato Yeesu.

⁵ Nde be nani dum, be mbaɗanaa baptisma nder inde Yeesu Jawmiraawo. ⁶ Nde Bulus yowi juude muudum dow mabbe, Ruhu Ceniido jippii dow mabbe, be mbolvi demde jananne, be mbaɗi annabaaku. ⁷ Duudal mabbe wadii yimbe sappo e dido.

Bulus wa'ajinii nder si'ire Efesu

⁸ Bulus wadi lebbi tati e wa'ajina *Yahuudu'en nder *suudu-wa'ajordu e semmbee muudum fuu, o hulaay sam. Emo volida e mabbe, emo fooda hakkiilooji mabbe, faa o anndina be habaru *laamu Allah. ⁹ Ammaa e woodi be ko'e jo'orde nder mabbe. Kambe be calii goondingo, be mbolvi haala kalluka dow laawol Jawmiraawo yeeso yimbe fuu. Gam ma'ajum Bulus seedi e mabbe, o hooyi goondinbe feere mu'en. Nyan-

ndeere fuu emo ekkatina nder janngirdu Tiraanus. ¹⁰ O tokki wadgo noon duubi didi, faa Yahuudu'en e *Helenankoo'en joodiibe nder lesdi Aasiya fuu nani haala Jawmiraawo.

¹¹ Allah wadii kuude kaayniide mawde gada e junngo Bulus. ¹² Faa maa e leppi e kolte meemde banndu ma'ako fuu e njaharee ndesee dow be njamdaa, sey nyawuuji mabbe mburtoo, ginnaaji boo mburtake be.

Habaru bibbe Sekewas

¹³ E woodi wobbe *Yahuudu'en yidbe vurtingo ginnaaji nder innde Yeesu, ebe ngiiloo ebe mbi'a ginnaaji :

— Nder innde Yeesu mo Bulus wa'ajinta, min mbi'i on, mburtee !

¹⁴ Nder mabbe e woodi worbe njoveedido, bibbe goddo *aardiido diina mawdo, bi'eteedo Sekewas. Kambe boo be ndaari wadgo noon, ¹⁵ ammaa ginnol toontii be vi'i :

— Emi anndi Yeesu, emi anndi Bulus boo, ammaa onon on beye ?

¹⁶ Neddo goondo ginnol yani dow mabbe e semm-bee, o nawni be, o jaalii be, faa be mburtii wuro ngoon, be nyaari be kuhuraaki. ¹⁷ Habaru ma'ajum sankitii nder Yahuudu'en e Helenankoo'en joodiibe si'ire Efesu. Kulol nanngi be, be fuu. Innde Yeesu Jawmiraawo boo hebi teddineego. ¹⁸ Yimbe duudbe ngoondini, be ngari be ngeccii kuude kallude de be kuuno. ¹⁹ Booka'en duudbe kawriti defte mu'en, be nguli de yeeso yimbe fuu. Be limi ceede coggu ma'aje, dum yaharii ceede ajurfaari dubuuje hamsiin (50 000). ²⁰ Noon haala Jawmiraawo besdi sankitoraago e hebgo semm-bee.

Fitina nder si'ire Efesu

²¹ Baawo ma'ajum, Bulus wadi anniya tokkugo laawol lesdi Makedooniya e lesdi Aakaya yahago *Urusaliiima. O vi'i :

— Baawo mi yahii toon, e haani mi yaha si'ire *Rooma.

²² Sey o lili valloobe ma'ako dido, Timote e Erastus, be njaha lesdi Makedooniya. Kanko boo o waala balde nder lesdi Aasiya. ²³ Nder wakkaci ma'ajum, fitina makka ummii nder Efesu dow e laawol Jawmiraawo. ²⁴ E woodi bayloowo ajurfaari bi'eteedo Demeetiriyus, emo vayla cuudi ajurfaari nanndudi e juulirde gumki mabbe dewum bi'eteedum Artemis. Emo heba riiba duudka, kanko e huwoobe ma'ako. ²⁵ Sey o hawriti huudidfaabe ma'ako e wobbe wadoobe iri kuugal ngaal, o vi'i be :

— Banndiraabe, edon anndi nga'al kuugal e wadana en riiba makka. ²⁶ Kadimaa on nani on ngi'ii ko Bulus wadata. Emo selna yimbe duudbe, wanaa do'o nder si'ire Efesu tan, ammaa faa e nder lesdi Aasiya fuu. Emo vi'a be allaaji di yimbe mabayli e juude mu'en,

† Nder jaamaniiru mabbe, seedere ajurfaari wo'ore woni biya kuwoowo ngesaa nyanndeere wo'ore.

wanaa no goongaaji. ²⁷ Kul en ngoordii mo noon, yimbe no mbonney kuugal meeden. Wanaa kanjum tan, ammaa faa be meheridiney juulirde allah meeden Artemis mawdum. Be ngoorey teddingo dum, kanjum dum joodiibe lesdi Aasiya e duuniyaaru fuu cujjidanta.

²⁸ Nde be nani bolle deen be kuunyi, be ngulli ebe mbi'a :

— Artemis mo Efesu'en no mawdo ! Artemis mo Efesu'en no mawdo !

²⁹ Hakkiilo si'ire ndeen fuu ummii. Jama'aare fuu nyaari nanngi Gaayus e Aristarkus, yimbe Make-dooniya yahadidfaabe Bulus. Be ndasi be, be njahari be fiiliire to yimbe si'ire kawritata. ³⁰ Bulus e yidi nat-tugo nder hawriinde ndeen, ammaa goondinbe kadii mo. ³¹ Faa e wobbe nder mawbe lesdi Aasiya higoobe ma'ako liloji to ma'ako, torii mo to' o nattu yaayre to dum hawri. ³² Nder wakkaci ma'ajum hakkiilooji hawrunoobe fuu njiibii korey. Koo moye e ka vi'ata, gam duudbe anndaa ko hawriti be. ³³ Sey wobbe nder hawriinde lili neddo bi'eteedo Aleksandir, mo Yahuudu'en mbaadi bolvoowo mu'en, heeda yeeso jama'aare. O yeftani be junngo, gam be nde'ita o volvana be. ³⁴ Ammaa nde be annditi o *Yahuuduujjo, be fuu be ngulli faro awaaji didi ebe mbi'a :

— Artemis mo Efesu'en no mawdo !

³⁵ Ammaa nde binndoowo si'ire hebi de'itingo be, o vi'i :

— Onon Efesu'en, koo moye e anndi si'ire Efesu woni reenoore juulirde Artemis mawdum e haayre muudum jippoyiinde gada dow. ³⁶ Walaa baawdo yeddugo dum. Gam ma'ajum e haani mbaaltinon hakkiilooji moodon, kakkilon e ko mbadoton. ³⁷ Worbe be ngaddudon do'o nguujjaay koo dume nder juulirde, be mbonnaay innde allah meeden Artemis. ³⁸ Kul Demeetiriyus e huudidfaabe muudum e ngoodi daliila wullaago be, jaa-je ceri'a e ngoodi, sernoobe boo e ngoodi, sey be njahara wullaandu mabbe toon ! ³⁹ Ammaa kul e woodi goddum ko ngiddon burdum noon, sey njaharon dum to darvoobe si'ire. ⁴⁰ Hannde eden mbaawi feldeego turtango laamu, gam fitina laatiika do'o walaa daliila koo go'otum.

⁴¹ Baawo bolle deen, o vi'i hawriinde ndeen sankito.

Bulus vittii lesdi Makedooniya e Helena

20 Nde fitina kaan wutii, Bulus hawriti goondinbe, o semmbidini be. Baawo ma'ajum, o accootiri e mabbe, o dilliri lesdi Makedooniya. ² O tokki lesdi ndiin, emo semmbidina yimbe e bolle duudde. Ndeen o yottii lesdi *Helena. ³ O wadi lebbi tati toon. Wakkaci o siryotoo nattugo akali yahago lesdi Siiriya, sey o nani habaru Yahuudu'en mbadii dabaree wargo mo. Gam ma'ajum o subu so'oraago laawol Makedooniya. ⁴ Raa inde yahadube e ma'ako : Sopater bii Pirus mo si'ire Beereya e Aristarkus e Sekundus be si'ire Tesaloonika e Gaayus mo si'ire Derbe e Timote e Tikikus e Torofimus be lesdi Aasiya. ⁵ Be aarti min yahago si'ire Toorowas, be ndeenti min toon. ⁶ Baawo *juulde Buroodi dum yuufnaaka, minon min natti akali ndiyam

toon si'ire Filipi. Baawo balde jovi min njottii to mabbe si'ire Toorowas, min mbadi balde joveedidi toon.

Bulus fintinii Ewtikus

⁷ Nyannde asave alaasara min kawriti gam sendindirgo buroodi, † Bulus boo e volvana yimbe. O yahi yeeso e volvango be faa caka jemma, gam emo yidi dillugo to fini. ⁸ Nder suudu dowru to min kawriti e woodi fitilaaji duuddi. ⁹ Goddo kayeejo bi'eteedo Ewtikus e joodii dow taagayel. Bulus juttini haala muudum faa kayeejo oon fuddi ñonygo. Doyngol ted-dungol nanngi mo, o yooftoyii gada dow suudu tatabru. Ko be yeftata mo fuu, o maaydo. ¹⁰ Ammaa Bulus jippii, hippii dow ma'ako, wuundii mo e juude muudum vi'i :

— To' hakkiilo moodon ummo ! Emo woodi yonki !

¹¹ Ndeen Bulus yeenti senndi buroodi, min nyaami. Baawo ma'ajum, o yahi yeeso e volvango be faa veeti, ndeen o dilli. ¹² Be kohodi e kayeejo oon, emo foofa. Dum waaltinii berde mabbe korey.

Bulus accootirii e darvanoobe ikiliisiya Efesu

¹³ Minon min aarti nattugo akali ndiyam yahago Asos toon to min tammii hooygo Bulus, gam kanko emo yidi yahago toon e kosngal. ¹⁴ Nde o tawi min toon si'ire Asos, min kooyi mo nder akali, min njahi si'ire Mitilen. ¹⁵ Min ummoyii toon nder akali ndiyam, min njahi Kiyos. Jonto ma'ajum min njahi Samos, jontitto ma'ajum min njottii Miletus. ¹⁶ Bulus yidaa daraago Efesu, gam o yidaa neebgo nder Aasiya, emo nyuma yottaago *Urusaliima ko hokka nyannde *juulde Pentekos ngara, to dum wadoto.

¹⁷ Gada si'ire Miletus Bulus lilani darvoobe *ikiliisiya wonbe Efesu be ngara to ma'ako. ¹⁸ Nde be ngari o vi'i be :

— Edon anndi no njoodoriimi nder moodon gada nyannde puddumi nattugo nder Aasiya faa hannde.

¹⁹ Mi huwanii Jawmiraawo nder leestinki hoore e gondi duuddi gam yurmeende, koo nde laatii mi yarrii torraaji duuddi e juude *Yahuudu'en. ²⁰ Edon anndi mi suudaay on koo dume ko nafata on. Mi wa'ajinii on, mi ekkitinii on yeeso yimbe fuu, faa e nder gure moodon.

²¹ Mi vagginii Yahuudu'en e *Helenankoo'en fuu be tubana Allah, be ngoondina Jawmiraawo meeden Yeesu. ²² Jo'oni mi yahey Urusaliima gam *Ruhu Ceniido e yerba yam. Mi anndaa ko hebata yam toon, ²³ ammaa fii go'otum tan Ruhu Ceniido holli yam nder ci'e to njaalmi fuu, kabborli e torraa e ndeenti yam. ²⁴ Miin kam, mi raaraay yonki am kama goddum geetum. Mi burii yidgo mi yottina lilal e kuugal ngal Yeesu Jawmiraawo hokki yam, waato saaydingo *Habarur Beldum dum yidde Allah.

²⁵ Mi yiilake nder moodon, emi wa'ajina on habaru *laamu Allah. Jo'oni emi anndi on pudditataa yi'igo yam. ²⁶ Gam ma'ajum emi tabbitinana on hannde, to

† Goondinbe e cenndindira buroodi ko vi'etee kiirtaari ceniindi, gam hiimtaago maayde Yeesu. Kuude Lilaabe 2.46

goddo moodon halkii, alhaki ma'ako walaa dow am. ²⁷ Gam mi wa'ajinii on ko Allah yidi fuu, mi suudaay on koo dume. ²⁸ Ndeenee ko'e moodon, ndeenon sefre nde Ruhu Ceniido hokki on. Laatee waynaabe *ikiliisiya Allah, ka o soodiri e maayde *Biyiiko. ²⁹ Miin emi anndi baawo am yimbe hallube nanndube e caafaali no nattey nder moodon, kadimaa boo be ngoorataa sefre ndeen. ³⁰ Faa maa e nder moodon, wobbe no ummoto ekkitina ekkitinooje peve gam be poodoya wobbe goondinbe Yeesu tokka be. ³¹ Gam ma'ajum kakkilee, kiimtee duubi tati mbadmi, jemma e nyalawma emi vaggina koo moye moodon fuu faa e gondi.

³² Jo'oni mi wadii on nder junngo Allah e voliinde muudum. Kayre waawi semmbidingo goondinki moodon, nde hokkey on ndonu ngu o resani senaabe ma'ako fuu. ³³ Mi meedaay wadgo kofey ceede moodon koo jiinaariya koo kolte moodon. ³⁴ Onon e ko'e moodon, edon anndi mi huwanii hoore am, faa e wondube e am. ³⁵ Mi hollii on misaalu nder ko kuumi fuu, noon haani kuuron gam mballon tampube. Kiimtee bolle de Yeesu Jawmiraawo e hoore muudum vi'i : « Hokkugo burii hokkeego barkaa. »

³⁶ Nde Bulus yottini bolle muudum, sey kanko e mabbe be fuu be ndicci, be mbadi do'aare. ³⁷ Be fuu be mboyi bojji duuddi, be taarootiri e Bulus. ³⁸ Ko buri mettinango be berde woni nde o vi'i be be pudditataa yi'igo mo. Baawo ma'ajum, be doftiri mo faa to akali ndiyam.

Bulus yahii Urusaliima

21 Nde min cenndiri e mabbe, min natti akali ndiyam, min njottii Kos. Jonto min njahi Rodos, gada toon min njahi si'ire Patara. ² Min tawi akali jaheyki lesdi Finiikiya, min natti ki min ndilli. ³ Nde min kaynii Kiparus min ngoori dum vuttudu amin ndu nano, min ngutorii lesdi Siiriya. Min njahi si'ire Tiir, toon to siri akali jippinte. ⁴ Min tawi goondinbe toon, min njoododii e mabbe balde joveedidi. Ebe mbaggina Bulus nder baawde *Ruhu Ceniido to' o yah *Urusaliima. ⁵ Nde asaveere ndeen timmi, min mbitti to akali. Be fuu be doftiri min, kambe e rewbe e bikkon mabbe, faa min mburtii si'ire. Min ndicci faro fonngo maayo, min mbadi do'aare. ⁶ Nde min cenndiri e mabbe, minon min natti akali, kambe boo be kooti gure mabbe.

⁷ Nde min natti akali si'ire Tiir, min njahi si'ire Tolemays. Min tawi banndiraabe goondinbe toon boo, min nyallidi e mabbe min mbaali. ⁸ Jonto ma'ajum min ndilli doon, min njahi si'ire Kaysaariya. Min natti wuro Filibus ga'ajinoowo *Habarur Beldum, min njippii to ma'ako. Kanko o go'oto nder njoveedido subanoobe toon Urusaliima. ⁹ Emo woodi bibbe rewbe nayo be koovaaka, wadoobe annabaaku. ¹⁰ Nde min nde'i doon balde sedda, *annabiijo bi'eteedo Agabus ivoyi lesdi Yahuudiya.

¹¹ O wari to amin, o hooyi taadorde Bulus, o habbi juude ma'ako e kosde ma'ako o vi'i :

— Ruhu Ceniido vi'i nihini *Yahuudu'en wonbe Urusaliima kabirra jawmu nde'e taadorde, be mbaada mo nder juude *yimbe be laataaki Yahuudu'en.

¹² Nde min nani ko o vi'i, minon e wonbe doon fuu, min torii Bulus to' o yah Urusaliima. ¹³ Bulus toontii min vi'i :

— Ngooree bojji, to' on mettin bernde am ! Miin emi siryii naa gam habbeego tan, ammaa faa e maaygo toon Urusaliima gam innde Yeesu Jawmiraawo.

¹⁴ Nde min annditi min mbaawataa waylitgo nyumo ma'ako, min nde'i min mbi'i :

— Jawmiraawo wada no yidi !

¹⁵ Baawo min mbaadii balde sedda toon, min ciryii yahago Urusaliima. ¹⁶ Wobbe goondinbe wonbe Kaysaariya dofti min, be njahari min faa wuro neddo bi'eteedo Manason gondo Urusaliima, ivoydo Kiparus, laatiido go'oto nder goondinbe arambe, gam min mbeera wuro ma'ako.

Bulus yahii to Yaakuubu

¹⁷ Nde min njottii Urusaliima, banndiraabe goondinbe njabbii min e velvelo. ¹⁸ Jonto min njahadi e Bulus to Yaakuubu. Darvanoobe *ikiliisiya fuu e doon.

¹⁹ Baawo Bulus hinnii be, o yeccake be koo dume ko Allah huwi gada e juude ma'ako nder *yimbe be laataaki Yahuudu'en. ²⁰ Nde be nani ko o vi'i, be ngetti Allah. Be mbi'i Bulus :

— Aan banndii min, a yi'ii no *Yahuudu'en duudbe ngoondiniri, ammaa ebe ti'inii tokkugo *Tawreeta Muusa. ²¹ Be nanii eda ekkitina Yahuudu'en wonbe nder goddi leyyi be ngoora tokkugo Tawreeta *Muusa, eda vi'a to' be naad bikkon mabbe, kadimaa to' be tokku finaatawaaji Yahuudu'en. ²² Noye mbadeten ? Gam emin anndi be naney a warii do'o. ²³ Jo'oni wad ko min mbi'ey maa. Do'o e woodi worbe nayo wadanbe Allah fadaare. ²⁴ Yahadu e mabbe, laabnaa hoore maada e mabbe. Biya ko haani biyeego gam pemmbol ko'e mabbe. Ndeen yimbe no anndey ko vi'aa dow maada fuu, wanaa dum goonga. Kadimaa be anndey aan e hoore maada eda tokki Tawreeta Muusa. ²⁵ Ammaa dow e goondinbe ivoybe goddi leyyi, min mbinn-danii be to' be nyaam ko hirsanaa gumkijji, koo caaddum, koo yiyam, to' be mbad njeenu boo.

²⁶ Bulus hooyi worbe nayo been yahadi e mabbe. Jonto ma'ajum be kuudi kuugal labbineeki. Ndeen o natti *Wuro Allah Seniingo, o yeccii *aardiibe diina wakkaci nde labbineeki heevata, nde koo moye mabbe fuu waddata sadaka muudum.

Nanngeeki Bulus

²⁷ Nde balde joveedidi deen badii heebgo, † wobbe *Yahuudu'en ivoybe lesdi Aasiya ngi'i Bulus nder *Wuro Allah Seniingo. Sey be ummini hakkiilo yimbe fuu, be nanngi mo. ²⁸ Be ngulli be mbi'i :

† E woodi balde joveedidi gam heynugo labbineeki. Sey neddo yaha Wuro Allah Seniingo nyannde tatabre e nyannde joveedidabre.

— Isiraa'iila'en mballee min ! Raa neddo jaheydo koo toye e ekkitina yimbe e vi'a lenyol meeden e *Tawreeta meeden e Wuro Allah meeden Seniingo wala teddungal. Jo'oni o nyiddinii yaayre seniinde, o waddii faa e *Helenankoo'en nder ma'are !

²⁹ Be mbi'ii noon gam be ngi'iino Torofimus neddo Efesu e wondunoo e Bulus nder si'ire ndeen. Ebe tam-mii Bulus nattinii mo nder Wuro Allah Seniingo.

³⁰ Hakkiilo si'ire fuu ummi. Yimbe e mburtoyoo koo toye e nyaaroya e ngara. Be nanngi Bulus, be ndasi mo, be mburtini mo Wuro Allah Seniingo. Dammude ma'ago fuu omndaa jaawdum. ³¹ Ebe ciryoo wargo Bulus, sey mawdo soojeeji *Roomankoo'en nani habaru hakkiilo yimbe Urusaliima fuu ummake. ³² Doon e doon o hooyi soojeeji e mawbe mu'en, o nyaardi to yimbe been. Nde yimbe ngi'i mo kanko e soojeeji, be ngoori fiigo Bulus. ³³ Mawdo oon battii vi'i Bulus nanngee habbiree sarkaaji didi. Ndeen o yami Bulus no moye, dume o wadi ? ³⁴ Hawriinde ndeen e wulla. Koo moye e ka vi'ata. Sey mawdo soojeeji vi'i Bulus yaharee suudu soojeeji, gam olko hawriinde hadii mo fahamugo koo kaye. ³⁵ Nde be njottii yeeyrude suudu, soojeeji yefti mo dow, gam hawriinde ndeen nyaadii korey. ³⁶ Yimbe duudbe e tokki mo, e ngulla e mbi'a :
— Mbaree mo !

Bulus volvanii yimbe Urusaliima

³⁷ Nde be ngari nattingo mo dammugal wuro soojeeji, Bulus vi'i mawdo oon :

— Koo emi waawi volididgo e maada naa ?

Oon vi'i mo :

— Asee eda waawi *helenankoore ? ³⁸ Wanaa aan woni Misirankeejo baddo fitina ko neebaay, jaharudo waroobe ko'e dubuuje nayo (4 000) nder ladde naa ?

³⁹ Bulus toontii mo vi'i :

— Miin mi *Yahuuduujoo dimaado si'ire mawnde vi'eteende Tarsus nder lesdi Siliikiya. Emi toro maa, ngooraa yam mi volida e yimbe been.

⁴⁰ Mawdo oon jabi o volida e yimbe. Ndeen Bulus darii dow yeeyrude, o yeftani yimbe junngo. Nde be nde'iti, o volvani be nder *ibraaninkoore o vi'i :

22 — Onon banndiraabe e baabiraabe, ngewanee yam jo'oni gam mi yeccoo on goonga dow ko ngulloriidon yam.

² Nde be nani emo volvana be nder *ibraaninkoore be besdi de'itgo. Ndeen o vi'i be :

³ — Miin mi *Yahuuduujoo danyaado si'ire Tarsus nder lesdi Siliikiya. Ammaa do'o Urusaliima mawnumi. Gamaaliyel woni moodibbo am. Kanko janngini yam *Tawreeta maamiraabe meeden faa anndumi ka. Emi ti'inii tokkugo Allah kama no mbadoton do'o hannde.

⁴ Mi torriino goondinbe laawol Yeesu faa mi warii wobbe. Mi nanngii worbe e rewbe, mi omndii be nder kaso. ⁵ *Aardiido diina mawdo e *Kawtal Sernoobe Yahuudu'en, kambe boo be caaydu'en am. Gada to mabbe kebmi dereeji yahago to Yahuudu'en wonbe si'ire Dimaska. Mi yahii toon gam nanngoygo

goondinbe, mi wadda be Urusaliima gam be cernanee.

⁶ Nde nanngumi laawol yahago si'ire Dimaska, nde badiimi toon nder nyalawma, jaawdum jayngol manngol ivoyi gada dow yaynani yam. ⁷ Sey ndo'iimi e lesdi, nanmi voliinde feere e vi'a yam : « Saawulu, Saawulu, ko jeyi torrataa yam ? » ⁸ Toontiimi mbi'imi : « Aan a moye Jawmiraawo ? » O vi'i yam : « Miin woni Yeesu mo Najaratu mo torrata. » ⁹ Wondube e am ngi'ii jayngol ngool, ammaa be nanaay voliinde bolvando yam. ¹⁰ Ndeen mbi'imi : « Jawmiraawo, noye mbadeymi ? » Jawmiraawo vi'i yam : « Umma njahaa Dimaska, toon a yecete ko haani mbadaa fuu. » ¹¹ Wondube e am dowi yam faa nder si'ire Dimaska, gam jayngol ngool vumnii yam.

¹² Ndeen goddo bi'eteedo Anaaniyas wari to am. O *kuldo Allah, tokkudo *Tawreeta Muusa, mo Yahuudu'en joodiibe toon fuu njerdii dum. ¹³ Kanko wari darii yeeso am vi'i yam : « Banndam Saawulu, vumtu ! » Doon e doon mbumtumi. ¹⁴ Anaaniyas vi'i yam : « Allah maamiraabe meeden subii ma gam anndaa ko o yidi, ngi'aa goongaajo ma'ako, nanaa voliinde nde o volvaney maa, ¹⁵ gam aan saaydinta mo yeeso yimbe fuu dow ko ngiidaa e ko nandaa. ¹⁶ Jo'oni dume ndeen-tuda ? Umma, mbadaneda *baptisma, nja'afaneda hakkeji maada gada e noddugo innde Jawmiraawo. »

¹⁷ Baawo mi wartii Urusaliima, emi wada do'aare nder Wuro Allah Seniingo, sey kollaami ko haaynii. ¹⁸ Nder kollol ngool, mi yi'ii Jawmiraawo e vi'a yam : « Yawda vurta Urusaliima, gam yimbe do'o njabataa caaydaaku ngu caaydintaa dow am. » ¹⁹ Ndeen toontii-mi mbi'imi : « Jawmiraawo, kambe e ko'e mabbe ebe anndi emi natta nder *cuudi-ga'ajordi fuu, emi nannga goondinbe ma, emi fiya be, emi omnda be nder kaso.

²⁰ Ko Istefaanus caaydinoowo ma waraa emi doon, mi jabii bareeki ma'ako, miin reeni kolte warbe mo. »

²¹ Ndeen Jawmiraawo vi'i yam : « Yah, mi lilete to woddi nder *leyyi di laataaki Yahuudu'en. »

Bulus vi'ii no Roomankeejo

²² Yimbe been ngewanii Bulus faa o yottini bolle deen. Ndeen be ngulli be mbi'i :

— Mbaree mo, ittee mo nder ndu'u duuniyaaru, gam o haanaay woordeego e yonki !

²³ Ebe ngulla ebe perta kolte mabbe, ebe nokka lesdi ebe mecca dow. ²⁴ Mawdo soojeeji vi'i Bulus yaharee nder wuro soojeeji, be piya mo, faa be kebta gam dume hawriinde ndeen wullirta dow ma'ako kama noon. ²⁵ Nde be kabbi mo gam be piya mo, Bulus vi'i aardiido gondo doon :

— Koo on ngoodi laawol fiigo *Roomankeejo ila o sernanaaka naa ?

²⁶ Nde aardiido oon nani ka, o yahi to mawdo ma'ako o vi'i :

— Eda anndi ko ciryidaa wadgo naa ? Gam neddo oon o Roomankeejo !

²⁷ Ndeen mawdo oon wari to Bulus, yami mo vi'i :

— Yeccam goonga, a Roomankeejo naa ?

Bulus toontii mo vi'i :

— Ee, mi Roomankeejo !

²⁸ Mawdo oon vi'i mo :

— Miin, e ceede duudde kebmi laatoraago Roomankeejo.

Bulus vi'i mo :

— Miin, koo ko ndanyaami mi Roomankeejo.

²⁹ Doon e doon siryinoobe fiigo mo been ngoori mo. Mawdo oon hulii nde o annditi Bulus no Roomankeejo, raa boo o aartii o habbi mo.

Bulus yeeso Kawtal Sernoobe Diina

³⁰ Jonto ma'ajum, mawdo soojeeji e yidi anndugo daliila wullaandu Yahuudu'en dow Bulus. Gam ma'ajum o habbiti mo o noddii *mawbe aardiibe diina e *Kawtal Sernoobe Yahuudu'en fuu be kawrita. Baa-wo ma'ajum, o waddi Bulus, o darni dum yeeso mabbe.

23 Bulus raari *Kawtal Sernoobe Yahuudu'en o vi'i be :

— Banndiraabe, e nyumo bernde laabngo tokkirmi Allah gada fuddam faa wargo hannde.

² Anaaniyas *aardiido diina mawdo vi'i dariibe takkol Bulus piya mo honnduko. ³ Ndeen Bulus vi'i mo :

— Allah no fiyete, aan munaafukiijo ! A joodii gam sernango yam dow *Tawreeta Muusa, ammaa a huultii Tawreeta, gam a vi'ii mi fiyee.

⁴ Dariibe doon takkol ma'ako mbi'i :

— Eda huda aardiido diina mawdo mo Allah subinaa ?

⁵ Bulus toontii be vi'i :

— Banndiraabe, mi anndaa o aardiido diina mawdo, gam dum vinndaama : « Ta'a hud aardiido lenyol maada ! » †

⁶ Nde Bulus annditi wobbe nder sernoobe Yahuudu'en no *Saduuki'en, wobbe mabbe boo no *Fariisa'en, o towni voliinde, o vi'i :

— Banndiraabe, miin mi Fariisaajo bii Fariisaajo. Mi wullaama do'o hannde gam emi woodi tammunde ummitineeki maaybe.

⁷ Nde o vi'i ka, Fariisa'en e *Saduuki'en puddi yed-dindirgo. Hawriinde ndeen senndiri, ⁸ gam Saduuki'en mbi'ii ummitineeki maaybe walaa, malaa'ika'en ngalaa, ruhuuji ngalaa, ammaa Fariisa'en e mbi'a edum woodi dum fuu. ⁹ Olko ngoon besdi mawnugo. Wobbe gada nder *moodibbe Tawreeta wondube e Fariisa'en ndarii ummini geddi mawdi, be mbi'i :

— Min ngi'aay kalludum fuu ko o'o neddo wadi. Dum badoojum ruhu koo malaa'ikaajo volidi e ma'ako !

¹⁰ Geddi duudi faa mawdo soojeeji oon huli to' Bulus waree. Gam ma'ajum o vi'i soojeeji njippoo njaha to hawriinde, be mburtinoya Bulus e juude yimbe, be njahara mo wuro soojeeji.

¹¹ Jemmaare ma'ajum Jawmiraawo vanngani Bulus, vi'i mo :

— Ta'a hul ! Noon no caaydinirdaa yam nder Urusaliima, noon caaydinirdaa yam nder si'ire *Rooma boo.

† *Burtaaki 22.28*

Yahuudu'en ndarvii wargo Bulus

¹² Nde veeti, *Yahuudu'en kawti ko'e mu'en, kunii mbi'i njarataa nyaamataa, sey to mbarii Bulus. ¹³ Huniibe hunayeere ndeen burii worbe arba'iin (40). ¹⁴ Be njahi to *mawbe aardiibe diina e darvoobe be mbi'i be :

— Min kunake min njarataa min nyaamataa, sey to min mbarii Bulus. ¹⁵ Jo'oni, onon e *Kawtal Sernoobe Yahuudu'en, ngeccee mawdo soojeji o waddana on Bulus, mbi'on edon ngidi besdon nango ko o vi'ata. Minon boo emin ciryii wargo mo ila o yottaaki to moodon.

¹⁶ Ammaa bii minyiraawo Bulus debbo nanii ko be ndarvi. O yahi wuro soojeji o natti o yeccii Bulus.

¹⁷ Bulus noddii go'oto nder aardiibe soojeji vi'i mo :

— Yaharu o'o kayeejo to mawdo moodon, gam e woodi ko o yeccotoo mo.

¹⁸ Aardiido soojeji oon yahari mo to mawdo muudum vi'i mo :

— Nanngaado bi'eteedo Bulus noddii yam, torii yam mi wadda o'o kayeejo to maada, gam e woodi ko o yeccoto maa.

¹⁹ Mawdo oon nanngi junngo ma'ako, yahari mo vutudu, yami mo nder suudeefi vi'i :

— Dume ngiddaa yeccaago yam ?

²⁰ Kayeejo toontii mo vi'i :

— Aardiibe Yahuudu'en kawtii ko'e, jahango be yam maa njaharanaa be Bulus yeeso Kawtal Sernoobe Yahuudu'en, kama ebe ngidi nango ko o vi'ata. ²¹ Ta'a jab ko be mbi'i ! Gam ko buri worbe arba'iin (40) nder mabbe ciryake reentugo mo dow laawol. Be fuu be kunake be njarataa be nyaamataa, sey to be mbarii mo. Be ciryake, ebe ndeenti toontol maada.

²² Mawdo oon vi'i kayeejo :

— Ta'a yecco koo moye a yeccake yam ka.

O woori mo o dilli.

Bulus yaharaama Kaysaariya

²³ Baawo ma'ajum, mawdo oon noddii aardiibe soojeji muudum dido vi'i be :

— Kawritee worbe keme dido (200) e waddiibe pucci saba'iin (70) e jogiibe labbe keme dido (200). On fuu ciryoodon yahago si'ire Kaysaariya faro njamndi joveenayi ndi jemma. ²⁴ Ciryee pucci di Bulus waddoto, gam njaharon mo to laamiido Felikus jam.

²⁵ Mawdo oon vinnii dereewol vi'i :

²⁶ « Miin Kalawdiyus Lisiyas, emi hinnu maa, aan Felikus laamiido mawdo. ²⁷ Neddo mo lildoymaami, aardiibe *Yahuudu'en nanngii mo e ngidi wargo mo. Nde mbi'aami o *Roomankeejo, njahadumi e soojeji, kisnumoomi. ²⁸ Nde laatii emi yidi hebtugo ko be ngullorii mo, mi waddii mo yeeso *Kawtal Sernoobe Yahuudu'en. ²⁹ Mi tawii dow e ceri'a mabbe tan be ngullorii mo, ammaa ko be ngullorii mo fotaay wargo mo, koo omndugo mo nder kaso. ³⁰ Nde ngeccaami *Yahuudu'en mbadii dabaree wargo mo, doon e doon lildoy-

moomi to maada. Mi vi'ii wullotoobe mo been njaha to maada. »

³¹ Soojeji diin mbadii ko mawdo mu'en vi'i, be kooyi Bulus nder jemma, be njahari mo si'ire Antipatiris.

³² Jonto ma'ajum, soojeji garnoodi e kosde kooti. Be ngoordi Bulus e waddiibe pucci njahada e muudum.

³³ Nde soojeji baddiidi pucci njottii Kaysaariya, be kokki laamiido oon dereewol, be dali Bulus nder junngo ma'ako. ³⁴ Nde laamiido oon janngi dereewol, o yami ndiye lesdi Bulus rimaa. Nde o nani Bulus no neddo lesdi Siliikiya, ³⁵ o vi'i mo :

— Mi naney bolle maada to wulliibe ma ngari.

O vi'i reenoobe ndeena Bulus nder wuro laamorde ngo Hiruudus nyibi.

Yahuudu'en ngullake Bulus

24 Balde jovi baawo ma'ajum, Anaaniyas *aardiido diina mawdo wari Kaysaariya. Emo wondi e wobbe darvoobe e goddo anndudo ceri'a *Roomankoo'en bi'eteedo Tertulus. Be ngullii Bulus yeeso laamiido Felikus. ² Nde Bulus noddii, Tertulus fuddi volvugo dow ma'ako e de'e bolle :

— Aan Felikus laamiido mawdo, laamu maada wad-danii min jo'onde jam korey, kadimaa ko mo'inaa nder ndi'i lesdi fuu, aan wadi dum. ³ Dum fuu gada to maada min kebi dum, min ngettii ma korey. ⁴ Mi yidaa juttinango ma bolle, ammaa emi toro maa gam barkaa maada, ngewanodaa min sedda. ⁵ Min tawii o'o neddo no kalludo korey, gaddoowo fitina hakkunde *Yahuudu'en joodiibe nder duuniyaaru fuu. O mawdo nder diina Najaratu'en, ⁶ faa o raarii nyiddingo *Wuro Allah Seniingo. Kanjum wadi min nanngi mo. [⁷⁻⁸ †] Yam mo, aan e hoore maada a naney laabdum ko min ngullorii mo fuu.

⁹ Yahuudu'en wardube e ma'ako fuu mbi'i :

— Daahir ko o vi'i fuu dum goonga.

¹⁰ Nde laamiido Felikus hokki Bulus voliinde, Bulus vi'i mo :

— Emi anndi a wadii duubi duuddi eda sernana ndi'i lesdi. Gam ma'ajum emi nana beldum yeccaago maa dow ko be'e yimbe ngullorii yam. ¹¹ Dum buraay balde sappo e didi ko njahami *Urusaliiima gam mi sujjidana Allah. Kul a liinyii dum, aan e hoore maada a tawey noon dum laatii. ¹² Walaa tawdo emi yeddindire, koo emi ummina hakkiilooji yimbe, koo nder Wuro Allah Seniingo, koo nder *cuudi-ga'ajordi, koo nder si'ire. ¹³ Be mbaawataa tabbitingo ko be ngullorii yam jo'oni. ¹⁴ Ammaa raa ko ngidmi yeccaago maa : emi doon tokki Allah mo maamiraabe amin, dow diina ka be mbi'ata diina fewre. Emi goondini ko vinnadaa nder *Tawreeta e nder defte annabo'en fuu. ¹⁵ Kadimaa emi resi tammunde am e Allah, noon no kambe maa be ndesri tammunde mabbe dow ma'ako, vi'igo maaybe goong-a'en e hallube fuu no ummitoto. ¹⁶ Kanjum wadi

† De'e aayaaje tawaaka nder goddi binndi mbi'ide : Emin ngidi sernango mo ceri'a amin, ammaa Lisiyas mawdo soojeji te'eti mo nder juude amin e semmbee, o vi'i wullotoobe mo ngara yeeso maada.

nyalaande fuu emi ti'inii joodaago e nyumo bernde laabngo ngo walaa feloore yeeso Allah e yeeso yimbe.

¹⁷ Mi vayrii Urusaliima duubi duuddi, baawo ma'ajum mi wartii gam mi hokka yimbe am valliiuru, mi wada sadakaaji. ¹⁸ Baawo mi laabnii hoore am, be tawii yam nder *Wuro Allah Seniingo. Mi waldaa e hawriinde fuu, koo e fitina feere. ¹⁹ Yahuudu'en ivoybe lesdi Aasiya kaani ngara ngulloo yam yeeso maada, kul e woodi ko be ngullortoo yam. ²⁰ Koo boo be'e wonbe do'o, sey ngeccoo layfi ko tawri yam wakkaci ndariimi yeeso *Kawtal Sernoobe Yahuudu'en, ²¹ to naa haala ngo'ota tan ka mbi'imi nde ndariimi yeeso mabbe, townumi voliinde mbi'imi : « Gam ummitineeki maaybe cernandon yam hannde ! »

²² Nde Felikus nani ka, o laggi be, gam emo anndi diina kaan. O vi'i :

— To Lisiyas mawdo soojeeji warii, mi sernaney on.

²³ O vi'i aardiido soojeeji reena Bulus, ammaa to' o torru mo, to' o had higoobe ma'ako ngara to ma'ako, koo kuwana mo.

²⁴ Balde sedfa baawo ma'ajum Felikus wardi e debbo muudum *Yahuuduujoo bi'eteedo Durusila. O vi'i Bulus noddoyee, o yewanii bolle muudum dow habaru goondingo Yeesu *Almasiifu. ²⁵ Ammaa nde Bulus volvi dow aadilaaku e nantugo hoore e ceri'a *nyannde-jahango, sey Felikus huli vi'i :

— Jo'oni dum heyi, yah ! To mi hebii wakkaci, mi nodditete.

²⁶ Emo tammii Bulus no hokkey mo ceede. Kanjum wadi emo nodda mo wakkaci fuu gam be mbolida.

²⁷ Ammaa baawo duubi didi, Porsiyus Festus roni laamu Felikus, laatii laamiido. Felikus woori Bulus nder kaso, gam emo yidi velgo Yahuudu'en.

Bulus torake sernaneego yeeso Kaysar

25 Balde tati baawo Festus warii nder lesdi ndiin gam fuddugo kuugal laamu muudum, o ummii Kaysaariya o yahi *Urusaliima. ² Toon *mawbe aardiibe diina e ardube *Yahuudu'en ngaddi wullaandu Bulus to ma'ako. Be torii yerduye ma'ako ³ o waddana be Bulus Urusaliima, gam be mbadii dabaree wargo mo dow laawol. ⁴ Festus toontii be vi'i :

— Bulus e toon omndii nder kaso Kaysaariya. Miin e hoore am mi so'oto toon jaawdum. ⁵ Gam ma'ajum, sey mawbe moodon ngara njahada e am Kaysaariya, be ngulloo neddo oon toon, kul e woodi halleende nde o wadi.

⁶ Festus joodii to mabbe faro balde joveetati koo sappo. Baawo ma'ajum, o so'ii si'ire Kaysaariya. Jonto ma'ajum o joodii yaayre ceri'a o vi'i Bulus waddee.

⁷ Nde Bulus wari, Yahuudu'en ivoybe Urusaliima tummbi mo, be ngullorii mo gullaali duuddi naawdi, di be mbaawaay tabbitingo. ⁸ Ndeen Bulus toontii be vi'i :

— Mi wadaay layfi, koo dow ceri'a *Yahuudu'en, koo e *Wuro Allah Seniingo, koo e laamiido Roomankoo'en mawdo boo.

⁹ Festus e yidi velgo Yahuudu'en, gam ma'ajum o yami Bulus o vi'i :

— Eda jaba yahago Urusaliima gam miin e hoore am mi sernan maa toon dow gullaali diin naa ?

¹⁰ Bulus toontii mo vi'i :

— Emi do'o darii yeeso sernirde *laamiido Roomankoo'en mawdo, do'o haani mi sernanee. Mi wadanaay Yahuudu'en layfi. Aan e hoore maada eda anndi dum. ¹¹ Kul mi wadii layfi ko foti wargo yam, mi salataako wareego. Ammaa kul ko be ngullorii yam wanaa dum goonga, walaa baawdo wadgo yam nder juude mabbe. Emi toroo mi sernanee yeeso *Kaysar ! †

¹² Baawo Festus volidii e hokkoobe dum caawara, o toontii Bulus o vi'i :

— Nde a torake ceri'a maada yaharee to Kaysar, a yahay faa to ma'ako !

Bulus yeeso laamiido Agaripa

¹³ Balde sedfa baawo ma'ajum laamiido *Agaripa e mawnum debbo bi'eteedo Bernis ngari si'ire Kaysaariya gam hinnugo Festus. ¹⁴ Nde be mbaali balde sedfa toon, Festus yeccii laamiido oon habaru Bulus o vi'i :

— E woodi goddo neddo mo laamiido Felikus woori do'o nder kaso. ¹⁵ Nde njahami Urusaliima, *mawbe aardiibe diina e ardube Yahuudu'en ngeccake yam habaru ma'ako, be torii yam mi tayana mo ceri'a bareeki. ¹⁶ Toontiimi mbi'imi be, Roomankoo'en mboovaay sernango goddo kul joododaaki e wulliiibe dum, o toontoo ko be ngullorii mo. ¹⁷ Nde ngardumi e mabbe do'o, miin boo mi neebtinaay koo sedfa. Jonto ma'ajum njoodiimi dow joodorgal ceri'a, mbi'imi neddo oon waddee. ¹⁸ Nde wulliiibe mo ndarii faro ma'ako, be ngullaaki mo koo wullaandu wo'oru kama ko tamminoomi. ¹⁹ Geddi tan be mba'adi e ma'ako dow habaru diina mabbe, e goddo maaydo bi'eteedo Yeesu mo Bulus vi'i e foofa. ²⁰ Miin boo nde laatii mi anndaa no liinyireymi haala kaan, yammoomi kul o jabii sernaneego toon *Urusaliima. ²¹ Ammaa nde laatii o torake yam o wadee e juude *Kaysar, mbi'imi o reenee toon faa mi heba lildugo mo to laamiido Roomankoo'en mawdo oon.

²² Ndeen Agaripa vi'i Festus :

— Miin e hoore am emi yidi yewanaago neddo oon. Festus vi'i mo :

— A yewanto mo jahango.

²³ Jonto ma'ajum Agaripa e Bernis ngari e teddungal manngal, be natti nder suudu ceri'a mawndu, kambe e mawbe soojeeji e aardiibe si'ire ndeen fuu. Ndeen Festus vi'i Bulus waddee. ²⁴ Festus vi'i :

— Aan Agaripa laamiido e jama'aare hawritbe do'o, on ngi'ii o'o neddo. *Yahuudu'en fuu ngullake mo to am nder Urusaliima faa do'o, ebe mbi'a o haanaa wordeego e yonki. ²⁵ Miin e hoore am, mi tawii o wadaay koo dume ko haani wargo mo. Ammaa nde laatii kanko e hoore ma'ako torii ceri'a ma'ako wutinee yaharee to Kaysar laamiido, mi siryake dabaree lildugo mo toon. ²⁶ Ammaa mi walaa haala ndariika dow ma'ako ka haani mi vinndana laamiido oon. Kanjum

† Kaysar dum innde laamu Rooma.

wadi ndarnumoomi yeeso moodon on fuu, gam dum liinyee yeeso maada aan laamiido Agaripa, gam to en ngewanake volinde ma'ako mi heba ko mbinndumi. ²⁷ Gam miin e giide am, lildugo nanngaado to laamiido mawdo, dum yeccaaki ko o nanngiraa, dum vemm-bere.

26 *Agaripa vi'i Bulus :

— A hokkaama volinde, volvu haala maada.

Sey Bulus yefti junngo toontii mo vi'i :

² Aan laamiido Agaripa, mi nanii beldum hebgo laawol volvugo yeeso maada hannde dow ko *Yahuudu'en ngullorii yam fuu, ³ gam a anndi finaatawaaji Yahuudu'en e geddi mu'en fuu. Gam ma'ajum emi toro ma, munyaa ngewanodaa yam. ⁴ Yahuudu'en fuu e anndi jo'onde am ila mi binngel pamarel. Ebe anndi no njoodoriimi nder lesdi am e nder *Urusalima fuu. ⁵ Kambe e ko'e mabbe, kul be njabii saaydingo, ebe anndi ila arande emi tokki laawol diina amin burngol sadgo ngol *Fariisa'en. ⁶ Jo'oni emi darii do'o yeeso moodon, emi sernanee gam tammunde am dow keebki alkawal ngal Allah wadani maamiraabe amin. ⁷ Leyyi amin sappo e didi fuu e doon ndeenti tammunde keebki alkawal ngaal, kanjum wadi ebe kuwana Allah jemma e nyalawma. Aan laamiido, gam daliila tammunde ndeen Yahuudu'en ngullii yam ! ⁸ Gam dume tammiidon Allah waawataa ummitingo maaybe ?

⁹ Miin e hoore am, mi yillakeno bonnugo innde Yeesu mo Najaratu oon, gada e koo ngole laawol. ¹⁰ Mi wadii dum nder Urusalima. *Mawbe aardiiibe diina kokkii yam baawde mi omnda goondinbe Yeesu duudbe nder kaso. Nde be cernanaa ceri'a wareego, miin boo mi jabii dum. ¹¹ Mi torrii be nde duuddum nder *cuudi-ga'ajordi fuu. Mi doolii be yeddugo goondinki mabbe. Mi monnaama be korey, faa emi yillooyo be nder ci'e jananne, emi torra be.

¹² Nde mawbe aardiiibe diina kokki yam baawde nanngugo goondinbe si'ire Dimaska, sey ndillirmi toon. ¹³ Laamiido, emi doon dow laawol caka nyalawma, sey ngi'imi jayngol ivoyngol gada dow, ngol yannanii yam, miin e yahadiddaabe am fuu. Jayngol ngool burii jayngol naange. ¹⁴ Min fuu min ndo'ii e lesdi, sey nanmi volinde e vi'a yam nder *ibraaninkoore : « Saawulu, Saawulu, ko jeyi torrataa yam ? A doon nawnira hoore maada e gaaba ka ngaabidaa yam. » ¹⁵ Toontiimi mbi'imi : « Aan a moye Jawmiraawo ? » O vi'i yam : « Miin woni Yeesu mo torrata. ¹⁶ Umma dara. Mi vannganii ma, gam mi subii ma laatodaa maccudo am, caaydinaa ko ngiidaa dow e am jo'oni, e ko mbannnginaneymaami do'o yeeso. ¹⁷ Mi hisnete e juude Yahuudu'en e *yimbe be laataaki Yahuudu'en, be liley-maami to mu'en, ¹⁸ gam mbumtinaa be, be mburtoyoo nder nibre, be ngarta nder jayngol, be mburtoyoo nder baawde *Ceydaan, be ngarta nder baawde Allah. Kama noon be kebrata ya'afaneego hakkeji mabbe, be keba gedal ndonu mabbe nder senaabe am, gada e goondinki ki be ngoondini yam. »

¹⁹ Laamiido Agaripa, kanjum wadi mi salaaki dow-tanaago ko ngi'imi, ivonoydum yam gada dow. ²⁰ Mi

aartii wa'ajingo yimbe Dimaska, ndeen yimbe Urusalima e lesdi Yahuudiya fuu. Baawo ma'ajum, tokkumi nder *yimbe be laataaki Yahuudu'en, mbi'imi be be tuba, be ngaylitoyoo to Allah, be kuwa kuude kolleyde be tuubii. ²¹ Kanjum wadi Yahuudu'en nanngi yam nder *Wuro Allah Seniingo, be ndaari wargo yam.

²² Ammaa Allah vallii yam faa hannde. Emi doon darii hokka caaydaaku am yeeso mawbe e famarbe fuu. Mi vi'aay koo dume sey ko annabo'en e *Muusa mbi'i no laatoto, ²³ waato *Almasiifu no torrete, o aartey ummitaago nder maaybe. Baawo ma'ajum, o wa'ajiney habaru jayngol. Wanaa Yahuudu'en tan o wa'ajinta, ammaa faa e *yimbe be laataaki Yahuudu'en.

²⁴ Bulus e nder bolle, sey Festus towni volinde vi'i :

— Bulus, hoore maada waylitake ! Duudal andal maada haanyii ma !

²⁵ Bulus toontii mo vi'i :

— Yaa Festus mawdo, mi haanjaaka. Ko mbi'imi dum bolle goongaaje de ma'ana. ²⁶ Laamiido Agaripa boo e anndi ku'uje deen fuu. Kanjum wadi mi hulaay vi'igo dum yeeso ma'ako. Gam mi tabbitinii de'e ku'uje cudanaaki mo, sabu de mbadaaka nder suudeefi.

²⁷ Laamiido Agaripa ! A goondinii annabo'en naa ? Emi anndi a goondinii !

²⁸ Agaripa vi'i Bulus :

— Nder wakkaci sedda eda yilloo laatingo yam goondindo Almasiifu naa ?

²⁹ Bulus toontii mo vi'i :

— Koo e jaawdum, koo naa e jaawdum, emi toroo Allah gam aan e nanbe yam hannde fuu laatoodon kama no laatiimi, ammaa naa e di'i sarkaaji.

³⁰ Ndeen Agaripa e Festus e Bernis e joododinoobe e mu'en fuu ummii ndilli. ³¹ Nde be mburtii wuro ngoon, be mbi'i hakkunde mabbe :

— O'o gorko wadaay ko foti wargo mo, koo omndugo mo nder kaso.

³² Ndeen Agaripa vi'i Festus :

— O'o gorko o yoofeteno kul o yamaayno ceri'a ma'ako yaharee to laamiido Roomankoo'en mawdo.

Bulus yaharaama si'ire Rooma

27 Nde be tabbitini min njahey lesdi Itaaliya nder akali ndiyam, Bulus e wobbe nanngaabe mbadaama nder junngo mawdo soojeeji bi'eteedo Juliyus. Kanko woni aardiiido soojeeji hemre nder yebre soojeeji vi'eteende soojeeji *Kaysar. ² Min natti akali ndiyam ivoyki Adaramitium jaheyki ci'e gonde fonngo maayo nder lesdi Aasiya, min ndilli. Emin ngondi e Aristarkus neddo lesdi Makedooniya ivoydo si'ire Tesaloonika. ³ Jonto ma'ajum min ngari si'ire Sidon. Juliyus holli Bulus endam, o jabii Bulus yaha to higoobe muudum gam be mballa dum. ⁴ Nde min ummii doon, min tokki fu'una lesdi Kiparus ngonndi nder maayo, gam henndu semmbidiraa toon. ⁵ Min kuulti maayo wonngo faro Siliikiya e Pamfiliya, min njottii Mira nder lesdi Lisiya. ⁶ Toon aardiiido soojeeji oon hebani min akali ivoyki Aleksandiri pa'aki Itaaliya, o nattini min ki.

⁷ Balde duudde akali amin wadi e yahara se'ese-se'ese. Da bone min njottorii faro si'ire Kinidus. Nde henndu hadi min yahago yeeso, sey min tokki foombina faa min njahari Kereeta, lesdi ngonndi nder maayo. Nde min ngutii yaayre Salmoone, min tokkiri fonngo Kereeta, toon to henndu semmbidira. ⁸ Da bone min kuultiri fonngo, min njottii yaayre vi'eteende Jipporde Voodnde, takkol si'ire Lasiya.

⁹ Nde laatii min mbonnii wakkaci duuddum faa *juulde ittugo hakkeji ngutii. Nder wakkaci ma'ajum jahaangal nder akali ndiyam e sadi korey. Gam ma'ajum Bulus hokki be caawara ¹⁰ o vi'i :

— Banndiraabe, mi yi'ii nga'al jahaangal no sadey. Dum sooyey akali e siri ma'aki fuu. Naa kanjum tan, ammaa faa e enen en nder hadari sooygo yonkijji meeden.

¹¹ Ammaa mawdo soojeeji burii jabgo haala jawmu akali e poodoowo ki dow e haala Bulus. ¹² Nde laatii jipporde akale ndiyam to be ngoni voodaa nder dabunde, yimbe duudbe wonbe nder akali burii yidgo be njaha Feniika, gam be ndabba toon, to dum heboto. Feniika woni jipporde akale ndiyam nder lesdi Kereeta, hu'ucunde hiirna ba woyla e hiirna ba foombina.

Henndu semmbidndu nder maayo

¹³ Nde kenel foombina fuddi visgo, huwoobe akali tammii be mbaawey yahago to be ngidi. Be itti paddordum akali, min tokki faro fonngo Kereeta min ndilili. ¹⁴ Ammaa baawo ma'ajum sedda, henndu semmbidndu vi'eteendu henndu woyla ba fu'una ummoyii gada runnde † Kereeta. ¹⁵ Henndu nduun tabbii akali, faa min mbaawaay luhurugo e ma'aru. Gam ma'ajum min ngoori ndu laggi ki. ¹⁶ Nde min ngari e iifi dunngel †† pamarel bi'eteengel Kawda, ngel ustani min henndu. Da bone min nanngiri akalel pamarel gam to' ngel halku, ¹⁷ min nattini ngel nder akali makki. Ndeen be njippini boggi lees akali be kabbi ki, gam to' ki fecco. 'Be kuli to' ki nuf nder jaarengol nder ndiyam faro Sirtus. Gam ma'ajum be njippini gude jahareyde akali, be ngoori henndu laggi ki. ¹⁸ Henndu nduun wadi ga visgo e semmbee. Gam ma'ajum jonto be puddi hibingo dowle akali nder maayo. ¹⁹ Nder nyalaande tatabre, kambe e ko'e mabbe be kibini kuurudum akali kiin. ²⁰ Balde duudde min ngi'aay naange e koode, gam henndu nduun tokkii visgo e semmbee, faa min itti tammunde hisgo.

²¹ Nde min mbaadi balde min nyaamaay, sey Bulus darii yeeso mabbe vi'i :

— Kul on njabno haala am, on dilloytaano Kereeta, daa di'i torraaji e boneji kebataano en. ²² Ammaa jo'oni emi toroo on : cemmbedinee berde moodon, gam koo go'oto moodon yonki muudum halkataa, sey ki'i akali tan. ²³ Allah Jawmiraawo mo tokkumi liloyii malaa'ikaajo muudum to am hanki. ²⁴ O vi'i yam : « Bulus, ta'a hul, a daroto yeeso laamiido Roomankoo'en mawdo. Kadimaa Allah no hokkete barkaa muudum

† Runnde dum lesdi ndi ndiyam filti. †† Dunngel dum lesdi ndi ndiyam filti

gada e hisnugo yonkijji yimbe wondube e maada fuu. » ²⁵ Gam ma'ajum cemmbedinee berde moodon, gam mi goondinii ko Allah vi'i yam dum laatoto daahir. ²⁶ Ammaa doole henndu yahara en godngel yooel gonngel nder ndiyam.

²⁷ Nder jemmaare sappo e nayabre, nde henndu woni e laggi min nder maayo Adiriyaatik, caka jemma huwoobe akali e tammii min badake lesdi. ²⁸ Be njurii boggol kabbaangol njamndi teddundi, be tawi luggeenga maayo faro piyande arba'iin (40). 'Be njahi yeeso sedda, be peri kadimaa, be tawi luggeenga ma'ago faro piyande talaatiin (30). ²⁹ 'Be kuli to' henndu yaharu akali nder kaaye, gam ma'ajum be njippini jamde paddorde nayi baawo ma'aki, be ndari, ebe kaabi bimbi veeta. ³⁰ Nde laatii huwoobe akali e ngidi vurtago ndilla, sey be njippini akalel pamarel nder ndiyam, be mbaadi kama be njippiney paddorde yeeso akali. ³¹ Sey Bulus vi'i soojeeji e mawdo mu'en :

— Kul huwoobe been ndaraaki nder akali on kisataa.

³² Ndeen soojeeji diin tayi boggi jogiidi akalel pamarel, be ngoori ngel, ngel tokki ndiyam. ³³ Nde badii veetgo, Bulus torii be be fuu, be nyaama. O vi'i :

— Hannde woni nyalaande sappo e nayabre edon munyi, on nyaamaay koo dume. ³⁴ Gam ma'ajum emi toroo on, nyaamon gam kison. Gam koo laasol hoore go'oto moodon halkataa.

³⁵ Nde o vi'i noon, o hooyi buroodi o yetti Allah yeeso mabbe be fuu, o yevi dum o fuddi nyaamgo. ³⁶ Ndeen be fuu hakkiilooji mabbe nde'iti. Kambe maa be kooyi be nyaami. ³⁷ Minon wonbe nder akali min mbaadi yimbe keme dido e saba'iin e njovego'o (276). ³⁸ Nde be nyaami faa be kaari, be kooyi buhuuji alkamaari gondi nder akali kiin be peri di nder maayo, gam be ustana ki teddundum.

³⁹ Nde veeti huwoobe akali annditaay lesdi to be ngari. 'Be ngi'ii yaayre to woodi njaareendi. Ebe ngidi yaharugo akali kiin toon, kul be mbaawi. ⁴⁰ 'Be tayi boggi jamde paddorde akali, be ngoori de nder ndiyam, be piibti boggi kabbirdi leltirde ma'aki. 'Baawo ma'ajum, be yefti wudere wodnde e hoore ma'aki, gam henndu laggira ki yeeso, yahara ki e lesdi. ⁴¹ Ammaa akali warii to ndiyam luggiraa, hoore ma'aki tiggii, ki nufi e tudubaare njaareendi nder ndiyam, faa ki dimmbataako sam. 'Boggi ndiyam boo piyii baawo ma'aki, faa ki feccii.

⁴² Soojeeji boo ngidi wargo be kaso, gam to' godfo nder mabbe yinoo nder ndiyam dada. ⁴³ Ammaa nde aardiido soojeeji oon e yidi hisnugo Bulus, sey o hadi be wadgo ko be ngidi, o vi'i waawbe ndiyam aarta natugo nder ma'ajam kuulta, ⁴⁴ ndeen horiibe mbaddii kaatakooje e guditale ledde akali jebde. Noon min fuu min mbaadi min njottii lesdi jam.

Bulus nder lesdi Malta

28 Nde min kisi, min nanii runnde ndeen Malta vi'etee. ² Yimbe lesdi ndiin njabborii min e yidde mawnde. 'Be njabbii min, be kubhani min yiite, gam ndiyam e toba, peewol boo e woodi. ³ Bulus hawriti

ledde emo wada de nder yiite ngeen, sey gulđum yiite vurtini mbo'odi nder ma'aje, ndi taarii e junngo ma'ako, ndi fe'i mo. ⁴ Nde yimbe been ngi'i mbo'odi ndiin e taari e junngo Bulus, be mbi'i hakkunde mabbe :

— Goonga, o'o neddo o badoowo war-hoore. Koo nde o hisi gada e maayo, ammaa e noon fuu ceri'a Allah woordataa mo e yonki.

⁵ Ammaa Bulus fi'itini mbo'odi ndiin nder yiite, o nanaay naawdum koo sedda. ⁶ Ebe tammii junngo ma'ako no buutey, koo o do'oo doon e doon o maaya. Ammaa nde yaawtii be ngi'i walaa ko yani mo, nyu-mooji mabbe ngaylitii dow ma'ako be mbi'i o allah feere.

⁷ Faro yaayre ndeen e woodi gese mawđo lesdi ndiin bi'eteedo Pubiliyus. O jabbii min booddum, o veerni min to ma'ako balde tati. ⁸ Baaba Pubiliyus e doon waalii no jontaado, emo riiwooyiiyam. Bulus yahi to ma'ako, yowi juude muudum dow ma'ako, wadani mo do'aare, o yamđiti. ⁹ Baawo ma'ajum, be njamdaa wonbe nder lesdi ndiin ngari to Bulus, o yamđitini be. ¹⁰ Be teddini min korey. Nde min ngari dillugo, be kokki min ko min ngidi fuu gam jahaangal.

Jahaangal Bulus gada Malta yahago Rooma

¹¹ Baawo lebbi tati, min natti nder akali ivoyki Aleksandiri noddirteeki Siwtaabe Worbe, dabbunooki nder lesdi Malta, min ndilli. ¹² Min njottii si'ire vi'eteende Sirakus, min mbađi balde tati toon. ¹³ Ndeen min natti akali, min tokki fonngo maayo faa min njahari si'ire Regiyum. Jonto ma'ajum henndu foombina fuddi visgo. Nder balde didi min ngari si'ire Putiyooli. ¹⁴ Min tawi banndiraabe goondinbe toon. Be torii min, min njoodoo to mabbe asaveere wo'ore. Baawo ma'ajum, min njottoyii Rooma. ¹⁵ Nde banndiraabe goondinbe wonbe Rooma nani habaru garol amin, be njahi luumo Apiyus e yaayre vi'eteende Jipporde Tati, gam tabbaago min. Nde Bulus yi'i be o yetti Allah, bernde ma'ako boo semmbidi. ¹⁶ Nde min ngari si'ire Rooma, Bulus wooraa jippoo nder wuro haya feere muudum, kanko e soojeeru reeneyndu mo.

Wa'aji Bulus nder si'ire Rooma

¹⁷ Balde tati baawo garki amin, Bulus noddi mawbe *Yahuudu'en. Nde be kawriti o vi'i be :

— Banndiraabe ! Mi wadaay layfi fuu dow yimbe meeden koo e finaatawaaji maamiraabe meeden, ammaa mi nanngaama *Urusaliiima mi wadaama nder ju-

ude *Roomankoo'en. ¹⁸ Be yami yam ko mbađmi. Be ngidii yoofgo yam, gam be tawii mi wadaay goddum ko foti wargo yam. ¹⁹ Ammaa nde laatii Yahuudu'en njabaay mi yoofee, doole mi toroo ceri'a am waddee to laamiido Rooma mawđo, koo nde laatii mi walaa wullaandu fuu dow lenyol am. ²⁰ Kanjum wađi noddu-mi on gam mi yi'a on, mi volida e moodon. Gam daliila tammunde *Isiraa'iila'en kabbiraami di'i sarkaaji.

²¹ Yahuudu'en mbi'i mo :

— Min kebaay dereewol ivoyngol lesdi *Yahuudiya anndineyngol min habaru maada. Kadimaa walaa koo go'oto nder banndiraabe amin garđo yeccii min habaru ko voodaa dow maada. ²² Ammaa emin ngidi ngeccodaa min nyumo maada, gam emin anndi yimbe koo toye e njedda diina ka tokkudaa.

²³ Be ndesi nyalaande nde be co'oytoo to ma'ako. Nde nyanndeere ndeen wari, yimbe duudbe ngari kawriti veerdude Bulus. Ila bimbi faa alaasara emo wa'ajina be, emo yeccoo be habaru *laamu Allah. Emo holla be habaru Yeesu nder *Tawreeta Muusa e nder defte annabo'en. ²⁴ Wobbe nder mabbe njabi ko o vi'i, wobbe boo njabaay. ²⁵ Ila be cankitaaki, be ngeddootiri hakkunde mabbe. Ndeen Bulus besdi vi'igo be voliinde wo'ore, o vi'i :

— *Ruhu Ceniido vi'ii goonga, nde o volvani maamiraabe moodon gada e honnduko annabi *Ecaaya o vi'i :

²⁶ « Yah to be'e yimbe, mbi'aa be :
On naney, ammaa on pahamataa,
on ndaarey, ammaa on ngi'ataa.
²⁷ Gam berde ngo'ol lenyol njo'orii.

Be cumbii noppi mabbe,
be muubnii gite mabbe,
gam to' gite mabbe ngi',
to' noppi mabbe nan,
to' berde mabbe pahamu,
faa be mbittoya to am,
mi yamđitina be. » †

²⁸ Bulus besdii vi'igo :

— Anndee, Allah lildii kisndam muudum to *yimbe be laataaki Yahuudu'en. Kambe be ngewotoo !

[²⁹ Nde Bulus vi'i bolle deen, Yahuudu'en mburtii e njeddindira e semmbee hakkunde mu'en.] ^{††30} Bulus wadi duubi didi nder wuro haya ngoon. Emo jabboo koo moye garđo to ma'ako, ³¹ emo wa'ajina be habaru *laamu Allah, emo ekkitina be habaru Yeesu *Almasifu Jawmiraawo e semmbee, walaa kadđo mo.

† Ecaaya 6.9-10 †† Aayaare ndeen tawaaka nder goddi binndi.

Roomankoo'en

Tindinoore

Bulus lilaado Yeesu vinndi ngo'ol dereewol gam goondinbe wonbe si'ire Rooma. O vinndii ngol faro duubi ham-siin e joveedidi (57) baawo danyeeke Yeesu. Dum badoojuum wakkaci o vinndi ngol, si'ire Korontu o woni, nder jahaangal ma'ako tatabal.

Ko Bulus vinndi dereewol ngool o meedaay yahago Rooma. O vinndii ngol gam ngol yeccoo be o moye, ila o waraay to mabbe. Emo yidi huugo nder mabbe wakkaci sedda. Baawo doon be mballa mo o yaha lesdi Espaaniiya.

Bulus ekkitinii dow goondinki e no ki dowrata foofaango goondinbe. O fuddirii dereewol ma'ako e hinnugo goondinbe wonbe Rooma. Kadimaa o vinndii ko woni hoore haala dereewol ma'ako : « Mi nanataa cementudum wa'ajingo Habaru Beldum, gam dum baawde Allah baaweyde hisnugo koo moye goondindo mo. Habaru Beldum duum e holla aadilaaku Allah kebeteedum gada e goondingo Yeesu tan ». (1.16-17a). Baawo ma'ajum, Bulus fahaminii be ka'a haala nder laabi feere-feere.

Dereewol ngool e holla hakke e laamii dow yimbe fuu. Koo be Yahuudu'en, koo be laataaki Yahuudu'en, be fuu ebe ngoodi bukaata hebgo yerduye Allah (1.18-3.20). Yerduye Allah boo hebataako gada e kuude de neddo huwata, sey gada e goondingo Yeesu Almasiifu tan.

Kadimaa ngo'ol dereewol e holla no haani goondinbe poofra foofaango mu'en heso nder dwtanaago dookaa-ji Jawmiraawo. Goondindo fuu hebii jam e narral e Allah.

Nder suuraaji jovi (5) yahago joveetati (8) Bulus tindinii ko Allah anniyii wadgo gada e hokkugo Tawreeta, e no Ruhu Allah semmbidiniirta foofaango goondindo nder duuniyaaru. Baawo ma'ajum, Bulus habdi fahamingo Yahuudu'en e be laataaki Yahuudu'en ciri Allah gam hisnugo bibbe-aadama fuu.

Raa ko Bulus fahami : Calaaki ki Yahuudu'en calii jabgo Yeesu, waawaay meheridingo anniya Allah. O huutinirii salaare mabbe gam o omtana yimbe fuu laawol caahu ma'ako mbanngungu nder Yeesu Almasiifu. Salaare Yahuudu'en laataaki nde faa abadaa.

Kadimaa Bulus vinndii no foofaango goondindo va'i, waato narral hakkunde goondindo e goondindo nder yidde, e kuugal mabbe gam Allah, e dowtaare nde be dwtantoo aardiibe lesdi, noon boo e vallindirgo hakkunde mabbe.

O timminirii dereewol ngool e hinnugo wobbe, koo moye e innde muudum, e maaltugo Allah.

Tokkindirki haalaaji

Fuddoode e hoore haala dereewol (1.1-17)

Bukaata yimbe fuu e hisneego (1.18-3.20)

No Allah hisnirta yimbe (3.21-4.25)

Yonki kesum nder Yeesu Almasiifu (5.1-8.39)

Yaayre Isiraa'iila nder anniya Allah (9.1-11.36)

Foofaango goondindo voodngo (12.1-15.13)

Timmoode e kinnooje (15.14-16.27)

Hinnoore Bulus

¹ Miin Bulus maccudo Yeesu *Almasiifu vinndi ngo'ol dereewol. Allah noddii yam mi laatoo *lilaado, o subii yam mi wa'ajina Habaru ma'ako Beldum.

² *Habaruu Beldum duum, o wadiino alkawal ma'ajum nder *Deftere Seniinde ilaa, gada e annabo'en ma'ako.

³ Habaru duum haala *Biyiiko volvata, ibdo e lenyol *Dawda dow e banndu, ⁴ ammaa e baawde mawde Allah holliri Yeesu Almasiifu Jawmiraawo meeden no *Biyiiko, nde o ummitini mo nder maayde barkaa

*Ruhu Ceniido. ⁵ Gada e ma'ako kebmi barkaa laataago lilaado, gam faa mi nodda leyyi duuniyaaru fuu ngoondina mo, dwtanoo mo. ⁶ Onon maa, on nder yimbe been be Allah noddii, gam laatoodon be Yeesu Almasiifu.

⁷ Emi hinna on, on fuu wonbe si'ire *Rooma, be Allah yidi noddii gam laatoo seniibe. Barkaa e jam Allah Baaba meeden e Yeesu Almasiifu Jawmiraawo wonda e moodon.

Do'aare yettugo Allah

⁸ Aran, emi yetta Allah am barkaa Yeesu *Almasiifu gam moodon on fuu, sabu habaru goondinki moodon e volvee nder duuniyaaru fuu. ⁹ Allah mo njaggantoomi e bernde wo'ore gada e wa'ajingo habaru *Biyiiko woni caayduujo am, wakkaci mbaɗeymi do'aare fuu, emi nyumta on. ¹⁰ Koo ndeye nde mbaɗeymi do'aare emi toroo Allah omtana yam laawol wargo to moodon, to o jabii. ¹¹ Emi yidi yi'igo on korey, gam mi waddana on kokkal ngal *Ruhu Allah hokki yam, faa dum semmbidina on. ¹² Ko ngidmi vi'igo woni cemm-bidindiren. Mi semmbidinira on goondinki am, onon maa cemm-bidiniron yam ki moodon.

¹³ Banndiraabe, emi yidi anndon, mi wadii anniya wargo to moodon nde duuddum, ammaa dum hebaaki faa jo'oni. Emi yidi hebgo goondinbe Yeesu nder moodon, noon no ngidrumi hebrugo be nder godɗi leyyi. ¹⁴ Doole mi yaha to yimbe fuu, joodiibe si'ire e joodiibe ladde, janngube e be njanngaay. ¹⁵ Kanjum wadi emi haabi wa'ajingo on *Habaruu Beldum, onon maa joodiibe si'ire Rooma.

Baawde Habaru Beldum

¹⁶ Mi nanataa cemtudum wa'ajingo *Habaruu Beldum, gam dum baawde Allah baaweyde hisnugo koo moye goondindo mo, aran Yahuudu'en, baawo doon *yimbe be laataaki Yahuudu'en. ¹⁷ Habaru Beldum duum e holla aadilaaku Allah kebedeɗum gada e goondingo Yeesu tan. Kama ko vinndaa nder *Deftere : « Aadaliijo no foofrey e goondinki. » †

Yimbe fuu mbaɗii hakke

¹⁸ Allah e holla huunyere muudum gada asama, dow yimbe be kulataa mo e dow kuude mabbe kalluɗe ɗe be nyo'irta goonga. ¹⁹ Gam ko neddo waawi anndugo dow Allah fuu e laabani be, sabu Allah hollii be dum. ²⁰ Gam gada tageeki duuniyaaru, ko yi'ataake e Allah, waato baawde ma'ako ɗe nde'ataa e allaaku ma'ako, e dum fahamee nder ko o tagi. Gam ma'ajum yimbe ngalaa hujja sam. ²¹ Koo nde ebe anndi Allah, be teddi-naay mo, be ngettaay mo, noon no haani Allah wadane, ammaa nyumooji mabbe majjii, fahamu vurtii berde mabbe, nibre natti. ²² Ebe doon manto, ebe tammii be yoybe, ammaa be vemmbube. ²³ Be mbattindirii teddungal Allah tabbitdo e ngal gumkiiji badaadi nder nanndi neddo maayoowo, e nder nanndi colli e bisaaji e ko dasotoo.

²⁴ Gam ma'ajum Allah yoofi be be tokka suunooji berde mabbe nefniidi, be nyiddindira balli mabbe e kuude cementiniide. ²⁵ Be mbattindirii goonga Allah e fewre, be cujjidanii ko tagaa, be njagganii dum mbat-tudi Allah tagoowo, kaando maalteego faa abadaa ! Aamiin.

²⁶ Gam ma'ajum Allah yoofi be be tokka suunooji mabbe cementiniide. Rewbe mabbe kibinii baaldal

tawaangal, mbittii e mbaalda hakkunde mu'en.

²⁷ Noon boo worbe ngoorii waaldugo e rewbe, suuno waaldugo e worbe nanngii be. Be mba'adii ko semtinii hakkunde mabbe. Noon be poodrani ko'e mabbe laada majjere mabbe. ²⁸ Nde laatii be njabaay anndugo Allah, kam wadi Allah yoofi be be tokka nyumooji mabbe leliidi, be mbaɗa ko haanaa wadeego. ²⁹ Ebe keevi koo iri kaye ciya goonga e halleende e kodey e gikku kallungu. Ebe keevi nalwiiru e war-hoore, e kabe e yoynugo yimbe e berde baleeje. Be nyo'oobe, ³⁰ e hallinoobe wobbe, be wanywanybe Allah, be toonoro. Be mawnitiibe, manooobe ko'e mu'en, figginoobe laabi halleende dum. Be dowaantaako danyoobe mu'en.

³¹ Be ngalaa hakkiilo, be ngalaa alkawal, be ngalaa yidde, be ngalaa yurmeende. ³² Koo to ebe anndi dooka Allah vi'ii wadoobe iri kuude deen e kaani mba-ree, e noon fuu naa be kuwey ɗe tan, faa maa ebe mana wadoobe kuude deen.

Ceri'a Allah

2 Gam ma'ajum, aan cappotoodo layfi dum godɗo wadi, koo a moye, a accitantaake. Gam nde cappidaa layfi godɗo fuu, hoore maada cernanta, sabu layfi dum capportodaa godɗo, aan maa a wada dum.

² Eden anndi ceri'a ka Allah tayanta wadoobe iri kuude deen, dum goonga o serniranta be. ³ Kadi aan badeydo layfi dum sapportoo wobbe, a tammii a hisey ceri'a Allah naa ? ⁴ Nakay a yavii caahu Allah duudngu e munyal ma'ako ? A anndaa caahu Allah nguun, kam yaharey maa to tuubataa naa ? ⁵ Ammaa a yo'orinii hoore maada, bernde maada salake tuubgo. Gam ma'ajum eda moobtana hoore maada huunyere Allah reentunde ma nyannde nde Allah vannginta huunyere muudum e ceri'a muudum ngoongaha. ⁶ Nyannde ndeen o biyotoo koo moye deydey e kuude muudum. ⁷ Yonki dum faa abadaa no jippanto ti'iniibe yillaago manooore Allah e darajja e ko tabotoo gada e wadgo ko voodi. ⁸ Ammaa elto Allah e huunyere muudum no yooftanto yidanbe ko'e mu'en, lati goonga tokki ciya goonga. ⁹ Bone e jibayeere no yooftanto koo moye badeydo ko halli, aran *Yahuudu'en, ndeen *yimbe be laataaki Yahuudu'en. ¹⁰ Ammaa darajja e manooore e jam no laatanto wadeybe ko voodi fuu, aran Yahuudu'en, ndeen yimbe be laataaki Yahuudu'en, ¹¹ sabu Allah burdindirtaa yimbe.

¹² Baddo hakke dow e ciya anndugo *Tawreeta no halkey, koo to serniranaaka Tawreeta. Ammaa anndudo Tawreeta, to wadii hakke, no sernirante Tawreeta. ¹³ Gam wanaa nanoobe ko Tawreeta vi'i, Allah raarata aadali'en yeeso muudum, ammaa huwoobe ko ka vi'i. ¹⁴ Yimbe be laataaki Yahuudu'en ngalaa Tawreeta. Ammaa to be kuwii ko Tawreeta vi'i e yidde mabbe, be kollii ebe anndi ko haani wadee, koo to be ngalaa Tawreeta. ¹⁵ Be kollii ko Tawreeta vi'i e vinndii nder berde mabbe. *Nyumo berde mabbe boo e holla be dum, gam to go'o nyumooji berde mabbe e pela be, to go'o maa edi kokka be goonga. ¹⁶ Dum fuu dum vanngey nyannde nde Allah sernanta nyumooji yimbe

† Habakuk 2.4

cuudiidi, gada e Yeesu *Almasiifu. Kanjum *Habaruu Beldum dum nga'ajineymi vi'ii.

Yahuudu'en e Tawreeta

¹⁷ Aan biido no *Yahuuduujoo, baariido *Tawreeta, mantortoodo anndugo Allah, ¹⁸ a vi'ii a anndi ko Allah yidi, Tawreeta ekkitinii ma subgo ko buri voodgo, ¹⁹ a hoolii eda waawi dowgo bumdo, a jayngol gam wonbe nder nibre, ²⁰ a eltoowo be ngalaa anndal, a jannginoowo bilki'en, dum fuu a vi'i dum gam Tawreeta hokkii ma goonga e anndal keebdum. ²¹ Ee aan ekkitinoowo wobbe, a ekkitintaa hoore maada naa ? Aan ga'ajotoodo to' dum wujju, a wujjataa naa ? ²² Aan bi'eydo to' dum wad njeenu, a wadataa njeenu naa ? Aan nefoowo gumkiiji, a wujjataa ko woni nder suudu ma'aji naa ? ²³ Aan mantortoodo Tawreeta, a yavor-taako Allah gada e huultugo Tawreeta ma'ako naa ? ²⁴ Noon no dum vinndiraa nder *Deftere : « Gam dali-ila moodon, onon Yahuudu'en, *yimbe be laataaki Yahuudu'en e kallina innde Allah. » †

²⁵ E goonga *naadeeki maada e woodi botee, to a dwtanii ko Tawreeta vi'i. Ammaa to a dwtanaaki ko Tawreeta vi'i, aan e mo naadaaka fuu on go'o. ²⁶ Kadi, to mo naadaaka dwtanake ko Tawreeta vi'i, Allah raarataa mo kama naadaado naa ? ²⁷ Mo naadaaka, to dwtanake Tawreeta, no do"ete ceri'a, aan naadaado goondo binndi Tawreeta fuu, ammaa dwtanaaki ka. ²⁸ Gam wanaa ko yi'etee e banndu laatinta neddo Yahuuduujoo, wanaa boo tayki nguru banndu woni naadeeki goongahi. ²⁹ Yahuuduujoo gada nder bernde, kam woni Yahuuduujoo goongaajo, kadimaa naadeeki ki Ruhu wadata nder bernde, kanki woni goongahi, naa badeteeki gada e dwtanaago ko vinndaa nder Tawreeta. Manoore iri o'o neddo to Allah ivoyta, wanaa to yimbe.

3 To noon, dume *Yahuudu'en burdi *be laataaki Yahuudu'en ? Dume woni botee *naadeeki ? ² Botee ma'ajum e duudi nder koo ngole laawol. Aran fuu, Yahuudu'en kokkaa bolle Allah. ³ E goonga, wobbe mabbe laataaki hoolaabe. Koo ciya hooleego mabbe e waawi hadgo Allah laatoo koolniido naa ? ⁴ Dum waawataa sam ! Koo to yimbe fuu no fevoobe, doole koo moye jaba Allah o goonga. Noon no dum vinndiraa nder *Deftere :

« Sey koo moye tabbitina haala maada e woodi goonga,

a jaaloto wullotoobe ma dum. » ††

⁵ Ammaa to ciya aadilaaku meeden e besda hollugo aadilaaku Allah, noye mbi'eten ? Ndeen en mbaawi vi'igo Allah walaa aadilaaku to o jippinii huunyere ma'ako dow meeden naa ? (Do'o emi volva kama no neddo mo anndaa Allah volvirta.) ⁶ Dum wadataako sam ! Kul Allah walaa aadilaaku, ndeen noye o sernironoyta duuniyaaru ?

⁷ To ciya goonga am vallii yimbe yi'igo goonga Allah e njaayri, faa ebe mawnina mo, ndeen gam dume o

sernantammi kama mo hakke faa jo'oni ? ⁸ To neddo nyumrii noon, o vi'ey : « En mbad ko halli gam ko voodi vurtoo nder ma'ajum. » Wobbe e mbi'a miin vi'i noon, ammaa naa dum goonga. Kambe be cernante deydey e bolle mabbe.

Walaa aadaliijo

⁹ Too, noye mbi'eten ? Minon *Yahuudu'en min burii yimbe horiibe naa ? Min buraay be sam ! Mi aartii mi hollii Yahuuduujoo e *mo laataaki Yahuuduujoo fuu, lees baawde hakke be ngoni. ¹⁰ Kama ko vinndaa nder Deftere :

« Walaa aadaliijo, walaa koo go'oto,

¹¹ walaa goondo fahamu, walaa gillotoodo Allah.

¹² Be fuu be celii laawol goonga, be laatake mehere'en.

Walaa kuweydo ko voodi, walaa koo go'oto. ‡

¹³ Konndude mabbe e laatii kama genaale omtiide.

Ebe yoynira yimbe demde mabbe.

Bolle mabbe e keevi tooke poosooje. ††

¹⁴ Konndude mabbe e keevi ja'alooje e bolle mettude. ††

¹⁵ Ebe njawdanoo rufgo yiyam.

¹⁶ To be njahi fuu, sey to vonnere e bone wadi.

¹⁷ Be anndaa laawol waddugo jam. †††

¹⁸ Kulol Allah walaa nder berde mabbe. » †††

¹⁹ Jo'oni en anndi ko *Tawreeta vi'i fuu, eka vi'a dum wonbe lees ma'aka, gam to' koo moye heb hujja, kadi-maa yimbe duuniyaaru fuu annda e lees ceri'a Allah.

²⁰ Walaa kebreydo aadilaaku yeeso Allah gada e dwtanaago Tawreeta. Gam ko ka wadata woni, ka anndina neddo hakke muudum.

No neddo laatortoo aadaliijo

²¹ Ammaa jo'oni Allah vannginii laawol ngol yimbe tokkata laatoo aadali'en yeeso ma'ako. Laawol ngool hebortaako e tokkugo *Tawreeta. Kanjum Tawreeta e defte *annabo'en mbi'ii dow ma'agol. ²² Laawol ngool woni goondingo Yeesu *Almasiifu. Goondindo Yeesu fuu, Allah no laatiney mo aadaliijo yeeso muudum, gam kanko o feerdindirtaa yimbe, ²³ gam be fuu be mbadii hakke, be potaay hebgo teddungal Allah.

²⁴ Ammaa Allah endii be, o laatini be aadali'en caahu. O wadani be dum barkaa Yeesu Almasiifu coottiido be, ²⁵⁻²⁶ mo Allah laatini cakkiri, gam ittugo hakkeji goondinbe yiyam ma'ako fuu. Noon o holliri aadilaaku ma'ako. Ndeenno o sernanaay hakkeji di yimbe mbadi gam munyal ma'ako, ammaa nder wakkaci dum ngonden jo'oni, o hollii o aadaliijo nde o laatini goondindo Yeesu fuu aadaliijo.

²⁷ Kadi, e woodi ko mantortooden naa ? Dum walaa. Gam dume ? Gam en laataaki aadali'en gada e kuude meeden, sey nii gada e goondingo Yeesu tan. ²⁸ Gam en anndi gada e goondinki tan neddo laatortoo aadali-

† Ecaaya 52.5 †† Jabuura 51.4

‡ Jabuura 14.1-3 ; Jabuura 53.1-3 †† Jabuura 5.10 ; Jabuura 140.4 ††† Jabuura 10.7 ††† Ecaaya 59.7-8 ††† Jabuura 36.1

ijo yeeso Allah, naa e tokkugo ko Tawreeta vi'i.

²⁹ Nakay Allah o Allah Yahuudu'en tan ? Asee, naa o Allah faa e *leyyi di laataaki Yahuudu'en ? Goonga, o Allah leyyi fuu. ³⁰ Allah o go'oto, kanko laatinta naadaabe aadali'en gada e goondinki mu'en, be naadaaka boo to ngoondinii o laatiney be aadali'en. ³¹ To noon, en meheridiney Tawreeta gam en ngoondinii Yeesu naa ? Naa noon sam ! To goonga kam, en besdani ka darajja.

Goondinki Ibraahim

4 Too, noye mbi'eten dow *Ibraahim maama amin, minon *Yahuudu'en ? Dume o hebi ? ² Kul Ibraahim no laatorino aadaliijo gada e kuude muudum, daa o hebiino ko o mantorto. Ammaa yeeso Allah naa dum noon. ³ Raa ko *Deftere Seniinde vi'i : « Ibraahim goondinii Allah. Allah boo raarii mo aadaliijo. » ⁴ Kuwoowo saahorantaake biya muudum, gam e haani o biyee kuugal ma'ako. ⁵ Ammaa mo huwaay koo ngale, to goondinii Allah latinoowo be hakke aadali'en, goondindo oon no raarete aadaliijo caahu. ⁶ *Dawda maa volvii dow ma'ajum, nde o volvi dow barkaa neddo mo Allah raari aadaliijo, naa gada e kuude muudum. Raa no o vi'i :

⁷ « Barkaa laatanto yimbe be dum ya'afanii halleende mu'en,

be hakkeegi mu'en mooytaa.

⁸ Barkaa laatanto neddo mo Jawmiraawo limaay hakke muudum. » ^{††}

⁹ Barkaa kaan e laatii gam Yahuudu'en tan, nakay faa e *yimbe be laataaki Yahuudu'en ? En mbi'ii : Ibraahim goondinii Allah, gam ma'ajum Allah raari mo o aadaliijo. ¹⁰ Dume wakkaci Allah raari Ibraahim aadaliijo ? Ko hokka o naadee, na baawo *naadeeki ma'ako ? Daahir dum wadii ila o naadaaka, wanaa baawo naadeeki ma'ako. ¹¹ Naadeeki ki o wadanaa e laatii alaama koludum Allah raarii mo o aadaliijo, gam o goondinii Allah ko hokka o naadee. Gam ma'ajum Ibraahim laatake baaba goondinbe fuu be Allah raari aadali'en, koo to be naadaaka. ¹² Kanko boo laatii baaba naadaabe, ammaa wanaa naadaabe fuu, sey been tokkuba misaalu goondinki ma'ako ila o naadaakano.

Alkawal ngal Allah wadani goondinbe dum

¹³ *Alkawal rongo duuniyaaru ngal Allah wadani *Ibraahim e asngol muudum, o wadaay ngal gam Ibraahim tokkii ko *Tawreeta vi'i, ammaa dum gam aadilaaku ngu o hebri gada e goondingo Allah. ¹⁴ Kul tokkoobe Tawreeta latinoo ronoobe duuniyaaru, daa goondinki laatake mehere, alkawal Allah boo walaa nafuuda fuu. ¹⁵ Tawreeta, huunyere Allah tan waddata, ammaa to dooka walaa, huultugo ka boo walaa.

¹⁶ Gam ma'ajum alkawal Allah dow goondinki tan dari, gam faa ngal laato caahu, ngal tabbita dow asngol Ibraahim fuu. Ngalaataaki gam tokkoobe ko Tawreeta vi'i tan, ammaa faa e gam goondinirbe Allah

noon no Ibraahim goondiniri mo. Ibraahim oon woni baaba meeden, en fuu. ¹⁷ Noon no dum vinndiraa nder *Deftere : « Mi wadii ma baaba leyyi duuddi. » [‡] Kanko woni Baaba meeden yeeso Allah, mo o goondini, Allah kokkoowo maaybe yonki, noddooowo ko walaa dum wara. ¹⁸ Ibraahim goondinii Allah, o wadii tammunde hebgo binngel, koo nde daliila tammunde walaa. Kanjum wadi o laatii baaba leyyi duuddi. Kadimaa Allah vi'ii mo : « Asngol maada no duudrey ba koode. » ^{††19} Ibraahim wooraay goondingo Allah, koo nde o yi'i banndu ma'ako tampi, gam o yaharii faro duubi hemre, Saaratu koree ma'ako boo naywii rugum, waawataa saawgo. ²⁰ Ibraahim wadaay cekka dow alkawal ngal Allah wadani mo, ammaa goondinki ma'ako semmbidini mo, o maalti Allah. ²¹ O tabbitinii Allah e woodi baawde hebbingo alkawal muudum. ²² Kanjum wadi : « Allah boo raari mo o aadaliijo. » ²³ Bolle deen, wanaa gam ma'ako tan de mbinndaa. ²⁴ De mbinndaama gam meeden boo, enen be Allah laatinta aadali'en, enen goondinbe o ummitinii Jawmiraawo meeden Yeesu nder maayde. ²⁵ Yeesu oon waraama gam hakkeegi meeden, o ummitinaama nder maayde boo gam keben laataago aadali'en yeeso Allah.

Narrugo e Allah

5 Gam ma'ajum, jo'oni nde kebden laataago aadali'en sabu goondinki, en ngoodi hooluye hakkunde meeden e Allah, barkaa Jawmiraawo meeden Yeesu *Almasiifu. ² Kanko hokki en laawol hebgo caahu Allah ngu ngonden nder muudum jo'oni. Kadimaa en doon mbelmbelta, gam en ngoodi tammunde wondugo e teddungal Allah. ³ Naa kanjum tan, faa maa en doon mbelmbelta koo nder torraaji di njareten, gam en anndi di ndimaney en munyal, ⁴ munyal no rimey ngorjaaku, ngorjaaku boo no rimey tabbitinki. ⁵ Tabbitinki kiin woorataa mbuusteeden sam, gam Allah loovii yidde muudum nder berde meeden, gada e hokkugo en *Ruhu Ceniido.

⁶ Wakkaci nde tampuden wadgo ko voodi, Almasiifu maayii gam meeden, enen wadoobe hakke. O maayii nder wakkaciire nde Allah tayi. ⁷ Edum sadi goddo jaba maaygo mbattudi neddo aadaliijo. Dum badoojuum o heba ngorgu maaygo mbattudi neddo geeto korey.

⁸ Ammaa Almasiifu maayii gam meeden wakkaci ngonnooden nder hakke. Noon Allah holliri no yidiri en. ⁹ Nde laatii jo'oni en kebii aadilaaku gada e yiyam Almasiifu ndufaadam gam meeden, ndeen kam en tabbitinii o hisney en huunyere Allah wareynde. ¹⁰ Koo ndeenno nde latinooden wanywanybe Allah, o siryootirii en e hoore ma'ako, barkaa maayde *Biyiiko, hakko jo'oni nde ciryootirden e ma'ako, en tabbitinii Almasiifu no hisney en gam emo foofa. ¹¹ Naa kanjum tan, ammaa en doon mantaroo Allah barkaa Jawmiraawo meeden Yeesu Almasiifu, ciryootirido en e Allah.

† Fuddoode 15.6 †† Jabuura 32.1-2

‡ Fuddoode 17.5 †† Fuddoode 15.5

Aadamu e Almasiifu

¹² Gada e neddo go'oto hakke nattiri duuniyaaru. Hakke duum waddi maayde. Noon yimbe fuu laatorii maayeybe, gam be fuu be mbadii hakke. ¹³ Goonga, hakke e doon nder duuniyaaru ila *Tawreeta waraay, ammaa Allah limataa de to dooka walaa. ¹⁴ E noon fuu, gada jaamaniiru Adamu faa wargo jaamaniiru Muusa, maayde laamake dow yimbe fuu, faa e dow been be mbadaay hakke iri dum Adamu wadi, kuultu dooka Allah.

Adamu oon woni misaalu goddo gareydo. ¹⁵ Ammaa caahu ngu Allah hokkata, fotnataake e hakke Adamu. Daahir maayde warii dow yimbe duudbe, gam daliila hakke neddo go'oto, ammaa endam e caahu ko Allah hokkata warii dow yimbe duudbe gada e neddo go'oto, waato Yeesu *Almasiifu. Kanjum buri koo dume fuu mawnugo. ¹⁶ Noon boo ko caahu Allah waddi e feerootiri e ko hakke neddo go'oto waddi. Ceri'a Allah tokkoyka baawo hakke go'otum waddii halkere, ammaa caahu Allah tokkoyngu baawo hakkeji duudfi, laatini yimbe duudbe aadali'en.

¹⁷ Maayde laamii dow daande koo moye gada e hakke neddo go'oto, ammaa kebdo duudal caahu Allah e kokkal laataago aadaliijo no laamoto nder yonki, gada e neddo go'oto, waato Yeesu Almasiifu.

¹⁸ Noon no hakke neddo go'oto waddirani yimbe fuu ceri'a halkere, noon boo kuugal aadilaaku neddo go'oto laatini yimbe duudbe aadali'en hokki be yonki.

¹⁹ Ciya dowtaare neddo go'oto wadi yimbe duudbe laatake wadoobe hakke. Noon boo yimbe duudbe no laatoto aadali'en gam neddo go'oto dowtanake Allah.

²⁰ Tawreeta waddaama gam besdango boofi semm-bee. Ammaa doon to hakke besdii fuu, doon endam Allah maa burata besdaago. ²¹ Noon no hakke laamorii gada e maayde, noon boo endam Allah laamortoo gada e aadilaaku, gam yaharugo en nder yonki dum faa abadaa, gada e Yeesu Almasiifu Jawmiraawo meeden.

Baawde hakke ngevaama

6 Too, noye mbi'eten ? En njahey yeeso e wadgo hakke gam endam Allah besdoo naa ? ² Dum wadataako sam ! Gam to hakke, en maaybe, noye kadimaa njahareten nder hakke ?

³ Edon anndi laabduum *baptisma dum mbadanaaden hawtii en e Yeesu *Almasiifu, dum hawtii en boo e maayde ma'ako. ⁴ Nde mbadanaaden baptisma, dum nanndii kama en maaydii e Yeesu, en ubdaama e ma'ako. Noon no Almasiifu ummitiniraa nder maaybe gada e baawde *Baabiraawo kaayniide, noon enen boo poofreten foofaango heso.

⁵ Gam to en kawtii e ma'ako nder maayde nandunde e nde ma'ako, ndeen kam en ummitoto nder maayde, noon no o ummitorii. ⁶ Eden anndi gikku meeden ngu ndeenno tiggidaama e Almasiifu dow *gaafagal. Dum wadii gam faa banndu meeden woondu hakke halka, to' en besdu laataago maccube

hakke. ⁷ Sabu to neddo maayii, hakke walaa baawde dow ma'ako kadin. ⁸ To en maaydii e Almasiifu, en tabitinii en poofdey e ma'ako. ⁹ En anndi Almasiifu ummitiido nder maaybe, o besdataa maaygo. Maayde hornaay hebgo baawde dow ma'ako. ¹⁰ Wakkaci Almasiifu maayii, o maayii nde wo'ore gam o yeva baawde hakke faa abadaa. Foofaango ngo o foofata jo'oni, gam Allah o foofata. ¹¹ Noon onon boo, ndaaree ko'e moodon kama maaybe to hakke, ammaa foofeybe to Allah, gada e kawtal moodon e Yeesu Almasiifu.

¹² Gam ma'ajum, to' on ngoor hakke laamoo dow balli moodon maayeydi, faa tokkon ko di ngidi. ¹³ To' on ngoor hakke huutinira balli moodon gam wadgo ko halli. Ammaa kokkee Allah ko'e moodon kama te'etaabe e junngo maayde, kokkaa yonki. Kokkee Allah balli moodon fuu, gam o laatina di kuutinirdi aadilaaku. ¹⁴ Hakke besdataa laamaago dow moodon, gam naa lees Tawreeta ngondon, ammaa lees caahu Allah.

Maccube aadilaaku

¹⁵ Noye mbi'eten ? En njahey yeeso e wadgo hakke gam en lees caahu Allah, wanaa lees *Tawreeta naa ? Naa noon sam ! ¹⁶ On pahamaay naa ? To on mbadii ko'e moodon e huwango goddo faa dowtanoodon dum, ndeen on laatake maccube oon mo dowtanoodon. To on dowtanake hakke on maayey, to on dowtanake Allah on laatotoo aadali'en. ¹⁷ Ammaa yettoore laatanoo Allah, gam ndeenno on maccube hakke, ammaa jo'oni on dowtanake ekkitinol ngol dum ekkitini on e berde moodon fuu. ¹⁸ On ndimdiinaama e hakke, on laatake maccube aadilaaku. ¹⁹ Do'o mi huutinirii misaalu maccungaaku gam fahamu moodon walaa semm-bee. Ndeenno on mbadii ko'e moodon maccube kuude nefniide e kallude faa halleende besdoo. Jo'oni laatinee ko'e moodon maccube aadilaaku, gam faa njahon yeeso nder senaare.

²⁰ Nde laatinoon maccube hakke, walaa ko yaali on e kuude aadilaaku. ²¹ Dume kebnoodon e kuude moodon de cementirton jo'oni ? Gam timmoode kuude deen dum maayde ! ²² Ammaa jo'oni nde ndimdiinaadon e hakke, on laatake maccube Allah. Ko dum rimata woni yahago yeeso nder senaare. Timmoode ma'ajum boo dum yonki dum faa abadaa. ²³ To goonga kam, biya hakke dum maayde, ammaa Allah saahanake en yonki dum faa abadaa nder kawtal e Yeesu *Almasiifu Jawmiraawo meeden.

Misaalu koobgal

7 Banndiraabe, on fuu on pahamey ko ngidmi vi'igo, gam on anndi *Tawreeta. On anndi Tawreeta e darvana neddo wakkaci emo foofa. ² Kama debbo koobgal, dooka habbii mo e koree ma'ako to nii faa koree ma'ako e foofa. Ammaa to koree maayi, debbo oon fibtake gada e dooka kabbindirka dum e koree muudum. ³ Gam ma'ajum, to o yahii to gorko feere ila koree ma'ako e foofa, o noddirtte jeenoowo. Ammaa

to koree ma'ako maayii, o yoofake e dooka koobgal ngaal, ndeen to o yahanii gorko feere, o wadaay njeenu. ⁴ Noon onon boo banndiraabe, maayde *Almasiifu dow *gaafagal wadi onon maa laatiidon maaybe to Tawreeta. Jo'oni on laatii maccube goddo feere, kanko woni Almasiifu ummitiido nder maayde, gam faa laatooden nafaobe Allah. ⁵ Wakkaci ko tokkunooden suunooji balli meeden kalludi, Tawreeta semmbidini suunooji diin, faa kuwen ko rimanta en maayde. ⁶ Ammaa jo'oni en ndimdinaama e dookaaji Tawreeta maccidinka en, gam en maaydii e Almasiifu. Jo'oni en mbaawi huwango Allah nder laawol kesol ngol Ruhu ma'ako, naa nder laawol kihingol ngol dookaaji binndaadi.

Tawreeta e hakke

⁷ To noon, noye mbi'eten ? *Tawreeta no hakke naa ? Naa noon sam ! Gam kul Tawreeta walaano, daa mi anndataa dume woni hakke. Kul Tawreeta vi'aayno : « Ta'a wad kodey » †, daa mi anndataa kodey voodaa. ⁸ Naa kanjum tan, ammaa Tawreeta kaan hokki hakke laawol ummingo koo iri ngoye suuno kodey nder bernde am. Gam to Tawreeta walaa, hakke walaa, dum maayi. ⁹ Ndeenno nde mi anndaano ko dooka hadi, emi tammii mi walaa hakke. Ammaa nde anndumi ka, sey pahamumi mi huultii ka, mi badoowo hakke, mi maaydo yeeso Allah. ¹⁰ Tawreeta kaanka hollugo laawol yonki dum faa abadaa, kanka foodani yam maayde. ¹¹ Hakke hebii laawol huutirigo Tawreeta, dum yoyni yam, dum wari yam. ¹² To Allah Tawreeta ivoyi, dookaaji ma'aka boo e laatii ceniidi, goongaaji, booddi. ¹³ To noon, kan doon Tawreeta mboodka kam foodani yam maayde naa ? Naa noon sam ! Hakke kam huutiniri ko voodi, foodani yam maayde, gam faa holla no hakke kat. Gada e laawol Tawreeta hakke holliri no hu'unde kalludum korey naa sedfa. ¹⁴ Eden anndi Tawreeta to *Ruhu Ceniido ivoyi, ammaa enen, e duuniyaaru ibden, en maccube hakke.

Habdugo e hakke

¹⁵ E goonga mi fahamataa ko mbafeymi. Gam naa ko ngidmi wadgo mbafeymi, ammaa ko nganyimi mbafeymi. ¹⁶ To mi wadii duum ko mi yidaa wadgo, ndeen e dum holla mi jabii *Tawreeta e voodi. ¹⁷ To noon, naa dum miin wadata nde'e hu'unde, ammaa dum hakke gonde nder am. ¹⁸ Gam emi anndi goddum booddum walaa nder am, waato nder gikku am ngu hakke. Yidde wadgo ko voodi e nder bernde am, ammaa mi waawataa wadgo dum. ¹⁹ Mi wadataa booddum dum ngidmi wadgo, sey kalludum dum mi yidaa mbafeymi. ²⁰ To mi wadii ko mi yidaa, dum hollii naa dum miin wadata dum, ammaa dum hakke joodidum nder bernde am.

²¹ Raa ko ngi'imi e wada nder am : nde ngidmi wadgo ko voodi fuu, sey mi yi'a halleende e takkii e am.

²² Toon nder bernde am, emi nana beldum dooka ivoy-

ka to Allah, ²³ ammaa emi yi'a dooka feere nder am e hona dooka ka bernde am jabi. Dooka kaan laatini yam maccudo hakke gondum nder am. ²⁴ Kayco ! Mi jurminiido ! Moye hisnata yam e ndu'u banndu dasreyndu yam to maayde ? ²⁵ Yettoore e Allah gam o hisnii yam barkaa Yeesu Almasiifu Jawmiraawo meeden !

Nder bernde am, mi maccudo dooka Allah, ammaa nder banndu am mi maccudo dooka hakke.

Jo'onde nder Ruhu Allah

⁸ Gam ma'ajum, kawtudo e Yeesu *Almasiifu fuu Allah tayantaa mo ceri'a maayde. ² Sabu dooka *Ruhu Allah kokkoowo en yonki barkaa kawtal meeden e Yeesu, rimdinii en e dooka ngaddeyka hakke e maayde. ³ Duum ko *Tawreeta waawaay wadgo, gam gikku hakke dum neddo woodi, kanjum Allah wadii. O lillii *Biyiiko nder nanndi banndu neddo mo hakke, gam faa o itta hakkeji meeden. Noon o sankitiri baawde hakkeji kuweydi nder balli meeden, o tayani di ceri'a maayde. ⁴ Allah wadii dum gam mbaawen hebbingo aadilaaku ngu Tawreeta yami en, enen downtantoobe ko Ruhu Allah vi'i, naa gidaadi balli meeden. ⁵ Tokkudo gidaadi banndu muudum, gidaadi diin ndarvanta hakkiilo ma'ako. Ammaa tokkudo ko Ruhu Allah yidi, Ruhu kam darvanta hakkiilo ma'ako. ⁶ Tokkudo gidaadi banndu muudum no maayey, ammaa tokkudo ko Ruhu Allah yidi no hebey yonki e jam. ⁷ Tokkudo gidaadi banndu no ganyo Allah. O downtantaako dooka Allah, o waawataa dum sam. ⁸ Wadoobe ko balli mu'en ngidi mbaawataa velgo Allah.

⁹ Ammaa onon, on tokkaay gidaadi balli moodon, Ruhu Allah tokkudon, to nii goonga kanko joodii nder berde moodon. Neddo fuu mo walaa Ruhu *Almasiifu, Almasiifu jeyaa mo. ¹⁰ To Almasiifu e joodii nder berde moodon, koo to balli moodon no maayey gam hakke, e noon fuu Ruhu Allah no hokkey on yonki, gam o laatinii on aadali'en. ¹¹ To Ruhu Allah ummitindo Yeesu nder maayde e joodii nder moodon, ndeen oon ummitindo Almasiifu no hokkey balli moodon maayeydi yonki. O wadii dum gada e Ruhu ma'ako joodiido nder moodon.

¹² Gam ma'ajum banndiraabe, en ngoodi goddum ko laatanii en doole mbaaden, ammaa naa dum tokkugo gidaadi balli meeden. ¹³ Gam kul on tokkii gidaadi balli moodon, on maayey. Ammaa to on ngoorii Ruhu Allah wara gidaadi balli moodon, ndeen on kebey yonki dum faa abadaa. ¹⁴ Gam be Ruhu Allah dowi fuu, kambe ngoni bibbe Allah. ¹⁵ Ruhu mo Allah hokki on laatinaay on maccube hakke, hakko besdon joodaago nder kulol maayde, ammaa o hokkii on Ruhu laatinneydo on bibbe ma'ako. Gada e Ruhu oon en mbaawi noddirigo Allah « Abba ! Baaba meeden ! » ¹⁶ Ruhu Allah, kam e ruhuuji meeden e tabbitinana en en bibbe Allah. ¹⁷ To nii en laatii bibbe ma'ako, en ndoney ku'uje boodde de o resani yimbe ma'ako. To en njardii torraa e Almasiifu, en ndonday kuude boodde e ma'ako, en teddidinte e ma'ako boo.

Teddungal gareyngal

¹⁸ Mi tabbitinii torraaji di njareten jo'oni di pot-nataake e teddungal ngal Allah teddinta en do'o yeeso. ¹⁹ Ko tagaa fuu e haabi yi'a wakkaciire nde Allah vannginta bibbe muudum. ²⁰ Gam hakke laatini ko tagaa fuu mehere yeeso Allah, naa dow e yidde ma'ajum, ammaa noon Allah yidi dum laatoroo. E noon fuu, tammunde e woodi, ²¹ gam ko tagaa fuu no rimdinte e maccungaaku nyolngu, dum rimdinee, dum teddidinee e bibbe Allah. ²² En anndi ko tagaa fuu e doon otta faa jo'oni, kama debbo mo n̄atawre † nann-gi. ²³ Ammaa naa ko tagaa tan ottata, faa e enen be Allah hokki Ruhu muudum, kama kokkal aranal nder ko o hokkata en. En doon ottira nder, gam en kaabi Allah laatina en bibbe muudum, o rimdina balli meeden. ²⁴ Goonga en kisii, ammaa dum nder tammunde tawo. Gam kul en ngi'a ko tammotooden hebgo, to noon wanaa dum tammunde. Moye tammotoo duum ko aarti hebi ? ²⁵ Ammaa to en tammoo hebgo ko en ngi'ay tawo, ndeen en ndeentey dum e munyal.

²⁶ En anndaa no haani mba'aren do'aare, ammaa *Ruhu Allah e hoore muudum e valla en nder tampere meeden. Emo toroo Allah gam meeden e ottaali di neddo waawataa volvugo. ²⁷ Allah anndudo ko woni nder berde yimbe, e anndi nyumooji Ruhu, gam Ruhu e toranoo seniibe, noon no Allah yidiri.

²⁸ En anndi boo, ko Allah wadata fuu, emo wada dum gam jam yidbe mo, been be o subri noon no o yidiri. ²⁹ Allah e anndi be subri ila duuniyaaru tagaaka. O subri be boo faa be laatoo nanndube e Biyiiko. Noon *Biddo oon laortoo afo nder banndiraabe duudbe. ³⁰ Been be o subri ila fuddam, kambe o noddii, o laatini be aadali'en, o teddini be.

Yidde Allah

³¹ Baawo du'um fuu, noye mbi'eten ? To Allah e won-di e meeden, moye waawi hongo en ? ³² Allah mo hadaay Biyum yargo torraa, o hokkitiri mo gam meeden en fuu. To noon, o hokkataa en koo dume fuu caahu hawtaade e ma'ako naa ? ³³ Moye waawi wullaago subaabe Allah ? Allah e hoore muudum laatini be aadali'en. ³⁴ Moye waawi do'ugo be ceri'a ? Wala ! Yeesu *Almasiifu maayii gam mabbe. Ko buri dum, o ummitake nder maayde, emo joodii e junngo Allah nyaamo, emo toranoo en Allah. ³⁵ Dume waawi senndugo en e yidde nde Almasiifu yidi en ? Dum bone naa, na jibayeere, na torraa ka yimbe torrata en, na veelo, na kolndam, na jootee, na maayde ? ³⁶ Kama ko vinndaa nder *Deftere :

« Gam daliila maada emin nder jootee maayde dum, dum hooyii min kama baali kirseteedi. » ††

³⁷ Ammaa nder ku'uje deen fuu en kebii jaalorgal ku-ubtungal barkaa Almasiifu giddo en. ³⁸ Mi tabbitinii wala ko waawi senndugo en e yidde nde Almasiifu yidi en, koo dum maayde, koo foofaango, koo

mala'ika'en, koo *ginnaaji, koo jo'onijum, koo ko waroyta, koo baawde, ³⁹ koo baawdeejii gondi dow, koo gondi lees. Kay ! Nder ko tagaa fuu wala ko waawi senndugo en e yidde nde Allah holli en barkaa Yeesu Almasiifu Jawmiraawo meeden.

Allah e Isiraa'iila'en goonga'en

⁹ Ko mbi'eymi dum goonga. Mi fevataa gam *Almasiifu jeyi yam. *Nyumo bernde am voodngo ngo *Ruhu Ceniido laamanii e saaydanii yam ko mbi'eymi naa dum fewre. ² Bernde am e metti korey, nde woorataa naawgo gam banndiraabe am *Yahu-udu'en. ³ Mi yidiino vi'ee miin e hoore am mi laatoo la'anaado, mi senndee e Almasiifu to dum nafeyno banndiraabe am siibiiru wo'oru. ⁴ Kambe ngoni *Isiraa'iila'en, hebbe latineego bibbe Allah, vanngi-nanaabe teddungal ma'ako, wadanaabe alkawalji du-uddi, hokkaabe *Tawreeta, hollaabe no cujjidiranta mo cujjidanki goongahi, vi'aabe no mbaadante ku'uje du-udde, ⁵ laatiibe asngol maamiraabe ‡ amin mawbe, be Almasiifu ivi e lenyol mu'en nder banndu, kanko gondo dow koo dume fuu, Allah maalteteedo faa abadaa ! Aamiin.

⁶ Mi yidaay vi'igo Allah waawaay hebbingo *alkawal muudum, gam wanaa ibbe e Isiraa'iila fuu ngoni Isiraa'iila'en goonga'en. ⁷ Kadimaa wanaa ibbe e *Ibraahim fuu ngoni bibbe ma'ako goonga'en. Gam Allah vi'ii Ibraahim : « Gada e *Iciyaaku kebrataa bibbe be mbaadannaami alkawal. » †† Ko dum yidi vi'igo woni : wanaa rimraabe noon no dum rimrata koo moye ngoni bibbe Allah. Ammaa bibbe be Ibraahim rimanaa gada e alkawal Allah, kambe ngoni bibbe ma'ako goonga'en. ⁹ Gam Allah wadanii mo alkawal vi'i : « Ngaru ba hannde mi so'oyto, mi tawa Saaratu danyii biddo gorko. » ††

¹⁰ Wanaa kanjum tan. Ndaaree bibbe Rebeka siw-taabe, baaba mabbe no go'oto, waato maama meeden Iciyaaku. ¹¹⁻¹² Ammaa ila siwtaabe been ndimaaka, hakko be mbaada ko voodi koo ko halli, Allah vi'ii Rebeka : « Mawniraawo no jagganto minyiraawo. » †† Kanjum e dum holla cubol Allah daraaki dow kuude de yimbe kuwi, sey dow no o yidi tan. ¹³ Gam *Deftere vi'i : « Yaakuubu cubmi, caliimi Isuwa. » ††

¹⁴ To noon, noye mbi'eten ? En mbi'ey Allah wadaay deydey naa ? Naa noon sam ! ¹⁵ Gam o vi'ii *Muusa : « Mi endey mo ngidmi endugo, mi yurmoto mo ngidmi yurmaago. » ¹⁶ To noon, cubol Allah daraaki dow yidde neddo, koo ti'inaare muudum, ammaa dum dow caahu ma'ako tan. ¹⁷ Nder Deftere, Allah vi'ii Fira'awna : « Mi wadii ma laamiido faa mi hollira baawde am e maada, gam innde am nananee koo toye nder duuniyaaru. » ¹⁸ To noon, Allah e yurminana mo o yidi yurminango, o yo'orina hoore mo o yidi yo'orinango hoore.

‡ Waato Ibraahim e Iciyaaku e Yaakuubu. †† Fuddoode 21.12
 †† Fuddoode 18.10 ††† Fuddoode 25.23 ††† Malaakiya 1.2-3
 § Burtaaki 33.19 †† Burtaaki 9.16

† Natawre woni luuve koo naakuda. †† Jabuura 44.23

Huunyere Allah e yurmeende muudum

¹⁹ To noon, goddo e waawi vi'igo yam : « To dum noon Allah wadata, gam dume o felata en ? Moye waawi salaago ko Allah yidi ? » ²⁰ Aan neddo a moye, faa a yeddindira e Allah ? Gaheere lobokke fotii vi'igo mahoowo dum : « Ko jeyi maharudaa yam nihinii ? » ^{†21} Mahoowo gaheeje e waawi wa'arugo lobokke deen ko o yidi fuu. E loboyre wo'ore emo waawi mahago gaheeje didi, wo'ore gam wa'arugo hu'unde dum darajja, wo'ore boo gam wa'arugo ko walaa darajja.

²² Noon kuude Allah maa mba'i. Koo to o yidiino o holla huunyere ma'ako, o vanngina baawde ma'ako, e noon fuu o munyanii been haanbe halkeego munyal duudngal. ²³ O wadii noon, gam o vannginana yimbe be o nani jurumdum mu'en duudal teddungal ma'ako. Kambe ngoni be o siryii keba teddungal ma'ako ila aran. ²⁴ Yimbe been dum enen, enen be Allah noddii, wanaa nder *Yahuudu'en tan, ammaa faa e nder *yimbe be laataaki Yahuudu'en. ²⁵ Kama ko Allah vi'i nder deftere Hooseya :

« Yimbe be mi jeyaa, mi noddirey be : yimbe am, lenyol ngol yidaaka, mi noddirey ngol : lenyol gidaangol. ††

²⁶ Doon to dum vi'eynoo be : naa on yimbe am, doon dum noddirta be : bibbe Allah mo yonki. » †

²⁷ Annabi Ecaaya boo volvi e semmbee dow Isiraa'iila'en o vi'i : « Koo to bibbe Isiraa'iila duudrii ba njaareendi regorde maayo, e noon fuu nder mabbe sedda tan kisata, ²⁸ gam Allah no tabbitiney voliinde muudum dow duuniyaaru, o hebbiney nde ko yaawi. » ^{†29} Kadimaa Ecaaya vi'ii ilaa :

« Kul Allah jawmu baawde fuu hornanaayno en iriiri, daa en laatakeno kama si'ire Sodoma, daa en nandiino e si'ire Gomora. » ††

Isiraa'iila'en e Habaru Beldum

³⁰ Too, noye mbi'eten ? En mbaawi vi'igo *yimbe be laataaki Yahuudu'en kebii aadilaaku ngu be ngillaaki, waato aadilaaku kebeteengu gada e goondingo *Almasiifu. ³¹ Ammaa Isiraa'iila'en yillotoobe laataago aadali'en gada e tokkugo *Tawreeta, be kebaay dum. ³² Gam dume ? Gam be ngilloraaki laataago aadali'en gada e goondinki, ammaa be ngillorake dum gada e wadgo kuude boodde. Be pergake « haayre fergoore », ³³ kama no *Deftere vi'i :

« Rah, mi resii haayre †† fergoore nder Siyoona, haayre do'oore yimbe.

Ammaa goondindo nde fuu semtintaake. » †††

10 Banndiraabe, ko ngidmi nder bernde am, e ko torotoomi Allah woni Isiraa'iila'en kisnee. ² Mi caayduujo mabbe ebe ngoodi ti'inaare dowaanaago Allah korey naa sedda, ammaa ti'inaare mabbe daraaki dow anndal goongawal. ³ Be pahamaay no Allah laa-

† Ecaaya 45.9 †† Hooseya 2.23 † Hooseya 1.10 †† Ecaaya 10.22-23 †† Ecaaya 1.9 ††† Haayre ndeen dum Yeesu Almasiifu. ††† Ecaaya 28.16

tinirta yimbe aadali'en, be mbaadanii ko'e mabbe laawol hebgo aadilaaku. Noon be calorii laawol ngol Allah laatinirta yimbe aadali'en. ⁴ *Almasiifu woni timmoode baawde *Tawreeta, gam faa goondindo mo fuu laatoo aadaliijo. ⁵ Raa ko *Muusa vinndi dow aadilaaku ibngu gada e tokkugo Tawreeta : « Koo moye tokki ko Tawreeta vi'i, no hebey yonki gada e tokkugo ka. »

⁶ Ammaa raa ko *Deftere Seniinde vi'i dow aadilaaku kebreteengu e goondingo Almasiifu, nde vi'i : « Ta'a vi' nder bernde maada : Moye yeenjata toon dow ? (waato gam jippinooyo Almasiifu nder duuniyaaru), » ⁵⁷ koo kay : « Moye nattata ngaska lugguka, (waato gam ummitinooyo Almasiifu nder maaybe). » ⁸ Ammaa Deftere vi'i : « Voliinde Allah e ha'ade maada, ende doon nder honnduko maada e bernde maada. » ^{5†} Voliinde ndeen woni habaru goondinki ki min nga'ajinta. ⁹ Gam to a vi'ii e honnduko maada : Yeesu no Jawmiraawo, to a goondinii e bernde maada Allah ummitinii mo nder maayde, a hisey. ¹⁰ Gam e bernde neddo goondinirta, Allah laatina mo aadaliijo, e honnduko boo neddo saaydinirta, Allah hisna mo. ¹¹ Kama ko Deftere vi'i : « Goondindo mo fuu semtintaake. » ^{5††12} Jo'oni peerootal walaa hakkunde Yahuudu'en e *be laataaki Yahuudu'en. Be fuu Jawmiraawo go'oto be ngoodi. Emo saahanoo noddoobe mo fuu. ¹³ Gam Deftere vi'i : « Noddudo innde Jawmiraawo fuu no hisey. » ^{5†}

¹⁴ Ammaa noye yimbe noddirta mo, to be ngoondi-naay mo ? Noye be ngoondinirta mo, to be meedaay nango habaru ma'ako ? Noye be nanrata habaru ma'ako, to goddo wa'ajinaay be ? ¹⁵ Ee noye yimbe nga'ajinirta, to be lilaaka ? Kama ko vinndaa nder Deftere : « Dume voodri ba jottaaki waddoobe *Habaruu Beldum. » ^{5††16} Ammaa wanaa yimbe fuu njabi Habaru Beldum, noon no annabi Ecaaya vi'i : « Jawmiraawo, moye goondini bolle amin ? » ^{5††17} To noon, goondinki e iva e nango wa'aji, wa'aji boo e iva e voliinde Almasiifu.

¹⁸ Ammaa emi yama, koo dum goonga Yahuudu'en nanaay habaru duum naa ? Goonga, be nanii dum, gam Deftere vi'i :

« Wa'aji mabbe yahii koo toye nder duuniyaaru, bolle mabbe njottake faa keerol duuniyaaru. » ^{5†}

¹⁹ Kadimaa mi yamey, yimbe Isiraa'iila pahamaay naa ? Ila aran Muusa yeccake ko Allah vi'i yimbe Isiraa'iila : « Mi wadey mbaadon nalwiiru yimbe be ndesdon naa no goddum.

Mi wadey yimbe be anndaa koo dume monnina on. » ^{5††}

²⁰ Annabi Ecaaya boo hulaay vi'igo ko Allah vi'i :

« Yimbe be ngillaaki yam moobii yam, mi vannganii yimbe be yamanaay yam. » ^{5††}

²¹ Ammaa dow e Isiraa'iila, Allah vi'i : « Dum emi veedi juude am gam mi jabboo yimbe am be ngalaa dowaataare, be ko'e jo'orde. » ^{5†††}

§ Tokkitaaki Tawreeta 30.12-13 † Tokkitaaki Tawreeta 30.14
 †† Ecaaya 28.16 †† Jowel 2.32 ††† Ecaaya 52.7 †† Ecaaya 53.1
 †† Jabuura 19.4 ††† Tokkitaaki Tawreeta 32.21 ††† Ecaaya 65.1
 ††† Ecaaya 65.2

Yurmeende Allah dow Isiraa'iila'en

11 Emi yama, Allah hibinii yimbe muudum naa ? A'aa, o hibinaay be. Wanaa miin e hoore am mi *Isiraa'iilankeejo, taan *Ibraahim mo lenyol Ben-nyamin ? ² Allah hibinaay yimbe muudum be o subani hoore ma'ako ila fuddoode duuniyaaru. Kiimtee ko *Deftere vi'i dow Iliya, nde o wullii Isiraa'iila'en to Allah. ³ O vi'i : « Jawmiraawo, be mbarii annabo'en maada, be pusii cakkirle maada. Miin tan hori, ammaa ebe ndaara wargo yam. » ⁴ Noye Allah toontorii mo ? Allah vi'ii : « E horanii yam worbe dubuuje njoveedifo (6 000) be meedaay sujjidango gumki bi'eteeki Ba'al. » ⁵ Noon boo dum va'i nder ndu'u jaamaniiru, e horii yimbe sedda be Allah subri endam muudum. ⁶ To endam ma'ako o subri be, ndeen en anndi o subraay be kuude mabbe. Gam kul emo subra yimbe kuude mu'en, ndeen endam ma'ako laatataako endam kadi.

⁷ To noon, dume laatii ? Isiraa'iila'en kebaay ko ngillo-to. Sey be Allah subri nder mabbe tan kebi dum, ammaa horiibe, ko'e mu'en njo'orinaama. ⁸ Noon no *Deftere vi'i :

« Allah warii berde mabbe.

O vumnii gite mabbe, o fahadinii noppi mabbe.

Noon dum laatii faa hannde. » †

⁹ Dawda boo vi'i :

« Woor nyaamduuji mabbe laatanoo be teppinirgol e fergere,

dum laatanoo be do'ere, e riiba kuude mabbe kallude.

¹⁰ Gite mabbe mbuma be keppa yi'igo,

torraa naawka laatanoo be donngal faa abadaa. » ††

¹¹ To noon mi yamey, do'ere nde Yahuudu'en ndo'ii be ummitataako naa ? Naa noon sam ! Ammaa do'ere mabbe wadi *yimbe be laataaki Yahuudu'en kebi kisndam, gam faa nalwiiru Yahuudu'en umminee. ¹² To boofi di Yahuudu'en mbaadi mbarkidini yimbe duuniyaaru, do'ere mabbe boo barkidini yimbe be laataaki Yahuudu'en, ndeen to Yahuudu'en been fuu tuubi, ay ndeen barkaa kaan no burey noon to woddi.

Kisndam yimbe be laataaki Yahuudu'en

¹³ Jo'oni emi volida e moodon, onon *yimbe be laataaki Yahuudu'en. Nde laatii mi lilaado to moodon, mi mantorto kuugal am, ¹⁴ gam mi ummina nalwiiru banndiraabe am Yahuudu'en, faa mi hisna wobbe mabbe to dum heboto. ¹⁵ To kibineeki mabbe waddii ciryootiral Allah e duuniyaaru, ndeen noye dum laato-to to o jabtake be ? Dum laato to kama maaydo fintii.

¹⁶ To rottaande arande sakkaama Allah, ndeen dottaale koriide fuu laataake cenaade. To dum hokkii Allah dadi lekki, ndeen licce ma'aki maa de ma'ako. ¹⁷ Yahuudu'en e nanndi e *jaytunhi aawaaki, ki Allah saltii godde licce muudum, o jaabni godde licce de jaytunhi ladde dow ma'aki, gam de keba barkaa ma'aki. Onon

† 1 Laamiibe 19.10,14 †† 1 Laamiibe 19.18 † Tokkitaaki Tawreeta 29.4 ; Ecaaya 29.10 †† Jabuura 69.22-23

yimbe be laataaki Yahuudu'en, onon ngoni licce deen de jaytunhi ladde. ¹⁸ Gam ma'ajum to' on manto, mbi'on on burii den toon licce caltaade. To maa on mantake, to' on njeggit naa onon njogii dadi, ammaa dadi diin njogii on.

¹⁹ Dum badoojuum mbi'on : « Licce deen caltaama gam dum jaabna min doon to de ngonno. » ²⁰ Dum goonga, be caltaama e lekki kiin gam be ngoondinaay, ammaa aan a jaabnaama e ma'aki gam a goondinii. Gam ma'ajum ta'a mawnin hoore maada, ammaa hul Allah. ²¹ Gam to Allah accitanaay Yahuudu'en laatiibe licce dime, aan a tammii o accitante naa ? ²² Nder ma'ajum, en ngi'ii endam Allah e kittal ma'ako. O kit-tudo to been saliiibe tokkugo mo, ammaa o endudo to maada, aan goondindo mo, to a ti'inake goondingo kanko endoowo. To naa noon, aan boo a saltete e lekki kiin. ²³ Yahuudu'en boo, to njooffii ciya goondinki mu'en, Allah no jaabnitoto be e lekki kiin, gam emo woodi baawde jaabnitaago be. ²⁴ To aan mo asuli jaytunhi ladde, a jaabnaama e jaytunhi ki a hawtaa asuli, to noon, naa dum cadum e Allah, o besda jaabnitaago licce caltanoo de e jaytunhi dimi laatiiki asuli ma'aki.

Allah e yurminana yimbe

²⁵ Banndiraabe, emi yidi anndingo on du'um sirri, gam to' on ndes ko'e moodon on anndube koo dume. Sirri duum woni : duudbe nder *Isiraa'iila'en no laato-to yo'ora berde'en, faa nde duudal hisneteebe nder *yimbe be laataaki Yahuudu'en heevii. ²⁶ Noon Isiraa'iila'en fuu kisnirtee. Kama ko vinndaa nder *Deftere :

« Kisnoowo no ivey *Siyoona,

o ittey ciya kulol Allah fuu nder berde lenyol *Yaaku-ubu. » †

²⁷ Kanjum woni *alkawal am e mabbe

wakkaci nde nja'afotoomi hakkeeki mabbe. » ††

²⁸ Calaaki ki Yahuudu'en calii *Habaruu Beldum laatinii be wanywanybe Allah, ammaa dum laatanake on barkaa. E noon fuu be subaabe Allah, faa jo'oni emo yidi be sabu maamiraabe mabbe. ²⁹ Dum noon, gam Allah jooataako mo o barkidini, o hibintaa boo mo o subri. ³⁰ Ndeenno, onon yimbe be laataaki Yahuudu'en, on calake dwtanaago Allah, ammaa jo'oni o nanii jurumdum moodon, sabu Yahuudu'en calake dwtanaago mo. ³¹ Kama noon kambe maa jo'oni be calake dwtanaago Allah, gam kambe maa o holla be yurmeende, noon no o holliri on. ³² Allah laatinii yimbe fuu omndaabe, sabu ciya dwtataare mabbe, gam o yurminana koo moye.

Maaltugo Allah

³³ Goonga, yidde Allah e duudi ! Fahamu ma'ako e anndal ma'ako e luggi. Walaa baawdo anndugo an-niyaaji ma'ako. Ko o wadata burii semmbee fahamu neddo. ††† Gam *Deftere vi'i :

« Moye anndi nyumo Jawmiraawo ?

†† Ecaaya 59.20-21 ††† Ecaaya 27.9 ††† Ecaaya 55.8

Moye meedi hokkugo mo caawara ? †

³⁵ Moye meedi hokkugo mo,
hakko o hokkita dum ? » ††

³⁶ Gam koo dume fuu ivii to ma'ako, e dum woni gam ma'ako, to ma'ako boo dum vittata. Teddungal tabbitana mo faa abadaa ! Aamiin.

Jo'onde huwanoobe Allah

12 Banndiraabe, emi toroo on gam yurmeende nde Allah holli en, cakkee ko'e moodon, laatoodon cakkiri ndi yonki, ceniindi, mbeleyndi Allah. Noon kaandon sujjidirango Allah. ² To' on ngoor yimbe duuniyaaru cappina on laawol ngol tokkoton, ammaa ngooree Allah waylita berde moodon, faa heba hakkiilooji moodon kesditaa. Ndeen on anndey ko Allah yidi, waato ko voodi e ko velata mo e ko laatii keebdum.

³ Emi vi'a koo moye moodon sabu caahu ngu Allah hokki yam : to' res hoore muudum to yottaaki. Ammaa o raara hoore ma'ako e hakkiilo, deydey e goondinki ki Allah etani mo. ⁴ Koo moye meeden e woodi jokkule duudde nder banndu muudum, ammaa koo ngoye jokko e kuugal muudum. ⁵ Noon enen boo, no duudruden fuu, en laatii banndu wo'oru nder kawtal meeden e Almasiifu. En fuu en njokkindiri, noon no jokkule banndu njokkootiri. ⁶ Koo moye meeden saahanaama kokkal feere. Kebdo kokkal yeccaago haala Allah, sey o yeccoroo ka deydey e goondinki. ⁷ Kebdo kokkal vallugo, sey o valla. Kebdo kokkal ekkitingo, sey o ekkitina. ⁸ Kebdo kokkal semmbidingo tampube, sey o semmbidina be. Kebdo kokkal saahanaago bandum, sey o saahanoo mo e bernde wo'ore. Kebdo kokkal aardaago, sey aardoroo e ti'inaare. Kebdo kokkal yurminango torretebe, sey o yurminana be e velvelo.

⁹ Kollee yimbe yidde nde walaa munaafukaare. Nganyee halleende, njogee ko voodi e semmbee. ¹⁰ Njogootiree, ngidngidtiree yidde mbanndiraagu. Sey koo moye ti'inoo teddingo banndum faa burna mo hoore muudum. ¹¹ To' on ngoor ti'inaare moodon fee-wa, kuwane Jawmiraawo e bernde wo'ore. ¹² Nanee beldum sabu tammunde nde ngoondon, munyee nder torraaji di njaroton, mbadetee do'aare dum. ¹³ Cenndee ko ngoondon e yimbe Allah woonbe bukaata valleego, njabbee hodbe.

¹⁴ Mbarkidinee torreybe on, mbarkidinee be, to' on la'anu be. ¹⁵ Nandee beldum e nanoobe beldum, mboydee e voyoobe. ¹⁶ Njoojee jam hakkunde moodon. To' on mawnin ko'e moodon, ammaa kawtee ko'e moodon e yimbe be dum resi naa no goddum. To' on ndes ko'e moodon on burii yimbe horiibe anndal.

¹⁷ To' on mba'atoro halleende e halleende, ammaa ti'inee mbadon ko voodi yeeso yimbe fuu. ¹⁸ To dum heboto, mbaadee no mbaawdon fuu njoododoodon jam e koo moye. ¹⁹ Yidaabe am, to' on mba'atano ko'e moodon, ammaa ngooree Allah wa'atoranoo on huunyere muudum. Gam dum vinndaama : « Jawmiraawo

wo vi'i : Miin woni ba'atotoodo, miin wa'atotoo be. »
²⁰ Wodnde aayaare boo vi'i : « To ganyo maada veelaama, hokku mo nyaamdu, to o domdii, hokku mo ndiyam. Gam to a wadii noon, dum laatoto kama a joovanii mo docce yiite dow hoore. »
²¹ Ta'a woor halleende jaalo maa, ammaa jaalora halleende gada e wadgo ko voodi.

Downtanee laamiibe

13 Sey koo moye downtanoo laamiibe, gam laamu walaa ngu ivaay to Allah. Laamiibe be ngoonden fuu, Allah resi be dow laamu nguun. ² Gam ma'ajum, caliido downtanaago laamiido fuu, salake ko Allah wadi. Baddo noon fuu, foodanii hoore muudum ceri'a Allah. ³ Wadoobe ko voodi kulataa laamu, sey wadoobe ko halli. A yidaa hulgo laamu naa ? Too, wad ko haani, ndeen laamu no manete, ⁴ sabu laamiido oon no kuwanoowo Allah gam nafuuda maada. Ammaa to a wadii ko voodaa hul, gam naa e mehere o vakkii kaafahi ma'ako. O kuwanoowo Allah gam o tabbitina huunyere muudum dow wadoobe ko halli. ⁵ Gam ma'ajum, doole downtanodaa laamu, wanaa gam kisa huunyere Allah tan, ammaa dum gam ko nyumo maada vi'i maa mbadaa.

⁶ Kanjum wadi edon mbiyoo ceede *janngal, gam laamiibe been no huwanoobe Allah, hokkubi wakkaci mu'en fuu gam wadgo kuugal ngaal. ⁷ Mbiyee koo moye ko haanani dum : kaando biyeego janngal, mbiyee dum, kaando biyeego acanngam, mbiyee dum, kaando huleego, kulee dum, kaando teddineego, teddinee dum.

Ngidngidtiree

⁸ To' goddo hokkii on nyamaande, mbiyee mo. Yidde tan haani laatanoo on nyamaande nde on mbaawataa biyaago. Gam giddo gondidfaawo muudum fuu hebbinii ko *Tawreeta vi'i. ⁹ Gam Tawreeta vi'ii : « Ta'a wad njeenu, ta'a wad war-hoore, ta'a wujju, ta'a wad kodey. »
¹⁰ « Di'i dookaaji e koriidi fuu di kawtaama nder voliinde vi'inde : « Yid ko'odidfaawo maada, noon no ngidrudaa hoore maada. »
¹¹ Giddo ko'odidfaawo muudum wadantaa mo ko halli. To noon, yidde kam hebbinta Tawreeta.

¹² E haani mbadon dum, gam on anndi iri jaamaniiru ndu ngonden nder muudum. Wakkaci wadii nde haani pinon, gam kisndam meeden burii badaago jo'oni dow e nde ngoondinnooden. ¹³ Jemma eesi, bimbi badake veetgo. Gam ma'ajum, kibinemma kuude nibre, bornooden kabrudum jayngol gam njaalooden nibre. ¹⁴ Poofremma no haani kama wonbe nder jayngol nyalawma. To' en laato nyaamtarbe e yaroobe yare-yareeji, to' en laato wadoobe njeenu e wadoobe ko semtini, to' en njokkir e wobbe, to' en mbad nalwiiru mabbe. ¹⁵ Ammaa bornee gikku Jawmiraawo meeden Yesu *Almasiifu noon no dum bornortoo kolte. Kadi-

† Ecaaya 40.13 †† Ayyuuba 41.3

‡ Tokkitaaki Tawreeta 32.35 †† Balndi 25.21-22 †† Burtaaki 20.13-17; Tokkitaaki Tawreeta 5.17-21 ††† Lewinkoo'en 19.18

maa to' on ngoor gidaadi balli moodon dowa on gam wadgo ko di ngidi.

To' on pel wobbe

14 Njabee goondindo mo goondinki muudum semmbidaa, to' on pel mo dow ko o nyumata. ² Kiila, goddo goondinki muudum hokkii dum nyaamgo koo dume, ammaa mo goondinki ki semmbidaa, naa koo nduye nyaamdu nyaamataa. ³ Nyaamoowo koo nduye nyaamdu, to' yavo mo nyaamataa koo nduye nyaamdu. Kadimaa mo nyaamataa koo nduye nyaamdu, to' sernan nyaamoowo koo nduye nyaamdu, gam kanko maa Allah jabii mo. ⁴ Aan a moye faa cernanaa kuwanoowo goddo ? Ay jawmiiko tan waawi vi'igo kuugal ma'ako voodii koo voodaay. O do"ataako, gam Jawmiraawo e woodi baawde jogaago mo o daroo.

⁵ Goddo hooyii wodnde nyalnde e buri wodnde darajja, goddo boo hooyii nyalde fuu e poti. Sey koo moye fuu daroo dow anndal muudum. ⁶ Kooydo wodnde nyalnde e buri wodnde, o wadii dum gam teddingo Jawmiraawo. Nyaameydo koo nduye nyaamdu, wadii dum gam teddingo Jawmiraawo, emo yetta Allah. Mo nyaamataa koo nduye nyaamdu boo wadii dum gam teddingo Jawmiraawo emo yetta Allah, kanko maa. ⁷ Sabu nder meeden walaa poofeydo gam hoore muudum tan, noon boo walaa maayeydo gam hoore muudum. ⁸ To faa nii en poofa, eden poofa gam Jawmiraawo. To en maayii boo, gam Jawmiraawo maayden. Gam ma'ajum, koo poofden, koo maayden, Jawmiraawo jeyi en. ⁹ Kanjum wadi Yeesu maayi ummitii, gam faa o laato Jawmiraawo maaybe e foofeybe. ¹⁰ To noon, ko jeyi aan pelantaa bannda goondindo ? Koo kay, ko jeyi njavortodaa mo ? Wanaa en fuu en ndaroto yeeso Allah, o sernana en naa ? ¹¹ Gam dum vinndaama :

« Jawmiraawo vi'i :
Mi hunorake hoore am,
koo moye no diccoto yeeso am,
koo moye no saaydiney miin woni Allah. » †

¹² Noon koo moye meeden toontorantoo hoore muudum yeeso Allah. ¹³ Gam ma'ajum, en ngoor felfeltirgo hakkunde meeden.

Ta'a waf ko do"ata bannda nder hakke

Ko buri fuu, en kooy anniya nder berde meeden en kuwataa ko fergata banndiraabe meeden, be ndo"o. ¹⁴ Nder kawtal am e Yeesu Jawmiraawo, mi tabbitinii walaa nyaamdu harmundu yeeso Allah. Ammaa to goddo nyumii wodndu nyaamdu no harmundu, kankondu harmani. ¹⁵ To ko nyaamataa mettinii bernde bannda goondindo, ndeen a tokkaay laawol yidde. Ta'a woor ko nyaamataa laato daliila halkere bannda mo *Almasiifu maayi gam muudum. ¹⁶ Ta'a woor goddo hallina ko laatii booddum e maada. ¹⁷ Gam *laamu Allah naa dum haala nyaam e yar, ammaa dum haala

† Ecaaya 45.23

aadilaaku e jam e velvelo ko *Ruhu Ceniido hokkata. ¹⁸ Kuuranoowo Almasiifu e iri ngu'u gikku no veley Allah, yimbe boo no teddiney mo.

¹⁹ Gam ma'ajum, en ti'ino yillaaago ko waddata jam hakkunde meeden, e ko semmbidinta goondinki koo moye meeden. ²⁰ Ta'a bonnu kuugal Allah gam nyaamdu. E goonga, koo nduye nyaamdu e halalti, ammaa dum voodaa nyaamaa nyaamdu wadeydu bannda goondindo yana nder hakke. ²¹ Dum burii voodgo ta'a nyaam kusel, ta'a yar *innaboojam, e koo dume ko do"ata bannda nder hakke. ²² Woor ko nyumataa dow fii duum fuu laato hakkunde maada e Allah. Barkaa laatanoo mo nyumo muudum felaay dum dow ko resi no booddum. ²³ Ammaa baddo cekkaa dow ko nyaamata, to o nyaamii dum, Allah no sernaney mo, gam o nyaamraay dum e goondinki. Koo dume ko wadaaka e goondinki no hakke.

To' on laato yidanbe ko'e mu'en

15 Enen be goondinki mu'en semmbidi, e haani mballen be goondinki mu'en semmbidaa. To' en laato be yidde hoore. ² Sey koo moye meeden yilloo wadgo ko velata bernde banndum, faa nafa mo, semmbidina goondinki ma'ako. ³ Gam koo *Almasiifu yillaaki ko velata dum, ammaa kama no dum vinndiraa : « Kuddi hudbe ma, yanii dow am. » †⁴ Koo dume ko vinndanoo nder *Deftere Seniinde ndeenno, dum vinndaama gam ekkitingo en. Kanjum hokkata en munyal e berde de'ude faa keben tammunde. ⁵ Allah jawmu munyal e de'ere berde hokka on laataago be nyumo wo'oto hakkunde moodon nder tokkugo misaalu Yeesu Almasiifu. ⁶ Noon teddirton Allah Baaba Jawmiraawo meeden Yeesu Almasiifu e honnduko wo'oto e nyumo wo'oto.

⁷ Gam ma'ajum, njabnjabtiree hakkunde moodon, noon no Almasiifu jabri on, gam faa Allah mawnee. ⁸ Emi vi'a on : Almasiifu laatake maccudo *Yahuudu'en gam o holla be Allah no koolniido, nder hebbingo alka-walji di o wadannoo maamiraabe mabbe arambe. ⁹ O warii boo gam *yimbe be laataaki Yahuudu'en teddina Allah, sabu endam muudum. Kama ko *Deftere vi'i :

« Gam ma'ajum, mi yettete nder yimbe be laataaki Yahuudu'en,
mi yimey gimi maaltugo innde maada. » †

¹⁰ Kadimaa wodnde aayaare vi'i :

« Onon leyyi, nandee beldum e yimbe Allah. » †

¹¹ Nde besdii boo vi'igo :

« Ngettee Jawmiraawo, onon leyyi fuu,
maaltee mo, onon yimbe duuniyaaru. » †

¹² *Annabi Ecaaya boo vi'i :

« Goddo ibdo e lenyol Jesse no warey,
o warey gam o laamanoo leyyi duuniyaaru,
dow ma'ako be ndesata tammunde mabbe. » †

¹³ Emi toroo Allah kokkoowo tammunde hebbina on velvelo, o hokka on jam barkaa goondinki ki

†† Jabuura 69.10 † 2 Samaa'iila 22.50 ; Jabuura 18.50 †† Tokki-taaki Tawreeta 32.43 †† Jabuura 117.1 ††† Ecaaya 11.10

ngoondindon mo, faa tammunde moodon yaha yeeso e besdaago gada e baawde *Ruhu Ceniido.

Kuugal Bulus

¹⁴ Banndiraabe am, mi tabbitinii on ngoodi gikku mboodngu, on heebbe anndal, koo moye moodon e waawi ekkitingo banndum. ¹⁵ Ammaa bannye nder ngo'ol dereewol mi hulaay vinndango on goddi haalaaji cafdi, sabu caahu ngu Allah hokki yam, gam faa mi hiimtina on ko anndudon. ¹⁶ Caahu nguun laati ni yam kuwanoowo Yeesu Almasiifu nder *yimbe be laataaki Yahuudu'en. Noon kuureymi kuugal *aardiido diina gada e wa'ajingo Habaru Allah Beldum, gam faa yimbe be laataaki Yahuudu'en laato cakkiri mbelndi Allah, ndi Ruhu ma'ako seni. ¹⁷ Gam daliila kawtal am e Yeesu Almasiifu, emi waawi mantoraago kuugal ngal kuwaneymi Allah. ¹⁸ Mi walaa semmbee volvugo ngod-ka feere, sey dow kuugal ngal Almasiifu huwi gada e am, gam waddugo yimbe be laataaki Yahuudu'en e d'owtanaago Allah. O huwii dum gada e bolle am e kuude am ¹⁹ e alaamaaji e kuude kaayniide de kuurumi baawde *Ruhu Allah. Noon nga'ajinirmi Habaru Almasiifu Beldum nder jaaje deen fuu, gada *Urusaliima faa yahago Ilirikum. ²⁰ Ko ngidmi nder bernde am woni mi wa'ajina *Habaru Beldum to yimbe be meedaay nango habaru Almasiifu, gam to' mi mah dow to goddo fuddi mahago. ²¹ Kama no *Deftere vi'ii :

« Yimbe be meedaay yecceego habaru ma'ako no andey mo,

be meedaay nango habaru ma'ako no pahamey. » †

Nyumooji Bulus

²² Kuugal ngaal wadi nde duuddum mi hebaay laawol wargo to moodon, ²³ ammaa jo'oni mi heynii kuugal am nder de'e jaaje, kadimaa duubi duuddi emi haabi yi'igo on. ²⁴ Emi yidi mi yaala to moodon wakkaci njaheymi Espaanija. To mi warii yahago toon, emi yidi njoobnon yam, baawo mi nanii beldum joododaago e moodon balde sedda. ²⁵ Ammaa jo'oni mi yahey *Urusaliima, gam mi yaharana yimbe Allah ballal. ²⁶ Sabu goondinbe wonbe Makedooniya e Aakaya anniyake hawritgo ballal gam vallugo sooybe nder yimbe Allah wonbe Urusaliima. ²⁷ Kambe e ko'e mabbe mbaadi anniya kaan, koo to wadgo dum e laatii biyaago nya maande to mabbe. Gam to *Yahuudu'en goondinbe cenndii barkaaji Ruhu e goondinbe *be laataaki Yahuudu'en, ndeen e haani goondinbe been mballira Yahuudu'en jawdi mabbe. ²⁸ To mi heynii kuugal ngaal, waa to mi hokkii be ballal ngal dum hawritani be, mi yahey lesdi Espaanija, ammaa sey to mi yaalii to moodon. ²⁹ Emi anndi, to mi warii to moodon, mi wardey e barkaaji Almasiifu fuu.

³⁰ Banndiraabe, gam Jawmiraawo meeden Yeesu Almasiifu e yidde nde Ruhu Allah hokkata en, emi toroo on mballee yam toraago Allah. ³¹ Toree Allah hisna yam e juude salii be goondingo Yeesu wonbe lesdi

*Yahuudiya. Kadimaa toree mo o wada yimbe Allah wonbe *Urusaliima njaba ballal ngal njaharaneymi be. ³² To Allah jabii, mi warey to moodon nder velvelo, mi fooftida e moodon balde sedda. ³³ Allah kokkoowo jam wonda e moodon on fuu. Aamiin.

Kinnooje Bulus

16 Emi yidi teddinon banndii'en debbo bi'eteedo Fiibi, go'oto nder aardiibe *ikiliisiya ngonka Kenkereya. ² Njabbee mo nder innde Jawmiraawo, noon no haani dum jabboroo yimbe Allah. Kokkee mo ballal ngal o woodi bukaata muudum fuu to moodon, gam o vallii yimbe duudbe, miin e hoore am o vallii yam.

³ Kinnee Piriisiila e Akiilas, be kuudeymi kuugal Yeesu *Almasiifu. ⁴ Be kokkii yonki mabbe gam hisnugo ki am. Mi yettii be, wanaa miin tan yettata be, faa e ikiliisiyaaji *yimbe be laataaki Yahuudu'en e ngetta be.

⁵ Kinnee boo ikiliisiya kawritooha nder wuro mabbe.

Kinnee higoo am mo ngidmi bi'eteedo Epaynetus, goondindo Almasiifu arano nder lesdi Aasiya fuu.

⁶ Kinnanee yam Maryaama kuwando on e semmbee muudum fuu. ⁷ Kinnanee yam Anndaroonikus e Yuniyas, banndiraabe am Yahuudu'en be omndidanoomi nder kaso. Be lilaabe teddinaabe, kadimaa be aartii yam goondingo Almasiifu.

⁸ Emi hinna Ampilyatus higoo am mo ngidmi sabu Jawmiraawo. ⁹ Kinnanee yam Urbaanus, mo kuudeten nder kuugal Almasiifu, e higoo am Istaakis mo ngidmi.

¹⁰ Kinnanee yam Apeles, mo dum tabbitini e tokki Almasiifu e goonga. Kinnanee yam Aristobil e wuro muudum fuu. ¹¹ Kinnanee yam Herodiyon banndam Yahuuduwo. Kinnanee yam yimbe Jawmiraawo wonbe nder wuro Narsisi.

¹² Kinnanee yam Tiriifena e Tiriifosa, rewbe huwanoobe Jawmiraawo. Kinnanee yam boo Persis debbo gidaado kokkudo hoore muudum fuu gam kuugal Jawmiraawo. ¹³ Kinnanee yam Rufus kuwanoowo Jawmiraawo cubaado, e inna ma'ako jogiido yam kama biyum. ¹⁴ Kinnanee yam Asinkiritus e Felegon e Hermes e Patorobas e Hermas e banndiraabe goondinbe wondube e mabbe. ¹⁵ Kinnanee yam Filologus e Juuliya e Nereyus e banndum debbo e Olimpasi e seniibe fuu wondube e mabbe.

¹⁶ Kinnindiree e hinnoore higaaku. Ikiliisiyaaji fuu e kinna on.

¹⁷ Banndiraabe, emi toroo on, kakkilane waddoobe ceedal hakkunde moodon, e majjina on gada e fe'aa-go ekkitinol ngol kebdon. Ngoddee be, ¹⁸ gam iri ben doon yimbe wanaa Jawmiraawo meeden *Almasiifu be kuwanta, ammaa deedi mabbe be kuwanta. E bolle belde e manooje fewre be majjinirta yimbe be ngalaa yoyre. ¹⁹ Koo moye nanii no tokkirdon Yeesu, kanjum mbeloriidon yam. Ammaa emi yidi laatoodon yoyanbe ko voodi, be ngalaa feloore dow ko voodaa. ²⁰ Allah kokkoowo jam no namey baawde *Ceydaan, o yowa on dow ma'ako naa ko neebi.

Jawmiraawo meeden Yeesu Almasiifu barkidina on.

† Ecaaya 52.15

²¹ Timote mo kuudeymi e hinna on. Noon boo Lusiyus e Jaason e Sosipater banndiraabe am Yahu-udu'en e kinna on.

²² Miin Tertiyus balludo † Bulus vinndango on ngo'ol dereewol, emi hinna on sabu kawtal meeden e Jawmiraawo.

²³ Gaayus beernudo yam nder wuro muudum, mo ikiliisiya hawritata nder wuro muudum, e hinna on. Erastus desoowo ceede si'ire e banndii en Kartus boo e kinna on.

[²⁴] ††

† *Koo dume ko vinndaa nder ngo'ol dereewol dum bolle Bulus. Tertiyus no vinndu tan.* †† *Godđi dereeji ngalaa aayaare aciriin e*

²⁵ Maaltooje laatanoo Allah, baawdo semmbidingo on gada e *Habarū Beldum dum nga'ajineymi dow Yeesu Almasiifu. Habaru Beldum duum, dum sirri cudanoodum ila jaamanuuji duuddi yabbiidi. ²⁶ Ammaa jo'oni dum vannginanaama leyyi duuniyaaru fuu e njaayri, gada e defte *annabo'en fodde ko Allah tabbitdo vi'i, gam faa di ngoondina mo, di downtanoo mo.

²⁷ Allah kam tan woni anndudo koo dume. Teddungal laatanoo mo faa abadaa, barkaa Yeesu Almasiifu ! Aamiin.

joveenayi (24) vi'inde : Jawmiraawo meeden Yeesu Almasiifu barkidina on. Aamiin.

1 Korontu'en

Tindinoore

Bulus lilaado Yeesu vinndii ngo'ol dereewol. O vinndii ngol faro duubi hamsiin e jovi (55) baawo dimeeki Yeesu. Kanngol woni dereewol aranol ngol o vinndani ikiliisiya ngonka si'ire Korontu, wakkaci dum o woni si'ire Efesu. Bulus kam tiggi ikiliisiya kaan.

Nder jamaniiru nduun, Korontu no si'ire mawnde nder lesdi Aakaya. Ende anndiraa kuude feere-feere : lu-umaaku e risku e anndal e jande e diinaaji feere-feere e jeenu.

O vinndii dereewol ngool gam o vo'ina jokkirgol ngol o nanii e woodi hakkunde mabbe. Kadimaa yimbe ikiliisiya kaan mbinndanii Bulus dereewol gam yamgo caawara ma'ako dow ku'uje feere-feere.

Bulus durvodii e torraaji feere-feere gondi nder ikiliisiya Korontu, kama peerootal hakkunde mabbe, e njeenu, e haala koobgal, e ko haani nder ikiliisiya e ko haanaay, e ko foti nder jo'onde goondinbe e ko fotay. Ebe ngoodi bukaata ekkiteeneego dow kokke Ruhu Ceniido e dow ummitineeki maaybe. Nder suura sappo e tati (13), Bulus hollii be yidde e buri kokke Allah koriide fuu mawnugo.

Tokkindirki haalaaji

Hinnoore Bulus e do'aare muudum (1.1-9)

Jokkirgol e peerootal nder ikiliisiya (1.10-4.21)

Jo'onde goondindo Yeesu (5.1-7.40)

Goondinbe Yeesu e ko hirsanaa gumkiji (8.1-11.1)

No dum teddirirta Allah (11.2-14.40)

Ummitaaki Yeesu nder maayde (15.1-58)

Vallugo goondinbe Yeesu wonbe Urusaliima (16.1-4)

Anniyaaji Bulus e kinnooje cakitiide (16.5-24)

1 Miin Bulus noddaado laatii *lilaado Yeesu *Almasiifu gada e nyumo Allah, e Sostenes bannidii en mbinndani on ngo'ol dereewol. ² Emin kinna *ikiliisiya Allah ngonka nder si'ire Korontu, be Allah noddii laato yimbe muudum seniibe. Allah senii on gada e kawtal moodon e Yeesu Almasiifu, onon e noddoo be innde ma'ako wonbe koo toyee fuu. Kanko woni Jawmiraawo meeden, enen e mabbe fuu. ³ Allah Baaba meeden e Jawmiraawo meeden Yeesu Almasiifu kokku on jam e barkaa.

Bulus yettii Allah gam Korontu'en

⁴ Wakkaci fuu emi yetta Allah gam moodon dow caahu ngu o hokki on gada e Yeesu *Almasiifu. ⁵ Waa-to nder kawtal e Almasiifu kebrudon ko voodi fuu, on kebii baawal bolle e anndal. ⁶ Kama no habaru Almasiifu dum min caaydini joodorii nder berde moodon, ⁷ noon kebrudon kokke Allah fuu. Nder deentuki nyalaande bannuki Yeesu Almasiifu Jawmiraawo meeden, on keppaay koo go'otal. ⁸ Allah semmbidinta on faa timmoode, gam laatoodon be ngalaa feloore nyannde bittoyki Jawmiraawo meeden Yeesu Almasiifu. ⁹ Kanko noddudo on nattudon nder kawtal e *Biyi-iko Yeesu Almasiifu Jawmiraawo meeden, o koolniido.

Jokkirgol nder ikiliisiya

¹⁰ Banndiraabe, emi toroo on nder innde Jawmiraawo meeden Yeesu *Almasiifu : to' jokkirgol laato nder moodon, ammaa potee, laatee be hakkiilo wo'oto e nyumo wo'oto. ¹¹ Banndiraabe am, yimbe wuro Kolowe mbi'ii yam e woodi jokkirgol hakkunde moodon. ¹² Mi nanii wobbe moodon e mbi'a : « Miin, Bulus tokkumi », wobbe boo e mbi'a « Miin, Apolos tokkumi », wobbe e mbi'a « Miin, Biiturus tokkumi », kadimaa wobbe e mbi'a « Miin, Almasiifu tokkumi ». ¹³ Koo Almasiifu senditake gebe feere-feere naa ? Nakay Bulus maayani on dow *gaafagal, na e innde Bulus mba'aranaadon *baptisma ? ¹⁴ Mi yettii Allah gam mi wadanaay koo go'oto moodon baptisma, to naa Kirispus e Gaayus. ¹⁵ Noon boo, walaa koo go'oto moodon waawi vi'igo e innde am wa'aranaa baptisma. ¹⁶ (Kay, mi hiimtake, asee mi wadanii Istefaanus e wuro muudum baptisma. Ammaa baawo mabbe, mi anndaa koo mi wadanii goddo feere baptisma.) ¹⁷ Almasiifu lilaay yam gam mi wadana yimbe baptisma, ammaa o lili yam gam mi wa'ajina yimbe *Habarur Beldum, naa e huutirgo anndal yimbe, gam to' mi meheridin habaru maayde ma'ako dow gaafagal.

Almasiifu woni baawde e anndal Allah

¹⁸ Habaru maayde Yeesu dow *gaafagal e laatani been halketebe vemmber, ammaa enen hisnaabe, eden ndaari dum baawde Allah. ¹⁹ Dum vinndaama nder *Deftere Seniinde :

« Mi bonney anndal been tammiiibe e ngoodi anndal, mi majjiney fahamu been tammiiibe no yoybe. » †
²⁰ Ndeen anndube e *moodibbe *Tawreeta e been tammiiibe no anndube nder ndu'u jaamaniiru wakkaci mabbe re'i, gam Allah waylitii anndal duuniyaaru laa-too vemmber. ²¹ Yimbe e anndal mu"en fuu, mbaawaay yi'igo Allah toon to o vanngini anndal ma'ako. Gam ma'ajum Allah siryii hisnirgo goondinbe gada e ko min nga'ajinta, ko yimbe ndaari kama vemmber. ²² *Yahuudu'en e ngidi yi'igo alaamaaji kaayniidi, *Helenankoo'en boo e ndaara anndal. ²³ Ammaa minon, emin nga'ajina habaru *Almasiifu bilanoodo dow gaafagal. Habaru duum e laatii daliila fergere to Yahuudu'en. *Leyyi di laataaki Yahuudu'en boo, e dum laatani be kama vemmber. ²⁴ Ammaa noddaabe Allah, koo be Yahuudu'en, koo be laataaki Yahuudu'en, Almasiifu e laatii baawde Allah e anndal muudum. ²⁵ Gam kuugal Allah ngal yimbe ndaari kama vemmber, e buri anndal yimbe. Ko be ndaari kama ciya semmbee Allah boo, e buri semmbee neddo.

²⁶ Banndiraabe am, kiimtee no laatinoodon ko Allah noddi on. Dow e giide neddo kam, woonbe yoyre e woonbe baawde e bibbe laamu duudaa nder moodon. ²⁷ Ammaa Allah subii ko yimbe mbi'ata ciya anndal, gam o semtina anndube duuniyaaru. O subii ko yimbe mbi'ata semmbidaa boo, gam o semtina semmbidbe. ²⁸ O subii ko famdi e ko yamni e ku'uje pamare laatiide mehere yeeso yimbe, gam o meheridina ko duuniyaaru raari mawdum. ²⁹ O wadii dum, gam to' koo moye mawnin hoore muudum yeeso ma'ako. ³⁰ O wadii on nder kawtal e Yeesu Almasiifu. Yeesu laatanake en anndal ivoyngal to Allah. Gada e ma'ako kebruden yerduye Allah e labbineeki e coottee, ³¹ kama ko *Deftere Seniinde vi'i : « Mantotoodo fuu, sey mantaroo kuugal Jawmiraawo. » ††

Wa'aji Bulus nder si'ire Korontu

2 Banndiraabe am, miin kam nde ngarmi to moodon gam mi wa'ajina on goonga Allah cuufika, mi yeccoraaki on ka e anndal duuniyaaru, koo boo e anndal burngal fahamu moodon. ² Nde ngondunoomi e moodon, mi jabaay wa'ajingo on goddum feere, to naa Yeesu *Almasiifu e maayde muudum dow *gaafagal. ³ Ko ngaroomi to moodon mi walaa semmbee, emi diwna korey gam kulol. ⁴ Ekkitinol am e wa'aji am daraaki dow baawal bolle am, koo dow anndal yimbe. Edum darii dow kuude kolleyde baawde *Ruhu Allah, ⁵ gam to' goondinki moodon daro dow anndal yimbe, ammaa ki daroo dow baawde Allah.

⁶ E noon fuu, emin doon nga'ajina anndal luggungal nder goondinbe semmbidbe nder goondinki, ammaa wanaa anndal duuniyaaru min nga'ajinta, koo anndal laamiibe ndu'u jaamaniiru halketebe. ⁷ Ammaa emin nga'ajina anndal Allah cuudaninoongal yimbe, ngal Allah siryii teddirgo en ila duuniyaaru tagaaka.

⁸ Laamiibe ndu'u jaamaniiru pahamaay anndal ngaal, gam kul be pahamuno ngal, daa be bilataano Jawmiraawo jawmu teddungal dow gaafagal. ⁹ Ammaa dum laatake kama ko *Deftere Seniinde vi'i :

« Ko neddo meedaay yi'igo, meedaay nango, e ko neddo meedaay nyumgo abadaa, kanjum Allah siryaniidbe dum. » ‡

¹⁰ Ammaa enen, Allah anndinii en sirri muudum gada e Ruhu Allah. Ruhu oon liinyata koo dume fuu, faa e nyumooji Allah luggudi. ¹¹ Walaa anndudo nyumo neddo, to naa ruhu ma'ako. Noon boo, walaa anndudo nyumooji Allah, sey *Ruhu Allah tan. ¹² Kanko on njabden. En njabaay ruhu duuniyaaru, ammaa en njabii Ruhu ivoydo to Allah. Gam ma'ajum en mbaawi fahamugo caahu ngu Allah wadani en. ¹³ Min mbolvanaay on bolle ma'ajum e anndal ngal min ekkiti gada e bibbe-aadama. Ammaa emin mbolvana on bolle de min ekkiti gada e Ruhu Allah, faa min pahamina ku'uje ruhu e been woonbe Ruhu. ¹⁴ Neddo mo walaa Ruhu Allah waawataa jabgo ku'uje Ruhu, gam e dum laatani mo kama vemmber. O waawataa fahamugo dum sam, gam sey gada e ballal Ruhu tan dum fahamirtee. ¹⁵ Neddo goondo Ruhu Allah e waawi senndindirgo koo dume fuu, ammaa kanko walaa baawdo fahamugo mo. ¹⁶ Dum vinndaama nder *Deftere Seniinde :

« Moye anndi nyumo Jawmiraawo ?

Moye waawi hokkugo mo caawara ? » ††

Ammaa enen, nyumooji Almasiifu ngoonden.

Allah hokkii koo moye kuugal muudum

3 Banndiraabe am, mi waawaay volvirango on kama no mboliraneymi heebbe *Ruhu Ceniido. Ammaa mi volviranii on kama yimbe tokkuba duuniyaaru, kama bikkon keccon nder goondinki *Almasiifu. ² Biraadam njarnumi on, naa nyaamdu tekkundu, gam on potaay nyaamgo ndu. Faa jo'oni boo, on potaay nyaamgo ndu, ³ gam faa hannde on ngoodi gikku yimbe duuniyaaru nder berde moodon. On ngoodi nawta e jokkirgol. Kanjum hollata edon nder duuniyaaru, on doon kuwa kuude yimbe duuniyaaru. ⁴ To goddo moodon vi'ii Bulus tokki, goddo feere boo vi'ii Apolos tokki, naa e dum holla edon tokki kuude duuniyaaru naa ?

⁵ Apolos no moye ? Bulus boo no moye ? Min fuu min huwanoobe Allah tan, be ngoondindon Allah gada e mu"en. Koo moye amin fuu e huwa ko Jawmiraawo hokki dum. ⁶ Miin Bulus mi aawi, Apolos yarni, ammaa Allah woni pudnoowo aawdi ndiin. ⁷ To noon, aawdo e jarnudo fuu laataaki koo dume, sey Allah pudnoowo aawdi ndiin tan jeyi teddungal. ⁸ Aawdo e jarnudo fuu

† Ecaaya 29.14 †† Yeremiya 9.24

‡ Ecaaya 64.3 ; 52.15 †† Ecaaya 40.13

e pota, koo moye mabbe fuu no hebey biya deydey e kuugal muudum. ⁹ Gam minon min huudoobe e Allah, onon ngonon ngesaa Allah e nyibdi ma'ako.

¹⁰ Dow e caahu ngu Allah wadani yam, mba'arumi fuddoode nyibki noon no baawdo nyibki fuddirta, goddo e maha dow ma'are. Ammaa sey koo moye ma-hoowo dow fuddoode ndeen hakkila no maharata.

¹¹ Gam walaa baawdo wadgo fuddoode nyibki feere, to wanaa fuddoode arande ndeen, waato Yeesu Almasiifu. ¹² Wobbe e doon mahara dow ma'are e jiinaariya e ajurfaari e kaaye dime, wobbe boo e doon mahara e ledde e yombe e geene. ¹³ Kuugal koo moye fuu no vanngey *nyannde-darngal, gam ngal godorte yiite. Yiite no holley koo moye kuugal ngal huwi. ¹⁴ Mo mahadi muudum wulaay dow fuddoode ndeen fuu, no hebey biya. ¹⁵ Mo yiite ngeen wuli mahadi muudum fuu hebataa biya. Kanko o hisey, ammaa o nandey kama punngitdo nder yiite.

¹⁶ Faa jo'oni on anndaa onon ngonon *Suudu Allah naa ? *Ruhu Allah boo e doon joodii nder moodon.

¹⁷ Bonnudo Suudu Allah fuu, Allah no halkey mo. Gam Suudu Allah no seniindu. Ay onon ngonon suudu nduun.

¹⁸ To' on yoynu ko'e moodon. To goddo moodon nyumii e woodi anndal iri ngal yimbe ndu'u duuniyaaru, sey o laatina hoore ma'ako bembo tawo, gam o heba anndal goongawal. ¹⁹ Gam anndal ndu'u duuniyaaru e laatii vemmberere yeeso Allah. Dum vinndama nder *Deftere Seniinde : « Allah no nanngirey andube yoyre mu''en. » ^{†20} Kadimaa nde vi'i : « Jawmiraawo e anndi nyumooji vi'etebe anndube no mehereeji. » ^{†21} Gam ma'ajum, to' goddo mantoro neddo. Gam onon njeyi koo dume fuu : ²² koo Bulus, koo Apolos, koo Biiturus, koo duuniyaaru, koo yonki, koo maayde, koo hanndejum, koo ko warata yeeso fuu, onon njeyi dum. ²³ Ammaa onon Almasiifu jeyi on, Almasiifu boo Allah jeyi dum.

Kuugal lilaabe Almasiifu

4 Ndaaree min huwanoobe *Almasiifu, halfinaabe sirriiji Allah. ² Dow ma'ajum boo, ko dum yidi e halfinaabe woni be laatoo hoolaabe. ³ Miin kam, koo onon, koo sernanoobe yimbe duuniyaaru cernani yam, dum waannataa yam. Koo miin boo, mi sernantaa hoore am. ⁴ Bernde am feldaay yam layfi, ammaa e noon fuu dum laatintaa yam gerdaado. Jawmiraawo kam sernanta yam. ⁵ Gam ma'ajum, to' on cernan yimbe ila wakkaci ceri'a waraay. Ndeentee faa Jawmiraawo vittoya. O suudtey ko suudii nder nibre, o wadda dum nder jayngol, o vannginey anniyaaji yimbe. Nyannde ndeen, koo moye fuu no hebey manoore Allah deydey ko haani hebgo.

⁶ Banndiraabe, bolle de mbi'imi on fuu, mi volvaay de gam min mana ko'e amin, miin e Apolos, ammaa gam min laatanoo on misaalu, faa pahamon de'e bolle : To' on kuultu ko vinndaa, to' on mantoro jannginoowo moodon, njavoodon mo wobbe. ⁷ Moye tammidaa a laatii ? Wanaa ko ngoondaa fuu Allah hokku maa dum

† Ayyuuba 5.13 †† Jabuura 94.11

naa ? To Allah hokku maa dum caahu, ko jeyi mantor-todaa dum ?

⁸ Ay onon on haarbe, riskube, faa ngu heyii on. On laatake laamiibe, naa e ballal amin ! Kul on laatino laamiibe e goonga, daa min laamodake e moodon ! ⁹ Ammaa minon lilaabe, emi tammii Allah laatini min baawo'en, kama tayanaabe ceri'a maayde, wareteebe yeeso koo moye. Min laatake jaltinirbe yeeso malaa'ika'en e yimbe duuniyaaru fuu. ¹⁰ Minon emin laatii vemmberere gam Almasiifu, ammaa onon on hakkilbe nder kawtal moodon e Almasiifu. Minon min ngalaa semmbee, onon on semmbidbe. Minon min yavaabe, onon on mawninaabe. ¹¹ Faa hannde min veelaabe, min domdube, min holbe, emin piyee, min ngalaa gure, ¹² min kuurii juude amin faa min tampi, gam min nyaamna ko'e amin. To yimbe la'anii min, min mbarkidiney be, to be torrii min, min munyaney be, ¹³ to yimbe njaasnii min, min toontorto be haala mbelka. Faa hannde emin ndaaree kama mbuubri duuniyaaru, e tuhundi ndi yimbe ndufoyta.

¹⁴ Mi vinndanaay on dum gam mi semtina on, ammaa gam mi vaggina on, onon bibbe am yidaabe.

¹⁵ Koo to on kebii jannginoobe dubuuje-dubuuje ekkitineybe on tokkugo Almasiifu, anndee baaba go'oto tan ngoondon. Gam nder kawtal moodon e Almasiifu kam, miin woni baaba moodon gada e *Habararu Beldum dum nga'ajinmi on. ¹⁶ Gam ma'ajum emi toroo on, ngeemminee yam. ¹⁷ Kanjum wadi lildoy-mi on Timote biyam gidaado, koolaado nder kawtal e Jawmiraawo. O hiimtinney on no tokkirmi Yeesu Almasiifu, e ko ekkitinmi koo toyey nder *ikiliisiyaaji. ¹⁸ Wobbe moodon e mawnitoo, gam be nyumii mi warataa to moodon. ¹⁹ Ammaa to Jawmiraawo jabii, mi warey to moodon jaawdum, mi yi'a baawde mawnitii be been, naa bolle mabbe tan. ²⁰ Gam *laamu Allah naa dum e bolle woni, ammaa e kuude kuuraade e baawde *Ruhu Ceniido. ²¹ Dume ngidfon mi warda to moodon, sawru, na yidde e ne'aare ?

Kuude cementiniide nder ikiliisiya Korontu

5 Mi nanii e woodi wadoobe njeenu nder moodon. Iri njeenu nguun meedaay wadeego koo nder heeferbe, faa goddo nder moodon laatini debbo baaba muudum ‡ kama koree muudum ! ² Faa on doon mantoro dum ! Ko haani berde moodon metta dow ma'ajum, mburtinon badeydo iri kuugal ngaal nder moodon.

³ Miin kam, koo to mi waldaa e moodon nder bandu, emi wondi e moodon nder ruhu. Gam ma'ajum mi aartii mi sernanii kuudo iri kuugal ngaal nder innde Jawmiraawo meeden Yeesu. ⁴ Nde kawritfon fuu, ruhu am e baawde Jawmiraawo meeden Yeesu e ngondi e moodon, ⁵ kokkee iri neddo oon nder junngo *Ceydaan, gam suunooji banndu ma'ako kalkee, ammaa yonki ma'ako hisnee nyannde bittoyki Jawmiraawo.

‡ Waato nalwu inna ma'ako.

⁶ Ko mantortoodon duum voodaa ! On anndaa *yu-ufnirdum † sedda yuufnata conndi buroodi faa ndi heeva naa ? ⁷ Labbinee ko'e moodon, ittee hakkeeki nanndudi e yuufnirdum kihidum gondi nder moodon, gam laatoodon conndi kesri njiibaandi ndi walaa yu-ufnirdum. Kayri laatiidon boo, gam lahiyaari meeden ndi *juulde Kuultol hirsaa, waato *Almasiifu. ⁸ Gam ma'ajum, mbademma juulde Kuultol deen, naa e buroodi dum yuufnirdum kihidum, waato nganyaandi e halleende, ammaa mba'aremma de e buroodi dum walaa yuufnirdum, waato senaare e goonga.

⁹ Nder dereewol ngol mbinndannoomi on, mi vi'ii on to' on kawtu e wadoobe njeenu. ¹⁰ Mi vi'aay dum dow wadoobe njeenu e be koday e wuybe e sujjidanoobe gumkijji wonbe nder duuniyaaru. To dum noonno, daa doole mburtoodon duuniyaaru. ¹¹ Ammaa jo'oni raa ko ngidmi vi'igo on : to' on kawtu e yimbe vi'oobe no goondinbe, ammaa be wadoobe njeenu, koo sujjidanoobe gumkijji, koo be koday, koo hudoobe yimbe, koo yaroobe, koo wuybe. To' on nyaamdu e iri yimbe been. ¹²⁻¹³ Dume waanni yam e sernango yimbe be ngalaa nder *ikiliisiya ? Allah sernanta yimbe been. Ammaa onon njowanaa sernango goondinbe. Gam *Deftere Seniinde vi'i : « Ittee neddo kalludo nder moodon. » ††

To' goondinbe ngullootir

6 To goddo moodon e yidi wullaago bannidum, ko jeyi o semtaay wullaago mo to *yimbe be laataaki yimbe Allah ? E haani o wulloyoo mo to yimbe Allah. ² On anndaa yimbe Alah cernanoyta ndu'u duuniyaaru naa ? To onon cernanoyta ndu'u duuniyaaru, ndeen on mbaawi sernango fii pamarum. ³ Anndee, enen cernanoyta faa e malaa'ika'en, hakko fii duuniyaaru. ⁴ To on luhurii hakkunde moodon dow fii duuniyaaru, gam dume ngullootirton to yimbe be laataaki goddum yeeso *ikiliisiya ? ⁵ Mi vi'ii on dum gam cemton. Asee, on ngalaa neddo koo go'oto mo hakkiilo baawdo sernugo hakkunde bannidiraabe goondinbe naa ? ⁶ Ko jeyi goondindo yaharata bannidum goondindo yeeso yimbe be ngoondinaay, gam be cernana mo ?

⁷ Gullootirki moodon e holla on njakki. Ko jeyi on mbaawaay munyango badando on layfi e gujjudo on ? ⁸ Ammaa onon e ko'e moodon on doon mbada ko halli, on doon njamboo faa e bannidiraabe moodon yimbe Allah.

⁹ On anndi daahir wadoobe ko halli nattataa *laamu Allah. To' on yoynee, gam hallube, e sujjidanoobe gumkijji, e wadoobe njeenu, e worbe waaldeybe e worbe, ¹⁰ e wuybe, e be koday, e yaroobe, e hudoobe yimbe, e te'etoobe, koo go'oto nder yimbe been nattataa laamu Allah. ¹¹ Noon wobbe moodon laatino, ammaa jo'oni on lootaama, on labbinaama, on laati-naama yimbe Allah gada e baawde innde Jawmiraawo meeden Yeesu *Almasiifu, kam e *Ruhu Allah meeden.

† Nder ngo'ol dereewol Bulus nanndinirii hakke e yuufnirdum.

†† Tokkitaaki Tawreeta 17.7

Kuutiniree balli moodon gam teddingo Allah

¹² Wobbe moodon e mbi'a : « Emi waawi wadgo ko veli yam fuu. » Ee, ammaa wanaa dum fuu nafata. Dum goonga, emi waawi wadgo koo dume fuu, ammaa mi jabataa laataago maccudo koo dume. ¹³ Kadi-maa edon mbi'a : « Nyaamdu e laatii gam reedu, reedu e laatii gam nyaamdu », ammaa Allah no halkey dum, dum fuu didum. Banndu neddo tagaaka gam wadgo njeenu, ammaa ndu tagaama gam teddingo Jawmiraawo, kanko jeyi balli meeden. ¹⁴ Noon no Allah ummitiniri Jawmiraawo meeden nder maayde, noon o ummitinirta balli meeden enen boo, gada e baawde ma'ako. ¹⁵ On anndaa balli moodon ngoni jokkule bannu *Almasiifu naa ? Kadin mi hooya jokkule bannu Almasiifu mi yahara de to furdu naa ? Dum wadataako sam ! ¹⁶ On anndaa baaldudo e furdu laatake bannu wo'oru e ma'ako naa ? Dum vinndaama nder *Deftere Seniinde : « Be fuu dido be laatoto bannu wo'oru. » ¹⁷ Ammaa kawtudo e Jawmiraawo laatake ruhu go'oto e ma'ako. ¹⁸ Nyaaree njeenu. Hakke dum neddo wadi fuu, dum nyiddintaa bannu muudum, ammaa baddo njeenu fuu nyiddinii bannu muudum. ¹⁹ Koo on anndaa balli moodon laatii suudu *Ruhu Ceniido gondo nder moodon mo Allah hokki on naa ? To noon, on njeyaa ko'e moodon, ²⁰ Allah soottorake on e fii caaddum. Gam ma'ajum teddiniree Allah balli moodon.

Toontol yamde dow koobgal

7 Jo'oni kam mi toontoto on yamde de mbin-donoydon yam, waato : « To gorko joodake hoovaaki dum booddum, na dum voodaa ? » ² Dum booddum, ammaa gam hulgo njeenu, dum burii voodgo gorko hoovoo, debbo boo hoovee. ³ Sey gorko joododoo e koree muudum noon no haani, noon boo debbo joododoo e koree muudum noon no haani. ⁴ Gam debbo jeyaa bannu muudum, gorko jeyi ndu. Gorko boo jeyaa bannu muudum, debbo jeyi ndu. ⁵ To' on calootir waaldugo, to naa on narrii dow ma'ajum gam wakkaci sedda, faa kebon de'ere gam wadgo do'aare. Ammaa baawo ma'ajum besdee haw-tugo, gam to' *Ceydaan heb laawol jarrabaago on gada e dullere waawtugo suunooji moodon. ⁶ Ko mbi'imi on naa dum doole, ammaa dum caawara. ⁷ Emi yidnoo yimbe fuu laatoo be koovaaki kama no laatiimi. Ammaa koo moye fuu e kokkal ngal Allah hokki dum, o'o e ngal muudum, on daa'e e ngal muudum.

⁸ Emi vi'a rewbe e worbe be koovaaki, e be koreeji mu'en maayi, dum burii voodgo be njoodoo be koovaaki kama am. ⁹ Ammaa to be mbaawataa reengo ko'e mabbe, e haani be koovoo, gam to' suunooji koobgal waannu be.

¹⁰ Onon hoovotirbe, emi hokka on dooka, ammaa naa to am ka ivi, to Jawmiraawo ka ivoyi. Kanka woni, to' debbo seed e koree muudum. ¹¹ Ammaa to o seedii e koree ma'ako, sey o joodoo o gowroojo, koo boo o

‡ Fuddoode 2.24

fota e koree ma'ako. Gorko boo to' seer koree muudum.

¹² Ammaa dow e horiibe, miin e hoore am validata e mu"en, wanaa Jawmiraawo. To goondindo Yeesu e woodi debbo mo goondinaay, to debbo jabii joododaago e ma'ako, to o seer mo. ¹³ To debbo goondindo e wondi e gorko mo goondinaay, to gorko jabii joododaago e ma'ako, to' o seed e ma'ako. ¹⁴ Gam gorko mo goondinaay e seniree kawtal e koree muudum goondindo, debbo mo goondinaay boo e seniree kawtal e koree muudum goondindo. To naa dum noon, daa bibbe moodon cenaaki, ammaa jo'oni be laatake senaabe. ¹⁵ Ammaa to mo goondinaay e yidi seedgo e goondindo, o yoofee. Goondindo debbo koo gorko, naa dum doole joododoo e mo goondinaay. Gam Allah noddii on njoodoodon jam. ¹⁶ Aan debbo goondindo, a tammii a waawi hisnugo koree maada naa? Aan boo gorko goondindo, a tammii a waawi hisnugo koree maada naa? Daahir on anndaa.

Njoodoree noon no Jawmiraawo noddiri on

¹⁷ E haani koo moye fuu joodoroo noon no Jawmiraawo hokkiri dum, e noon no laatino ko Allah noddii dum. Kanjum mbagginirmi *ikiliisiyaaji fuu. ¹⁸ To neddo no naadaado wakkaci ko Allah noddii mo, to' o yillo laataago kama mo naadaaka. Neddo mo naadaaka boo to Allah noddii mo, to' o yillo *naadeego. ¹⁹ Naadeego e ciya naadeego fuu nafataa koo dume, sey tokkugo dookaaji Allah tan nafata. ²⁰ Sey koo moye joodoroo noon no wontirnoo wakkaci ko Allah noddii dum. ²¹ To a maccudo ko Allah noddii ma, to' dum waannee. Ammaa to a hebii laawol rimdingo hoore maada, sey naftorodaa ngol. ²² Gam laatinoodo maccudo ko Jawmiraawo noddii dum, laatake dimdinaado Jawmiraawo. Noon boo, laatinoodo dimo ko Jawmiraawo noddii dum, laatake maccudo *Almasiifu. ²³ Jawmiraawo soottorake on e fii caddum, gam ma'ajum to' on latin ko'e moodon maccube yimbe.

²⁴ Banndiraabe am, sey koo moye fuu njoodoo yeeso Allah noon no laatino ko o noddii dum.

Be koovaaki e be koreeji mu"en maayi

²⁵ Dow yimbe be koovaaki, mi walaa dooka gada Jawmiraawo gam mabbe. Ammaa mi yeccoto ko nyummi, sabu Jawmiraawo latinii yam koolaado nder yurmeende muudum. ²⁶ Gam torraaji goondi hannde, mi nyumii dum burii voodgo neddo joodoroo noon no woni. ²⁷ To gorko e woodi koree, to' o raar seergo mo. To o walaa koree boo, to' o yillo koobgal. ²⁸ To a hoovake, a wadaay hakke. To debbo boo hoovaama, wadaay hakke. Ammaa torraaji no ngarey dow hooviibe e hoovaabe. Kanji ngidmi hisnugo on. ²⁹ Banndiraabe, raa ko ngidmi vi'igo on, wakkaci rammiti. Gada jo'oni, sey hooviibe laatoo kama be ngalaa koobgal, ³⁰ voyoobe to' mettam beram jaalo be, nanoobe beldum boo to' velvelo jaalo be, wadoobe luumaaku laatoo kama be njeyaa ngu, ³¹ naftortoobe ko woni

nder ndu'u duuniyaaru, to' be ngoondin dum nder berde mabbe. Gam fii duuniyaaru e no ndu va'i fuu no buutoto.

³² Emi yidi ngooron waannaago. Mo hoovaaki no hu'uucey e kuugal Jawmiraawo. Ko velata Jawmiraawo tan o yilloto. ³³ Ammaa kooviido e waannoo dow fii duuniyaaru, ko velata koree ma'ako tan o yilloto, ³⁴ to noon, hakkiilo ma'ako senndake nde didi. Debbo koovaado boo e waannoo dow fii duuniyaaru, emo yilloo velgo koree ma'ako. Ammaa debbo mo walaa koobgal, koo debbo mo meedaay waaldugo e gorko, e waannii dow kuugal Jawmiraawo, gam o laatoo laabdo nder banndu e ruhu fuu. ³⁵ Emi vi'a on dum gam dum nafa on, naa gam mi yoyna on. Ammaa emi yidi kuwon ko haani, tokkon Jawmiraawo e bernde wo'ore.

³⁶ To goddo e nder kayaaku muudum, dabbi debbo hoovaaki mo tawo, ammaa e hula semtingo mo kul hoovaaki mo, sey o hoovoo mo. To o wadii noon, o wadaay hakke. ³⁷ Ammaa to gorko oon wadii anniya nder bernde muudum hoovataako, wanaa dum doole o hoovoo dabbaado ma'ako, to faa emo waawti bernde ma'ako, ndeen o wadii ko voodi. ³⁸ Gam ma'ajum, kooviido dabbaado muudum wadii ko voodi, ammaa mo hoovaaki mo burii wadgo ko voodi. † ³⁹ Debbo koovaado laatake kabbaado, to faa koree ma'ako e foofa. Ammaa to koree ma'ako sooytii, emo waawi hoovaago mo o yidi fuu, ammaa sey o hoovoo tokkudo laawol Jawmiraawo. ⁴⁰ Ammaa to o joodake o walaa koree, jo'onde ma'ako no burey velgo. Kanjum woni nyumo am, kadimaa emi nyuma miin boo emi woodi *Ruhu Allah.

Haala teewu cakkanaangu gumkiiji

8 Dow haala teewu cakkanaangu gumkiiji, en anndi en fuu « en ngoodi anndal. » Ammaa anndal no waddey mawnitaare, yidde tan semmbidinta *ikiliisiya. ² Neddo tammiido e anndi goddum, o walaa anndal goongawal tawo. ³ Ammaa giddo Allah fuu, Allah e anndi mo.

⁴ Dow e nyaamki teewu cakkanaangu gumkiiji, eden anndi « gumkiiji nder duuniyaaru fuu no mehereeji ». Eden anndi boo « Allah o go'oto, goddo feere walaa. » ⁵ E woodi ko yimbe noddirta allaaaji gondi dow e gondi nder duuniyaaru. Daahir e woodi ko noddirta « allaaaji » e « jawmiraabe » duudbe, ⁶ ammaa enen kam, en anndi Allah no go'oto, *Baabiraawo Tagdo koo dume mo poofeten gam muudum. Kadimaa Jawmiraawo no go'oto, kanko woni Yeesu *Almasiifu, mo hu'unde fuu ivoyi to muudum, gada e ma'ako boo kebruden yonki.

⁷ Ammaa wanaa yimbe fuu ngoodi anndal ngaal. Wobbe vobnoobe tokkugo gumkiiji, to ebe nyaama ko sakkanaa gumkiiji, faa jo'oni ebe tammii teewu nguun gumki jeyi ngu. Ebe kula nyiddingo ko'e mabbe gada e *nyumooji berde mabbe peleydi be. ⁸ Goonga, nyaamdu battintaa en Allah. Nyaamki besdataa en, ciya nyaamki boo ustataa en. ⁹ Ammaa kakkilee to' ndimkaaku moodon laato ko fergata wobbe, be

† *Ma'ana aayaaje deen laabaay nder helenankoore.*

goondinki mu'en famdi. ¹⁰ Gam aan anndudo goonga, to goddo mo goondinki muudum famdi yi'ii ma eda nyaama nder suudu gumki, naa nyumo bernde ma'ako no semmbidiney mo, faa kanko boo o nyaama teewu cakkanaangu gumkiiji naa ? ¹¹ Noon boo, andal maada no laatoto daliila do'ere bannda tampudo, mo Almasiifu maayi gam muudum. ¹² Gada e wadgo noon, on mbadii hakke dow banndiraabe moodon be mbaawataa senndindirgo ko voodi e ko voodaa. Wadgo hakke dow mabbe dum wadgo hakke dow Almasiifu e hoore muudum. ¹³ Gam ma'ajum to nyaamdu e do'a banndam mo goondinki muudum famdi, ndeen mi besdataa nyaamgo teewu kadin sam, gam to' mi do'u banndam.

Ko haandani lilaado

9 Naa mi dimo naa ? Naa mi *lilaado naa ? Naa mi yi'ii Jawmiraawo meeden Yeesu naa ? Naa onon laatii nafuuda kuugal am gam Jawmiraawo naa ? ² Koo to wobbe njabaay mi lilaado, dow moodon onon kam mi lilaado. Gam goondinki moodon kam hollata daahir Jawmiraawo liloyi yam.

³ Raa ko toontortoomi feloobe yam : ⁴ wanaa emin kaani hebgo yar e nyaam nder kuugal amin naa ? ⁵ Wanaa emin kaani yahadugo e rewbe amin goondinbe kama no minyiraabe Jawmiraawo e Biiturus e lilaabe horiibe fuu mbadata naa ? ⁶ Koo miin e Barnabas tan laatii lilaabe haanbe huugo gam keba ko nyaami naa ? ⁷ Moye nder moodon meedi yi'igo soojeeru nyaamneyndu hoore muudum ? Moye remata, mo nyaamataa ko tayi nder ngesaa muudum ? Moye durata mo yarataa kosam sefre muudum ?

⁸ Ko mbi'imi daraaki dow nyumooji yimbe tan, ammaa faa e *Tawreeta volvi dow ma'ajum. ⁹ Gam dum vinndaama nder Tawreeta *Muusa : « Ta'a suum honduko ngaari corbirdi gawri. » [†] Wanaa gam Allah e waannaa, e ga'i tan o vi'i ka. ¹⁰ Naa dum dow amin o volvi bolle deen naa ? Daahir, dow amin o volvi bolle deen, sey demoowo e corboowo gawri fuu kuwa dow tammunde hebgo gedal mu'en nder ma'ari. ¹¹ Min aawii barkaaji ruhunkeeki nder moodon. Kadin dum goddum mawdum to min tayii fii duuniyaaru nder moodon naa ? ¹² To wobbe e kaani hebgo nyaamdu e juude moodon, minon min buraay be naa ?

Ammaa minon, min kuutiniraay baawde amin. Min munyanii koo dume fuu, gam to' koo dume had Habaru *Almasiifu Beldum yahago yeeso. ¹³ Edon ann-di laabdum, huwoobe nder *Wuro Allah Seniingo e keba nyaamdu mu'en nder ko yimbe ngaddata gam wuro ngoon. Noon boo sakkoobe sadakaaji dow sakkirde e keba gedal mu'en gada nder sadakaaji diin. ¹⁴ Noon Jawmiraawo vi'i : sey wa'ajinoobe *Habar Beldum nyaamra e kuugal Habaru Beldum duum.

¹⁵ Ammaa miin mi meedaay huutinirgo baawde deen, kadimaa mi vinndaay dum gam mi heba dum. Mi burii yidgo mi maaya dow e goddo hadammi man-toraago salaago jabgo biya gam kuugal am. ¹⁶ Mi man-

tortaako wa'ajingo Habaru Beldum, gam e dum laatanii yam doole mi wa'ajina dum. Kayco am kul mi wa'ajinaay Habaru Beldum duum ! ¹⁷ To miin e hoore am subnoo huugo kuugal ngaal, daa mi hebeyno biya. Ammaa naa dum kuugal ngal cubmi, emi huwa kuugal ngal kalfinaami. ¹⁸ To noon, dume woni biya am ? Biya am woni wa'ajingo Habaru Beldum caahu, mi yil-lataako hebgo ko haani mi heba gam kuugal ngaal.

¹⁹ Miin mi dimo, mi laataaki maccudo goddo, ammaa mi wadii hoore am maccudo yimbe fuu, faa mi wad-doya yimbe duudbe to Almasiifu. ²⁰ Nder *Yahuudu'en, mi laatinii hoore am Yahuuduujo, gam mi foodoya be. Koo nde laatii miin e hoore am mi laataaki maccudo Tawreeta. Nder tokkuba Tawreeta Muusa, mi laatinney hoore am tokkudo Tawreeta, gam mi foodoya be. ²¹ To emi nder be anndaa Tawreeta Muusa boo, mi laatinney hoore am kama mo anndaa Tawreeta, gam mi foodoya be. Kanjum dum hollataa mi tokkaay dookaaji Allah, gam emi tokki dookaaji Almasiifu. ²² To emi wondi e tampube nder goondinki boo, mi wadey hoore am tampudo, gam mi foodoya be. Walaa no mi laatinaay hoore am, gam no dum wadi fuu wobbe keba kisndam. ²³ Ko mbadeymi fuu, mi wadey dum gam Habaru Beldum, faa mi heba gedal am nder barkaaji wa'ajingo Habaru Beldum duum.

²⁴ Edon anndi duudbe e nyaara nder dadootiro, ammaa go'oto tan dadata, heba biya dadki. Gam ma'ajum, nyaaree faa kebon biya kaan.

²⁵ Dadootiroobe e elta balli mu'en elto naawngo. Ebe mbada noon, gam be keba biya nde'ooha jaawdum, ammaa enen en kebey biya tabbityka. ²⁶ Gam ma'ajum nyaardu am laataaki mehere, mi laatake kama lukkoowo mo voofataa ko lukkataa. ²⁷ Ammaa miin emi fooroo banndu am e semmbee, faa mi darvana ndu, gam miin ga'ajindo wobbe, to' mi vurtinee.

To' on tokku gumkiiji

10 Banndiraabe, emi yidi pahamon ko laataninoo maamiraabe meeden jaamaniiru *Muusa. Be fuu be nduugake lees dowdi ruuldere ^{††}, be kuultii maayo jam. ² Nder kawtal mabbe e Muusa, be fuu be kebii wadaneego *baptisma nder ruuldere e maayo ngoon. ³ Kadimaa be fuu be nyaamii nyaamdu wo'oru ivoyndu to Allah, ⁴ be fuu be njarii ndiyam ngo'otam ibdam asama, be njarii dam e haayre ruhunkeere yahadunde e mabbe, haayre ndeen woni Almasiifu.

⁵ Ammaa e noon fuu, Allah nanaay beldum duudbe mabbe, kanjum wadi be maayi nder ladde hawgaare. [‡]

⁶ Ku'uje deen fuu laatanake en misaalu, gam to' en tokku gidaadi yonki kalludi kama mabbe. ⁷ To' en laato tokkoobe gumkiiji noon no wobbe mabbe mbadi, kama no dum vinnidraa : « Yimbe njoodii nyaami njari, ndeen be ummii gam be ngama. » ^{††8} To' en mbad njeenu kama no wobbe mabbe mbadi, faa yimbe dubuuje aciriin e tato (23 000) maayi nyalaande

^{††} *Bulus e volva dow ruuldere reennde yimbe Isiraa'iila nde be ngiilotonoo nder ladde. Burtaaki 13.21* [‡] *Hawgaare woni hamaadaare.* ^{††8} *Burtaaki 32.6*

[†] *Tokkitaaki Tawreeta 25.4*

wo'ore. ⁹To' en ngodo *Almasiifu kama no wobbe mabbe mbadi, faa bo'ole mbari be. ¹⁰To' on mboyto kama no wobbe mabbe mbadi, faa malaa'ikaajo maayde halki be. ¹¹Ku'uje ko hebi be fuu laatake misaalu, dum vinndaama gam dum vaggina en, enen wonbe timmoode jaamaniiru. ¹²Gam ma'ajum tammiido e darii fuu, wada hakkiilo gam to' do''o. ¹³Walaa jarrabeeji kebdi on di meedaay hebgo yimbe. Allah no koolniido, o woorataa jarrabeeji burdi semmbee moodon keba on. Ammaa nder jarrabeeji diin fuu, o hokkey on laawol no mburtortoodon di, e semmbee munyango di.

¹⁴Gam ma'ajum yidaabe am, ngoddee sujjidango gumkijji. ¹⁵Mi vi'ii on dum gam on yimbe be hakkiilo, onon e ko'e moodon nyumee dow ko mbi'imi on. ¹⁶Horde *kiirtaari ceniindi nde ngetteten Allah gam muudum, to en njardii nde, wanaa ende hawta e e yiyam Almasiifu naa ? Buroodi ndi cenndeten, to en nyaamii ndi, wanaa endi hawta en e banndu Almasiifu naa ? ¹⁷E woodi buroodiiwol go'otol tan, no duudruden fuu en banndu wo'oru, gam eden cennda buroodiiwol go'otol. ¹⁸Ndaaree boo habaru lenyol Isiraa'iila : yimbe mabbe nyaamoobe teewu cakkaangu e ngoodi kawtal e Allah gada e sakkirde seniinde. ¹⁹Koo emi yidi vi'igo teewu cakkanaangu gumkijji no goddum naa ? Nakay gumki e hoore muudum no goddum ? ²⁰Naa noon sam ! Ko ngidmi vi'igo on woni, ko heeferbe kirsata, ebe kirsana *ginnaaji, wanaa Allah be kirsanta. Mi yidaa kawton e ginnaaji diin. ²¹On mbaawataa yardugo horde Jawmiraawo, ndeen njardon horde ginnaaji. On mbaawataa nyaamgo e le'al Jawmiraawo, ndeen nyaamon e le'al ginnaaji. ²²Nakay en ngidi ummingo huunyere Jawmiraawo ? Nakay en tammii en burii mo semmbee ?

Mbadee koo dume fuu gam teddingo Allah

²³Wobbe e mbi'a : « Fii fuu no dagiidum. » Ee, ammaa naa dum fuu nafata. Goonga, koo dume fuu no dagiidum, ammaa naa dum fuu semmbidinta goondinbe. ²⁴To' on ngillo ko nafata on tan, ammaa ngillee faa e ko nafata wobbe. ²⁵Nyaamee teewu coodaangu e luumo, naa e yamgo to ngu ivoyi, gam to' *nyumooji berde moodon pel on. ²⁶Dum vinndaama nder *Deftere Seniinde : « Lesdi e ko woni dow ma'ari fuu, Jawmiraawo jeyi dum. » ²⁷To neddo mo goondinaay noddii on nyaamdon e muudum, to on njabii yahago, nyaamee ko o hokki on fuu, naa e yamgo to dum ivoyi, gam to' nyumooji berde moodon pel on. ²⁸Ammaa to goddo vi'i on : « Teewu nguun sakkanaama gumkijji », ndeen to' on nyaam ngu, gam oon anndindo on e gam nyumooji bernde ma'ako. ²⁹Mi vi'aay ka dow nyumooji berde moodon, ammaa dum dow nyumooji bernde oon biido on ka.

Ammaa noye nyumooji bernde goddo cerniranta ndimaaku am ? ³⁰To emi yetta Allah dow nyaamdu am, ko jeyi goddo felantanmi dow nyaamdu ndu ngettumi Allah gam muudum ?

³¹Gam ma'ajum, to on doon nyaama, koo on doon njara, e ko mbadoton fuu, mbadee dum gam teddingo Allah. ³²To' on laato daliila fergere *Yahuudu'en, koo *yimbe be laataaki Yahuudu'en, koo *ikiliisiya Allah. ³³Mbadee noon no mbadnoomi, gam emi yilloo velgo yimbe nder koo dume fuu. Mi raarataa ko nafata yam miin tan, ammaa faa e ko nafata yimbe duudbe, gam be keba kisndam.

11 Njemminee yam, noon no njemminirmi *Almasiifu.

Ekkitinol dow huurayeere

²Emi mana on gam on kiimtoo yam nder koo dume fuu, edon tokki ekkitinol ngol ekkitinmi on. ³Ammaa e woodi ko ngidmi pahamon : *Almasiifu woni hooreejo gorko fuu, gorko kam woni hooreejo koree muudum, Allah boo kam woni hooreejo Almasiifu. ⁴To gorko huufnake wakkaci o wadata do'aare koo annabaaku, ndeen o semtinii Almasiifu hooreejo ma'ako. ⁵Ammaa to debbo e wada do'aare koo annabaaku huuraaki, ndeen o semtinii hooreejo ma'ako, o laatake kama pemmbudo hoore muudum. ⁶Kul debbo huuraay hoore muudum, sey o femmba gaasa ma'ako. Ammaa dum cementudum debbo femmba hoore muudum, gam ma'ajum sey o huura hoore ma'ako. ⁷Gorko haanaay huura hoore muudum, gam emo holla nanndi Allah e darajja muudum. Ammaa debbo e holla darajja gorko. ⁸Gam naa gorko ivi e debbo, ammaa debbo ivi e gorko. ⁹Daahir, gorko tagaaka gam debbo, ammaa debbo tagaama gam gorko. ¹⁰Gam daliila malaa'ika'en, debbo e haani huura hoore muudum kama alaama baawde ma'ako. ¹¹Ammaa nder kawtal meeden e Jawmiraawo, debbo e takkii e gorko, gorko boo e takkii e debbo. ¹²Kama no debbo ibri e gorko, noon boo gorko danyaama gada e debbo. Ammaa dum fuu to Allah dum ivi. ¹³Nyumee e ko'e moodon : koo dum booddum debbo wada do'aare, o huuraaki ? ¹⁴Koo finaatawaaji e kolla on to gorko yoofii gaasa muudum faa ka juuti, ay dum cementudum. ¹⁵Ammaa to debbo e woodi gaasa njuutka, dum darajja muudum. Sabu o hokkaama gaasa njuutka kaan, gam ka sudda hoore ma'ako. ¹⁶To goddo e yidi yeddugo ka'a haala, sey o annda minon e *ikiliisiyaaji Allah fuu, min ngalaa finaatawaa feere.

Kiirtaari Jawmiraawo

¹⁷E woodi ko ngidmi vi'igo on dow haala hawriinde moodon. Mi manataa on, gam hawriinde moodon yaharataa on yeeso, sey to halli tan. ¹⁸Aran fuu, mi nanii to on kawritii e woodi ceedal hakkunde moodon, faa maa mi jabii ngodka muudum. ¹⁹Doole cennditoodon, gam dariibe e goonga wonbe nder moodon mbannga. ²⁰Nde kawritdon fuu, wanaa gam nyaamgo *kiirtaari Jawmiraawo kawritoton. ²¹Gam koo moye moodon fuu e nyaama kiirtaari muudum, wobbe ngoordee e veelo, wobbe boo njarii faa ngiiltake. ²²Koo on ngalaa gure to haani nyaamon njaron naa ? Nakay on yaviibe

*ikiliisiya Allah ? Na on ngidi semtingo sooybe ? Dume ngiddon mi vi'a on ? Mi mana on naa ? Mi waawataa mango on dow ma'ajum sam.

²³ Gam ko nanmi e Jawmiraawo ngecciimi on : nder jemmaare nde Jawmiraawo meeden Yeesu hokkitiranoo, o hooyi buroodi, ²⁴ o yetti Allah, o fecci ndi, o vi'i : « Du'um woni banndu am hokkaandu gam moodon. Mbaadee dum gam hiimtaago yam. » ²⁵ Baawo be nyaamii kiirtaari boo, o hooyi jardugel *innaboojam, o vi'i : « Nge'el jardugel woni *alkawal kesal tabbitini-raangal e yiyam am. Nde njaroton e jardugel ngeel fuu, kiimtee yam. » ²⁶ Nde nyaamdon buroodi duum fuu, njardon e jardugel innaboojam daam boo, edon nga'ajina habaru maayde Jawmiraawo faa o vittoya.

²⁷ Gam ma'ajum, nyaamdo buroodi Jawmiraawo, yardi jardugel ma'ako, kul yardaay dum no haani, o wadii hakke dow banndu Jawmiraawo e yiyam muudum.

²⁸ Sey koo moye fuu liinya hoore muudum ko hokka nyaama buroodi, yara e jardugel ngeel. ²⁹ Gam neddo nyaamdo buroodi duum, yari e jardugel ngeel, to faa o fahamaay teddungal banndu Jawmiraawo, o nyaamanii hoore ma'ako ceri'a. ³⁰ Kanjum tampini duudbe moodon, wobbe nyawi, wobbe boo maayi. ³¹ Kul en liinyii ko'e meeden, Allah sernantaa en. ³² Ammaa Jawmiraawo no sernaney en, o elta en, gam to' o sernidan en e duuniyaaru.

³³ Gam ma'ajum banndiraabe am, to on kawritii gam nyaamgo *kiirtaari Jawmiraawo, ndeenndeentiree.

³⁴ To e woodi doldo nder moodon, sey o aarta o nyaama e wuro ma'ako tawo, gam to' hawriinde moodon foodonoy on ceri'a Allah. Ammaa dow haalaaji koriidi, to mi warii mi fahaminey on di.

Kokke Ruhu Ceniido

12 Jo'oni banndiraabe, emi yidi volvango on haala kokke de *Ruhu Ceniido hokkata, gam emi yidi pahamon de boodum. ² Nde laatinoodon heeferbe, berde moodon e poodeynoo on tokkon gumkijji di mbolvataa. ³ Gam ma'ajum emi yidi pahamon : walaa baawdo vi'igo « Yeesu no la'anaado », to Ruhu Ceniido e nder ma'ako. Kadimaa walaa baawdo vi'igo « Yeesu no Jawmiraawo », to Ruhu Ceniido walaa nder ma'ako.

⁴ E woodi kokke feere-feere, ammaa Ruhu go'oto hokkata de. ⁵ E woodi kuude feere-feere, ammaa Jawmiraawo go'oto huwantee de. ⁶ E woodi laabi huwango Jawmiraawo feere-feere, ammaa Allah go'oto hokkata koo moye baawde huurugo di. ⁷ Koo moye fuu hokkaama kokkal banngineyngal Ruhu Ceniido nder muudum, gam dum nafa goondinbe. ⁸ Ruhu go'oto oon hokkata goddo kokkal ekkitingo e anndal. O hokka goddo boo anndal bolle. ⁹ Ruhu go'oto oon hokkata goddo goondinki cemmbidki, goddo boo kokkal yamditingo be njamdaa. ¹⁰ O hokka goddo wadgo kaayniidumji, goddo boo wadgo annabaaku, goddo feere kokkal senndindirgo ruhuuji kalludi e Ruhu goonga, goddo feere volvugo nder demde de anndaaka, goddo boo baawal fassaraago de. ¹¹ Ruhu go'oto

tan huwata dum, dum fuu, kanko senndanta koo moye fuu kokkal muudum noon no o yidiri.

Banndu wo'oru, jokkule duudde

¹² Noon no banndu woorri jokkule duudde, noon boo jokkule duudde e laatii banndu wo'oru. Noon boo *Almasiifu laatii. ¹³ *Yahuudu'en e *Ieyyi di laataaki Yahuudu'en e maccube e rimbe, en fuu en mbaadanaama *baptisma, gam laatooden banndu wo'oru gada e Ruhu go'oto. En fuu en njarnaama Ruhu go'oto.

¹⁴ Banndu laataaki jokko wo'oto, ammaa ndu jokkule duudde. ¹⁵ To kosngal vi'i : « Gam mi laataaki junngo, mi walaa nder banndu », dum senndataa ngal e banndu. ¹⁶ Koo boo to nofru vi'i : « Gam mi laataaki yitere, mi walaa nder banndu », dum senndataa ndu e banndu. ¹⁷ To banndu fuu laatake yitere, noye banndu nduun nanrata ? Koo boo to ndu fuu ndu laatake nofru, noye banndu nduun luubtirta ? ¹⁸ Allah e huutinira jokkule deen fuu nder banndu wo'oru noon no o yidiri. ¹⁹ To banndu fuu laatake jokko wo'oto, naa dum banndu. ²⁰ Ammaa e woodi jokkule duudde nder banndu wo'oru. ²¹ Yitere fotaay vi'igo junngo nafataa dum. Hoore boo fotaay vi'igo kosde nafataa dum. ²² Ammaa jokkule banndu de ndaareten kama de ngalaa semmbee, kanje ngoni burde nafgo. ²³ Jokkule banndu de nyumeten ngalaa teddungal, kanje bureten teddingo. De burden semtirgo boo, kanje bureten reengo. ²⁴ Jokkule meeden boodde ngalaa bukaata reeneego. Ammaa Allah hawtii jokkule banndu fuu gada e mawningo jokkule burde famdugo, ²⁵ sabu to' luhural nattu nder banndu, ammaa gam de fuu de mballindira. ²⁶ To jokko wo'oto naawii, koriide fuu no naawdey e ma'ago, to jokko wo'oto teddinaama, koriide fuu no nandey beldum e ma'ago.

²⁷ Onon on laatii banndu Almasiifu, koo moye moodon fuu no jokko banndu nduun. ²⁸ Noon Allah darniri *ikiliisiya : aran o jo''ini *lilaabe, ndeen o tokkini annabo'en, o tokkini ekkitinoobe. Baawo ma'ajum, wadoobe kaayniidumji, e yamditinoobe nyawbe, e valloobe, e aardotoobe goondinbe, e volvoobe demde de anndaaka. ²⁹ Wanaa be fuu ngoni lilaabe, koo annabo'en, koo ekkitinoobe, koo wadoobe kaayniidumji. ³⁰ Wanaa yimbe fuu kokkaa yamditingo be njamdaa, koo volvugo demde de anndaaka, koo fassaraago demde deen. ³¹ E noon fuu, ti'inee yillaago kokke burde manngu.

Jo'oni mi holley on laawol burngol voodgo.

Manngu yidde

13 To mi volvii demde yimbe e malaa'ika'en fuu, kul mi walaa yidde, mi laatake kama lennguru senyooru e mehere, koo mbaggu iidoowu e mehere. ² To emi wada annabaaku, emi anndi sirriiji Allah, to emi woodi anndal fuu, koo emi woodi goondinki cemmbidki, faa emi waawi sottingo baamle, ammaa kul mi walaa yidde, mi laatake mehere. ³ To mi hokkii

sooybe ko ngoonmi fuu, faa e yonki am, ammaa kul mi walaa yidde, dum nafataa yam koo dume.

⁴ Goondo yidde e woodi munyal e yehere. O walaa nalwiiru, o mantataako, o walaa mawnitaare.

⁵ Goondo yidde wadataa ko semtini, o yillataako ko nafata mo kanko tan, o huunyalawta, o jogitataako layfi goddo boo. ⁶ Goondo yidde nanataa beldum halleende, ammaa emo nana beldum goonga.

⁷ Goondo yidde no munyaney koo dume fuu, goondinki ma'ako e tammunde ma'ako e munyal ma'ako tampataa sam.

⁸ Yidde re'ataa faa abadaa. Annabaaku no timmey, volvugo demde de anndaaka no majjey, anndal boo no majjey. ⁹ Gam anndal meeden e annabaaku meeden njakki, ¹⁰ ammaa to keebdum wari, ko njakki duum no majjey. ¹¹ Nde laatinoomi binngel, mi volvirii kama no binngel volvirta, mi nyumrii kama no binngel nyumrata, hakkiilo am laatake kama ngo binngel. Ammaa nde mawnumi, mi woorii gikku mbilkaaku. ¹² Ko ngi'eten jo'oni laabaay, kama daartiido daarorgal kefiingal. Ammaa wakkaci no warey nde ngi'eten Allah gite e gite. Jo'oni anndal am e ma'ako no pamaral, ammaa wakkaci no warey nde anndeymoomi booddum, noon no o anndiri yam.

¹³ Jo'oni e woodi ku'uje tati tabbitooje : goondinki e tammunde e yidde. Ammaa de fuu tati, yidde burii de manngu.

Huutiniroo kokke Ruhu Ceniido

14 Ti'inee yillaago yidde, ngillee boo kokke *Ruhu Ceniido, ko buri dum fuu woni wadgo annabaaku. ² Gam bolvoowo demde de anndaaka, Allah validata, wanaa yimbe. Walaa pahameydo ko o vi'ata, gam emo volva bolle sirriije nder baawde Ruhu. ³ Ammaa badoowo annabaaku e volida e yimbe, gam o yahara be yeeso nder goondinki, o semmbidina be, o waaltina berde mabbe. ⁴ Bolvoowo demde de anndaaka, hoore muudum tan nafata, ammaa badoowo annabaaku e nafa *ikiliisiya fuu. ⁵ Emi yidi on fuu mbolvon demde de anndaaka, ammaa ko burani yam woni mbadon annabaaku. Gam badoowo annabaaku burii bolveydo demde de anndaaka, to naa e woodi baawdo fassaraago de, gam dum nafa ikiliisiya.

⁶ To noon banndiraabe, to mi warii to moodon emi volvirana on demde de anndaaka, dume dum nafata on ? Walaa ko dum nafata on kul mi fahaminaay on ko Allah vannginani yam : koo anndal, koo annabaaku, koo ekkitinol haala Allah. ⁷ Ndaaremma misaalu ku'uje gimi kama duudaandu koo moolooru. To di piyaaka laabdum, noye anndirten gimol ngol duudaandu koo moolooru nduun vi'ata ? ⁸ Koo boo to puufoowo luwal konu fuufaay ngal booddum, moye siryantoo konu nguun ? ⁹ Noon boo dum laatii e moodon, to on mbolvii demde de anndaaka, walaa pahamudo ko mbi'oton, on mbolvii e mehere ! ¹⁰ E woodi demde feere-feere nder duuniyaaru, koo ngale fuu e woodi ma'ana muudum. ¹¹ Ammaa to neddo volvanii yam e demngal ngal mi nanataa, mi laatanake mo jananno,

kanko boo o laatanake yam jananno. ¹² Noon boo, nde laatii on ngidi hebgo kokke Ruhu, ti'inee yillaago kokke cemmbidineyde ikiliisiya.

¹³ Gam ma'ajum, bolvoowo demde de anndaaka fuu, sey toroo Allah baawal fassaraago de. ¹⁴ Gam to emi wada do'aare nder demngal ngal anndaaka, ruhu am wadata do'aare, hakkiilo am nafataa koo dume. ¹⁵ To noon noye mbadeymi ? Mi wadey do'aare e ruhu am e hakkiilo am fuu. Mi yimey gimi yettoore e ruhu am e hakkiilo am fuu. ¹⁶ To naa noon, to a maaltii Allah e demde de anndaaka, noye gewaniido ma mo fahamaay vi'irata « Aamiin » e maaltoore maada ndeen ? Sabu o nanaay ko mbiidaa. ¹⁷ Koo to do'aare maada ndeen e voodi korey, nde nafataa neddo oon sam.

¹⁸ Emi yetta Allah, sabu mi burii on, on fuu volvugo demde de anndaaka. ¹⁹ Ammaa nder ikiliisiya, mi burii yidgo mi volva bolle jovi pahameteede, gam de ekkitina yimbe, dow e volvugo bolle dubuuje sappo de pahamataake.

²⁰ Banndiraabe, to' nyumooji moodon laato kama di bilki'en. Nder halleende, laatee be ngalaa semmbee kama bilki'en, ammaa nder hakkiilooji moodon laatoodon mawbe. ²¹ Raa ko vinndaa nder *Deftere : « Mi volidey e yimbe am nder demde de anndaaka, gada e konndude janambe.

Ammaa e noon fuu, be ngewantaako yam. » † Noon Jawmiraawo vi'i.

²² Noon boo, kokkal volvugo demde de anndaaka, dum alaama gam be ngoondinaay, naa dum gam goondinbe. Wadgo annabaaku boo, dum alaama gam goondinbe, wanaa dum gam be ngoondinaay. ²³ Gam ma'ajum, to yimbe goondinbe fuu kawritii, koo moye e volva demde de anndaaka, to yimbe be ngoondinaay ngarii to kawritdon, be mbi'ataa on haanjaabe naa ?

²⁴ Ammaa to goddo mo goondinaay warii, tawii goondinbe fuu e mbadon annabaaku, bolle mabbe no pahaminey mo hakkeji ma'ako. Bolle deen no cernaney mo, ²⁵ nyumooji bernde ma'ako cuudiidi fuu no mbanngintee, faa o diccoo o sujjidana Allah, o vi'a : « Goonga, Allah e nder moodon. »

No haani koo dume wa'aree nder ikiliisiya

²⁶ Too banndiraabe, noye mbadoton ? To on kawritii gam sujjidango Allah, kokkaado gimol, e kokkaado ekkitinki, e kokkaado wadgo annabaaku, e kokkaado volvugo demde de anndaaka, e kokkaado fassaraago de, sey dum fuu dum wadee gam semmbidingo goondinbe. ²⁷ To' volvoobe demde de anndaaka bur dido koo tato, be mbolva e tokkindirki. Goddo boo fassaroo ko be mbi'i. ²⁸ Ammaa to passarotoodo walaa, sey o de'a nder hawriinde, o volida e Allah nder bernde ma'ako. ²⁹ Wadoobe annabaaku boo, sey dido koo tato mbolva, ndeen yewiibe boo liinya bolle mabbe. ³⁰ To e woodi ko Allah vannginani goddo nder joodiibe, sey bolvoowo arano de'a. ³¹ On fuu on mbaawi wadgo annabaaku go'oto-go'oto, gam koo moye fuu heba anndal e semmbee goondinki.

³² Wadoobe annabaaku e kaani mbaawta ko'e mu'en,
³³ gam Allah naa o Allah gaddoowo jibayeere, ammaa o Allah gaddoowo jam.

Noon no dum laatii nder kawtal seniibe fuu, ³⁴ e haani rewbe nde''a nder hawriinde goondinbe, gam be ngalaa laawol volvugo doon. Be laatoo dowtiibe noon no *Tawreeta Muusa vi'i. ³⁵ To e woodi ko be ngidi fahamugo, sey be ngoora faa be koota, ndeen be yama worbe mabbe. Gam dum cemtudum debbo volva nder *ikiliisiya. ³⁶ Nakay on tammii voliinde Allah ndeen to moodon nde fuddiri ? Na onon tan kebi nde ?

³⁷ To goddo e tammii o annabiijo, koo emo tammii o kebdo kokkal *Ruhu Ceniido, sey o annda dooka ka mbinndanmi on, to Jawmiraawo ka ivoyi. ³⁸ Ammaa mo jabaay ka fuu, Allah jabataa dum. ³⁹ Gam ma'ajum banniraabe am, ngillee wadgo annabaaku, to' on kad yimbe volvugo demde de anndaaka. ⁴⁰ Ammaa sey koo dume fuu wa'aree noon no haani e laawol boodngol.

Ummitaaki Almasiifu

15 Banniraabe, emi yidi hiimtingo on *Habar Beldum dum ngaddanmi on, njabdon, tokkudon. ² Gam e Habaru duum kisnirteedon, to on njogorake dum noon no nga'ajinirmi on dum. To naa noon, goondinki moodon laatake mehere.

³ Mi waddanii on habaru burdudum fuu dum kebmi, binndaadum nder *Deftere Seniinde, waato : *Almasiifu maayii gam hakkeji meeden, ⁴ o wadaama nder yenaande, o ummitake nyannde tatabre noon no Deftere Seniinde vi'ino. ⁵ O vannganii Biiturus. Baawo ma'ajum, o vanngani *almaaajiri'en sappo e dido. ⁶ Baawo doon o vanngani ko buri banniraabe keme njovo (500) wakkaci go'otum. Duudbe mabbe e poofa faa jo'oni, ammaa wobbe mabbe cooytii. ⁷ Baawo doon kadimaa o vanngani Yaakuubu e lilaabe fuu. ⁸ Faa timmoode, o vannganii yam miin laatiido kama binngel ngel hebbidinaaka. ⁹ Gam miin buri lilaabe fuu famdugo, mi fotay noddireego koo *lilaado, gam mi torriino goondinbe Allah. ¹⁰ Ammaa gam yidde Allah laatoriimi no laatiimi. Yidde nde o wadani yam laataaki mehere, gam mi burii lilaabe horiibe fuu kuugal. To goonga kam, naa miin huwata, ammaa yidde Allah wonnde nder am huwata. ¹¹ Ammaa koo miin, koo kambe, ko min nga'ajini on no go'otum, noon boo njabrudon dum.

Ummitineeki maaybe

¹² To emin nga'ajina on ummitineeki *Almasiifu nder maayde, noye wobbe moodon mbi'irata maaybe ummitataako ? ¹³ Kul ummitaaki maaybe walaa, ndeen Almasiifu e hoore muudum ummitinaaka. ¹⁴ To nii Almasiifu ummitinaaka, wa'aji amin laatake mehere, goondinki moodon boo laatake mehere. ¹⁵ Ko buri dum fuu, ndeen min laatake caaydu'en febnoobe Allah, gam min mbi'ii Allah ummitinii Almasiifu, ammaa kul dum laatino goonga maaybe ummitataako, ndeen Allah ummitinaay mo. ¹⁶ Gam kul maaybe ummi-

tataakono, Almasiifu e hoore muudum ummitaaki.

¹⁷ Kul Almasiifu ummitaakino, goondinki moodon laatake mehere, faa jo'oni edon ngondi e hakkeji moodon. ¹⁸ To dum noon, maaybe nder goondinki Yeesu been kalkii. ¹⁹ To tammunde meeden e Almasiifu e laatino nafuuda foofaango meeden jo'oniwo tan, daa en burii yimbe fuu yurminaago.

²⁰ Ammaa daahir Almasiifu ummitinaama nder maaybe, o laatake arano nder been ummitoytoobe.

²¹ Noon no neddo go'oto waddiri maayde, noon kadi-maa neddo go'oto waddiri ummitineeki maaybe.

²² Noon no yimbe fuu maayrata gada e hawtugo e Adamu, noon kadimaa yimbe fuu kebrata yonki gada e hawtugo e Almasiifu. ²³ Ammaa koo moye fuu no ummitinte e tokkindirki. Almasiifu woni arano e ummitineego, ndeen laatiibe be ma'ako ummitinee nyannde bittoyki ma'ako. ²⁴ Ndeen timmoode duuniyaare wara, Almasiifu no halkey laamuuji e baawdeejii nibre e semmbeeji fuu, o hokkita Allah *Baabiraawo laamu.

²⁵ Gam doole Almasiifu laamoo, faa Allah wada o yaaba manyanyabe ma'ako fuu. ²⁶ Ganyo cakitotoodo halkeego oon dum maayde. ²⁷ Dum vinndaama nder *Deftere : « Allah wadii koo dume fuu lees laamu ma'ako. » † Ammaa to vi'aama noon, dum laabdum Allah baddo koo dume fuu lees laamu ma'ako walaa nder. ²⁸ Nde laatii koo dume fuu heidii lees *Biddo, sey Biddo e hoore muudum heeda lees Allah baddo koo dume lees ma'ako, gam Allah laamoo dow koo dume e koo moye.

²⁹ En nyumtu dow wadanteebe *baptisma gam maaybe. To maaybe ummitataako, dume woni nafuuda wadaneego baptisma gam maaybe ? ³⁰ Minon e ko'e amin, ko jeyi min njahanta nder jootee wakkaci fuu ? ³¹ Goonga mbi'eyimi on banniraabe, nyalaande fuu emi nder jootee maayde. Ammaa e noon fuu, emi mantoro on nder kawtal moodon e Jawmiraawo meeden Yeesu Almasiifu. ³² Nde kabnoomi e yimbe nanndube e diiwe ladde nder si'ire Efesu, dume dum nafi yam kul maaybe ummitataako ? To maaybe ummitataako, ndeen mbademama ko vi'ano : « Nyaamen, njaren, gam jahango en maayey. » †³³ To' on yoynee : « Yahadugo e kalludo no bonney gikku mboodngu. »

³⁴ Ngartiree hakkiilooji moodon dow nyumooji kaandudi, ngooree wadgo hakke. Wobbe moodon annda Allah. Mi vi'ii on ka gam cemton.

No balli ummitinteedi mba'i

³⁵ Ammaa wobbe no yamey : « Noye maaybe ummitortoo ? Noye balli mabbe mba'ata ? » ³⁶ Aan mo yoyaa ! Aawdi ndi aawdaa, to naa ndi waati, ndi fudata. ³⁷ Aawdi ndi aawdaa fuu, koo gawri koo alkamaari koo aawdi feere, ndi nanndaa e ko fudata. ³⁸ Allah e hokka aawdi fuu siifa ma'ari noon no o yidiri, koo ndiye aawdi e no va'i. ³⁹ Wanaa balli fuu no nanndudi : yimbe e balli mu''en, bisaaji e balli mu''en, colli e balli mu''en, liyyi boo e balli mu''en. ⁴⁰ E woodi balli asamankeji e balli lesdinkeji. Asamankeji e nari mu''en, les-

† Jabuura 8.7†† Ecaaya 22.13

dinkeeji boo e njari mu'en. ⁴¹ Naange e delkol muudum, lewru e delkol muudum, koode boo e delkol mu'en, hoodere fuu e delkol muudum.

⁴² Noon ummitineeki maaybe wontiri. Ko uvaa no nyoley, ko ummitotoo nyolataa. ⁴³ Ko uvaa walaa teddungal, ko ummitotoo e woodi teddungal, ko uvaa walaa semmbee, ko ummitotoo e woodi semmbee. ⁴⁴ Ko uvaa no banndu lesdinkeeru, ko ummitotoo no banndu ruhunkeeru. E woodi balli lesdinkeeki, e woodi balli ruhunkeeki. ⁴⁵ Dum vinndaama nder Deftere : « Adamu arandeejo laatake mo yonki. » † Adamu cakitiido boo, no Ruhu kokkoowo yonki. ⁴⁶ Wanaa ruhunkeeki aarti wargo, ammaa lesdinkeeki aarti wargo, baawo doon ruhunkeeki wari. ⁴⁷ Neddo arano oon e lesdi ivoyi, gam e mbulbuldi o tagiraa. Neddo didabo boo, dow ivoyi. ⁴⁸ Noon no ivoydo e mbulbuldi va'i, noon ivoybe e mbulbuldi mba'i. Noon no ivoydo asama va'i, noon ivoybe asama mba'i. ⁴⁹ Noon no nanndirden e ivoydo e lesdi, noon boo nanndirten e ivoydo asama.

⁵⁰ Banndiraabe, raa ko ngidmi vi'igo on : be banndu ndu teewu e yiym mbaawataa rongo *laamu Allah, kadimaa nyoleydo waawataa rongo ko nyolataa. ⁵¹ Ngewee mi vannginana on ko suudi : wanaa en fuu maayata, ammaa en fuu en ngaylitatee ⁵² wakkaci go'otum kama mayyannde yitere, to luwal timmoode jaamaniiru fuufaama. To ngal fuufaama, maaynoobe no ummodoto e balli di nyolataa, ndeen enen boo ngayliteeden. ⁵³ Gam doole balli nyolooji bornoo balli di nyolataa, balli maayooji boo bornoo balli di maayataa. ⁵⁴ To balli nyolooji bornake di nyolataa, maayooji bornake di maayataa, ndeen ko vinndaa nder *Deftere Seniinde no goondey :

« Jaalorgal modii maayde. » ††

⁵⁵ « Maayde, toye jaalorgal maada woni ?

Maayde, toye semmbee tooke maada woni ? » ‡

⁵⁶ Baawde maayde ivii e hakke, baawde hakke boo ivii e *Tawreeta. ⁵⁷ Ammaa yettoore laatanoo Allah kokkudo en jaalorgal gada e Jawmiraawo meeden Yeesu *Almasiifu.

⁵⁸ Gam ma'ajum banndiraabe am yidaabe, laatee dariibe be ndimmbataako, ti'inee yahago yeeso nyalaande fuu nder kuugal Jawmiraawo, sabu on ann-di ko kuwoton nder kawtal moodon e Jawmiraawo laataaki mehere.

Vallugo banndiraabe wonbe Urusaliima

16 Jo'oni emi yidi toontaago on dow haala hawrit-go ceede gam yimbe Allah wonbe *Urusaliima. Mbadee noon no mbi'inoomi *ikiliisiyaaji gondi lesdi Galaatiya. ² *Nyannde alat fuu, koo moye moodon no hawrit ko waawi, to' on ndeentu faa mi wara, ndeen

kawriton ballal ngaal. ³ To mi warii, mi liley been be cuboton e dereeki anndinooji, be njahara ballal moodon Urusaliima. ⁴ To e haani miin boo mi yaha, mi yahadey e mabbe.

Anniyaaji Bulus

⁵ To mi yaaloyii lesdi Makedooniya mi warey to moodon, gam mi anniyake yaaldoygo toon. ⁶ Kiila mi joodoo to moodon wakkaci sedda, koo maa mi dabba to moodon, gam mballon yam nder jahaangal am to njaheyemi fuu. ⁷ To mi warii to moodon mi yidaa dillugo jaawdum. Emi yidi joodaago to moodon wakkaci sedda, to Jawmiraawo jabii. ⁸ Ammaa mi joodoto si'ire Efesu faa *juulde Pentekos ngara, ⁹ gam mi hebii laawol huugo kuugal nafoowal, koo nde laatii wanywanybe duudanii yam.

¹⁰ To Timote warii to moodon, njabbee mo booddum, faa o veddito, gam kanko boo o kuwanoowo Jawmiraawo kama am. ¹¹ To' koo go'oto moodon yavo mo. Ammaa mballee mo nder jahaangal ma'ako, faa o vittoya to am jam, gam miin e banndiraabe emin ndeenti garol ma'ako.

¹² Dow e banndii en Apolos, mi torake mo korey o yahada e banndiraabe to moodon, ammaa o jabaay wargo jo'oni, yeeso sedda o warey to moodon to o hebii laawol.

Kinnooje cakitiide

¹³ Ti'inee semmbidingo goondinki moodon, cemm-bidinee berde moodon, laatee worbe. ¹⁴ Ko mbadoton fuu, mba'aree dum e yidde.

¹⁵ Efon anndi Istefaanus e wuro muudum aartii laataago goondinbe nder lesdi Aakaya fuu, ebe ti'inii boo huwango goondinbe. ¹⁶ Emi toroo on : dwtanee iri yimbe been e huudiddaabe mabbe ti'iniibe. ¹⁷ Mi nanii beldum garki Istefaanus e Fortunaatus e Akaykus. Be mbadanii yam ko onon on mbaawaay wadango yam, gam on ngalaa do'o. ¹⁸ Be mbaaltinii bernde am e berde moodon fuu. Gam ma'ajum, mawninee iri yimbe been.

¹⁹ Ikiliisiyaaji gondi lesdi Aasiya fuu e kinna on. Akiilas e Piriisiila e goondinbe hawroobe wuro mabbe e kinna on korey nder innde Jawmiraawo. ²⁰ Banndiraabe fuu e kinna on. Onon boo kinnindiree e hinnoore yidde.

²¹ Miin Bulus vinndi nde'e hinnoore e junngo am. ²² Mo yidaa Jawmiraawo fuu, la'anoore e dow muudum ! War, aan Jawmiraawo amin Yeesu ! ²³ Yidde Jawmiraawo meeden Yeesu wonda e moodon ! ²⁴ Emi yidi on, on fuu, nder kawtal meeden e Yeesu *Almasiifu.

† Fuddoode 2.7 †† Ecaaya 25.8 ‡ Hooseya 13.14

2 Korontu'en

Tindinoore

Bulus lilaado Yeesu vinndi ngo'ol dereewol didabol yahago to ikiliisiya ngonka si'ire Korontu e goondinbe wonbe lesdi Aakaya fuu. O vinndii ngol nder si'ire Efesu. Edum tammi o vinndi ngol faro duubi hamsiin e jovi (55) baawo danyeekei Yeesu. Nder dereeji di Bulus vinndi fuu, kanngol woni dereewol ngol o buri volvugo dow e foofaango ma'ako.

O vinndii ngol gam emo yidi hollugo be no o yidri nango habaru mabbe e no o yidri so''aago to mabbe. Kadi-maa o vinndii ngol gam emo yidi o labbina hoore ma'ako gada e ekkitinoobe fevoobe vi'ibe naa o lilaado goon-gaajo. Bulus vi'ii goondinbe been be kiimtoo foofaango ngo o wadi, ndeen nde o wondunoo e mabbe. Kadimaa o vi'ii be kawrita ceede gam vallugo goondinbe wonbe Urusaliima.

Tokkindirki haalaaji

Hinnoore e yettugo Allah (1.1-11)

Bulus e goondinbe wonbe si'ire Korontu (1.12-7.16)

Ballal gam goondinbe wonbe lesdi Yahuudiya (8.1-9.15)

Bulus jinnganii darnde lilaado nde woodi (10.1-13.10)

Hinnoore sakitiinde (13.11-13)

1 Miin Bulus *lilaado Yeesu *Almasiifu gada e nyumo Allah, e bannidii en Timote mbinndani on ngo'ol dereewol. Emin kinna *ikiliisiya Allah ngonka Korontu e seniibe wonbe nder lesdi Aakaya fuu. ² Allah *Baaba meeden e Jawmiraawo meeden Yeesu Almasiifu mbarkidin on, kokka on jam nder berde moodon.

Bulus yettii Allah

³ Maaltemma Allah Baaba Jawmiraawo meeden Yeesu *Almasiifu. Kanko woni *Baabiraawo keebdo yurmeende, Allah de''itinoowo berde dum. ⁴ Kanko semmbidinta berde meeden nder torraaji meeden fuu, gam enen boo mbaawen semmbidingo berde wonbe nder torraaji feere-feere, noon no Allah semmbidiniri berde meeden. ⁵ Noon no min njardi torraaji duuddi iri di Almasiifu yari, noon boo Almasiifu de''itinirta berde amin duuddum. ⁶ To min torraama minon, dum gam berde moodon nde''itinee kisneedon. To Allah de''itini berde amin minon, dum laatoto gam berde moodon cemmbida, mbaawon munyango torraaji iri di min njarata. ⁷ Emin koolii on korey, gam emin anndi noon no kawtirdon e amin nder torraaji, noon kadimaa kawtirton e amin nder de''itineeki ki min kebi.

⁸ Bannidiraabe, emin ngidi anndingo on torraaji di min njari nder lesdi Aasiya. † Torraaji diin teddanii min korey, di badake burgo semmbee amin, faa min ittii tammunde yonkiiji amin. ⁹ Min nanii nder berde amin kama min tayanaabe ceri'a maayde. Kanjum dum laatake gam min ekkitoo hoolaago Allah ummitinoowo

† Nder jaamaniiru Roomankoo'en, lesdi Turkiya ndi hannde kam vi'eteno Aasiya.

maaybe, naa hoolaago baawde ko'e amin. ¹⁰ Min ngoondinii kanko kisnudo min nde'e maayde hulniinde, o hisney min do'o yeeso boo. Goonga, emin ngoondini o besdey hisnugo min. ¹¹ Onon, do'aaje moodon e mballa min. Noon boo yimbe duudbe e ndo''oo gam amin. Allah boo no jabey do'aaje mabbe. Ndeen yimbe duudbe no ngettey Allah sabu barkaaji di min kebi gada e toontol do'aaje deen.

Bulus paasitake yi'itoygo Korontu'en

¹² Raa ko min mantorto : *nyumooji berde amin boo e caaydanoo min, jo'onde amin nder duuniyaaru, bur-na muudum nder moodon, e nde laatii laabnde, goongaare ibnde to Allah. Min tokkaay anndal yimbe duuniyaaru, ammaa yidde Allah tan dowi min. ¹³⁻¹⁴ Nder dereeji amin min mbinndantaa on goddum, to naa ko mbaawdon janngugo e fahamugo. Jo'oni edon pahama dum sedda tan, ammaa yeeso do'o emi yidi pahamon dum booddum. Ndeen on mbaawey mantoraago min, noon no minon boo min mantortoo on nyannde bittoyki Yeesu Jawmiraawo meeden.

¹⁵ Mi tabbitinii dow ma'ajum, kanjum wadi ngidnoomi wargo to moodon, gam kebon barkaa nde didi. ¹⁶ Emi yidnoo yaalgo to moodon, ndeen mi wutoroo lesdi Makedooniya. To mi vittoyii gada Makedooniya boo, mi yaalta to moodon, gam mballon yam nder ja-haangal am yahago lesdi *Yahuudiya. ¹⁷ Nde mbi'inoo-mi mi warey to moodon, on tammii berde didi mbi'iru-mi ka naa ? Nakay on tammii mi vi'a « ee », ndeen kadimaa mi vi'a « a'aa », kama badoowo ko yidi ? ¹⁸ Daahir Allah saaydanii min, ko min mbi'i on laataaki « ee » e « a'aa » fuu nde wo'ore. ¹⁹ Gam Yeesu *Almasiifu

*Bid'do Allah, mo miin e Siilas e Timote min nga'ajini on habaru muudum, naa dum mo « ee » e « a'aa ». « Ee » tan woni nder ma'ako dum. ²⁰ Daahir alkawalji Allah fuu laatake « ee » nder Yeesu Almasiifu. Kanjum wadi enen boo mbi'ireten « Aamiin » †, faa Allah teddi-nee. ²¹ Kanko tabbitini en nder kawtal e Almasiifu, minon e moodon fuu. Kanko boo subi en. ²² O wadani en lammba, gam hollugo enen dum be ma'ako. O wadii *Ruhu ma'ako nder berde meeden kama nannguru ko o siryii hokkugo en do'o yeeso.

²³ Allah woni caayduujo am, mi maaya to mi fevii. Mi yidaa mettinango on berde, kanjum hadi yam so''oyaa-go Korontu. ²⁴ Wanaa darvango goondinki moodon min ngidi, gam on doon tabbiti nder ma'aki. Ammaa emin ngidi huudugo e moodon gam velvelo moodon besdoo.

2 Mi yidaa mettinango on berde, kanjum wadi paa-sitiimi wargo to moodon tawo. ² To mi mettinanii on berde, moye velnantammi bernde, to naa onon be mettinammi berde ? ³ Raa ko wadi mbinndirmi no mbinndirannoomi on. Mi yidaa wargo to yimbe haanbe velnugo bernde am, ndeen kambe be mettina bernde am. Mi tabbitinii to mi nanii beldum, on fuu on naney beldum. ⁴ Goonga, nder torraa e mettam beram e gondi duuddi mbinndannoomi on. Mi yidaay mettingo berde moodon, ammaa emi yidi anndingo on no ngidrumi on korey.

Ya'afuye gam baddo hakke

⁵ To god'do nder moodon laatake daliila mettam beram, wanaa miin tan dum mettata, ammaa on fuu. Mi vi'aay ka gam mi waanna on. ⁶ Ceri'a ka duudbe moodon tayani neddo oon ka heyi. ⁷ Jo'oni ko buri voodgo woni nja'afanoodon mo, cemmbidinon mo, gam to' mettam beram jaalo mo. ⁸ Gam ma'ajum, emi toroo on, kollee on ngidi mo. ⁹ Mi vinndaniino on gam mi liinya on, mi yi'a to on kuutinira ko mbi'imi on fuu. ¹⁰ Mo nja'afaniidon, miin boo mi ya'afanto mo. To mi ya'afake mo, kul maa e woodi ko haani mi ya'afanoo mo, mi ya'afake mo yeeso *Almasiifu gam daliila moodon, ¹¹ sabu to' *Ceydaan jammbo en, gam en anndi dabareeji ma'ako.

Jaalorgal Almasiifu

¹² Nde njottinoomi si'ire Toorowas gam mi wa'ajina Habaru *Almasiifu Beldum, Jawmiraawo omtanii yam laawol wadgo kuugal ngaal. ¹³ Ammaa bernde am waaltaaki, gam mi tawaay banndam Tiitus toon. Kanjum wadi accootirmi e mabbe, ndillirmi lesdi Make-dooniya.

¹⁴ Ammaa yettoore laatanoo Allah kokkeydo en jaalorgal dum nder kawtal meeden e Almasiifu. Allah huutinirii min gam sankitgo habaru Almasiifu koo toye, kama urdi ndi uurengol muudum sankitotoo koo toye fuu. ¹⁵ Goonga, emin laatii kama urdi mbelndi ndi Almasiifu hokkata Allah, urdi ndiin uurengol

ma'ari yottake hisneteebe e halkoobe fuu. ¹⁶ To hisneteebe, dum uurengol yonki kokkeyngol be yonki. To halkoobe boo, dum kacceengol maayde bareyngol be.

Moye foti sankitgo habaru duum ? ¹⁷ Minon kam, min luumortaako volinde Allah, noon no wobbe mbadata. Ammaa minon emin mbolva yeeso Allah e berde laabde, gam min yimbe *Almasiifu be Allah lili.

Huwanooobe alkawal kesal

3 Asee, minon ngeccotoo koo min beye ? Na e haani min ndaara dereeji caaydineydi ko min laatii, noon no wobbe mbadata ? Nakay min njabey dereeji iri ma'aji to moodon, gam di kolla wobbe min beye ? ² Ay, onon e ko'e moodon ngoni dereewol amin binndaangol nder berde amin, ngol yimbe fuu mbaawi anndugo e janngugo. ³ Dum laabdum, onon ngoni dereewol ngol *Almasiifu vinndi hokki min. Dereewol ngool vinndiraaka binndirgel, ammaa ngol vinndiraama *Ruhu Allah mo yonki. Ngol vinndaaka dow alluwaaje kaaye, ammaa dow alluwaaje berde yimbe.

⁴ Min mbi'ii noon, gam min ngoondinii Allah gada e Almasiifu. ⁵ Minon e ko'e amin min ngalaa baawde huugo nga'al kuugal sam, ammaa baawde amin to Allah ivoyii. ⁶ Kanko hokki min baawde laataago huwanooobe *alkawal kesal. Alkawal ngaal daraaki dow dooka mbinndaaka, ammaa dum dow *Ruhu Ceniido. Gam dooka mbinndaaka e yahara e maayde, ammaa Ruhu e yahara e yonki.

⁷ Dookaaji mbinndaama dow alluwaaje kaaye. Wakkaci ma'ajum teddungal Allah yaynake dow yeeso *Muusa korey. Koo nde jayngol ngool no buutotoongol, e noon fuu Isiraa'iila'en mbaawaay du'umbaago yeeso ma'ako. Kul dooka ngaddeyka maayde vanngirii e iri nga'al teddungal manngal, ⁸ ndeen kam kuugal Ruhu Ceniido kokkeyngal yonki no vanngirey e teddungal burngal manngu to woddi ! ⁹ To kuugal jahareyngal nder maayde hebii iri nga'al teddungal, ndeen kuugal jahareyngal nder aadilaaku Allah no burey hebgo teddungal to woddi. ¹⁰ Goonga, alkawal aranal walaa darajja, to ngal fotnaama e teddungal alkawal kesal burngal darajja. ¹¹ To alkawal aranal buutotoongal wardii e teddungal, ndeen kam alkawal kesal tabbiteyngal faa abadaa no burey teddungal to woddi.

¹² Gam min ndesi tammunde amin dow de'e ku'uje, wadi min mbolvata e ngorgu yeeso koo moye. ¹³ Min mbadataa kama no *Muusa wadi, cuddunoodo yeeso muudum gudel, gam to' Isiraa'iila'en ngi' no delkitaaki yeeso ma'ako ustortoo. ¹⁴ Ammaa berde mabbe mbumi, gam faa hannde ebe nanndi e huuriibe gudel ngeel wakkaci be njannata alkawal neebngal. Ngel huurtaaka, gam sey nder kawtal e Almasiifu tan ngel huurtetee. ¹⁵ Faa hannde, nde defte Muusa njangeete fuu, gudel ngeel e doon sudda berde mabbe. ¹⁶ Ammaa to neddo tuubii tokkii Jawmiraawo, gudel cuddungel bernde muudum no sudditetee, noon no *Deftere Seniinde vi'i. ¹⁷ Bi'eteedo Jawmiraawo do'o dum Ruhu. To Ruhu Jawmiraawo woni fuu, toon rimdi-

† Nder aayaare ndeen ma'ana « aamiin » woni « ee ».

neego woni. ¹⁸ Enen be geese mu'en cudditaa fuu, darajja Jawmiraawo e yi'itoo nder meeden kama daarorgal. Jawmiraawo waylitii en faa nannden e muudum, darajja ma'ako besdoo nder meeden. Kanjum woni kuugal Jawmiraawo laatiido Ruhu.

Risku nder gaheeje lobokke

4 Allah hokkii min nga'al kuugal, sabu o endii min. Gam ma'ajum min ittataa tammunde amin. ² Emin caloo kuude cuudiide cementiide. Min yoynataa yimbe, min ngaylataa haala Allah boo, ammaa emin mbolva goonga ma'aka e njaayri, faa koo moye fuu saaydoo laabal *nyumooji berde amin yeeso Allah nder bernde muudum. ³ To *Habar Beldum dum min nga'ajinta laatake ko suudii maa, halkoobe tan dum suudani. ⁴ Be ngoondinaay, gam *Ceydaan laamiido ndu'u duuniyaaru vumnii berde mabbe. O hadii be yi'igo jayngol ivoyngol to Habaru Beldum, waato habaru teddungal *Almasiifu. Nder Almasiifu boo Allah e hoore muudum vanngata. ⁵ Wanaa haala ko'e amin min nga'ajinta, ammaa emin nga'ajina haala Yeesu *Almasiifu Jawmiraawo meeden. Minon min maccube moodon sabu Yeesu. ⁶ Gam Allah biido : « Jayngol yaynoo nder nibre », kanko oon yaynii jayngol ma'ako nder berde meeden, faa njaynooden gada e anndugo teddungal ma'ako. Teddungal ngaal e yaynoo dow yeeso Almasiifu.

⁷ Ammaa minon hebbe risku ruhunkeewu nguun, emin nanndi e gaheeje lobokke. Kanjum hollata baawde mawde deen to Allah de ivoyi, wanaa to amin. ⁸ Min torraama torraaji feere-feere, ammaa min njaalaaka. Nyumooji amin njiibake korey, ammaa min ittaay tammunde. ⁹ Nde duuddum yimbe e torra min, ammaa Allah wooraay min. Ebe ndo'a min e lesdi, ammaa min maayaay. ¹⁰ Dum emin ndoondii maayde Yeesu dow balli amin, gam faa foofaango ma'ako vannga nder ma'aji. ¹¹ To faa emin poofa fuu, nder jootee maayde min ngoni, gam daliila Yeesu. E noon fuu foofaango Yeesu no vanngoy nder balli amin maayooji. ¹² To noon, maayde e huwa nder amin, gam yonki huwa nder moodon.

¹³ *Deftere Seniinde vi'i : « Mi goondinii, kanjum wadi mbolvumi. » † Minon boo emin ngoodi iri goondinki kiin, kanjum wadi min ngoorataa wa'ajingo Habaru Beldum. ¹⁴ Emin anndi boo Allah ummitindo Jawmiraawo meeden Yeesu nder maayde, o ummitiney min minon boo, o darna min, minon e moodon fuu yeeso ma'ako. ¹⁵ Dum doon fuu laatake sabu moodon, gam faa caahu Allah besda yottaago to yimbe duudbe. Noon yettoobe Allah boo besdorto, be teddina mo.

Foofaango nder goondinki

¹⁶ Gam ma'ajum en ittataa tammunde. Koo nde laatii balli meeden e ustoo, ammaa yonki dum Allah hokki en e doon hesdita nyannde fuu. ¹⁷ Daahir torraaji di torreteeden jo'oni di pamari, di neebataa, ammaa di njaharey en e teddungal manngal tabbitoowal, burn-

† *Jabuura 116.10*

gal koo dume fuu. ¹⁸ En tasaaki dow ko yi'etee, ammaa en doon tasii dow ko yi'ataake. Ko yi'etee neebataa, ammaa ko yi'ataake duum kam tabbitata faa abadaa.

En fuu en ndaroyto yeeso Almasiifu

5 Eden anndi suudu loral ndu ngonden nder muudum jo'oni no sissitoto, waato balli meeden. To suudu nduun sissitaama, Allah no hokkey en suudu toon asama ndu yimbe nyibaay, tabbiteyndu faa abadaa. ² Jo'oni en doon uuma, gam en kaabii nattugo cuudi meeden assamaaji, di bornotooden kama koltal. ³ Gam to en bornaama di, en laataako be kuhuraaki yeeso Allah. ⁴ Nde ngonnooden nder suudu loral lesdi-iru, en doon otta gam tedduum. Naa gam en ngidi bortaago ndu, ammaa en ngidi bornaago banndu asama dow ma'aru, gam faa yonki jaaloo maayde. ⁵ Allah e hoore muudum e huwa nder meeden, gam faa keben dum. O hokkii en Ruhu ma'ako kama nannguru barkaaji di o hokkata en do'o yeeso.

⁶ Kanjum wadi berde meeden e tiidi wakkaci fuu. En anndi boo to faa en njoodii nder di'i balli meeden, en ngoddi e suudu meeden wonda to Jawmiraawo. ⁷ Foofaango meeden e yahada e goondinki, naa e ko ngi'eten e gite. ⁸ Gam ma'ajum en keevi ngorgu manngu. Ko burden yidgo woni ceeden e di'i balli, kooten njoododooden e Jawmiraawo. ⁹ Koo en do'o nder duuniyaaru, koo en toon dow asama, ko burden yidgo woni mbaaden ko velata mo. ¹⁰ Sabu doole en fuu ndaroyooden yeeso *Almasiifu, gam o sernana en, koo moye fuu heba biya kuugal muudum ngal huwi nder duuniyaaru, koo boodngal koo ngal voodaa.

Yeesu narrinii en e Allah

¹¹ Nde laatii emin anndi ko woni dwtanaago Jawmiraawo, gam ma'ajum emin ndaara nanngugo hakki-ilooyi yimbe dow ma'ajum. Allah e anndi min booddum, emi tammii onon boo on anndi min nder berde moodon. ¹² Min ngidaa mango ko'e amin yeeso moodon, ammaa emin ngidi hokkugo on laawol mantoraago min, gam kebon toontaago mantortoobe ko yi'etee e gite tan, wanaa ko woni nder berde. ¹³ To yimbe mbi'ii min haanjaabe maa, dum gam Allah min laatii haanjaabe. To min laatake be hakkiilo boo, dum gam dum nafa on. ¹⁴ Ko mbadeten fuu, gada e yidde *Almasiifu dum ivi. En tabbitinii to go'oto maayanii yimbe fuu, ndeen yimbe fuu laatake maaybe. ¹⁵ *Almasiifu maayanii yimbe fuu, gam ma'ajum been hebbe yonki kesum njeyaa foofaango mu'en, ammaa be poofey gam oon maaydo ummitinaa gam mabbe.

¹⁶ Gam ma'ajum, gada jo'oni min besdataa raargo goddo noon no yimbe ndaardata. Koo to minon min meediino raardugo Almasiifu e daarde deen, jo'oni min besdataa raardugo mo noon. ¹⁷ To neddo hawtii e Almasiifu o laatake tagitaado keso. Ko o laatinoo fuu buutake, o hesditinaama. ¹⁸ Dum fuu dum kuugal Allah liloydo Almasiifu, gam narrina en e ma'ako. O hokkii en boo kuugal narringo wobbe e ma'ako. ¹⁹ Ga-

da e Almasiifu, Allah narrini hoore muudum e yimbe duuniyaaru, o limaay hakkeji mabbe. O hokkii min boo wa'ajingo habaru narral ngaal. ²⁰ Gam ma'ajum emin laatii wakiili'en Almasiifu. E dum nanndi kama Allah e hoore muudum volvanta on gada e konndude amin. Emin toroo on nder innde Almasiifu : narree e Allah ! ²¹ Almasiifu meedaay wadgo hakke sam, ammaa Allah yowii hakkeji meeden fuu dow ma'ako, gam laatooden goonga'en yeeso Allah, sabu kawtal meeden e Almasiifu.

HuwanooBe Allah

6 Minon min huudid'aaBe Allah, gam ma'ajum emin toroo on to' on meheridin caahu Allah ngu keb'don. ² Gam Allah vi'i :
« Nder wakkaci kaandudum, mi jabii tornde moodon, nyalaande kisndam mi vallii on. » †
Rah, jo'oni woni wakkaci kaandudum, hannde woni nyalaande kisndam. ³ Min ngidaa wadgo ko fergata yimbe, gam to' goddo heb laawol felgo kuugal amin. ⁴ Ammaa nder koo dume fuu emin ngidi hollugo min huwanooBe Allah, emin ti'inii munyango torraaji e cadeele e daamayeeje. ⁵ Min piyaama, min omndaama nder kaso, dum umminii fitina dow amin, min kuwii faa min tampi, nde duuddum min daanaaki, min ndoli. ⁶ Min kollii min huwanooBe Allah gada e berde laabde e anndal e munyal e mboodeenga e *Ruhu Ceniido e yidde goongaare, ⁷ gada e volvugo goonga e jogaago baawde Allah. Goongaaku e laatanii min kabrudum dum min njogii gam fiigo wanywanybe amin, e gam reengo ko'e amin. ⁸ Wobbe e njaltinira min, wobbe e teddina min. Wobbe e kuda min, wobbe e mana min, wobbe e ndaara min fevoobe, koo to goonga min mbi'ata. ⁹ Emin ndaaree kama be anndaaka, ammaa koo moye e anndi min. Emin ndaaree kama maaybe, ammaa rah, emin poofa. Emin piyee, ammaa min mbaraaka. ¹⁰ Ebe mettina berde amin, ammaa dum emin nana beldum. Emin ndaaree min sooybe, ammaa emin ndiskina yimbe duudbe. Emin ndaaree kama min ngalaa koo dume, ammaa emin ngoodi hu'unde fuu. ¹¹ Onon Korontu'en, min cuudaay on koo dume, min omtanii on berde amin fuu. ¹² Minon, min njaajinanii on berde amin, ammaa onon on paadnanii min de moodon. ¹³ Emi volvana on kama bikkon am : onon boo omtanee min berde moodon !

To' on kawtu ko'e e be ngoondinaay

¹⁴ To' on kawtu ko'e e be ngoondinaay. Noye aadi-laaku hawtirta e halleende ? Na noye jayngol hawtirta e nibre ? ¹⁵ *Almasiifu e *Ceydaan mbaawataa narrugo. To noon kam, noye goondindo narrata e mo goondinaay ? ¹⁶ Dume hawti *Wuro Allah Seniingo e gumkijji ? Anndee, enen ngoni Wuro Allah mo yonki. Gam Allah vi'i :
« Mi joododoto e mabbe,
mi wondey e mabbe,

mi laatoto Allah mabbe,
kambe boo be laatoto yimbe am. » ††
¹⁷ Kanjum wadi Jawmiraawo vi'i be :
« Mburtee nder be ngoondinaay !
Ceedee e mabbe !
To' on meem ko nyiddi !
Ndeen mi jabey on. » †
¹⁸ « Mi laatanto on baaba,
onon boo on laatanto yam bibbe worbe e rewbe. » ††
Noon Jawmiraawo mo baawde vi'i.
7 Yidaabe am, di'i *alkawalji fuu e laatii di meeden. Gam ma'ajum, sey laabnen ko'e meeden gada e ko nyiddinta balli meeden, e ruhuuji meeden fuu, tabbitinen senaare meeden e kulol Allah.

Velvelo Bulus gam tuubu Korontu'en

² Omtanee min berde moodon. Walaa mo min mbadani layfi, walaa mo min majjini, walaa mo min njambii boo. ³ Mi vi'aay dum gam mi sernana on. Mi aartii mi vi'i on : emin ngidi on korey. Walaa ko senn-data en : koo nder maayde koo nder foofaango. ⁴ Emi hoolii on bood'dum, emi mantaroo on korey. Koo nder torraaji am fuu, mi heevii velvelo e semmbee bernde. ⁵ Nde min njottii lesdi Makedooniya, min kebaay fooftiinde, min pottii e torraaji feere-feere. Jokkirli yimbe tummbii min, kulol nanngii berde amin. ⁶ Ammaa Allah cemmbedinoowo berde torraabe, semmbidiniirii berde amin gada e garol Tiitus. ⁷ Wanaa garol ma'ako tan semmbidini berde amin, ammaa faa e nango no cemmbedinirdon bernde ma'ako. O yeccake yam no ngeewnirdon yam, e no ngoorrudon mettam beram gam am, e no ti'inoriidon jinngango yam. Kanjum duum buri velgo yam. ⁸ Daahir dereewol ngol mbinndannoomi on mettiniino berde moodon. Nde nanmi dum, mi voytii vinndugo ngol wakkaci sedda. ⁹ Ammaa jo'oni emi nana beldum, wanaa gam mi mettinii berde moodon, ammaa gam mettam beram moodon yaharii on e tuubu. Mettam beram moodon daam dum fodde nyumo Allah, to noon, min mbadanaay on layfi. ¹⁰ Gam mettam beram fodde nyumo Allah e wada neddo tuuba, tuubu boo no waddey kisndam. Iri da'am mettam beram voytaandu walaa. Ammaa mettam beram fodde gikku duuniyaaru no yaharey nder maayde. ¹¹ Mettam beram moodon velii Allah. Raa ko dam wadani on : dam hokkii on ti'inaare e yidde laabnugo ko'e moodon gada e hakke. Dam findinii berde moodon, dam hulnii on. On ti'inake fooraago baddo hakke, on ngeewnii yi'igo yam boo. E ma'ajum fuu, on kollii on laabbe. ¹² Nde mbinndannoomi on dereewol, mi vindaay ngol gam baddo layfi, koo gam badanaado layfi, ammaa mi vinndanii on gam faa yidde nde ngiddon min vannga yeeso Allah. ¹³ Kanjum semmbidini berde amin.

Beldum dum Tiitus nani, kam buri semmbidingo min, gam on fuu on cemmbediniirii bernde ma'ako.
¹⁴ Daahir, mi mantorake on yeeso Tiitus, onon boo on

† Ecaaya 49.8

†† Lewinkoo'en 26.12, Ejekiyel 37.27 † Ecaaya 52.11 †† 2 Samaa'iila 7.14, Ecaaya 43.6

cemtinaay yam. Ko min mbi'ani on fuu dum goonga. Manoore nde min mani on yeeso Tiitus boo laatake goonga. ¹⁵ Nde Tiitus hiimtii no njabboriidon mo e kulol e diwngol, e no tokkirdon bolle ma'ako fuu, yidde nde o yidi on e besdoo. ¹⁶ Emi nana beldum sabu emi waawi hoolaago on nder koo dume fuu.

No goondinbe mballiri banndiraabe wonbe Urusaliima

8 Banndiraabe, emin ngidi anndingo on ko caahu Allah huwi nder *ikiliisiyaaji gondi lesdi Makedooniya. ² Be njarii torraaji duuddi, ammaa be nanii beldum korey, faa be mballirii banndiraabe mabbe e caahuuji duuddi, koo nde laatii ebe nder cooyndam naawdam. ³ Emi saaydii be kokkii ko be mbaawi fuu, faa maa e ko buri noon. Be kokkirii dum boo e yidde mabbe naa e doole. ⁴ Be torake min korey gam min kokka be laawol wadgo juude mabbe nder valloobe goondinbe wonbe *Urusaliima. ⁵ Be mbadii ko buri ko min tammi, gam be aartii be kokkii ko'e mabbe Jawmiraawo, ndeen be kokkirii min ko'e mabbe minon boo, fodde nyumo Allah. ⁶ Kanjum wadi min torii Tiitus valla on yottingo ballal ngaal, noon no puddirdon ngal e caahu. ⁷ On riskube e koo dume fuu, on keevii goondinki e bolle anndal e ti'inaare e yidde nde ngiddon min. Nde laatii on kebii dum doon fuu, emin ngidi kuwon kuugal caahaaki kiin e berde moodon fuu.

⁸ Wanaa dum doole mbadeymi on, ammaa emi yidi mi hokka on habaru ti'inaare wobbe, gam faa dum hokka on laawol hollugo yidde moodon no goongaare. ⁹ Gam edon anndi yidde nde Jawmiraawo meeden Yeesu *Almasiifu wadani en. Kanko jawmu risku fuu, o laatini hoore ma'ako cooydo, gam o laatina on riskube gada e cooyndam ma'ako. ¹⁰ Mi yeccoto on ko nyummi dow e vallugo goondinbe wonbe *Urusaliima, gam dum nafey on. Rowani onon ngoni arambe e nyumgo vallugo be, on puddii dum boo. ¹¹ Jo'oni sey njottiniron kuugal ngaal e iri ti'inaare nde anniyoriidon. Ti'inee huugo dum fodde baawde moodon. ¹² Gam to on ti'inaake hokkugo, Allah no jabey kokkal moodon. O yamataa on ko on ngalaa, sey ko ngoondon. ¹³ Mi vi'aay cooyndon ko'e moodon, gam ndiskinon wobbe, ammaa emi yidi poton. ¹⁴ Jo'oni on ngoodi duuddum ko mbaawoton vallirgo wonbe nder ciya. Kambe boo, do'o yeeso, to be kebii duuddum, be mballey on to on kepipi. Noon potal laatorto. ¹⁵ Dum laatoto kama ko vinndaa nder *Deftere Seniinde :

« Moobtudo duuddum burnaay,
moobtudo sedda boo dum njakkiraay dum. » †

Habaru Tiitus e yahadidfaabe muudum

¹⁶ Yettoore laatanoo Allah baddo ti'inaare iri nde amin nder bernde Tiitus gam vallugo on. ¹⁷ O jabii tornde amin. Wanaa kanjum tan, ammaa gam daliila ti'inaare ma'ako, o anniyake wargo to moodon kanko e hoore ma'ako. ¹⁸ Min liley mo, gam o ga'ajinoowo

*Habaru Beldum e goonga, kanko e banndii'en mo *ikiliisiyaaji fuu manata. ¹⁹ Wanaa kanjum tan, ammaa ikiliisiyaaji cubii mo, gam o dofta min wakkaci min njaharata caahu nguun. Min kokkaama ngu, gam teddingo Jawmiraawo e hollugo ti'inaare amin, minon boo. ²⁰ Min mbadey ko min mbaawi fuu, gam to' goddo fel kuugal amin dow e kokkal ceede duudde de min kokkaa. ²¹ Emin ngidi huugo kuugal boodngal, naa yeeso Jawmiraawo tan, ammaa faa e yeeso yimbe. ²² Min liloyey goddo banndii'en boo yahada e mabbe. Min ngodake mo nde duuddum, min tawii o ti'iniido. Ammaa jo'oni ti'inaare ma'ako besdake, gam emo hoolii on korey. ²³ Tiitus boo e laatii kuudidfaawo am. Miin e ma'ako emin kuuda gam vallugo on. Banndiraabe meeden wondube e ma'ako boo no *lilaabe ikiliisiyaaji, huwoobe gam teddingo *Almasiifu. ²⁴ Gam ma'ajum, kollee be yidde, ndeen ikiliisiyaaji fuu no anndey daahir, min mantoraaki on e mehere.

Vallugo goondinbe

9 Dum laataaki doole mi vinndana on dow vallugo seniibe wonbe *Urusaliima, ² gam emi anndi on ngoodi anniya vallugo be korey. Mi mantorake on yeeso yimbe lesdi Makedooniya. Mi vi'ii be onon yimbe lesdi Aakaya on ciryake hokkugo ballal moodon ila rowani. Ti'inaare moodon umminii duudma mabbe, faa be mballa. ³ Ammaa mi liloyey banndiraabe been to moodon, gam to' ko min mantortoo on laato mehere, ammaa tawee on ciryii vallugo, noon no mbi'inoomi. ⁴ To naa noon, to mi wardii e yimbe Makedooniya, min tawii on ciryaaaki hawritgo ballal, ndeen mi semtey dow duum ko mbi'inoomi. Wanaa miin tan semtata, ammaa faa e onon on cemtey. ⁵ Kanjum wadi nyummi dum kaandudum mi toroo banndiraabe been aartammi yahago to moodon, gam be kawrita kokkal ngal mbaddon alkawal muudum. Ndeen to mi warii, mi tawey dum hawritaama. Kanjum hollata on kokkii e berde laabde, naa e doole. ⁶ Kiiimtee du'um : aawdo sedda no tayey sedda, aawdo duuddum boo no tayey duuddum. ⁷ Koo moye fuu no hokku ko bernde muudum waawi, naa nder mettam beram, naa e doole boo, gam Allah e yidi kokkiroowo e velvelo. ⁸ Allah e waawi hebbingo on barkaaji feere-feere, gam kebon ko heyata on dum, faa tawee on mbaawi senndango wobbe. ⁹ Kama ko *Deftere Seniinde vi'i :

« Emo ye'eda caahuuji ma'ako nder sooybe,
mboodeenga ma'ako e tabbiti faa abadaa. » ††
¹⁰ Allah kokkoowo demoowo aawdi e nyaamdu, no hokkey on onon boo aawdi deydey e bukaata moodon. O fudna ndi ndi mawna, gam faa caahu moodon wada nafri duudndi. ¹¹ O riskiney on nder koo dume, gam laatoodon saahiibe dum. Ndeen yimbe duudbe no ngettey mo, sabu ballal ngal lildoton be gada e juude amin. ¹² Ballal ngaal laataaki gam biyaago bukaata seniibe tan, ammaa e ngal besdana Allah boo yettego. ¹³ Kokkal ngaal no vannginey goondinki moodon. Gam ma'ajum yimbe duudbe no teddiney Al-

† Burtaaki 16.18

†† Jabuura 112.9

lah, gam on dōwtanake *Habarū Almasiifu Beldum dum ngoondindon. Kadimaa be ngettey mo gam on cenndii risku moodon e mabbe, faa e wobbe boo.

¹⁴ Ebe ngeewni on nder berde mabbe, ebe mbaɗa do'aare gam moodon, sabu barkaa makka ka Allah wadani on. ¹⁵ Yettoore laatanoo Allah, sabu caahu muudum ngu tindintaaku !

Bulus toontake felbe dum

10 Wobbe e mbi'a miin Bulus mi leestindo hoore to emi wondi e moodon, ammaa mi ca'atudo to mi waldaa e moodon. Emi tororoo on e munyal e mboodeenga *Almasiifu : ² to' on ndoolam hollugo semmbee am to mi warii to moodon. Emi siryii hollugo semmbee am dow been vi'oobe emi huwa gam hebgo fii duuniyaaru. ³ Goonga, min bibbe-aadama, ammaa min kabrataa noon no bibbe-aadama kabrata. ⁴ Nder habre amin, min kabrataa e kabrudum duuniyaaru, sey kabrudum dum semmbee muudum ivoyi to Allah. E ma'ajum min njaalortoo wanywanybe Allah, min kalka nyumooji leliidi. ⁵ Emin kalka nyumooji mawnitaare kadeydi yimbe anndugo Allah. Emin kawrita nyumooji fuu, min laatina di dōwtaniidi *Almasiifu. ⁶ To on kollii dōwtaare † timmunde, ndeen emin ciryii eltugo neddo fuu mo dōwtaaki.

⁷ Njabee ko woni yeeso moodon. Nder moodon to e woodi tammiido no neddo Almasiifu, sey o fahama minon boo emin laatii yimbe Almasiifu kama ma'ako.

⁸ Koo to mi mantake duudum, mi semtirtaa dum. Jawmiraawo meeden hokkii min baawde, faa min njahara on yeeso, naa gam min tampina on. ⁹ Mi yidaa tammoodon emi yidi hulnirgo on dereeji am. ¹⁰ Gam wobbe e mbi'a dereeji am no ca'atudi, cemmbiddi. Ammaa to emi wondi e moodon, mi delemdo, bolle am boo no jamniide. ¹¹ Bi'eydo noon fuu, sey annda : ko min mbinndata to min ngalɗaa e moodon, kanjum boo min mbaɗata to emin ngondi e moodon. ¹² Min potaay fotnugo ko'e amin e been mantortoobe ko'e mu'en, min nanndaa e mabbe boo. Kambe ebe potna ko'e mabbe e no be poti, be potnataa ko'e mabbe e wobbe. Edum holla be yoyaa !

¹³ Ammaa minon min mantortaako noon, min yabbataako keerol to Allah darni min. O yottinii min e waddugo *Habarū Beldum to moodon. Kanjum woni ko min mantorto. ¹⁴ Kul min njahaayno to moodon, daa min yabbake keerol to Allah darni min, min mbaɗaay ko o yidi. Ammaa min yabbaaki keerol ngool, gam minon ngoni arambe e waddango on Habarū Almasiifu Beldum. ¹⁵ Min mantortaako kuugal wobbe ngal walanaa min. Emin tammii to goondinki moodon besdake, kuugal amin boo no besdoto nder moodon. Ammaa min ngidaa yabbaago keerol to Allah darni min. ¹⁶ Noon min kebrata laawol yaharugo Habarū Beldum nder godde lesde burde woddugo, to yimbe be meedaay nango Habarū Beldum. E noon fuu, min mantortaako kuugal ngal wobbe aarti kuwi nder gese mu'en. ¹⁷ *Deftere Seniinde vi'i : « Mantotoodo fuu,

† Dōwtaare woni biyeyya.

sey mantoroo kuugal Jawmiraawo. » ††¹⁸ Wanaa maneydo hoore muudum woni gerdaado, gerdaado woni mo Jawmiraawo mani.

Bulus felii lilaabe fevoobe

11 Koo to mi laatake kama kaanjaado, emi yidi munyanon yam sedda. Emi toroo on munyanee yam. ² Emi ha'aja on e ka'ajal ivoyngal to Allah, gam on laatii be dabbanmi gorko go'oto, waato *Almasiifu. Emi yidi yaharugo on to ma'ako kama surbaajo laabdo mo anndaa gorko. ³ On anndi no mbo'odi yoytiri Hawwa e yoyre ma'ari. Emi hula onon boo, nyumooji moodon mbonnoroo kama noon, faa ngooron tokkugo Almasiifu e bernde wo'ore laabnde. ⁴ Mi hulii dum, gam to goddo warii wa'ajinii on habarū Yeesu feere dum min nga'ajinaay on, on munyana mo e koydum. On njabey ruhu feere e *Habarū Beldum feere dum on nanaayno to amin. ⁵ Mi tammaaki been be ndaaroton no « lilaabe mawbe » burii yam. ⁶ Dum badoojum mi laataaki vela demngaljo kama mabbe, ammaa miin boo mi dullaay anndal. Mi vannginanii on ngal laabdum nder koo dume.

⁷ Mi wa'ajinii on Habarū Allah Beldum e caahu. Mi leestinii hoore am gam laatoodon mawbe. To noon, kanjum mba'aranmi on layfi naa ? ⁸ Nde kuweynoomi nder moodon, mi jabii ceede to *kiliisiyaaji feere, gam mi huwana on. ⁹ Nde ngondunoomi e moodon, bilaare ceede hebii yam, ammaa e noon fuu mi laataanaaki goddo moodon donngal. Banndiraabe goondinbe ivoybe Makedooniya ngaddanii yam ko njakkiri yam. Wakkaci ma'ajum mi yowanaay on donngal ngaal. Koo yeeso do'o boo mi yidaa yowango on ngal. ¹⁰ Gada e goonga Almasiifu ngonka nder am wadi mbi'eymi on du'um : nder lesdi Aakaya fuu walaa koo moye baawdo hadgo yam mantoraago dum.

¹¹ Gam dume mi yidaa laataanaago on donngal ? Gam mi yidaa on naa ? A'aa, Allah e anndi emi yidi on !

¹² Mi yahey yeeso e huugo noon no kuweynoomi, gam to' mi hokku vi'eteebe « lilaabe mawbe » laawol mantaago, ebe mbi'a ebe kuwa deydey e kuugal amin. ¹³ Yimbe been, be laataaki *lilaabe goonga'en, be fevoobe. Be laatinii ko'e mabbe kama lilaabe Almasiifu. ¹⁴ Dum doon haaynaaki, gam koo *Ceydaan e laatina hoore muudum malaa'ikaajo jayngol. ¹⁵ Gam ma'ajum, dum haaynaaki to huwoobe ma'ako laatinii ko'e mu'en huwoobe goonga. Ammaa be kebey laada deydey e kuude mabbe kallude.

Torraaji kewtiidi Bulus

¹⁶ Ko mbi'imi on naane, mi besdey vi'igo on dum : to' goddo nyum mi kaanjaado. Ammaa to o nyumii noon, ndeen kam njabee yam kama kaanjaado, gam faa mi heba mantaago sedda. ¹⁷ Ko mbolvumi jo'oni naa dum ko Jawmiraawo yidi, gam to mi mantake, mi volvey kama kaanjaado, ammaa emi woodi ko mantortoomi.

¹⁸ Nde laatii duudbe e mantoroo fii duuniyaaru, to

†† Yeremiya 9.23, 1 Korontu'en 1.31

noon miin boo mi mantoto. ¹⁹ Onon tammiibe no hakkilbe, edon nana beldum munyango haanjaabe. ²⁰ Lilaabe fevoobe been e laatina on kama maccube, ebe nyaama jawdi moodon, ebe yoyna on, ebe njavii on, ebe maaroo on, e noon fuu edon munyana be. ²¹ Emi semta vi'igo minon min tampube nde min mbadaay iri den doon ku'uje.

Jo'oni kam, to goddo e woodi ngorgu mantoraago goddum, miin boo emi woodi ngorgu mantoraago dum, koo to emi volva kama kaanjaado. ²² To be *Yahuudu'en, miin boo mi Yahuudu'uju. To be *Isiraa'iila'en, miin boo mi Isiraa'iilankeejo. To be lenyol *Ibraahim, miin boo mi lenyol Ibraahim. ²³ Jo'oni kam, mi volvey kama kaanjaado. To be huwanoobe *Almasiifu, miin mi burii be. Mi burii be ti'inaare, e omndeego nder kaso, e fiyeego piide duudde, e nattugo nder jootee maayde. ²⁴ Nde jovi Yahuudu'en piyi yam buulaalaaji talaatiin e joveenayi (39). ^{†25} Nde tati *Roomankoo'en piiri yam cabbi. Mi ferdaama kaaye nde wo'ore. Nde tati emi natta akale ndiyam, ede njoolodoo e am nder maayo. Mi wadii jemmaare wo'ore e nyalawmaare wo'ore nder maayo manngo. ²⁶ Nder jahaale am mi fottii e torraaji duuddi : torraaji nder maayo, wuybe torrii yam, lenyol am torrii yam, be laataaki lenyol am boo torrii yam. Mi nattii torraa nder si'ire, e nder ladde hawgaare, e nder maayo manngo. Banndiraabe fewre'en boo torrii yam. ²⁷ Mi huwii faa mi tampi, nde duuddum mi daanaaki. Mi nanii veelo e domka, mi suumake nde duuddum. Kolndam e peewol torrii yam. ²⁸ E woodi ko mi limtaay. Nder ma'ajum fuu, ko buri waannugo yam koo ndeye woni nyumgo dow *ikiliisiyaaji. ²⁹ To goddo tampii nder laawol Jawmiraawo, dum laatanto yam kama miin tampi. To dum wadii goddo do"ake nder hakke boo, edum wula bernde am korey.

³⁰ To dum doole mi manto, sey mi mantoro ko hollata tampere am. ³¹ Allah Baaba Jawmiraawo meeden Yeesu e anndi mi fevaay. Maaltoore laatanoo mo faa abadaa. ³² Nde ngonnoomi Dimaska, kaliifaajo laamiido bi'eteedo Areetas reenni yimbe dammude si'ire, gam be nannga yam. ³³ Ammaa goondinbe mbaadi yam nder sompoore, be mburtiniri yam nder taagayel katangaawol piltoyiingol si'ire. †† Noon kisrumi junnngo kaliifaajo oon.

Bulus yeccake ko Allah holli dum

12 Doole mi manto, koo to dum nafataa. E noon fuu, mi volvey ko Jawmiraawo holli yam e ko o vannginani yam. ² Emi anndi goddo neddo gondo nder kawtal e *Almasiifu. O yeentinaama asama burdum towgo, ko wadi duubi sappo e nayi, ndeen o warti. Koo o yeentinaama nder banndu, koo naa nder banndu, mi anndaa. Allah tan anndi. ³⁻⁴ Emi anndi neddo oon o nattinaama nder aljanna. Koo e banndu o nattidina, koo naa e banndu, mi anndaa, Allah tan anndi. Toon o nani bolle sirriije de neddo fotaay volvugo. ⁵ Kanko

† Tokkitaaki Tawreeta 25.3 †† Kuude Lilaabe 9.23-25. Ndeenno godde ci'e mawde e mbadanee katangaawol piloytoongol si'ire fuu. Wobbe e nyiba gure dow katangaawol ngool.

oon mantortoomi. Mi mantortaako hoore am, to naa tampere am tan. ⁶ Kul mi yidii mantaago, mi laatataako kaanjaado, gam ko mbi'eyi dum goonga. Ammaa mi mantataako, gam to' yimbe burnam dow ko be ngi'i emi huwa, e ko be nani e bolle am. ⁷ Allah hollii yam kaayniidumji di tindintaake. Ammaa gam to' mi mantoro di, o wadanii yam ko naawatammi nder banndu kama gi'al. Edum laatanii yam kama lilaado *Ceydaan piyeydo yam, gam hada yam mantaago. ⁸ Nde tati toriimi Jawmiraawo faa o ittanam mi dum. ⁹ Ammaa o toontii yam, o vi'i : « Yidde am heyii ma. Nder tampere maada baawde am burata huugo. » Gam ma'ajum, mantoraago tampere am no buraney yam, faa baawde Almasiifu njoodoo nder am. ¹⁰ Kanjum wadi naneyi beldum tampere am. Mi naney beldum hudeego e billeego e torreego e hulneego gam daliila Almasiifu, gam nde tampumi fuu, ndeen besdeymi hebgo semmbee.

Daamayeere Bulus gam ikiliisiya Korontu

¹¹ Mi volvii kama bemmo. Ammaa onon haannoobe jingango yam ndooli yam volvirgo noon. Gam koo to mi laataaki goddum, e noon fuu dum yidaay vi'igo be mbi'oton « lilaabe mawbe » burii yam. ¹² Nde ngondunoomi e moodon, mi huurii munyal. Allah boo hokkii yam wadgo alaamaaji kaayniidi feere-feere nder moodon. Kaayniidumji diin e kolla mi *lilaado goongaajo. ¹³ E woodi ko kuumi nder goddi *ikiliisiyaaji ko mi huwaay nder moodon naa ? E woodi fii go'otum ko mi huwaay nder moodon, mi toraaki on nyaamnon yam. Nja'afanee yam duum ko mbaadi !

¹⁴ Jo'oni, emi siryii wargo to moodon garki tatabi. To mi warii, mi yidaa laatanaago on donngal. Onon ngidmi, naa ceede moodon. Wanaa bibbe nyaamnata danyoobe mu"en, ammaa danyoobe nyaamnata bibbe mu"en. ¹⁵ Miin kam, mi naney beldum hokkugo on ko ngonnoomi fuu, faa e yonki am, gam vallugo on. Kadi, onon on ustey yidgo yam, gam mi besdii yidgo on naa ? ¹⁶ On njabii mi teddanaay on naa ? Ee, on njabi, ammaa kiila wobbe no mbi'ey mi yoynii on, mi nann-girii on dabaree. ¹⁷ Mi lilaay lilaabe am to moodon gam be nyaama jawdi moodon. ¹⁸ Mi torake Tiitus, kam e goddo banndiraawo goondindo mo anndudon njaha to moodon. Tiitus nyaami jawdi moodon naa ? A'aa, miin e Tiitus emin tokki laawol go'otol e nyumo wo'oto.

¹⁹ Dum badoojuum on nyumii emin ndaara labbingo ko'e amin yeeso moodon, ammaa wanaa dum noon. Emin mbolva goonga yeeso Allah, noon no *Almasiifu yidiri. Banndiraabe yidaabe, ko min mbi'i fuu, min mbi'ii dum gam min cemmbidina goondinki moodon. ²⁰ Emi hula, to mi warii to moodon, mi tawrataa on no ngidmi. Onon boo, on tawrataa yam no ngiddon. Emi hula mi tawa jokkirgol e nalwiiru e huunyere e nganyaandi e kuddi e nyo'ore e mawnitaare e fitina nder moodon. ²¹ Emi hula, to mi so"ake to moodon, Allah semtina yam dow ko mbaddon, mi voya gam duudbe wadoobe hakke be tuubaay, be ngooraay wadgo

kuude cementiide de be mbadeynoo ilaa, njeenu e godde kuude mehereeje.

Vagginoore Bulus sakitiinde

13 Jo'oni mi warey to moodon garki tatabi. « Sey wullaandu fuu tabbitinee dow caaydaaku yimbe dido koo tato » †, kama ko vinndaa nder *Deftere Seniinde. ² Mi vagginiino wadnoobe hakke nde ngaroomi to moodon garki didabi. Jo'oni nde mi waldaa e moodon, emi besda vi'igo be, kambe e horiibe fuu : to mi so''oyake, daahir mi yurmataako koo go'oto mabbe. ³ Onon edon ngidi yi'igo alaama *Almasiifu e volva gada e honnduko am naa ? Too, on ngi'ey dum laabfum. Almasiifu tampaay nder moodon, ammaa emo holla baawde ma'ako. ⁴ Daahir, wakkaci Almasiifu bilaa dow *gaafagal, o laatake tampudo. Ammaa jo'oni emo foofa gada e baawde Allah. Nder kawtal amin e ma'ako, minon boo, min tampube. Ammaa min kolley on emin poofda e ma'ako gada e baawde Allah.

⁵ Liinyee ko'e moodon ngi'on, koo foofango moodon e nanndi e ngo goondinbe. Ngodee ko'e moodon. On anndaa Almasiifu e nder moodon naa ? Goonga, emo nder moodon. To naa noon, on potaay laataago

† Tokkitaaki Tawreeta 19.15

goondinbe mo. ⁶ Ammaa emi yidi anndon, minon min fotbe. ⁷ Emin toroo Allah gam moodon, tawee on mbadaay ko halli. Naa gam emin ngidi hollugo min goonga'en, ammaa gam onon kuwon ko voodi, koo to minon emin ndaaree kama be potaay. ⁸ Gam min mbaawataa yeddugo goonga. Ko min mbaawi woni huutirigo ka. ⁹ To on ngoodi semmbee dow laawol Allah, koo to minon min tampube, dum veley min. Emin toroo Allah valla on gam laatoodon timmube. ¹⁰ Raa ko wadi mbinndanmi on ila mi waraay tawo. Gam to mi warii, mi yidaa sa'atango on e baawde de Jawmiraawo hokki yam. O hokkii yam baawde deen gam mi semm-bidina on, naa gam mi tampina on.

Kinnooje cakitiide

¹¹ Jo'oni kam banndiraabe, mi accootirey e moodon. Ti'inee laatoodon timmube, njabee bolle am, laatee be nyumo wo'oto, njoododee jam. Ndeen kam Allah mo yidde e jam no wondey e moodon. ¹² Kinnindiree e hinnoore yidde. Goondinbe wonbe do'o fuu e kinna on.

¹³ Barkaa Jawmiraawo meeden Yeesu *Almasiifu, e yidde Allah, e kawtal *Ruhu Ceniido, ngondu e moodon on fuu !

Galaatiya'en

Tindinoore

Galaatiya e laatii lesdi nder tayre lesdi Aasiya to vi'etee Turkiya hannde. Nde Habaru Beldum wa'ajinaa nder lesdi Galaatiya, yimbe be laataaki Yahuudu'en njabii dum. Ammaa be yamii koo dum doole goondindo tokka dookaaji Tawreeta, ko hokka o laato tokkudo goongaajo. Bulus vinndanii be o vi'i goondinki tan heyii hokkugo neddo yerduye Allah. Ammaa wobbe Yahuudu'en nattii nder ikiliisiya Galaatiya, be mbi'i doole goondindo tokka Tawreeta Muusa fuu, ko hokka o laato tokkudo goongaajo.

Bulus vinndii dereewol ngool faro duubi arba'iin e joveetati (48) baawo danyeeke Yeesu. O vinndi ngol gam o wartira goondinbe majjiniraabe e ekkitinol fewre, o vittina be dow laawol goongawol. O tindinii be nder ekkitinol ma'ako vi'igo : yerduye Allah hebataako to naa e goondinki tan. O hollii be goondinki e yidde e njahada. O hollii boo no haani goondindo joodoroo jo'onde voodnde, faa o valla wobbe.

Tokkindirki haalaaji

Hinnoore (1.1-10)

Bulus e woodi baawde lilaado (1.11-2.21)

Habaru Beldum dum yidde Allah (3.1-4.31)

Dimdineeki ki goondinbe Yeesu kebi e ko be mbaadata (5.1-6.10)

Vagginoore e hinnoore sakitiinde (6.11-18)

1 Ngo'ol dereewol ivii to am, miin Bulus *lilaado Yeesu *Almasiifu. Mi laataaki lilaado gada e baawde yimbe, koo gada e neddo, ammaa gada e Yeesu Almasiifu e Allah *Baabiraawo meeden ummitindo mo nder maayde. ² Miin e banndiraabe wondube e am fuu emin kinna on, onon *ikiliisiyaaji gondi lesdi Galaatiya. ³ Allah Baaba meeden e Jawmiraawo meeden Yeesu Almasiifu kokku on barkaa e jam. ⁴ Almasiifu hokkii hoore muudum sabu hakkeji meeden, gam faa o hisna en gada e ndu'u jaamaniiru hallundu. Noon o huuri ko Allah Baabiraawo meeden yidi. ⁵ Teddungal laatanoo Allah faa abadaa abadin. Aamiin.

Walaa Habaru Beldum feere

⁶ Dum haaynake yam no njawdinirdon hokkitgo Allah baawo, kanko noddudo on gada e caahu *Almasiifu, ndeen tokkudon *Habaru Beldum feere. ⁷ Pahamee : Habaru Beldum feere walaa ! Ammaa e woodi wobbe yimbe gibeybe on, ebe ngidi waylitgo *Habaru Almasiifu Beldum. ⁸ To goddo, koo dum minon e ko'e amin, koo malaa'ikaajo ivoydo gada dow wa'ajinii on habaru feere dum yahadaay e ko min nga'ajini on, ndeen kam Allah la'ana mo. ⁹ Emin besda vi'igo on ko min mbi'inoo on : to goddo wa'ajinii on Habaru Beldum feere dum yahadaay e dum njabnoodon, Allah la'ana mo.

¹⁰ Jo'oni yerduye yimbe njillotoomi naa ? A'aa, naa noon, yerduye Allah njillotoomi. Koo faa jo'oni emi yiloo wadgo ko velata yimbe ? Kul mi yillake wadgo ko velata yimbe, ndeen mi laatataako maccudo Almasiifu.

No Bulus laatorii lilaado

¹¹ Banndiraabe am, emi yidi pahamon : *Habaru Beldum dum nga'ajineymi ivaay to neddo. ¹² Wanaa to neddo kebmi dum, walaa janngindo yam dum, ammaa Yeesu *Almasiifu vannginani yam dum.

¹³ On nanii no njoodorinoo nder diina *Yahuudu'en ndeenno. Mi torriino *ikiliisiya Allah korey, mi yillake halkugo ka. ¹⁴ Nder lenyol am, mi buriino baalde am duudbe tokkugo diina *Yahuudu'en e habango finaatawaaji maamiraabe amin.

¹⁵ Ammaa Allah subii yam ila mi rimaaka, o noddii yam sabu yidde ma'ako. ¹⁶ Doon to o vannginani yam *Biyiiko gam mi wa'ajina Habaru muudum Beldum nder *yimbe be laataaki *Yahuudu'en, mi volidaay e bii-aadama, ¹⁷ mi yahaay boo *Urusaliima to aartube yam laataago *lilaabe. Ammaa jaawdum njahami lesdi Arabiya, ndeen co'oyiimi si'ire Dimaska. ¹⁸ Baawo duubi tati njahami Urusaliima gam mi anndindira e Biiturus. Min njoododii jontitande didi. ¹⁹ Mi yi'aay wobbe lilaabe sam, to naa Yaakuubu dimdaado e Jawmirawo. ²⁰ Allah e saaydii duum ko mbinndaneymi on do'o dum goonga, naa dum fewre.

²¹ Baawo ma'ajum, mi yahii lesdi Siiriya e Siliikiya. ²² Wakkaci duum, *ikiliisiyaaji gondi lesdi *Yahuudiya meedaay yi'igo yam e gite mu'en. ²³ Ammaa be naney tan e dum vi'a : « Neddo torreynoodo en, jo'oni e doon wa'ajina habaru goondinki ki o yidnoo halkugo. » ²⁴ Be maalti Allah gam ko o wadani yam.

No lilaabe njabri Bulus

2 Baawo duubi sappo e nayi mi vittii *Urusaliima miin e Barnabas. Min njahadi e Tiitus. 2 Mi yahii Urusaliima gam Allah hollii yam mi yaha. Nde njahami mi hawtii aardiibe *ikiliisiya toon, miin tan e mabbe. Mi volvanii be dow e *Habarur Beldum dum nga'ajinmi *yimbe be laataaki Yahuudu'en. Mi wadii noon gam mi yidaa kuugal am gutiingal e jo'oniwal laato mehere. 3 Raa o'o jahadiddaawo am Tiitus, o *Helenankeejo, ammaa o doolaaka *naadeego, 4 koo nde laatii banndiraabe fewre'en e ngidnoo o naadee. Banndiraabe fewre'en been nattii *ikiliisiya nder suudeefi, gam be liinya dimdineeki ki kebden nder kawtal meeden e Yeesu *Almasiifu, sabu be laatina en maccube *Tawreeta. 5 Ammaa gam dum reenana on goonga Habarur Beldum, min njabaay ko banndiraabe fewre'en been mbi'i koo sedda. 6 Aardiibe resaa be no mawbe nder ikiliisiya been, koo to dume be laatii, walaa ko waanni yam, gam Allah burdindirtaa yimbe. Aardiibe been boo, be njowanaay yam besdugo goddum. 7 Be pahamii Allah hokkii yam wa'ajingo Habarur Beldum yahago e yimbe be laataaki Yahuudu'en, kama noon no o hokkiri Biiturus wa'ajingo *Yahuudu'en, 8 gam Allah laatingo Biiturus lilaado nder Yahuudu'en, kanko laatini yam lilaado nder yimbe be laataaki Yahuudu'en. 9 Yaakuubu e Biiturus e Yahayya, laatiibe kama dangalle nder ikiliisiya, nde be ngi'i no Allah barkidiniri kuugal amin, be njabrii min juude didi. Be njabii, miin e Barnabas, min nga'ajina nder yimbe be laataaki Yahuudu'en, kambe boo be nga'ajina nder Yahuudu'en. 10 Fii go'otum tan be torii min, to' min njeggitan sooybe wonbe nder mabbe. Ndeen maa dum ko ti'iniimi wadgo.

Bulus felii Biiturus toon Antaakiya

11 Ammaa nde Biiturus wari si'ire Antaakiya, mi felii mo yeeso yimbe gam o voofii. 12 Aran emo nyaamdeynoo e goondinbe *be laataaki Yahuudu'en. Ammaa nde wobbe lilaabe Yaakuubu ngari, o woorii nyaamdugo e mabbe, gam o hulii been dooleybe yimbe naadeego. 13 Wobbe *Yahuudu'en goondinbe Yeesu nder Antaakiya mbadii kama no o wadi, faa be mbadii Barnabas tokkii munaafukaare mabbe. 14 Nde ngi'imi be tokkaay goonga *Habarur Beldum, sey mbi'imi Biiturus yeeso yimbe fuu : « Aan a *Yahuudu-jo, ammaa do'o a wada jo'onde iri nde be laataaki Yahuudu'en. Jo'oni a yidi doolgo *yimbe be laataaki Yahuudu'en mbada jo'onde iri nde Yahuudu'en naa ? »

Allah hisnii yimbe gada e goondinki

15 Enen, en lenyol *Yahuudu'en gada e yeeso, en laataaki kama leyyi koriidi badooji hakke. 16 En anndi neddo hebataa yerduye Allah gada e tokkugo *Tawreeta, sey gada e goondingo Yeesu *Almasiifu. Kanjum wadi enen ngoondinden Yeesu Almasiifu faa keben yerduye Allah gada e goondinki kiin, naa gada e

tokkugo Tawreeta. Gam walaa kebeydo yerduye Allah gada e tokkugo Tawreeta. 17 Enen Yahuudu'en yillotoobe hebgo yerduye Allah gada e kawtal meeden e Almasiifu, to tawaama en wadoobe hakke kama *yimbe be laataaki Yahuudu'en, ndeen kam Almasiifu wadi en e wadgo hakke naa ? A'aa, naa noon sam ! 18 Gam to mi nyibtake Tawreeta ka njibbinnoomi, ndeen kam mi hollii mi kuultoowo Tawreeta. 19 Ammaa dow e Tawreeta mi maaydo, gam kanka wadi dum, heba mi foofa gam Allah. Mi maaydii e Almasiifu dow *gaafagal. 20 Jo'oni wanaa miin e hoore am foofataa, Almasiifu kam foofata nder am. Foofaango ngo poofeymi jo'oni, emi foofa ngo gada e goondingo *Biddo Allah giddo yam, meheridindo yonki muudum gam am. 21 Miin mi salataako yidde Allah. Gam kul tokkugo Tawreeta e hokka neddo yerduye Allah, ndeen kam dume maayde Almasiifu nafata ?

Tokkugo Tawreeta koo goondingo Yeesu

3 Onon Galaatiya'en vemmbube ! Moye yoyi on ? On ngeccaama laabdum no Yeesu *Almasiifu maayri dow *gaafagal. 2 Emi yidi mi yama on fii go'otum : on kebii *Ruhu Ceniido gada e tokkugo ko Tawreeta vi'i, nakay gada e nango *Habarur Beldum e goondingo dum ? 3 To hakiilo moodon yahii ? Onon fuddirbe e semmbee *Ruhu Allah, jo'oni on ngidi timminirgo e semmbee moodon naa ? 4 To noon, ko laatanii on duum no mehere naa ? A'aa, ku'uje kama de'e laataako mehere. 5 Allah hokkii on Ruhu muudum, emo huwa kuude kaayniide nder moodon. O hokkii on mo gam on tokkii ko Tawreeta vi'i, nakay gam on nanii Habarur Beldum on ngoondinii dum ? 6 Kiiimtee ko *Deftere Seniinde vi'i dow *Ibraahim. Nde vi'i : « Ibraahim goondinii Allah, gam ma'ajum Allah raari mo aadaliijo. » 17 To noon, on ngi'i yimbe goondinbe Allah kam'en ngoni bibbe Ibraahim goonga'en. 8 Gam ilaa Deftere Seniinde vi'iino, Allah no laatiney *yimbe be laataaki Yahuudu'en yerdaabe ma'ako gada e goondinki mabbe. Noon boo Deftere anndiniri Ibraahim Habarur Beldum ila dum waraay, nde vi'i : « Gada e maada leyyi yimbe duuniyaaru fuu kebrata barkaa. » 19 Gam ma'ajum, goondinbe Allah kama no Ibraahim goondiniri fuu no kebey barkaa kama no Ibraahim hebri ka. 10 Ammaa resbe tammunde mu'en dow tokkugo ko Tawreeta vi'i fuu, no la'anaabe, gam aayaare vi'i : « Mo tokkaay duum ko vinndaa nder Tawreeta fuu, no la'anaado. » 11 Jo'oni en pahamii walaa kebeydo aadilaaku yeeso Allah gada e tokkugo ko Tawreeta vi'i, gam aayaare feere vi'i : « Aadaliijo no foofrey e goondinki. » 12 Tokkugo Tawreeta e feerootiri e goondingo Allah, gam aayaare feere vi'i : « Koo moye tokki ko Tawreeta vi'i no hebey yonki gada e tokkugo ka. » #

13 Almasiifu soottake en gada e la'anoore nde Tawreeta waddani en. O laatake la'anaado mbattudi meeden, gam aayaare vi'i : « La'anoore laatanto bi-

† Fuddoode 15.6 †† Fuddoode 12.3 ‡ Tokkitaaki Tawreeta 27.26 †† Habakuk 2.4 †† Lewinkoo'en 18.5

laado dow *gaafagal. » ¹⁴Ye esu wadii dum gam faa *yimbe be laataaki Yahuudu'en keba barkaa ka Allah wadani Ibraahim *alkawal, gam enen goondinbe Yeesu Almasiifu keben Ruhu mo Allah wadi *alkawal hokkugo.

Dooka e Alkawal

¹⁵Banndiraabe, emi yidi mi holla on ko anndudon dow *alkawal : to yimbe dido potii mba'adii alkawal tabbitinii ngal, walaa baawdo fiirtugo ngal koo besdugo goddum dow ma'agal. ¹⁶Allah wadanii *Ibraahim e lenyol muudum alkawal. *Deftere vi'aay : « taaniraabe » kama yimbe duudbe, ammaa nde vi'i : « taaniraawo maada », waato neddo go'oto tan, kanko woni *Almasiifu. ¹⁷Ko ngidmi vi'igo woni : Allah wadanii Ibraahim alkawal, o tabbitinii ngal ila dum waraay. Ndeen kam *Tawreeta ngarka baawo duubi keme nayi e talaatiin (430) waawataa fiirtugo ngal, wartira ngal mehere. ¹⁸Gam kul ndonu ngu Allah wadani Ibraahim alkawal, dum gada e tokkugo Tawreeta, daa ngu ivoy-aay e alkawal. Ammaa Allah barkidini Ibraahim gam alkawal ngal o wadani mo.

¹⁹To noon, dume Tawreeta wari wadgo ? Ka waddaama gam ka vanngina boofi yimbe, faa wakkaci nde ivoydo e Ibraahim wari, mo Allah wadi alkawal muudum. Malaa'ika'en ngaddi Tawreeta, be kokki ka *Muusa hakkundeejo yimbe e Allah. ²⁰Ammaa hakkundeejo wadgo alkawal yillataake to dum neddo go'oto tan. Allah boo o go'oto. ²¹To noon, *Tawreeta e luudotira e *alkawal Allah naa ? Naa noon sam ! Gam kul Tawreeta e waawnoo hokkugo yonki, daa koo moye e waawi hebgo yerduye Allah to tokkii ka. ²²Ammaa been goondinbe Yeesu *Almasiifu no kebey alkawal ngaal gada e goondinki mu'en, gam *Deftere vi'i, hakke laamanake yimbe duuniyaaru fuu.

²³Ko hokka wakkaci goondingo Yeesu wara, en laatinoo habbaabe lees baawde Tawreeta, faa nde Allah vannginani en laawol goondinki. ²⁴Noon Tawreeta laatorii eltoowo en, faa garki Yeesu Almasiifu, gam faa keben yerduye Allah gada e goondingo mo. ²⁵Jo'oni nde wakkaci goondingo Almasiifu wari, en ndimdii e elto Tawreeta. ²⁶On fuu, on laatake bibbe Allah gada e goondingo Yeesu Almasiifu. ²⁷On fuu on mbadanaama *baptisma gam hollugo Almasiifu jeyi on, on bornake gikku ma'ako. ²⁸Gam ma'ajum, walaa peerootiral hakkunde *Yahuudu'en e *be laataaki Yahuudu'en, koo maccube e rimbe, koo worbe e rewbe. On fuu on go'o gam daliila kawtal moodon e Yeesu Almasiifu.

²⁹Nde laatii on laatake yimbe Almasiifu, ndeen kam on taaniraabe Ibraahim, on ndoney alkawal ngal Allah wadani mo.

4 Ko ngidmi vi'igo on nanndii e du'um : to biddo donoowo jawdi baaba muudum e laatii pamaro tawo, walaa ko senndi mo e maccudo, koo nde laatii kanko jeyi jawdi ndiin. ²Ammaa o downtanto reenoobe mo e darvanoobe jawdi ndi o ronata, faa wakkaci dum baaba ma'ako resi yottoo. ³Noon enen boo, wakkaci

ko laatinooden kama bilki'en, en laatake maccube baawdeejii laamaniidi duuniyaaru. ⁴Ammaa nde wakkaci dum Allah resi heevi, o liloyii Biyiiko. *Biddo oon danyaama e debbo, o joodii lees *Tawreeta, ⁵gam o rimdina been wonbe lees baawde Tawreeta, o laatina en bibbe Allah. ⁶Daahir en bibbe Allah, kanjum wadi o liloyi Ruhu Biyiiko nder berde meeden. Ruhu oon gondo nder meeden e noddira Allah « Baaba ». ⁷Gam ma'ajum, jo'oni naa on maccube, on bibbe. Nde laatii on bibbe, on ndoney ko Allah ronata bibbe muudum.

Waannaare Bulus dow ikiliisiya Galaatiya

⁸Ndeenno, nde on anndaano Allah, on dowanake allaaji feere di laataaki goonga. ⁹Ammaa jo'oni nde anndudon Allah, koo boo mi vi'a Allah e anndi on, noye co''ortoodon lees baawdeejii laamaniidi duuniyaaru tampudi, mehreeji ? Na on ngidi so''itaago lees maccungaku ma'aji kadimaa ? ¹⁰Edon teddina godde nyalde e goddi lebbi e wakkaciji goddi e goddi duubi. ¹¹Emi hula to' kuugal ngal kuumi hakkunde moodon laato mehere.

¹²Banndiraabe am, emi toroo on : tokkee laawol ngol tokkumi, gam miin boo emi tokki laawol ngol tokkudon. On mbadaayno yam layfi fuu. ¹³Kiimtee, nyawu ngu nyawmi kam hokkii yam laawol wa'ajingo on *Habaruu Beldum arande. ¹⁴Nyawu am godake munyal moodon korey, ammaa e noon fuu on njawaaki yam, on nefaay yam boo. Ammaa on njabii yam kama malaa'ikaajo Allah, e kama no njabrudon Yeesu *Almasiifu. ¹⁵To noon, toye velvelo ngo nannoodon woni jo'oni ? Mi tabbitinii kul dum wadotono, daa on ittiino gite moodon, on kokkii yam. ¹⁶Jo'oni mi laatake ganyo moodon gam goonga ka mbi'imi on naa ?

¹⁷Ben doon yimbe be mbaadii hakkiilooji mabbe fuu dow moodon gam be mbaada tokkon be. Ammaa ko be ngidi wadgo voodaa, ebe ngidi senndugo on e am gam hakkiilo moodon lelaroo to mabbe. ¹⁸Wadgo ko nafata e ti'inaare dum no booddum. E haani mbadon noon koo ndeye, naa sey to emi wondi e moodon tan. ¹⁹Onon bikkon am, emi doon besda yargo torraa gam moodon, kama no debbo torrortoo wakkaci njatawre ††, gam faa gikku Almasiifu tabbita nder moodon.

²⁰Daahir emi yidi tawee hannde emi wondi e moodon, gam mi annda no mboliraneymi on, sabu mi majjii no mba'adeymi e moodon.

Hajara e Saaratu

²¹Onon yidbe tokkugo *Tawreeta, ngecece yam : on nanaay ko Tawreeta kaan vi'i naa ? ²²Ka vi'i : *Ibraahim e woodi bibbe worbe dido. Go'oto o rimdii dum e kordoo ma'ako Hajara, go'oto boo e Saaratu dimo. ²³Bii kordo danyaama kama no koo moye danyiraa, ammaa bii dimo oon danyaama fodde alkawal Allah. ²⁴Du'um dum misaalu. Rewbe dido been e kolla alkawalji didi. Go'otal ngal Hajara, kangal woni alkawal vaamnde

† Tokkitaaki Tawreeta 21.22-23

†† Njatawre woni luuve koo naakuda.

*Sinaay, e ngal rima maccube. ²⁵ Hajara dum misaalu vaamnde Sinaay wonnde lesdi Arabiya. Emo nanndi e si'ire *Urusaliima jo'oniire, gam emo nder maccungaaku, kanko e bibbe ma'ako. ²⁶ Ammaa Urusaliima wonde toon dow asama no rimre, kayre woni inna meeden. ²⁷ Gam *Deftere Seniinde vi'i :

« Velveltu, aan dimaro mo meedaay danygo !

Wullu wullaandu velvelo, aan mo meedaay nango naawdum natakawre,

gam bikkon boora no burey

bikkon gidaado duudgo. » †

²⁸ Ammaa onon banndiraabe am, on bibbe *alkawal Allah kama Iciyaaku. ²⁹ Noon no danyaado no koo moye danyiraa torrirnoo danyiraado gada e *Ruhu Allah ndeenno, kama noon boo dum laatorii faa hannde. ³⁰ Ammaa dume Deftere vi'i ? Nde vi'i : « Laggu kordo oon e biyum, gam bii kordo rondataa e bii dimo sam. » ††³¹ To noon banndiraabe, enen naa en bibbe kordo, ammaa en bibbe dimo.

Njogee ndimaaku moodon

5 *Almasiifu rimdinii en faa laatooden rimbe e goonga. Gam ma'ajum, ndaree e semmbee to' on co'o nder maccungaaku. ² Ngewee ! Mii Bulus, emi vi'a on : to on njabii *naadeego, ndeen kam ko Almasiifu wadani on nafataa on sam. ³ Emi besda vi'igo on : neddo fuu jabi tokkugo dooka naadeego, ndeen dum laatake doole o tokka ko *Tawreeta vi'i fuu. ⁴ Onon yilotoobe hebgo yerduye Allah gada e tokkugo ko Tawreeta vi'i, on ceedii e Almasiifu, on mburtake alkawal caahu Allah boo. ⁵ Ammaa enen, eden ndeenti keben yerduye Allah gada e goondinki. Kanjum ndeentuden, en tabbitinii boo en kebey dum gada e baawde *Ruhu Ceniido. ⁶ Gam to goddo hawtii e Yeesu Almasiifu, *naadeeki koo ciya ma'aki nafataa. Ko nafata woni goondinki kuudeyki e yidde.

⁷ On puddirii no voodi. Moye hadi on tokkugo goonga ? ⁸ Ko wayliti hakkiilooji moodon duum, ivaay to Allah noddudo on. ⁹ E vi'ee : « *Yuufnirdum sedda yuufnata conndi fuu. » †¹⁰ Gam daliila Jawmiraawo emi goondini on, mi tabbitinii nyumooji moodon mbittaay bannye feere. Ammaa majjineydo on oon, koo o moye, Allah no sernaney mo.

¹¹ Banndiraabe am, to haala naadeeki nga'ajineymi faa jo'oni, kama no wobbe mbi'ata, ndeen gam dume torrirteemi ? Kul dum goonga kanka nga'ajineymi, daa habaru maayde Yeesu dow *gaafagal laatantaako goddo fergere. ¹² Vi'eenno maa, ben doon jibreybe on haala naadeeki, no naadino faa be tayi lees mabbe !

¹³ Onon banndiraabe, on noddama gam laatoodon rimdinaabe. Ammaa to' on kuutinir ndimaaku moodon laatanoo on laawol wadgo gidaadi balli, sey nii mballindiron e yidde. ¹⁴ Gam *Tawreeta fuu hawti nder nde'e voliinde wo'ore : « Yid ko'odiddaawo maada noon no ngidrudaawo hoore maada. » ††¹⁵ Ammaa to

† Ecaaya 54.1 †† Fuddoode 21.10 ‡ Ko dum yidi vi'igo woni : nyebbere wo'ore bonnata cobbal. †† Lewinkoo'en 19.18

edon njatnjattira, on nyaamnyaamtira kama diiwe ladde, ndeen kakkilee to' on modmodtir.

Downtanaago Ruhu Ceniido koo gidaadi banndu

¹⁶ Raa ko ngidmi vi'igo on : Ngooree *Ruhu Ceniido dowa foofaango moodon, ndeen on tokkataa gidaadi balli moodon. ¹⁷ Gam gidaadi banndu e luhuri e ko Ruhu yidi, ko Ruhu yidi boo e luhuri e banndu. Gam daliila habre ma'ajum wadi, on mbaawataa huugo boodfum ko ngiddon huugo. ¹⁸ Ammaa to *Ruhu Allah dowata on, ndeen *Tawreeta walaa baawde dow moodon.

¹⁹ Ko gidaadi banndu mbannginta woni njeenu e kuude nefniide e cementiide, ²⁰ e teddingo gumkiiji e maayta e nganyaandi e jokkirgol e kodfey e huunyere e yidde hoore e luhural e ciya potal, ²¹ e nalwiiru e jarde giya faa yilto e nyaamtarci e kuude ko nanndi e ma'ajum fuu. Emi vi'a on kadimaa, kama ko mbi'inoomi on ilaa : huweybe iri de'e kuude fuu nattataa *laamu Allah sam. ²² Ammaa Ruhu Ceniido e rima yidde e velvelo e jam e munyal e gikku mboodngu e yurmeende e goondinki ²³ e leestinki hoore e reengo hoore. Walaa dooka nganyeyka de'e kuude. ²⁴ Koo moye laatii mo Yeesu *Almasiifu, gidaadi banndu e sunooji ma'ako kalludi laatanake mo mehere.

²⁵ Nde laatii Ruhu Allah hokkii en yonki, sey njoodorooden no Ruhu oon yidiri. ²⁶ To' en laato mawnitiibe, koo ummindiroobe hakkiilo, koo hollindiroobe nalwiiru.

E haani goondinbe mballindira

6 Banndiraabe, to on ngi'ii goddo e wada layfi, onon woonbe *Ruhu Allah mbittinee mo dow laawol boodngol e hakkiilo. Ammaa onon boo, kakkilane ko'e moodon gam to' on njan nder jarrabeeji.

² Mballindiree roondaago dowle moodon. To on mbadii noon, ndeen on kebbinii ko dooka *Almasiifu vi'i. ³ To neddo nyumii e laatii goddum, ammaa o laataaki noon, o yoynii hoore ma'ako. ⁴ Sey koo moye fuu eta kuugal muudum yi'a to e ngal voodi. Ndeen o mantoro hoore ma'ako e ko o wadi, naa sey to o fotnii hoore ma'ako e goddo. ⁵ Gam nyanndeere e wara nde koo moye fuu roondotoo donngal kuude muudum.

⁶ Janngingteedo habaru Allah e haani hokka janngingeydo dum gada nder jawdi muudum fuu.

⁷ To' on yoynu ko'e moodon, gam Allah jammataake. Ko neddo aawi fuu, kanjum tayata. ⁸ Aawdo ko velata gidaadi banndu muudum, no tayey ko gidaadi banndu rimata, waato maayde. Ammaa aawdo ko velata *Ruhu Ceniido no tayey yonki dum faa abadaa.

⁹ To' en com huugo ko voodi, gam kul en tampaay en tayey ko voodi to wakkaci duum warii. ¹⁰ Gam ma'ajum, nde kebden laawol fuu en kuwan yimbe ko voodi, burna muudum banndiraabe meeden goondinbe.

Bagginooje cakitiide e accootiral

¹¹ On ngi'ii di'i binndi mawdi, miin vinndonoyi on di e junngo am. ¹² Yillotoobe doolgo on naadeego been e ndaara manooe yimbe, ebe mbada noon, gam to' be torre sabu habaru maayde *Almasiifu dow *gaafagal. ¹³ Gam koo kambe naadaabe, be tokkataa ko *Tawree-ta vi'i. Ammaa ebe ngidi naadeedon, gam be mantoroo dum. ¹⁴ Miin kam, mi mantortaako goddum, to naa maayde Jawmiraawo meeden Yeesu Almasiifu dow gaafagal. Barkaa maayde ma'ako dow gaafagal,

ko woni nder duuniyaaru fuu laatani yam mehere, miin boo laataniimi ndu mehere. ¹⁵ Gam naadeego e ciya naadeego fuu walaa nafuuda. Ko nafata woni, Allah laatina neddo tagitaado keso. ¹⁶ Allah hokku been tokkuba ekkitinooje deen fuu jam e endam, gam kambe ngoni *Isiraa'iila'en goonga'en be Allah.

¹⁷ Gada hannde, to' goddo besdu torrugo yam. Naw-nande banndu am e kolla mi maccudo Yeesu.

¹⁸ Banndiraabe am, barkaa Jawmiraawo meeden Yeesu Almasiifu wonda e moodon ! Aamiin.

Efesu'en

Tindinoore

Ngo'ol dereewol Bulus vinndi ngol wakkaci o omndaa nder kaso si'ire Rooma, gam wa'ajingo habaru Yeesu. O vinndii ngol nder duubi settiin (60) baawo danyeeeki Yeesu.

Aran o volvii dow ko Allah yidi wadgo gam hawta ko tagi fuu gondum dow e lees, o laatina Almasiifu aardiido ma'ajum. Bulus torake yimbe Allah be kawta be laatoo go'o nder tokkugo Yeesu Almasiifu.

Nder ngo'ol dereewol Bulus volvii dow no Allah subri yimbe muudum, e no hakkeeki mabbe nja'aforaa, e no be ndimdiniraa gada e hakkeeki mabbe barkaa Yeesu Almasiifu. Kadimma e no Ruhu tabbitiniri alkawal Allah. Bulus torake Efesu'en vi'igo ngo'otaaku ngu be ngoodi nder tokkugo Almasiifu ngu vannga nder jo'onde mabbe. O huutirii balndi duuddi gam hollugo yimbe Allah e laatii go'o nder kawtal e Almasiifu. Balndi diin ngoni : ikili-isiya e nanndi e banndu, Yeesu woni hoore ma'aru, eka nanndi e mahadi, Yeesu woni haayre joggiinde mahadi ndiin, kadimaa eka nanndi e debbo koobgal, Yeesu woni gorko ma'ako. Bulus wadii nyumooji luggudi dow caahu e yidde e barkaa Allah kebedeedum nder Almasiifu.

Tokkindirki haalaaji

Hinnoore (1.1-2)

Goondinbe laatoo go'o nder kawtal e Yeesu (1.3-3.21)

Yonki kesum nder kawtal e Yeesu (4.1-6.20)

Timmoode (6.21-6.24)

Hinnoore Bulus

1 Miin Bulus, mo Allah subri laatoo *lilaado Yeesu *Almasiifu, vinndi ngo'ol dereewol. Emi hinna yimbe Allah wonbe nder si'ire Efesu, goondinbe Yeesu Almasiifu e bernde wo'ore. ² Allah Baaba meeden e Jawmiraawo meeden Yeesu Almasiifu kokku on barkaa e jam.

Barkaaji Allah gada e Yeesu

³ Maaltoore laatanoo Allah Baaba Jawmiraawo meeden Yeesu *Almasiifu, kokkudo en koo iri diye barkaaji gondi dow asama sabu kawtal meeden e Almasiifu. ⁴ Barkaa Almasiifu, o subri en ila duuniyaaru tagaaka, gam laatooden seniibe, be ngalaa feloore yeeso ma'ako. ⁵ Nder yidde ma'ako o anniyake laatooden bibbe ma'ako gada e Yeesu Almasiifu. Kanjum woni ko o yidi ko wadani mo. ⁶ En maaltu Allah gam caahu yidde ma'ako mawnde nde walaa keerol, nde o wadani en gada e *Biyiiko gidadao. ⁷ Gam gada e yiyam Biyiiko oon, kebden ndimkaaku e ya'afuye hakkeeki meeden. Noon Allah vannginirani en manngu yidde muudum. ⁸ O hebbinii en barkaaji ma'ako, o hokkii en anndal e fahamu kebdum. ⁹ O anndinii en anniya ma'ako sirriha ka o siryinoo wadgo. Ila aran o anniyorii tabbitinirgo ka e Almasiifu. ¹⁰ To wakkaci wadi, Allah no hebbiney duum ko siryinoo wadgo, o hawtey tagle gonde dow e lees, o wada de lees laamu Almasiifu.

¹¹ Nder kawtal meeden e Almasiifu, Allah subri en gam laatooden yimbe ma'ako. O siryake dum ila duuniyaaru tagaaka, gam kanko woni badoowo koo dume ko o siryii noon no o yidiri. ¹² O wadii dum gam faa enen aartube resgo tammunde mu'en dow Almasiifu maalten teddungal ma'ako.

¹³ Onon maa on laatake yimbe Allah wakkaci dum nandon voliinde goonga, waato *Habaruu Beldum gaddandum on kisndam. Nde ngoondindon Almasiifu, Allah jeli on, jelgol ngool woni *Ruhu Ceniido mo o wadnoo alkawal hokkugo. ¹⁴ Ruhu Ceniido oon kam woni jingina barkaaji di Allah wadi alkawal hokkugo en. En kebey di to wakkaci nde Allah rimdinta en, enen jeyaabe ma'ako, heevi. To noon, sey maalten teddungal Allah !

Do'aare Bulus

¹⁵ Gam ma'ajum, ila wakkaci nde nanmi habaru no ngoondinirdon Jawmiraawo meeden Yeesu, e no ngidrudon yimbe Allah, ¹⁶ mi wooraa yettugo Allah gam moodon, emi wadana on do'aare koo ndeye. ¹⁷ Emi toroo Allah mo Yeesu *Almasiifu Jawmiraawo meeden, *Baabiraawo jawmu teddungal, hokka on Ruhu muudum, Ruhu oon fahamina on, vannginana on Allah, faa anndon mo booddum. ¹⁸ Kadimaa emi toroo Allah omta gite berde moodon, faa anndon tammunde nde o noddiri on, e darajja barkaaji di o wadani yimbe ma'ako alkawal, ¹⁹ pahamon boo baawde ma'ako mawde de ngalaa ko potnirte, kuweyde nder meeden, enen goondinbe Yeesu. Baawde cemmbidde

deen, ²⁰ Allah huutiniri wakkaci o ummitini Almasiifu nder maayde, o jo'ini dum dow joodorgal laamu toon dow, e junngo ma'ako nyaamo. ²¹ Toon Almasiifu woni e laamanii jawmiraabe baawde e semmbee e koo diye laamuuji gondi dow e lees, e inde mawde inneteede fuu, wanaa nder ndu'u jaamaniiru tan, ammaa faa e jaamaniiru wareyndu. ²² Allah wadii koo dume lees laamu ma'ako, o laatini mo jawmiraawo dow koo dume fuu e aardiido *ikiliisiya. ²³ *Ikiliisiya kaan woni banndu Almasiifu, eka hebbita mo, kanko kebbinoowo koo dume e koo toye.

Maayde yahago yonki

2 Onon on laatinoo maaybe sabu boofi moodon e hakkeji moodon. ² E wakkaci duum on tokkiino laabi duuniyaaru kalludi, on tokkiino *Ceydaan laamido *ginnaaji. Kanko oon huwata faa hannde nder berde yimbe saliiibe tokkugo ko Allah vi'i. ³ En fuu en laatinoo kama mabbe, en tokkiino ko ngiden, en mbadii ko balli meeden e berde meeden ngidi. Gam sabu tabiya meeden kalluka kaan, en kaandunoo e huunyere Allah kama yimbe horiibe. ⁴ Ammaa Allah o keebdo yurmeende. Yidde nde o yidi en boo e mawnii, ⁵ gam ma'ajum o foofnirii en e *Almasiifu, enen maaynoobe sabu hakkeji meeden. Gada e yidde ma'ako tan kisanraadon. ⁶ Allah fintidini en e Yeesu Almasiifu, o jo'idini en e ma'ako toon dow asama. ⁷ Gada e mboodirka ma'ako ka o wadani en nder Yeesu Almasiifu o yidi hollirgo jaamanuujii gareydi fuu duudal yidde ma'ako. ⁸ Daahir kisndam moodon e darii dow yidde Allah tan, naa dum kuugal moodon, dum caahu ma'ako ngu njabrudon e goondinki. ⁹ Dam ivaay e kude moodon, gam to' koo go'oto mantoro hoore muudum. ¹⁰ Allah wadi en no laatiiden jo'oni. Nder kawtal meeden e Yeesu Almasiifu o tagitii en, faa kuwen kuude boodde de o siryani en ila duuniyaaru tagaaka.

Leyyi fuu laatake go'o nder Almasiifu

¹¹ Gam ma'ajum, kiimtee ko laatinoodon ndeenno. Onon on ndanyaaka nder lenyol *Yahuudu'en. Yahuudu'en e noddira on « be naadaaka », kambe boo ebe noddira ko'e mabbe « naadaabe ». *Naadeeki kiin boo, e banndu tan ki wadete, kadimaa e juude ki wa'aretee. ¹² Kiimtee e dum toon wakkaci on anndaano *Almasiifu, on jananbeno, on kawtaano e lenyol *Isiraa'iila ngol Allah subi, on ngalaa nder *alkawalji di Allah wadannoo subaabe muudum, on poofeynoo nder duuniyaaru on ngalaa tammunde, on ngalaa Allah boo. ¹³ Ammaa jo'oni nder kawtal moodon e Yeesu Almasiifu, onon woddunoobe on battiniraama e yiyam ma'ako ndufaadam. ¹⁴ Gam Almasiifu e hoore muudum woni narrinoowo meeden. O narrinii Yahuudu'en e *yimbe be laataaki Yahuudu'en, o laatini be lenyol go'otol. Gada e hokkugo yonki ma'ako o yibbiniri mahagol nganyaandi cenndungol be. ¹⁵ O ittii *Tawreeta e dookaaji muudum, gam faa o wada leyyi

dididi diin laato lenyol go'otol kesol nder kawtal e ma'ako. Noon o wa'ari narral hakkunde mabbe. ¹⁶ E maayde ma'ako dow gaafagal o ittiri nganyaandi ngonndi hakkunde Yahuudu'en e be laataaki Yahuudu'en, o hawti be, be laatii banndu wo'oru, o narrini be e Allah. ¹⁷ Onon yimbe be laataaki Yahuudu'en woddinoobe Allah, e Yahuudu'en badinoobe mo, Almasiifu warii wa'ajinii on habaru narral. ¹⁸ Gam gada e Almasiifu en fuu en mbaawi baditaago Allah *Baabi-raawo, sabu ballal Ruhu go'oto.

¹⁹ Gam ma'ajum, onon yimbe be laataaki Yahuudu'en, naa on jananbe koo hodbe, ammaa jo'oni on kawtaama e yimbe Allah, on bibbe wuro ma'ako. ²⁰ Edon nanndi e mahadi ndi fuddoode muudum laatii lilaabe e annabo'en. Yeesu Almasiifu e hoore muudum woni haayre jogiinde mahadi ndiin. ²¹ Gada e ma'ako mahadi ndiin fuu jogotiri, e ndi towa faa ndi laato wuro jawmiraawo seniingo. ²² Nder kawtal moodon e ma'ako, onon maa on mahadaama e goondinbe horiibe, faa laatoodon mahadi to *Ruhu Allah joodoto.

Kuugal Bulus nder yimbe be laataaki Yahuudu'en

3 Kanjum wadi emi toroo Allah, miin Bulus omndaado nder kaso gam kuugal Yeesu *Almasiifu ngal kuweymi nder moodon, onon *yimbe be laataaki Yahuudu'en. ² Daahir on nanii habaru kuugal ngal Allah hokki yam nder yidde muudum, gam vallugo on. ³ Allah vannginani yam anniya muudum sirriha, kama ko aartumi vinndango on e bolle sedda. ⁴ To on janngii ko mbinndumi, on kebtey no pahamirmi sirri dow Almasiifu. ⁵ Sirri duum anndinaaka bibbe-aadama nder jaamanuujii gutiidi. Ammaa jo'oni, gada e *Ruhu Ceniido, Allah vannginani dum *lilaabe muudum seniibe e *annabo'en. ⁶ Sirri duum woni : gada e *Habaru Beldum yimbe be laataaki Yahuudu'en no kebey gedal barkaaji deydey e ko Allah hokkata *Yahuudu'en, be kawtii banndu wo'oru e mabbe. Nder kawtal mabbe e Yeesu Almasiifu, be kebey ko Allah wadi alkawal hokkugo Yahuudu'en.

⁷ Barkaa yidde Allah e baawde muudum, o hokkii yam kuugal wa'ajingo Habaru Beldum duum. ⁸ Miin buri goondinbe fuu famdugo, ammaa e noon fuu Allah endii yam, hokkii yam wa'ajingo yimbe be laataaki Yahuudu'en barkaaji Almasiifu di pahamataako. ⁹ Mi hokkaama boo fahamingo yimbe fuu no Allah tagdo koo dume hebbinirta sirri muudum cuudinoodum ila fil ajal. ¹⁰ O wadii noon gam jo'oni, gada e *ikiliisiya Yeesu, laamuuji e baawdeejii gondi dow pahama andalji Allah feere-feere. ¹¹ Dum fuu Allah wa'arii dum noon no siryorii wa'arugo dum ila fil ajal, o hebbinirii dum gada e Yeesu Almasiifu jawmiraawo meeden. ¹² En nder Almasiifu, en ngoondinii mo, gam ma'ajum en mbaawi baditaago Allah naa e kulol, en tabbitinii boo o jabey en. ¹³ Gam ma'ajum emi toroo on, to' berde moodon mettu sabu torraaji di njareymi gam moodon, sabu kanji ngoni mantordum moodon.

Yidde nde Almasiifu yidi en

¹⁴ Kanjum wadi ndiccotoomi yeeso Allah *Baabirawo, ¹⁵ kokkudo leyyi gondi dow e lees fuu inde. ¹⁶ Emi toroo mo, kanko jawmu teddungal manngal, o semmbidina berde moodon gada e baawde Ruhu ma'ako Ceniido, ¹⁷ o jo'ina *Almasiifu nder berde moodon gada e goondingo mo. Emi toroo mo boo, o wada yidde lugga semmbida nder berde moodon, ¹⁸ gam faa kebon fahamugo, onon e yimbe Allah horiibe, no yidde Almasiifu yaajiri e no juutiri e no towri e no lug-giri, ¹⁹ anndon yidde Almasiifu ndeen, koo to walaa baawdo fahamugo nde. Emi toroo mo dum, dum fuu, gam faa laatoodon heebbe gikku Allah.

²⁰ Allah kuwoowo nder meeden e baawde muudum mawde, e waawi wadgo ko buri ko torotooden mo e ko nyumeten. ²¹ Teddungal laatanoo mo nder *ikiliisiya gada e Yeesu Almasiifu nder jaamanuujii fuu faa abadaa abadin ! Aamiin.

Goondinbe e laatii banndu wo'oru

4 Gam ma'ajum, miin omndaado gam huwango Jawmiraawo, emi toroo on mbafee jo'onde yahadunde e noddaango ngo Allah noddi on. ² Laatee be hakkiilo koo ndeye, leestibe ko'e mu'en, be munyal. Munymunytiree e yidde. ³ Ti'inee jogaago ngo'otaaku ngu *Ruhu Allah hokki on, gada e jo'onde jam hawtunde on. ⁴ En banndu wo'oru, en ngoodi Ruhu go'oto e tammunde wo'ore nde Allah noddiri en. ⁵ E woodi Jawmiraawo go'oto e goondinki go'oti e *baptisma go'otum. ⁶ E woodi Allah go'oto Baaba yimbe fuu, emo laamanoo yimbe fuu, emo huutira yimbe fuu, emo joodii nder yimbe fuu.

⁷ Koo moye meeden fuu hebii kokkal caahu Allah, deydey e no Almasiifu ye'ediri dum. ⁸ Gam *Deftere Seniinde vi'i :

« Nde o yeenti dow,
o yaharii nanngaabe konu,
o hokkii yimbe kokke. » †

⁹ Dume woni ma'ana « o yeentii dow » ? Ma'ana ma'ajum woni *Almasiifu aartii jippake nder duuniyaaru. ¹⁰ Jippinoodo oon, kanko woni yeentudo toon dow, gam o hebbina duuniyaaru fuu. ¹¹ Kanko hokki wobbe kokkal laataago *lilaabe, wobbe *annabo'en, wobbe wa'ajinoobe, wobbe boo pasto'en e ekkitinoobe jama'aare. ¹² O wadii dum gam o siryooyimbe Allah faa be mbaawa huwango mo, be cemmbidina banndu Almasiifu, waato *ikiliisiya. ¹³ Noon laatorooden go'o nder goondinki e anndugo *Biddo Allah, mawnen nder goondinki kiin, faa laatooden heebbe kama Almasiifu. ¹⁴ Ndeen kadi en laatataako bilki'en difreteebe koo toye, kama no boggi ndiyam e henndu ndifrata akalel ndiyam. Ekkitinoobe fevoobe boo majjirirta e e yoyre mu'en. ¹⁵ Ammaa to eden mbi'a goonga nder yidde, en mawney nder koo dume fuu, faa njottooden darnde Almasiifu, laatiido hoore meeden. ¹⁶ Gada e

† *Jabuura 68.18*

ma'ako jokkule banndu fuu njogootiri. To jokkule banndu nduun fuu e kuura no haani, banndu nduun no mawney, semmbida nder yidde.

Yonki kesum nder kawtal e Yeesu

¹⁷ Gam ma'ajum emi toroo on nder innde Jawmiraawo : to' on besdu wadgo jo'onde iri nde heeferbe, be nyumooji mehereeji. ¹⁸ Hakkiilooji mabbe nibbi, be ngalaa gedal yonki dum Allah hokkata, gam be andaa Allah, ko'e mabbe boo njo'orii. ¹⁹ Be ngalaa cemtudum, be mbaadii ko'e mabbe tokkuba gidaadi balli mu'en, be comataa huugo koo iri deye kuude nefniide. ²⁰ Onon kam, on ekkitaaki iri kuude deen nder ekkitinol *Almasiifu ! ²¹ Mi tabbitinii on nanii habaru Yeesu, on ekkitinaama goonga ngonka nder ma'ako. ²² Bortee gikku ngu ngoonnoodon ndeenno, ngu sunooji duuniyaaru mbonni, majjini. ²³ Ngooree yonkijii moodon e hakkiilooji moodon kesditinee. ²⁴ Bornee gikku kesu ngu Allah tagi nder nanndi muudum. Gikku nguun e vanngina aadilaaku e senaare ivoydum e goonga.

²⁵ Gam ma'ajum ngooree fewre ! Sey koo moye moodon vi'a banndum goonga, gam en fuu en laatii jokkule banndu wo'oru. ²⁶ To on kuunyii, to' on njab huunyere ndeen wada on e wadgo hakke. To' mutki naange tawdu on e huunyere. ²⁷ To' on kokku *Ceydaan lovel nder moodon koo sedda. ²⁸ Laatinoodo gujjo wooru nguyka, ammaa o huwa kuugal boodngal e juude ma'ako, gam o heba ko o foofri e ko o valliri be ngalaa. ²⁹ To' on ngoor bolle naawde mburtoo e konndude moodon, ammaa mbolvee bolle nafooje, cemmbidineyde goondinki wobbe, gam yewantoobe on nana ko nafata dum'en. ³⁰ To' on mettinan *Ruhu Ceniido bernde, gam Ruhu Ceniido oon woni jelgol ngol Allah wadani on, gam hollugo onon dum be ma'ako, faa yahago nyalaande nde o rimdinta on. ³¹ Ittee mettam beram e nganyaandi e huunyere e hudhudtirgo e habre, kam e koo iri ndeye halleende nder moodon. ³² Ngidngidtiree, njurmindiree hakkunde moodon, nja'afootiree noon no Allah ya'aforanii on, sabu kawtal moodon e Almasiifu.

Jo'onde nder jayngol

5 Jo'oni, onon on bibbe Allah yidaabe, gam ma'ajum ngemminee gikku ma'ako nder jo'onde moodon. ² Mbafee jo'onde yidde, noon no *Almasiifu yidiri en, hokki yonki muudum gam meeden, o laatani en cakkiri ndi Allah nani beldum muudum kama urdi mbelndi.

³ Nde laatii onon on yimbe Allah, haanaa haala njeenu e kuude nefniide e koday vollee nder moodon. ⁴ Noon boo, to' bolle kallude e bolle bembe e njoolka nanee hakkunde moodon, gam dum haanaa. Igga ngettiron Allah e demde moodon. ⁵ Pahamee boodum : badoowo njeenu e badoowo kuude nefniide e biiro be ngalaa gedal nder laamu *Almasiifu e Allah. Gam biiranci e tokkugo gumki no go'o.

⁶To' on njab koo moye yoynira on e haalaaji mehereeji, gam iri ba ma'aji waddata huunyere Allah dow been saliiibe dwtanaago mo. ⁷Gam ma'ajum to' on kawtu ko'e moodon e mabbe. ⁸Ndeenno nder nibre ngonnoodon, ammaa jo'oni nder kawtal moodon e Jawmiraawo, on nattii nder jayngol. Gam ma'ajum mbadee jo'onde bibbe jayngol. ⁹Mi vi'ii noon gam jayngol kam rimata gikku mboodngu e aadilaaku e goonga fuu. ¹⁰Ti'inee ekkitoodon ko velata Jawmiraawo. ¹¹To' on mbaɗ juude moodon nder kuude mehereeje, kuweteede nder nibre, ammaa cuudtee de. ¹²Gam ko yimbe been mbaɗata nder suudeefi, koo volvugo dum maa no cementudum. ¹³Ammaa ko suudtaa fuu, jayngol no holley no dum va'i, ¹⁴gam ko wad-daa to jayngol fuu no laatoto jayngol. Kanjum wadi dum vi'i :

« Fin, aan ɗaaniido,
Umma nder maaybe,
Almasiifu boo no yajnante. »

¹⁵Gam ma'ajum kakkilaneɗe jo'onde moodon. To' on mbaɗ jo'onde vemmbube, ammaa mbadee jo'onde yimbe be hakkiilo. ¹⁶Nde keɗɗon wakkaci wadgo ko voodi fuu, mbadee dum, gam yimbe ndu'u jaamaniiru no hallube. ¹⁷Gam ma'ajum, to' on laato vemmbube, ammaa ngillee anndugo ko Jawmiraawo yidi mbaɗon.

¹⁸To' on duɗɗin yare-yare ko sottinta hakkiilo, gam dum itteɗ cementudum. Ammaa keevee *Ruhu Ceniido. ¹⁹Cemmbidindiree e gimi jabuura e gimi maaltooje e gimi di Ruhu hokkata on. Ngimaneɗe Jawmiraawo, maalton mo e berde moodon fuu. ²⁰Ngettee Allah *Baabiraawo meeden koo ndeye nder koo dume e innde Jawmiraawo meeden Yeesu Almasiifu.

Jo'onde worbe e rewbe nder koobgal

²¹Koo moye moodon dwtanoo bannum, gam mawninki ki mawninton *Almasiifu.

²²Onon rewbe, dwtanee worbe moodon, noon no dwtorantoodon Jawmiraawo. ²³Gam gorko kam woni hoore debbo muudum, noon no Almasiifu laatorii hoore *ikiliisiya. Kanko woni kisnoowo ikiliisiya laatiika bannu ma'ako. ²⁴Noon no ikiliisiya teddinirta Yeesu, noon haani debbo teddinira gorko muudum nder koo dume fuu.

²⁵Onon worbe, ngidee rewbe moodon noon no Almasiifu yidiri ikiliisiya. O hokki yonki ma'ako gam ma'aka, ²⁶faa o laatina ka ceniika, baawo o lootirii ka ndiyam e voliiinde ma'ako. ²⁷O wadii dum, dum fuu, gam faa o darna ikiliisiya kaan yeeso ma'ako, eka heevi darajja, ka walaa tuhundi, koo ko nefni, ammaa ka laato ceniika ka walaa feloore. ²⁸Noon boo, sey worbe ngida rewbe mu'en, noon no ngidiri balli mu'en. Gidde debbo muudum fuu yidii hoore muudum. ²⁹Gam walaa meeddo wanyo bannu muudum, ammaa o nyaamney ndu, o reena ndu, noon no Almasiifu reenrata ikiliisiya, ³⁰laatiika bannu ma'ako, ndu enen maa laatiiden jokkule muudum. ³¹*Deftere vi'i : « Neddo no seedey e baaba muudum e inna muudum takkootira e debbo muudum, be fuu

dido be laato bannu wo'oru. » ^{†32}Nde'e aayaare e suudi goonga makka. E am kam, ende volva dow Almasiifu e ikiliisiya. ³³E noon fuu, sey koo moye moodon yida debbo muudum, noon no yidiri hoore muudum, debbo boo mawnina gorko muudum.

Bibbe e danyoobe mu'en

⁶Onon bibbe, dwtanee danyoobe moodon sabu kawtal moodon e Jawmiraawo, gam kanjum woni boodum. ²« Teddin baaba maada e inna maada. » ^{††}Kanjum woni dooka arana ngoonka *alkawal nder dookaaji Allah sappo. ³Alkawal ngaal woni : « A hebey barkaa, balde maada boo njuuta nder duuniyaaru. » [‡]Onon danyoobe, to' on kuunyan bibbe moodon, ammaa ekkitinee be gikku mboodngu, elton be, be mawna nder laawol Jawmiraawo.

Maccube e jawmiraabe mu'en

⁵Onon maccube, dwtanee jawmiraabe moodon nder ndu'u duuniyaaru, mawninee be nder kulol e diwngol. Mbadee dum e bernde wo'ore kama on mbaɗana *Almasiifu. ⁶Dwtanee be, wanaa yeeso gite mabbe tan, gam velnango be berde, ammaa dwtanee be gam on maccube Almasiifu wadoobe ko Allah yidi e bernde wo'ore. ⁷Kuwanee be e velvelo kama huwanoobe Jawmiraawo wanaa yimbe. ⁸On anndi Jawmiraawo no biyoto koo moye kuudo kuude boodde, koo o maccudo koo o dimo.

⁹Onon boo jawmiraabe, njogoree maccube moodon no haani. To' on nyaadan be, gam on anndi onon e mabbe on ngoodi Jawmiraawo go'oto gondo toon dow asama, mo burdindirta yimbe.

Konrudumji di Allah hokkata

¹⁰Raa ko timminireymi vi'igo on : cemmbidee nder kawtal moodon e Jawmiraawo. Ngooree baawde ma'ako mawde cemmbidina on. ¹¹Bornee konrudumji di Allah hokkata on fuu, gam faa mbaawon dartanaago dabareeji *Ceydaan. ¹²Gam wanaa yimbe konkontirten, ammaa en konkontira e ginnaaji kalludi gondi hakkunde dow e lees, goondi baawde e semmbee, laamaniidi ndu'u duuniyaaru ndu nibre. ¹³Gam ma'ajum, kooyee konrudumji Allah fuu, gam to nyalaande hal-lunde warii mbaawon dartanaago dabareeji Ceydaan. Baawo on njottini koo dume, dum tawa on ndari.

¹⁴To noon, ummee ndaree. Taadee goonga kama taadorde, bornee aadilaaku kama toggoore njamndi nde konu. ¹⁵Siri wa'ajingo *Habar Beldum dum jam laatanoo on pade. ¹⁶Wakkaci fuu njogee goondinki kama vavaade. E ma'aki nyifroton cene de yiite de *Kalludo fidroyta on. ¹⁷Kuufnee kisndam kama huufneere njamndi nde konu. Kooyee voliiinde Allah kama kaafahi ki *Ruhu Ceniido hokkata on. ¹⁸Wakkaci fuu mbadee do'aaje e torde noon no *Ruhu Ceniido hollirta on. Kakkilee to' on com wadango yimbe Allah

† Fudfoode 2.24 †† Burtaaki 20.12 ; Tokkitaaki Tawreeta 5.16
‡ Burtaaki 20.12 ; Tokkitaaki Tawreeta 5.16

fuu do'aare dum. ¹⁹ Miin boo, mbaɗanee yam do'aare gam Allah hokka yam ka mbi'eymi, mi anndina yimbe sirri *Habarū Beldum naa e kulol. ²⁰ Koo nde laatii jo'oni emi nder kaso, e noon fuu mi wakiliijo Habarū Beldum duum. Mbaɗee do'aare gam mi waɗa ga wa'ajingo Habarū duum noon no haani, naa e kulol.

Hinnoore sakitiinde

²¹ Tikikus banndii en gidaaɗo, kuwoowo koolaɗo nder kuugal Jawmiraawo, no yeccoto on njamu am e

ko kuweymi fuu. ²² Mi liloyey mo to moodon, gam o yeccoo on no koo moye amin wontiri, o semmbidina berde moodon boo.

²³ Banndiraabe, Allah *Baabiraawo meeden e Jawmiraawo meeden Yeesu *Almasiifu kokka on jo'onde jam e yidde e goondinki. ²⁴ Allah barkidina koo moye gidɗo Jawmiraawo meeden Yeesu Almasiifu e yidde nde re'ataa.

Filipi'en

Tindinoore

Filipi no si'ire mawnde nder lesdi Makedooniya, wonnde woyla ba fu'una lesdi Helena. Bulus kam tiggii ikiliisiya toon nder jahaangal ma'ako didabal (Kuude Lilaabe 16.12-40). Ikiliisiya kaan kanka woni ikiliisiya arana nder lesdi Erop. Bulus vinndanii ikiliisiya Filipi ngo'ol dereewol wakkaci o omndaa nder kaso si'ire Rooma. O vinndi ngool hakkunde duubi hamsiin e joveenayi (59) e settiin e go'o (61) baawo danyeeeki Yeesu.

Bulus vinndii ngo'ol dereewol gam o yetta goondinbe wonbe Filipi, gam ballal ngal be lildoyi mo e junngo Epaforoditus. O hokkii be habaru no o wontiri. O semmbidinii be boo, be njaha yeeso e goondingo Almasiifu nder kawtal e leestinki hoore. O vagginii be, to' be ngoor ekkitinoobe fevoobe celna be laawol goonga.

Nder dereewol ngool Bulus volvii dow velvelo ivoyngo e goondingo Yeesu. Velvelo ngoon e tawee nder kawtal e Almasiifu tan. Emo yidi goondinbe wonbe Filipi njoodoo nder velvelo ngoon.

Tokkindirki haalaaji

Hinnoore e do'aare (1.1-11)

Foofgo gam Almasiifu tan (1.12-26)

Kawtal e Almasiifu (1.27-2.18)

Timote e Epaforoditus (2.19-30)

Vagginoore e semmbidingo (3.1-4.9)

Yettoore gam kokkal (4.10-20)

Hinnoore sakitiinde (4.21-23)

1 Miin Bulus e Timote maccube Yeesu *Almasiifu emin kinna on, onon seniibe wonbe si'ire Filipi hawtube e Yeesu Almasiifu, e darvanoobe *ikiliisiya e valloobe wonbe nder moodon. ² Allah *Baaba meeden e Jawmiraawo meeden Yeesu Almasiifu kokku on barkaa e jam.

Yettoore e tornde Bulus gam ikiliisiya Filipi

³ Nde kiimtiimi on fuu, emi yetta Allah am gam moodon. ⁴ Nde torotoomi Allah gam moodon fuu, bernde am e nana beldum dum, ⁵ gam on mballii yam wa'ajingo *Habaruu Beldum ila fuddam faa wargo hannde. ⁶ Mi tabbitinii Allah puddudo kuugal boodngal nder moodon, o yahey yeeso e huugo ngal, faa ngal heeva nyanndeere nde Yeesu *Almasiifu vittoyta. ⁷ Dum booddum mi nyumra on noon on fuu, gam mi wadii on nder bernde am. On fuu on kawtii e am nder barkaa ka Allah hokki yam, koo nde kabbaami nder kaso, koo nde noddaami gam heedango Habaru Beldum e tabbitingo dum. ⁸ Allah e saaydii mi yeewnii on, emi yidi on, on fuu, noon no Yeesu Almasiifu yidiri on.

⁹ Raa ko torantoomi on Allah : yidde moodon besdoo yeeso-yeeso nder anndal e fahamu senndindirgo goonga e fewre, ¹⁰ gam mbaawon anndugo ko voodi. Ndeen on laatoto be berde laabde, be ngalaa feloore nyannde bittoyki Almasiifu, ¹¹ faa berde moodon keb-binee bibbe aadilaaku ibdum e Yeesu Almasiifu, gam Allah teddinee, maaltee.

Kabbeeki Bulus yaharii Habaru Beldum yeeso

¹² Banndiraabe, emi yidi anndon torraa kebka yam yaharii kuugal *Habaruu Beldum yeeso. ¹³ Gam faa e reenoobe laamorde e yimbe horiibe fuu e anndi laabdum gam *Almasiifu kabbaami. ¹⁴ Gam daliila kabbeeki am, banndiraabe duudbe nder Jawmiraawo kebii semmbee volvugo habaru Allah, naa e kulol.

¹⁵ Goonga, e woodi wa'ajotoobe habaru Almasiifu gam nalwiiru e poodpoodtiral, ammaa e woodi wa'ajotoobe e nyumooji booddi. ¹⁶ Been wa'ajortoobe e nyumooji booddi e kuwa nder yidde, ebe anndi Allah subii yam gam heedango Habaru Beldum. ¹⁷ Ammaa horiibe e nga'ajina habaru Almasiifu gam yillanaago ko'e mu'en manngu, nyumooji mabbe mboodaa. Kadimaa ebe ngidi besdugo torraa am nder kabborgol. ¹⁸ Koo to be nga'ajinii e nyumooji kalludi, koo e nyumooji booddi, dum waannataa yam. Ammaa emi nana beldum gam habaru Almasiifu wa'ajinaama.

Kadimaa mi besdey nango beldum, ¹⁹ gam emi anndi sabu do'aaje moodon e ballal Ruhu Yeesu Almasiifu, re'erde torraa am no laatanto yam kisndam. ²⁰ Ko ngidmi e ko woni nder bernde am fuu woni, to' mi semtu nder kuugal Jawmiraawo koo sedda. Emi yidi boo Almasiifu teddinee sabu ko hebi yam, gada jo'oni faa abadaa, koo poofmi koo maaymi. ²¹ Gam miin kam, Almasiifu woni yonki am, maayde am boo dum besdaari. ²² Kul emi foofa nder duuniyaaru, mi yahey yeeso e huugo ko nafata. Ammaa mi anndaa ko cubeymi.

²³ Hakkiilo am senndake nde didi. Ko burmi yidgo mi yaha mi joododoo e Almasiifu, gam dum buranii yam voodgo, ²⁴ ammaa foofaango am nder duuniyaaru burii nafgo on. ²⁵ Gam ma'ajum emi anndi mi daroto nder duuniyaaru mi wonda e moodon on fuu, gam njahon yeeso e velveltugo nder goondinki moodon. ²⁶ Noon boo to mi wartii to moodon, on besdey mantoraago kawtal moodon e Yeesu Almasiifu gam am. ²⁷ Sey jo'onde moodon laatoo haandunde e Habaru Almasiifu Beldum, gam koo ngarmi yi'igo on, koo mi waraay, mi nana vi'ee edon kawti e semmbee, on ngoodi hakkiilo wo'oto, edon kuuda e bernde wo'ore sabu goondinki moodon ivoyki e Habaru Beldum. ²⁸ To' on kul wanywanybe moodon koo sedda. Gam kanjum laatantoo be alaama halkere, ammaa onon dum alaama kisndam moodon gada to Allah. ²⁹ Allah hokkaay on caahu muudum gam ngoondinon Almasiifu tan, ammaa faa e torreego gam ma'ako. ³⁰ On kawtii e am nder habre nde ngi'inoodon mi habaama, nde nandon kadimaa emi habee faa jo'oni.

No Almasiifu leestiniri hoore muudum e no Allah teddiniri mo

2 To kawtal moodon e *Almasiifu e semmbidina on, to yidde ma'ako e waaltina berde moodon, to on kawtii nder *Ruhu Ceniido, to on ngoodi yidde e yurmeende hakkunde moodon, ² to dum noon, ndeen kam kebbinee velvelo am, laatoodon be nyumo wo'oto e yidde wo'ore e bernde wo'ore e anniya ngo'ota. ³ To' on mbaɗ koo dume nder yidde hoore koo mawnitaare, ammaa leestinee ko'e moodon, sey ndaaron wobbe kama be burii on. ⁴ To' koo moye moodon yillo ko nafata hoore muudum tan, ammaa o yilloo ko nafata wobbe boo. ⁵ Ngooree gikku Yeesu Almasiifu tawee nder moodon :

⁶ Kanko laatiido Allah,
o raaraay fotgo e Allah
kama fii jogeteedum e semmbee,
⁷ ammaa o leestinii hoore ma'ako,
o jabii laataago maccudo,
o rimaama kama neddo.
O vanggih kama neddo,
⁸ o leestinii hoore ma'ako,
o dwtanii Allah faa o maayi,
maayde dow *gaafagal.
⁹ Gam ma'ajum Allah teddini mo korey,
o hokki mo innde burnde inde fuu,
¹⁰ gam to innde Yeesu noddaama, koo moye no dicco-
to yeeso ma'ako,
ko woni toon dow e ko woni dow lesdi e ko woni lees
lesdi fuu.

¹¹ Kadimaa demde fuu no mbi'ey
Yeesu Almasiifu woni Jawmiraawo,
gam Allah *Baabiraawo teddinee.

Laatee jayngol nder duuniyaaru

¹² Gam ma'ajum higoobe am be ngidmi, noon no dowtorinoodon wakkaci fuu, sey koo moye huura kisndam muudum e kulol Allah. Naa nde ngondumi e moodon tan, ammaa buree jo'oni nde ngoddiimi on. ¹³ Gam Allah e huwa nder moodon, faa ngidon wadgo ko veli mo.

¹⁴ Nder ko kuwoton fuu, to' on mboyto, to' on njokkir, ¹⁵ gam laatoodon seniibe be ngalaa feloore, laatoodon bibbe Allah laabbe, wonbe nder jaamaniiru selndu bonndu. Laatee yaynotoobe nder duuniyaaru kama jayngol koode, ¹⁶ holloobe voliinde yonki kesum. Laatee daliila ko mantortoomi nyannde bittoyki *Almasiifu, gam mi tabbitina kuugal am e torra am laataaki mehere. ¹⁷ Goondinki moodon laatake kama kokkal gam Allah. Koo nde laatii yiyam am rufaama dow sakkirde moodon, emi nana beldum e daneewol bernde hawtaade e moodon. ¹⁸ Noon boo nanee beldum, mbelmbeltidee e am.

Lileeki Timote e Epaforoditus

¹⁹ To Yeesu Jawmiraawo jabii, emi nyuma liloygo Timote to moodon yeeso sedda, gam to mi nanii habaru moodon, dum semmbidinee bernde am. ²⁰ Gam mi walaa goddo potdo e ma'ako, mo hakkiilo muudum woni to moodon, sey kanko tan. ²¹ Horiiibe fuu ko'e mu'en tan nyumata, naa Yeesu *Almasiifu. ²² Ammaa on anndi no Timote holliri no koolaado. O huudii e am nder kuugal *Habaruru Beldum noon no biddo huudirta e baaba muudum. ²³ Kanko ngidmi liloygo to moodon jaawdum nde anndumi ko laatantoo yam. ²⁴ Kadimaa mi goondini miin e hoore am mi warey to moodon yeeso sedda.

²⁵ Ammaa mi yi'ii e haani mi liloya Epaforoditus to moodon. Kanko woni banndam kuudoowo e am, o valli yam habango Habaru Beldum. On liloyii mo gam o valla yam, o huwana yam nder ciya am. ²⁶ O yeewnii on, on fuu. Kadimaa o waannake korey nde nandon habaru ciya njamu ma'ako. ²⁷ Goonga, o wadii ciya njamu faa o badii maaygo. Ammaa Allah nanii jurumdum ma'ako, naa kanko tan, faa e miin Allah yurmake yam, gam to' mettudum duudanam. ²⁸ Kanjum wadi burmi yidgo liloygo mo to moodon, gam nanon beldum yi'igo mo, kadimaa miin e hoore am bernde am waalto. ²⁹ Gam ma'ajum njabboree mo nder innde Jawmiraawo, nanee beldum duuddum. Teddinee yimbe va'abe noon, ³⁰ gam o badake maaygo sabu kuugal Almasiifu. O hokkii yonki ma'ako gam hebbitgo ko on mbaawaay vallugo yam huugo, gam en ngaldaa.

Anndugo Yeesu burii koo dume

3 Baawo ma'ajum, banndiraabe am, nanee beldum nder kawtal moodon e Jawmiraawo. Besdugo vindingango on den doon bolle naa dum fii caddum e am, dum buranii on boo, gam dum reeney berde moodon.

² Kakkilee e hallube laatiibe kama caafaali, † wadoobe ko boni, vi'oobe doole neddo fuu naadee ko hokka o laato neddo Allah. Dum fewre ! ³ Gam enen ngoni *naadaabe goonga'en, enen huwanoobe Allah gada e Ruhu ma'ako, mawninoobe Yeesu *Almasiifu, be koolaaki kuude balli mu'en. ⁴ Koo nde laatii miin e hoore am emi waawi hoolaago kuude banndu am. To wobbe e tammii e mbaawi hoolaago kuude balli mu'en, miin mi burii be. ⁵ Mi naadaama balde joveetati baawo danyeeke, mi *Isiraa'iilankeejo ivoydo e lenyol Bennyamin, *Ibraninkeejo bii Ibraninkeejo. Dow e tokkugo *Tawreeta boo mi *Fariisaajo. ⁶ Dow e ti'inaare mi torriino goondinbe Yeesu. Dow e aadilaaku tokkugo Tawreeta mi walaa feloore. ⁷ De'e ku'uje fuu mi nyumiino dum geetum, ammaa jo'oni dum fuu mi yi'ii dum mehere gam Almasiifu. ⁸ Goonga, mi yi'ii ko mbadnoomi fuu dum mehere, gam ko buri teddugo fuu woni anndugo Yeesu Almasiifu Jawmiraawo am. Gam ma'ako mi wadii asaara koo dume fuu, dum laatani yam mbuubri mehereeri, gam mi heba mi laato mo Almasiifu. ⁹ Ko ngidmi woni mi tawee e ma'ako, naa gam aadilaaku am ivoyngu e tokkugo Tawreeta, ammaa gam aadilaaku ivoyngu to Allah, kanjum woni goondingo Almasiifu. ¹⁰ Ko ngidmi woni anndugo Yeesu Almasiifu e baawde ummitineeki muudum, kadimaa mi heba gedal torraa ma'ako, gam mi nanna e ma'ako nder maayde, ¹¹ gam no dum wadi fuu, miin boo mi heba yottaago ummitineeki maaybe.

Keerol dadootirki

¹² Mi vi'aay mi hebii dum jo'oni, mi laataaki keebdo tawo. Ammaa emi wada ga nyaargo yeeso-yeeso, noon no yimbe ndadootirta faa mi nannga kebal jaalorgal, sabu Yeesu *Almasiifu nanngii yam gam daliila ma'ajum. ¹³ Banndiraabe, miin e hoore am mi vi'aay mi aartii mi nanngii dum. Fii go'otum tan mbadeymi : emi yeggitana ko wutii, emi raara ko woni yeeso. ¹⁴ Emi nyaara faa mi yottoo keerol dadki, gam mi heba biya ka Allah noddiri en keben nder kawtal e Yeesu Almasiifu. ¹⁵ Gam ma'ajum enen benndube nder tokkugo Yeesu, sey nyumen kama noon. Kadimaa to goddo e woodi nyumo feere, Allah no vannginaney mo dum. ¹⁶ Ammaa sey ti'inooden tokkugo laawol goongawol.

¹⁷ Banndiraabe, kawtee e been tokkuba misaalu jo'onde am, ndaaree joodoriibe kama noon. ¹⁸ Gam jo'onde duudbe e holla be laatake wanywanybe habaru maayde Almasiifu dow *gaafagal. Mi vi'ii on dum nde duuddum, kadimaa emi besda vi'igo on dum jo'oni, faa e bojji. ¹⁹ Timmoode mabbe dum halkere, deedi mabbe laatii allah mabbe, ciya cementum be mantorto, ebe ndaara ko woni nder duuniyaaru tan. ²⁰ Ammaa enen ngoni bibbe laamu dow. Jo'oni boo en ndeenti bittoyki Kisnoowo en ivoyeydo gada dow, Jawmiraawo meeden Yeesu Almasiifu. ²¹ Kanko waylita balli meeden leestudi, o latina di teddu di kama

† *Yahuudu'en e noddira heeferbe kareeji. Jo'oni Bulus boo noddirii Yahuudu'en caafaali.

ndu ma'ako, gada e baawde ma'ako de o laamorantoo koo dume fuu.

Nanee beldum nder Jawmiraawo

⁴ Gam ma'ajum banndiraabe am be ngidmi, be ngeewnumi korey, onon ngoni velvelo am e teddungal am. Onon higoobe am be ngidmi, ndaree e semmbee nder Jawmiraawo.

² Emi toroo Ewoodiya e Sintike berde mabbe laato wo'ore nder Jawmiraawo. ³ Aan kuudoowo e am goongaajo, emi toro maa mballitodaa rewbe been habdube e am nder kuugal *Habarur Beldum, e Keleman e huudoobe e am horiibe, be inde mu'en mbinndaa nder deftere yonki.

⁴ Wakkaci fuu nanee beldum gam kawtal moodon e Jawmiraawo. Emi besda vi'igo on dum kadimaa, nanee beldum ! ⁵ Ngooree boodal gikku moodon yi'oo yeeso yimbe fuu. Bittoyki Jawmiraawo badake. ⁶ To' on ngaanno dow koo dume, ammaa nder koo dume toree Allah, ngeccoodon mo tornde moodon e yettoore. ⁷ Ndeen Allah kokkoowo jam burdum fahamu neddo fuu no reeney berde moodon e nyumooji moodon gada e Yeesu *Almasiifu.

⁸ Banndiraabe, raa ko kornumi vi'igo on : mbadee nyumooji moodon dow ko woni goonga, e ko foti teddineego, e aadilaaku, e ko laabi, e ko heyi yideego, e ko woni beldum. Nyumee dow ko buri voodgo e ko foti mawnineego. ⁹ Ko ekkitinmi on, ko njabdon, ko nandon e ko ngiidon e am fuu, kuwee dum. Allah kokkoowo jam boo no wondey e moodon.

Yettoore gam ballal

¹⁰ Emi nana beldum nder Jawmiraawo korey, gam jo'oni on besdii waanneego dow am. Goonga, koo ndeenno on nyumeynoo yam, ammaa on kebaay daama vallugo yam. ¹¹ Mi yeccake on dum, naa gam emi yidi goddum to moodon, gam mi ekkitake joodaago e bernde waaltiinde nder ko tawi yam fuu. ¹² Emi anndi joodaago nder cooyndam e risku. Koo ndeye e koo toye fuu, mi ekkitake haargo e dolgo, e wongo nder duuddum e wongo nder ciya. ¹³ Emi waawi jabbaago ko tawi yam fuu, sabu *Almasiifu cemmbidinoowo yam. ¹⁴ Ammaa on mbadii booddum nde mballudon yam nder torraa am.

¹⁵ Onon Filipi'en edon anndi ila wakkaci nde dalmi lesdi Makedooniya, nde *Habarur Beldum fuddi sankitaago, walaa *ikiliisiya hawti e am nder hokkugo e jabgo, sey onon tan. ¹⁶ Nde ngonnoomi si'ire Tesaloonika, on lildoyii yam valliiru nder bukaata am naa nde wo'ore, naa nde didi. ¹⁷ Wanaa kokkal moodon ndaareymi, ammaa emi raara riiba goondinki moodon besdoo faa duuda. ¹⁸ Ko lildoydon yam e junngo Epaforoditus duum heyi, dum biyake bukaata am, faa dum burii. Kokkal moodon ngaal nanndii e uurengol sakkirde belngol, ngol Allah nani beldum muudum jabi. ¹⁹ Allah am nder duudal risku muudum no heb-biney bukaataaji moodon fuu, sabu kawtal moodon e

Yeesu *Almasiifu. ²⁰ Teddungal laatanoo Allah *Baabi-raawo meeden faa abadaa ! Aamiin.

Kinnooje cakitiide

²¹ Kinnanee yam seniibe hawtube e Yeesu *Almasiifu fuu. Banndiraabe wondube e am boo e kinna on.

²² Seniibe wonbe do'o fuu e kinna on, burna muudum huwoobe nder wuro laamiido *Roomankoo'en.

²³ Barkaa Yeesu Almasiifu Jawmiraawo wondu e moodon on fuu !

Koloosi'en

Tindinoore

Bulus lilaado Yeesu Almasiifu vinndii ngo'ol dereewol yahago to ikiliisiya ngonka Koloosi. O vinndii ngol nder duubi settiin (60) baawo danyeeke Yeesu. Koloosi dum si'ire wonnde fu'una Efesu nder lesdi Aasiya Pamardi, to vi'etee Turkiya hannde. Wanaa Bulus tiggii ikiliisiya kaan, dum goddo feere. Ammaa Bulus yi'ii e haani o valla be. Gam ma'ajum o lildi be wa'ajinoobe gada si'ire Efesu, laatinoonde laamorde lesdi Aasiya. Bulus nanii habaru ekkitinoobe fevoobe kebi nattugo ikiliisiya ngonka Koloosi. Ekkitinoobe been e mbi'a to goddo e yidi heba andal luggungal dow Allah e kisndam, sey to o sujjidanii « baawdeeji e laamuuji e mawbe asama ». Kadimaa sey to o jabii goddi finaatawaaji, kama naadeego e vodaago goddi nyaamduuji e godde ku'uje feere-feere. Bulus yeddarrii peve deen fuu e ekkitinol laabngol. Raa hoore haala ma'ako : Yeesu Almasiifu heyi gam hokkugo kisndam keebdam.

Kadimaa o hollii gada e Almasiifu Allah tagiri duuniyaaru, gam ma'ako boo o tagi ndu. To naa nder kawtal e Almasiifu, laawol hisgo walaa. Ndeen Bulus besdi tindingo be no ngo'ol ekkitinol manngol huurata nder foofaango goondinbe.

Bulus lildii dereewol ngool e junngo Tikikus. Tikikus boo yahadi e Onesimus, maccudo laatiido daliila dereewol Bulus yahago to Filimon.

Tokkindirki haalaaji

Fuddoode (1.1-8)

Teddungal Almasiifu e kuude muudum (1.9-2.19)

Foofaango heso nder kawtal e Almasiifu (2.20-4.6)

Kinnooje cakitiide (4.7-18)

¹ Miin Bulus mo Allah subi laato *lilaado Yeesu *Almasiifu, hawtaade e banndi en Timote mbinn-di ngo'ol dereewol.

² Emin kinna on, onon yimbe Allah wonbe si'ire Koloosi, banndiraabe amin hoolaabe sabu kawtal mu'en e Almasiifu.

Allah *Baabiraawo meeden hokka on barkaa e jam.

Bulus yettii Allah gam ikiliisiya Koloosi

³ Koo ndeye nde min mbaadata do'aare gam moodon, emin njetta Allah Baaba Jawmiraawo meeden Yeesu *Almasiifu. ⁴ Min nanii no ngoondinirdon Yeesu Almasiifu e no ngidrudon yimbe Allah fuu. ⁵ On kollii nde gam tammunde nde ngoondon dow ko Allah resani on toon dow. Tammunde moodon ndeen ivii e nanki ki nandon voliinde goonga, waato *Habaruu Beldum.

⁶ Habaru Beldum duum e sankitoo koo toye nder duuniyaaru e dum rima. Noon dum wadi nder moodon onon boo, nyannde nde aartudon nango haala yidde Allah, pahamudon no nde va'i e goonga. ⁷ Epafaras kuudiddaawo amin gidaado, kam waddani on habaru yidde Allah ndeen. O kuwanoowo Almasiifu koolaado nder moodon. ⁸ Kanko yeccii min habaru yidde moodon nde *Ruhu Ceniido hokki on.

⁹ Gam ma'ajum minon boo, gada nyannde nde min nani habaru duum, min ngooraay wadango on do'aare. Emin toroo Allah hebbina on anndal e fahamu

dum Ruhu ma'ako hokkata, faa anndon ko woni nyumo ma'ako. ¹⁰ Noon mbaawroton wadgo foofaango haandango goondinbe Jawmiraawo, laatoodon veloobe mo nder koo dume. Foofaango moodon holla koo iri deye kuude boodde. Noon besdirton anndugo Allah. ¹¹ Emin toroo mo boo o semmbidina on e semm-bee ma'ako e baawde ma'ako mawde, gam mbaawon munyango koo dume ko tawi on. ¹² Ngettee *Baabiraawo e velvelo, gam o wadii on fotbe hebgo gedal barkaaji gondi nder laamu jayngol, desanaadi senaabe ma'ako. ¹³ O vurtinii en nder baawde nibre, o nattinii en nder laamu *Biyiiko gidaado. ¹⁴ Biddo oon soottii en, ya'afanii en hakkeji meeden.

Teddungal Almasiifu

¹⁵ *Almasiifu woni nanndi Allah mo yi'ataake.

Kanko woni afo, burdo koo dume ko tagaa.

¹⁶ E ma'ako Allah tagiri koo dume,

ko woni dow e lees,

ko yi'etee e ko yi'ataake,

malaa'ika'en e koo dume ko jogii laamu e baawde.

Gada e ma'ako dum fuu dum tagiraa,

gam ma'ako boo dum tagaa.

¹⁷ Emo woodi ila walaa ko tagaa.

Gada e ma'ako koo dume fuu jogootiri.

¹⁸ Kanko woni hoore *ikiliisiya,

laatiika banndu ma'ako.

Kanko hokkata banndu nduun yonki,
 kanko woni arano e ummitaago nder maaybe,
 gam faa o laatoo arano dow koo dume fuu.
¹⁹ Gam Allah subii jo'ina gikku e baawde muudum
 fuu
 nder *Bid'do muudum.
²⁰ Gada e ma'ako Allah narrini hoore muudum e koo
 dume ko woni dow e lees.
 Gada e yiyam Bid'do oon ndufaadam dow *gaafag-
 gal,
 o waddiri jam hakkunde ma'ako e bibbe-aadama.
²¹ Ndeenno Allah subaay on, on nganyii mo nder
 nyumooji moodon e kuude moodon kallude. ²² Ammaa
 jo'oni Almasiifu laatiido neddo maayi. Gada e maayde
 Almasiifu oon, Allah narriniri on e hoore muudum. O
 wadii dum gam o darna on yeeso ma'ako on seniibe,
 be ngalaa layfi e feloore. ²³ On laatoto noon to nii on
 njahii yeeso nder goondinki moodon, on cemmibidii,
 on ndarake booddum, on ngoddaaki tammunde nde
 mbaadon wakkaci dum nandon *Habar Beldum. Ko
 woni nder duuniyaaru fuu wa'ajinaama habaru duum.
 Miin Bulus, mi maccudo ma'ajum.

Kuugal Bulus nder goondinbe

²⁴ Jo'oni emi nana beldum torraaji di njareymi gam
 moodon. Gam torraa am kaan e hebbita ko njakki nder
 torraaji *Almasiifu, sabu dum nafa banndu ma'ako,
 waato *ikiliisiya. ²⁵ Allah subii yam mi laatoo
 kuwaneydo ikiliisiya kaan. O hokkii yam kuugal ngaal
 gam moodon, faa mi wa'ajina haala ma'ako fuu.
²⁶ Haala kaan woni sirri dum o suudnoo yimbe ila jaa-
 manuuji duuddi, ammaa jo'oni o vannginani dum
 senaabe ma'ako. ²⁷ Allah anniyake anndingo subaabe
 muudum risku manngu ngu darajja ngonngu nder sir-
 ri dum o siryanii *yimbe be laataaki Yahuudu'en. Kan-
 jum woni : Almasiifu e doon nder moodon. Kanko
 hokkata on tammunde hebgo gedal nder teddungal
 Allah. ²⁸ Habaru Almasiifu oon min nga'ajinta, emin
 mbaggina yimbe, emin ekkitinira be e anndal ngal Al-
 lah hokki min fuu, gam faa min ndarna koo moye
 mabbe yeeso Allah, tawee o keebdo nder kawtal
 ma'ako e Almasiifu. ²⁹ Kanjum wadi emi huwa, emi
 durvira e baawde Yeesu Almasiifu kuwooje e semm-
 bee nder am.

2 Emi yidi anndon habre mawnde nde kabeymi
 gam moodon, onon e yimbe si'ire Lawdikiya, faa e
 yimbe fuu be meedaay yi'igo yam e gite mu'en. ² Emi
 yidi mi semmbidina berde moodon, yidde hawta on,
 laatoodon go'o, keevon barkaaji ivoydi nder anndal
 goongawal, gam faa mbaawon anndugo sirri Allah,
 waato *Almasiifu e hoore muudum. ³ Nder ma'ako
 risku Allah fuu suudii. Kangu woni hikima e anndal.
⁴ Mi vi'ii on ka, gam to' goddo majjinir on haalaaji
 beldi. ⁵ Gam koo to emi woddodii e moodon nder ban-
 ndu, e noon fuu bernde am e wondi e moodon dum.
 Emi nana beldum yi'igo potal gonngal hakkunde
 moodon, e no ndaroriidon e semmbee nder goondin-
 go Almasiifu.

Foofaango heso nder tokkugo Yeesu

⁶ Jo'oni nde njabdon Yeesu *Almasiifu laatoo Jawmi-
 raawo moodon, tokkee mo. ⁷ Disee e ma'ako, noon no
 dadi lekki disortoo e lesdi. Mahee yonkiji moodon e
 ma'ako, cemmibidee nder goondinki moodon, noon no
 dum ekkitiniri on. Ngettee Allah wakkaci fuu.

⁸ Kakkilee, to' goddo estir on anndal ndu'u duu-
 niyaaru, wada on celon laawol goonga. Iri anndal
 ngaal no meherewal, ngal majjiney on tan. Anndal
 ngaal ivii e finaatawaaji bibbe-aadama e *ginnaaji jogi-
 idi baawde nder duuniyaaru. Ngal ivaay to Almasiifu.
⁹ Gam nder banndu Almasiifu, gikku Allah e baawde
 muudum fuu tawetee. ¹⁰ Onon on kebii koo dume
 sabu kawtal moodon e Almasiifu, kanko hooreejo koo
 nguye laamu e baawde fuu.

¹¹ Kawtal moodon e Almasiifu hokki on *naadeeki.
 Naadeeki kiin naa dum iri ki yimbe madata, ammaa
 dum iri ki Almasiifu wadata, waato o bortii gikku
 moodon ngidngu wadgo hakke. ¹² Nde mbaadanaadon
 *baptisma, dum nanndii kama on ubdaama e Almasi-
 ifu, on ummitidinaama e ma'ako nder maayde, gam
 on ngoondinii baawde Allah ummitindo mo. ¹³ On
 laatinoo maaybe sabu boofi moodon, e gam on
 laataakino yimbe Allah. Ammaa jo'oni o hokkii on yon-
 ki sabu kawtal moodon e Almasiifu, o ya'afanake en
 hakkeji meeden fuu. ¹⁴ O seekii dereewol nyamaande
 hakkeji meeden di o nanngiri en. O ittani en ngol
 wakkaci dum Almasiifu bilaa dow *gaafagal. ¹⁵ O te'etii
 laamuuji e baawdeji konrudum mu'en, o semtinii di
 yeeso yimbe fuu, nde o jaalorii di gaafagal Almasiifu.

¹⁶ Gam ma'ajum, to' on ngoor goddo felda on ko
 nyaamoton e ko njaroton, koo gam on mbadaay ju-
 ulde diina e juulde darorde lewru e *nyannde-foofti-
 inde. ¹⁷ Ku'uje deen fuu dum nanndi ko warata do'o
 yeeso tan, ammaa goonga ma'aje woni Almasiifu.
¹⁸ To' on ngoor sujjidanoobe malaa'ika'en vi'oobe no
 leestibe ko'e mu'en njavoo on. Iri yimbe been e man-
 toroo ko ngi'i nder koydi. E mehere be bottini, gam
 nyumooji mabbe dum di duuniyaaru. ¹⁹ Be ceedii e Al-
 masiifu laatiido hoore banndu muudum, waato *ikili-
 isiya. Kanko hokkata banndu nduun fuu ko ndu woodi
 bukaata. Kanko wadi jokkule e dadi banndu nduun fuu
 e kawti, endu mawnira noon no Allah yidiri.

Maaydugo e Almasiifu e foofdugo e ma'ako

²⁰ On maaydii e Almasiifu, on mburtinaama lees laa-
 mu ginnaaji laamaniidi duuniyaaru. To noon, gam
 dume faa jo'oni mbaadoton foofaango iri ngo yimbe
 duuniyaaru ? Ko jeyi tokkoton mbodaaji duuniyaaru bi-
 idi : ²¹ « Ta'a meem du'um. » « Ta'a mettu dum daa'e. »
 « Ta'a jogo du'um » ? ²² Ku'uje de mbodaaji diin mbol-
 vata dow muudum fuu de nyoley. Mbodaaji diin fuu
 dum nyumooji yimbe e ekkitinol mu'en tan. ²³ Goon-
 ga, mbodaaji diin e nanndi e ko woodi ma'ana, gam
 edi ekkitina yimbe tokka diina e semmbee mu'en fuu,
 be leestina ko'e mabbe, be torra balli mabbe. Ammaa

mbodaaji diin fuu mballataa be, be njaaloo gidaadi mabbe.

3 On ummidinaama e *Almasiifu nder maayde. Gam ma'ajum ndesee berde moodon dow ku'uje gonde dow, toon to Almasiifu joodii e junngo Allah nyaamo. ² Kohoree hakkiilooji moodon dow ko woni toon dow, naa dow ku'uje duuniyaaru, ³ gam on maayii, yonkijji moodon kesi e doon cuudodii e Almasiifu to Allah. ⁴ Almasiifu woni yonki moodon. To o vanngii, onon boo on mbanngidey e ma'ako, on teddidinte e ma'ako.

Footaango hihingo e heso

⁵ Gam ma'ajum kibinee suunooji duuniyaaru gondi nder moodon, waato njeenu e kuude nefniide e tokkugo gidaadi bannu e suunooji kalludi e yidgo ko jeyaa, gam yidgo ko jeyaa e sujjidango gumki no go'o. ⁶ Gam iri kuude deen njippinta huunyere Allah dow saliibe dowtanaago mo. ⁷ Onon boo on kuwiino kuude deen ndeenno, nde poofeynoodon nder ma'aje.

⁸ Ammaa jo'oni, kibinee iri de'e kuude : huunyere e nganyaandi e halleende e kudle. To' haalaaji kalludi mburto nder konndude moodon. ⁹ To' on pebpebtir, gam on bortake gikku moodon ngu ndeenno e kuude muudum. ¹⁰ Jo'oni on bornake gikku kesu. Allah tagdo gikku kesu nguun, woorataa hesditingo ngu, faa ngu nannda e ngu ma'ako, anndon mo booddum. ¹¹ To noon, peerootiral walaa hakkunde *Yahuuduujjo e *mo laataaki Yahuuduujjo, koo naadaado e mo naadaaka, walaa kodo, walaa laddeejjo, walaa mac-cudo, walaa dimo. Gam Almasiifu woni koo dume, emo nder moodon on fuu.

¹² Nde laatii Allah subii on, laatini on yimbe muudum yidaabe, gam ma'ajum laatee be yurmeende e yidde, leestibe ko'e mu"en, moyyube, be munyal. ¹³ Munymunytiree. To goddo voofanii on, nja'afootiree. Nja'afootiree noon no Jawmiraawo ya'aforanii on. ¹⁴ Ko buri dum fuu ngidngidtiree, gam yidde kam habbindirta kawtal, ngal laato boodngal. ¹⁵ Ngooree jam Almasiifu laamanoo berde moodon, gam kanjum duum Allah noddiri on, faa laatoodon bannu wo'oru. Ngettee Allah dum. ¹⁶ Ngooree haala Almasiifu joodoo nder berde moodon. Ekkintindiree, ngaaytindiree e anndal e hakkiilo fuu. Maalte Allah e berde moodon fuu. Maaltiree mo e jabuura e gettooje e gimi di o hokkata on. ¹⁷ Ko mbolvoton e ko mbadoton fuu, mbadee dum e innde Yeesu Jawmiraawo. Ngettiree Allah *Baabirawo e innde ma'ako.

No haani goondinbe njoodoroo

¹⁸ Onon rewbe, dowtanee worbe moodon, noon no haani rewbe goondinbe Jawmiraawo mbaada. ¹⁹ Onon worbe, ngidee rewbe moodon. To' on ca'atan be.

²⁰ Onon bibbe, dowtanee danyoobe moodon nder koo dume, gam kanjum velata Jawmiraawo. ²¹ Onon danyoobe, to' on monnin bibbe moodon, gam to' be tampu e ti'inaare mabbe.

²² Onon maccube, dowtanee jawmiraabe moodon nder koo dume, wanaa yeeso gite mabbe tan, koo gam be mana on. Ammaa dowtanee be e bernde wo'ore e kulol Jawmiraawo. ²³ Ko mbadoton fuu, mbadee dum e bernde wo'ore, kama huwanoobe Jawmiraawo, wanaa yimbe. ²⁴ Anndee, Jawmiraawo no biyoto on, o hokkey on barkaaji di o resani yimbe ma'ako. Sabu jawmiraawo mo kuwanton oon dum Almasiifu. ²⁵ Baddo ko halli fuu no hebey biya halleende muudum, sabu Allah burdindirtaa yimbe.

4 Onon jawmiraabe, njogee maccube moodon booddum, kokkee be ko haani be keba, gam on anndi onon maa on ngoodi Jawmiraawo toon dow.

Vagginoore

² Ti'inee e wadgo do'aare, kohoree hakkiilo moodon dow do'aare ndeen, edon ngetta Allah. ³ Mbadanee min do'aare minon boo, gam faa Allah omtana min laawol wa'ajingo sirri muudum, waato habaru *Almasiifu. Sabu daliila *Habar Beldum duum omndaa mi nder kaso. ⁴ Toranee yam Allah gam mi wa'ajina sirri duum laabdum, noon no haani mi wada.

⁵ Kakkilane gonal moodon e yimbe be ngoondi-naay Yeesu. Naftoree wakkaci dum Allah hokki on. ⁶ Haala moodon laato mbelka e nafooha, faa pahamon no haani toontoroodon koo moye yamdo on.

Kinnooje

⁷ Tikikus no hokkey on habaru am fuu. O bannadi en gidaado, kuudiddaawo am koolaado nder kuugal Jawmiraawo. ⁸ Kanjum wadi liloymoomi to moodon, gam o hokka on habaru no min ngontiri, o waaltina berde moodon. ⁹ O wardey e Onesimus bannadi en gidaado, koolaado, bii lesdi moodon. Be kokkey on habaru koo dume ko wadata do'o.

¹⁰ Aristarkus mo omndidaami nder kaso e Markus, bannu Barnabas, e kinna on. Mi aartii mi vi'ii on : njabboodon Markus booddum to o warii to moodon. ¹¹ Yeesu bi'eteedo Justus, kanyum maa e hinna on. Kambe tan tato ngoni *Yahuudu'en huudoobe e am dow habaru *laamu Allah. Be mbaaltinii bernde am korey.

¹² Epafaras hinnii on, kanko maa o bii lesdi moodon, kuwanoowo Yeesu Almasiifu. Koo ndeye emo ti'inii toraago Allah semmbidina on, laatoodon heebbe, wadoobe ko Allah yidi naa e cekka. ¹³ Emi saaydani mo o huwii korey gam moodon, onon e yimbe ci'e Lawdikiya e Hirapolis. ¹⁴ Luka likitaajo meeden gidaado e Demas e kinna on.

¹⁵ Kinnanee min banniraabe wonbe Lawdikiya e debbo bi'eteedo Nimfa e goondinbe hawriteybe nder wuro ma'ako. ¹⁶ Baawo on njanngii ngo'ol dereewol, sey lildon ngol goondinbe wonbe Lawdikiya, be njannganee ngol. Onon maa njanngi dereewol ngol be lildoyta on. ¹⁷ Mbi'ee Arkibus ti'inoo huwa kuugal ngal Jawmiraawo hokki dum.

¹⁸ Miin Bulus vinndi nde'e hinnoore e junngo am. To' on njeggit nder kaso ngonmi. Allah barkidfin on.

1 Tesaloonika'en

Tindinoore

Bulus lilaado Yeesu vinndi ngo'ol dereewol yahago to ikiliisiya ngonka Tesaloonika. Si'ire Tesaloonika nder lesdi Makedooniya woni. Edum tammoo Bulus vinndi dereewol ngool hakkunde duubi hamsiin (50) e hamsiin e go'o (51) baawo danyeeeki Yeesu. O vinndii ngol wakkaci o woni si'ire Korontu, baawo o tuufoyaama si'ire Tasaloonika.

Bulus nanii beldum gam habaru goondinbe Tesaloonika dum o nani. Emo yidi o besda yi'igo be korey. O vinn-dani be ngo'ol dereewol gam semmbidingo be nder torraaji mabbe, e ekkitingo be jo'onde goondindo, e yecca-ago be, be ti'inooyahago yeeso nder goondinki. Kadimaa o toontake yamdeeji mabbe dow ummitineeki Yeesu e bittoyki muudum.

Tokkindirki haalaaji

Hinnoore (1.1)

Goondinki Tesaloonika'en (1.2-3.13)

Foofaango veleyngo Allah (4.1-12)

Ko hollata bittoyki Yeesu (4.13-5.11)

Cemmbidinki cakitiiki (5.12-22)

Hinnoore sakitiinde (5.23-28)

1 Miin Bulus e Siilas e Timote emin kinna *ikiliisiya gonka Tesaloonika, laatiika ka Allah *Baabiraawo meeden e Jawmiraawo meeden Yeesu *Almasiifu. Jam e barkaa Allah wonda e moodon.

Bulus yettii Allah gam goondinki Tesaloonika'en

² Emin nyuma dow moodon nder do'aaje amin. Wakkaci fuu emin njetta Allah gam moodon. ³ Emin ki-imtoo on wakkaci fuu yeeso Allah *Baabiraawo meeden. Emin kiimtoo on gam kuude de kuudon sabu goondinki, e ti'inaare nde ti'iniidon nder yidde, e munyal gam tammunde moodon nder Yeesu *Almasiifu Jawmiraawo meeden. ⁴ Banndiraabe amin be Allah yidi, emin anndi Allah subii on, ⁵ sabu *Habarum Beldum dum min ngaddani on duum laataaki bolle tan, ammaa dum wardii e baawde Allah e *Ruhu Ceniido fuu. Kadimaa boo on tabbitinii habaru duum dum goonga. Nde min ngondunoo e moodon, kuude e gikku amin kollii daahir dum laataaki fewre.

⁶ On ngemminii min, on ngemminii Yeesu Jawmiraawo meeden boo. Nde njabdon bolle Yeesu on torraama korey, ammaa e noon fuu torraa kaan senndaay on e velvelo ngo Ruhu Ceniido hokki on. ⁷ Gam ma'ajum on laatake misaalu to goondinbe Yeesu nder lesde Makedooniya e Aakaya fuu. ⁸ Gada to moodon haala Yeesu Jawmiraawo meeden sankiti, naa nder lesde Makedooniya e Aakaya tan, ammaa habaru goondinki moodon e Allah nanaama nder lesde fuu. Gam ma'ajum naa doole min besda yeccaago be dum.

⁹ Gam kambe e ko'e mabbe be ngeccake min no njabrudon min nde min ngarnoo to moodon. Ebe

caaydoo no kibinirdon *gumkiiji moodon ngaylitiidon laatiidon maccube Allah goongaajo mo yonki. ¹⁰ Edon ndeenti bittoyki *Biyiiko ivoyeydo gada dow. Kanko woni Yeesu mo Allah fintini nder maayde laatini mo mo yonki, kisneydo en gada e huunyere Allah wareyn-de.

Kuude Bulus nder si'ire Tesaloonika

2 Banndiraabe amin, onon e ko'e moodon edon anndi garki amin to moodon laataaki mehere.

² Edon anndi ila min ngaraay to moodon min torraama, min kudaama nder si'ire Filipi. Ammaa e noon fuu Allah meeden hokkii min ngorgu waddango on *Habarum Beldum ivoydum to ma'ako. ³ Gam wa'aji amin ivoyaay e boofi, koo e nyumooji kalludi. Min ndaarataa yoynugo on boo. ⁴ Ammaa Allah godake min, goondinii min, tamndinii min Habarum muudum Beldum, noon no min mbolvirta dum. Gam ma'ajum min ndaaraay velgo yimbe. Allah godotoodo berde meeden tan min ndaarata velgo. ⁵ Edon anndi min meedaay volvango on bolle belde tan. Min cuudaay kodey nder berde amin, Allah e saaydanii min dum.

⁶ Min ndaaraay teddungal gada to yimbe, koo to moodon, koo to wobbe feere. ⁷ Emin mbaawnoo hollugo on teddungal amin, gam min *lilaabe *Almasiifu, ammaa nde min ngondunoo e moodon, min ndeenii on noon no inna reenrata binngel muudum. ⁸ Emin ngidi on korey, faa dum velii min waddango on Habarum Allah Beldum. Naa habaru tan, ammaa emin ngidnoo hokkugo on faa e yonkiiji amin, sabu on laatake yidaabe amin korey.

⁹ Banndiraabe, on njeggitaay nde min nga'ajotonoo on *Habaruu Beldum ivoydum to Allah, min kuwii korey, min tampii korey. Min kuwii jemma e nyalawma fuu gam min nyaamna ko'e amin, sabu to' min laatano on donngal. ¹⁰ Onon on caaydu'en amin, Allah boo e saay-danii min, no min njoodorii nder moodon e laabal, min kuwii ko foti, min ngalaa ko peldoton min. ¹¹ Edon anndi no min mbagginiiri go'oto-go'oto moodon noon no baaba vagginiirta biyum. ¹² Min cemmbidini on, min tiddini on, min torake on, mbadon jo'onde haandande Allah noddudo on, gam natton nder laamu ma'ako, ngi'on teddungal ma'ako.

¹³ Kadimaa e woodi ko wadi min e yettugo Allah wakkaci fuu, nde nandon bolle Allah e konndude amin, on njabraay de kama bolle bii-aadama, ammaa kama bolle Allah. Goonga, dum bolle Allah, ede kuwa nder berde moodon onon goondinbe. ¹⁴ Banndiraabe, on laatake kama *ikilliisiyaaji gondi nder lesdi *Yahu-udiya. Goonga, on munyanii torraaji iri di mabbe, on njarii bone e juude lenyol moodon, noon no kambe maa be njardi bone e juude Yahuudu'en. ¹⁵ *Yahu-udu'en been mbarnoo Yeesu Jawmiraawo e *annabo'en. Kadimaa be torrii min. Ebe kuwa ko velataa Allah, be laatake wanywanybe yimbe fuu. ¹⁶ Ebe ngidi hadgo min wa'ajingo *leyyi di laataaki Yahu-udu'en, gam to' di keb kisndam. Noon be kebbinirta eterde hakkeji mabbe wakkaci fuu. Ammaa jo'oni huunyere Allah jippake dow mabbe.

Bulus e yidi yi'itoygo Tesaloonika'en

¹⁷ Minon boo, banndiraabe amin, min ngeewnii on korey. Min ceedii e moodon wakkaci sedda, ammaa ceedal ngaal naa dum ceedal bernde, dum ceedal bandu tan. Emin kaabi yi'igo on korey. ¹⁸ Gam ma'ajum min mbadii anniya yi'igo on. Gam miin Bulus, nde duuddum ndaarmi wargo to moodon, ammaa *Ceydaan hadii yam. ¹⁹ Dume woni daliila tammunde amin e velvelo amin ? Wanaa onon ngoni giifol laamu ngol min mantorto yeeso Yeesu Jawmiraawo meeden to o vittoyii naa ? ²⁰ Goonga, onon ngoni teddungal amin e velvelo amin !

3 Gam ma'ajum, nde min mbaawaay munyogo, emin tammii dum burii voodgo min njoodoo nder si'ire Ateena minon tan. ² Min lili Timote to moodon. O banndiraawo amin kuwanoowo Allah e kuudoowo e amin gam wa'ajingo Habaru *Almasiifu Beldum. Min lili mo to moodon gam o semmbidina on, o tiddina on nder goondinki moodon. ³ Gam to' koo go'oto moodon vittu baawo nder goondinki muudum, sabu torraaji kebeydi dum. Edon anndi kanjum woni gedal meeden nder ko Allah yidi. ⁴ Ila nde min ngondunoo e moodon, min ngeccake on en njarey torraa. Edon anndi boo noon dum laatii. ⁵ Gam ma'ajum, nde mi waawaay besdugo munyogo, mi liloyii Timote gam mi nana to edon ndarii nder goondinki moodon. Mi hulii to' *Ceydaan jarrabo on, o meheridina kuugal ngal min kuwi.

Timote wartirii habaru Tesaloonika'en

⁶ Ammaa jo'oni Timote wartii to amin. O wartirani min habaru beldum dow goondinki moodon e yidde moodon. O vi'ii min, faa hannde edon nyuma dow amin nder yidde. Noon no min ngeewniri on, noon onon boo ngeewnirdon min. ⁷ Gam ma'ajum banndiraabe, koo to torraa e billaare nanngii min, berde amin cemmbidii, gam min nanii habaru goondinki moodon. ⁸ Jo'oni yomkiiji amin mbittoyii, sabu noon no ndaroriidon nder Jawmiraawo. ⁹ Iri ndeye yettoore min ngettata Allah, sabu beldum dum min nani yeeso ma'ako gam daliila moodon ? ¹⁰ Jemma e nyalawma fuu emin toroo mo korey o hokka min laawol yi'igo on gite e gite, gam min kebbita ko horii nder goondinki moodon. ¹¹ Allah *Baabiraawo meeden e Yeesu Jawmiraawo meeden kokku min laawol wargo to moodon. ¹² Jawmiraawo besdana on yidyidtirgo, duddina yidde moodon to yimbe fuu, nde laato noon no min ngidiri on. ¹³ Allah semmbidina berde moodon, gam laatoodon seniibe, be ngalaa feloore yeeso Allah Baabiraawo meeden, faa nyannde nde Jawmiraawo meeden Yeesu jippodoytoo e seniibe muudum.

Foofaango ngo Allah yidi

4 Baawo ma'ajum banndiraabe, min ekkitinii on no haani njoodoroodon jo'onde veleynde Allah, edon mbada dum boo. Ammaa jo'oni, emin toroo on nder kawtal moodon e Yeesu Jawmiraawo, ti'inee yahago yeeso-yeeso. ² Edon anndi ekkitinooje de min ekkitini on nder baawde Yeesu Jawmiraawo meeden. ³ Ko Allah yidi woni laatoodon seniibe, to' on mbad njeenu. ⁴ Sey koo moye nder moodon fuu ekkitoo no reenrata bandu muudum nder senaare e teddungal. ⁵ To' on tokku ko velata balli moodon noon no heeferbe be andaa Allah madata. ⁶ Dow ma'ajum fuu, to' koo moye moodon selnu bandum, to' o yoynu banndiiko, gam Jawmiraawo no eltey badeydo iri di'i hakkeji kalludi fuu. Min mbi'ii on dum, dum fuu ilaa, min mbaggini on dow ma'ajum boodfum. ⁷ Allah noddaay en gam laatooden nyiddube, ammaa gam laatooden seniibe. ⁸ Gam ma'ajum caliido ekkitinol amin naa neddo o salii, ammaa Allah kokkudo on Ruhu muudum Ceniido o salii.

⁹ Dow e yidde hakkunde banndiraabe boo, naa doole min mbinndana on dum, gam onon e ko'e moodon Allah ekkitinii on yidyidtirgo. ¹⁰ Emin anndi no ngidrudon banndiraabe moodon wonbe nder lesdi Makedooniya fuu. Ammaa banndiraabe, emin toroo on, besdon yidde moodon yeeso-yeeso. ¹¹ Ti'inee joodaago nder jam. Sey koo moye huwa kuugal e juude muudum, heba ko marorto. Kanjum min ngeccii on ilaa. ¹² Ndeen kam jo'onde moodon no laatoto haandunde yeeso yimbe be ngoondinaay Allah. Onon boo, on teddantaa koo moye.

Bittoyki Yeesu Jawmiraawo

¹³ Banndiraabe, emin ngidi pahamon habaru maaybe, gam to' berde moodon mettu kama yimbe be ngalaa tammunde. ¹⁴ Enen kam, en tabbitinii Yeesu maayii fintii. Gam ma'ajum en tabbitinii maaybe goondinbe no mbittidoyey e Yeesu. ¹⁵ Ko min ngeccotoo on, dum bolle Jawmiraawo, enen horiibe woonbe yonki nyannde nde Jawmiraawo vittoyta, en aartataa maaynoobe sam. ¹⁶ Gam to Jawmiraawo e hoore muudum e doon jippoo gada dow, noddaango semmbidngoo e volinde mawdo malaa'ika'en no nanetee, luwal Allah boo no fuufetee. Ndeen maaybe goondinoobe *Almasiifu no aartey fintugo. ¹⁷ Baawo ma'ajum, enen horiibe woonbe yonki nyanndeere ndeen, en yeftete kawritoyen e mabbe nder duule, gam potten e Jawmiraawo toon dow, ngonden e ma'ako faa abadaa. ¹⁸ Gam ma'ajum, sey koo moye moodon semmbidina bernde bannidum e de'e bolle.

5 Banndiraabe, wanaa doole min mbinndana on dow wakkaciiji e nyalde gareyde. ² Gam onon edon anndi booddum nyannde nde Jawmiraawo warata, nde warey kama no gujjo wardata nder jemma. ³ Wakkaci nde yimbe mbi'ata : « Jam tan woodi, torraa fuu walaa. » E wakkaci duum bone yooftoto dow mabbe, kama no n̄atawre † wardanta debbo caawdo. Be mbaawataa hisgo bone duum. ⁴ Ammaa onon banndiraabe on ngalaa nder nibre hakko nyannde ndeen ruddoo on, kama no gujjo ruddorto. ⁵ On fuu on bibbe jayngol, on yimbe nyalawma. Enen naa en bibbe nibre koo jemma. ⁶ Gam ma'ajum to' en daano noon no yimbe horiibe daanori. Pinemma, ndeenen ko'e meeden. ⁷ Gam daanotoobe nder jemma daanoto, yaroobe boo nder jemma njarata. ⁸ Ammaa enen en yimbe nyalawma, sey ndeenen ko'e meeden. Bornooden goondinki e yidde Allah kama toggoore

† *Natawre woni luuve koo naakuda.*

njamndi. Tammunde hebgo kisndam boo laatanoo en huufneere njamndi. ⁹ Allah subaay en gam huunyana en, ammaa gam keben kisndam gada to Yeesu *Almasiifu Jawmiraawo meeden. ¹⁰ O maayii gam meeden faa poofden e ma'ako, koo to en ngoodi yonki, koo to en maaybe. ¹¹ Gam ma'ajum sey cemm̄bidindiron, mballindiron nder goondinki moodon, noon no mbadoton jo'oni.

Kinnooje e bagginooje cakitiide

¹² Banndiraabe, emin toroo on, teddinee huwoobe hakkunde moodon, laatiibe aardiibe on e vagginoobe on nder laawol Jawmiraawo. ¹³ Teddinee be korey, ngidee be gam kuude mabbe. Njoodee jam hakkunde moodon. ¹⁴ Emin toroo on banndiraabe, mbagginnee yamniibe, cemm̄bidinee huloobe, mballitee be ngalaa semm̄bee, munyanee yimbe fuu. ¹⁵ Kakkilee, to' goddo moodon wa'ato badando dum layfi, ammaa wakkaci fuu ndaaree wadgo kuude boodde hakkunde moodon, onon e yimbe fuu.

¹⁶ Mbelm̄beltee wakkaci fuu. ¹⁷ To' on ngoor wadgo do'aare. ¹⁸ Ngettee Allah nder ko tawi on fuu, gam kanjum woni ko Allah yidi nder kawtal moodon e Yeesu *Almasiifu. ¹⁹ To' on kad *Ruhu Ceniido huwa nder moodon. ²⁰ To' on njavo annabaaku, ²¹ ammaa ngodee koo dume fuu, njogoodon ko voodi nder ma'ajum. ²² Ngoddee koo iri ndeye halleende. ²³ Allah kokkoowo en jam e hoore muudum, sena on, reena laabal berde e yonki e balli moodon fuu, gam laatoodon be ngalaa feloore faa nyannde bittoyki Jawmiraawo meeden Yeesu Almasiifu. ²⁴ Allah noddudo on o koolniido, o wadaney on dum. ²⁵ Banndiraabe, ndo'anee min minon boo. ²⁶ Kinnanee min banndiraabe fuu e yidde mawnde. ²⁷ Emi toroo on nder innde Jawmiraawo meeden, njannanon banndiraabe meeden fuu ngo'ol dereewol. ²⁸ Barkaa Jawmiraawo meeden Yeesu Almasiifu wonda e moodon.

2 Tesaloonika'en

Tindinoore

Bulus lilaado Yeesu vinndii ngo'ol dereewol yahago to ikiliisiya ngonka si'ire Tesaloonika. O vinndii ngol hakkunde duubi hamsiin e go'o (51) e hamsiin e didi (52) baawo danyeeke Yeesu. Bulus liliino Timote to mabbe gam o nana habaru goondinki mabbe. Baawo gartol Timote o vinndani be dereewol aranol. Baawo ma'ajum sedda o vinndi didabol boo.

O vinndii ngol gam o semmbidina goondinbe torreteebe. Ikiliisiya Tesaloonika haabanii bittoyki Yeesu Almasiifu. Gam ma'ajum nder dereewol ngool o volvii korey dow e timmoode duuniyaaru, gam o fahamina be dow ko be pahamaay. Wobbe mabbe ngoori huugo, gam ebe ndeenti bittoyki Yeesu. Kanjum wadi Bulus vaggini be, be ti'inoo huugo gam be nyaamna ko'e mabbe.

Tokkindirki haalaaji

Hinnoore (1.1-2)

Bittoyki Almasiifu (1.3-12)

Vagginoore dow bittoyki Almasiifu (2.1-17)

Mbadanee min do'aare (3.1-15)

Kinnooje cakitiide (3.16-18)

1 Ngo'ol dereewol ivii to am miin Bulus, e Siilas e Timote. Emin kinna *ikiliisiya ngonka si'ire Tesaloonika ka Allah *Baabiraawo meeden e Jawmiraawo meeden Yeesu *Almasiifu. ² Allah Baabiraawo meeden e Jawmiraawo meeden Yeesu Almasiifu kokka on barkaa e jam.

No Allah serniranta yimbe wakkaci bittoyki Yeesu

³ Banndiraabe, e haani min njetta Allah wakkaci fuu gam moodon. Edum haandi gam goondinki moodon e yaha yeeso-yeeso, yidde nde ngidngidtiridon boo e besdoo dum. ⁴ Kanjum wadi emin mantaroo on nder *ikiliisiyaaji fuu. Emin ngeccoo be no njogoriidon goondinki moodon e no munyrandon torraaji e cadeele kebde on fuu.

⁵ Gada e torraaji di torrotodon gam *laamu Allah, o laatiney on fotbe nattugo laamu ma'ako. Torraaji diin e kolla ceri'a ma'ako no goonga. ⁶ Gam Allah o goongaa-jo, o biyorto torrube on been e torraa. ⁷ Ammaa onon torriibe jo'oni, o fooftidiney on e amin. Dum laatoto nder wakkaciire nde Jawmiraawo meeden Yeesu vanngata gada dow, kanko e malaa'ika'en ma'ako be baawde. ⁸ O vanngey nder demde yiite, gam o halka be anndaa Allah, saliiibe Habaru ma'ako Beldum. ⁹ Be kalkete halkere nde faa abadaa, to woddi e Jawmiraawo e darajja baawde muudum. ¹⁰ Dum fuu dum laato to nder nyalaande nde Jawmiraawo vittoyta. O vittoyey gam o teddinee nder seniibe ma'ako, goondinbe mo fuu kaaydina mo. Onon boo on ngondey e mabbe, gam on njabii caaydaaku amin.

¹¹ Gam ma'ajum emin toroo Allah wakkaci fuu gam moodon, faa o wada laatoodon fotbe hebgo yonki

dum o noddiri on. Emin toroo mo o vallira on baawde ma'ako, faa njottinon kuude boodde de ngiddon huugo fuu ivoyde e goondinki. ¹² Kama noon innde Jawmiraawo meeden Yeesu teddinirtee nder moodon. Onon boo teddineedon gam ma'ako, gada e barkaa ma'ako, kanko Allah meeden e Jawmiraawo meeden Yeesu *Almasiifu.

Ko aartata bittoyki Jawmiraawo

2 Banndiraabe, emin ngidi yeccaago on habaru bittoyki Jawmiraawo meeden Yeesu *Almasiifu, e no kawritiroyten e ma'ako. Emin toroo on : ² to' hakkiilooji moodon njaaw jibaago, to' on kul boo to wobbe mbi'ii on nyalaande bittoyki Jawmiraawo warii. Koo to annabiijo vi'i ka, koo to on nanii dum e wa'ajotoobe, koo boo to on mbi'aama minon mbinndi dum, to' on njab. ³ To' on njab goddo yoynira on e koo noye. Gam nyanndeere ndeen warataa sey to dum turtanii Allah turtol manngol, Neddo *Kalludo bii halkere boo vanngi. ⁴ Kalludo oon no yeddey ko vi'etee allah e ko sujji-dantee fuu, o burney hoore ma'ako dow koo dume, faa o joodoo nder *Wuro Allah Seniingo, o vi'a kanko woni Allah. ⁵ Kiiimtee, nde ngondunoomi e moodon, mi vi'iino on dum, dum fuu.

⁶ On anndi ko faddii Neddo Kalludo oon jo'oni, ammaa to wakkaci ma'ako yottake, o vanngey. ⁷ Gam baawde turtango Allah e doon kuwa e suudeefi nder duuniyaaru ila jo'oni, ammaa paddiido de oon e doon tawo. Sey to o sottinaama, ⁸ ndeen neddo Kalludo oon vannga. Ammaa Jawmiraawo meeden Yeesu no wardey mo poofde honnduko muudum, halkira mo teddungal garol muudum. ⁹ Neddo Kalludo oon no

wardey e baawde *Ceydaan. O huwey kuude mawde kaayniide e alaamaaji majjinooji ¹⁰ e koo iri ndeye yoyre hallunde, faa o yoyna halketeebe, gam be njabaay yidgo goonga kisnooha be. ¹¹ Kanjum wadi Allah lildi be baawde esto, faa be ngoondina fewre. ¹² Gam ma'ajum Allah no sernaney koo beye saliiibe jabgo goonga, nanbe beldum huugo kuude kallude.

No haani goondinbe njoodoroo

¹³ Banndiraabe amin be Jawmiraawo yidi, e haani min njetta Allah wakkaci fuu gam moodon. Ila fuddam Allah subii on gam kison, barkaa *Ruhu Ceniido, laatindo on seniibe, e barkaa goondingo goonga. ¹⁴ Kanjum o noddiri on gada e *Habar Beldum dum min nga'ajini on, faa kebon gedal nder teddungal Jawmiraawo meeden Yeesu *Almasiifu. ¹⁵ Gam ma'ajum banndiraabe, ndaree e semmbee, njogee ko min ekkitini on gada e bolle amin e dereewol amin.

¹⁶ Emi toroo Jawmiraawo meeden Yeesu Almasiifu e Allah *Baabiraawo meeden gidfo en, gada e barkaa ma'ako o hokka en semmbee berde dum re'ataa e tammunde voodnde, ¹⁷ o de'itina berde moodon, o hokka on semmbee huugo e volvugo ko voodi fuu.

Ndo'anee min

3 Banndiraabe, ko sakitii woni, mbadanee min do'aare, gam faa voliinde Jawmiraawo sankitoo jaawdum, kadimaa nde heba teddineego koo toye, noon no nde teddiniraa nder moodon. ² Toranee min boo, Allah hisna min e juude yimbe oonyiibe, hallube, gam wanaa yimbe fuu ngoondini. ³ Ammaa Jawmiraawo no koolniido, o semmbidiney on, o reena on e *Kalludo oon. ⁴ Jawmiraawo wadi min koolii on, gam on tokkii ko min mbi'inoo on fuu, kadimaa on njahey yeeso e tokkugo dum. ⁵ Jawmiraawo meeden hokku on fahamugo yidde nde Allah yidi en, o hebbina on ti'inaare iri nde *Almasiifu !

E haani koo moye fuu huwa

⁶ Banndiraabe amin, emin ndoola on nder innde Jawmiraawo meeden Yeesu *Almasiifu, ngoddee koo moye goondindo, jamniido, mo dwtanaaki ko min ekkitini on. ⁷ Onon e ko'e moodon, edon anndi e haani ngenminon min, gam nde min ngondunoo e moodon min kollaay on yamnaare. ⁸ Walaa mo min nyaami nyaamdu muudum e mehere. Min kuwii jemma e nyalawma fuu gam to' min laatano on donngal. ⁹ Daahir min potiino jabgo nyaamdu to moodon, ammaa min mbadaay noon, sabu emin ngidi laatanaago on misaalu dum tokkoton. ¹⁰ Gam nde min ngondunoo e moodon min ndoolii on vi'igo : Caliido huugo fuu, to' o nyaam.

¹¹ Min mbi'ii noon, gam min nanii wobbe moodon no yamniibe, be kuwataa koo ngale, to naa nattugo ko walanaa dum'en. ¹² Emin toroo iri yimbe been, emin ndoola be boo nder innde Jawmiraawo meeden Yeesu Almasiifu, sey be nde'a be kuwa gam be nyaamna ko'e mabbe.

¹³ Onon boo banndiraabe amin, to' on com huugo ko voodi. ¹⁴ Kul e woodi caliido tokkugo ko min mbi'i nder ngo'ol dereewol, ma'andee mo, nyaaree mo gam o semta. ¹⁵ Ammaa to' on ndaar mo ganyo moodon, sey nii pelon mo kama banndii on.

Accootiral

¹⁶ Jawmiraawo jawmu jam, hokku on jam koo ndeye e koo noye. Jawmiraawo wonda e moodon, on fuu.

¹⁷ Miin Bulus vinndi nde'e hinnoore e junngo am. Emi vinnda du'um nder dereeji di mbinndumi fuu gam dum holla miin vinndi di. Noon mbinndireymi.

¹⁸ Barkaa Jawmiraawo meeden Yeesu *Almasiifu wonda e moodon, on fuu !

1 Timote

Tindinoore

Bulus lilaado Yeesu vinndii ngo'ol dereewol yahago to Timote. O vinndii ngol hakkunde duubi settiin e jovi (65) e settiin e joveedidi (67) baawo danyeeeki Yeesu.

Timote no kayeejo goondindo Yeesu, ivoydo si'ire Listira nder lesdi Aasiya Pamardi. Baaba ma'ako no Helenan-keejo, ammaa inna ma'ako no Yahuuduujjo goondindo. O laatake jahadiddaawo Bulus, emo valla dum nder kuugal wa'ajingo Habaru Beldum.

Wakkaci Bulus wadi jahaangal muudum nayabal, o vi'i Timote reena ikiliisiya ngonka Efesu. Nde o fahami o hebataa vittugo Efesu jaawdum, o vinndani Timote ngo'ol dereewol, gam o valla dum nder reengo ikiliisiya ngonka toon.

E woodi torraa nder ikiliisiya kaan dow e ekkitinol fewre. Bulus raari vallugo Timote nder laabi tati : yeddugo ekkitinol fewre, yeccaago mo no haani aardiibe ikiliisiya cubree, e no haani goondinbe cujjidinira Allah nder ikiliisiya. Kadimaa Bulus hokki Timote caawara no waawrata laataago kuwanoowo Almasiifu booddo, e no haani o huuda e darwoobe e aardiibe nder ikiliisiya.

Tokkindirki haalaaji

Hinnoore (1.1-2)

Ikiliisiya e darvanoobe ka (1.3-3.16)

Bulus ekkitinii Timote no wa'arata kuugal muudum (4.1-6.21)

1 Ngo'ol dereewol ivii to am, miin Bulus laatiido *lilaado Yeesu *Almasiifu gada e dooka Allah kisnoowo en, e Yeesu Almasiifu laatiido daliila tam-munde meeden. ² Mi vinndii yahago to maada, aan Timote, biyam goongaajo nder goondinki. Allah *Baabiraawo meeden e Jawmiraawo meeden Yeesu Almasiifu kokke barkaa e yurmeende e jam.

Kakkilee e ekkitinoobe fevoobe

³ Emi yidi njoododaa si'ire Efesu noon no mbi'ino-maami wakkaci njaheynoomi Makedooniya, gam mbagginaa wobbe ekkitinoobe ekkitinol fewre, mbi'aa be be ngoora. ⁴ Yecca be to' be mbad hakkiilooji mabbe dow habaruuji peve e liinygo defte asuli de ngalaa keerol. Geddi tan dum umminta, dum nafataa hebbingo nyumo Allah ngo annduden gada e goondinki. ⁵ Nafuuda vagginoore ndeen woni besdugo yidde ibnde e *nyumo bernde laabngo ngo walaa feloore, e goondinki ki walaa munaafukaare. ⁶ Wobbe celii laawol goonga, be majjii, ebe doon tokka bolle mehereeje. ⁷ Ebe njilloo laataago *moodibbe Tawreeta, ebe mbolva haalaaji di ngalaa ma'ana, ebe tabbitina ko be anndaa.

⁸ En anndi *Tawreeta no booddum, to ka huutiniraa-ma no haani. ⁹ Kiimtee boo, Tawreeta wadaaka gam goonga'en, ammaa ka wadaama gam wadoobe ko hal-li, e saliiibe tokkugo dooka Allah e dooka lesdi, e wadoobe hakke, e yimbe yaviiibe Allah e tagle muudum, e be teddinaay mo, e waroobe danyoobe mu'en, e wadoobe war-hoore, ¹⁰ e wadoobe njeenu, e

worbe waaldoobe e worbe, e soorroobe maccube, e fevoobe, e saaydotoobe fewre, e koo dume ko tokkaay ekkitinol goonga. ¹¹ Ekkitinol ngool e hawti e *Habaru Beldum dum kokkaami, kolleydum teddungal Allah maalteteedo.

Yettoore gam yurmeende Jawmiraawo

¹² Mi yettii Jawmiraawo meeden Yeesu *Almasiifu, kokkudo yam semmbee huugo kuugal muudum. Mi yettii mo boo, gam o raarii yam koolaado, o nattinii yam nder kuugal ma'ako. ¹³ Koo nde laatii ndeenno mi hudii mo, mi torriino yimbe ma'ako, mi jaltinirii mo boo. Ammaa Jawmiraawo meeden nanii jurumdum am, gam mi wadiino dum nder ciya goondinki e andugo ko kuweymi. ¹⁴ Jawmiraawo meeden wadanii yam yurmeende duudnde. O hokkii yam goondinki e yidde ivoynde e kawtal meeden e Yeesu Almasiifu.

¹⁵ Raa haala koolniika, ka haani yimbe fuu njaba : Yeesu Almasiifu warii nder duuniyaaru gam o hisna wadoobe hakke. Nder mabbe boo miin buri wadgo hakke. ¹⁶ Ammaa Allah endii yam, miin burdo koo moye hakke. Yeesu Almasiifu laatinii yam misaalu munyal muudum duudngal, gam faa goondineybe mo do'o yeeso keba yonki dum faa abadaa.

¹⁷ Allah woni laamiido tabbitoowo, mo maayataa, mo yi'ataake, kanko tan woni Allah. Teddungal e manngu laatanoo mo faa abadaa. Aamiin !

¹⁸ Aan biyam Timote, mi tamndinii ma ekkitinol laatingol fodde bolle annabaakuuji bolvanoodi dow maada ilaa. Bolle mabbe deen laatano maa kabrudum dum kabrataa habre voodnde. ¹⁹ Joga goondinki e *nyumo bernde laabngo. Wobbe ngoorii yewanaago nyumooji berde mu'en laabdi. Gam ma'ajum goondinki mabbe majji kama akali ndiyam nuciiki. ²⁰ Nder mabbe e woodi Himeniyus e Aleksandir. Mi hokkii be nder junngo *Ceydaan, faa be annda haanaa be mbonna innde Allah.

Ekkitinol dow do'aare

2 Raa ko aarteymi vi'igo *ikiliisiya : mbadee do'aaje e torde gam yimbe fuu, ngettee Allah gam mabbe. ² Ndo'anee laamiibe e aardiibe fuu, gam njoodooden nder jam e de"ere e neddaaku e tokkugo Allah e bernde wo'ore. ³ Kanjum woni booddum, ko velata Allah kisnoowo en, ⁴ giddo yimbe fuu kisa, keba anndugo goonga. ⁵ Allah o go'oto. E woodi boo go'oto hakkundeejo ma'ako e yimbe, kanko woni Yeesu *Almasiifu laatiido neddo, ⁶ kokkudo hoore muudum, gam soottoo yimbe, kebbindo anniya Allah nder wakkaci dum Allah tayi. ⁷ Gam ma'ajum Allah laatinii yam lilaado e ga'ajotoodo *leyyi di laataaki Yahuudu'en. O hokkii yam anndingo be ko laatii goondinki e ko woni goonga. Ko mbi'imi dum goonga, mi fevataa.

⁸ Emi yidi to worbe kawriti gam wadgo do'aare fuu, yefta juude mu'en yeeso Allah e *berde laabde, naa e huunyere koo geddi.

No haani rewbe tokkira Allah

⁹ Emi yidi rewbe boo bornoroo kolte deydey no haani, be laatoo semtoobe, leestibe ko'e mu'en. To' be cinngitoro doordi e jiinaariya e co'ole cadde, koo bornaago kolte cadde. ¹⁰ Ammaa kuude boodde laatoo sinnga mabbe, gam noon haani rewbe vi'oobe no teddinoobe Allah mada. ¹¹ Sey rewbe njaba ekkitinol nder de"ere e dowtaare. ¹² Mi jabaay rewbe ekkitina worbe koo ndarvana be. Sey be nde"a, ¹³ gam Adamu aartii Hawwa tageego. ¹⁴ Wanaa Adamu *Ceydaan yoyni, ammaa debbo o yoyni wadi hakke. ¹⁵ Ammaa rewbe no kisnete barkaa danygol mu'en, to be tabbitii nder goondinki e yidde e foofaango seniingo, be laatake semtoobe boo.

Aardiibe ikiliisiya

3 Raa haala koolniika : Gilliido laataago aardiido *ikiliisiya fuu, o yillake kuugal boodngal. ² Sey aardiido laatoo neddo mo walaa feloore, mo debbo go'oto, mo walaa kodey, kakkildo, ne'iido, jabbotoodo hodbe, baawdo ekkitinol. ³ To' o laato jaroowo koo kabeteedo, ammaa o laatoo moyyudo, giddo jo'onde jam, mo walaa kodey ceede. ⁴ Sey o laatoo darvando wuro ma'ako booddum. O elta bibbe ma'ako, faa be downtanoo mo, be teddina mo. ⁵ Gam to neddo waawaay darvango wuro muudum, noye o waawrata

darvirango ikiliisiya Allah ? ⁶ To' o laato goondindo keso, gam dum badoojum kul o keso nder goondinki o mawnito, Allah sernana mo noon no sernirani *Ceydaan. ⁷ Sey o laatoo mo innde voodnde, koo nder yimbe be ngoondinaay, gam to' be keb ko be njabrani mo, o do"oo nder teppinirgol Ceydaan.

Valloobe nder ikiliisiya

⁸ Valloobe nder *ikiliisiya boo, e haani laatoo vooda gikku'en. To' be laato be konndude didi, koo yaroobe, koo suunaabe riiba kalluka. ⁹ To' be ngoddo goonga ka be njabnoo, ka Allah vannginani be, ammaa be njogoo ka e *nyumooji berde di ngalaa feloore. ¹⁰ Kambe boo sey ikiliisiya aarta liinya be, kul be ngalaa feloore, ndeen kam ebe mbaawi nattugo kuugal vallugo goondinbe. ¹¹ Rewbe valloobe † boo sey laatoo be gikku mboodngu. To' be laato nyo'oobe yimbe, ammaa be laatoo reenbe ko'e mu'en, hoolniibe nder koo dume fuu. ¹² Balloowo nder ikiliisiya sey laatoo mo debbo go'oto, darvando bibbe muudum e wuro muudum fuu booddum. ¹³ To be kuwii kuugal mabbe booddum, ndeen be kebaney ko'e mabbe innde voodnde. Noon be kebrata volvugo e ngorgu dow goondinki mabbe e Yeesu *Almasiifu.

Ku'uje mawde de Allah vanngini

¹⁴ Koo nde laatii emi nyuma wargo to maada jaawdum, mi vinndanii ma haalaaji diin tawo. ¹⁵ Ammaa to mi waraay jaawdum, dereewol ngool no anndinte no haani bibbe *Wuro Allah poofra, waato *ikiliisiya Allah mo yonki, laatiika danngaral njogiingal goonga. ¹⁶ Daahir sirri diina meeden no mawdum :
Mo vannginaama e siifa neddo,
Ruhu hollii o goongaajo,
malaa'ika'en ngi'ii mo,
habaru ma'ako ma'atinaama nder leyyi,
yimbe duuniyaaru ngoondinii mo,
Allah yeentini mo,
hokkii mo teddungal manngal.

Ekkitinoobe fevoobe

4 *Ruhu Ceniido vi'ii laabdum : nder balde timmoode duuniyaaru, wobbe yimbe no ngoorey goondinki mu'en, be tokka ekkitinoobe fewre ivoyde to *ginnaaji. ² Be tokkey munaafukaare fevoobe be *nyumooji berde mu'en mbaati, kama berde cumraade njamndi ngulndi jaw. ³ Iri yimbe been e kada koobgal e nyaamgo godde ku'uje feere-feere. Ammaa Allah tagii ku'uje deen gam faa goondinbe Almasiifu anndube goonga njaba de e yettoore. ⁴ Ko Allah tagi fuu dum booddum, walaa ko harmi, to dum jabraama e yettoore, ⁵ gam voliinde Allah e do'aare no seney dum.

† Ayaare nde'e laabaay. Dum anndaa koo dum yayri'en valloobe koo kay kambe e ko'e mabbe laatii valloobe tokkuba.

Kuwanoowo Almasiifu boodfo

⁶ To a ekkitinii goondinbe ku'uje deen, a laatoto kuwanoowo Yeesu *Almasiifu boodfo, gam a nyaamnaama bolle goondinki, e ekkitinol boodngol ngol tokkudaa. ⁷ Ammaa wodfa tahaleeji peve mehereeji, di potaay e goondinki. Eltu hoore maada dow kulol Allah. ⁸ Gam eltugo banndu no nafey sedfa, ammaa hulgo Allah e wadda nafuuda duudka. E ma'ajum tabbitinirten dow foofaango meeden ngo jo'oni e wareyn-go. ⁹ Haala kaan ka tabbitka, potka jabeego e bernde wo'ore. ¹⁰ Eden kuwa, eden kabda, gam en ndesii tam-munde meeden e Allah geeto kisnoowo yimbe fuu, burna muudum goondinbe mo. ¹¹ Yecca goondinbe ku'uje deen, ekkitin be de.

¹² To' goddo yave gam a ndottidaay, ammaa laatana goondinbe fuu misaalu nder bolle e foofaango e yidde e goondinki e senaare. ¹³ Ti'ina janngango yimbe *Deftere Seniinde, semmbidin be, ekkitinaa be ko ngarmi. ¹⁴ Ta'a yeebo kokkal *Ruhu Ceniido ngal kokkedaa nde *annabo'en mbolvi dow maada, darvoobe *ikiliisiya boo njowan maa juude mu'en. ¹⁵ Ti'ina huugo ku'uje deen, gam yimbe fuu ngi'a eda yaha yeeso-yeeso. ¹⁶ Reen hoore maada, reen ekkitinol maada boo, semmbid dow ma'ajum. Gam kul a wadii noon, a hisey, aan e yewaniibe ma fuu.

Bagginooje Bulus gam goondinbe

5 Ta'a nyaadan ndottiijo, ammaa to a yidi felgo mo, volvan mo kama o baaba maada. Kaye'en boo, volvan be kama minyiraabe maada. ² Raar yayri'en naye'en kama danyoobe maada. Raar surba'en boo e bernde laabnde, kama minyiraabe maada rewbe.

³ Teddin rewbe be worbe mu'en maayi, vullu be kul be ngalaa valloobe. ⁴ Ammaa to debbo mo gorko muudum maayi e woodi bikkon koo taaniraabe, sey be ekkitoo huwango danyoobe mabbe kuude diina, waa-to be mballa be. Noon be mbiyortoo ko be kebnoo e danyoobe mabbe koo maamiraabe mabbe, gam kanjum velata Allah. ⁵ Debbo mo gorko muudum maayi, dalaado kanyum tan, mo walaa balloowo, e doon resa tammunde muudum e Allah, emo toroo mo ballal jemma e nyalawma fuu. ⁶ Ammaa debbo mo gorko muudum maayi, daareydo ko velata dum tan, o laatake kama maaydo, koo to emo foofa. ⁷ Kanjum haani ngeccodaa rewbe goondinbe be worbe mu'en maayi, gam to' goddo heb felgo be. ⁸ To goddo vallaay banndiraabe muudum, burna muudum be hawti wuro, ndeen kam o yeddii ko o goondini, o burii mo goondinaay hallugo.

⁹ To' dum vinndu innde debbo mo gorko muudum maayi nder limgal inde rewbe be worbe mu'en maayi, to naa o wadi duubi settiin (60), o koovanoodo boo nde wo'ore tan. ¹⁰ Sey o laato anndiraado wadgo kuude boodde, waato o ekkitinii bibbe ma'ako boodfum, o jabbake hodbe, o lootii kosde † goondinbe, o vallii billiibe, o huwii kuude boodde feere-feere. ¹¹ Ammaa

ta'a vinndu inde habbe-rewbe nder limgal inde rewbe be worbe mu'en maayi. Gam kul suuno koobgal ummanake be, ngo woddiney be e *Almasiifu, be ndaara hooveego. ¹² Noon be poodranta ko'e mabbe ceri'a, gam be piibtii alkawal mabbe aranal ngal be mbadnoo. ^{††13} Dow ma'ajum, be laatoto yamniibe, nattoobe suudu yahago suudu. Ammaa ko buri hallugo fuu, be laatoto duuda-haala'en, nyo'oobe, nattoobe haala ka walanaa dum'en. ¹⁴ Gam ma'ajum mi burii yidgo habbe-rewbe be worbe mu'en maayi koovee, be ndanya bikkon, be ndeena gure mabbe, gam to' wanywanybe meeden keb laawol hallingo en. ¹⁵ Wobbe mabbe aartii celii laawol goonga, tokki *Ceydaan. ¹⁶ To debbo goondindo e woodi banndiraabe rewbe be worbe mu'en maayi nder wuro muudum, sey o valla be. To' o yowan *ikiliisiya donngal, gam faa ka waawa vullugo rewbe be worbe mu'en maayi, be ngalaa valloobe.

¹⁷ To darvoobe nder *ikiliisiya mbadii aardungal boodngal, ebe kaandi hebgo biya mabbe covi didi, burna muudum ti'iniibe wa'ajingo e ekkitingo. ¹⁸ Gam *Deftere vi'i : « Ta'a suum honnduko ngaari corbirdi gawri. » † Nde vi'i boo : « Kuwoowo e haani hokkeego biya muudum. » ††¹⁹ Ta'a jab waddaneego wullaandu dow ko darvanoowo ikiliisiya wadi, to naa kebdaa caaydu'en dido koo tato. ²⁰ Fel wadoobe hakke yeeso yimbe fuu, gam horiibe kula. ²¹ Emi toro maa yeeso Allah e Yeesu Almasiifu e yeeso malaa'ika'en subaabe : dwtana di'i haalaaji, naa e jinngango yimbe koo burdindirgo be. ²² Ta'a yawdo yowango koo moye juude maada gam hokkugo mo kuugal nder *ikiliisiya. Ta'a wad hoore maada nder hakkeeki wobbe, ammaa wad jo'onde laabnde.

²³ Ta'a yar ndiyam baleejam tan, ammaa yar *inna-boojam sedfa, gam waaltingo nyawu reedu umman-toongu ma.

²⁴ Hakkeeki wobbe yimbe e njaayri ngoni, ko hokkadum sernana be. Ammaa hakkeeki wobbe sey baawo doon di mbannga. ²⁵ Noon boo kuude boodde e njaayri ngoni. Koo to ede cuudii wakkaci sedfa, de mbanngay.

6 Goondindo Yeesu laatiido maccudo mo goondi-naay e haani o raara jawmiiko potdo teddineego, gam to' dum hallin innde Allah e ekkitinol meeden. ² Kul jawmiiko no goondindo, to' o raar mo kama mo haanaay teddineego, gam be kawtii diina. Ammaa sey o bura huwango mo e ti'inaare, gam jawmiiko mo o huwanta no goondindo Yeesu, gidaado Allah.

Ekkitinol fewre e risku ngoongawu

Fahamin be de'e ku'uje, nga'ajinaa be de. ³ To goddo wa'ajinii ekkitinol feere ngol tokkaay bolle Jawmiraawo

† Nder finaatawaaji Yahuudu'en, yimbe mboovi lootgo kosde hodbe mu'en kama alaama hollugo jabbaaki boodki. †† To debbo mo gorko muudum maayi vinndaama nder limgal inde rewbe be worbe mu'en maayi, e dum laatii kama o wadii alkawal o tokkey Yeesu tan, o fudditataa hooveego. ‡ Tokkitaaki Tawreeta 25.4 †† Matta 10.10; Luka 10.7

meeden Yeesu *Almasiifu goongaaje, o jabaay ekkiti-nol diina meeden boo, ⁴ neddo oon o mawnitiido, o anndaa koo dume. Walaa ko o anndi to naa geddi e jokkirgol dow bolle. Iri ma'ajum e wadda nalwiiru e jokkirgol e haalaaji kalludi e haadgo yimbe ⁵ e geddi di nde'ataa nder yimbe be hakkiilooji mu"en majji. Yimbe been celii goonga, ebe tammii goondingo Allah dum laawol hebgo risku. ⁶ Daahir e woodi risku manngu nder goondingo Allah, kul neddo yavaay ko woodi. ⁷ En ngardaay e koo dume nder duuniyaaru, noon boo co"ortooden. ⁸ Gam ma'ajum, to en ngoodi nyaamdu e kolte, dum heyii en. ⁹ Ammaa yillotoobe risku, estooji no ngaraney be, be ndo"oo nder teppinirgol suunooji mehereeji kalludi, jahareydi yimbe nder do"ere e halkere. ¹⁰ Gam yidde ceede woni dadol koo iri ndeye halleende. Yidde ma'aje wadi wobbe ngoori goondinki mu"en, be poodani ko'e mabbe torraaji mettudi du-udfi.

Vagginoore gam Timote

¹¹ Aan neddo Allah, wodda de'e ku'uje fuu, yillaa wad-go ko voodi e dwtanaago Allah nder goondinki e yidde e munyal e de"ere bernde. ¹² Hab habre goondinki boodki gam kebanaa hoore maada yonki dum faa abadaa. Allah noddii ma kebaa yonki duum, wakkaci caayindaa goondinki maada yeeso caay-du'en duudbe. ¹³ Emi toro maa yeeso Allah kokkoowo

koo dume yonki, e yeeso Yeesu *Almasiifu baddo caaydaaku booddum yeeso *Bilaatus gomnaajo : ¹⁴ dwtana ko mbi'imaami e laabal, naa e feloore, faa nyannde nde Jawmiraawo meeden Yeesu Almasiifu vanngata. ¹⁵ O vanngey nder wakkaci dum Allah subi. Kanko go'oto, barkidinaado, mo baawde, Laamiido laamiibe, Jawmiraawo jawmiraabe. ¹⁶ Kanko tan woni tabbitoo, joodiido nder jayngol ngol walaa baawdo badaago dum. Walaa meeddo yi'igo mo, walaa baawdo yi'igo mo boo. Teddungal e baawde de nde'ataa laatanoo mo. Aamiin.

Timmoode ngo'ol dereewol

¹⁷ Vaggin riskube nder duuniyaaru, to' be mawnito, to' be ndes tammunde mabbe dow jawdi ndi neebataa, ammaa be ndesa goondinki mabbe e Allah kokkeydo en koo iri nguye caahu, gam nanen beldum. ¹⁸ Vi' be, be kuwa ko voodi, kuude boodde laato risku mabbe, be laato saahiibe, be mballira wobbe e jawdi mabbe. ¹⁹ To be mbadii noon, be ndesanii ko'e mabbe risku tabbiteyngu, gam faa be keba yonki goongajum.

²⁰ Timote, ta'a yeebo ko kokkedaa. Wodda haalaaji mehereeji e geddi luhurudi e goondinki, di wobbe mbi'ata « anndal », ammaa naa dum goonga. ²¹ Wobbe e mantaroo anndal ngaal, gam ma'ajum be celii goondinki mabbe.

Yidde Allah wonda e moodon.

2 Timote

Tindinoore

Bulus lilaado Yeesu vinndii ngo'ol dereewol didabol yahago to Timote. O vinndii ngol hakkunde duubi settiin e joveedidi (67) e settiin e joveetati (68) baawo danyeeke Yeesu. Kangol woni dereewol Bulus cakitingol nder dereeji di o vinndi fuu. E wakkaci duum maayde tan o reenti. Kanjum wadi o vinndi ngo'ol dereewol, gam o hokka Timote biyiiko nder goondinki caawara, o semmbidina dum.

Raa daliilaaji tati ko wadi Bulus e vinndugo dereewol ngool. Aran o yeewnii Timote. Goondinbe horiibe fuu kibinii mo, sey Luka tan wondi e ma'ako. Didabum, Bulus waannake dow e jam ikiliisiyaaji, gam wakkaci duum Nero laamiido Rooma e torra goondinbe korey. O semmbidinii Timote boo reena Habaru Beldum, yaha yeeso e wa'ajingo dum, koo nder torraa, koo nder beldum. Tatabum, emo yidi o lilda ikiliisiya Efesu dereewol gada e junngo Timote.

Tokkindirki haalaaji

Hinnoore (1.1-2)

Yettoore e cemmbidinki (1.3-2.13)

Caawara e vagginoore (2.14-4.5)

Foofango Bulus (4.6-18)

Hinnoore sakitiinde (4.19-22)

1 Miin Bulus *lilaado Yeesu *Almasiifu gada e nyumo Allah vinndi ngo'ol dereewol. O hokkii yam andingo yimbe habaru yonki. Allah resanii en dum gada e Yeesu Almasiifu. ² Emi vinndan maa, aan Timote biyam gidaado. Allah *Baabiraawo e Jawmiraawo meeden Yeesu Almasiifu kokke barkaa e yurmeende e jam.

Yettoore e semmbidingo

³ Emi yetta Allah mo kuwammi e *nyumo bernde laabngo, noon no maamiraabe am kuurani mo. Jemma e nyalawma fuu emi hiimto maa nder do'aaje am. ⁴ Emi hiimtoo gondi maada. Mi yeewnii yi'igo ma korey, gam faa mi nana beldum duuddum. ⁵ Emi hiimtoo goondinki ki ngoondindaa Allah e bernde laabnde nde walaa munaafukaare, goondinki iri ki maama maada debbo bi'eteedo Looyis, e inna maada Enis ngoodi. Mi tabbitinii aan boo noon ngoondinirdaa mo. ⁶ Gam ma'ajum emi hiimtin ma : besdaa huutirigo kokkal ngal Allah hokku maa wakkaci nde njowanmaami juude am. ⁷ Allah hokkaay en Ruhu gam kulen yimbe, ammaa gam keben semmbee e yidde e nantaare.

⁸ Gam ma'ajum ta'a hul yeccaago yimbe habaru Jawmiraawo meeden, ta'a semtiram miin boo omndaado nder kaso gam ma'ako. Ammaa jab torrodaago e am nder saaydingo *Habaru Beldum gada e baawde Allah. ⁹ Allah hisnii en, o noddii en laatooden yimbe ma'ako seniibe. Wanaa gam en mbadii kuude boodde o hisni en, ammaa dum gam caahu ma'ako e nyumo ma'ako. O hokkii en caahu nguun gada e kawtal meeden e Yeesu *Almasiifu ila duuniyaaru tagaaka.

¹⁰ Ammaa jo'oni caahu nguun vannganii en gada e garki Yeesu Almasiifu kisnoowo en. Kanko o halkii baawde maayde. O vannginanii en yonki dum re'ataa, gada e Habaru Beldum. ¹¹ Allah laatinii yam ga'ajotoodo e lilaado e ekkitinoowo Habaru Beldum duum.

¹² Gam ma'ajum njareymi di'i torraaji, ammaa mi semtaay, gam emi anndi mo ngoondinmi. Mi tabbitinii emo waawi reengo ko o hokki yam faa *nyannde-jahango. ¹³ Tokku ekkitinooje goongaaje de ekkitinmaami. Joga de booddum faa de nafa goondinki e yidde meeden nde kebden gada e kawtal meeden e Yeesu Almasiifu. ¹⁴ Reen ekkitinol boodngol ngol kokkedaa gada e ballal *Ruhu Ceniido gondo nder meeden.

¹⁵ A anndi yimbe wonbe lesdi Aasiya fuu kibinii yam. Nder mabbe e woodi Fayjelus e Hermojenes. ¹⁶ Onesifoor boo, Jawmiraawo yurmoo wuro ma'ako, gam o de"itinii bernde am nde duuddum. O semtiraay boo kabbeeki am nder kaso. ¹⁷ Nde o yottii *Rooma, o yillake yam korey, faa o moobi yam. ¹⁸ Jawmiraawo yurmoo mo nyannde-jahango. A anndi booddum no o valirnoo yam nder si'ire Efesu.

Soojeeru Yeesu Almasiifu goongaaru

2 Ammaa aan biyam Timote, semmbid nder barkaa ka kebden nder kawtal meeden e Yeesu *Almasiifu. ² Ko nandaa mi ekkitinii yeeso caaydu'en duudbe, tamndin dum yimbe hoolaabe, waawbe ekkitingo dum wobbe. ³ Munyan gedal torraaji maada, kama soojeeru Yeesu Almasiifu goongaaru. ⁴ Soojeeru yidndu velgo bernde mawdo muudum waannataake e fii duuniyaaru. ⁵ Walaa kebeydo laada fijo, kul o tokkaay

dookaaji fijo ngoon. ⁶ Noon boo, demoowo kuudo faa tampi, kam haani aarta hebgo laada ko tayaa nder ngesaa. ⁷ Nyum dow ko mbi'imaami. Jawmiraawo no hokkete fahamu nder koo dume fuu.

⁸ Hiimta Yeesu Almasiifu mo lenyol *Dawda, ummitinaado nder maayde, fodde *Habar Beldum dum nga'ajineymi. ⁹ Gam daliila Habaru Beldum duum torotoomi, kabbiraami sarkaaji kama gujjo calordo, ammaa voliinde Allah habbaaka. ¹⁰ Gam ma'ajum emi munyana koo dume fuu, gam faa subaabe Allah boo keba kisndam ivoydam to Yeesu Almasiifu e teddungal ma'ako ngal faa abadaa. ¹¹ Raa haala koolniika :

To en maaydi e Yeesu,
en poofdey e ma'ako.

¹² To en munyanii torraaji,
en laamodoto e ma'ako.

To en mbi'ii en anndaa mo,
kanko boo o vi'ey o annda en.

¹³ To en laatanaaki mo hoolniibe,
kanko o tabbitey o koolniido,
gam o waawataa yeddugo hoore ma'ako.

Kuwoowo mo Allah jabi

¹⁴ Kanjum haani kiimtinaa goondinbe. Vaggin be yeeso Allah, to' be poodpoodtir dow bolle. Dum nafataa koo dume, to naa bonnugo nanoobe tan. ¹⁵ Ti'ina ndarodaa yeeso Allah a koolaado. Laatodaa kuwoowo mo semtintaake nder kuugal muudum, ekkitinoowo voliinde holleynde goonga, noon no haani. ¹⁶ Wodda haalaaji mehereeji di tokkaay laawol Allah, gam edi besda woddingo yimbe e Allah. ¹⁷ Haalaaji food-foottiroobe been e laya kama jonnde nyaameynde laral bannu. Nder mabbe boo, e woodi Himeniyus e Filetus. ¹⁸ Be ngoorii tokkugo goonga, ebe mbi'a ummitineeki maaybe aartii wutake, noon be mbonniri goondinki wobbe. ¹⁹ Ammaa cabbawal ngal Allah wadi no tabbitngal. Raa ko vinndaa dow ma'agal : « Jawmiraawo e anndi yimbe muudum. » † Dum vinndaama boo : « Biido e tokki Jawmiraawo fuu, sey woddo halleende. » ††

²⁰ Nder wuro diskudo e woodi gaheeje e taasaaje feere-feere. Wanaa de fuu laatii de ajurfaari e jiinaariya. E woodi boo de ledde e lobokke. Deen de ajurfaari e jiinaariya e kuutiniree nyannde juulde tan. De ledde e lobokke boo e kuutiniree dum. ²¹ To neddo laabnii hoore muudum gada e kuude kallude de mbi'imi, o laatoto kuutinirdi cubaandi cenaandi, nafoowo jawmum, ciryiido gam huwa koo iri ngale kuugal boodngal.

²² Nyaar suunooji mbilkaaku kalludi. Yilla aadilaaku e goondinki e yidde e jam, aan e noddiroobe innde Jawmiraawo e berde laabde fuu. ²³ Ta'a nattin hoore maada nder geddi majjere di nafataa. A anndi habre tan di ngaddata. ²⁴ To' kuwanoowo Jawmiraawo laato jokkirteedo, ammaa o laato kersoowo yimbe fuu. O laato baawdo ekkitingo, mo munyal. ²⁵ O laato pahaminoowo yeddoo ekkitinol ma'ako e leestinki

† Limle 16.5 †† Lewinkoo'en 24.16 ; Jabuura 34.15 ; Balndi 3.7

hoore. Dum badoojum Allah hokka be laawol tuubgo, be annda goonga. ²⁶ Ndeen be kebtey hakkiilooji mabbe, be kisa e teppinirgol *Ceydaan nanngudo be, laatini be wadoobe ko o yidi.

Timmoode jaamaniiji

3 Anndu, nder timmoode jaamaniiji, cadeele no ngarey. ² Yimbe no laatoto yidbe ko'e mu"en e yidbe ceede, mantotoobe, mawnitiibe, bonnoobe innde Allah, be teddintaa danyoobe mu"en, be ngetataa, yaviibe ko seni, ³ yo'ora berde'en, be ngalaa yurmeende, nyo'oobe, be ngalaa nantaare, hallube, wanybe ko voodi fuu, ⁴ jambotoobe, be nyumataa ko be mbaadata, yuufeybe mawnitaare, burbe yidgo beldum dow e Allah. ⁵ Be nanndiney ko'e mabbe e dowtanoobe Allah, ammaa be ngeddey baawde ma'ako. Wodda iri yimbe been ! ⁶ Nder mabbe e woodi nattoobe nder gure e yoyna rewbe be ngalaa yoyre, be hakke nyo'i, be suunooji laamani. ⁷ Rewbe been e ndaara ekkitaago dum, ammaa be mbaawataa anndugo goonga sam. ⁸ Noon no Jeenis e Jamberes † ngeddirnoo *Muusa, noon worbe been ngeddirta goonga. Nyumooji mabbe no leliidi, goondinki mabbe boo e laatii mehene. ⁹ Ammaa be njahataa yeeso, gam yimbe fuu no annditey vemmbere mabbe, noon no dum annditiri nde Jeenis e Jamberes.

Nafuuda Deftere Seniinde

¹⁰ Ammaa aan Timote, a tokkii ekkitinol am e gikku am e anniya am e goondinki am e munyal am e yidde am e ti'inaare am. ¹¹ A yi'ii boneeji am e torraaji am. A yi'ii boo ko hebi yam nder lesde Antaakiya e Ikooniya e Listira, e no munyrammi torraaji ca'atudi kebd'i yam. Ammaa Jawmiraawo hisnii yam di, di fuu. ¹² Goonga, kawtudo e Yeesu *Almasiifu giddo joodaago jo'onde iri nde Allah yidi fuu, o torrete. ¹³ Ammaa yimbe hallube e yoynoobe wobbe no njahey yeeso-yeeso e wadgo halleende mu"en. Ebe yoyna wobbe, kambe e ko'e mabbe boo be yoyneteebe. ¹⁴ Ammaa aan yah yeeso e jogaago ko ekkitidaa, ko ngoondindaa e bernde wo'ore, gam a anndi jannginbe maa. ¹⁵ Ila a binngel pamarel a anndi defte ceniide. Kanje mbaawi fahamingo maa laawol kisndam kebotoodam gada e goondingo Yeesu Almasiifu. ¹⁶ Ko vinndaa nder *Deftere Seniinde fuu e laatii ko fuufaa gada Allah. Nafuuda ma'are woni ekkitingo goonga, e felgo yimbe, e vo"ingo boofi mabbe, e ekkitingo jo'onde nde Allah yidi. ¹⁷ Dum fuu dum laatake gam kuwanoowo Allah laato timmudo, ciryiido gam huugo koo iri ngale kuugal boodngal.

Vagginoore sakitiinde

4 Emi toro maa yeeso Allah e Yeesu *Almasiifu cernaneydo be yonki e maaybe fuu, emi toroo boo gam bittoyki ma'ako e *Laamu ma'ako : ² wa'ajin yimbe voliinde Allah, koo dum veli, koo dum metti,

‡ Dow e finaatawaaji Yahuudu'en, Jeenis e Jamberes kam'en ngonnoo booka'en nder lesdi Misira. Burtaaki 7.11,22

tindin be, fel be, semmbidin berde mabbe, ekkitin be e munyal. ³ Wakkaci no warey nde yimbe calotoo yewanaago ekkitinol goonga, be tokka suunooji mabbe, be cubana ko'e mabbe ekkitineybe be ko noppi mabbe ngidi nango. ⁴ Be ngoorey yewanaago goonga, be ngewanoo tahaleeji. ⁵ Ammaa aan, nantu hoore maada nder koo dume, munyan torraa, ti'inaa wa'ajingo *Habarū Beldum, timmin kuugal ngal Allah hokku maa booddum.

⁶ Miin kam, yiyam am badake laataago kama sadaka ndufeteeka, waato wakkaci wadii nde daleymi duuniyaaru. ⁷ Mi habii habre voodnde nder kuugal ngal Yeesu hokki yam, mi heynii ngal, mi yoofaay goondinki am.

⁸ Ila jo'oni laada dadki e doon reenti yam, waato gifol jaalorgal ngol dum hokkata wadbe jo'onde laabnde. Jawmiraawo cerniroowo goonga no hokkey yam laada kaan *nyannde-darngal. Wanaa miin tan o hokkata ka, ammaa o hokkey ka faa e reentirbe bittoyki ma'ako e yidde.

⁹ Yawda war to am jaawdam. ¹⁰ Gam Demas dalii yam sabu yidde fii duuniyaaru, o dillirii Tesaloonika. Kiresnas yahii Galaatiya, Tiitus boo dillirii Dalmaatiya. ¹¹ Luka tan wondi e am. Hooyoy Markus ngardon, gam o valley yam korey nder kuugal Jawmiraawo. ¹² Mi lillii Tikikus si'ire Efesu. ¹³ Nde ngardaa wargo fuu, wad-

danam burnus am dum dalmi e junngo Karbus toon Toorowas. Waddanam boo defte, burna muudum defte lare taggaade. ¹⁴ Aleksandir bayillo wadani yam halleende duudnde. Jawmiraawo boo, no wa'atoto mo deydey e kuugal ma'ako kallungal. ¹⁵ Aan boo hakkil e ma'ako, gam o yeddii bolle meeden korey.

¹⁶ Nyande arande nde ndariimi yeeso cernoowo gam mi toontanoo hoore am, walaa balludo yam, be fuu be kibinii yam. Yala to' Allah sutoro be dum ! ¹⁷ Ammaa Jawmiraawo vallii yam, o hokkii yam semmbee, gam mi wa'ajina haala ma'ako nder *leyyi di laataaki Yahuudu'en. Noon o hisniri yam e honnduko mawndu. ¹⁸ Jawmiraawo no vurtiney yam kalludum fuu, o hisney yam faa mi natta nder laamu ma'ako. Teddungal laatanoo mo faa abadaa abadin. Aamiin !

Kinnooje cakitiide

¹⁹ Hinnanam Piriisiila e Akiilas, e Onesifoor e wuro muudum. ²⁰ Erastus darake Korontu, Torofimus boo mi dalii dum si'ire Miletus, gam o yamdaa. ²¹ Yawda ngaraa ila dabbunde waraay. Ewbulus e Pudene Laynus e Kalawdiya e banndiraabe goondinbe fuu e kinnu maa.

²² Jawmiraawo wonda e maada ! Caahu ma'ako boo wonda e maada, aan e be ngondudaa fuu.

Tiitus

Tindinoore

Bulus lilaado Yeesu vinndii ngo'ol dereewol yahago to Tiitus. O vinndi ngol nder hitaande settiin e joovi (65) baawo danyeeke Yeesu. Tiitus wanaa no Yahuuduujjo, ammaa baawo o goondinii Yeesu o laatake kuudiddaawo Bulus nder kuugal wa'ajingo Habaru Beldum. Bulus vinndanii mo ngo'ol dereewol, gam vallugo mo nder kuugal ngal o huwata nder ikiliisiya ngonka lesdi Kereeta.

O vinndii dereewol ngool gam o hiimtina Tiitus iri gikku kaandanngu darvanoobe ikiliisiya. Kadimaa o tinndinii mo no haani o ekkitinira yimbe feere-feere wonbe nder ikiliisiya, waato ndotti'en e yayri'en e kaye'en e mac-cube. Timmoode ma'ajum o volvii dow e foofaango goondindo, burna muudum no haani yimbe njoododo jam, be ngidngid tira, be ngoora hollugo peerootiral hakkunde mabbe.

Tokkindirki haalaaji

Hinnoore (1.1-4)

Darvanoobe ikiliisiya (1.5-16)

Kuugal yimbe feere-feere nder ikiliisiya (2.1-15)

Cemmbidinki e vagginoore (3.1-11)

Hinnoore sakitiinde (3.12-15)

1 Miin Bulus maccudo Allah e *lilaado Yeesu *Al-masiifu vinndi ngo'ol dereewol. Allah subii yam gam mi semmbidina yimbe ma'ako subaabe dow goondingo Yeesu, mi anndina be goonga ngonka e kulol Allah, ² gam faa tammunde mabbe daroo dow hebbgo yonki dum faa abadaa. Allah mo fevataa wadani en *alkawal yonki duum ila duuniyaaru tagaaka. ³ Nde wakkaci dum o resnoo yottii, kanko Allah kisnoowo en, o vannginirii voliinde ma'ako gada e wa'aju dum o hokki yam, o dooli yam wa'ajingo. ⁴ Emi hinnu maa aan Tiitus laatiido biyam goongaajo gada e goondinki kawtuki en. Allah *Baabiraawo meeden e Yeesu Al-masiifu kisnoowo en mbarkidin maa, kokku maa jam !

Kuugal Tiitus nder lesdi Kereeta

⁵ Mi dalii ma runnde Kereeta gam kebbitaa kuugal koriingal, kadimaa nder si'ire fuu cubaa darvanoobe *ikiliisiya, noon no mbi'imaami. ⁶ E haani darvanoowo ikiliisiya laato mo walaa feloore, mo debbo go'oto, mo bibbe muudum laatii goondinbe Yeesu, be pel-dataake gikku kallungu koo ciya dowtaare. ⁷ Nde laatii Allah hokki darvanoowo ikiliisiya kuugal ngaal, e haani o tawee mo walaa feloore. To' o laato mawnitiido, koo kuunyi lawoowo, koo jaroowo, koo gillotoodo habre, koo mo suuno ceede. ⁸ Ammaa e haani o laato beer-noowo hodbe, giddo wadgo ko voodi, kakkildo, goongaajo, laabdo, nantiido. ⁹ O laato ti'iniido jogaago voliinde Allah hoolniinde, noon no nde ekkitinirano, gam faa o waawa semmbidingo berde wobbe fodde ekkitinol goongawol, kadi boo o do'a yeddoobe ekkitinol ma'ako.

¹⁰ Gam e woodi yimbe duudbe saliiibe tokkugo goonga, vi'oobe bolle mehereeje, majjinoobe yimbe. Duudma nder yimbe been be *Yahuudu'en goondinbe Yeesu. ¹¹ Doole dum omnda konndude mabbe, sabu ebe majjina gureeji duuddi gada e ekkitinooje de kaanaa, gam be keba ceede haram.

¹² Goddo nder Kereeta'en mo be mbi'ata e woodi andal vi'i : « Kereeta'en no fevoobe dum, yamniibe, aardinbe deedi, ebe nanndi e diiwe ladde kallufe. »

¹³ Ko Kereetaajo oon vi'i dum goonga. Gam ma'ajum fel be e feloore sa'atunde, gam goondinki mabbe semmbida, ¹⁴ be ngoora yewanaago tahaleeji Yahuudu'en di fewre, koo dookaaji yimbe saliiibe tokkugo goonga. ¹⁵ Koo dume no laabdum yeeso laaba berde'en. Ammaa be nyumooji berde di laabaa, e be ngalaa goondinki, walaa ko laatii laabdum yeeso mabbe, gam nyumooji mabbe e berde mabbe nyiddi. ¹⁶ Ebe mbi'a ebe anndi Allah, ammaa kuude mabbe e kolla be anndaa mo. Be nefniibe, turtanbe Allah, be mbaawataa huugo kuugal boodngal koo go'otal.

Ekkitin ekkitinol goongawol

2 Ammaa aan, ekkitin ko yahadi e ekkitinol goonga. ² Vi' ndotti'en naye'en laato hakkilbe, hersiniibe, reenbe ko'e mu'en, be goondinki cemmbidki, heebbe yidde e munyal. ³ Noon boo, yecca yayri'en naye'en mbaada jo'onde haandannde goondinbe Allah. To' be laato nyo'oobe wobbe koo yaroobe, ammaa be laato ekkitinoobe ko voodi, ⁴ gam faa be kolla habbe rewbe no ngidrata worbe mu'en e bikkon mu'en, ⁵ be

† Wobbe goondinbe nder Yahuudu'en e mbi'a doole goondindo Yeesu naadee.

laato hakkilbe, laabbe, reenbe ko'e mu'en, e reenbe gure mu'en, downtoobe worbe mu'en. Be mbada dum, dum fuu gam to' goddo yavo volinde Allah. ⁶Tiddin kaye'en boo, be laato hakkilbe nder ko be mbadata fuu. ⁷Aan boo, laatana be misaalu nder koo ngale kuugal boodngal. Wa'aji maada daroo dow goonga, ko foti teddineego. ⁸Bolle maada laato goongaaje de ngeddataake, ndeen wanywanybe meeden no cemtey, gam be kebataa ko be kalliniri en. ⁹Ekkitin maccube boo dwtanoo jawmiraabe mu'en nder koo dume fuu, be mbelna berde mabbe, to' be ngeddu be, ¹⁰to' be nguju be boo. Ammaa be kolla be potii hooleego, gam faa ekkitinol Allah Kisnoowo meeden teddinee nder koo dume fuu.

Yidde Allah

¹¹Allah vannginii yidde muudum faa yimbe fuu kisa. ¹²Yidde ndeen ekkitini en no calortooden wadgo keeferaaku e salaago suunooji duuniyaaru. Kayre ndeen ekkitinta en no laortooden nantiibe, wadoobe ko voodi, dwtaniibe Allah nder ndu'u jaamaniiru. ¹³En ndeenti nyalnde barkidinaande nde kaabanden, nyalnde nde teddungal Allah mawdo e Kisnoowo meeden Yeesu *Almasiifu vanngata. ¹⁴Kanko e hoore ma'ako hokki yonki ma'ako, gam faa o soottoo en gada e koo ndeye halleende, o labbina en, laatooden yimbe ma'ako ti'iniibe huugo kuude boodde.

¹⁵Kanjum duum haani ekkitinaa yewaniibe ma, semmbidin be, fel be e baawde maada fuu. Ta'a boo jab goddo yavo maa.

No haani goondinbe njoodoroo

3 Hiimtin goondinbe Yeesu be leestana laamiibe e mawbe lesdi, be dwtanoo be, be ciryoo huugo koo iri ngale kuugal boodngal. ²To' be laato jaasnoobe wobbe koo habetebe, ammaa be laato moyyube, be kolla yimbe fuu leestinki hoore. ³Gam ndeenno enen boo en vemmbube, en dwtanaakino Allah, en ma-

jjunoobe, en laatinoo maccube suunooji e koo iri diye gidaadi kalludi. En njoodakeno nder halleende e nalwi-iru, wobbe nganyii en, enen boo en nganyii be. ⁴Ammaa nde Allah kisnoowo en vanngini yidde muudum e endam muudum ⁵o hisnii en. Wanaa gam kuude meeden boodde, ammaa gam yurmeende ma'ako. O hisnirii en gada e lootam danyteeki, o hesditinii en gada e *Ruhu Ceniido. ⁶O loovanii en Ruhu ma'ako gada e Yeesu *Almasiifu Kisnoowo meeden, faa en keevi tep. ⁷O wadii dum gam enen laabniraabe gada e yidde ma'ako, laatooden ronoobe yonki dum faa abadaa dum ndeentuden. ⁸Haala kaan ka koolniika.

Emi yidi tabbitinaa dow ma'ajum, gam faa goondinbe Allah ti'inoo huugo kuude boodde. Kanjum woni boodum ko nafata yimbe fuu. ⁹Ammaa aan wodda geddi mehereeji e mantoraago taariifi inde maamiraabe e yidde habre e yeddootirgo dow dookaaji *Tawreeta, gam dum fuu dum mehene, walaa ko dum nafata. ¹⁰Cenndoowo yimbe, fel dum nde wo'ore koo nde didi. Kul o jabaay, wodda mo. ¹¹A ann-di badoowo noon fuu selii laawol goonga, o badoowo hakke, gam kuude kallude de o huwata e kolla o halkii hoore ma'ako.

Tindinooje cakitiide

¹²To mi liloyii Artemas koo Tikikus to maada, yawda ngaraa tawaa yam si'ire Nikopoolis, gam toon ngidmi dabbugo. ¹³Ti'ina mballiraa Jenas laywaajo † e Apolos ko be ngoodi bukaata nder jahaangal mabbe fuu. ¹⁴Doole yimbe meeden goondinbe ekkitoo huugo kuude boodde, gam be mbaawa vallugo haanbe valleego, gam to' goondinki mabbe laato ki walaa nafri.

¹⁵Wondube e am fuu e kinnu maa. Hinnan min hi-goobe meeden goondinbe wonbe toon fuu.

Barkaa Allah wonda e moodon, on fuu.

† Laywaajo woni keedanoowo goddo yaayre ceri'a.

Filimon

Tindinoore

Bulus lilaado Yeesu vinndii ngo'ol dereewol yahago to Filimon. O vinndii ngol hakkunde duubi settiin e go'o (61) e settiin e tati (63) baawo danyeeke Yeesu. Wakkaci ko o vinndi ngol emo nder kaso si'ire Rooma.

Filimon o go'oto nder yimbe ikiliisiya Koloosi. Kanko o neddo mawdo goondo maccube. Go'oto nder maccube ma'ako bi'eteedo Onesimus wujjii mo doggii. Nder jaamaniiru nduun, to maccudo wadii noon o waretee. Toon to Onesimus doggiri o fottii e Bulus, Bulus wa'ajinii mo o goondinii Yeesu. Jo'oni Onesimus e yidi so'aago to jawmum. Bulus torake Filimon narra e Onesimus maccudo muudum, to' o jab mo kama maccudo ja'afanaado tan, ammaa o jaba mo kama banndiraawo nder goondinki.

Tokkindirki haalaaji

Hinnoore (1-3)

Yidde Filimon e no o goondiniri Yeesu (4-7)

Bulus tortanake Onesimus (8-22)

Hinnoore sakitiinde (23-25)

¹ Ngo'ol dereewol ivii to am, miin Bulus omndaado nder kaso gam wa'ajingo habaru Yeesu *Almasiifu. Miin e banndiraawo meeden Timote emin kinnu maa, aan Filimon kuudiddaawo amin gidaado. ² Emin kinna *ikiliisiya Yeesu ngonka wuro maada e bannidii'en debbo bi'eteedo Aafiya e Arkibus balludo yam habango *Habar Beldum. ³ Allah Baaba meeden e Jawmiraawo meeden Yeesu Almasiifu kokku on barkaa e jam.

Yidde Filimon e goondinki muudum

⁴ Koo ndeye nde mbadeymi do'aare emi hiimto maa Filimon, emi yetta Allah ⁵ gam mi nanii yidde nde ngiddaa seniibe e no ngoondinirdaa Yeesu Jawmiraawo. ⁶ Emi toroo Allah, gam goondinki kawtuki en valla ma fahamugo barkaaji fuu di kebden nder kawtal meeden e Yeesu *Almasiifu. ⁷ Banndiraawo am, mi nanii beldum korey, bernde am waaltake gam a hollii a yidi goondinbe, a semmbidinii berde mabbe.

Bulus torake Filimon ya'afanoo Onesimus

⁸ Gam ma'ajum koo nde laatii nder kawtal meeden e *Almasiifu, emi woodi laawol vi'igo ma mbadaa ko haani, ⁹ ammaa gam yidde nde ngidmaami, mi burii yidgo mi toro ma. Miin Bulus ndottiiyo nayeejo, mo Yeesu lili, jo'oni boo mi omndaado nder kaso gam Yeesu Almasiifu. ¹⁰ Emi toro maa gam Onesimus laatiido biyam nder goondinki, gam miin hollii mo laawol Yeesu do'o nder kaso. ¹¹ Ilaano walaa ko o nafno ma, ammaa jo'oni o nafey en, † miin e maada fuu. ¹² Jo'oni Onesimus mo ngidmi e bernde am fuu, mi vittiney mo to maada. ¹³ Mi buriiino yidgo o joododoo e am keerol

† Ma'ana innde Onesimus woni nafoowo.

wakkaci dum ngonmi nder kaso sabu *Habar Beldum, gam o valla yam mbattudi maada. ¹⁴ Ammaa mi yidaa wadgo goddum to naa e yerduye maada, gam ta'a huu booddum e doole, ammaa dum laatoo e yidde bernde maada. ¹⁵ Kiila Onesimus seediino e maada wakkaci sedda, gam o wonda e maada faa abadaa. ¹⁶ Jo'oni naa o maccudo tan, ammaa ko buri maccudo, o laatake banndiraawo maada gidaado nder goondinki. Miin emi yidi mo korey, ammaa a burii yam yidgo mo, naa gam o maccudo maada tan, ammaa gam o laatake bannda nder goondingo Jawmiraawo. ¹⁷ Gam ma'ajum, to a resii yam mi higoo maada nder kuugal, ndeen kam jabba mo, noon no njabbortodaa yam. ¹⁸ To o wadaniino ma ko halli, koo a tokkiino mo nyamaande, yow dum dum fuu dow am. ¹⁹ Miin Bulus vinndan maa dum e junngo am, mi biyete. Naa gam emi yidi hiimtingo ma, aan maa emi tokku maa nya-maande, gam miin waddu maa dow laawol kisndam. ²⁰ Banndiraawo am, emi yidi mbadanaa yam dum gam Jawmiraawo, velnanam bernde, sabu kawtal meeden e Yeesu Almasiifu.

²¹ Mi vinndanii ma ngo'ol dereewol, gam mi tabbitinii a wadey ko torimaami, faa mbadaa ko buri noon.

²² Kadimaa mo''inanam suudu to mbeereymi, gam emi tammii Allah no jabey do'aaje moodon, o vittina yam to moodon.

Accootiral

²³ Epafaras mo omndidaami nder kaso gam Yeesu *Almasiifu e hinno maa. ²⁴ Huudiddaabe am boo e kinnu ma, waato Markus e Aristarkus e Demas e Luka.

²⁵ Barkaa Jawmiraawo meeden Yeesu Almasiifu wonda e moodon !

Ibraaninkoo'en

Tindinoore

Binndudo ngo'ol dereewol yeccaaki innde muudum, ammaa o Yahuuduwo goondindo Yeesu. Edum tammii ngol vinndaama faro duubi saba'iin (70) baawo dimeeki Yeesu.

Binndudo dereewol ngool, o vinnidii ngol gam ngodka ikiliisiya Yahuudu'en nattuka nder torraaji feere-feere.

Torraaji mabbe e besdoo faa be badake woorgo goondingo Yeesu. Binndudo dereewol ngool semmbidinii be dow goondingo Yeesu. O hollii be Yeesu *Almasiifu woni Kisnoowo mo Allah liloyi. O hollii be fii tatum. Aran o hollii Yeesu o *Biddo Allah ekkitiido wadgo ko *Baaba muudum vi'i dum, gada e torraaji di o munyani o yari.

Yeesu o *Biddo Allah, gam ma'ajum o burii annabo'en e malaa'ika'en, faa e Muusa. Didabum o hollii Allah laatinii Yeesu *aardiido diina mo faa abadaa, burdo aardiibe diina arambe. Tatabum o hollii goondinbe fuu kisii

hakke mu"en e kulol maayde gada e Yeesu.

Yeesu o aardiido diina mawdo, o omtii laawol hebgo kisndam ngoongajam. Kirseteedi di *Yahuudu'en mba'dani Allah e laatii misaalu no kisndam ngoongajam va'i.

Nder suura sappo e go'o (11), binndudo ngo'ol dereewol hollii no yimbe ndeenno ngoondiniri Allah. Gada e habaru mabbe o semmbidiniri janngoobe ngo'ol dereewol, o vinnidani be be tokka Allah e goonga, faa yahago timmoode balde mabbe. Kadimaa o vi'i be be mba'da gite mabbe dow Yeesu, be munyana torraaji di be njarata e nganyaandi ndi be kolletee fuu. Dereewol ngool timminiraama e hokkugo caaworaaji e bagginooje.

Tokkindirki haalaaji

Yeesu woni banngingo Allah (1.1-3)

Yeesu burii malaa'ika'en (1.4-2.18)

Yeesu burii annabo'en (3.1-4.13)

Yeesu woni aardiido diina mawdo burdo horiibe fuu (4.14-7.28)

Alkawal Kesal burii Alkawal Kihingal (8.1-9.22)

Sadaka ka Yeesu sakki hoore muudum e Allah burii koo kaye sadaka (9.23-10.39)

Goondingo Allah burii koo dume (11.1-12.29)

Velango Allah bernde (13.1-19)

Do'aare sakitiinde (13.20-21)

Bolle cakitiide (13.22-25)

Allah volviranii en e 'Biyum

1 Ndeenno Allah volvanii maamiraabe meeden nde duuddum gada e konndude annabo'en e laabi feere-feere. ² Ammaa nder de'e balde cakitiide, Allah volviranii en e 'Biyum. E ma'ako o tagiri duuniyaaru, o wadii mo boo o laatoo donoowo koo dume fuu.

³ *Biddo oon woni jayngol kolleyngol teddungal Allah, e no Allah va'i e goonga. Emo tiigorii koo dume fuu e baawde voliinde ma'ako. Baawo o hebbinii kuugal laabnugo yimbe gada e hakkeji mu"en, o joodake toon dow e nyaamo Allah mo Baawde.

Yeesu burii malaa'ika'en

⁴ *Biddo Allah oon laatake burdo malaa'ika'en manngu, noon no innde nde Allah hokki mo burdi inde mabbe. ⁵ Gam Allah meedaay vi'igo malaa'ikaajo koo go'oto :

« Aan a biddo am,
hannde mi laatake Baaba maada. » †

Koo boo :

« Mi laatanto mo Baaba,

O laatanto yam Biddo. » ††

⁶ Ammaa wakkaci nde Allah siryii lilgo Biddo muudum afo nder duuniyaaru, o vi'i :

« Sey malaa'ika'en Allah fuu cujjidana mo. » ‡

⁷ Raa ko Allah vi'i dow malaa'ika'en :

« Allah wadii malaa'ika'en muudum kama keni,
o wadii huwoobe ma'ako boo kama demde yiite. » ‡‡

⁸ Ammaa o volvii dow 'Biyiiko o vi'i :

« Yaa Allah, joodorgal laamu maada no tabbitey faa abadaa abadin.

Goonga woni sawru laamu maada.

⁹ A yidi aadilaaku, a wanyi ko halli.

Kanjum wadi aan Allah, Allah maada wad maa cubaado,

hokku maa velvelo e manngu burngu ngu wondube e maada. » ‡‡

¹⁰ Kadimaa o vi'i :

† Jabuura 2.7 †† 2 Samaa'iila 7.14 ‡ Jabuura 97.7 †† Jabuura 104.4 ‡‡ Jabuura 45.7-8

Jawmiraawo, aan jo'ini duuniyaaru ila aran,
asama boo dum kuugal juude maada.

¹¹ Kanjum dum majjey, ammaa aan a tabbitey.
Dum fuu dum hihidey kama kolte,

¹² a taggey dum kama wudere,
dum waylitete kama no dum waylirta kolte.
Ammaa aan a waylataako,
duubi maada nde'ataa faa abadaa. †

¹³ Allah meedaay vi'igo malaa'ikaajo koo go'oto :
« Jooda e junngo am nyaamo
faa mi wada wanywanybe maada laatoo jaabrudum
kosde maada. » ††

¹⁴ Beye ngoni malaa'ika'en ? Malaa'ika'en fuu be
ruhuuji kuwanooji Allah, di o lilata gam mballa been
hebeybe kisndam.

Kisndam mawdam

2 Gam ma'ajum en kaani wadgo hakkiilo meeden
fuu dow duum ko nanden, gam to' en cel laawol
goonga. ² Lilal Allah ngal malaa'ika'en ngaddi goondii.
[‡] Huultube ngal e saliiibe tokkugo ngal kebii elto haan-
danngo dum'en. ³ To noon, noye enen kisreten to en
ngeebake da'am kisndam mawdam ? Jawmiraawo e
hoore muudum aarti volvugo haala ma'ajam, been
nanbe mo boo tabbitinanii en haala kaan ka goonga.
⁴ Kadimaa Allah semmbidini caaydaaku mabbe, gada
e alaamaaji e kuude kaayniide feere-feere, o senndanii
be kokke †† *Ruhu Ceniido, noon no o yidiri.

Jaharowo yimbe to kisndam

⁵ Wanaa malaa'ika'en been, Allah hokki laamanoo
duuniyaaru wareyndu, ndu mbolveten dow muudum.
⁶ Ammaa raa ko *Deftere Seniinde saaydini dow mo o
hokki laamu, nde vi'i :

« Yaa Allah, neddo no moye faa nyumataa dow
muudum ?

Dume bii-aadama laatii faa eda reena dum ?

⁷ A leestinii mo lees malaa'ika'en wakkaci sedda.

A yiifii mo giifol darajja e manngu,

⁸ a wadii koo dume fuu lees laamu ma'ako. » ††

To Allah wadii koo dume fuu lees laamu ma'ako,
ndeen e dum holla walaa goddum ko o laamanaaki.
Ammaa to goonga kam, en ngi'aay koo dume fuu lees
baawde ma'ako tawo. ⁹ Jo'oni en ngi'ii Yeesu yiifaama
giifol darajja e manngu, gam torraa maayde ka o yari.
O leestinaama lees malaa'ika'en wakkaci sedda, gam
gada e yidde Allah o maayana yimbe fuu. ¹⁰ Allah
tagdo koo dume, mo koo dume laatii gam muudum,
anniyake waddugo yimbe duudbe nder darajja
muudum. Gam ma'ajum, o yi'i e haani o laatina Yeesu
aardiido keebdo, gada e yargo torraa, potdo omtango
yimbe laawol kisndam.

¹¹ Gam Yeesu cenoowo yimbe gada e hakkeeki
mu'en, oon, e been be o seni fuu, be siibiiru wo'oru.

Kanjum wadi o semtaay noddirgo be rimdaabe
ma'ako. ¹² O vi'i Allah :

« Mi yeccoto rimdaabe am a moye,
mi maaltete nder kawtal mabbe. » †††

¹³ Kadimaa o vi'i :

« Mi resey goondinki am e Allah. » †††

Ndeen o besdi vi'igo :

« Rammi do'o, miin e bibbe be Allah hokki yam. » §

¹⁴ Nde laatii bibbe been e ngoodi teewu e yiyam,
Yeesu e hoore muudum hawtii e mabbe tagaadi. O
wadii dum gam gada e maayde ma'ako o halka oon
jogiido baawde maayde, waato *Ceydaan. ¹⁵ Noon o
rimdiniri yimbe be kulol maayde habbi keerol foofaan-
go mu'en fuu. ¹⁶ Dum laabdum, wanaa malaa'ika'en o
wari vallugo, ammaa o warii vallugo taaniraabe
*Ibraahim. ¹⁷ Gam ma'ajum o laatinaa nanndudo e
banndiraabe ma'ako been nder koo dume fuu, gam
faa o laatanoo be *aardiido diina mawdo mo
yurmeende, koolniido nder kuugal Allah. O wadii dum
gam hakkeeki yimbe nja'afee. ¹⁸ Kanko e hoore ma'ako
o godoraama torraaji, gam ma'ajum emo waawi vullu-
go been godorteebe torraaji.

Yeesu burii annabi Muusa

3 Onon banndiraabe am goondinbe, be Allah noddii
natta laamu muudum, mbaadee gite moodon dow
Yeesu. Allah lili mo o laatoo *Aardiido diina mawdo
dow goondinki ki caaydinten. ² Yeesu o koolaado dow
kuugal ngal Allah cubdo mo hokki mo o wada, noon
no Muusa laatorii koolaado nder Wuro Allah. ^{§†3} To
goonga kam, nyiboowo burii nyibdi muudum darajja,
kama noon boo Yeesu burdi Muusa darajja. ⁴ Koo
ngoye wuro e woodi nyibdo dum, nyiboowo koo dume
oon woni Allah. ⁵ Muusa o maccudo Allah koolaado
nder kuugal vallugo yimbe Allah. O saaydini ko Allah
vi'ata do'o yeeso. ⁶ Ammaa Almasiifu o biddo
koolaado, aardinaado yimbe Allah.

Enen ngoni yimbe been, to faa en njogake goondinki
meeden e semmbee, en ndarake dow tammunde nde
mantortooden.

Foofitiinde yimbe Allah

⁷ Gam ma'ajum kakkilee e ko *Ruhu Ceniido vi'i :

« Hannde, to on nanii voliinde Allah,

⁸ to' on njo'orin ko'e moodon kama no maamiraabe
moodon mbadnoo nde be calii Allah,
wakkaci be ngodii mo nder ladde. » §††

⁹ Allah vi'i :

« Toon maamiraabe moodon ngeddi yam,
koo nde laatii be ngi'iino kuude de mbadmi duubi
arba'iin (40).

¹⁰ Kanjum wadi kuunyanmi yimbe jaamaniiru nduun,
mbi'imi : Wakkaci fuu ebe caloo tokkugo yam,
kadimaa ebe caloo wadgo ko mbi'imi !

¹¹ Faa mi hunake nder huunyere am, mi vi'i :

† Jabuura 102.25-27 †† Jabuura 110.1 ; Kuude Lilaabe 2.35

‡ Wobbe Yahuudu'en mbi'ii malaa'ika'en kokki Muusa Tawreeta.

†† Kokke ngoni dokke. ††† Jabuura 8.5-7

††† Jabuura 22.22 ††† Ecaaya 8.17 § Ecaaya 8.18 §† Limle
12.7. Ma'ana Wuro Allah nder aayaare nde'e woni bibbe Isiraa'iila.

§†† Jabuura 95.7-8

Be nattataa to pooftineymi be sam ! » †

¹² Banndiraabe am, kakkilee gam to' koo go'oto nder moodon tawre bernde hallunde, nde walaa goondinki, wadeynde dum e selgo laawol Allah mo yonki. ¹³ Ammaa cemmibidindiree hakkunde moodon koo ndeye nyalaande, to faa vi'eteende « hannde » e doon, gam to' hakke estu on, yo'orina ko'e moodon. ¹⁴ Gam en laatake hawtube e *Almasiifu, to en njogake goondinki meeden arani e semmbee, faa keerol balde meeden.

¹⁵ Raa ko *Deftere Seniinde vi'i :

« Hannde, to on nanii voliinde Allah, to' on njo'orin ko'e moodon kama no maamiraabe moodon mbadnoo nde be ngeddi ko Allah vi'i. » ††

¹⁶ Dum beye nannoo voliinde Allah, ammaa e noon fuu be ngeddi ko o vi'i, be tokki laawol mabbe ? Dum yimbe be Muusa aardii vurtini lesdi Misira fuu. ¹⁷ Dum beye Allah huunyani duubi arba'iin (40) ? Dum been wadbe hakke maayi nder ladde. ¹⁸ Dow beye Allah hunii vi'i, be nattataa to o footfinta be sam ? Dum been saliibe ko o vi'i. ¹⁹ En ngi'ii, be kebaay nattugo to o footfinta be, gam be ngoondinaay mo.

4 Nde laatii *alkawal nattugo footfiinde ngal Allah wadi e woodi faa jo'oni, sey kakkilen, gam to' goddo meeden dullu nattugo footfiinde ndeen. ² Gam enen maa en nanii *Habar Beldum, noon no yimbe been narri dum. Ammaa ko be nani duum nafaay be, gam be njabraay dum e goondinki. ³ Ammaa enen goondinbe Allah, enen ngoni nattoobe footfiinde ndeen. Kayre woni nde Allah volvi dow muudum o vi'i :

« Nder huunyere am mi hunake mi vi'i :

Be nattataa to pooftineymi be sam ! » †

O hunorake noon koo nde laatii o aartii o siryake koo dume ko o yidi wadgo dow footfiinde ndeen ila fuddam tageeki duuniyaaru. ⁴ Gam bannye nder *Deftere Seniinde dum volvii dow nyalaande joveedidabre, dum vi'i :

« Nder nyalaande joveedidabre Allah footfi gada e kuude muudum fuu. » ††

⁵ Nde besdii volvugo dow haala kaan, nde vi'i :

« Be nattataa to pooftineymi be sam. » ††

⁶ Edum holla e woodi wobbe hebeybe nattugo footfiinde ndeen. Been aartube nango Habaru Beldum kebaay nattugo footfiinde ndeen, gam be calake dwtanaago Allah. ⁷ Gam ma'ajum baawo duubi duuddi, Allah wadii wodnde nyalaande vi'eteende « hannde ». O volvii e honnduko Dawda dow ma'ajum nder aayaare nde nannooden naane, o vi'i :

« Hannde, to on nanii voliinde Allah, to' on njo'orin ko'e moodon. » †††

⁸ Gam kul Jocuwa no natinno yimbe footfiinde ndeen, daa Allah volvataano dow wodnde nyalaande feere. ⁹ Kanjum hollata faa jo'oni yimbe Allah e nde-sanaa footfiinde nanndunde e nde Allah footfi nder nyalaande joveedidabre. ¹⁰ Gam nattudo footfiinde Al-

lah fuu, no footfey gada e kuude muudum, noon no Allah footfiri gada e kuude muudum. ¹¹ Gam ma'ajum, sey ti'inooden mbaaden no mbaawden fuu, faa natten footfiinde ndeen. Ti'inooden boo to' goddo meeden dullu nde, noon no maamiraabe meeden ndulliri nde, gam be dwtanaaki Allah.

¹² Voliinde Allah e woodi yonki ende huwa. Nde burii koo kiye kaafahi ki mbeldiiji didi velgo. Ende fe'a bannu faa nde sennda yi'e e mbusam, waato yonki e ruhu. Ende hebta gidaadi e nyumooji gondi nder bernde. ¹³ Nder ko tagaa fuu, walaa ko suudii yeeso Allah. Koo dume e njaayri woni, e dum omtii yeeso gite ma'ako. Doole boo ngeccooden ko mbadden fuu yeeso ma'ako.

Yeesu o aardiido diina mawdo

¹⁴ En njogo ko mbiiden en ngoondinii e semmbee, gam en ngoodi *Aardiido diina mawdo jahado asama faa yeeso Allah, waato Yeesu *Biddo Allah. ¹⁵ Aardiido diina mawdo meeden oon e waawi nango jurumdum meeden nder tampe meeden, gam o jarrabaama e laabi feere-feere, noon no njarraboraaden, ammaa kanko o wadaay hakke. ¹⁶ Gam ma'ajum to' en kul bat-taago joodorgal laamu to yidde Allah woni, gam keben yurmeende e yidde balleydum en koo ndeye nde ngoonden bukaata.

5 Koo moye *aardiido diina mawdo e subee nder yimbe, o hokkee kuugal huwango Allah gam nafu-uda mabbe, o hokka Allah cakketeedi e kokke gam hakkeji mabbe. ² Emo waawi nango jurumdum yimbe be ngalaa anndal, selbe laawol Allah, gam kanko e hoore ma'ako o tampudo nder ku'uje duudde kama mabbe. ³ Sabu tampere ndeen doole o wadda sadaka ittugo hakkeji, naa gam yimbe been tan, ammaa faa e gam hoore ma'ako. ⁴ Walaa baaweydo hokkugo hoore muudum manngu laataago aardiido diina mawdo, to naa Allah subi mo, noon no o subri *Haruuna.

⁵ Almasiifu boo wanaa kanyum hokki hoore muudum manngu laataago aardiido diina mawdo, ammaa Allah hokki mo kuugal ngaal, vi'i mo :

« Aan a biddo am,

hannde mi laatake Baaba maada. » †††

⁶ Bannye nder *Deftere boo o vi'i :

« A *aardiido diina mo faa abadaa, kama aardungal Malkisadek. » †

⁷ Nde Yeesu wonnoo nder duuniyaaru o wadii do'aa-je e bojji naawdi e gondi, o torake Allah baawdo hisnu-go mo e maayde. Allah boo jabii do'aare ma'ako, gam o dwtanake dum e kulol. ⁸ Koo nde o *Biddo Allah, e noon fuu o ekkitake dwtanaago Allah gada e torraaji di o yari. ⁹ Nde o laatinaa keebdo, o laatanake been dwtantoobe mo dadol kisndam dam faa abadaa.

¹⁰ Allah boo wadii mo aardiido diina mawdo kama aardungal Malkisadek.

† Jabuura 95.9-11 †† Jabuura 95.7-8 †† Jabuura 95.11 †† Fuddoode 2.2 †† Jabuura 95.11 ††† Jabuura 95.7-8

††† Jabuura 2.7 § Jabuura 110.4

Vagginoore dow jogaago goondinki

¹¹ Dow ka'a haala, emin ngoodi fii duuddum ko min ngidi vi'igo, ammaa fahamingo on dum e sadi, gam on pahamilawtaa. ¹² Wakkaci wadii nde kaandon laataago ekkitinoobe, ammaa faa jo'oni edon ngidi goddo ekkitina on ku'uje burde hoygo nder haala Allah. E haannoo tawee nyaamdu tekkundu nyaamoton, ammaa faa jo'oni on musiney. ¹³ Musinoowo fuu no baddo tawo, o waawataa senndindirgo booddum e kalludum. ¹⁴ Ammaa mawbe nyaamdu tekkundu nyaamata, gam be mboobnii ko'e mabbe senndindirgo booddum e kalludum.

6 Gam ma'ajum en ngoor ekkitinooje pamare dow anndugo *Almasiifu, en njaha yeeso dow ekkitinol mawbe. To' en tawee faa jo'oni en yama dow haala woorgo kuude jahareyde e halkere, e goondingo Allah, ² e ekkitinol dow baptilama feere-feere, e yowango yimbe juude, e ummitineeki maaybe, e no Allah tayranta yimbe ceri'a tabbitka. ³ Njahemma yeeso dow ekkitinol mawbe ! Kanjum mbadeten to Allah jabii.

⁴ En anndi dum wadataako been yoofbe laawol Allah mbittinoyee tuuba, gam be kebiino jayngol Allah, be meedii barkaa ma'ako, be kebi kokkal *Ruhu Ceniido, ⁵ be anndii beldum voliinde Allah, be meedii baawde jaamaniiru wareyndu, ⁶ e noon fuu be kokkitii Allah baawo. Dum laatake kama kambe e ko'e mabbe ebe besda bilgo *Biddo Allah dow *gaafagal, ebe cementina mo yeeso yimbe.

⁷ Lesdi njareyndi ndiyam toboojam dow ma'ari dum, endi fudna fudirmaaji nafooji remoobe ndi, Allah e barkidina ndi. ⁸ Ammaa to ndi fudnii gi'e e tuppe, dume ndi nafi ? Ndi woddaa la'aneego, ndi halkiree e yiite.

⁹ Ammaa onon banndiraabe am yidaabe, koo to min mbolirii nihini, e noon fuu min tabbitinii on dow laawol burngol voodgo, waato laawol kisndam. ¹⁰ Gam Allah o goongaajo, o yeggitataa kuugal ngal mbaddon, koo yidde nde kolludon mo nde mballudon yimbe ma'ako e ballal ngal mballoton be faa jo'oni. ¹¹ Emin ngidi koo moye moodon ti'inooyahago yeeso e wadgo noon faa timmoode, gam kebon duum ko tammiidon hebgo fuu. ¹² Min ngidaa laatoodon yamniibe, ammaa laatee tokkuba misaalu been ronbe ko Allah wadi *alkawal hokkugo be, sabu goondinki e munyal mabbe.

Allah o kebbinoowo alkawal

¹³ Nde Allah wadani *Ibraahim *alkawal, o hunorake hoore ma'ako, gam walaa burdo mo manngu mo o hunorto. ¹⁴ O vi'i : « Mi hunake, mi barkidinte e barkaa makka, mi duddina lenyol maada. » ¹⁵ Ibraahim reentii e munyal, faa o hebi ko Allah wadi alkawal hokkugo mo. ¹⁶ En anndi, to yimbe e kunoo, ebe kunaroo ko buri be manngu. Hunayeere ndeen kam senndata geddi gondi hakkunde mabbe. ¹⁷ Noon boo, nde laatii

Allah e yidi been ronoobe alkawal muudum pahama booddum anniya ma'ako waylitataako, kanjum wadi o besdi hunayeere dow alkawal ngaal. ¹⁸ E woodi ku'uje didi de ngaylitataako sam, dum wadataako Allah feva dow ma'aje, waato alkawal e hunayeere. Kanjum semmbidinta berde meeden, enen hibanbe koo dume gam nanngen tammunde wonnde yeeso meeden.

¹⁹ Tammunde ndeen e laatani en kama tiggere tabbitnde nde dibataako, jogiinde yonkijii meeden. Kayre nattata faa yottoo baawo wudere viirnunde *yaayre burnde senaago wonnde toon dow. ²⁰ Yeesu aartii en nattugo toon, o nattii toon gam meeden. O laatanake en *aardiido diina mawdo mo faa abadaa kama aardungal Malkisadek.

Malkisadek aardiido diina

7 Malkisadek oon wonnoo laamiido si'ire Salem e *aardiido diina mo Allah Mawdo subi. Kanko fot-tunoo e *Ibraahim wakkaci wartata gada konu ngu hebi jaalorgal dow wobbe laamiibe, o barkidini dum. ² Kanko boo hebi jakka gada nder koo dume ko Ibraahim heboyi nder konu nguun. Ma'ana innde Malkisadek woni « laamiido aadilaaku ». Kadimaa o laamiido Salem, waato « laamiido jam ». ³ Walaa andudo baaba ma'ako koo inna ma'ako e maamiraabe ma'ako, gam dum vinndaaka. Walaa to dum vinndi habaru danyeeke ma'ako, koo maayde ma'ako. Noon o nanndiri e *Biddo Allah, gam o aardiido diina mo faa abadaa.

⁴ Ndaaree iri manngu ngu Malkisadek woodi, faa Ibraahim maama meeden hokkii mo jakka gada koo dume ko heboyi nder konu. ⁵ *Tawreeta vi'ii taaniraabe *Leewi laatiibe aardiibe diina njaba jakka nder jawdi *Isiraa'iila'en. Waato ebe njaba nder banndiraabe mabbe, koo nde laatii been e ko'e mu'en no taaniraabe Ibraahim. ⁶ Ammaa koo nde laatii Malkisadek ivaay e lenyol Leewi, e noon fuu o jabii jakka gada nder koo dume ko Ibraahim heboyi. O barkidini mo, kanko kebdo alkawal Allah. ⁷ Geddi fuu ngalaa, barkidindo burii barkidinaado manngu. ⁸ Kadimaa aardiibe diina be dum hokkata jakka, be yimbe maayoobe. Malkisadek boo jabii jakka to Ibraahim, ammaa kanko emo foofa, noon no *Deftere saaydiniri. ⁹ To noon, en mbaawi vi'igo nde Ibraahim hokki jakka, *Leewi jabeydo jakka hannde, kam boo hokkii jakka muudum gada e Ibraahim. ¹⁰ Gam wakkaci ko Ibraahim fotti e Malkisadek, Leewi rimaaka tawo, ammaa emo nder banndu Ibraahim.

¹¹ Wakkaci ko Allah hokki Isiraa'iila'en *Tawreeta, o subii lenyol Leewi be laato aardiibe diina. Kul aardungal diina mabbe laatakeno keebngal, daa walaa bukaata dum heba aardiido diina feere. Aardiido oon no ivey e aardungal Malkisadek, naa ngal *Haruuna.

¹² En anndi to aardungal diina waylitake, doole dookaaji boo ngaylitoo. ¹³ De'e ku'uje e mbolva dow Jawmiraawo meeden. Kanko o ivii e lenyol feere, ngol walaa meeddo laataago aardiido diina nder muudum.

¹⁴ Gam en anndi Jawmiraawo meeden oon ivii e lenyol

† Fuddoode 22.16-17

*Yahuuda, ngol Muusa meedaay volvugo haala muudum, nde o volvunoo dow aardungal diina.

Aardiido diina nanndufo e Malkisadek

¹⁵ Bannguki godfo *aardiido diina nanndufo e Malkisadek besdii labbingo haala kaan. ¹⁶ O laataaki aardiido diina gam o ivii e lenyol *Leewi, ammaa o laatake aardiido diina gada e baawde yonki dum faa abadaa.

¹⁷ Gam *Deftere Seniinde vi'i :

« Aan a aardiido diina mo faa abadaa kama aardungal Malkisadek. » †

¹⁸ To noon dooka arana resaama vuttudu, gam ka walaa semmbee, ka nafaay. ¹⁹ Gam *Tawreeta wadataa koo moye laato keebdo. Ammaa jo'oni en kebii tamunde burnde ka voodgo, nde battortooden Allah.

²⁰ Kadimaa Allah tabbitinirii aardungal Yeesu e hunayeere. Ammaa o hunanaaki aardiibe diina be lenyol Leewi. ²¹ Yeesu tan laatii aardiido diina dow hunayeere nde Allah hunii vi'i :

« Miin Jawmiraawo mi hunake, mi waylitataa ko mbi'imi :

A laatoto aardiido diina mo faa abadaa. » ††

²² Gam gada e hunayeere ndeen Yeesu laatorii tabbitinando en *alkawal burngal aranal voodgo.

²³ Ngodka feere boo woni : Aardiibe diina be ndeen-no no duudbe, gam maayde hadii be tabbitgo dow kuugal mabbe. ²⁴ Ammaa Yeesu e laatii aardiido diina mo faa abadaa, gam o maayataa. ²⁵ Gam ma'ajum, emo waawi hokkugo been battortoobe Allah gada e ma'ako kisndam keebdam. Emo foofa dum, gam o toranoo be Allah.

²⁶ Daahir kanko woni *Aardiido diina mawdo kaandando en. O ceniido, ko nyiddi koo ko halli walaa e ma'ako. O senndaama e wadoobe hakke, o yeftaama dow ko woni toon dow asama fuu. ²⁷ O nanndaa e mawbe aardiibe diina horiibe. Gam been, nyannde fuu sey ngaddana Allah sadaka kirsum : aran gam hakkeeki mabbe, ndeen gam hakkeeki yimbe. Ammaa Yeesu walaa bukaata wadgo noon. O hokkitirii hoore ma'ako sadaka gam ittugo hakkeeki yimbe nde wo'ore heyoore faa abadaa. ²⁸ Tawreeta e darna yimbe tampube laatina be mawbe aardiibe diina. Ammaa hunayeere Allah warnde baawo Tawreeta darnii Biddo laatinaado keebdo faa abadaa.

Alkawal burngal voodgo

8 Nder ma'ajum fuu, raa ko ngidmi vi'igo : daahir en ngoodi *Aardiido diina mawdo joodiido toon dow asama, e nyaamo joodorgal *laamu Allah Mawdo. ² Emo huwa kuugal aardiido diina mawdo nder *yaayre seniinde, waato nder *Suudu Fottirde ndu Jawmiraawo e hoore muudum tiggii toon dow, wanaa yimbe.

³ Koo moye *mawdo aardiido diina darnaama gam o wadda sadakaaji nyaamdu e kirseteedi to Allah. Noon boo Aardiido diina mawdo meeden doole heba

godfum ko waddi. ⁴ Kul emo nder duuniyaaruno faa jo'oni, daa o laatataako aardiido diina koo sedda, gam e woodi aardiibe diina hokkoobe Allah kokke ‡ kama no *Tawreeta vi'i. ⁵ Kuugal ngal ben doon aardiibe diina kuwata e laatii misaalu e mbeelu ko woni toon dow asama. Noon boo dum laatii e *Muusa, ko hokka o fudda tiggugo *Suudu Fottirde, Jawmiraawo vi'ii mo : « Tabbitin a wadii koo dume fuu deydey e misaalu dum kolledaa dow vaamnde. » ††⁶ Ammaa jo'oni Yeesu hokkaama kuugal aardiido diina burngal ngal mabbe. Amaana ka o siryii hakkunde Allah e yimbe burii voodgo, gam ka darnaama dow alkawalji burdi voodgo. ⁷ Kul *alkawal aranal walaano ko njakki e muudum, daa walaa bukaata alkawal didabal. ⁸ Ammaa Allah felii yimbe muudum, noon no *Deftere Seniinde vi'i : « Miin Jawmiraawo emi vi'a on : balde e ngara de kabbeymi alkawal kesal e *yimbe Isiraa'iila e *Yahuuda.

⁹ Ngal nanndataa e alkawal ngal kabbunoomi e maamiraabe mabbe

nyalaande nde nanngumi be junngo mburtimmi be lesdi *Misira.

Nde laatii be njogaaki alkawal am ngaal, wadi kokkitmi be baawo. Miin Jawmiraawo vi'i noon. » ††

¹⁰ O besdi vi'igo :

« Raa alkawal ngal mba'adeymi e *yimbe Isiraa'iila nder balde gareyde :

Mi wafey dookaaji am nder berde mabbe, mi vinnda di nder nyumooji mabbe.

Mi laatoto Allah mabbe, kambe boo be laatoto yimbe am.

¹¹ Naa sey to godfo ekkitinii mo joododii, koo vi'a banndum : Anndu Jawmiraawo, gam be fuu be anndey yam, gada famarbe mabbe faa yahago mawbe mabbe.

¹² Gam mi ya'afanto be halleende mabbe, mi fudditataa limgo hakkeeki di be mbaadi sam. » †††

¹³ Gada e volvugo haala alkawal kesal Allah hihidiniiri alkawal aranal. To noon ko hihidi naywi badake majjugo.

Aardungal diina nder Alkawal Neebngal

9 Alkawal aranal e woonnoo dookaaji e Suudu to dum sujjidanta Allah nder duuniyaaru. ² Suudu nduun dum suudu loral senndaandu cuudi didi. Suudu arandu e vi'ee *yaayre seniinde. Nder ma'aru e woodi to dum resata fitila ka demde joveedidi e danki e buroodi gondum dow ma'aki, cakkanaadum Allah.

³ Baawo wudere senndunde cuudi didi diin, e woodi suudu gadaaru vi'eteendu *yaayre burnde senaago.

⁴ Nder ma'aru e woodi wuldude urdi mbelndi wa'araande jiinaariya, e woodi boo *akootiwa alkawal molmanaanga jiinaariya. Nder ma'aga e woodi gaheeyel jiinaariya, nder ma'agel e woodi nyaamdu vi'eteendu *manna. Nder akootiwa ngaan e woodi

† Jabuura 110.4 †† Jabuura 110.4

‡ Kokke ngoni dokke. †† Burtaaki 25.40 ††† Yeremiya 31.31-32 ††† Yeremiya 31.33-34

sawru *Haruuna vilitndu e alluwaaje kaaye didi de dum vinndi dookaaji Allah sappo dow muudum. ⁵ Dow akootiwa ngaan e woodi nanndi malaa'ika'en vi'eteebe *keruba'en, laatiibe alaama teddungal Allah. Biyeeli mabbe e kuuri omndoode akootiwa to dum ru-fata yiyam gam ya'afaago hakkeji. Ammaa jo'oni en ngalaa wakkaci nde ndarotooden linngiten koo dume fuu noon no wontirnoo.

⁶ Ku'uje deen fuu ciryoraama noon, gam koo ndeye nyalaande *aardiibe diina natta suudu arandu, be kuwa kuugal mabbe ngal be kuwanta Allah. ⁷ Ammaa *aardiido diina mawdo tan nattata suudu gadaaru, nde wo'ore nder hitaande. O nattataa boo to o jogaaki yiyam bisaaji dam o wa'arata sadaka, gam ya'afuye hakkeji ma'ako e di yimbe mbadi nder ciya anndal mu''en. ⁸ Gada e ma'ajum *Ruhu Ceniido holliri, to faa suudu arandu e doon dari, laawol nattugo *yaayre burnde senaago omtaaka tawo. ⁹ Dum fuu dum misaalu kolleydum ko woodi hannde, e dum holla hokkugo Allah sadakaaji nyaamdu e sadakaaji kirseteedi mbaawataa labbingo *nyumooji bernde kokkoowo di, faa hakkiilo ma'ako waalto. ¹⁰ Dookaaji nyaamdu e jar-ki e loote-loote feere-feere, dum fuu dum dookaaji ko yaalani banndu tan, dum nafey faa yottoo wakkaci nde Allah waylitata dum.

Habaru cakkiri nder alkawal kesal

¹¹ Ammaa jo'oni Almasiifu vanngii, o *Aardiido diina mawdo dow ku'uje boodde garande en jo'oni. O nattii suudu laral seniindu burndu manngu e darajja, ndu junngo neddo tiggaay, waato ndu ivaay nder ndu'u duuniyaaru tagaandu. ¹² Almasiifu nattii nder *yaayre burnde senaago nde wo'ore tan faa abadaa. Nde o natti gam sakkango Allah, o nattidaay e yiyam ilohon e nga'on, ammaa o nattidii e yiyam ma'ako. Noon o soottorii en faa abadaa. ¹³ Yiyam ilohon e nga'on e tooka viige nge dum wuli meccaama dow yimbe be laabaay fodde diina, gam dum laatina be laabbe. ¹⁴ To noon kam, yiyam Almasiifu no wadey ko buri noon. Gam e baawde Ruhu goondo faa abadaa, Almasiifu hokkiri Allah hoore muudum, o laatii cakkiri ndi walaa liddaari. Yiyam ma'ako boo no labbiney *nyumooji berde meeden gada e kuude jahareyde en e maayde, gam faa kuwanen Allah mo yonki.

¹⁵ Kanjum wadi Almasiifu laatii hakkundeejo Allah e yimbe nder *alkawal kesal. O wadii dum gam faa yimbe be Allah noddii keba ndonu ngu faa abadaa, ngu Allah wadi alkawal muudum. Maayde ma'ako rimdini yimbe gada e boofi di be mbadnoo wakkaci be ngonnoo nder alkawal aranal. ¹⁶ To goddo wadii alkawal ronngoo, sey to dum saaydake baddo alkawal ngaal maayi. ¹⁷ Gam alkawal ndonu tabbitataa, sey to baddo ngal maayii, to faa baddo ngal e foofa ngal huwataa. ¹⁸ Kanjum wadi, faa e alkawal aranal fuddaay huugo, sey nde yiyam rufaa. ¹⁹ Nde Muusa yeccinoo yimbe keerol dookaaji Allah gondi nder *Tawreeta fuu, o hooyi yiyam ga'i e ilooji hawtaade e ndiyam, o hooyi haako *hisop e gaasa baali mbo'ojinaaka, o suuvi dum

nder ma'ajam, o mecci dam dow Deftere Tawreeta e dow yimbe fuu. ²⁰ O vi'i : « Da'am woni yiyam tabbiti-noojam alkawal ngal Allah vi'i on tokkon. » ²¹ Noon boo, o mecciri yiyam daam dow *Suudu Fottirde e ku'uje gonde nder ma'aru fuu, kuutirteede gam sujji-dango Allah. ²² Dow e Tawreeta, ko buri duudgo fuu yiyam labbinirte. Gam to naa yiyam rufaa, hakkeji nja'afataake.

Almasiifu woni cakkiri ngo'ori ndi faa abadaa

²³ To de'e ku'uje laatiide misaalu ku'uje goongaaje gonde toon dow e laabniree yiyam bisaaji, ndeen ku'uje gonde toon dow doole laabniree e kirseteedi burdi din toon darajja. ²⁴ Gam wanaa nder *yaayre seniinde nde yimbe nyibi Almasiifu natti, laatiinde nanndi yaayre goongaare wonnde toon dow. Ammaa asama e hoore muudum o natti. Jo'oni emo toon yeeso Allah, gam o heedana en. ²⁵ *Mawbe aardiibe diina *Yahuudu'en e nattida e yiyam bisaaji nder yaayre seniinde nde wo'ore nder koo ndeye hitaande. Ammaa Almasiifu nattaay nde duuddum gam o sakka hoore ma'ako kama no be mbadata. ²⁶ Kul dum laatakono noon, daa Almasiifu torranooma nde duuddum ila fuddam duuniyaaru. Ammaa jo'oni faro timmoode jaa-manuuji, o vanngii nde wo'ore tan faa abadaa, gam o itta hakkeji gada e sakkugo hoore ma'ako. ²⁷ Neddo fuu no maayey nde wo'ore, baawo ma'ajum Allah ser-nana mo. ²⁸ Noon boo Almasiifu sakkiri hoore muudum nde wo'ore, gam o itta hakkeji yimbe du-udbe. O vanngey didabre naa gam o itta hakkeji, ammaa gam o hisna been reentube kisndam ma'ako.

Almasiifu warii gam wadgo ko Allah yidi

10 *Tawreeta Muusa e laatii mbeelu ku'uje boodde gareyde do'o yeeso tan, naa dum ku'uje deen goongaaje e hoore muudum. Gam ma'ajum, ka waawataa laatingo battotoobe Allah heebbe, gada e wadgo sadakaaji koo ndeye hitaande. ² Kul e ka waawnoo laatingo be heebbe, daa be ngooriino wadgo sadakaaji. *Nyumooji berde mabbe boo pelataa be dow hakkeji di be mbadi, gam be labbinaama nde wo'ore heynde faa abadaa. ³ Ammaa sadakaaji diin e kiimtina yimbe hakkeji mu''en hitan-hiti fuu. ⁴ Gam yiyam ga'i e ilooji waawataa ittugo hakkeji yimbe sam.

⁵ Kanjum wadi, nde Almasiifu wari nattugo duuniyaaru, o vi'i Allah :

« Wanaa sadakaaji e kirseteedi ngiddaa, ammaa a wadanii yam banndu.

⁶ Wanaa kirseteedi guleteedi e kirseteedi gam ittugo hakke

mbelaney maa bernde. » ††

⁷ Ndeen Almasiifu vi'i :

« Yaa Allah, rammi : Mi warii gam mi wada ko ngiddaa,

noon no dum vinndiraa dow am nder Tawreeta. » ‡

⁸ Aran o vi'i : « A yidaa sadakaaji e kirseteedi, a yidaa kirseteedi guleteedi e kirseteedi gam ittugo hakke, a nanataa beldum ma'ajum. » † O vi'ii dum, koo nde laatii sadakaaji diin fuu cakkiraama noon no Tawreeta vi'i.

⁹ Baawo ma'ajum, o vi'i : « Rammi, mi warii gam mi wada ko ngiddaa. » †† Noon o ittiri kirseteedi arani, gam o jo''ina hoore ma'ako mbattudi ma'aji. ¹⁰ Nde Yeesu *Almasiifu wadi duum ko Allah yidi, o labbinii en gada e hakkeji. O sakkii banndu ma'ako gam meeden, o sakkii ndu nde wo'ore faa abadaa.

¹¹ Koo moye *aardiido diina e daranii kuugal muudum koo ndeye nyalaande, emo sakka cakketeedi go'oti diin dum, ammaa di mbaawataa ittugo hakke.

¹² Ammaa Almasiifu kam, nde wo'ore sakki hoore muudum faa abadaa, gam ittugo hakkeji. Baawo ma'ajum, o joodii e junngo Allah nyaamo. ¹³ Ila wakkaci duum, emo reenti faa Allah laatina wanywanybe ma'ako to o yowata kosde ma'ako. ¹⁴ E sadaka ngo'ota kaan, o laatiniri been be o labbinta gada e hakkeji mu''en heebbe faa abadaa.

¹⁵ *Ruhu Allah boo e saaydina en dow ma'ajum, nde o vi'i :

¹⁶ « Allah vi'i : raa alkawal ngal mba'adeymi e *yimbe Isiraa'iila nder balde gareyde :

Mi wadey dookaaji am nder berde mabbe, mi vinnda di nder nyumooji mabbe. » †

¹⁷ Ndeen o besdi vi'igo :

« Mi fudditataa limgo hakkeji di be mbadi e kuude kallude de be kuwi. » ††

¹⁸ Ndeen to hakke ya'afaama, walaa bukaata cakkuki feere gam ittugo hakke kadin.

En badito Allah

¹⁹ Gam ma'ajum banndiraabe, yiyam Yeesu ndu-faadam daam hokkii en laawol nattugo nder *yaayre burnde senaago, e berde baaltiide. ²⁰ O omtanii en laawol kesol kokkeyngol yonki, kuultirgol wudere sendunde *Suudu Jawmiraawo, waato banndu ma'ako.

²¹ En ngoodi *aardiido diina mawdo, aardinaado dow yimbe *Wuro Seniingo. ²² Gam ma'ajum, sey badi-tooden Allah e berde goongaaje e goondinki cemm-bidki. En mbaawi wadgo dum, sabu *nyumooji berde meeden labbinaama, di peldataa en ko halli, balli meeden boo lootraama ndiyam laabdam. ²³ Tam-munde nde mbolveten haala muudum, sey njogooden nde boodum, gam Allah badando en alkawal o kool-niido. ²⁴ En ti'ino leggingirgo hakkunde meeden nder hollugo yidde e kuude boodde. ²⁵ To' en ngoor hawritgo kama no wobbe ngoordi hawritgo. Ammaa enen en cemm-bidindir, hakko maa jo'oni nde ngiiden nyalaande bittoyki Jawmiraawo badake.

²⁶ To en njahii yeeso e wadgo hakke da gangaan, baawo en anndii goonga, ndeen ngodka sadaka ittey-ka hakkeji meeden walaa. ²⁷ Ko horii woni reentugo ceri'a Allah kulniika, e yiite hallunge nyaamoyeynge wanybe Allah. ²⁸ Koo moye huulti *Tawreeta Muusa, o

† *Jabuura 40.7* †† *Jabuura 40.8* ‡ *Yeremiya 31.33* †† *Yeremiya 31.34*

bareteedo dow e caaydaaku yimbe dido koo tato, naa e yurmeende. ²⁹ To noon, javiido *Biddo Allah no hebey ceri'a burka naawgo, koo naa noon ? Gam neddo oon meheridini yiyam *alkawal Allah labbindam mo, hudii Ruhu gaddoowo yidde. ³⁰ En anndi Allah biido : « Mba'ataari ndi am, miin wa'atotoo koo moye. » Kadimaa o vi'ii : « Jawmiraawo no sernaney yimbe muudum. » ††³¹ Dum fii kulniidum fa, neddo yana nder junngo Allah mo yonki !

³² Kiimtee no njoodorinoodon naane. Nder balde deen, baawo on kebii jayngol Allah, on ndurvidii e tor-raaji naawdi, ammaa on ndarake e semmbee.

³³ Wakkaci go'o on kudaama, on njaltiniraama yeeso yimbe. Wakkaci feere boo on njabii vallugo wobbe tor-riraabe kama moodon. ³⁴ On njurminanii omndaabe nder kaso. Nde te'etaadon ko ngoondon, on njabii dum e velvelo, gam on anndi on ngoodi goddum ko buri dum voodgo, tabbitydum faa abadaa. ³⁵ Gam ma'ajum, to' on kibin goondinki moodon, gam eki waddana on laada makka. ³⁶ On ngoodi bukaata muniyal, gam faa mbadon ko Allah yidi, kebon ko o wadani on alkawal. ³⁷ Gam *Deftere Seniinde vi'i :

« Horii wakkaci sedda
kaando wara oon no warey,
o neebataa.

³⁸ Aadaliijo no foofrey e goondinki, ammaa to o hokkitii yam baawo, mi nanataa beldum ma'ako. » ††

³⁹ Enen kam, en ngalaa nder hokkitoobe baawo yaha-go halkere, ammaa en nder goondinbe Allah yahago kisndam yonkii meeden.

Goondingo Allah

11 Goondinki woni tabbitingo hebgo ko tammoto, e tabbitingo ku'uje de en ngi'ataa ede ngoodi.

² Gada e ma'aki yimbe ndeenno laatorii yerdaabe Allah.

³ Gada e goondinki pahamirden ko woni dow e lees fuu tagiraama voliinde Allah. Ko yi'etee boo ivii gada e ko yi'ataake.

⁴ Habiila goondinii Allah, kanjum wadi o hokki Allah sadaka burka ka Kaayinu. Sabu goondinki ma'ako Allah yerdii mo, nde e jabi kokkal ma'ako. Habiila maayi, ammaa goondinki ma'ako e volvana en faa hannde.

⁵ Enok goondinii Allah, kanjum wadi Allah yeentini mo dow asama, o maayaay. Walaa pudditdo yi'igo mo, gam Allah hooyrii mo dow. Ko hokka o yeentinee dow, *Deftere Seniinde saaydinii vi'igo o velii Allah. ⁶ En anndi to neddo walaa goondinki waawataa velgo Allah, gam giddo battaago Allah fuu doole goondina Allah e woodi, emo hokka yillotoobe mo laada.

⁷ Nuhu goondinii Allah, kanjum wadi o jabi vaggi-noore Allah dow hu'unde ko wadoyta do'o yeeso, dum o yi'aay tawo. O downtanii Allah, o sehi akali ndiyam gam o hisna wuro ma'ako. Noon o do''iri yimbe duuniyaaru ceri'a. Sabu goondinki ma'ako Allah yerdii mo.

‡† *Tokkitaaki Tawreeta 32.35-36* ††† *Habakuk 2.3-4*

⁸ *Ibraahim goondinii Allah, kanjum wadi o downtanii Allah, nde Allah vi'i mo o yaha lesdi ndi wadi *alkawal hokkugo mo. Ibraahim dillii koo nde laatii anndaa to fa'i. ⁹ Goondinki ma'ako wadi o joodii kama jananno nder lesdi ndi Allah wadi alkawal hokkugo mo. O joodii nder cuudi lare, kanko e *Iciyaaku e *Yaakuubu be o roudata alkawal ngaal. ¹⁰ Ibraahim wadii dum, gam o haabii o yi'a si'ire nde cabbawal tabbitngal, nde Allah diidi, nyibi.

¹¹ Gada e goondinki Ibraahim hebri bid'do, koo nde laatii o naywii rugum, Saaratu debbo ma'ako boo e laatinoo dimaro. O hebii bid'do oon gam o tabbitinii Allah badando mo alkawal no koolniido. ¹² Gam ma'ajum gada e o'o neddo go'oto nayeejo badiido maaygo, dum hebi lenyol duudngol kama koode, ngol li-mataako kama njaareendi regorde maayo.

¹³ Be'e yimbe fuu maayii nder goondinki. Be kebaay ko Allah wadani be alkawal, ammaa be teeyinii dum to woddi, be njabbii dum, be mbi'i e njaayri be hodbe e janambe nder duuniyaaru. ¹⁴ Ko be mbolvi duum hollii laabdum ebe ndaara lesdi halal mabbe. ¹⁵ Kul be nyumtuno dow lesdi ndi be mburtoyii, daa be kebiino laawol so'aago. ¹⁶ Ammaa ebe ngilloo lesdi burndi voodgo, waato lesdi ngonndi toon dow. Gam ma'ajum Allah nanaay cementudum noddireego Allah mabbe, o siryanake be si'ire.

¹⁷ Ibraahim goondinii Allah, gam ma'ajum nde Allah godii mo, o siryii hokkugo biyiiko Iciyaaku kama cakkiri. Kanko badanaado alkawal lenyol duudngol, emo siryii sakkango Allah biyiiko bajjo, ¹⁸ koo nde Allah vi'iino mo : « Gada e Iciyaaku kebrataa lenyol nod-dirteengol innde maada. » ¹⁹ Ibraahim nyumii Allah e woodi baawde ummitingo maaydo. Gam ma'ajum o hokkita biyiiko kama ummitinaado nder maayde.

²⁰ Iciyaaku goondinii Allah, kanjum wadi o barkidini Yaakuubu e Isuwa, gam ko warata yeeso.

²¹ Yaakuubu goondinii Allah, kanjum wadi nde o badii maaygo, o barkidini bibbe Yusufu. O tuggi sawru ma'ako o turii o sujjidani Allah.

²² Yusufu goondinii Allah, kanjum wadi nde o badii maaygo, o volvi haala burtaaki yimbe Isiraa'iila nder lesdi *Misira, o yeccii be no be mbadanta yi'e ma'ako.

²³ Danyoobe *Muusa ngoondinii Allah, kanjum wadi be cuudi mo lebbi tati baawo danyeeke ma'ako, gam be ngi'ii o binngel boodngel. Be kulaay huultugo dooka laamiido. ††

²⁴ Muusa goondinii Allah, kanjum wadi nde o mawni, o salii noddireego binngel bii *Fira'awna debbo. ²⁵ O iggitinii o yarda torraa e yimbe Allah dow o nana beldum nder hakke wakkaci sedda. ²⁶ O fahamii jaltinireego gam Almasiifu e laatii risku burngu ngu lesdi Misira darajja, gam o raarii laada ka o hebata do'o yeeso.

²⁷ Muusa goondinii Allah, kanjum wadi o vurtii lesdi Misira, o hulaay huunyere laamiido. O darii e semm-bee kama gi'ooowo Allah mo yi'ataake. ²⁸ O goondinii Al-

lah, kanjum wadi o jo'ini finaatawaa *juulde Kuultol. O vi'i yimbe Isiraa'iila molmana dammude mu'en yiyam, gam to' kalkoowo meem bibbe mabbe afbe.

²⁹ Isiraa'iila'en ngoondinii Allah, kanjum wadi be mbaawi huultugo Maayo Vodeewo kama dow lesdi njo'orndi. Ammaa ngo nyaami Misira'en tokkoybe baawo mabbe.

³⁰ Isiraa'iila'en ngoondinii Allah, kanjum wadi mahagol pillingol si'ire Jeriiko yibbi baawo be mbadii balde joveedidi ebe piloo ngol. ³¹ Rahab furdu ‡ goondinii Allah, o jabbake Isiraa'iila'en horoobe lesdi nder jam. Kanjum wadi o halkidaaka e been salii be downtanaago Allah.

³² Kaye besdeymi vi'igo ? Wakkaci heyataa yam mi volva dow Gidiyoon e Barak e Samson e Yefta e *Dawda e Samaa'iila e annabo'en horiibe. ³³ Be fuu gada e goondinki be konri lesde duudde, be njaalii de, be kuwi goonga, be kebi ko Allah vi'i no wadany be, be omndi konndude mawdi, ³⁴ be nyifi baawde yiite, be ndadi mbelndi kaafahi. Be ngalaa semm-bee, ammaa be cemm-bidinaama. Be laatii semmbidbe nder konu, be ndiwi soojeji lesde jananne. ³⁵ Wobbe rewbe kebii maaybe mu'en ummitinaama nder maayde.

Wobbe boo torraama faa maayii, be njabaay hisneego gam faa be keba ummitineego nder foofaango burngo voodgo. ³⁶ Wobbe njaltiniraama, piiraama buulaalaaji, wobbe kabiraa geyyelle peraa nder kaso.

³⁷ Wobbe perdaa kaaye faa maayii, wobbe tayaa cende didi, wobbe mbardaa kaafahi. Wobbe e ngiiloo koo toye e bornii lare baali e be'i, be talkidi, be torraama, be pitinaama. ³⁸ Ndu'u duuniyaaru fotanaay aadali'en been. Be ngiilii nder ladde e nder baamle, be njoodii nder luurooji kaaye e nder gasde.

³⁹ Yimbe been fuu Allah manii be gam goondinki mabbe, ammaa e noon fuu nder mabbe walaa kebdoo ko Allah vi'i no hokkey be. ⁴⁰ Allah siryake goddum burdum voodgo sabu meeden, gam to naa hawtaade e meeden be laatataako heebbe.

Jawmiraawo e elta be yidi

12 Caaydu'en goondinki duudbe e pilii en kama duule. Gam ma'ajum, enen maa sey kibinen koo dume ko teddanta jahal meeden, e hakke koydum taaraago e meeden. Sey nyaaren nyaardu ndu nde-sanaaden e munyal kama dadootiroobe. ² To' en ngoor raargo Yeesu omtando en laawol goondingo Allah e kebbinoowo goondinki meeden. Kanko o munyanii maayde dow *gaafagal, o yavii cementudum ma'agal, gam o yi'ii beldum mawdum e reenti mo. Jo'oni emo toon joodii e junngo nyaamo joodorgal *laamu Allah.

³ Nyumee dow ma'ako, kanko munyando nganyaandi ndi wadoobe hakke kolli mo, gam to' on com, njoo-fon tammunde moodon. ⁴ Nder habre nde kaboton e hakke, on ndartaaki faa yiyam moodon rufi tawo. ⁵ Na on njeggittii bolle cemm-bidinooje de Allah volvani on kama bibbe muudum ? O vi'i :

Binngel am, ta'a yavo elto Jawmiraawo,

† Fuddoode 21.12 †† Dooka kaan vi'i sey bikkon Ibraaninkoo'en ngonon fuu mbaree.

‡ Furdu woni kaaruwaajo.

to' bernde maada mettu to o felii maa.

⁶ Gam Jawmiraawo e elta mo yidi, emo fiya koo moye mo o jabi kama biyiiko. †
⁷ Munyane elto Allah ngoon, gam kango hollata Allah resii on bibbe muudum. E woodi biddo mo baaba muudum eltataa dum naa ? ⁸ Kul on eltaaka, noon no baaba eltirta bibbe muudum fuu, ndeen on laataaki bibbe halal, on njaalu'en. ⁹ Baabiraabe meeden be do'o duuniyaaru e elta en, en mawnina be boo. To noon, dume hadata en burgo jabgo elto Baaba meeden mo asama, gam poofen ? ¹⁰ Baabiraabe meeden e elta en wakkaci sedda, kama no fotani be. Ammaa Allah e elta en gam nafuuda meeden, faa kawten e ma'ako senaare. ¹¹ Wakkaci elto, beldum walaa, sey naawdum. Ammaa baawo ma'ajum ngo waddey jam e aadilaaku nder jo'onde eltaabe.

¹² Gam ma'ajum cemmidiinee juude moodon njoode, e koppi moodon di ngalaa semmbee. ¹³ Tokkee laabi poortiidi, gam to' kosngal layoowal vonnito, ammaa ngal hoyaa.

To' en njavo barkaa Allah

¹⁴ Ngillee jam hakkunde moodon e yimbe fuu, ngilloodon senaare boo, gam to naa e ma'are walaa gi'eydo Jawmiraawo. ¹⁵ Kakkilane ko'e moodon, gam to' goddo vittu baawo sooya barkaa Allah. To' on ngoor dadol kaadngol fuda, wadda torraa, ngol nyidinira yimbe duudbe e tooke ma'agol. ¹⁶ To' goddo moodon laato badoowo njeenu, koo javiido barkaa Allah, kama Isuwa coorrudo darajja afaaku muudum, gam heba nyaama nde wo'ore tan. ¹⁷ On anndi baawo ma'ajum, nde o yidi baaba ma'ako barkidina mo, o salaama. O yillake dabaree faa e gondi, no baaba ma'ako waylitirta nyumooji muudum, ammaa o waawaay.

¹⁸ Onon, on ngaraay to vaamnde meemeteende, kama *Sinaay hubbunde yiite bolbolteyng, e to cuddi nibbundi, e nibre, e henndu semmbidndu, ¹⁹ e duudaango luwal, e to olko voliinde woni. Nde yimbe Isiraa'iila nani voliinde ndeen, be torake to' dum besdu volvango be koo voliinde wo'ore, ²⁰ gam be mbaawaay munyango ko voliinde ndeen vi'i. Nde vi'i : « Koo to dum bisaa meemi vaamnde ndeen, dum ferdee kaaye faa dum waata. » †²¹ Goonga, ko yi'aa duum e hulnii, faa Muusa e hoore muudum vi'i : « Mi hulii korey, faa emi diwna. » ‡

²² Ammaa onon, on ngarii *Vaamnde Siyoona e si'ire Allah mo yonki, waato si'ire Urusaliima nde dow, e to malaa'ika'en dubuuje dubuuje kawriti e mbelmbelta. ²³ On ngarii to kawtal bibbe Allah afbe, be dum vinndi inde mu'en toon dow. On battake Allah cernaneydo yimbe fuu, on battake yonkiiji aadali'en laatinaabe heebbe. ²⁴ On battake Yeesu narrinoowo yimbe e Allah nder *alkawal kesal. On battake yiyam ma'ako misadam mbolveydam haala mboodka burka ka yiyam Habiila.

²⁵ Gam ma'ajum kakkilee, to' on calo yewanaago bolvaneydo on. Gam to been saliiibe yewanaago baggindo dum'en nder duuniyaaru kisaay, ndeen noye enen kisreten to en calake yewanaago baggineydo en gada dow ? ²⁶ Wakkaci duum voliinde ma'ako dimmbii lesdi, ammaa jo'oni o wadii alkawal o vi'i : « Mi besdey dimmbugo lesdi nde wo'ore tan. Wanaa lesdi tan ndimmbeymi, ammaa faa e dow. » †²⁷ Bolle « nde wo'ore tan » deen, e kolla ko tagaa fuu no dimmbete, dum ittee, faa horoo ko dimmbataako.

²⁸ Gam ma'ajum, ngettemma Allah, sabu en kebey laamu ngu dimmbataako. En kuuran mo nder teddinki e kulol, noon no o yidiri, ²⁹ gam Allah meeden o yiite nyaamooye.

Ekkitinooje cakiitide

13 Njahee yeeso e yidyidtirgo, sabu on banndiraabe. ² To' on ngeebo dooka jabbaago hodbe, gam wobbe wadbe noon njabbake malaa'ika'en, naa e annidugo be malaa'ika'en. ³ To' on ngeggitan habbaabe nder kaso, kama on kabbiidama e mabbe. To' on ngeggitan torreteebe, kama on torridee e mabbe.

⁴ Sey koo moye fuu teddina koobgal, jogoroo *alkawal ma'agal e senaare, gam Allah no sernaney lalwotoobe e yeenoobe fuu.

⁵ To' on ngoor yidde ceede aardanoo foofaango moodon, ammaa ndannganee dow ko ngoondon, gam Allah e hoore muudum vi'i : « Mi yeebataako ma, mi hibintaa ma faa abadaa. » †⁶ Gam ma'ajum, en mbaawi vi'igo e ngorgu :

« Jawmiraawo woni balloowo yam, mi hulataa koo dume !

Dume neddo wadanta yam. » ††

⁷ Kiimtee aardiibe on, wa'ajinbe on voliinde Allah. Ndaaree no foofaango mabbe heyniri, ngemminee goondinki mabbe. ⁸ Yeesu *Almasiifu waylataako. Noon no o va'anoo keenya, noon o va'i hannde, e faa abadaa. ⁹ To' on njab ekkitinooje jananne celna on laawol goonga. Gam ko buri voodgo woni, semmbee berde moodon iva e yidde Allah, wanaa gada e dookaaji dow nyaamdu di nafaay tokkoobe di.

¹⁰ En ngoodi sakkirde nde huwoobe nder *Suudu Fottirde kokkaaka laawol nyaamgo ko woni dow muudum. ¹¹ *Aardiido diina mawdo *Yahuudu'en e nattida *yaayre burnde senaago e yiyam bisaaji cakkaadi gam ittugo hakke, ammaa emo wula balli bisaaji diin yaasi kodolle. ¹² Kanjum wadi Yeesu boo torraa yaasi si'ire, gam faa o labbinira yimbe gada e hakkeji mu'en yiyam ma'ako. ¹³ Gam ma'ajum en njah to ma'ako yaasi kodolle, nanden e ma'ako cemtudum dum o semtinaa. ¹⁴ Gam nder ndu'u duuniyaaru en ngalaa si'ire tabbitnde, ammaa en ngilloo si'ire wareynde. ¹⁵ Barkaa Yeesu en kokku Allah maaltooje meeden wakkaci fuu kama sadaka, waato caay-dinen innde Yeesu e konndude meeden. ¹⁶ To' on

† Balndi 3.11-12 †† Burtaaki 19.12-13 ‡ Tokkitaaki Tawreeta 9.19

†† Haggay 2.6 ‡† Tokkitaaki Tawreeta 31.6-8 ; Jocuwa 1.5 ‡†† Jabuura 118.6

ngeebo wadgo ko voodi e senndugo e wobbe ko ngoondon, gam iri sadakaaji diin e mbeloo Allah.

¹⁷ Dwtanee aardiibe on, reenbe yonkiiji moodon. Tokkee ko be mbi'i on, gam be toontoto Allah dow kugal ngal be kuwi. Dwtanee be, gam faa be kuwa kugal mabbe nder velvelo, naa e mettam beram, gam to be kuwii nder mettam beram dum nafataa on.

¹⁸ Mbadee do'aare gam amin. Min tabbitinii nyumooji berde amin e laabi, emin ngoodi anniya wadgo ko haani nder koo dume. ¹⁹ Burna muudum, emi toroo on mbadon do'aare gam Allah hokka yam laawol so"oyaa-go to moodon jaawdum.

Do'aare sakitiinde

²⁰ Allah mo jam ummitinii Jawmiraawo meeden Yeesu nder maayde. Yeesu woni gagnaako baali

mawdo, tabbitinirfo alkawal ngal faa abadaa gada e yiyam muudum. ²¹ Allah oon laatina on heebbe nder ko voodi fuu, ko ngoondon bukaata muudum, gam faa mbadon ko o yidi. O wada ko velata mo nder meeden gada e Yeesu Almasiifu. Teddungal laatanoo Yeesu faa abadaa abadin. Aamiin.

Bolle cakitiide

²² Banndiraabe am, emi toroo on njabee de'e bolle cemmbidinooje e munyal. Sedda tan mbinndanmi on. ²³ Emi yidi anndingo on banndii en Timote vurtinaama nder kaso. To o warlayii to am, mi wardey e ma'ako to moodon.

²⁴ Kinnanee min aardiibe on fuu, faa e seniibe Allah horiibe. Goondinbe wonbe lesdi Itaaliya e kinna on.

²⁵ Barkaa Allah wonda e moodon on fuu !

Yaakuubu

Tindinoore

Yaakuubu vinndi ngo'ol dereewol. Edum tammoo o vinndii ngol hakkunde duubi arba'iin e jovi (45) e hamsiin (50) baawo danyeeeki Yeesu. O vinndanii ngol « leyyi sappo e didi cankitiidi koo toye nder duuniyaaru. » Nder Alkawal Kesal e woodi Yaakuubu'en faa nayo, ammaa o'o Yaakuubu no minyiraawo Yeesu. Kanko woni aardiido ikiliisiya ngonka Urusaliima (Kuude Lilaabe 15).

Nder dereewol ngool Yaakuubu volvii dow anndal ivoyngal to Allah. O vagginii goondinbe to' be burdindir riskube e sooybe. O ekkitinii be boo dow e cadeele e torraaji, e ko woni diina ngoongaaha. O vi'i to goddo goondinii Allah, sey o vannginira goondinki ma'ako e kuude boodde. Yaakuubu timminirii ngo'ol dereewol e vi'igo, goondinbe ti'inoowadgo do'aare e vallugo wobbe e vittinoygo halkoobe.

Tokkindirki haalaaji

Kinnooje (1.1)

Goondinki e hikima (1.2-8)

Risku e cooyndam (1.9-11)

Jarrabeeji e torraaji (1.12-18)

Nango voliinde Jawmiraawo e huutinirgo nde (1.19-27)

Vagginoore dow hollugo peerootiral (2.1-13)

Goondinki e kuude boodde (2.14-26)

Vonnere nde demngal wadata (3.1-18)

Salaago e gidaadi duuniyaaru (4.1-5.6)

Munyal e do'aare (5.7-20)

1 Miin Yaakuubu maccudo Allah e Jawmiraawo Yeesu *Almasiifu, emi hinna on, onon leyyi sappo e didi cankitiidi nder duuniyaaru.

Goondinki e hikima

² Banndiraabe am, nanee beldum nder torraaji feerefeere gareydi to moodon, njabee di e velvelo manngo, ³ gam edon anndi to goondinki moodon godaama, ki rimey munyal. ⁴ Sey to munyal hebbinii kuugal muudum nder moodon, ndeen laatotoodon heebbe, be ndullaay koo dume. ⁵ To goddo nder moodon walaa hikima, sey o toroo Allah hokka mo ka, gam Allah o kokkoowo ko duuddi, mo vajataa. ⁶ Ammaa torotoodo sey goondina, to' o wad berde didi, gam badeydo berde didi e nanndi e boggi ndiyam di henndu soggirta to ndu yidiri fuu. ⁷ Neddo muudum, to' tammo e woodi ko hebata to Jawmiraawo. ⁸ Nyumooji ma'ako cenndiri. Mo berde didi waawataa daraago e wo'ore.

Risku e cooyndam

⁹ Sey goondindo cooydo nana beldum, to Allah mawninii dum. ¹⁰ Goondindo diskudo boo no nan beldum to Allah leestinii dum. Gam diskudo nanndii e pihindi geene ndi neebataa. ¹¹ To naange wulnge ummake, no yo'oriney geene deen, pihindi ndiin ndi saamey, boodal ma'ari fuu no halkey. Noon diskudo oon halkirta wakkaci o huufti kuude ma'ako.

Jarrabeeji e torraaji

¹² Barkaa laatanto munyando torraaji, gam to o hebii jaalorgal dow torraa kaan, Allah no hokkey mo giifol yonki dum faa abadaa, ngol o wadi *alkawal hokkugo yidaabe ma'ako. ¹³ To neddo jarrabaama, to' o vi' : Allah jarrabake yam. Gam Allah jarrabataake e halleende, o jarrabataako boo koo moye. ¹⁴ Ammaa jarrabeeji e nannga goddo to suunooji ma'ako kalludi estii mo, nanngii mo. ¹⁵ To suunooji kalludi caawii, di ndimey hakke. To hakke mawnii no rimey maayde. ¹⁶ Banndiraabe am be ngidmi, to' on njab majjineego. ¹⁷ Caahu mboodngu e kokkal geetal ko kokkaaden fuu, gada dow dum ivonoyi en, to Allah tagdo jayli dow. Kanko o waylataako, o nanndaa e dowdi ngoseyndi. ¹⁸ E yidde ma'ako o danyitorii en e voliinde goongaare, gam laatooden afbe tagle ma'ako.

Nango voliinde Allah e huutinirgo nde

¹⁹ Banndiraabe am be ngidmi, pahamee du'um : sey koo moye yaawa nango, ammaa to' o yaaw volvugo, to' o yaaw huunyugo boo. ²⁰ Gam huunyere neddo huwataa aadilaaku ngu Allah yidi. ²¹ Gam ma'ajum, kibinee kuude nyiddude e kallude fuu. Leestinee ko'e moodon, njafon voliinde nde Allah aawi nder berde moodon, waaweynde hisnugo on.

²² To' on estu ko'e moodon. Mbadee ko voliinde ndeen vi'i on, to' on laato nanoobe nde tan. ²³ Gam nando voliinde Allah, ammaa wadaay ko nde vi'i, nandii e daardo yeeso muudum nder daarorgal, ²⁴ yi'i no va'i, dilli, doon e doon yeggiti no va'i. ²⁵ Ammaa kohorudo hakkiilo muudum dow dooka keebka, ndimdiney-ka yimbe, tokki ka, kanko naa o nanoowo ka tan o yeg-gita, ammaa emo wada ko ka vi'i o wada. Neddo oon no hebey barkaa nder kuugal ngal huwata fuu.

²⁶ To goddo e tammii no neddo diina e goonga, ammaa o waawtaay demngal ma'ako, o estii hoore ma'ako, diina ma'ako boo laatake mehere. ²⁷ Diina ngoongaha laabka yeeso Allah *Baabiraawo woni, valugo maraaya'en e rewbe torrotoobe be worbe mu'en maayi, e reengo hoore muudum gada e tuhundi duuniyaaru.

To' on burdindir sooybe e riskube

2 Banndiraabe am, onon goondinbe Jawmiraawo meeden Yeesu *Almasiifu Jawmu teddungal, to' on burdindir bibbe-aadama. ² To diskudo borniido kolte boodde, mo jamngel jiinaariya e hohondu warii hawriinde moodon, cooydo borniido kolte ceesde boo warii, ³ to on teddinii borniido kolte boodde, on njabbake mo booddum, on mbi'ii mo : « Jooda dow daago heso. » Ammaa on mbi'ii cooydo : « Dara toon », koo : « Jooda e lesdi. » ⁴ To on mbadii noon, wanaa on burdindirii yimbe naa ? On laatake sernoobe be nyumooji kallufi. ⁵ Banndiraabe am be ngidmi, ngewanee yam ! Wanaa sooybe been Allah subi nder duuniyaaru gam o laatina be riskube nder goondinki, be ndona laamu ngu o wadi *alkawal hokkugo yidbe mo naa ? ⁶ Ammaa onon, on njamnii cooydo oon. Wanaa dum riskube torrata on naa ? Wanaa dum kambe njaharata on yeeso ceri'a naa ? ⁷ Wanaa kambe kudata innde Almasiifu voodnde nde noddirteedon naa ?

⁸ On mbadii booddum to on downtanake dooka *laamu Allah ngonka nder *Deftere mbi'ika : « Yid ko'odiddaawo maada noon no ngidrudaa hoore maada. » ⁹ Ammaa to on burdindirii yimbe on mbadii hakke, ceri'a boo nanngii on, gam on kuultii dooka. ¹⁰ Gam to neddo downtanake dooka kaan fuu, ammaa o fergake goddum nder ma'aka, o laatake mo hakke dow dooka kaan fuu. ¹¹ Gam Allah biido : « Ta'a wad njeenu. » ¹² Kanko boo vi'i : « Ta'a wad war-hoore. » ¹³ To a wadaay njeenu, ammaa a wadii war-hoore, a huultii dooka kaan fuu. ¹⁴ Gam ma'ajum, ngooree bolle moodon e kuude moodon laatoo kama de yimbe serniranteebe dooka ndimdinooha. ¹⁵ Gam nyannde ceri'a, Allah yurminantaa mo walaa yurmeende. Ammaa kolloowo yurmeende hulataa ceri'a.

Goondinki e kuude

¹⁴ Banndiraabe am, to goddo vi'ii e woodi goondinki, ammaa kuude ma'ako kollataa goondinki kiin, dume ki nafi ? Iri ki'i goondinki waawataa hisnugo mo. ¹⁵ To

tawii a woodi banndiraawo goondindo gorko koo debbo koldo koo doldo, ¹⁶ to goddo moodon vi'ii mo : « Yah jam, holtu, yar », ammaa kul o hokkaay mo kolte koo nyaamdu, dume dum nafi mo ? ¹⁷ Goondinki e hoore muudum noon laatii, kul ki waldaa e kuude boodde ki baatki. ¹⁸ Goddo e waawi vi'igo : « Aan a woodi goondinki, miin emi woodi kuude boodde. » Mi toontoto mo : « Hollam goondinki maada ki waldaa e kuude boodde. Miin boo mi hollu maa goondinki am nder kuude. » ¹⁹ A goondinii Allah no go'oto naa ? Booddum ! *Ginnaaji maa ngoondinii, faa edi ndiwna gam kulol ! ²⁰ Aan kaanjaado ! A anndaa goondinki ki walaa kuude no mehere naa ? ²¹ Wanaa gada e kuugal boodngal Allah laatiniiri maama meeden *Ibraahim aadaliijo, nde o jabi sakkugo biyiiko *Iciyaaku dow sakkirde naa ? ²² A yi'ii, goondinki ma'ako e kuugal ma'ako njahadi, kadimaa kuugal ngaal hebbitii goondinki ma'ako. ²³ Noon ko *Deftere vi'i heebri, nde vi'i : « Ibraahim goondinii Allah, gam ma'ajum Allah li-manii mo dum aadilaaku, faa o noddiraa higoo Allah. » ²⁴ To noon on ngi'ii, gada e kuude neddo laatortoo aadaliijo, naa e goondinki muudum tan. ²⁵ Noon boo Rahab furdu [†] hebri aadilaaku gada e kuude boodde de o huwi, nde o jabbii seewtoobe [‡] *Yahuudu'en, o valli be vurtoraago laawol feere. ²⁶ Noon no banndu laatortoo maayndu to waldaa e poofde, noon boo goondinki laatortoo maayki to ki waldaa e kuude boodde.

Darvango demngal

3 Banndiraabe am, to' on ngoor duudbe moodon ndaara laataago ekkitinoobe. Gam edon anndi minon ekkitinoobe, min cernante ceri'a burka ka yimbe horiibe naawgo. ² En fuu en mboofa nder laabi duuddi. To e woodi mo voofataa nder bolle muudum, o laatake neddo keebdo, baawdo darvango banndu muudum fuu.

³ Ndaaree, en mbada lagambal nder honnduko puc-cu gam darvango ngu. Noon mbaawreten yaharugo banndu ma'agu to ngidden fuu. ⁴ Kooyemma boo misaalu akali ndiyam, no ki mawniri, e no keni cemmbidfi laggirta ki fuu, e leltirgel pamarel poodoowo yaharirta ki to o yidi fuu. ⁵ Noon demngal boo laatii. Demngal no ku'ungel pamarel nder banndu neddo, ammaa engal mantaroo volvugo haalaaji mawdi. Ndaaree ladde, no nde mawniri fuu, pe'etel yiite e waawi wulgo nde, nde fuu. ⁶ Demngal boo no yiite. Engal saawi koo iri ndeye halleende, engal joodii nder banndu neddo, engal nyiddina ndu, ndu fuu. E yiite jahannama ngal hubbira, engal suma foofaango meeden.

⁷ Yimbe e mbaawi darvango bisaaji feere-feere, e dii-we ladde e colli e ko dasoto e liyyi fuu. ⁸ Ammaa demngal, walaa baawdo darvango dum. Demngal no kallungal. Ngal joodataako e wo'ore, engal heevi tooke barooje. ⁹ E ma'agal maaltirten Allah Jawmiraawo, Baaba meeden, e ma'agal boo kudreten yimbe be Allah tagi nder nanndi muudum. ¹⁰ Maaltooje e kudle nder

† Lewinkoo'en 19.18 †† Burtaaki 20.14 ‡ Burtaaki 20.13

†† Furdu woni kaaruwajo. ‡‡ Seewtoobe ngoni horoobe.

honnduko wo'oto mburtoto. Banndiraabe am, naa noon haani. ¹¹ Koo ndiyam mbeldam e kaaddam e mbaawi vurtaago buldude wo'ore naa ? ¹² Banndiraabe, dabinoohi rimataa jaabe. Barkehi boo rimataa dabiinooje. Noon boo, buldude wo'ore waawataa bulnugo ndiyam mbeldam e kaaddam.

Hikima ivoyka to Allah

¹³ Moye nder moodon woodi hikima e fahamu ? Sey goondo dum holla dum nder jo'onde voodnde, e kuude kuuraade leestinki hoore e hikima. ¹⁴ Ammaa to e woodi nalwiiru hallundu e yidde hoore nder berde moodon, to' on manto mbi'on on ngoodi hikima, noon dum febnugo goonga. ¹⁵ Iri ka'a hikima ivoyaay to Allah, ammaa to duuniyaaru e nyumooji neddo e *Ceydaan ka ivi. ¹⁶ Gam to nalwiiru e yidde hoore ngoni, doon ciya potal e koo iri deye kuude kallude tawettee. ¹⁷ Ammaa hikima ivoyka to Allah, aran fuu ka laabka. Kadimaa ka waddey jam, eka heevi moyyeendam, eka hawta endam, eka heevi yurmeende e kuude boodde. Iri hikima kaan burdindirtaa yimbe, munaa-fukaare boo walaa nder ma'aka. ¹⁸ Gaddoowo jam, aawi jam, no tayey aadilaaku.

Yidgo duuniyaaru dum wanygo Allah

4 Toye kabe e jokkirli gondi nder moodon ivi ? Wanaa di ivii e giddaadi balli kalludi kabooji nder berde moodon naa ? ² On ngidi hebgo goddum, on kebataa dum. On mbada war-hoore. On keevi kodey, ammaa on kebataa ko ngiddon. On kaba, on njokkira. On kebaay dum, gam on toraaki dum Allah. ³ Koo to on torake Allah on kebataa, gam nyumooji moodon no kalludi, edon ngilloo ko velata balli moodon tan. ⁴ Onon nyaamoobe amaana ! On anndaa yidgo duuniyaaru dum wanygo Allah naa ? Giddo ndu'u duuniyaaru laatinii hoore muudum ganyo Allah. ⁵ To' on nyum ko *Deftere vi'i no mehere, nde vi'i : « Allah e ha'aji Ruhu mo o wadi nder meeden korey. » ⁶ Allah saahanake en caahu burngu koo dume. Kanjum wadi Deftere vi'i : « Allah e wanyi mawnitiibe, ammaa emo hokka leestibe ko'e mu'en caahu ma'ako. » ⁷ Gam ma'ajum dwtanee Allah. Ndartee *Ceydaan, ndeen o nyaarey on. ⁸ Baditee Allah, kanko boo o baditoto on. Labbinee juude moodon, onon be hakke ! Labbinee berde moodon, onon be berde didi ! ⁹ Mettinee berde moodon, mbooyee, pahatee. Jaleede moodon koota bo-ji, velvelo moodon hoota mettam beram. ¹⁰ Leestinee ko'e moodon yeeso Jawmiraawo, ndeen o bantey on. ¹¹ Banndiraabe, to' koo moye moodon nyo' bann-dum. Nyo'do bann-dum fuu, koo sernani mo, o nyo'ii *Tawreeta, o sernanii ka. To o sernanii Tawreeta, naa dowtantoodo ka, ammaa o laatake cernanoowo ka. ¹² Go'oto tan woni kokkoowo Tawreeta e cernoowo ka, kanko tan woodi baawde hisnugo e halkugo. Ammaa aan a moye, faa eda sernana banndaa ?

To' on mantoro jahango

¹³ Kakkilee, onon vi'oobe : Hannde koo jahango, min njahey ci'e feere, min mbada hitaande toon, min mbada luumaaku toon, min keba ceede. ¹⁴ On anndaa ko wadata jahango. Noye yonki moodon va'i ? Yonki moodon e nanndi e cuurga mburtiika wakkaci sedda tan, ka majja. ¹⁵ Raa no haani mbi'on : To Allah jabii, yaharii yonki, min mba'ey nihi e nihi. ¹⁶ Ammaa jo'oni edon mawnito, edon manto. Iri kan doon manta ka kalluka. ¹⁷ To noon, anndudo ko voodi fuu huwaay dum, o wadii hakke.

Vagginooore gam riskube

5 Jo'oni ngewanee yam onon riskube. Mbooyee, yokee gam torraaji kalludi garaneydi on. ² Jawdi moodon nyoli, kolte moodon mooyi. ³ Jiinaariya e ajurfaari moodon puuni. Puunirka ma'ajum kam felata on, ka nyaama balli moodon kama yiite. On kawritanii ko'e moodon jawdi nder de'e balde de duuniyaaru badii timmugo. ⁴ Biya ka caliidon biyaago huwoobe gese moodon wullake on ! Bojji tayoobe gese moodon ngarii e noppi Jawmiraawo jawmu baawde fuu. ⁵ On mbelnii jo'onde moodon nder duuniyaaru, on kadaay ko'e moodon koo dume. On paynii ko'e moodon kama jawdi turkaadi gam nyannde hirseego. ⁶ On cernanii goonga'en, on mbarii be, kambe boo be ngeddaay on.

Munyango torraaji

⁷ Banndiraabe, noon no demoowo munyrata gada iyoonde arande faa heltirde o taya, noon haani onon maa munyron faa Jawmiraawo vittoya. ⁸ Onon boo munyee, cemmbidinee berde moodon, gam bittoyki Jawmiraawo badake. ⁹ Banndiraabe, to' on mboym-boytir, gam to' on cernanee. To' on njeggit Cernoowo wodda, emo doon darii e dammugal ! ¹⁰ Banndiraabe, kiimtee no annabo'en volvunoobe e innde Jawmiraawo munyri nder torraaji. Onon boo, tokkee misaalu mabbe. ¹¹ Eden mbi'a munyrube noon fuu no barkidinaabe. On nanii habaru munyal Ayyuuba, kadimaa on anndi ko Jawmiraawo hokki mo e timmoode, gam Jawmiraawo o keebdo yurmeende e yidde.

¹² Banndiraabe am, ko buri fuu woni to' on kunoro dow, koo lees, koo koo dume. Ngooree « ee » moodon laato « ee », « a'aa » moodon laato « a'aa », gam to' ceri'a Allah nanngu on.

Do'aare nder goondinki

¹³ E woodi jareydo torraa nder moodon naa ? Too, o wad do'aare. E woodi naneydo beldum nder moodon naa ? Too, o yim gimi maaltugo Allah. ¹⁴ E woodi mo yamdaa nder moodon naa ? Too, o nodda darvanoobe *ikiliisiya, be mooma mo nebbam e innde Jawmiraawo, be mbadana mo do'aare. ¹⁵ Do'aare wadaande e goondinki no hoyney mo yamdaa oon, Jawmiraawo boo no umminey mo. To o wadiino hakke maa, o ya'afetee. ¹⁶ Gam ma'ajum banndiraabe, ngeccootiree

hakkeji moodon, koo moye wadana banndum do'aare, gam njamditon. Do'aare goongaajo e woodi baawde, ende huwa. ¹⁷ *Iliya o neddo kama meeden. Nde o wadi do'aare e ti'inaare to' iyoonde tob, koo baadel yooftaaki dow lesdi, faa duubi tati e lebbi joveego'o. ¹⁸ Baawo ma'ajum o besdi wadgo do'aare iy-

oonde toba, ndeen ndiyam tobi, lesdi boo fudni barkaaji.

¹⁹ Banndiraabe am, to goddo moodon selii laawol goonga, goddo boo wartirii mo, ²⁰ anndee gartirido baddo hakke gada e laawol halkere, hisnii yonki ma'ako e maayde, hakkeji ma'ako duuddi boo no mooytete.

1 Biiturus

Tindinoore

Biiturus lilaado Yeesu vinndi ngo'ol dereewol gada lesdi Babiila (1 Biiturus 5.13). O vinndii ngol hakkunde duubi settiin (60) e settiin e joveenayi (69) baawo danyeeki Yeesu. O vinndanii ngol « subaabe Allah laatiibe hodbe sankitiibe nder lesde Pontus e Galaatiya e Kapadookiya e Aasiya e Bitiniya » (1 Biiturus 1.1). Dereewol ngool no dammungol, ammaa engol saawi ekkintinooje duudde. Biiturus volvii dow senaare, e munyango torraaji e cadeele, e teddungal, e tammunde. Biiturus e hoore muudum vi'i, o vinndanii be ngol gam o holla be ko woni yidde Allah goongaare. (1 Biiturus 5.12.)

Tokkindirki haalaaji :

Hinnoore (1.1-2)

Tammunde voodnde (1.3-12)

Jo'onde laabnde (1.13-2.10)

Jo'onde goondinbe wakkaci torraa (2.11-4.19)

Reengo sefre Allah (5.1-11)

Hinnoore sakitiinde (5.12-14)

¹ Miin Biiturus *lilaado Yeesu *Almasiifu vinndani on ngo'ol dereewol, onon subaabe Allah, laatiibe jananbe, sankitiibe nder lesde Pontus e Galaatiya e Kapadookiya e Aasiya e Bitiniya. ² Allah *Baabiraawo meeden subii on dow anndaangal muudum. Ruhu ma'ako senii on, gam dwtanoodon Yeesu Almasiifu, laabnreedon gada e yiyam ma'ako. Allah hokku on moyyere e jam duuddum !

Tammunde goongaare

³ Maaltemma Allah, Baaba Jawmiraawo meeden Yeesu *Almasiifu gam o nanii yurmeende meeden korey, faa o hokki en yonki kesum gada e ummitineeki Yeesu Almasiifu nder maaybe. Noon kebruden tammunde goongaare. ⁴ En ndeenti hebgo barkaaji di Allah resani yimbe muudum toon dow, to di mbonataa, di nyolataa, di ngaylataako. ⁵ Gam on ngoondini Allah, o reenrey on baawde ma'ako, faa kebon kisndam dam o siryii vannginango on *nyannde-darngal.

⁶ Gam ma'ajum mbelmbeltee velvelo manngo, koo nde laatii dum kaandudum berde moodon metta sedda jo'oni, gam torraaji feere-feere di torreedeon. ⁷ Torraaji diin ngarii gam godaago goondinki moodon, kul no goongaahi. Koo jiinaariya, fii gutotoodum, e yiite godortee. Goondinki moodon boo burii jiinaariya teddungal piw. Sey ki godoree e torraaji di torreedeon, gam kebon yetteego e teddungal e manngu nyannde Yeesu Almasiifu vanngata.

⁸ Koo nde laatii on meedaay yi'igo Yeesu, edon ngidi mo. On ngi'ataa mo jo'oni, ammaa e noon fuu edon ngoondini mo. On keevii velvelo manngo ngo diiftin-

taako, ⁹ gam on puddii hewtugo ko ndaaroton gada e goondinki moodon, waato kisndam yonkijji moodon.

¹⁰ *Annabo'en wadnoobe annabaaku caahu ngu Allah wadani on *alkawal muudum, liinyi kisndam daam, ndarii dam e hakkiilo. ¹¹ Be ndaari hebtugo ndeye dum wadata, e noye dum wa'arata. Ruhu Almasiifu gondo nder mabbe anndinii be, doole Yeesu *Almasiifu torree ko hokka o heba teddungal. ¹² Allah hollii be habaru duum laataaki gam ko'e mabbe, ammaa dum gam moodon. Jo'oni boo, wa'ajotoobe *Habaru Beldum ngari, ngaddiranii on habaru duum e baawde *Ruhu Ceniido ivoydo gada dow. Faa e malaa'ika'en e ko'e mu''en e ngidi fahamugo habaru duum korey.

Jo'onde senaare

¹³ Gam ma'ajum, sey ciryoodon nyumooji moodon gam kuugal, peeron gite moodon, ndeson tammunde moodon fuu dow barkaa ka keboton nyannde banngu-ki Yeesu Almasiifu. ¹⁴ Dwtanee Allah, to' on tokku sunooji di ngonnoodon nder muudum ila ko on andaano goonga. ¹⁵ Noon no Allah noddudo on o ceniido, onon boo laatee seniibe nder ko kuwoton fuu.

¹⁶ Gam dum vinndaama nder *Deftere Seniinde : « Laatee seniibe, gam miin mi ceniido. » ††

¹⁷ Nder do'aare edon noddira Allah Baaba, kanko sernanta koo moye fuu deydey e kuugal muudum, mo senndindirtaa yimbe. Gam ma'ajum, timminee balde kodaaku koraniide on nder duuniyaaru e kulol Allah.

¹⁸ Edon anndi on coottaama e finaatawaaji mehereeji di tawdon gada e maamiraabe moodon. On coottoraa-ka e fii de''oojum, kama ajurfaari koo jiinaariya, ¹⁹ ammaa Yeesu Almasiifu soottorii on e yiyam muudum

† Ngaylataako woni rudditataako.

†† Lewinkoo'en 19.2

caddam, kanko nanndudo e njawdiri laabndi, ndi walaa liddaari koo go'otum. ²⁰ Allah siriyake mo ila duuniyaaru tagaaka, ammaa o vannginii mo nder de'e balde cakitiide gam moodon. ²¹ Gam ma'ako ngoondindon Allah, ummitindo mo gada maayde, mawninii mo boo. To noon, goondinki moodon e tam-munde moodon fuu e doon resii to Allah.

²² Gada e tokkugo goonga cenrudon ko'e moodon, faa mbaawdon yidgo banndiraabe nder goondinki e yidde goongaare. Gam ma'ajum ngidngidtree korey e bernde laabnde. ²³ On ndanyaama danyeeke kesi, wanaa gada e lenyol maayoowol, ammaa gada e lenyol ngol maayata, waato voliinde Allah nde yonki dum faa abadaa. ²⁴ Gam ma'ajum *Deftere Seniinde vi'i :

Bibbe-aadama fuu nanndi e hudo, teddungal mabbe boo nanndi e pihindi.

Hudo e yo'ora, pihindi e saama,

²⁵ ammaa voliinde Jawmiraawo sottataa faa abadaa.

†

Voliinde ndeen woni *Habar Beldum dum nga'ajinaadon.

2 Gam ma'ajum, kibinee koo iri ndeye halleende, e fewre, e munaafukaare, e nalwiiru, e nyo'ore fuu. ² Kama no bikkon keccon ngidiri kosam dam walaa jillo, noon onon boo haani ngidron voliinde Allah laabnde, gam faa nde mawnina on, njottoodon e hebo kisndam. ³ Gam *Deftere Seniinde vi'i : « On meedii mboodeenga Jawmiraawo. » ††

Haayre nde yonki e yimbe seniibe

⁴ Baditee Yeesu, gam kanko woni haayre nde yonki nde mahoobe kibini, ammaa Allah subii nde, nde voodnde yeeso muudum. ⁵ Onon boo, laatee kama kaaye de yonki maharude *Wuro Allah Seniingo, laatoodon kawtal *aardiibe diina seniibe, wadanoobe Allah sadakaaji ruhu, di o jabata gada e Yeesu *Almasiifu. ⁶ Gam *Deftere Seniinde vi'i :

« Mi subii haayre burdunde, laatiinde fuddoode mahadi wuro am. Mi resey nde nder si'ire *Siyoonaa.

Goondindo haayre ndeen fuu semtintaake sam. » ‡

⁷ Haayre ndeen e laatii teddunde to moodon, onon goondinbe. Ammaa been be ngoondinaay nde, Deftere vi'ii be :

« Haayre nde mahoobe kibini, kayre laatii haayre burnde jogaago mahadi, ‡

⁸ dum haayre fergoore yimbe, e haayre do'oore be. » ‡‡

Yimbe pergake nde, gam be calake tokkugo bolle Allah, kanjum woni ko Allah siryaninoo be.

⁹ Ammaa onon ngoni jama'aare subaande, kawtal aardiibe diina Laamiido, lenyol ceniingol, yimbe be Allah subani hoore muudum. O subii on gam nga'ajinon habaru kuude ma'ako boodde, kanko noddudo on nder nibre, ngardon nder jayngol ma'ako kaayniingol !

† Ecaaya 40.6-8 †† Jabuura 34.9 ‡ Ecaaya 28.16 †† Jabuura 18.22 ‡‡ Ecaaya 8.14

¹⁰ Ndeenno wanaa on yimbe Allah, ammaa jo'oni on laatake lenyol ma'ako. Ndeenno on kebaayno yurmeende ma'ako, ammaa jo'oni on kebii yurmeende ma'ako.

Jo'onde goondinbe nder be ngoondinaay

¹¹ Yidaabe am, on laatii hodbe e jananbe nder ndu'u duuniyaaru. Gam ma'ajum emi toroo on ceedon e gidaadi berde moodon, gillotoodi halkugo yonkiiji moodon dum. ¹² Kollee gikku mboodngu nder yimbe heeferbe, gam koo to be noddirii on hallube, e noon fuu doole be ngi'a kuude moodon boodde, be teddina Allah nyannde o vanngani be.

¹³ Gam daliila Jawmiraawo, dwtanee aardiibe duuniyaaru : gada laamiido burdo manngu, ¹⁴ faa e goma'en be o liloyi, gam be cernana wadoobe ko boni, be mana wadoobe ko voodi. ¹⁵ Gam nyumo Allah woni cuumon konndude yimbe be ngalaa yoyre, volvoobe bolle mehereje, gada e kuude moodon boodde.

¹⁶ Onon on rimbe, ammaa to' on ngartir ndimaaku moodon laato hujja huugo halleende, sey njoodoodon jo'onde holleynde on maccube Allah. ¹⁷ Teddinee yimbe fuu, ngidee banndiraabe goondinbe, kulee Allah, teddinee mawdo lesdi.

Tokkugo misaalu Yeesu nder torraa

¹⁸ Onon maccube, dwtanee jawmiraabe moodon, teddinee be. To' on dwtano be gikku mboodngu, koo moyyube tan, ammaa faa e sa'atube boo. ¹⁹ Jardo torraa wanaa gam layfi muudum, to o munyii gam Allah, o wadii ko voodi. ²⁰ To on piyaama gam on mbadi layfi, koo to on munyi, dume mantortoodon ? Ammaa to on munyii torraaji kebdii on nder kuugal moodon boodngal, ndeen Allah no barkidiney on.

²¹ Iri torraaji diin Allah noddirii on, gam *Almasiifu boo torraama sabu moodon. O dalanii on misaalu gam tokkon kosde ma'ako. ²² O meedaay wadgo hakke, fewre boo meedaay vurtuuga e honnduko ma'ako. ²³ Nde be ku'di mo, o hudtaaki be, nde be torri mo, o wa'ataaki be. Ammaa o halfini hoore ma'ako Allah, cerniroowo goonga.

²⁴ Almasiifu roondake hakkeji meeden dow banndu muudum wakkaci o bilaa dow *gaafagal, gam ceeden e hakke, poofen nder aadilaaku. « Gada e nawnande ma'ako kebdon hoyneego. » ‡‡²⁵ On laatino kama baali kalkudi, ammaa jo'oni on ngartiraama to gaynaako, deeneydo yonkiiji moodon.

Jo'onde koobgal

3 Onon rewbe dwtanee worbe moodon, gam koo to be tokkaay voliinde Allah, gikku moodon mboodngu e waawi waylitoygo be, koo to on mbolvanaay be voliinde Allah koo wo'ore, ² gam be ngi'ey no kuude moodon laabri e no teddinirton be. ³ To' mboodndam moodon laato dam banndu tan, kama mooraago, e habbugo kodi jiinaariya, e bornaago

‡‡ Ecaaya 53.5

kolte boodde, ⁴ ammaa ngooree mboodndam moodon laatoo dam bernde, waato bernde nde munyal e jam. Kanjam woni mboodndam tabbitoojam, burdam yeeso Allah. ⁵ Bana nii rewbe seniibe ndeenno kolliri mboodndam mu'en e resgo tammunde mabbe e Allah, be downtanii worbe mabbe. ⁶ Noon Saaratu dowtoranii koree muudum Ibraahim, faa o noddiri mo jawmiiko. Onon boo, on laatake bibbe Saaratu, kul on kuwii ko voodi, on kulaay saaydingo goondinki moodon.

⁷ Onon worbe boo, njoododee e rewbe moodon noon no haani. Anndee, semmbee debbo fotaa e dum gorko. Teddinee be, gam onon e mabbe fuu on kebii barkaa ngo'ota, waato yonki dum faa abadaa. Mbaadee dum, gam to' goddum had do'aaje moodon.

Jabgo torreego gam goonga

⁸ Jo'oni kam, sey nyumo moodon laatoo wo'oto, njurmindiree, ngidngidtiree e yidde mbandiraagu, mballindiree, leestinee ko'e moodon. ⁹ To' on mba'atoro halleende e halleende, koo kuddi e kuddi, ammaa mba'atoree barkaa, gam ma'ajum Allah noddii on faa kebon barkaa.

¹⁰ Gam *Deftere Seniinde vi'i :
« Giddo foofaango voodngo, e velvelo nder balde muudum,

sey o wooro bolle kallude, o wooro fewre boo.

¹¹ O wooro huugo ko halli, o wada ko voodi :
o yillo jam, o yilloo dum e bernde ma'ako fuu.

¹² Gam gite Jawmiraawo e cutii goonga'en dum, emo yewanii do'aaje mabbe, ammaa emo wanyi wadoobe ko halli. » †

¹³ Moye torrata on kul on ti'inii huugo ko voodi ?

¹⁴ Ammaa on barkidinaabe to yimbe torrii on gam huugo ko voodi. To' on kul yimbe been, to' hakkiilooji moodon njiibo ! ¹⁵ Teddinee Almasiifu nder berde moodon, gam o Jawmiraawo moodon. Sey wakkaci fuu ciryoodon toontaago yamoobe on daliila tammunde moodon. ¹⁶ Ammaa toontoree be e leestinki hoore, mawninee be, to' *nyumooji berde moodon pel on. Ndeen yimbe been, hallinoobe kuude moodon boodde de kuwoton gam on tokkii laawol Almasiifu, no cemtey.

¹⁷ Torreego gam kuugal boodngal, to dum nyumo Allah, burii torreego gam kuugal kallungal. ¹⁸ Gam *Almasiifu e hoore muudum torraama, faa o maayi gam hakkeegi yimbe fuu, nde wo'ore faa abadaa. Kanko mo walaa hakke, o maayanii yimbe be hakke, gam o battina on to Allah. O waraama e banndu ma'ako, o ummitinaama e Ruhu.

¹⁹ E Ruhu oon Yeesu yahi, wa'ajiniroyi yonkiiji maaybe omndaadi nder kaso. ²⁰ Yonkiiji diin ngoni yimbe salinoobe tokkugo Allah nder jaamaniiru Nuhu. Wakkaci duum, Allah munyanii be faa Nuhu sehi akali makki. Ammaa yimbe sedda tan natti akali kiin, waato yimbe njoveetato, kisi ndiyam daam.

† *Jabuura 34.13-16*

²¹ Ndiyam daam e laatii misaalu ko sappinta on *baptisma ila dum waraay. Gada e ma'ajum kisdon jo'oni. Baptisma duum laataaki gam ittugo tuhundi banndu, ammaa gam wadgo *alkawal tokkugo Allah e nyumo bernde laabngo. Gada e ummitineeki Yeesu *Almasiifu baptisma hisnirta on. ²² Kanko yeentudo dow, emo joodii e junngo Allah nyaamo, malaa'ika'en e laamiibe e baawdeegi asama fuu dowlanake mo.

Foofaango heso

4 Nde laatii *Almasiifu torraama nder banndu, onon boo sey ciryoodon berde moodon ndar-tanoodon torraaji kama Almasiifu. Gam torriido nder banndu seedi e hakke. ² To noon, gada jo'oni faa timmoode balde moodon nder duuniyaaru, tokkee ko Allah yidi, ngooree tokkugo gidaadi banndu.

³ Jo'onde nde njoodinoodon nder ko yimbe heeferbe kuwata heyi. On njoodakeno nder njeenu e tokkugo gidaadi banndu e yare-yare e pijirle kallude e tokkugo gumkiiji, fii nyiddudum. ⁴ Jo'oni dum haaynake be korey gam on dalii hawtugo e mabbe nder kuude kallude, kanjum wadi ebe njaasna on dum. ⁵ Ammaa be ndaroyto yeeso Allah, be ngeccoo mo ko be mbaadi fuu, gam Allah siryake sernango maaybe e fofoobe fuu. ⁶ Kanjum wadi faa e maaybe nga'ajinaa *Habarubeldum, koo nde laatii be maayi, kama no yimbe fuu maayrata, e noon fuu be poofey noon no Allah foofrata.

Huutinirogo kokke Allah

⁷ Timmoode ku'uje fuu badake. Gam ma'ajum, kakkilee, ndeenee ko'e moodon, gam mbaawon wadgo do'aare. ⁸ Ko buri manngu fuu woni, ngidngidtiron e bernde wo'ore, gam yidde e ya'afuu hakkeegi duuddi.

⁹ Njabbee hodbe nder gure moodon e velvelo, naa e hissa.

¹⁰ Allah hokkii koo moye moodon fuu kokkal muudum. Kuutiniiree kokke deen gam nafron de wobbe, ndeen on laatake reennaabe kokke Allah voodbe. ¹¹ Ga'ajotoodo, sey wa'ajina bolle Allah tan. Balloowo wobbe boo, sey vallira be e semmbee dum Allah hokki dum. Gam Allah teddinee nder kuude deen fuu gada e Yeesu *Almasiifu. Teddungal e baawde laatanoo mo faa abadaa ! Aamiin !

Torreego gam Almasiifu

¹² Yidaabe am, to' torraa ngareyka to moodon gam godaago on, haayno on. Koo to ka naawri ba yiite, to' on ndaar ka kama ka haanaa hebgo on. ¹³ Ammaa nane beldum to on kawtii e Yeesu *Almasiifu nder torraaji, faa keevon velvelo ngo walaa keerol to teddungal ma'ako vanngi. ¹⁴ Barkaa laatanto on, to yimbe njaltinirii on gam innde Yeesu Almasiifu, gam e dum holla Ruhu teddudo, waato *Ruhu Allah, e wondi e moodon.

¹⁵ To' koo go'oto nder moodon yar torraa gam o badoowo war-hoore, koo gujjo, koo kuwoowo ko

voodaa, koo nattoowo ko walanaa dum. ¹⁶ Ammaa to goddo moodon torraama gam o tokkudo Yeesu, to' o nan cemtudum, ammaa sey o yetta Allah gam o raaraama tokkudo Almasiifu.

¹⁷ Wakkaci Allah sernanta yimbe badake, o fuddirey yimbe ma'ako tawo. To o fuddirii en, enen, ndeen dume laatanto been saliiibe jabgo Habaru Allah Beldum ? ¹⁸ Gam *Deftere vi'i :

« To kisndam sadanii goongaajo,
ndeen dume laatantoo yimbe be ngoondinaay Allah e wadoobe hakke ? » †

¹⁹ Gam ma'ajum, torraabe dow nyumo Allah fuu, sey be ti'inoow wadgo kuude boodde, nder halfingo ko'e mabbe e Allah tagoowo, kebbinoowo *alkawal muudum.

Reengo sefre Allah

5 Miin Biiturus, emi toroo on, onon darvanoobe goondinbe, gam miin boo mi aardiido goondinbe, caayduujo torraaji Yeesu *Almasiifu. Kadimaa boo, do'o yeeso mi hebey gedal nder teddungal ma'ako nyannde o vittoyi. Gam ma'ajum, emi toroo on : ² ndeenee *ikiliisiya ka Allah reenni on, kama no gaynaako reenrata baali muudum. To' on ndeenru ka doole, ammaa e bernde laabnde kama no Allah yidiri. To' on kuu dum gam hebgo ceede e laabi leliidi, ammaa kuuree dum e bernde laabnde. ³ To' on kollu manngu dow yimbe be Allah hokki on, ammaa laataanee be misaalu dum be tokkata. ⁴ Ndeen to Gaynaako Mawdo oon vanngi, on kebey giifol manngu ngol waylataako faa abadaa.

⁵ Onon boo kaye'en, downtanee mawbe. On fuu, kollindiree leestinaare nder kuude moodon, gam *Deftere Seniinde vi'i :

† Balndi 11.31

« Allah e wanyi mawnitiibe,
ammaa emo hokka leestinbe ko'e mu'en caahu ma'ako. » ††

⁶ Gam ma'ajum leestinee ko'e moodon yeeso Allah Jawmu baawde, gam o banta on nder wakkaci dum o subii. ⁷ Kokkee Allah billaaje ‡ moodon fuu, gam emo reeni on.

⁸ Kakkilee, ndeenee ko'e moodon gam ganyo moodon *Ceydaan e doon yiiloo kama mawndu vee-laandu, o doon yiiloo mo o nyaami. ⁹ Ndartee mo, cemmbidee nder goondinki moodon, gam edon anndi banndiraabe goondinbe nder duuniyaaru fuu e doon njara torraaji iri di torreteedon.

¹⁰ To on torraama wakkaci sedda fuu, ndeen Allah mo yidde noddudo on, gam natton teddungal muudum tabbitngal nder kawtal e Yeesu *Almasiifu, kanko o laatiney on timmube, o semmbidiney on, o tabbitina on, o wada ndaroodon e semmbee.

¹¹ Baawde tabbitana mo faa abadaa ! Aamiin.

Timmoode ngo'ol dereewol

¹² Siilas mo ndesmi no banndiraawo koolniido, valli yam vinndango on ngo'ol dereewol damungol. Mi vinnidii ngol gam mi holla on ko woni caahu Allah goon-gajum. Cemmbidee nder caahu nguun !

¹³ Jama'aare goondinbe wonbe lesdi Babiila, be Allah subii noon no o subri on, kinnii on. Markus boo laatiido biyam nder goondinki hinnii on. ¹⁴ Kinnindiree e hinnoore kama nde yidrube.

Jam wonda e moodon, onon hawtube e Yeesu *Almasiifu !

†† Balndi 3.34 ‡ Billaaje ngoni daamayeje koo cadeele.

2 Biiturus

Tindinoore

Biiturus lilaado Yeesu vinndi ngo'ol dereewol. O vinndii ngol hakkunde duubi settiin e jovi (65) e settiin e joveetati (68) baawo danyeeeki Yeesu. Dereewol Biiturus didabol e nanndi e ngol Yahuuda.

Nder ngo'ol dereewol Biiturus didabol, o tindinii goondinbe no haani mba'ada e ekkitinoobe fevoobe e hallube nattube nder ikiliisiya. Kadimaa o semmbidinii be, be njaha yeeso nder goondinki mabbe, be kakkiila e ekkitinol fewre, be ndeena ko'e mabbe gam bittoyki Yeesu badake.

Tokkindirki haalaaji

Hinnoore (1.1-2)

Ekkitinol dow gikku mboodngu (1.3-21)

Ekkitinoobe fevoobe (2.1-22)

Alkawal bittoyki Yeesu (3.1-18)

¹ Ngo'ol dereewol ivii to am, miin Simon Biiturus, maccudo Yeesu *Almasiifu e *lilaado ma'ako. Emi hinna on, onon hebbe goondinki ki darajja iri ki min kebi. En kebrii goondinki kiin gada e aadilaaku Yeesu Almasiifu, Allah meeden e kisnoowo en. ² Anndal ngal anndudon Allah e Yeesu Jawmiraawo meeden besdan on barkaa e jam.

Jo'onde goondinbe Yeesu

³ Allah hokkii en koo dume ko nafata en nder foofaango meeden iri ngo dwtaniibe mo. O hokkirii en dum e baawde ma'ako e anndugo mo, kanko noddudo en kawten e ma'ako teddungal e mboodirka.

⁴ Noon o wa'arani en *alkawalji mawdi booddi. O wadii di gam laatoodon hawtube e ma'ako nder tabiya ma'ako, kison suunooji kalludi gondi nder duuniyaaru.

⁵ Gam ma'ajum, ti'inee besdon mboodirka dow goondinki moodon, dow mboodirka besdon anndugo Allah, ⁶ dow anndal besdon reengo hoore, dow reengo hoore besdon munyal, dow munyal besdon dwtanaago Allah, ⁷ dow dwtanaago Allah besdon yidgo banndiraabe, dow yidgo banndiraabe boo, besdon yidde goongaare. ⁸ To faa iri di'i gikkuuji e ngoodi nder moodon, to faa edi besdoo nder moodon dum, di laatiney on ti'iniibe, yahoobe yeeso nder anndugo Jawmiraawo meeden Yeesu *Almasiifu. ⁹ Ammaa mo walaa iri ngun doon gikku fuu, laatake bumdo mo yi'ataa to woddi. O yeggitii Allah labbiniino mo gada e hakkeji ma'ako kihidi.

¹⁰ Gam ma'ajum onon banndiraabe, ti'inee jogaago noddooore nde Allah noddii on, e cubol ngol o subii on. To on mbadii noon, on ndo''ataako sam ! ¹¹ Noon kebroton laawol nattugo *laamu tabbitngu ngu Jawmiraawo meeden Yeesu Almasiifu kisnoowo en.

¹² Mi tokkey hiimtingo on habaru duum wakkaci fuu, koo nde laatii on anndi dum, on tabbitii boo nder

goonga ka njabdon. ¹³ To faa emi foofa, mi nyumii e haani mi findina hakkiilooji moodon gada e hiimtingo on habaru duum. ¹⁴ Emi anndi mi badake dalgo duuniyaaru, kama ko Jawmiraawo meeden Yeesu Almasiifu anndinnoo yam. ¹⁵ Gam ma'ajum mi wadey ko mbaawmi fuu gam kiimtoodon habaru duum baawo maayde am.

Biiturus yi'ii teddungal Almasiifu

¹⁶ Nde min anndini on garol Jawmiraawo meeden Yeesu *Almasiifu e baawde muudum, min anndiniraay on dum e tahaleeji yimbe. Ammaa min ngi'ii teddungal ma'ako e gite amin. ¹⁷ Daahir, Allah *Baabiraawo hokkii mo teddungal e manngu. Wakkaci duum Allah mo teddungal manngal vi'i : « O'o woni 'Biyam gidaado mo naneymi beldum muudum. » ¹⁸ Minon e ko'e amin, min nanii voliiinde ndeen ivoynde dow, nde min ngondunoo e ma'ako dow vaamnde seniinde.

¹⁹ Dum semmbidinii goondinki meeden dow ko annabo'en mbi'inoo ndeenno. E haani ngewanoodon bolle mabbe, gam de laatanoo on kama fitila njayno-tooka nder nibre. Tokkee ka faa veeta. Ndeen hoodere fajiri ^{††} no delkey nder berde moodon. ²⁰ Emi yidi anndon laabdum, walaa baawdo fassaraago defte *annabo'en e hoore muudum noon no yidiri. ²¹ Gam walaa annabaaku meedi ibgo e nyumo neddo, ammaa *Ruhu Ceniido, kam hokki annabo'en baawde volvugo ko Allah vi'i be.

Ekkitinoobe fevoobe e halkere mu'en

² Noon no *annabo'en fevoobe ngardunoo nder lenyol *Isiraa'iila ndeenno, noon boo ekkitinoobe fevoobe mbanngirta nder moodon. Be ngaddaney on ekkitinol fewre kalkoowol, faa be njedda Jawmiraawo

[†] Matta 17.5 ; Markus 9.7 ; Luka 9.35 ^{††} Almasiifu nanndinaama e hoodere fajiri. Wahayu Yahayya 22.16

coottiido be. Noon be poodranta ko'e mabbe halkere yaawnde. ² Yimbe duudbe no tokkey kuude mabbe kallude. Be laatoto daliila hallingo laawol goonga.

³ Kodey ceede no wadey be ekkatina on habaruuji peve gam be nyaamra on riiba. Ammaa ceri'a mabbe tayaa-ma ilaa, halkere boo e doon reenti be.

⁴ Koo malaa'ika'en ndeenno wadbe hakke maa, Allah wooraay be be eltaaka. O ferii be nder yiite jahanna-ma. O habbirii be sarkaaaji nder nibre. Ebe ndeenti nyannde ceri'a. ⁵ Koo yimbe duuniyaaru ndeenno boo, Allah wooraay be, be eltaaka. Ammaa o rufii ndiyam yufaana dow yeddube Allah, o hisni Nuhu ga'ajinoowo goonga, kam e yimbe njoovedido tan. ¹⁶ Kadimaa Allah sernanii ci'e Sodoma e Gomora, halkirii de yiite, de laatii ndo'oka, gam hallube fuu ngi'a ko tammii hebgo dum'en. ⁷ O hisnii Luutu neddo goongaajo, gam halleende yimbe ci'e deen mettinii bernde Luutu korey. ⁸ Luutu goongaajo oon, joodake nder yimbe hallube. Nyalaande fuu bernde ma'ako e naawa korey, gam kuude mabbe kallude de o yi'ata e de o nanata.

⁹ To noon, Jawmiraawo e anndi no hisnirta d'owntaniibe mo e torraaji mu'en. Emo anndi boo no o jogortoo hallube faa nyannde ceri'a, ¹⁰ burna muudum been tokkuba gidaadi balli mu'en e yaviibe manngu Jawmiraawo.

Be'e ekkitinoobe fevoobe, be cemtataa sam, be mawnitii be, be kulataa hudgo koo mawbe asama. ^{††11} Koo malaa'ika'en burbe ekkitinoobe been semm-bee e baawde, kudataa mawbe been yeeso Jawmiraawo. ¹² Ammaa be'e yimbe, be tokkii tabiya mabbe, be ngalaa hakkiilo kama diiwe ladde dimaade gam nanngée mbaree. Ebe doon kuda duum ko be pahamaay. Allah no halkey be kama diiwe ladde. ¹³ Be mbiyorte halleende nde be kallirannoo wobbe. Ebe nana beldum wadgo gidaadi balli mabbe kalludi, faa e yeeso gite yimbe. Ebe nyaamda e moodon, ebe nana beldum majjingo on. Jo'onde mabbe e laatii semtunde. ¹⁴ Raartugo rewbe yeenoo be tan woni nyumo mabbe dum, be comataa wadgo hakke sam. Ebe majjina be goondinki mu'en semmbidaa. Berde mabbe keevii kodey ceede. Daahir ebe nder la'anoore Allah. ¹⁵ Be celii laawol goonga, be kalki, be tokkii laawol Balaama bii Beyor, giddo wadgo halleende gam heba ceede. ¹⁶ Ammaa o felaama dow boofol ma'ako. Njaakiwa nga meedaay volvugo, volvanii mo e voliinde neddo, nga hadi mo wadgo vemmbere ndeen.

¹⁷ Be'e ekkitinoobe fevoobe nanndi e bulli di ngalaa ndiyam, e duule de henndu soggata. Allah siryake nibre baleere kurum gam mabbe. ¹⁸ Ebe mantoroo bolle mehereeje. Ebe ngilloo huutinirgo suunooji kalludi gam be esta yimbe vurtoynoobe nder be andaa Allah ko neebaay. ¹⁹ Ebe mbi'a, be'e yimbe no laatototo rimbe, ammaa kambe e ko'e mabbe be maccube hakke, gam ko jaalii neddo fuu, laatini mo maccudo ma'ajum. ²⁰ To goddo e anndi Jawmiraawo meeden

† Ndiyam yufaana daam woni ndiyam dam Allah halkirnoo duuniyaaru ndeenno jaamaniiru Nuhu. Fuddoode 6.1-7.24 †† Do'o laabaay, dum anndaa beye ngoni mawbe asama.

Yeesu *Almasiifu, faa o hebii hisneego e baawdeejii duuniyaaru kalkooji. Ndeen o vittii nder ma'aji, faa di njaalii mo. Daahir timmoode ma'ako no burey fuddoode ma'ako hallugo. ²¹ Kul iri be'e yimbe andaayno laawol goonga maa, daa dum buraniino be, dow e anndugo ngol, ndeen vitta baawo, wooro tokkugo dooka ceniika ka be kokkaa. ²² Ko be mbadi, fotii deydey e balndol bi'ingol : « Kareeru tuuti, so''ake tahii tuutam muudum. » † E bi'ingol kadimaa : « Ngaduwa †† lootaanga so''ake tallake nder lobokke. »

Alkawal bittoyki Yeesu

3 Yidaabe am, ngo'ol woni dereewol am didabol ngol mbinndanmi on. Nder dereeji am didi diin fuu, mi raari hiimtingo on ko ekkitinoodon, gam mi findina nyumooji moodon booddi. ² Emi yidi kiimtoodon bolle de *annabo'en seniibe mbolvunoo ila ndeenno. Kiiimtee boo ekkitinol Jawmiraawo meeden kisnoowo ngol lilaabe ngaddani on. ³ Aran fuu emi yidi anndon : Nder balde timmoode duuniyaaru, tokkuba gidaadi balli mu'en no ngarey. Be njaltinira on, ⁴ be mbi'ey : « Yeesu wadaniino on alkawal no wartey, ee toye mo ? Goondinbe aartube en maayii ilaa, ammaa fii fuu e doon noon no wontiri, ila fuddam duuniyaaru faa hannde. » ⁵ Yimbe been calake anndugo ka'a goonga : Ndeenno, Allah tagirii dow e lees e voliinde muudum. O tagiri lesdi e ndiyam, o vurtini ndi e ndiyam. ⁶ Gada e ndiyam yufaana boo, Allah halkirnoo duuniyaaru ndeenno. ⁷ Jo'oni boo, dow e lees ko ngi'oton, voliinde Allah ndeen kam jogii dum tawo, faa nyannde dum wuletee e yiite, nyalaande nde dum sernanta hallube.

⁸ Yidaabe am, to' on njeggit du'um : to Jawmiraawo, nyalaande wo'ore e nanndani mo e duubi dubuu, duubi dubuu boo e nanndani mo e nyalaande wo'ore. ⁹ Wobbe e doon mbi'a Jawmiraawo neebii hebbinaay alkawal muudum, ammaa naa dum noon. O munyanii yimbe, gam o yidaa koo go'oto halka, ammaa emo yidi yimbe fuu tuuba. ¹⁰ E noon fuu, Jawmiraawo no wartey daahir. O warey kama no gujjo wardata. Nyanndeere ndeen, assamaaji no majjey e olko semmbidngo. Ku'uje ko woni asama fuu no nguletee e yiite. Duuniyaaru e ko woni nder ma'aru fuu no majjey.

¹¹ Nde laatii ku'uje de'e fuu no kalkirey kama nii, on anndi no haani njoodoroodon. Sey njoodoodon jo'onde seniinde, tokkon Allah e goonga nder koo dume fuu. ¹² Sey on laatoo reentube nyalaande Allah. Ti'inee huugo ila nde waraay, gam nde wara jaawdum. Nyalaande ndeen assamaaji no nguletee di kalkee. Ko woni dow fuu no narkoto nder yiite. ¹³ Ammaa, Allah wadanii en alkawal no hokkey en asama kesa e lesdi kesri, toon to aadilaaku woni dum. Kanjum ndeen-tuden.

¹⁴ Gam ma'ajum yidaabe am, nde laatii on ndeenti nyalaande bittoyki Jawmiraawo, ti'inee joodaago jo'onde laabnde, nde walaa feloore yeeso Allah, gam njoodoodon jam hakkunde moodon e ma'ako. ¹⁵ To' on

‡ Balndi 26.11 †† Ngaduwa woni alade.

njeggit munyal ngal Jawmiraawo meeden wadani en, ngal omtanii on laawol hisgo. Bulus, banndii'en gidaado boo, vinndani on haala kaan gada e hikima ka Allah hokki mo. ¹⁶ Nder dereeji ma'ako di o vinndi fuu, emo volva dow haala kaan. Dereeji ma'ako boo e ngoodi bolle cadde hebtaago. Yimbe be ngalaa andal, be goondinki mu'en cemmbidaa, e mbonna ma'ana ma'aje, kama noon no be mboovi bonnirgo

godde aayaaje Allah. Gam ma'ajum, ebe poodana ko'e mabbe halkere. ¹⁷ Ammaa onon yidaabe am, nde laatii on aartii on anndinaama ku'uje deen, ndeenee ko'e moodon gam to' saliiibe tokkugo Allah estir on peve mu'en, be cottina on to ndarinoodon e semmbee. ¹⁸ Mawniree caahu e anndugo Jawmiraawo meeden Yeesu *Almasiifu kisnoowo en. Teddungal laatanoo mo gada jo'oni faa abadaa ! Aamiin !

1 Yahayya

Tindinoore

Go'oto nder almaajiri'en Yeesu bi'eteedo Yahayya bii Jabadi vinndii ngo'ol dereewol. O vinndii ngol hakkunde duubi tamaaniin e jovi (85) e tasa'iin e jovi (95) baawo danyeekei Yeesu. O vinndanii ngol goondinbe, ammaa o vi'aay dum beye, o vi'aay toye be ngoni.

Yahayya vinndanii be gam emo yidi o semmbidina be, be njoodoo nder kawtal mabbe e Allah e 'Biyum Yeesu Almasiifu. Emo yidi vaggio be to' be tokku ekkitinol fewre ngol o tammii e nder ikiliisiya mabbe, gam wakkaci duum ekkitinooobe fevoobe duudi. Ekkitinooobe fevoobe been e mbi'a Yeesu naa no neddo, o mbeelu. Yahayya yeddii ekkitinol ngool e semmbee. O tabbitinani goondinbe, Yeesu Almasiifu e laatii neddo, kadimaa o Allah. O vi'ii boo goondinbe Yeesu yidbe Allah, sey ngidngidira.

Tokkindirki haalaaji

Hinnoore (1.1-4)

Nibre e jayngol (1.5-2.29)

Bibbe Allah e bibbe Ceydaan (3.1-24)

Goonga e fewre (4.1-6)

Allah o yidde (4.7-21)

Goondinki kokkeyki jaalorgal dow duuniyaaru (5.1-21)

Voliinde hokkoore yonki

1 Emin mbinndana on habaru goddo bi'eteedo Voliinde, † goondo ila fuddam. Min nanii habaru ma'ako, min ngi'ii mo e gite amin, min ndarii mo, min meemii mo e juude amin. Kanko woni voliinde hokkoore yimbe yonki. ²Yonki kiin vannginaama. Min ngi'ii ki, min caaydii dow ma'aki. Min caaydinii on kanki woni yonki dum faa abadaa, gonnooki to *Baabiraawo, bannginaaki e amin. ³Ko min ngi'i e ko min nani, kanjum min ngeccotoo on, gam onon boo kawton e amin, minon hawtube e *Baabiraawo e 'Biyum Yeesu *Almasiifu. ⁴Emin mbinndana on dum, gam faa velvelo meeden heeva.

Allah o jayngol

⁵Habaru dum min nani to *Almasiifu, kanjum min ngeccotoo on, waato Allah o jayngol, nibre walaa to ma'ako sam. ⁶To en mbi'ii en kawti e ma'ako, ammaa en njoodii nder nibre, en pevii, en tokkaay goonga. ⁷Ammaa to en njoodii nder jayngol, noon no Allah e hoore muudum joodorii nder ma'agol, ndeen kam en laatoto hawtube hakkunde meeden. Yiyam 'Biyiiko Yeesu boo, no labbiney en gada e hakkeji meeden fuu.

⁸To en mbi'ii en ngalaa hakke, en pevanii ko'e meeden, goonga boo walaa nder meeden. ⁹Ammaa to en ngeccake Allah hakkeji meeden, kanko o koolniido, kebbinoowo *alkawal ma'ako, o ya'afanto en, o

† *Do' to Yahayya wadi habaru voliinde, ma'ana ma'ajum woni Yeesu Almasiifu. Yahayya 1.18*

labbina en gada e koo ndeye halleende meeden fuu.

¹⁰To en mbi'ii en mbadaay hakke, en laatinii Allah pevoowo, voliinde ma'ako boo walaa nder berde meeden.

Almasiifu woni keedanoowo en

2 'Bikkon am, mi vinndanii on dum gam to' on mbad hakke. Ammaa to goddo wadii hakke, en ngoodi keedanoowo en yeeso *Baabiraawo, waato Yeesu *Almasiifu goongaajo. ²Kanko sakki yonki ma'ako gam hakkeji meeden nja'afee. Wanaa gam hakkeji meeden tan, ammaa gam hakkeji yimbe duuniyaaru fuu.

Dooka kesa

³To en dowtanake dookaaji Allah, kanjum hollata en anndi mo. ⁴Biido e anndi Allah, ammaa dowtanaaki dookaaji ma'ako, o pevoowo, goonga walaa nder ma'ako. ⁵Ammaa to neddo tokkii voliinde Allah, daahir yidde Allah heevii nder muudum. Noon anndirten en njoodii nder kawtal e Allah. ⁶Biido e wondi e Allah, sey joodoroo noon no *Almasiifu joodori.

⁷Banndiraabe am be ngidmi, ko mbinndanmi on wanaa dum dooka kesa, ammaa dum dooka neebka ka anndudon ilaa. Dooka neebka †† kaan woni habaru dum nannoodon. ⁸Ammaa e noon fuu, dooka ka mbinndanmi on jo'oni e laatii kesa. Goonga dooka kaan vanngii nder Almasiifu, ka vannginaama nder moodon onon boo. Gam nibre e dilla, jayngol goongawol fuddii yaynaago. ⁹To goddo vi'ii nder jayngol woni,

†† *Dooka neebka kaan woni yid'idtirgo. Yahayya 13.34*

ammaa e wanyi banndum, ndeen kam nder nibre o woni faa jo'oni. ¹⁰ Giddo banndum nder jayngol joodii, o laatataako daliila fergere goddo boo. ¹¹ Ganydo banndum nder nibre joodii, nder nibre boo o yahata, o andaa to o fa'i, gam nibre vumnii mo.

¹² Bikkon, mi vinndanii on gam hakkeji moodon nja'afaama barkaa Almasiifu. ¹³ Baabaaji, mi vinndanii on gam edon anndi goondo ila fuddam. Kaye'en, mi vinndanii on gam on njaalake *Kalludo. ¹⁴ Bikkon, mi vinndanii on gam edon anndi *Baabiraawo. Baabaaji, mi vinndanii on gam edon anndi goondo ila fuddam. Kaye'en, mi vinndanii on gam on ngoodi semmbee, voliinde Allah e joodii nder moodon, kadimaa on njaalake Kalludo.

To' on ngid duuniyaaru

¹⁵ To' on ngid duuniyaaru, e ko woni nder ma'aru fuu. Gam giddo duuniyaaru waawataa yidgo *Baabiraawo. ¹⁶ Ko woni nder duuniyaaru, waato gidaadi banndu e gidaadi gite e mantoraago ko woodi, dum fuu dum ivoyaay to Baabiraawo, to duuniyaaru dum ivi. ¹⁷ Duuniyaaru e gidaadi kalludi gondi nder ma'aru fuu no ngutoto, ammaa badoowo ko Allah yidi no tabbitey faa abadaa.

Ganyo Almasiifu

¹⁸ Bikkon am, timmoode badake. On nanii *ganyo Almasiifu no warey. Too, jo'oni wanywanybe Almasiifu duudbe ngari. Kanjum anndinta en timmoode badake. ¹⁹ Wanywanybe *Almasiifu been, nder meeden be ivi, ndeen maa be laataakino be meeden e goonga. Gam kul be laatino be meeden e goonga, daa be njoododotono e meeden, ammaa burtaaki mabbe hollii be laataaki be meeden. ²⁰ Onon boo, Almasiifu hokkii on *Ruhu Ceniido, kanjum wadi on fuu andudon goonga. ²¹ Wanaa gam on anndaa goonga mbinndanmi on, ammaa gam edon anndi ka. Kadimaa edon anndi fewre fuu ivataa nder goonga.

²² Kadi, moye woni pevoowo ? Oon caliido Yeesu woni Almasiifu, kanko woni pevoowo. Caliido Allah *Baabiraawo e *Biddo boo, kam woni ganyo-Almasiifu. ²³ Koo moye salii Biddo waldaa e Baabiraawo, ammaa caaydindo Biddo e wondi e Baabiraawo. ²⁴ Ti'inee jogaago ko nandon ila arande nder berde moodon. To bolle de nandon ila arande e njoodii nder berde moodon, ndeen onon boo, on njoodoto nder kawtal e Biddo e Baabiraawo fuu. ²⁵ Raa *alkawal ngal Almasiifu wadani en, waato yonki dum faa abadaa.

²⁶ Duum ko mbinndanmi on, mi vinnii dum dow majjinoobe on. ²⁷ Onon boo, Ruhu Ceniido mo Almasiifu hokki on, e joodii nder moodon. Gam ma'ajum on ndaarataa ekkitinoowo feere, gam Ruhu ma'ako e ekkitina on koo dume. Ko o ekkitinta on boo, no goonga, naa no fewre. Sey njoodoodon nder kawtal e Almasiifu, noon no Ruhu ma'ako ekkitiniri on.

Bibbe Allah

²⁸ Jo'oni bikkon am, njoodee nder kawtal e *Almasiifu, ndeen en kulataa nyannde nde o vanngata, en cemtataa boo nyannde bittoyki ma'ako. ²⁹ To on anndi Almasiifu no goongaajo, anndee boo kuwoowo goonga fuu laatake biddo Allah.

3 Ndaaree manngu yidde nde *Baabiraawo yidi en, faa en noddaama bibbe Allah. Noon boo laatiiden. Ndu'u duuniyaaru anndaa en, gam ndu anndaa Baabiraawo. ² Yidaabe am, jo'oni en laatii bibbe Allah. Ko laatoytooden vannginaaka tawo. Ammaa eden anndi to *Almasiifu vanngii, en nanndey e ma'ako, gam en ngi'ey mo, noon no o va'i. ³ Desdo tammunde muudum to ma'ako fuu, sey laabna bernde muudum noon no Almasiifu laabri.

⁴ Baddo hakke fuu, voofii *Dooka Allah, gam wadgo hakke woni voofgo Dooka Allah. ⁵ Edon anndi Almasiifu vanngii faa itta hakkeji meeden, gam kanko, hakke meemaay mo sam. ⁶ Joodiido nder Almasiifu fuu tokkataa wadgo hakke. Badoowo hakke yi'ataa mo, andataa mo boo.

⁷ Bikkon am, ti'inee to' goddo estu on ! Goongaajo woni kuwoowo goonga, kama no Almasiifu laatorii goongaajo. ⁸ Badoowo hakke fuu no bii *Ceydaan, gam Ceydaan e wada hakke ila fuddam. Kanjum wadi *Biddo Allah wari, gam halkugo kuude Ceydaan. ⁹ Laatiido bii Allah fuu yahataa yeeso e wadgo hakke, gam Ruhu mo Allah wadi nder bernde ma'ako oon e joodii nder ma'ako. O waawataa o tokka wadgo hakke, gam emo laatii bii Allah. ¹⁰ Mo huwataa goonga, e mo yidaa banndum fuu laataaki bibbe Allah, kanjum sendindirta bibbe Allah e bibbe Ceydaan.

Yidyidtirgo

¹¹ Habaru dum nandon ila fuddam woni ngidngidtire. ¹² To' en laato kama Kaayinu tokkudo *Ceydaan, faa o wari minyiiko. Gam dume o wari mo ? Kaayinu warii mo gam kuude muudum no kallude, ammaa kuude minyiiko no goongaaje.

¹³ Banndiraabe am, to duuniyaaru wanyii on, to' dum haayno on. ¹⁴ Enen kam, yidde nde ngiddan banndiraabe meeden e holla daahir en kuultii maayde, en nattii nder yonki. Mo yidaa banndum fuu e nder baawde maayde tawo. ¹⁵ Ganydo banndum fuu wadii war-hoore. Edon anndi badoowo war-hoore walaa yonki dum faa abadaa.

¹⁶ Raa no anndirden ko woni yidde : *Almasiifu hokkii yonki muudum gam meeden. Gam ma'ajum enen boo, e haani kokken yonkiiji meeden gam banndiraabe meeden. ¹⁷ To goddo diskudo yi'ii banndum e nder ciya, ammaa hokkoraay mo, noye o vi'irata yidde Allah e nder ma'ako ? ¹⁸ Bikkon am, to' yidde meeden laato nde konndude tan, ammaa ngidremma yidde goongaare vanngeynde nder kuude boodde. ¹⁹⁻²⁰ Raa ko wadata annden nder goonga ngonden. Koo to berde meeden peldii en hakke, en kulataa daraago yeeso Al-

lah, gam en anndi Allah burii de manngu. Kanko woni anndudo koo dume fuu.

²¹ Yidaabe am, kul berde meeden peldaay en hakke, en kulataa daraago yeeso Allah. ²² En kebey ko toriiden mo fuu, gam en tokkii dookaaji ma'ako, eden kuwa ko veli mo. ²³ Dooka ma'ako woni goondingo Biyiiko Yeesu Almasiifu, e yidyidtirgo noon no o vi'i en.

²⁴ Tokkudo dookaaji Allah e joodii nder Allah, Allah boo e joodii nder ma'ako. *Ruhu Ceniido mo o hokki en, kam hollata en Allah e joodii nder meeden.

No cenndirten Ruhu goonga e ruhu fewre

4 Yidaabe am, to' on ngoondin koo moye biido e woodi *Ruhu Allah, ammaa ngodee mo, kul dum goonga Ruhu Allah e nder ma'ako, koo walaa nder ma'ako. Gam annabo'en fevoobe duudbe cankitake nder duuniyaaru. ² Biido Yeesu *Almasiifu warii laatake neddo, oon kanyum woodi Ruhu Allah. ³ Ammaa mo saaydiniraay Yeesu noon fuu, Ruhu Allah walaa nder muudum. Ruhu gondo nder ma'ako ivoyii gada ganyo Almasiifu. On nanii habaru garol ganyo-Almasiifu. Jo'oni emo nder duuniyaaru. ⁴ Bikkon am, onon on yimbe Allah, on njaalake fevoobe been, gam Ruhu gondo nder moodon buri ruhu gondo nder duuniyaaru semmbee. ⁵ Fevoobe been, dum be duuniyaaru. Haala mabbe dum ka duuniyaaru, gam ma'ajum, duuniyaaru e yewanoo be. ⁶ Enen en yimbe Allah, anndudo Allah fuu no yewanto en. Mo laataaki neddo Allah boo yewantaako en. Kama noon cenndirten Ruhu goonga e ruhu fewre.

Allah o yidde

⁷ Yidaabe am, ngidngidtiremma gam yidde to Allah ivoyi. Goondo yidde e laatii bidde Allah, e anndi Allah boo. ⁸ Mo walaa yidde anndaa Allah, gam Allah e hoore muudum o yidde. ⁹ Raa no Allah holliri en yidde muudum : o liloyii Biyiiko Bajjo nder duuniyaaru, gam kebren yonki gada e ma'ako. ¹⁰ Raa no yidde Allah va'i : naa enen ngidi Allah, ammaa kanko yidi en. Nder yidde ma'ako o liloyii Biyiiko faa hokka yonki muudum sadaka gam hakkeji meeden nja'afee. ¹¹ Yidaabe am, to noon Allah yidiri en, e haani enen boo ngidngidtire kama noon. ¹² Walaa meeddo yi'igo Allah sam. To en ngidngidtirii, Allah no joodoto nder meeden, faa yidde ma'ako heeva nder meeden.

¹³ Allah hokkii en Ruhu muudum. Noon anndirten en njoodii nder ma'ako, kanko boo emo joodii nder meeden. ¹⁴ Min ngi'i *Baabiraawo liloyii Biyum gam o hisna duuniyaaru, emin caaydina dum boo. ¹⁵ Caaydiido Yeesu woni *Bidde Allah fuu, Allah no joodoto nder ma'ako, kanko boo emo joodii nder Allah. ¹⁶ Enen, en anndi yidde nde Allah yidi en, en ngoondinii nde.

Allah o yidde. Joodiido nder yidde fuu, nder Allah o joodii, Allah boo e joodii nder ma'ako. ¹⁷ To yidde Allah heevii nder berde meeden, en kulataa *nyannde-darnagal. Gam kama no *Almasiifu joodorii nder duuniyaaru, noon enen boo njoodoriiden nder ma'aru.

¹⁸ Kulol walaa nder yidde, gam yidde goongaare no laggey kulol. Kulol e hawti e ceri'a, kuldo boo, yidde Allah heevaay nder muudum.

¹⁹ Enen, en ngoodi yidde, gam Allah aarti yidgo en.

²⁰ To goddo vi'ii e yidi Allah, ammaa e wanyi banndum, o pevoowo. Gam mo yidaay banndum mo yi'ata, waawataa yidgo Allah mo meedaay yi'igo. ²¹ Raa dooka ka kebden to Almasiifu : gidde Allah fuu, sey yida banndum boo.

No goondinbe njaalortoo duuniyaaru

5 Koo moye goondini Yeesu woni *Almasiifu, o laatake bii Allah. Gidde baaba fuu, no yidey biyiiko boo. ² Raa ko anndinta en en ngidi bibbe Allah : ngiden Allah, tokken dookaaji ma'ako. ³ Yidgo Allah woni tokkugo dookaaji ma'ako. Donngal dookaaji ma'ako boo, teddantaa en, ⁴ gam laatiido bii Allah fuu, no jaaloto duuniyaaru. Gada e goondinki meeden njaalortooden duuniyaaru. ⁵ Moye jaalotoo duuniyaaru ? Sey goondindo Yeesu woni *Bidde Allah.

Saaydu'en Bidde Allah

⁶ Yeesu *Almasiifu kam wardi e ndiyam e yiyam. Wanaa ndiyam tan o wardi, ammaa o wardii e ndiyam e yiyam † fuu. *Ruhu Ceniido boo saaydinii ku'uje deen dum goonga, gam Ruhu woni goonga. ⁷ Ku'uje tati e caaydina Yeesu woni Almasiifu, ⁸ kanje ngoni : Ruhu e ndiyam e yiyam. Caaydaaku ma'aje boo no go'otum. ⁹ En doon njaba caaydaaku yimbe, ammaa caaydaaku Allah e buri semmbee, waato caaydaaku ngu o saaydini dow Biyiiko. ¹⁰ Goondindo *Bidde Allah fuu hebii caaydaaku nguun nder bernde muudum. Mo goondinaay Allah boo, laatini Allah pevoowo, gam o jabaay caaydaaku ngu Allah saaydini dow Biyum.

¹¹ Raa caaydaaku nguun : Allah hokkii en yonki dum faa abadaa, yonki duum o hokkirii en dum gada e Biyiiko. ¹² Gondudo e Bidde Allah fuu e woodi yonki duum. Mo waldaa e ma'ako boo, walaa yonki duum.

Yonki dum faa abadaa

¹³ Mi vinndanii on dum, onon goondinbe *Bidde Allah, gam tabbitinon on ngoodi yonki dum faa abadaa.

¹⁴ En tabbitinii o naney ko toriiden mo fuu, ko foti deydey e no o yidi. ¹⁵ Nde laatii emo nana do'aaje meeden, en tabbitinii en kebey ko toriiden mo fuu.

¹⁶ To neddo yi'ii banndum e wada hakke dum yaharataa mo e maayde, sey o toranoo mo Allah, Allah boo no hokkey mo yonki. E woodi hakke jahareydum e maayde. Mi vi'aay toroodon Allah gam badoowo iri hakke duum. ¹⁷ Kuude kallude fuu no hakke, ammaa wanaa hakke fuu yaharata neddo e maayde.

¹⁸ Eden anndi laatiibe bibbe Allah fuu tokkataa wadgo hakke. Bidde Allah e reeni be, gam to' *Ceydaan heb baawde dow mabbe.

† Ndiyam daam woni ndiyam *baptisma. Yiyam daam e holla maayde Yeesu.

¹⁹ Eden anndi en yimbe Allah, koo nde laatii yimbe duuniyaaru e nder junngo Ceydaan.

²⁰ Eden anndi boo, Bid'oo Allah warii hokkii en fahamu anndugo Allah goongaajo. Jo'oni en laatii haw-

tube e Goongaajo oon gada e 'Biyiiko Yeesu *Almasiifu. Kanko woni Allah goongaajo, kanko woni yonki dum faa abadaa. ²¹ Bikkon am, ngoddee gumkiiji !

2 Yahayya

Tindinoore

Go'oto nder almaajiri'en Yeesu bi'eteedo Yahayya bii Jabadi vinndi ngo'ol dereewol. O vinndii ngol hakkunde duubi tamaniin e jovi (85) e tasa'iin e jovi (95) baawo danyeeke Yeesu. Nder wakkaci duum Yahayya naywi. Kanjum wadi o noddiri hoore ma'ako ndottiijo, o noddiri goondinbe boo bikkon ma'ako.

Yahayya vinndii dereewol ngool gam vaggingo goondinbe, be cenndindira hakkunde ekkitinoobe goonga'en e fevoobe. O vi'i boo be ngidngidtira.

Tokkindirki haalaaji

Hinnoore (1-3)

Hollugo yidde (4-6)

Vagginoore dow ekkitinoobe fevoobe (7-11)

Hinnoore sakitiinde (12-13)

1 Miin ndottiijo *ikiliisiya vinndi ngo'ol dereewol yahago to Inna wuro † cubaado Allah, e bibbe muudum be ngidmi e yidde goongaare. Wanaa miin tan yidi on, ammaa anndube goonga fuu e ngidi on, ² ko wadi wanaa miin tan yidi on, gam goonga e joodii nder berde meeden, ka joododoto e meeden boo faa abadaa. ³ Barkaa e yurmeende e jam ivoydum to Allah *Baabiraawo e Biyum Yeesu *Almasiifu laatano en, faa njoodooden nder goonga e yidde.

Yidde Goongaare

⁴ Mi nanii beldum korey nde tawmi e woodi bibbe maada tokkuba goonga noon no *Baabiraawo vi'i mbaaden. ⁵ Jo'oni, Inna wuro gidaado, emi toro maa ngidngidtiree. Ko mbinndanmaami wanaa dum dooka kesa, dum dooka ka ngoonnooden ila arande. ⁶ Yidde goongaare woni tokkugo dookaaji Allah. Kanka woni dooka ka nandon ila arande, waato njoodoodon nder yidde.

† Inna wuro oon e bibbe muudum dum ikiliisiya.

⁷ Majjinoobe yimbe duudbe cankitake nder duuniyaaru. Be calake saaydingo Yeesu *Almasiifu warii laatake neddo. Ekkitinirdo noon fuu o majjinoowo, o ganyo Almasiifu. ⁸ Ndeenee ko'e moodon gam to' on majjin nafuuda kuugal meeden, faa kebon biya moodon fuu. ⁹ Mo joodaaki nder ekkitinol Almasiifu, ammaa besdi goddum dow ma'agol, waldaa e Allah. Joodiido nder ekkitinol ngool fuu e wondi e Baabiraawo e *Biddo boo. ¹⁰ To goddo warii e wa'ajina on ekkitinol feere, to' on njabbo mo nder gure moodon, to' on kinnu mo boo. ¹¹ Gam kinnudo mo fuu, hawtii e ma'ako nder kuugal ma'ako kallungal.

Kinnooje cakitiide

¹² Emi woodi ko ngidmi vi'igo on duuddum, ammaa mi yidaa vinndango on dum e dereewol. Emi yidi wargo to moodon, mboliden honnduko e honnduko, gam velvelo meeden heeva.

¹³ Bibbe bannda debbo †† mo Allah subi e kinnu maa.

†† Bibbe bannda debbo e yidi vi'igo ikiliisiya ngonka to binndudo dereewol ngool woni.

3 Yahayya

Tindinoore

Go'oto nder almaajiri'en Yeesu bi'eteedo Yahayya vinndi ngo'ol dereewol. O vinndii ngol hakkunde duubi tamaaniin e jovi (85) e tasa'iin e jovi (95) baawo danyeeke Yeesu. O vinndii ngol yahago to aardiido ikiliisiya bi'eteedo Gaayus. Nder dereewol ngool Yahayya manii Gaayus, gam kuude boodde de o nani emo huwa. O vagginii mo boo dow goddo bi'eteedo Diyooterefes, mo jabaay bolle Yahayya.

Tokkindirki haalaaji

Hinnoore (1-4)

Manoore Gaayus (5-8)

Diyooterefes e Demetiriyus (9-12)

Hinnoore sakitiinde (13-15)

¹ Miin ndottiijo *ikiliisiya vinndi dereewol ngo'ol yahago to higo am Gaayus, mo ngidmi e goonga. ² Gidaado am, emi wada do'aare gam maada, faa tawee a joodii jam nder koo dume fuu, waato a jamo nder ruhu e banndu. ³ Nde wobbe banndiraabe ngari, ngeccii yam no tokkirdaa goonga, e no kuutinirdaa ka, dum velii yam korey. ⁴ Nango bikkon am e tokki goonga, kam buri velgo yam.

Yahayya manii Gaayus

⁵ Gidaado am Gaayus, kuude boodde de kuwandaa banndiraabe goondinbe †, be anndudaa e be a anndaa fuu, ede kolla a koolniido. ⁶ Yimbe been ngarii nder *ikiliisiya, be ngeccake yidde nde kolludaa be. Yah yeeso e vallugo iri yimbe been nder jahaale mabbe, fodde ko velata Allah. ⁷ Gam nde be mbadata jahaangal mabbe dow wa'ajingo innde *Almasiifu, be ndaaraay ballal e yimbe be ngoondinaay. ⁸ Gam ma'ajum enen goondinbe e haani njabbooden iri yimbe been, gam laatooden huudoobe e mabbe nder anndingo goonga Allah.

Diyooterefes e Demetiriyus

⁹ Mi vinndanii *ikiliisiya ngonka to maada dereewol, ammaa Diyooterefes jabaay bolle am sam, gam emo

† Banndiraabe been ngoni wa'ajotoobe *Habarū Beldum.

yidi laataago aardiido dow moodon. ¹⁰ Gam ma'ajum, to mi warii mi vannginey ko o wadata, waato peve e bolle kallude de o volvi dow amin. Naa kanjum tan o wadata : o jabbataako banndiraabe hodbe, kadimaa yidbe jabbaago be maa, emo hada dum'en, o vurtina dum'en nder ikiliisiya.

¹¹ Gidaado am Gaayus, ta'a yemmin wadgo halleende, ammaa huu ko voodi. Badoowo ko voodi fuu, no neddo Allah, ammaa badoowo ko halli anndaa Allah. ¹² Demeetiriyus hollii o neddo goongaajo, goonga boo e saaydina mo. Yimbe fuu e caaydina ko voodi dow ma'ako. Minon boo, emin caaydanoo mo, eda anndi boo caaydaaku amin no goonga.

Hinnoore sakitiinde

¹³ Ko ngidmi vi'igo ma e duudi, ammaa mi yidaa vindingo dum dow dereewol. ¹⁴ Emi yidi yi'igo ma ko badii, gam mboliden honnduko e honnduko, to dum hebake.

¹⁵ Jam wonda e maada. Yidaabe maada wonbe do'o e kinnu maa. Hinno higoobe amin wonbe doon fuu, go'oto-go'oto mabbe.

Yahuuda

Tindinoore

O'o Yahuuda binndudo ngo'ol dereewol o minyoo Yeesu Almasiifu. O vinndii ngol hakkunde duubi settiin e jovi e settiin e joveedidi baawo danyeekei Yeesu. Dereewol Yahuuda e nanndi e dereewol Biiturus didabol. Yahuuda vinndii ngol gam o vaggina goondinbe dow e ekkitinoobe feboobe, vi'oobe e tokki Yeesu ammaa be tokkaay. O semmbidinii janngoobe ngol wonbe nder habre goondinki.

Tokkindirki haalaaji

Hinnoore (1-2)

Ekkitinoobe feboobe (3-16)

Vagginoore (17-23)

Do'aare sakitiinde (24-25)

1 Ngo'ol dereewol ivii to am, miin Yahuuda mac-cudo Yeesu *Almasiifu, mi minyiraawo Yaakuubu. Emi hinna on, onon noddaabe Allah, be Allah *Baabi-raawo meeden yidi, be Yeesu Almasiifu reeni. ² Allah duddinan on yurmeende muudum e jam muudum e yidde muudum !

Vagginoore dow ekkitinoobe fevoobe

³ Banndiraabe am yidaabe, emi yidnoo vinndango on korey dow kisndam kawtudam en, en fuu. Jo'oni mi yi'ii dum doole mi vinndana on, gam mi semmbidina berde moodon faa kabanon habre goondinki nde Allah halfini seniibe muudum nde wo'ore heyeynde yimbe jaamanuuji fuu. ⁴ Gam hallube nattii nder kawtal moodon e suudeefi. Ebe ngilloo wuurgo barkaa Allah, gam be keba laawol wadgo halleende, be calake Yeesu Almasiifu laamiido meeden e Jawmiraawo meeden. Halkere hallube been vinndaama nder *Deftere Seniinde ila ko neebi.

⁵ Jo'oni, emi yidi hiimtingo on ko anndudon : koo nde Jawmiraawo hisnunoo yimbe *Isiraa'iila nder lesdi *Misira, baawo doon o halkii wobbe mabbe, gam be ngoondinaay mo. ⁶ Kiimtee boo wobbe nder malaa'ika'en huultube keerol baawde de Allah hokki dum'en, be ngoorii jo'onde mabbe. Gam ma'ajum Jawmiraawo habbiri be geyyelle de faa abada, o omndi be nder nibre, faa yahago *nyannde-darngal nde o sernanta be. ⁷ Kiimtee yimbe Sodoma e Gomora e ci'e piliide dum'en. Kambe boo, be mbadii kama no malaa'ika'en been mbadi, be tokkii suunooji balli mabbe, be mbadii koo iri nguyee njeenu. Be kalkiraama yiite tabbitnge, gam faa be laato misaalu halketeebe e yiite nge faa abadaa.

⁸ Noon boo, ekkitinoobe fevoobe been e ngoodi koydi jahareydi be e nyiddingo balli mabbe, ebe njavoo baawde mawbe fuu, ebe kuda mawbe asama.

⁹ Koo Miikaa'iilu mawdo malaa'ika'en oon, hudraay

*Ceydaan noon, nde be ngeddotirnoo dow banndu *Muusa baawo maayde ma'ako. O feldaay mo haalaaji naawdi. Ko o vi'i mo woni : « Jawmiraawo sernane. »

¹⁰ Ammaa yimbe been e kuda ku'uje de be anndaa. Anndal ngal be ngoodi iri ngal diiwe ladde, kam halkata be. ¹¹ Kayco mabbe ! Be tokkii laawol Kaayinu bardo minyum. Be mbadii ko'e mabbe e fewre gam hebgo ceede, kama no Balaama wadno. Be kalkey kama no Koorra turtando Muusa halkiri. ¹² Gonki yimbe been nder moodon e nyiddina kawtal yidde moodon wakkaci nyaamdoton. Kambe be nyaamtarbe, yidanbe ko'e mu'en tan. Be nanndii e duule de ngalaa ndiyam de henndu laggata, be nanndii e ledde de ndimataa koo wakkaci dimgol ma'aje, doofaade, baatde fu-fuu. ¹³ Ebe cankita kuude mabbe cementiide kama no boggi ndiyam maayo meccirta guufde e powle ma'ago. Be nanndii e kooode jiilotoode. Allah resanii be nibre burnde nibbugo, nde be mburtataako dum faa abadaa.

¹⁴ Enok † laatiido nder jaamaniiru joveedidabru nder danygol Aadamu wadii annabaaku mabbe ila ko neebi, o vi'i : « Raa Jawmiraawo doon warda e malaa'ika'en muudum seniibe dubuuje dubuuje ¹⁵ gam o sernana yimbe duuniyaaru fuu, o halka hallube gam kuude mu'en kallude, e haalaaji kalludi di be mbolvi dow ma'ako. »

¹⁶ Yimbe been be nyaamtotoobe, voytiroobe wobbe, ebe tokki suunooji mabbe kalludi, ebe mantaroo ko'e mabbe, ebe mana wobbe boo gam be keba ko be ngidi.

Ti'inee jogaago goondinki moodon

¹⁷ Ammaa onon banndiraabe am yidaabe, kiimtee haalaaji di lilaabe Jawmiraawo meeden Yeesu *Almasiifu mbi'inoo on. ¹⁸ Be mbi'i : « Nder wakkaci cakito-

† Enok oon wanaa dum Enok bii Kaayinu, ammaa dum bii Ciitu. Fuddoode 5.18-24

toodum yimbe tokkuba gidaadi mu'en kalludi no ngarey, njaltinira on. » ¹⁹ Kambe ngonni senndoobe yimbe, ebe tokki nyumooji duuniyaaru tan, be ngalaa *Ruhu Allah. ²⁰ Ammaa onon banndiraabe am yidaabe, cemmbidee nder goondinki moodon ceniiki, toree Allah nder baawde *Ruhu Ceniido. ²¹ Tabbitee nder yidde Allah, mbaadee tammunde moodon dow Jawmiraawo meeden Yeesu Almasiifu. Nder yurmeende ma'ako o hokkey on yonki dum faa abadaa. ²² Njurminanee wadoobe cekkaa, ²³ mburtinee wobbe nder yi-

† 2 Biiturus 3.3

ite, kisnee be. Njurminanee wobbe boo, ammaa kakkilee gam to' on ndaabo hakke mabbe.

Yettoore

²⁴ Allah e waawi reengo on gada e fergere, faa o yotina on nder teddungal ma'ako, on ngalaa feloore on keevi velvelo. ²⁵ Kanko woni Allah go'oto kishirido en gada e Yeesu *Almasiifu Jawmiraawo meeden. Teddungal e manngu e laamu e baawde laatanoo mo, ila ndeenno e jo'oni e faa abadaa abadin. Aamiin !

Wahayu Yahayya

Tindinoore

Nde'e deftere vi'eteende Wahyu Yahayya, dum Yahayya go'oto nder almaajiri'en Yeesu sappo e dido vinndi nde. Edum tammii deftere ndeen vinndaama duubi hemre (100) baawo danyeeeki Yeesu. Wakkaci duum goondinbe Yeesu e njara torraa gam goondinki mabbe. Yahayya e nder goondinbe be laamiibe Rooma torrata. O yaharaama ngodndi lesdi ngonndi caka ndiyam, sabu o wa'ajinii habaru Jawmiraawo. Toon o vinndi deftere ndeen.

Deftere ndeen vinndiraaka e bolle boovaade, bolle nde de vinndiraa e nanndi e ganayeeje. Nde duuddum bolle deftere ndeen dum bolle cuudiide. Raa misaalu : to dum volvi dow koode joveedidi, ma'ana ma'ajum woni malaa'ika'en. Koo boo nder suura didi aaya sappo (2.10) malaa'ikaajo vi'i be mba'dey balde sappo nder kaso, dum yidaay vi'igo dum balde sappo deydey, ammaa ko dum yidi vi'igo woni dum wakkaci goondum timmoode, koo to edum juutii.

Deftere Wahyu vinndaama gam semmbidingo goondinbe. Be munyana torraa ka be njarata fuu, be mbada tammunde mabbe dow bittoyki Yeesu, wakkaci o vittoyta e teddungal. Deftere ndeen e holla ko warata nyannde-jahango, e no dum halkirta saliiibe tokkugo Yeesu tokki Ceydaan. Kadimaa ende holla no dum hisnirta goondinbe Yeesu, wadbe jo'onde voodnde yeeso Allah.

Deftere ndeen e saawi fii tatum. Aran ende holla Laamu Jawmiraawo e Almasiifu muudum. Didabum, ende holla laamu Ceydaan kallungu nder duuniyaaru, e no o torrirta goondinbe Yeesu. Tatabum, koo moye gondo nder duuniyaaru e koo dume ko woni nder ma'aru no yi'ey bittoyki Yeesu. Kadimaa duuniyaaru re'ataa, sey to o vittoyii gam o sernana ndu. Faa hannde deftere ndeen e saawi ko wadi ndeenno, e ko wadata jo'oni, e ko wadata do'o yeeso, waato nyannde timmoode duuniyaaru.

Tokkindirki haalaaji

Tindinoore dow nde'e deftere (1.1-3)

Hinnoore yahago to ikiliisiyaaji gondi nder ci'e joveedidi (1.4-8)

Almasiifu vannganii Yahayya (1.9-3.22)

Cujjidanki Allah toon dow (4.1-11)

Deftere e takkande joveedidi (5.1-8.5)

Luwe joveedidi (8.6-11.19)

Mbo'oga e debbo, e diiwe didi kallude (12.1-13.18)

Wahayuuji feere-feere (14.1-15.8)

Tummude huunyere Allah (16.1-21)

Halkugo si'ire Babiila e hebgo jaalorgal dow ndiiwri kallundi e annabijjo fewre e Ceydaan (17.1-18.24)

Gimi maaltugo Allah e juulde koobgal Njawdiri (19.1-21)

Nyannde-jahango (20.1-15)

Asama kesum e duuniyaaru hesru e si'ire Urusaliima hesre (21.1-22.5)

Bittoyki Yeesu Almasiifu (22.6-21)

¹ Nde'e Deftere e saawi wahayu dum Allah holli Yeesu Almasiifu, gam holla maccube muudum ko badii wargo. Yeesu lili malaa'ikaajo muudum to maccudo muudum Yahayya, gam o yecoo mo fii duum. ²Yahayya boo saaydake koo dume ko yi'i dum voliinde Allah, e goongaaji di Yeesu holli mo. ³Barkaa no laatanto janngeydo nde'e deftere annabaaku. Barkaa no laatanto nanbe ko vinndaa nder nde'e deftere tokki dum. Gam wakkaci fii duum vanngata badake.

Kinnooje gam ikiliisiyaaji gondi ci'e joveedidi

⁴ Miin Yahayya, emi vinndana goondinbe wonbe ci'e joveedidi gonde nder lesdi Aasiya.

Allah gondo ndeenno e jo'oni e do'o yeeso, e ruhuyji joveedidi gondi yeeso joodorgal laamu ma'ako, ⁵ e Yeesu *Almasiifu caayduujo koolaado mbarkidina on, kokka on jam. Yeesu o arano e ummitaago nder maaybe, o laamiido laamiibe duuniyaaru.

Kanko yidi en, o rimdini en e hakkeeki meeden gada e yiyam ma'ako. ⁶ O laatini en yimbe ma'ako e *aardi-

ibe diina huwanoobe Allah Baaba ma'ako. Teddungal e baawde laatanoo mo faa abadaa. Aamiin.

⁷ « Rah, emo wara nder duule, †

koo moye no yi'ey mo,
faa maa e warbe mo ††.

Yimbe duuniyaaru fuu

no mboyey gam bittoyki ma'ako ! » †

Goonga, dum wadey. Aamiin.

⁸ Allah Jawmu baawde vi'i :

« Miin woni Alfaa e Omeega, waato fuddoode e timmoode. » ††

« Miin woni ndeenno e jo'oni e do'o yeeso. » ††

Almasiifu vannganii Yahayya

⁹ Miin Yahayya banndii on, kawtudo e moodon torraaji e laamu Yeesu *Almasiifu, munyduo e moodon munyal ma'ako, mi yaharaama lesdi ngonndi caka ndiyam, mbi'eteendi Patamos. Mi yaharaama toon gam mi wa'ajinii voliinde Allah, mi hokkii habaru Yeesu. ¹⁰ Nyannde alat, *Ruhu Allah jippoyii dow am, baawo am nanmi wofnde voliinde semmbidnde, kama duudaango luwal. ¹¹ Voliinde ndeen e vi'a :

— Ko ngiidaa, vinndu dum nder deftere, lildaa nde *ikiliisiyaaji gondi nder ci'e joveedidi, waato Efesu e Samirna e Pergame e Tiyaatira e Sardis e Filadelfiya e Lawdikiya.

¹² Sey ngaylitiimi gam mi yi'a bolvaneydo yam. E gaylitaaki am, sey ngi'imi fitilaaji joveedidi di jiinaariya.

¹³ Caka fitilaaji diin, ngi'imi goddo kama *Bii-Neddo e bornii kolte juutde faa e teppe, emo taadii taadorde jiinaariya e wabaare ma'ako. ¹⁴ Hoore ma'ako e gaasa ma'ako e ranni tar kama hottollo, tar kama nyaalal, gite ma'ako boo kama demngal yiite. ¹⁵ Kosde ma'ako e delkitoo kama njamndi mbodeeri ngoggaandi, ndi dum defi nder yiite vayildu, voliinde ma'ako kama iido nyaardu ndiyam duuddam. ¹⁶ Emo jogii koode joveedidi e junngo ma'ako nyaamo, kaafahi belki ki mbeldiiji didi e vurtoyoo nder honnduko ma'ako. Yeeso ma'ako e ranni tar kama naange caka nyalawma.

¹⁷ Nde ngi'imoomi, sey ndo'iimi yeeso ma'ako kama maaydo. Ammaa o yowani yam junngo ma'ako nyaamo. O vi'i :

— Ta'a hul. Miin woni arano, miin woni cakitiido, ¹⁸ miin woni mo yonki ! Ndeenno mi maayii, ammaa jo'oni emi woodi yonki dum faa abadaa abadin, emi woodi baawde dow maayde e Laahira. ¹⁹ Gam ma'ajum, vinndu ko ngiidaa, ko wadata jo'oni, e ko wadata do'o yeeso. ²⁰ Ammaa jo'oni, raa ma'ana sirri koode joveedidi de ngiidaa nder junngo am nyaamo, e fitilaaji jiinaariya joveedidi di ngiidaa : koode joveedidi deen ngoni malaa'ika'en ikiliisiyaaji gondi ci'e joveedidi, fitilaaji joveedidi boo dum ikiliisiyaaji joveedidi.

† Daaniyel 7.13 ; Matta 24.30 ; Markus 13.26 ; Luka 21.27 ; 1 Tesaloonika'en 4.17 †† Yahayya 19.34 † Jakariya 12.10 ; Matta 24.30.

†† Wahayu 21.6 ; 22.13 ; Ecaaya 44.6 †† Burtaaki 3.14

Lilal gam Efesu

2 — Vinndan malaa'ikaajo *ikiliisiya ngonka si'ire Efesu vi'igo :

Raa lilal gada to jogiido koode joveedidi e junngo muudum nyaamo, jahoowo caka fitilaaji jiinaariya joveedidi :

² « Emi anndi kuude maada e ti'inaare maada e munyal maada nder torraaji. Emi anndi a munyantaa hal-lube. Kadimaa a godake vi'oobe ko'e mu'en no *lilaabe, ammaa be laataaki lilaabe, a tawii be fevoobe.

³ « Emi anndi a woodi munyal, a nattii torraaji kalludi gam am, e noon fuu a somaay. ⁴ Ammaa raa ko peldeyamaami : a woorii yidde maada nde ngoonnodaa aran. ⁵ Hiimta gada toye ndo'idaa. Tuub, waf ko mbadeynodaa ndeenno. To naa noon, mi warey, mi ita fitila maada to ka resino, to nii a tuubaay. ⁶ Ammaa a woodi fii boodfum go'otum dum mbadataa, a wanyii kuude Nikola'en, ††† noon no nganyrumi de.

⁷ « Mo nofru nanooru fuu, sey nana ko *Ruhu Allah vi'ata ikiliisiyaaji. Jaaliido fuu, mi woorey dum nyaama bikkon lekki yonki gonki nder aljanna. »

Lilal gam Samirna

8 — Vinndan malaa'ikaajo *ikiliisiya ngonka si'ire Samirna vi'igo :

Raa ko arano e cakitiido, maaynoodo ummitii, vi'i :

⁹ « Emi anndi torraa maada e cooyndam maada, ammaa e noon fuu a diskudo. Emi anndi haala kalluka ka yimbe mbolvata dow maada. Yimbe been e mbi'a no *Yahuudu'en, ammaa naa dum noon, be yimbe *Ceydaan. ¹⁰ Ta'a hul torraa ka njarataa do'o yeeso. Rah, Ibiliisa siryake wadgo wobbe moodon nder kaso, gam dum jarraboo on, on mbadey balde sappo on njara torraa kalluka. Ammaa koo to dum warey on, njogee ko kooliidon. Miin boo mi hokkete yonki, ki laatanomaa giifol jaalorgal.

¹¹ « Mo nofru nanooru fuu, sey nana ko *Ruhu Allah vi'ata ikiliisiyaaji. Jaaliido fuu, maayde didabre meemataa dum. »

Lilal gam Pergame

12 — Vinndan malaa'ikaajo *ikiliisiya ngonka si'ire Pergame, vi'igo :

Raa ko jogiido kaafahi ki mbeldiiji didi vi'i :

¹³ « Emi anndi to njoodidaa, eda joodii to *Ceydaan laamoto. E noon fuu, eda jogii innde am, a wooraay goondingo yam, koo wakkaci dum Antipas caayduuwo am koolaado waraa nder maada, yaayre to Ceydaan joodii.

¹⁴ « Ammaa e woodi fii sedda dum peldeyamaami. Nder maada e woodi wobbe tokkuba ekkitinol Balaa-ma. Kanko ekkitini Balak no ferginirta *Isiraa'iila'en, be nyaama ko hirsanaa gumkiiji fewre, be mbada njeenu.

††† Nikola'en anndaaka deydey, ammaa edum tammii dum diina feere.

¹⁵ Noon boo a woodi wobbe tokkuba ekkitinol Nikola'en. ¹⁶ Jo'oni tuub ! To naa noon, mi warey to maada naa ko neebi, mi warda be e kaafahi burtoytooki honnduko am.

¹⁷ « Mo nofru nanooru fuu, sey nana ko *Ruhu Allah vi'ata ikiliisiyaaji. Jaaliido fuu, mi hokkey dum nyaamdu *manna suudiindu. Kadimaa mi hokkey mo haayre ra-neere nde innde hesre vinndaa dow muudum. Walaa anndudo innde ndeen, sey kokkaado haayre ndeen. »

Lilal gam Tiyaatira

¹⁸ — Vinndan malaa'ikaajo *ikiliisiya ngonka si'ire Tiyaatira, vi'igo :

Raa ko *Bid'oo Allah mo gite muudum njalbirta kama demngal yiite, mo kosde muudum njalbirta kama njamndi mbodeeri ngoggaandi, vi'i :

¹⁹ « Emi anndi kuude maada, e yidde maada, e hool-naare maada, e ti'inaare maada, e ballal ngal mbaadanta wobbe. Emi anndi kuude maada de jo'oni burii de ndeenno.

²⁰ « Ammaa raa ko peldeyamaami : eda munyana Jejabel, debbo bi'eydo hoore muudum no *annabiijo. Emo majjina maccube am, emo ekkitina be wadgo njeenu e nyaamgo teewu cakkanaangu gumkiiji. ²¹ Mi hokkii mo wakkaci gam o tuuba e njeenu ngu o wadata, ammaa o salake tuubgo. ²² Gam ma'ajum mi nyawney mo nyawu kallungu. Be o wa'adata njeenu boo, to ngooraay wadgo iri kuude deen, mi torrey be torraa kalluka. ²³ Mi warey tokkuba mo. Ndeen ikiliisiyaaji fuu no anndey miin woni anndudo nyumooji yimbe, e etoowo ko woni nder berde mabbe. Mi biyoto koo moye moodon deydey e kuugal muudum.

²⁴ « Ammaa onon goondinbe horiibe be si'ire Tiyaatira, be tokkaay ekkitinol ngool, be tokkaay ko wobbe mbi'ata : sirri Ceydaan luggudum, emi vi'a on : mi yowantaa on godngal donngal. ²⁵ Njogee ko ngoondon bood'dum, faa mi vittoya.

²⁶ Jaaliido, badeydo ko mbi'imi faa yahago timmoode, mi hokkey mo laamu dow leyyi duuniyaaru. ²⁷ O laamoranto be e sawru njamndi, o fusa be kama gaheeje lobokke. ²⁸ Kadimaa mi hokkey mo hoodere fajiri. ²⁹ Mo nofru nanooru fuu, sey nana ko *Ruhu Allah vi'ata ikiliisiyaaji. »

Lilal gam Sardis

3 — Vinndan malaa'ikaajo *ikiliisiya ngonka si'ire Sardis, vi'igo :

Raa ko jogiido ruhuuji Allah joveedidi e koode joveedidi vi'ata :

« Emi anndi kuugal maada, edum yi'a kama a woodi yonki, ammaa a maaydo. ² Umma daraa ! Vo'in ko horani maa, sabu dum badake waatgo, gam mi yi'ii kuude maada keevaay yeeso Allah am. ³ Gam ma'ajum, hiimta ko nandaa e ko ekkitinedaa, tokku dum, tuub gada e hakkeji maada. Kul a ummaaki, mi vittoyey nder wakkaci dum a tammaaki kama gujjo. Kadimaa a anndataa wakkaci dum ngaraneymaami. ⁴ Ammaa faa

jo'oni e woodi yimbe maada sedda nder si'ire Sardis, be tuninaay ko'e mu'en e wadgo hakke. Be bornoto kolte daneeeje, be njahada e am, gam be potii wadgo noon.

⁵ « Jaaliido fuu no bornoto kolte daneeeje, kadimaa mi molmataa innde ma'ako nder Deftere yonki. Mi vi'ey kanko dum mo am, yeeso Baaba am e yeeso malaa'ika'en muudum. ⁶ Mo nofru nanooru fuu, sey nana ko *Ruhu Allah vi'ata ikiliisiyaaji. »

Lilal gam Filadelfiya

⁷ — Vinndan malaa'ikaajo *ikiliisiya ngonka si'ire Filadelfiya vi'igo :

Raa lilal gada to oon ceniido, goongaajo, jogiido omtirgel *Dawda. To o omtii dammugal, walaa omndeydo ngal, to o omndii ngal, walaa omteydo ngal.

⁸ « Emi anndi kuude maada. Rah, mi dalanii ma dammugal e omtii, walaa baawaydo omndugo ngal. Emi anndi a semmbidaa, ammaa e noon fuu a tokkii ko mbi'imi, a salaaki vi'igo a goondindo yam. ⁹ Ben doon wonbe nder yimbe *Ceydaan, vi'oobe no *Yahuudu'en, ammaa be pevey, mi wadey be ngara be ndic-coo yeeso maada, ndeen be annda emi yid maa.

¹⁰ Gam a yoofaay munyal ngal mbi'imi mbaadaa e bernde semmbidnde, miin boo mi hisnete e torraa ngaraneyka duuniyaaru, gam godaago yimbe ma'aru fuu. ¹¹ Emi wara naa ko neebi. Joga goondinki maada bood'dum, gam to' goddo te'ete laada jaalorgal maada.

¹² « Jaaliido fuu, mi laatiney dum danngaral *Wuro Allah am Seniingo, o fudditataa vurttaago wuro ngoon. Mi vinndey innde Allah am dow ma'ako e innde si'ire muudum *Urusalima hesre jippooytoonde gada to Allah am. Kadimaa mi vinndey innde am hesre dow ma'ako. ¹³ Mo nofru nanooru fuu, sey nana ko *Ruhu Allah vi'ata ikiliisiyaaji. »

Lilal gam Lawdikiya

¹⁴ — Vinndan malaa'ikaajo *ikiliisiya ngonka si'ire Lawdikiya, vi'igo :

Raa lilal gada to oon bi'eteedo Aamiin, caayduujo goongaajo, koolaado, mo Allah tagiri koo dume gada e muudum :

¹⁵ « Emi anndi kuude maada, a feewaa a wulaa. Vi'eenoo a laatino peewdo koo guldo ! ¹⁶ Ammaa gam a laatii caka-caka, a wulaa a feewaa, mi tuutete. ¹⁷ Eda vi'a : Mi diskudo, emi woodi jawdi, walaa ko ndullumi. Ammaa a anndaa a tampudo, a jurminiido, a cooydo, a bumdo, a suhuraaki. ¹⁸ Gam ma'ajum emi hokku maa caawara : sood jiinaariya labbiniraandi yiite to am, gam ndiskaa, sood kolte daneeeje cuhurodaa, gam cud-daa semteende maada, sood nebbam molmanaa gite maada, gam kebaa ngi'a. ¹⁹ Be ngidmi peleyi, kambe lelteymi. Gam ma'ajum, yawda tuub. ²⁰ Rammi darii e dammugal, emi silminoo. Koo moye nani voliinde am, omti dammugal, mi nattey mi nyaamda e ma'ako, kanko boo o nyaamdey e am.

²¹ « Jaaliido fuu no laamodoto e am nder laamu am, noon no kebrumi jaalorgal laamodiimi e Baaba am nder laamu muudum. ²² Mo nofru nanooru fuu, sey nana ko *Ruhu Allah vi'ata ikiliisiyaaji ! »

Dammugal omtiingal toon dow

4 Baawo ma'ajum mi raari, sey ngi'imi godngal dammugal e omtii toon dow. Voliinde nde nanoomi arande nanndunde e duudaango luwal vi'i :
— Yeentoy do'o, mi hollu maa ko wadata do'o yeeso.
² Doon e doon *Ruhu Allah jippoyii dow am, sey ngi'imi joodorgal laamu toon dow, godfo e joodii dow ma'agal. ³ Joodiido oon e delkitoo kama haayre yaspa, emo vo'oji kama haayre sardis. Timotimoongal delkito-toongal kama haayre imiraadi e filii joodorgal ngaal. ⁴ Ha'ade joodorgal ngaal e woodi godfo joodorde aciriin e nayi (24), ede pilii ngal. Wobbe ndotti'en aciriin e nayo (24) e njoodii dow ma'aje, ebe bornii kolte daneeye, ebe ngiifii giifi jiinaariya. ⁵ Mayye e hooloo, palmaali mbadi ga vurtoyaago e joodorgal ngaal. Kadi-maa fitilaaji joveedidi e kubbi yeeso ma'agal, fitilaaji diin ngoni ruhuuji Allah joveedidi. ⁶ Yeeso joodorgal ngaal e woodi goddum nanndudum e maayo delkito-toongo kama daarorgal.

Kadimaa e woodi godfo tagle nayi de yonki, de gite koo toye, baawo e yeeso, ede pilii joodorgal ngaal koo nduye vuttudu. ⁷ Tagaadi arandi e nanndi e mawndu, didabri e nanndi e ngaari, tatabri e woodi yeeso kama ngo neddo, nayabri e nanndi e dutal piirngal. ⁸ Den doon tagle nayi de yonki, koo ndiye e woodi biyeeli joveego'o. Ede ngoodi gite e banndu koo toye. Jemma e nyalawma de ngoorataa yimgo, ede mbi'a :

« Ceniido, ceniido, ceniido,
Allah Jawmiraawo Jawmu Baawde,
kanko woni ndeenno e jo'oni e do'o yeeso ! »

⁹ Koo ndeye nde tagle de yonki ngimi gimol maaltugo e teddingo e yettugo oon joodiido dow joodorgal, mo yonki faa abadaa, ¹⁰ sey ndotti'en aciriin e nayo (24) been ndiccoo yeeso joodiido dow joodorgal ngaal, be maalta oon mo yonki faa abadaa, be ndesa giifi mabbe yeeso joodorgal ngaal, ebe mbi'a :

¹¹ « Yaa Jawmiraawo Allah amin,
a fotii mawnineego,
darajja e teddungal e baawde fuu, aan jeyi dum,
gam aan tagii koo dume,
e yidde maada dum tagaa, dum joodii. »

Deftere e potdo omtugo nde

5 Vuttudu junngo nyaamo joodiido dow joodorgal laamu, mi yi'ii wodnde deftere vinndaande nder e yaasi, nde omndaa nde takkaa takkande joveedidi.

² Ndeen ngi'imi godfo malaa'ikaajo cemmibidfo, o towni voliinde o vi'i :

— Moye foti takkitgo takkande nde'e deftere, omta nde ?

³ Ammaa dum hebaay koo go'oto potdo omtugo deftere ndeen, koo raara nder ma'are, koo toon dow,

koo nder duuniyaaru, koo nder maaybe. ⁴ Mi voyii bojji naawdi, gam dum hebaay potdo omtugo deftere ndeen, hakko raara nder ma'are. ⁵ Sey go'oto nder ndotti'en been vi'i yam :

— Woor voygo. Raa mawndu lenyol Yahuuda asngol Dawda hebii jaalorgal, o takkitey takkande joveedidi deen, o omta deftere ndeen.

⁶ Ndeen ngi'imi godndi *Njawdiri e darii ha'ade joodorgal ngaal. Tagle nayi de yonki e ndotti'en been e pilii ndi. *Njawdiri ndiin kama ndi hirsanooma. Endi woodi luwe joveedidi e gite joveedidi, kanje ngoni ruhuuji Allah joveedidi lilaadi nder duuniyaaru fuu.

⁷ Njawdiri ndiin yahi jabi deftere ndeen e junngo nyaamo joodiido dow joodorgal oon. ⁸ Nde ndi jabi deftere ndeen, tagle nayi de yonki deen e ndotti'en aciriin e nayo (24) ndicci yeeso ma'ari. Koo moye mabbe e jogii moolooru e tummade jiinaariya heebnde urdi mbelndi, kayri woni do'aaje yimbe Allah.

⁹ Be ngimi gimol kesol ebe mbi'a :

« A fotii hooygo Deftere ndeen
takkitaa takkande ma'are,
gam a waranooma,
gada e yiyyam maada coottanidaa Allah yimbe
gada e koo ngole lenyol, e koo ngale demngal, e koo beye yimbe, e koo ndiye lesdi.

¹⁰ A laatinii be laamiibe e *aardiibe diina, gam be kuwana Allah meeden,*

be laamanoo duuniyaaru. » †

¹¹ Baawo doon mi raari, mi nanii bolle malaa'ika'en duudbe, duudal mabbe walaa keerol. Ebe pilii joodorgal ngaal e tagle de yonki e ndotti'en been.

¹² Malaa'ika'en e ngima e semmbee, e mbi'a :

« Njawdiri mbaranoondi ndiin,
ndi fotii hebgo baawde, e risku,
e hikima, e semmbee,
e teddungal, e darajja, e maalteego ! »

¹³ Ndeen nanmi koo deye tagle gonde toon dow, e gonde nder duuniyaaru, e lees lesdi, e nder ndiyam, e ko woni nder ma'ajum fuu e yima e vi'a :

« Maaltoore, e darajja, e teddungal, e baawde
laatanoo joodiido dow joodorgal ngaal,
kam e Njawdiri faa abadaa ! »

¹⁴ Tagle nayi de yonki deen mbi'i :

— Aamiin !
Sey ndotti'en been ndicciijidani Jawmiraawo.

Takkande joveedidi

6 Ndeen ngi'imi *Njawdiri ndiin takkitii go'o nder takkande joveedidi deen. Sey nanmi go'o nder tagle nayi de yonki deen noddii e semmbee kama hoolo falmaango, vi'i :

— Waroy !

² Nde ndaarmi, sey ngi'imi puccu ndaneewu ! Gondfo dow ma'agu e jogii bakaahi, o hokkaa giifol. O jaaliido, o vurtii gam o besda jaalaago.

³ Nde Njawdiri ndiin takkiti takkannde didabre, sey nanmi tagaadi ndi yonki didabri vi'i :

† Burtaaki 19.6 ; Wahayu Yahayya 1.6.

— Waroy !

⁴ Sey puccu mbodeewu coloy vurtoyii. Gondo dow ma'agu vi'aa itta jam nder duuniyaaru, gam yimbe mbarmbartira. O hokkaa kaafahi makki.

⁵ Nde Njawdiri ndiin takkiti takkannde tatabre, sey nanmi tagaadi tatabri ndi yonki vi'i :

— Waroy !

Nde ndaarmi, sey ngi'imi puccu baleewu ! Gondo dow ma'agu e jogii etrudum e junngo. ⁶ Sey nanmi goddum kama voliinde e vurtoyoo hakkunde tagle nayi de yonki deen, ende vi'a :

— Etergel alkamaari go'otel no soodete ceede kuugal nyanndeere wo'ore. Eterkon gawri taton no coodete ceede kuugal nyanndeere wo'ore. Ammaa ta'a vonnu nebbam jaytunje koo *innaboojam.

⁷ Nde Njawdiri ndiin takkiti takkannde nayabre, mi nanii ngo'ori nder tagle nayi de yonki vi'i :

— Waroy !

⁸ Ndeen ngi'imi puccu puru. Innde gondo dow ma'agu Maayde, Laahira e tokkiri mo baawo. Be kokkaa baawde dow feccere wo'ore nder cende nayi de duuniyaaru, gam be mbarda be kaafaaje e veelo hallungo e nyawuujji e diiwe ladde.

⁹ Nde Njawdiri ndiin takkiti takkannde jowabre, mi yi'ii yonkijji be dum wari gam dwtanaago voliinde Allah e wa'ajingo nde e goonga. Edi lees hirsirde. ¹⁰ Be yefti voliinde e semmbee, be mbi'i :

— Yaa Jawmiraawo Jawmu baawde, ceniido, goongaajo, sey ndeye cernanaa duuniyaaru, mba'atanodaa min, gam barki ki be mbari min ?

¹¹ Sey koo moye mabbe hokkaa koltal daneewal, be mbi'aa be poofa sedfa, faa nde dum hebbiti wargo goondinbe horiibe, higoobe kuugal mabbe, be dum wardata noon no dum wardi be.

¹² Nde Njawdiri ndiin takkiti takkannde jovego'oore, sey dum wadi dimmbaaki lesdi makki. Naange balwi kurum kama yulbe. Lewru vo'oji coloy kama yiyam.

¹³ Koode boo caamoyi, noon no bikkon yibbe caamrata to henndu semmbidndu dimmbii de. ¹⁴ Dow taggii noon no dum taggirta daago. Lesde gonde caka ndiyam e baamle fuu doofaa to ngonni. ¹⁵ Ndeen laamiibe duuniyaaru e aardiibe e mawbe soojeeji e riskube e woonbe baawde e maccube e rimbe cuudii nder luurooji e lees kaaye nder baamle. ¹⁶ Be mbi'i baamle e kaaye deen :

— Njanee dow amin, cuudon min e huunyere joodiido dow joodorgal laamu, kam e Njawdiri. ¹⁷ Gam nyannde huunyere mabbe hallunde warii. Moye waawata dadgo ?

Yimbe Isiraa'iila dubuuje hemre e arba'iin e nayo (144 000)

7 Baawo ma'ajum ngi'imi malaa'ika'en nayo e ndarii buttulli duuniyaaru nayi. Ebe paddii keni duuniyaaru nayi, gam to' di mbis dow lesdi, koo dow maayo, koo dow koo kiye lekki. ² Sey kadimaa ngi'imi goddo malaa'ikaajo e vurtoyoo gada fu'una, emo jogii ba'arudum caayda † Allah mo yonki. O towni voliinde, o

volvani malaa'ika'en nayo been, be Allah hokki baawde bonnugo duuniyaaru e maayo, ³ o vi'i :

— To' on mbonnu duuniyaaru, koo maayo, koo ledde. Ndeentee tawo faa min mbadana maccube Allah meeden caayda e tihide mu'en.

⁴ Sey nanmi duudal wadanaabe caayda been yaharii yimbe dubuuje hemre e arba'iin e nayo (144 000). Be fuu nder leyyi Isiraa'iila sappo e didi be ivi :

⁵ lenyol Yahuuda yimbe dubuuje sappo e dido (12 000),

lenyol Ruuben yimbe dubuuje sappo e dido (12 000), lenyol Gaad yimbe dubuuje sappo e dido (12 000),

⁶ lenyol Aaser yimbe dubuuje sappo e dido (12 000), lenyol Naftalim yimbe dubuuje sappo e dido (12 000),

lenyol Manasa yimbe dubuuje sappo e dido (12 000),

⁷ lenyol Simiyon yimbe dubuuje sappo e dido (12 000),

lenyol Leewi yimbe dubuuje sappo e dido (12 000), lenyol Isaakar yimbe dubuuje sappo e dido (12 000),

⁸ lenyol Jaabulon yimbe dubuuje sappo e dido (12 000),

lenyol Yusufu yimbe dubuuje sappo e dido (12 000), lenyol Bennyamin yimbe dubuuje sappo e dido (12 000).

Yimbe duudbe gada koo ngole lenyol

⁹ Baawo ma'ajum, mi raari, mi yi'ii yimbe duudbe be limataako. Yimbe been ivii gada koo ndiye lesdi, e koo ngole lenyol, e koo beye yimbe, e koo ngale demngal. Be fuu ebe ndarii yeeso joodorgal laamu, kam e *Njawdiri, ebe bornii kolte daneeje tar, ebe njogii lison dabiinooje e juude mabbe. ¹⁰ Be ilini e semmbee, be mbi'i :

— Kisndam ivii to Allah meeden joodiido dow joodorgal laamu e Njawdiri !

¹¹ Malaa'ika'en fuu e mawbe e tagle nayi goonde yonki e ndarii pilii joodorgal laamu ngaal. Be fuu be ndiccii be cujjidani Allah. ¹² Be mbi'i :

— Aamiin ! Maaltoore e teddungal e hikima e yettoore e manngu e baawde e semmbee laatanoo Allah meeden faa abadaa ! Aamiin.

¹³ Sey go'oto nder mawbe been yami yam, vi'i :

— Be'e yimbe borniibe kolte daneeje, dum beye ? Toye be ivi ?

¹⁴ Sey mbi'imoomi :

— Moodibbo, aan anndi.

O vi'i yam :

— Kambe ngonni ivoybe nder torraa kalluka. Be lohonirii kolte mabbe yiyam Njawdiri, de ndanni tar.

¹⁵ Kanjum wadi be ndarii yeeso joodorgal laamu Allah. Ebe kuwana mo jemma e nyalawma nder Wuro ma'ako. Joodiido dow joodorgal laamu oon no reeny be.

¹⁶ Be besdataa nango veelo, be besdataa domdugo. Naange koo guldum fudditataa fiigo be sam.

¹⁷ Gam Njawdiri ngonndi vuttudu joodorgal laamu no laatoto gaynaako mabbe. Kadimaa ndi yaharey be to

† Caayda do'o woni ma'ande hollugo goddo jeyi.

ndiyam yonki bulata. Allah boo no mooytey gondi mabbe fuu.

Takkannde joveedidabre

8 Nde *Njawdiri ndiin takkiti takkannde joveedidabre, sey ko woni nder asama fuu de"iti faro mintiiji talaatiin (30). ²Ndeen ngi'imi malaa'ika'en njoveedido dariibe yeeso Allah kokkaama luwe joveedidi.

³Goddo malaa'ikaajo wari darii yeeso to dum wulata urdi mbelndi, emo jogii tummude jiinaariya nde dum wulata urdi nder muudum. Dum hokki mo urdi duudndi, gam o hawrita ndi e do'aaje yimbe Allah, o sakka ndi dow wuldude urdi nde jiinaariya wonnde yeeso joodorgal laamu. ⁴Sey cuurga urdi ndiin ummii gada nder tummude nde o jogii, ndi hawrita e do'aaje seniibe, ka yahi yeeso Allah. ⁵Malaa'ikaajo oon hooyi tummude urdi ndeen, o hebbini nde yiite to dum wulata urdi mbelndi, o sankiti nge dow duuniyaaru. Ndeen palmaali palmi, hoolooji kooli, mayye mayyi, lesdi dimmbii.

Luwe nayi

⁶Ndeen malaa'ika'en njoveedido jogiibe luwe joveedidi been ciryii duudgo de.

⁷Malaa'ikaajo arano duudi luwal muudum, sey male-malleeje e yiite jillindirnge e yiyam ndufoyaa dow duuniyaaru. Yiite ngeen nyaami feccere wo'ore nder cende tati de duuniyaaru. Nge nyaami feccere wo'ore nder cende tati de ledde duuniyaaru e fudngooji.

⁸Nde malaa'ikaajo didabo duudi luwal muudum, sey dum feri goddum nder maayo nanndudum e vaamnde mawnde, e dum hubbi yiite. Feccere wo'ore nder cende tati de maayo ngoon laatii yiyam. ⁹Feccere wo'ore nder cende tati de diiwe maayo ngoon mbaati kadimaa feccere wo'ore nder cende tati de akale ndiyam gonde doon kalkii.

¹⁰Nde malaa'ikaajo tatabo duudi luwal muudum, sey wodnde hoodere yanoyi gada dow, ende nyaama yiite kama moorol ngol dum juumtorto, nde yani dow fecere wo'ore nder cende tati de celi maayo e to ndiyam buldoyta. ¹¹Innde hoodere ndeen « Kaaddum ». Nde haadni feccere wo'ore nder cende tati de ndiyam. Duudbe yarbe ndiyam daam maayi, gam kaaddum ma'ajam.

¹²Nde malaa'ikaajo nayabo duudi luwal muudum, sey dum fiyi feccere wo'ore nder cende tati de naange e lewru e koode, faa feccere wo'ore nder cende tati de jayngol naange e lewru e koode nibbi. Jemma e nyalawma boo majjini feccere wo'ore nder tati nde jayngol mu"en.

¹³Baawo ma'ajum, ngi'imi dutal e fiiri toon dow, sey nanmi e ngal vi'a e semmbee :

— On mboni ! On mboni ! On mboni, onon joodiibe nder duuniyaaru to malaa'ika'en tato horiibe nduudii luwe mu"en.

Luwal jovabal

9 Nde malaa'ikaajo njovabo duudi luwal muudum, sey ngi'imi hoodere ivoyii dow, nde yani nder duuniyaaru. Dum hokki nde omtirgel dammugal ngaska lugguka ka walaa keerol. ²Nde hoodere ndeen omti ngaska kaan, sey ngodka cuurga baleeha vurtoyii kama cuurga ngulu, ka balini naange e henndu kurum. ³Babbatti mburtii nder cuurga kaan, di cankitii nder duuniyaaru. Di kokkaa baawde torrugo kama jahe. ⁴Dum vi'i di to' di mbonnu geene koo ledde koo goddi fudngooji, sey nii yimbe be ngalaa caayda † Allah dow tihide mu"en tan. ⁵Di ngooraa di torra yimbe been torra kalluka faa lebbi jovi, ammaa to' di mbar be. Naawdum natki ma'aji e laatii kama naawdum natki jahe. ⁶Nder balde deen, yimbe no ngilloto maayde, ammaa be kebataa nde, be ngidey maaygo, ammaa maayde no nyaarey be.

⁷Babbatti diin e nanndi e pucci ciryaniidi konu. Dow ko'e ma'aji e woodi goddum ko nanndi e giifi jiinaariya, geese ma'aji e nanndi e de yimbe. ⁸Gaasa ma'aji e nanndi e ka debbo, nyiye ma'aji e nanndi e de mawndu. ⁹Edi bornii goddum nanndudum e toggohon njamndi e gabaaje ma'aji, sonnyo biyeeli ma'aji e nanndi e sonnyo pucci kabbaanaadi amalenke konu, edi nyaara ummanii konu. ¹⁰Edi ngoodi bokkorde pidooje kama de jahe. Bokkorde deen e ngoodi baawde nawnugo yimbe faa lebbi jovi. ¹¹Edi ngoodi laamiido laamantoodo di, kanko woni malaa'ikaajo ngaska lugguka ka walaa keerol. Innde ma'ako nder *ibraaninkoore woni Abadon, nder *helenankoore boo Apooliyon, waato Kalkoowo.

¹²Torraaji kalludi arani ngutake. Horii torraaji kalludi didi gareydi.

Luwal joveego'owal

¹³Nde malaa'ikaajo njoveego'oojo duudi luwal muudum, sey nanmi voliinde e vurtoyoo nder luwe nayi gonde buttuli to dum wulata urdi mbelndi nde jiinaariya, wonnde yeeso Allah. ¹⁴Voliinde ndeen vi'i malaa'ikaajo oon :

— Yoof ben doon malaa'ika'en nayo habbaabe e regorde maayo Eferaatis manngo !

¹⁵Sey dum yoofi malaa'ika'en nayo been, be dum siryii gam nde'e hitaande e ndu'u lewru e nde'e nyanndeere e du'um wakkaci, gam be mbara feccere wo'ore nder cende tati de yimbe duuniyaaru. ¹⁶Mi nanii duudal sojeeji waddiibe pucci wadii miliyooji keme didi. ¹⁷Nder wahayu duum mi yi'ii pucci e waddiibe di, ebe cuddiri gabaaje mabbe toggohon njamndi, mbo'ojukon coloy kama yiite, mbulambulahun, nareerihon. Koo nguye puccu e woodi hoore kama nde mawndu, kadimaa yiite e cuurga e noorngal e mburtoyoo nder konndude ma'aji. ¹⁸Feccere wo'ore nder cende tati de duuniyaaru mbardaa torraaji kalludi tati diin, waato yiite e cuurga e noorngal burtoytodum

† Caayda woni ma'ande.

nder konndude ma'aji. ¹⁹ Baawde ma'aji nder konndude e bokkorde ngoni. Bokkorde ma'aji e ngoodi ko'e kama de bo'ole, e ma'aje di nawnirta yimbe.

²⁰ Yimbe horiibe be torraaji diin mbaraay, be tuubaay be ngooraay ko be mbadi e juude mabbe. Be ngooraay sujjidango *ginnaaji e gumkiji di dum wa'ari jiinaariya koo ajurfaari koo njamndi mbodeeri koo haayre koo lekki. Di fuu di ngi'ataa, di nanataa, di njahataa. ²¹ Kadimaa be ngooraay wadgo war-hoore e raarnugo e njeenu e nguyka mabbe.

Malaa'ikaajo e dereewol

10 Baawo ma'ajum, ngi'imi goddo malaa'ikaajo cemmbidde e jippoyoo gada dow, emo vahanii duule. Timotimoongal e taarii dow hoore ma'ako, yeeso ma'ako e jalbitoo kama naange, kosde ma'ako nanndii e dangalle kubbude yiite. ² Emo jogii godngel deftel omtiingel e junngo ma'ako. O yaabi kosngal ma'ako nyaamal dow maayo, nanal boo dow lesdi. ³ O volvi e semmbee kama yuttaango mawndu. Nde o volvi, sey palmaali joveedidi no'otii e hoolo semmbidngogo. ⁴ Nde palmaali joveedidi diin kooli, sey nesmi vindugo, ammaa sey nanmi wodnde voliinde gada dow, nde vi'i :

— Ta'a vinndu ko palmaali joveedidi diin mbi'i, suud dum !

⁵ Ndeen malaa'ikaajo mo ngi'imi e darii dow lesdi e dow maayo yefti junngo muudum nyaamo dow. ⁶ O hunorii e innde Allah poofeydo faa abadaa, tagdo dow e lees e maayo e ko woni nder ma'ago fuu. O vi'i :

— Wakkaci horaaki kadin ! ⁷ To malaa'ikaajo njoveedidabo duudii luwal muudum, Allah no heb-biney sirri muudum, noon no o vi'inoo maccube ma'ako *annabo'en.

⁸ Ndeen besdumi nango voliinde nde nannoomi gada dow, nde besdi volvango yam, nde vi'i :

— Yah, njabaa ngel doon deftel omtiingel e junngo malaa'ikaajo dariido dow maayo e lesdi.

⁹ Sey njahami to malaa'ikaajo oon, mbi'imoomi o hokka yam deftel ngeel. Sey o vi'i yam :

— Jab ngel nyaam, ngel veley nder honnduko maada kama njuumri, ammaa ngel haadey nder reedu maada.

¹⁰ Sey njabmi ngel e junngo malaa'ikaajo oon nyaammi. Ngel laatii belngel nder honnduko am kama njuumri, ammaa baawo mi modii ngel, ngel laatii kaadngel nder reedu am. ¹¹ Sey dum besdi vi'igo yam :

— Doole besdaa wadgo annabaaku dow yimbe e leyyi e demde feere-feere e laamiibe duudbe.

Caaydu'en Allah dido

11 Ndeen dum hokki yam yommbal potnirgal nandungal e sawru, dum vi'i yam :

— Umma, yah fotnu *Wuro Allah Seniingo e to dum wulata urdi, limaa sujjidanoobe Allah wonbe nder ma'ago. ² Ammaa ta'a fotnu fiiliire wuro ngoon, woor nde, gam nde yoofanaama *leyyi di laataaki Yahu-

udu'en. Be njaabey si'ire seniinde e semmbee faa lebbi arba'iin e didi (42). ³ Mi hokkey caaydu'en am dido borniibe kolte pahatu kuugal wa'ajingo voliinde am, faa balde dubuu e keme didi e settiin (1 260).

⁴ Caaydu'en dido been ngoni ledde *jaytunje didi e fi-tilaaji didi dariidum yeeso jawmu duuniyaaru. ⁵ Giddo hallango be fuu, yiite no vurtoto nder konndude mabbe nge halka wanywanybe mabbe. Noon giddo hallango be fuu wardete. ⁶ Ebe ngoodi baawde hadgo iyoonde toba nder balde de be nga'ajinta voliinde Jawmiraawo. Kadimaa ebe ngoodi baawde wartirgo ndiyam yiyam. Ebe ngoodi boo baawde jippinango duuniyaaru koo iri kaye torraa kalluka nde be ngidi fuu.

⁷ Baawo be keynii ga'ajinki mabbe, ngodnga ndiwa kulniinga no vurtoto nder ngaska lugguka ka walaa keerol, nga haba e mabbe, nga jaaloo be, nga wara be.

⁸ Balli mabbe ngooree dow laawol si'ire mawnde † to Jawmiraawo mabbe waraa dow *gaafagal. Si'ire ndeen e soomree Sodoma e lesdi *Misira. ⁹ Yimbe gada koo ndiye lesdi e koo diye leyyi e koo deye demde no ngarey ndaara balli diin, faa balde tati e feccere, be kada di uveego. ¹⁰ Yimbe duuniyaaru fuu no naney beldum, be mbada juulde, be kokkindira caahuuji, gam annabo'en dido torrunoobe duuniyaaru been maayii. ¹¹ Ammaa baawo balde tati e feccere deen, sey poofde yonki ivoyde to Allah natti be, be ummii be ndarii. Kulol manngol nanngi koo moye giido be.

¹² Ndeen *annabo'en dido been nani wodnde voliinde semmbidnde gada dow e vi'a be :

— Yeenjoyee do'o !

Be yeenyi asama nder ruuldere, wanywanybe mabbe e ndarii ndaara. ¹³ Doon e doon lesdi dimmbii e semmbee, sey feccere wo'ore nder cende sappo de si'ire ndeen yibbii, yimbe dubuuje njoveedido kalki. Kulol manngol nanngi horiibe, be mawnini Allah mo dow.

¹⁴ Halkere didabre yabbake. Halkere tatabre e wara naa ko neebii.

Luwal joveedidabal

¹⁵ Malaa'ikaajo njoveedidabo duudi luwal muudum, sey dum nani wodnde voliinde semmbidnde gada dow e vi'a :

— Laamu duuniyaaru fuu laatake ngu Jawmiraawo meeden e Almasiifu muudum. O laamoto faa abadaa abadin.

¹⁶ Ndotti'en aciriin e nayo (24) joodiibe dow joodorde laamu mu"en yeeso Allah ndicci yeeso ma'ako, be cujjidani mo. ¹⁷ Ebe mbi'a :

« Yaa Allah Jawmiraawo, Jawmu baawde, aan woni jo'oni, aan woni ndeenno !

Min ngettii ma, gam a huutinirii baawde maada mawde

a jo"inii laamu maada.

¹⁸ Leyyi di anndaa ma kuunyi, ammaa huunyere maada warii.

† Si'ire mawnde ndeen woni Urusaliima.

Wakkaci sernango maaybe warii,
wakkaci biyaago *annabo'en maccube maada,
e seniibe, e huloobe innde maada,
mawbe e famarbe.
Wakkaci wadii nde kalkataa halkoobe duuniyaaru. »
¹⁹ Ndeen *Wuro Allah Seniingo wonngo dow omtii,
akootiwa alkawal yi'aa nder ma'ago. Sey mayye
mayyi, palmaali e diggaali e dimmbaaki lesdi mbaadi,
malemalleeje mawde tobi.

Debbo e mbo'oga mannga

12 Goddum kaayniidum kulniidum vanngi toon
dow. Goddo debbo e vahanii naange darii dow
lewru. Emo yiifii giifol ngol koode sappo e didi. ² O
gaamdo, emo diccii o danyey, emo voya gam
naawdum natakawre.

³ Kadimaa goddum kaayniidum kulniidum vanngi
toon dow. Dum ngodnga mbo'oga mbodeewa, nga
ko'e joveedidi e luwe sappo, hoore fuu e giifol
muudum. ⁴ Bokkorde ma'aga vuuvi feccere wo'ore
nder cende tati de koode, nga rufoyi de dow duu-
niyaaru. Nga wari nga darii yeeso on doon debbo
dicciido danya, gam nga nyaama binngel ma'ako doon
to o danyii ngel. ⁵ Ndeen o danyi biddo gorko
laamorantoodo duuniyaaru e sawru njamndi. Ammaa
biddo oon piiftaa yaharaa to Allah e joodorgal laamu
muudum. ⁶ Debbo oon nyaari, natti ladde yahi
wodnde yaayre to Allah siryanii mo. Toon o maraa faa
balde dubuu e keme didi e settiin (1 260).

⁷ Sey konu ummii toon dow. Miikaa'iilu e malaa'ika'en
muudum konkantiri e mbo'oga ngan e malaa'ika'en
ma'aga. ⁸ Ammaa nga jaalaa, nga tuufoyaa gada toon
dow, kanga e malaa'ika'en ma'aga. ⁹ Nga feroyaa nder
duuniyaaru. Mbo'oga ngan e woonnoo ila ndeenno,
kanga vi'etee Ibiliisa koo *Ceydaan majjinoowo duu-
niyaaru. Nga feraa nder duuniyaaru kanga e
malaa'ika'en ma'aga fuu.

¹⁰ Ndeen nanmi wodnde voliinde semmbidnde gada
dow e vi'a :

« Jo'oni kisndam, e semmbee, e *laamu Allah
meeden,

e baawde Almasiifu ma'ako ngarii.
Gam gullotoodo banndiraabe meeden yeeso Allah
jemma e nyalawma
tuufaama gada dow.

¹¹ Be kebi jaalorgal dow ma'ako gada e yiyam
*Njawdiri

e haala Allah ka be nga'ajini.
Be ngidaay hisnugo yonkiji mabbe e maayde.

¹² Gam ma'ajum, aan asama e joodiibe toon, nanee
beldum !

Ammaa onon wonbe nder duuniyaaru e ko woni
nder maayo, on mboni !

Gam *Ceydaan jipponoyake on nder huunyere kama
o fusa,

gam emo anndi wakkaci ma'ako badake timmugo. »

¹³ Nde mbo'oga ngan annditi tuufaama nder duu-
niyaaru, sey nga fuddi yillaago debbo oon danydo

biddo gorko. ¹⁴ Ammaa debbo oon hokkaa biyeeli didi
di dutal manngal, gam o fiira o yaha nder ladde yaayre
nde dum siryanii mo. Toon dum marata mo faa duubi
tati e lebbi joveego'o. ¹⁵ Sey mbo'oga ngan tuuti
ndiyam duuddam, dam ili baawo debbo oon kama
maayo, gam dam hooya mo. ¹⁶ Ammaa lesdi valli deb-
bo oon, ndi omti honnduko ma'ari, ndi yardi ndiyam
dam mbo'oga ngan tuuti. ¹⁷ Sey mbo'oga ngan hu-
unyani debbo oon, nga ummoyii nga hona lenyol
ma'ako, waato been dwtaniibe dookaaji Allah e bolle
Yeesu. ¹⁸ Mbo'oga ngan darii dow njaareendi regorde
maayo.

Diiwe didi

13 Ndeen ngi'imi ngodndi ndiiwri e vurtoyoo nder
maayo, endi woodi ko'e joveedidi e luwe sappo.
Koo ngale luwal e woodi giifol, koo ndeye hoore boo e
woodi innde hudeynde Allah. ² Ndiwri ndi ngi'imi ndiin
e nanndi e kelu, endi woodi kosde mawde de gaasa, e
pedeeli juutdi kama di ndiiwri ladde mbi'eteendi uurs.
Honnduko ma'ari e nanndi e ko mawndu. Mbo'oga
hokki ndiiwri ndiin semmbee muudum e joodorgal
laamu muudum e baawde mawde. ³ Hoore wo'ore
nder ko'e ndiiwri ndiin e woodi nawnannde waaweyn-
de wargo ndi. Ammaa nawnannde ndeen hoyii. Dum
haayni yimbe duuniyaaru, be tokki ndi. ⁴ Be cujjidani
mbo'oga ngan, gam nga hokkii ndiiwri ndiin baawde
ma'aga. Kadimaa be cujjidani ndiiwri ndiin, be mbi'i :
— Moye foti e ndi'i ndiiwri ? Moye waawi habgo e
ma'ari ?

⁵ Ndiwri ndiin hokkaa baawde volvugo bolle manta,
e hudgo Jawmiraawo, ndi wooraa ndi laamoo faa lebbi
arba'iin e didi (42). ⁶ Ndi fuddi hudgo Allah e innde
muudum, e to o joodotoo, e joodiibe toon dow fuu.

⁷ Ndi wooraa ndi hona yimbe Allah, ndi heba jaalorgal
dow mabbe. Ndi hokkaa baawde dow koo ngole lenyol,
e yimbe, e demde, e lesde. ⁸ Joodiibe nder duu-
niyaaru fuu no cujjidaney ndi. Kambe ngoni be inde
mu'en mbinndaaka nder deftere yonki ila fuddam du-
uniyaaru, nde *Njawdiri mbaraandi.

⁹ Mo nofru nanooru fuu, sey nana ! ¹⁰ Mo dum hiitii
habbee yaharee maccungaaku, habbee yaharee, mo
dum hiitii wardee kaafahi, o wardee ki. Gam ma'ajum,
sey yimbe Allah ti'inoo jogaago munyal e goondinki.

¹¹ Ndeen ngi'imi ndiiwri feere e vurtoyoo nder lesdi.
Endi woodi luwe didi kama de njawdiri, endi volva ka-
ma mbo'oga. ¹² Ndi huutiri baawde iri de ndiiwri aran-
di, ndi huutiniri de yeeso arandi ndiin. Ndi wadi duu-
niyaaru e wonbe nder ma'aru fuu cujjidana ndiiwri
arandi, ndi nawnannde muudum hoyi. ¹³ Ndiwri
didabri ndiin wadi alaamaaji kaayniidi duuddi, faa maa
ndi wadi yiite rufoyi nder duuniyaaru gada dow, yeeso
gite koo moye. ¹⁴ Ndi majjinirii yimbe duuniyaaru e ku-
ude kaayniide de ndi hokkaa huugo yeeso ndiiwri
arandi. Ndiwri didabri ndiin vi'i yimbe maha ngumki-
wa nanndunga e ndiiwri arandi nawniranoondi kaafahi
faa nesi waatgo, e noon fuu endi foofa. ¹⁵ Ndi hokkaa
baawde faa ndi wadi yonki nder ngumkiwa ngan.

Ngumkiwa ngaan fuddi volvugo, nga wadi dum wara calliido sujjidango nga fuu. ¹⁶ Ndiwri ndiin dooli yimbe fuu, mawdo e pamaro, diskudo e cooydo, maccudo e dimo, be mbadanee caayda † e junngo nyaamo, koo e tihinde. ¹⁷ Ndi wadii dum, gam to' goddo sooda koo soorra, kul walaa caayda kaan, waato innde ndiwwri arandi, koo lamma ma'ari.

¹⁸ Do'o e yidi hakkiilo. Goondo fahamu fuu e waawi vurtingo ma'ana lamma ndiwwri ndiin, gam dum lamma innde neddo. Lamma kaan woni keme joveego'o e settiin e joveego'o (666).

Gimol soottaabe

14 Ndeen ndaarmi ngi'imi *Njawdiri e darii dow vaamnde *Siyoonaa, endi wondi e yimbe dubuuje hemre e arba'iin e nayo (144 000). Innde ma'ari e innde Baaba ma'ari e vinnidii dow tihide mabbe. ² Sey nanmi wodnde voliinde semmbidnde gada dow, kama iido maayo manngo, kama riggaango semmbidngo. Voliinde ndeen e nanndi e sunnyere piiki moolooji. ³ Ebe ngima gimol kesol yeeso joodorgal laamu e yeeso tagle naye de yonki, e yeeso ndotti'en. Walaa baawaydo ekkitaago gimol ngool, to naa yimbe dubuuje hemre e arba'iin e nayo (144 000) been tan, be dum soottii e duuniyaaru. ⁴ Kambe ngoni wadbe jo'onde laabnde, gam be meedaay waaldugo e rewbe, ebe tokki Njawdiri ndiin to ndi fa'i fuu. Kambe ngoni soottaabe nder yimbe duuniyaaru, gam be laatoo kokkal aranal to Allah e Njawdiri ndiin. ⁵ Fewre meedaay vurttaago nder konndude mabbe, be ngalaa feloore.

Malaa'ika'en tato

⁶ Ndeen ngi'imi goddo malaa'ikaajo e fiira toon dow, emo jogii *Habaruu Beldum tabbitye'dum, gam o wa'ajina yimbe duuniyaaru, e koo ngole lenyol, e koo beye yimbe, e koo ngale demngal, e koo ndiye lesdi. ⁷ O towni voliinde e semmbee o vi'i :

— Kulee Allah, mawninee mo ! Gam wakkaci o sernanta duuniyaaru wadii. Mawninee tagdo dow e lesdi e maayo e buldude ndiyam.

⁸ Malaa'ikaajo didabo tokki arano, e vi'a :

— Si'ire Babiila yibbii ! Si'ire Babiila mawnde yibbii ! Nde yarnii leyyi duuniyaaru *innaboojam njeenu ma'are nyaaddam.

⁹ Malaa'ikaajo tatabo tokki arambe dido been, e vi'a e semmbee :

— Cujjidando ndiwwri arandi e ngumkiwa nanndunga e ma'ari, jabi caayda †† ma'ari e junngo muudum koo e tihinde muudum, ¹⁰ no yarey *innaboojam huunyere Allah dam gillaaka, dam o wadi nder horde huunyere ma'ako. O torrirte yiite e yibiriitu yeeso malaa'ika'en seniibe e *Njawdiri. ¹¹ Cuurga yiite nge dum torrirta be no ummoto dow faa abadaa. Been sujjidandee ndiwwri ndiin e ngumkiwa nanndunga e ma'ari, mbadanaa

caayda innde ma'ari fuu, be ustantaake torraa jemma e nyalawma.

¹² Gam ma'ajum, yimbe Allah tokkuba ko o vi'i, ngoondini Yeesu, sey mbada munyal.

¹³ Ndeen besdumi nango wodnde voliinde gada dow e vi'a :

— Vinndu du'um : Gada jo'oni maaybe e tokki Jawmiraawo no kebey barkaa.

Ruhu Allah vi'i :

— Goonga, be pooftey e torraa mabbe, gam laada kuugal mabbe no tokkey be.

Nyannde-jahango

¹⁴ Ndeen ngi'imi ruuldere raneere, goddo kama *Bii-Neddo e joodii dow ma'are, emo yiifii giifol jiinaariya, emo jogii lawjeeru velndu ‡ e junngo ma'ako.

¹⁵ Sey goddo malaa'ikaajo vurtoyii nder *Wuro Allah Seniingo, o volvani oon joodiido dow ruulde e semmbee, o vi'i :

— Foortu lawjeeru maada, puddaa taygo, gam wakkaci tayre wadii. Duuniyaaru benndii, ndu fotii tayeego.

¹⁶ Sey joodiido dow ruuldere oon foorti lawjeeru muudum, o tayi duuniyaaru fuu.

¹⁷ Malaa'ikaajo feere vurtoyii nder Wuro Allah Seniingo wonngo toon dow. Kanko maa emo jogii lawjeeru velndu.

¹⁸ Ndeen goddo malaa'ikaajo deeneydo yiite nge dum wuldata urdi mbelndi vurtoyii. O volvani malaa'ikaajo jogiido lawjeeru velndu e voliinde semmbidnde o vi'i :

— Foortu lawjeeru maada tayaa *innabooje duuniyaaru ††, gam bikkon ma'aje benndii.

¹⁹ Malaa'ikaajo oon foorti lawjeeru muudum nder duuniyaaru, o tayi bikkon innabooje, o feri kon nder biddirde huunyere Allah. ²⁰ Dum yaabi kon nder biddirde yaasi si'ire. Yiyam wadi ga iloygo nder biddirde ndeen, faa dam yahari kiloomeetirji keme didi e tasa'iin e joveego'o (296). †† Luggeenga ma'ajam wadi meetir go'o e feccere.

Torraaji joveedidi cakitiidi

15 Baawo ma'ajum ngi'imi ngodka alaama makka kaayniika toon dow. Mi yi'ii malaa'ika'en njoveedido jogiibe torraaji joveedidi cakitiidi kalludi. Kanji ngoni timmoode huunyere Allah.

² Ndeen ngi'imi goddum kama maayo daarorde gillindirngo e yiite. Kadimaa mi yi'ii hebbe jaalorgal dow ndiwwri arandi ndiin e ngumkiwa nanndunga e ma'ari e lamma innde ma'ari. Ebe ndarii regorde maayo daarorde ngoon, ebe njogii moolooji di Allah hokki be. ³ Ebe ngima gimol *Muusa maccudo Allah e gimol *Njawdiri, ebe mbi'a :

« Yaa Allah Jawmiraawo, Laamiido Laamlaambe, kuude maada no mawde, kaayniide.

† Caayda woni ma'ande. †† Caayda woni ma'ande.

‡ Velndu woni nyaadundu. †† Ma'ana innabooje duuniyaaru dum yimbe. †† Koo boo estaadiya dubuu e keme joveego'o (1 600).

Laabi maada no aadaliiji, goongaaji !
 Aan woni laamiido leyyi.
⁴ Moya woni hulataa ma, ya Jawmiraawo ?
 Moya salotoo mawningo innde maada ?
 Gam aan tan woni ceniido.
 Yimbe duuniyaaru fuu no ngarey cunjidan maa,
 gam be ngi'ii no kuude maada laatorii aadaliije. »
⁵ Baawo ma'ajum mi yi'ii *yaayre burnde senaago
 nder *Wuro Seniingo wonngo toon dow e omtii.
⁶ Malaa'ika'en njoveedido jogiibe torraaji kalludi been
 mburtoyii nder wuro ngoon, ebe bornii kolte delemde,
 boodde, delkitoode, ebe taadii taadorde jiinaariya e
 gabaaje mabbe. ⁷ Ndeen go'otom nder tagle nayi de
 yonki deen hokki malaa'ika'en njoveedido been tum-
 mude joveedidi de jiinaariya, ede keevi huunyere Allah
 mo yonki faa abadaa abadin. ⁸ Sey cuurga teddungal
 Allah e baawde muudum heevi wuro ngoon. Walaa
 baawdo nattugo ngo, sey to torraaji joveedidi diin di
 malaa'ika'en njoveedido been timmii.

Tummude huunyere Allah joveedidi

16 Ndeen nanmi wodnde voliinde semmbidnde
 gada nder *Wuro Seniingo wonngo toon dow, e
 vi'a malaa'ika'en njoveedido been :
 — Njahee ndufanon duuniyaaru tummude joveedidi
 de huunyere Allah !
² Malaa'ikaajo arano yahi rufi ko woni nder tummude
 muudum dow lesdi. Sey godde putte naawde kallude
 mburtonoyii been woonbe caayda † ndiiwri arandi e
 sujidanbe ngumkiwa nanndunga e ma'ari.
³ Malaa'ikaajo didabo maa rufi ko woni e tummude
 muudum nder maayo. Sey ndiyam maayo ngoon laatii
 kama yiyam maaydo. Koo dume ko woodi yonki
 gondum nder maayo ngoon waati.
⁴ Sey malaa'ikaajo tatabo rufi ko woni e tummude
 muudum nder ilaali e buldude ndiyam, dum fuu dum
 laatii yiyam. ⁵ Ndeen nanmi malaa'ikaajo deeneydo
 ndiyam e vi'a :
 — Yaa Ceniido, aan woni ndeenno, aan woni jo'oni.
 Aan a aadaliijo nder ceri'a maada. ⁶ A hokkii hallube
 been yiyam be njara. Noon be kaandi, gam be ndufii
 yiyam yimbe maada e *annabo'en maada.
⁷ Sey nanmi voliinde gada to dum wulata urdi mbelndi,
 e vi'a :
 — Goonga, Allah Jawmiraawo jawmu baawde ! A
 wa'ara ceri'a goonga e aadilaaku !
⁸ Ndeen malaa'ikaajo nayabo rufi ko woni e tum-
 mude muudum dow naange. Sey nge wooraa nge
 sumra yimbe e guldum ma'age. ⁹ Naawdum naange
 hallunge ngeen sumi yimbe, faa be kudi innde Allah
 mo baawde sabu torraaji joveedidi diin. E noon fuu be
 tuubaay, be mawninaay mo.
¹⁰ Malaa'ikaajo njovabo maa rufi ko woni e tummude
 muudum dow joodorgal laamu ndiiwri arandi ndiin,
 sey nibre omndi koo toye to ndi laamoto. Yimbe nati
 demde mu'en, sabu naawdum. ¹¹ Be kudi Allah mo

dow sabu naawdum putte kallude kebde be. Ammaa e
 noon fuu be tuubaay gada e kuude mabbe kallude.

¹² Malaa'ikaajo njoveego'ojo rufi ko woni e tummude
 muudum nder maayo Eferaatis manngo. Maayo
 ngoon beebi, ngo yo'ori, gam sir yanaago laamiibe
 fu'una laawol. ¹³ Sey ngi'imi goddi *ginnaaji kalludi tati
 nanndudi e paabi. Go'otol e vurtoyoo nder honnduko
 mbo'oga, go'otol boo e vurtoyoo nder honnduko ndii-
 wri didabri, go'otol e vurtoyoo nder honnduko annabi-
 ijo fewre. ¹⁴ Kanji ngoni ginnaaji badooji kuude kaayni-
 ide, jaheydi to laamiibe duuniyaaru, di kawrita be, gam
 konu *nyannde-darngal nde Allah jawmu baawde.

¹⁵ Kiimtee ko Yeesu vi'ino, o vi'i :

— Rah, mi warey kama gujjo ! Barkaa no laatanto
 baaldo e reentii, e bornii kolte muudum, gam to' o dil-
 lu o suhuraaki o semta yeeso yimbe.

¹⁶ Ginnaaji diin kawriti laamiibe been yaayre
 vi'eteende Armagedon nder demngal *ibraaninkoore.

¹⁷ Ndeen malaa'ikaajo njoveedidabo rufi ko woni e
 tummude muudum nder henndu. Sey wodnde voli-
 inde semmbidnde vurtoyii to joodorgal laamu nder
 *Wuro Seniingo wonngo toon dow, ende vi'a :

— Dum heyii !

¹⁸ Sey dum wadi mayye e diggaali e palmaali e
 dimmbaaki lesdi kalluki, iri ki dum meedaay wadgo
 gada yimbe tagaa e duuniyaaru. ¹⁹ Si'ire Babiila
 mawnde sennidii cende tati, ci'e duuniyaaru ngibbii.
 Sey Allah hiimtii si'ire Babiila mawnde, o yarni nde
 horde *innaboojam huunyere ma'ako hallunde. ²⁰ Koo
 ndiye lesdi ngonndi caka ndiyam nuci, baamle mawde
 majji. ²¹ Malemalleeje teddirde kilooji arba'iin (40)
 mbadi ga yanoygo dow yimbe, faa be kudi Allah sabu
 torraa malemalleeje deen, gam ka hallii korey.

Ceri'a Babiila

17 Sey go'oto nder malaa'ika'en njoveedido jogiibe
 tummude joveedidi deen wari vi'i yam :

— War mi hollu maa no Allah halkirta on doon
 jeenoowo † inndindo, waato si'ire mawnde wonnde
 ha'ade ilaali. ² Laamiibe duuniyaaru mba'adii e ma'ako
 njeenu. Njeenu ngu yimbe duuniyaaru mba'adi e
 ma'ako yiiltii be.

³ Nder wahayu duum, malaa'ikaajo oon hooyi yam
 yahari yam nder ladde. Toon ngi'imi goddo debbo e
 joodii dow ngodndi ndiiwri mbodeeri coloy, banndu
 ma'ari fuu e heevi inde kudooje Allah, endi woodi ko'e
 joveedidi e luwe sappo. ⁴ Debbo oon e bornii kolte
 bo'ojiteyde e bodeeje coloy, † emo sinngitorii kodi ji-
 inaariya e kodi ba'araadi kaaye dime feere-feere. Emo
 jogii horde jiinaariya e junngo ma'ako, ende heevi
 *innaboojam karamdam, waato njeenu ma'ako nefni-
 ingu. ⁵ E tihinde ma'ako dum vinndi innde nde ma'ana
 cuudiika : « Babiila mawnde, inna kaaruwa'en, inna
 koo dume nefniidum duuniyaaru. » ⁶ Mi yi'ii debbo oon
 e yiiltii, sabu yiyam yimbe Allah dam o yari, e yiyam
 waraabe gam jogaago bolle Yeesu.

† Caayda woni ma'ande.

†† Jeenoowo waato kaaruwaajo. ‡ Kolte bodeeje deen de cadde
 nder jaamaniiru mabbe.

Nde ngi'imoomi mi haaydinii korey. ⁷ Ammaa malaa'ikaajo oon yami yam vi'i :

— Ko jeyi kaaydintaa ? Mi yeccete ma'ana sirri debbo oon, e sirri ndiiwri ndi o waddii, ndi ko'e joveedidi e luwe sappo. ⁸ Ndiwri ndi ngiidaa, ndeenno endi woodi, jo'oni ndi walaa. Ndi badake vurttaago nder ngaska lugguka ka walaa keerol, ndi yaha to ndi halketee. Yimbe joodiibe nder duuniyaaru, be dum vinndaay inde mu'en nder deftere yonki ila fuddam duuniyaaru, no kaaydiney yi'igo ndiiwri ndiin. Gam ndeenno e ndi woodi, jo'oni ndi walaa, ammaa ndi vittoyey.

⁹ Du'um e holla doole neddo tawree hikima e fahamu. Ko'e joveedidi deen dum yoole joveedidi de debbo oon joodii dow muudum, ¹⁰ kanje boo ngoni laamiibe njoveedido. Njovo mabbe maayi, njoveego'oojo e laamii jo'oni, njoveedidabo boo waraay tawo. To o warii o laamto wakkaci sedda tan. ¹¹ Ndiwri ngoonnoondi, jo'oni boo ndi walaa, kayri woni go'oto nder laamiibe njoveedido. Ndi laatoto boo laamiido njoveetatabo, ammaa timmoode ma'ari dum halkere.

¹² Luwe sappo de ngiidaa deen, dum laamiibe sappo be puddaay laamaago tawo, ammaa dum hokkey be baawde laamodaago e ndiiwri ndiin wakkaci sedda.

¹³ Laamiibe sappo been fuu, nyumo mabbe no wo'oto, kadimaa be kokkey ndiiwri ndiin baawde mabbe e teddungal mabbe. ¹⁴ Be konkontirey e *Njawdiri, ammaa Njawdiri ndiin no hebey jaalorgal dow mabbe, gam kayri woni Jawmiraawo Jawmiraabe, Laamiido Laamlaambe. Ndi jaaloto be, kayri e been noddaabe subaabe hoolaabe.

¹⁵ Malaa'ikaajo oon vi'i yam :

— Dam doon ndiyam dam ngiidaa to debbo jeenoowo oon joodii, dum leyyi e yimbe duudbe e yimbe lesde feere-feere e demde. ¹⁶ Den doon luwe sappo de ngiidaa boo, kanje e ndiiwri ndiin de nganyey debbo oon, de te'eta ko o woodi fuu, de borta mo, de nyaama teewu ma'ako, de ngula mo e yiite. ¹⁷ Gam Allah dowi berde mabbe, faa be kuwa ko o yidi, be laatoto be nyumo wo'oto, be kokka ndiiwri ndiin laamu mabbe, faa dum hebbina ko Allah vi'i.

¹⁸ Debbo mo ngiidaa oon, kanko woni si'ire mawnde laamaniinde laamiibe duuniyaaru.

Do"ere Babiila

18 Baawo ma'ajum mi yi'ii goddo malaa'ikaajo mo baawde mawde e jippoyoo gada dow. Teddungal ma'ako yannanii duuniyaaru fuu. ² O noddi e semmbee, o vi'i :

« Nde do"ake ! Si'ire Babiila mawnde do"ake !

Nde laatake joodorde *ginnaaji,
e suudorde ginnaaji kalludi,
e hawritirde koo diye colli nefniidi karamdi,

³ Gam leyyi duuniyaaru fuu njarii

*innaboojam njeenu ma'are,
Laamiibe duuniyaaru boo mba'adii e ma'are njeenu.

Wadoobe luumaaku nder duuniyaaru ndiskirii velvelo ma'are yabbitiingo. »

⁴ Ndeen nanmi wodnde voliinde gada dow e vi'a :
« Mburtee nder ma'are, onon yimbe am,
gam to' on kawtu e hakkeji ma'are,
to' torraa kalluka kebeyka nde heb on.

⁵ Sabu hakkeji ma'are njowndindirii faa di kewtii asama.

Allah yeggitaay kalludum dum nde wadi.

⁶ Mbadanee nde noon no nde wadani wobbe.

Ko nde wadi, mbadanee nde dum nde didi.

Kaaddum dum nde su'utannoo wobbe,
cu'utane nde dum nde didi nder tummude ma'are.

⁷ Torree nde, mboynee nde,

deydey e no nde mawniniri hoore ma'are
e nanki beldum dum nde nani.

Gam ende vi'a hoore ma'are :

Emi joodii, mi laamiido

Miin, naa mi debbo mo gorko muudum maayi.

Mi nattataa waannaare sam.

⁸ Gam ma'ajum

torraa kalluka no yooftanto nde nder nyanndeere wo'ore :

maayde e waannaare e veelo hallungo.

Kadimaa nde wulee e yiite,

gam Allah Jawmiraawo cernaneydo nde no cemm-
biddo. »

⁹ Laamiibe duuniyaaru hawtube e ma'are njeenu e velvelo no mbadey ga voygo e ngulla gam ma'are, to be ngi'ii cuurga yiite nyaameyngde nde. ¹⁰ Be ndaroto to woddi, gam ebe kula to' torraa ka nde yarata hewtu be. Be mbi'a :

— A voni ! A voni ! Aan Babiila si'ire mawnde, semm-
bidnde ! Nder wakkaci sedda, torraa kalluka yananii ma.

¹¹ Wadoobe luumaaku nder duuniyaaru no mboyey pahatana nde, gam walaa luumoojo coodeydo goddum to mabbe kadin. ¹² Walaa coodeydo jiinaariya mabbe, e ajurfaari mabbe, e kaaye mabbe dime, e lu'ulu'uuji mabbe, e kolte delemde laabde delkito-
toode, e kolte delemde dime bi'eteede « siliki », e kolte bo'ojiteyde, † e kolte boddeje coloy, e koo iri deye ledde uurooje, e koo dume cehaadum e nyiye nyiibi, e ledde dime, e njamndi mbodeeri, e dum jamde, e kaaye da-
neeje dime, ¹³ e sinamon, e conndi borkoono mbelndi, e urdi mbelndi nguleteendi, e nebbam mbi'eteedam « *miir », e urdi mbelndi nguleteendi mbi'eteendi « fi-
rankinsen », e *innaboojam, e nebbam, e conndi alkamaari, e alkamaari, e na'i, e baali, e be'i, e pucci, e mootaaji pucci, e maccube, e yonkiiji mu'en.

¹⁴ Wadoobe luumo mbi'i nde :

— Ku'uje de ngiddaa hebgo fuu majjorii ma, risku maada e sinngaaji maada fuu majjii, a fudditataa kebaa dum.

¹⁵ Luumoobe hebbe risku gam wa'adugo luumaaku e ma'are, no ndaroto to woddi, gam ebe kula to' torraa ka nde yarata hewtu be. Be mboyey boji naawdi, be pahata, ¹⁶ ebe mbi'a :

† Kolte bo'ojiteyde deen de cadde nder jaamaniiru mabbe, riskube tan bornotoo de.

— A voni ! A voni ! Aan si'ire mawnde, borninoonde kolte delemde, laabde, delkitotoode, e kolte bo'ojiteyde, e kolte bodeeje coloy, sinngitoriinde e ko wa'araa jiinaariya, e kaaye dime, e lu'ulu'uuji ! ¹⁷ Am-maa nder wakkaci sedda, jawdi ndiin ndi fuu ndi halkii !

Darvanoobe akale ndiyam e nattoobe de e foodoobe de e wadoobe luumaaku dow maayo fuu, be ndarii to woddi. ¹⁸ Be mboyi nde be ngi'i cuurga yiite nyaameyngede, ebe mbi'a :

— Si'ire fotnoonde e nde'e manngu walaa !

¹⁹ Be mecci mbulbuldi dow ko'e mabbe †, be mbaɗi ga voygo, ebe ngulla ebe mbi'a :

— A voni ! A voni ! Aan si'ire mawnde, si'ire nde be akale ndiyam fuu ndiskiri e jawdi muudum ! Ammaa nder wakkaci sedda, koo dume fuu halkii !

²⁰ Aan asama, nan beldum halkere ma'are ! Onon yimbe Allah e lilaabe e annabo'en nanee beldum, gam Allah sernanii nde ko nde wadani on !

²¹ Sey goddo malaa'ikaajo cemmbidde hooyi wodnde haayre mawnde kama haayre namrude, o feri nde nder maayo, emo vi'a :

— Noon dum ferdata Babiila si'ire mawnde e semm-
bee, nde besdataa yi'eego faa abadaa !

²² Dum besdataa nango fiyoobe moolooji e yimoobe e duudoobe duudaali e duudoobe luwe nder ma'are. Bayloowo ledde koo jamde koo goddum feere fuddi-tataa yi'eego nder ma'are, dum fudditataa nango son-nyo namarde nder ma'are ! ²³ Fitila besdataa yaynaago nder ma'are. Dum besdataa nango gimol koobgal nder ma'are. Torraaji diin fuu no tawey nde, gam wadoobe luumaaku nder ma'are, kam burnoo duuniyaaru fuu baawde. Nde majjinirii boo yimbe duuniyaaru e sihiriji ma'are ! ²⁴ Noon boo, yiyam *annabo'en e dam yimbe Allah e dam yimbe waraabe nder duuniyaaru fuu tawaama nder ma'are.

Gimi maaltugo Allah toon dow

19 Baawo ma'ajum mi nanii voliinde kama nde malaa'ika'en duudbe toon dow, ebe ngima e semmbee ebe mbi'a :

« Haaleluuya !

Allah meeden jeyi kisndam e teddungal e baawde,

² gam ceri'a ma'ako e laatii goonga e aadilaaku.

O halkii on doon debbo jeenoowo †† mawdo, bonnirde duuniyaaru e njeenu muudum.

Allah biinake mo yiyam maccube muudum dam o ru-fi. »

³ Sey be besdi yimgo, ebe mbi'a :

« Haaleluuya !

Cuurga yiite nyaameyngede si'ire ndeen

e ummoo faa abadaa abadin. » ‡

⁴ Sey ndotti'en aciriin e nayo (24) e tagle nayi de yonki ndicci cujjidani Allah joodiido dow joodorgal laamu. Ebe mbi'a :

— Aamiin ! Haaleluuya !

Juulde koobgal Njawdiri

⁵ Ndeen wodnde voliinde ivi to joodorgal laamu e vi'a :

— Maaltee Allah meeden, onon maccube ma'ako, mawdo e pamaro huloobe mo.

⁶ Kadimaa mi nanii goddum kama olko yimbe du-udbe, kama hoolo nyaardu ndiyamji, kama hoolo rig-gaango semmbidngo, e vi'a :

Haaleluuya ! Allah Jawmiraawo meeden

Jawmu baawde e laamii !

⁷ En mbelmbeltu, nanen beldum, mawninen mo,

gam wakkaci koobgal *Njawdiri warii.

Kadimaa koovaado ma'ako oon siryake.

⁸ Koovaado oon hokkaama koltal

delemngal laabngal delkitotoongal.

Koltal ngaal woni kuude yimbe Allah boodde.

⁹ Sey malaa'ikaajo oon vi'i yam :

— Vinndu : Barkaa no laatanto ma'atinaabe juulde koobgal *Njawdiri.

Kadimaa o vi'i yam :

— Di'i haalaaji dum di Allah, di goongaaji.

¹⁰ Sey ndicciimi yeeso ma'ako gam mi sujjidana mo, ammaa o vi'i yam :

— Ta'a wad noon ! Miin maa mi maccudo Allah kama maada, aan e banndiraabe maada jogiibe goonga ka Yeesu vanngini boodum. Allah tan cujjidantaa ! Gam goonga ka Yeesu vanngini, kanka wadi yimbe mbaawi wadgo annabaaku.

Baddiido puccu ndaneewu

¹¹ Baawo ma'ajum ngi'imi dow e omtii, sey raa puccu ndaneewu. Baddiido ngu e vi'ee Koolaado e Goongaa-jo. Emo wada aadilaaku nder ceri'a e konu. ¹² Gite ma'ako e kubba kama demngal yiite, emo yiifii giifi du-uddi, innde e vinndii dow ma'ako, walaa anndudo nde sey kanko tan. ¹³ Emo bornii toggoore nde dum soofniri yiyam, innde nde o noddirtee woni voliinde Allah. ¹⁴ Honoobe asama e tokki mo dow pucci, ebe bornii kolte delemde laabde delkitotoode. ¹⁵ Godki kaafahi belki e vurtoyoo nder honnduko ma'ako. E ma'aki o fe'irta duuniyaaru, o laamoranto be sawru njamndi, o yaabey bikkon *innabooje nder biddirde huunyere Allah Jawmu Baawde. ¹⁶ Raa innde vin-ndaande dow toggoore ma'ako e danngo ma'ako :

« Laamiido Laamlaambe, Jawmiraawo Jawmiraabe ».

¹⁷ Ndeen ngi'imi goddo malaa'ikaajo e darii dow naange, o noddii colli piirooji dow fuu e voliinde semm-bidnde, o vi'i :

— Ngaree kawriton gam juulde Allah mawde,

¹⁸ nyaamon teewu laamiibe, e ngu mawbe soojeji, e ngu waawbe konu, e ngu pucci, e ngu waddiibe pucci diin, e ngu yimbe fuu, maccudo e dimo, mawdo e pamaro !

¹⁹ Sey ngi'imi ndiiwri arandi e laamiibe duuniyaaru e soojeji mabbe kawritii yaayre wo'ore, gam be

† Nder finaatawaaji Yahuudu'en, meccugo lesdi dow ko'e, dum hollugo alaama mettam beram. †† Jeenoowo dum karuwaajo.

‡ Ecaaya 34.10

konkontira e gondo dow puccu oon e soojeeji muudum. ²⁰ Sey dum nanngi ndiiwri ndiin e annabiijo fewre baddo kaayniidum duum yeeso ma'ari. E kaayniidum duum o majjiniri been wadanaabe caayda † ndiiwri ndiin e sujjiidanbe gumki nanndudum e ma'ari. Annabiijo fewre e ndiiwri ndiin perdaa e yonki nder maayo yiite yibiriitu hallunge. ²¹ Dum wardi soojeeji mabbe e kaafahi burtoytooki nder honnduko oon baddiido puccu. Colli nyaami teewu mabbe, faa di kaari.

Laamu duubi dubuu (1 000)

20 Ndeen ngi'imi malaa'ikaajo e jippoyoo gada dow, emo jogii omtirgel ngaska lugguka ka walaa keerol, emo jogii boggol njamndi juutngol. ² Sey o nanngi mbo'onga ngaan, waato mbo'onga nga ndeenno mbi'eteenga Ibiliisa koo *Ceydaan, o habbiri nga boggol ngool faa duubi dubuu (1 000).

³ Malaa'ikaajo oon feru nga nder ngaska lugguka kaan, o omndi ka, o takki ka, gam to' nga besdu majjingo leyyi, faa nde duubi dubuu diin (1 000) keevi. Baawo doon doole nga yoofee wakkaci sedda.

⁴ Ndeen ngi'imi joodorde laamu. Joodiibe dow ma'aje kokkaama baawde wadgo ceri'a. Ndeen kadimaa ngi'imi yonkiiji ittanaabe ko'e gam wa'ajingo habaru Yeesu e voliinde Allah. Kambe ngoni be cujjidanaay ndin doon ndiiwri arandi koo gumki nanndudum e ma'ari, be njabaay dum wadana be caayda ma'ari dow tihide mabbe koo e juude mabbe. Kambe pinti laamodii e *Almasiifu faa duubi dubuu. ⁵ Kanjum woni ummitaaki maaybe arani. Maaybe horiibe boo pintaay faa nde duubi dubuu diin keevi. ⁶ Barkaa e senaare laatanto hebbe gedal nder kin doon ummitaaki arani. Maayde didabre meemataa be, be laatoto huwanoobe Allah e Almasiifu, be laamodoo e ma'ako faa duubi dubuu.

Jaalorgal dow Ceydaan

⁷ To duubi dubuu diin keevii, dum yoofey *Ceydaan gada to habbano. ⁸ O vurtoto o majjina leyyi gondi cosbulli duuniyaaru nayi fuu, waato Gog e Magog. O hawritey be gam konu. Be duudbe kama jaarengol maayo. ⁹ Be cankitii koo toye nder duuniyaaru, be pilii si'ire nde Allah yidi, to seniibe muudum ngoni. Ammaa yiite rufoyi gada dow, nge halki be. ¹⁰ Ceydaan majjinnoodo be boo feraa nder veendu yiite e yibiriitu, to ndiiwri e annabiijo fewre ngoni. Toon dum wadata ga hokkugo be bone jemma e nyalawma, faa abadaa abadin.

Ceri'a nyannde-darngal

¹¹ Ndeen ngi'imi godngal joodorgal laamu manngal daneewal. Goddo e joodii dow ma'agal. Dow e lees nyaari ndilli yeeso ma'ako, dum fudditaay yi'eego. ¹² Sey ngi'imi maaybe mawdo e pamaro e ndarii yeeso joodorgal ngaal. Dum omti defte. Kadimaa dum omti

† Caayda woni ma'ande.

wodnde deftere, waato deftere yonki. Dum sernirani maaybe been kuude mu'en binndaade nder defte deen, koo moye fuu deydey e kuude muudum.

¹³ Maayo tuutoyi maaybe wonbe nder muudum. Maayde e Laahira boo tuutoyi maaybe mu'en. Ndeen koo moye mabbe sernanaa deydey e ko wadi. ¹⁴ Sey Maayde e Laahira peraa nder veendu yiite. Veendu yiite nduun woni maayde didabre. ¹⁵ Koo moye mo dum tawaay innde muudum e vinnidii nder deftere yonki, no ferete nder veendu yiite nduun.

Asama kesum e duuniyaaru hesru

21 Ndeen ngi'imi asama kesum e duuniyaaru hesru, gam asama aranum e duuniyaaru arandu majji, maayo boo walaa. ² Ndeen ngi'imi si'ire seniinde, waato *Urusaliima hesre, ende jippoyoo gada asama, gada to Allah, nde siryaama kama koovaado cinngitiido gam gorko muudum. ³ Kadimaa mi nanii wodnde voliinde semmbidnde gada joodorgal laamu ngaal e vi'a :

— Rah, joodorde Allah e caka bibbe-aadama ! O joododoto e mabbe, be laatoto lenyol ma'ako. Allah e hoore muudum no wondey e mabbe, o laatoto Allah mabbe. ⁴ O mooytaney be gondi mabbe fuu. Maayde e mettam beram e bojji e torraa pudditataa wadgo, gam koo dume ko woonnoo ndeenno yabbake.

⁵ Ndeen joodiido dow joodorgal laamu oon vi'i :

— Jo'oni emi hesditina koo dume !

Kadimaa o vi'i yam :

— Vinndu haalaaji diin, gam haalaaji diin di koolniidi, di goongaaji.

⁶ Ndeen o vi'i yam :

— Dum heyii ! Miin woni Alfaa, miin woni Omeega, waato fuddoode e timmoode. Domdudo fuu, mi hokkey dum ndiyam caahu, gada buldude ndiyam yonki. ⁷ Jaaliido fuu no hebey du'um fii : mi laatoto Allah ma'ako, kanko boo o laatoto biddo am. ⁸ Ammaa hulbe, e nyaamoobe amaana, e huwoobe kuude kallude, e wadoobe war-hoore, e wadoobe njeenu, e raarnoobe, e sujjidanoobe gumkiiji, e fevoobe, be fuu gedal mabbe woni veendu yiite e yibiriitu. Kanjum woni maayde didabre.

Urusaliima kesol

⁹ Sey go'oto nder malaa'ika'en njoveedido jogiibe tummuje joveedidi keebde torraaji cakitiidi wari vi'i yam :

— War mi holloy maa koovaado, debbo *Njawdiri.

¹⁰ Nder wahayu duum, malaa'ikaajo oon hooyi yam yahari yam dow wodnde vaamnde townde korey, o holli yam *Urusaliima si'ire seniinde e jippoyoo gada asama, gada to Allah. ¹¹ Darajja Allah e nder ma'are, ende delkitoo kama kaaye dime, kama haayre yaspa laabnde, kama daarorgal. ¹² Mahagol towngol e howi nde, engol woodi dammude sappo e didi. Dammugal fuu e malaa'ikaajo deeneydo dum. Inde leyyi *Isiraa'iila sappo e didi e mbinndii dow dammude deen.

¹³ Koo nduye vuttudu e woodi dammude tati, fu'una tati, hiirna tati, woyla tati, foombina tati. ¹⁴ Mahagol kowngol si'ire ndeen mahaama dow kaaye sappo e didi. Dow ma'aje dum vinndi inde almaajiri'en Njawdiri sappo e dido.

¹⁵ Malaa'ikaajo bolideydo e am oon e jogii sawru jiinaariya ndu o fotnirta si'ire ndeen e dammude ma'are e mahagol kowngol nde. ¹⁶ Buttulli si'ire ndeen fuu e poti, njuutirka ma'are e njaajirka ma'are e poti. Sey malaa'ikaajo oon fotniri si'ire ndeen e sawru nduun, o yi'i nde wadii estaadiya † dubuuje sappo e didi (12 000). Njuutirka ma'are e njaajirka ma'are fuu e poti. ¹⁷ Kadimaa o fotni mahol kowngol si'ire ndeen, towirka ma'agol wadii piye hemre e arba'iin e nayi (144), pot-nol neddo ngol malaa'ikaajo huutiri.

¹⁸ Mahagol ngool maharaama kaaye yaspa. Si'ire ndeen e jiinaariya dimum tan nde maharaa, ende delk-itoo kama daarorgal. ¹⁹ Kaaye cabbaade lees mahol ngool cinngitiraama e kaaye dime feere-feere. Haayre arande yaspa, didabre safaya, tatabre agat, nayabre emeral, ²⁰ jovabre onis, joveego'oore kaneeliyan, joveedidabre kirisolati, joveetatabre beeril, joveenayabre topas, sappoore kirisofuras, sappo e go'oore jaasin, sappo e didabre ameeitis. ²¹ Dammude sappo e didi deen dum lu'ulu'uuje sappo e didi, koo ngale dammugal wa'araama e lu'u-lu'u go'otum. Kadimaa laawol si'ire ndeen e jiinaariya dimum ngol wa'araa, engol delkitoo kama daarorgal.

²² Mi yi'aay *Wuro Allah Seniingo nder si'ire ndeen, gam Allah Jawmiraawo jawmu baawde e Njawdiri ndiin ngoni wuro seniingo ma'are. ²³ Si'ire ndeen walaa bukaata jayngol naange koo ngol lewru, gam teddungal Allah yainantoo nde. Njawdiri ndiin boo woni fitila ma'are. ²⁴ Leyyi duuniyaaru no njahey nder jayngol si'ire ndeen. Laamiibe duuniyaaru boo no ngaddaney si'ire ndeen jawdi mu'en. ²⁵ Dammude ma'are omn-dataake nyalawma faa abadaa, kadimaa jemma wadataa nder ma'are. ²⁶ Jawdi e risku leyyi duuniyaaru no waddete nder si'ire ndeen. ²⁷ Ko senaaki fuu natataa si'ire ndeen, koo badeydo kuude nefniide, koo pevoowo. Sey ni be dum vinndi inde mu'en nder deftere yonki nde Njawdiri tan nattata si'ire ndeen.

22 Ndeen malaa'ikaajo oon holli yam maayo ndiyam yonki, engo delkitoo kama daarorgal, engo iloya gada joodorgal *laamu Allah e *Njawdiri, ² engo ila caka laawol si'ire ndeen. Koo nduye vuttudu maayo ngoon e woodi lekki yonki. Lekki kiin e rima bikkon nde sappo e didi nder hitaande, lewru fuu eki rima nde wo'ore. Haako ma'aki e huutiniree gam yamditingo leyyi.

³ Ko Allah la'ani fuu tawataake nder si'ire ndeen, ammaa joodorgal laamu Allah e Njawdiri no woney nder ma'are. Maccube ma'ako boo no mawniney mo. ⁴ Be ngi'ey yeeso ma'ako, kadimaa dum vinndey innde ma'ako dow tihide mabbe. ⁵ Jemma besdataa wadgo,

† Estaadiya dum etrudum njuutirka nder jaamaniiru ndeenno. Estaadiya dubuuje sappo e didi (12 000) nanndi e kiloometirji dubuuje didi e keme didi (2 200).

be ngalaa bukaata jayngol fitilaaji koo ngol naange, gam Allah Jawmiraawo no laatoto jayngol mabbe. Be laamoto faa abadaa abadin.

Yeesu e wara

⁶ Sey malaa'ikaajo oon vi'i yam :

— Ka'a haala ka goonga, ka tabbitka. Allah Jawmiraawo kokkuudo *annabo'en Ruhu muudum liloyi malaa'ikaajo muudum, o holla maccube ma'ako ko badii wargo.

⁷ Yeesu vi'i :

— Rah, emi wara naa ko neebi ! Barkaa no laatanto badeydo ko annabaaku nde'e deftere vi'i.

⁸ Miin Yahayya, miin nani, yi'i de'e ku'uje fuu. Nde nanmi de, ngi'imi de, sey ndicciimi yeeso malaa'ikaajo kolludo yam de, gam mi sujjidana mo. ⁹ Ammaa o vi'i yam :

— Ta'a wad noon ! Miin maa mi maccudo Allah kama maada, aan e banndiraabe maada e annabo'en e dow-taniibe ko nde'e deftere vi'i. Allah tan cujjidantaa !

¹⁰ Ndeen o vi'i yam :

— Ta'a suud haala annabaaku nde'e deftere, gam wakkaci badake nde ku'uje deen fuu mbadata.

¹¹ Kuweydo ko halli fuu, yaha yeeso e huugo ko halli. Kuweydo ko nyiddi boo, yaha yeeso e huugo ko nyiddi. Kuweydo ko voodi, yaha yeeso e huugo ko voodi. Ceniido yaha yeeso e wadgo jo'onde muudum seniinde.

¹² Yeesu vi'i :

— Rah, emi wara naa ko neebi ! Mi wardey e laada koo moye, deydey e kuude muudum. ¹³ Miin woni Alfaa, miin woni Omeega, miin woni arano, miin woni cakitiido, miin woni fuddoode e timmoode.

¹⁴ Barkaa laatantoo labbinbe kolte mu'en, gam be kebey laawol nyaamgo bikkon lekki yonki, be natta dammude si'ire ndeen. ¹⁵ Ammaa wadoobe ko harmi e raarnoobe e wadoobe njeenu e wadoobe war-hoore e sujjidanoobe gumkiji e fevoobe e yidbe fewre no njoodoto yaasi si'ire ndeen.

¹⁶ Miin Yeesu, mi liloyii malaa'ikaajo am, gam o saay-dina di'i goongaaji nder *ikiliisiyaaji. Miin woni dadol *Dawda e asngol ma'ako, miin woni hoodere fajiri jal-boore.

¹⁷ *Ruhu Allah e Koovaado e mbi'a :

— Waroy !

Nando de'e bolle fuu vi'a :

— Waroy !

Domdudo fuu wara, giddo ndiyam yonki fuu jaba yara caahu.

Vagginoore e alkawal

¹⁸ Miin Yahayya, emi vaggina koo moye nando bolle annabaaku nde'e deftere. To goddo besdii goddum dow ma'ajum, Allah no besdaney mo torraaji kalludi binndaadi nder nde'e deftere. ¹⁹ To goddo boo ittii goddum nder bolle annabaaku gondum nder nde'e deftere, Allah no ittey gedal ma'ako nder lekki yonki e si'ire seniinde binndaadum nder nde'e deftere.

²⁰ Oon caaydindo de'e ku'uje fuu e vi'a :
— Goonga, emi wara naa ko neebi.
Aamiin. Waroy Yeesu Jawmiraawo !

²¹ Barkaa Yeesu Jawmiraawo wonda e yimbe Allah
fuu. Aamiin !